SHAKESPEARE

TIMON DIN ATENA • REGELE LEAR • MACBETH • ANTONIU ŞI CLEOPATRA • CORIOLAN

7

EDITURA UNIVERS



SHAKESPEARE

Coperta colecţiei de VAL MUNTEANU

SHAKESPEARE

OPERE COMPLETE

Volumul 7

TIMON DIN ATENA, traducere de Dan Duțescu și Leon D. Levițchi
REGELE LEAR, traducere de Mihnea Gheorghiu
MACBETH, traducere de Ion Vinea
ANTONIU ȘI CLEOPATRA, traducere de Leon D. Levițchi
CORIOLAN, traducere de Tudor Vianu

Ediție îngrijită și comentată de Leon D. Levițchi
Note de Virgiliu Ștefănescu-Drăgănești

București, 1988
EDITURA UNIVERS

TIMON DIN ATENA

Traducere de: DAN DUȚESCU și LEON D. LEVIȚCHI

PERSOANELE

TIMON, un nobil atenian

LUCIUS
LUCULLUS
SEMPRONIUS
— nobili linguşitori

VENTIDIUS, unul dintre prietenii făţarnici ai lui Timon

APEMANTUS, filozof cinic

ALCIBIADE, căpitan atenian

FLAVIUS, economul lui Timon

FLAMINIUS
LUCILIUS
SERVILIUS
— slujitori ai lui Timon

CAPHIS
PHILOTUS
TITUS
LUCIUS
HORTENSIUS
— slujitori ai creditorilor lui Timon

Slujitori ai lui Ventidius şi ai lui Varro şi Isidor (doi dintre creditorii lui Timon)

Trei Străini

Un atenian bătrîn

Un paj

Un nebun

Poetul, Pictorul, Giuvaergiul, Negustorul

PHRYNIA
TIMANDRA
— curtezanele lui Alcibiade

Nobili, senatori, ofiţeri, soldaţi, tîlharii, suita

Cupidon şi Amazoane în pantomimă

Acţiunea se petrece la Atena şi în pădurile învecinate.

ACTUL I

SCENA 1

Atena. Sală în casa lui Timon. Intră Poetul, Pictorul, Giuvaergiul, Negustorul și alții, pe uși diferite.

POETUL: Salut.
PICTORUL: Arăți înfloritor — mă bucur.
POETUL: Nu te-am văzut de mult. Cum stăm cu lumea?
PICTORUL: Se-nvîrte și se roade.
POETUL: Asta știu.
Nimic deosebit? Nimic ciudat
Ce n-a ajuns în gura gloatei? Ah,
Magie-a banului![1] Pe-aceste duhuri
Tu le-ai chemat![2] Îl știu pe negustor.
PICTORUL: Și eu pe celălalt — giuvaergiul.
NEGUSTORUL: De toată lauda e Timon!
GIUVAERGIUL: Cred!
NEGUSTORUL: Nu-și are seamăn; bunătatea lui
E nesecată: se revarsă-ntruna.
Ce om!
GIUVAERGIUL: Cu mine am o nestemată...
NEGUSTORUL: Arată-mi-o, te rog, e pentru Timon?
GIUVAERGIUL: Dacă-i plătește prețul; însă, știi...
POETUL *(aparte, pictorului)*:
*„Slăvind ticăloșia pentru plată,
Știrbi-vei nimbul strofei izbutite,
Ce-i cîntă pe aleși."*[3]
NEGUSTORUL *(privind giuvaerul)*:
Ce tăietură!
GIUVAERGIUL: Bogată-i, și ce ape[4]! Ia privește!
PICTORUL: Te-a prins în vraja-i vreun poem, prinos
Slăvitei gazde?

POETUL: Ce-am putut să-njgheb.
Precum rășina-i versul, căci mustește
De unde e hrănit. Scîntei din piatră
Ies dacă scaperi; însă focul nostru
Se-ațîță singur[5] și, ca un șuvoi,
Se-avîntă peste diguri[6]. Ce-ai acolo?
PICTORUL: O pînză. Cartea cînd o să-ți apară?
POETUL: De-ndată ce-o ofer lui Timon[7]. Nu vrei
Să-ți văd tabloul?
PICTORUL: Să nu rămîi... tablou.
POETUL: Ei, da, e foarte, foarte reușit.
PICTORUL: Așa și-așa.
POETUL: E ne-ntrecut! Ce farmec
Răzbate din portret! Ce agerime
Lucește-n ochi! Bogata-nchipuire
Cum flutură pe buze! Gestul, mut,
Ai zice că vorbește![8]
PICTORUL: Am căutat să zugrăvească viața.
Această trăsătură-ți place?
POETUL: Cred
Că-ntrece firea. Năzuința artei
E, în culori, mai vie decît viața.

(Intră cîțiva senatori, care traversează scena.)

PICTORUL: Toți se-mbulzesc în jurul lui...
POETUL: Și senatorii... oameni fericiți!
PICTORUL: Mai vin, mai vin, privește!
POETUL: Vezi ce năvală, ce potop de oaspeți?
În ciorna mea înfățișez un om
Pe care-n astă lume pămînteană
Preaplinul îl răsfață. Fantezia
Nu mi se-oprește-aici sau colo; ea
Se-avîntă-n mări de ceară[9]; nici un vers
Nu-i stăvilit, în calea lui, de hulă;
Croindu-și drum ca vulturii semeți,
Nu lasă dîră-n urma lui.
PICTORUL: Mi-e greu să te-nțeleg.
POETUL: Să-ți tălmăcesc.
Nu vezi cum firi atît de osebite[10],
Cel ușuratic sau limbut, precum
Și cel îngîndurat sau cumpănit,
Se-nghesuie lui Timon să-i slujească?

Averea necuprinsă-nveșmîntindu-i
Prea marea dărnicie, i-a supus
Pe toți iubirii sale; pe acela
Ce știe linguși de la obraz,
Dar și pe cîrtitorul Apemantus —
Un om care-ndrăgește numai scîrba
Ce-și poartă sieși; totuși, îngenunche
Și pleacă împăcat și-mbogățit
Cînd Timon dă din cap.

PICTORUL: Au stat de vorbă împreună.

POETUL: Ascultă.
Pe-un munte falnic am închipuit
Fortuna[11], stînd pe tron; iar jos, în vale,
Se-nșiră, bune, rele, firi și firi
Ce se căznesc să urce tot mai sus
Pe fața lumii noastre; printre cei
Ce-o sorb din ochi pe milostiva doamnă
E-un om ca Timon, căruia Fortuna
Îi face semn cu mîna ei de fildeș[12].
Prin vraja ei, toți foștii lui potrivnici
Sînt robi acum și fameni.

PICTORUL: E cu tîlc.
Fortuna, tronul, muntele și omul
Chemat din gloata celor dedesubt
Ce-și pleacă fruntea muntelui rîpos
Suind spre fericire, cred că-mbie
Și arta mea.

POETUL: Ascultă mai departe:
Toți cei ce pînă ieri i-au fost tovarăși
(Și unii chiar l-au întrecut), cu grabă
Se-ațin pe urma-i, fac pe slujitorii,
Pioase șoapte-i toarnă în urechi[13],
Zeifică și scara șeii sale,
Și aerul prin el îl sorb.

PICTORUL: Și-apoi?

POETUL: Cînd, sub îndemnul toanelor, Fortuna
Își zvîrle-n hău iubitul, toți ciracii
Ce-n urmă-i s-au urcat spre culmi pe brînci,
Să se prăvale-l lasă și nici unul
Nu-l însoțește-n prăbușirea lui.

PICTORUL: E-atît de-obișnuit! Pot să-ți arăt
Mii de tablouri cu învățătură

Ce zugrăvesc mai viu decît cuvîntul
A' soartei vremuiri. Cu toate-acestea,
Nu-i rău să vadă Timon ce-a văzut
Și-un ochi de rînd: picioarele pe creștet.

(Sună trîmbițe. Intră Timon[14], stînd, curtenilor, de vorbă cu fiecare. Un slujitor al lui Ventidius vorbește cu el. Vin apoi Lucilius și alții.)

TIMON: Zici, dar, că e întemnițat?

SLUJITORUL LUI VENTIDIUS:
Din pricina a cinci talanți[15], stăpîne.
E strîmtorat, iar creditorii cer.
Dorește o scrisoare de la tine
Către acei ce l-au închis; altminteri
Își pierde liniștea.

TIMON: Sărmanul! Bine.
De felul meu nu-s dintre cei ce fug,
În ceasuri grele, de-un prieten. Știu
Că omu-acesta merită-ajutorul,
Și-l va avea. Plătesc eu datoria.

SLUJITORUL LUI VENTIDIUS:
L-îndatorezi mereu, stăpîne.

TIMON: Să-i spui închinăciuni din partea mea
Și roagă-l să poftească pe la mine
De-ndată ce e pus în libertate.
Nu-i totul pe cel slab să-l scoți din groapă —
Va să-l ajuți și mai apoi. Cu bine.

SLUJITORUL LUI VENTIDIUS:
Te fericească zeii!

(Iese.)
(Intră un atenian bătrîn.)

BĂTRÎNUL ATENIAN:
Vreau să-ți vorbesc, stăpîne.

TIMON: Te ascult.

BĂTRÎNUL ATENIAN:
Lucilius ți-e slugă.

TIMON: E drept — ce s-a-ntîmplat?

BĂTRÎNUL ATENIAN:
Fii bun și cheamă-l înaintea ta.

TIMON: Aici o fi? Lucilius!

LUCILIUS[16]: Stăpîne, poruncește.

BĂTRÎNUL ATENIAN:
Bărbatu-acesta, Timon, sluga ta,
Îmi cercetează casa noaptea. Eu
Am fost de mic deprins cu-agoniseala,
Și-averea îmi dă dreptul să-mi aleg
Un ginere de neam mai bun decît
Un purtător de tăvi.

TIMON:
Ascult, ascult.

BĂTRÎNUL ATENIAN:
Am doar o fiică — alte rude n-am —
Și tot ce-am strîns în viață-i pentru dînsa.
E frumușică, poate fi mireasă
Deși e tînără, și a primit
O creștere aleasă. Sluga-ți, însă,
I-a pus gînd rău și deci te rog, stăpîne,
Oprește-l s-o mai vadă, căci eu, unul,
Zadarnic l-am rugat.

TIMON:
E-un om cinstit.

BĂTRÎNUL ATENIAN:
Atunci, să fie pîn' la capăt, Timon.
Să-l răsplătească cinstea prin ea însăși;
Să-mi lase fata-n pace.

TIMON:
Ea-l iubește?

BĂTRÎNUL ATENIAN:
E tînără și-ndată se aprinde.
Din patimi ce pe vremuri ne-ncercară,
Și noi știm ce sprințară-i tinerețea.

TIMON *(lui Lucilius)*:
Lucilius, ți-e dragă?

LUCILIUS:
Da, stăpîne;
Și dragostei ce-i port și ea răspunde.

BĂTRÎNUL ATENIAN:
De n-o să aibă-n ziua cununiei
Consimțămîntul meu, iată, mă leg
Cu moștenirea ei să fericesc
Pe-ntîiul cerșetor.

TIMON:
Ce zestre-i dai
Dacă-și alege mire pe potrivă?

BĂTRÎNUL ATENIAN:
Păi, trei talanți acum; pe urmă, tot.

TIMON:
Acest băiat e-n slujba mea de mult,
Și soarta-i se cuvine să o sprijin —

Ca între oameni. Dăruiește-i fata!
Cît îi dai ei, îi dau eu lui — și astfel
Îi cumpănim pe amîndoi.

BĂTRÎNUL ATENIAN: O, doamne,
Chezașă-ți este cinstea — e a lui.

TIMON: Întinde-mi mîna — vorba nu mi-o calc.

LUCILIUS: Îți mulțumesc smerit, stăpîne-al meu!
Să nu am parte-n viață de-un avut
Ce nu va fi și-al tău!

(Lucilius și bătrînul atenian ies.)

POETUL: Te rog primește
Ăst rod al trudei mele și... mult spor!

TIMON: Îți mulțumesc — mă-ntorc numaidecît.
Rămîi aici.

(Pictorului)

Dar tu ce-a scunzi acolo?

PICTORUL: E un tablou pe care-aș ține foarte
Din parte-mi să-l primești.

TIMON: Mă bucur mult.
Pictura omului e-un om aievea.
De cînd necinstea s-a-ncuibat în om,
El nu e decît față; dar tabloul
Ce pare — este. Cît de mult îmi place
Vei ști curînd. Așteaptă-mă aici;
Am să mă-ntorc.

PICTORUL: Te ocrotească zeii!

TIMON: Prieteni, dați-mi mîna. La ospăț
Aș vrea să stăm alături.

(Giuvaergiului.)

Domnul meu,
Prea-ți laudă această nestemată
Toți cei de-aici!

GIUVAERGIUL: Scăzîndu-i, astfel, prețul?

TIMON: Spuneam atît — că ți-o ridică-n slăvi.
De ți-aș plăti-o după vorba lor,
Aș sărăci!

GIUVAERGIUL: Aceasta-i prețuirea
Celor ce vînd; dar un același lucru

E judecat după stăpînul său.
Mă crede, nobil Timon, că purtînd-o
Ai să-i sporești podoabei mele prețul!

TIMON: Ha, ha! Ce glumă!

NEGUSTORUL: Nu, nu-i o glumă: spune ce spun toți
Și toți l-adeveresc.

TIMON: O! Apemantus!
Vrei să te ia-n răspăr?

(Intră Apemantus[17].)

GIUVAERGIUL: Ce pot să fac
Decît să-ndur alăturea de Timon?

NEGUSTORUL: Nu cruți pe nimeni.

TIMON: Bine-ai venit, blajine Apemantus.

APEMANTUS: Mai lasă bun-venitul, pîn' ce eu
Mă fac blajin, tu — cîinele lui Timon,
Și-acești netrebnici — oameni cumsecade.

TIMON: De ce le spui netrebnici? Nu-i cunoști.

APEMANTUS: Nu sînt atenieni?

TIMON: Ba da.

APEMANTUS: Atunci, rămîn la vorba mea.

GIUVAERGIUL: Pe mine, Apemantus, mă cunoști?

APEMANTUS: Păi dar — și încă cum! Ți-am zis pe nume!

TIMON: Faci pe grozavul, Apemantus.

APEMANTUS: E drept — sînt mîndru că nu-ți seamăn, Timon.

TIMON: Unde te duci?

APEMANTUS: Să sparg un cap de-atenian cinstit.

TIMON: E-o faptă pentru care vei muri.

APEMANTUS: E foarte-adevărat, dacă legea te pedepsește cu moartea atunci cînd nu faci nimic.

TIMON: Tabloul ăsta-ți place, Apemantus?

APEMANTUS: Grozav, deoarece nu face rău.

TIMON: N-a meșterit frumos zugravul lui?

APEMANTUS: Mai frumos a meșterit ăl de l-a făcut pe zugrav; și, totuși, zugravul e o lucrare scîrnavă.

PICTORUL: Ești un cîine[18].

APEMANTUS: Maică-ta mi-e consîngeană; ce e ea, de vreme ce eu sînt cîine?

TIMON: Vrei să luăm masa împreună?

APEMANTUS: Nu, nu mănînc domni mari[19].

TIMON: Le-ai mînia pe doamne dacă ai face una ca asta.

APEMANTUS: Ha! Ele îi înfulecă pe domnii mari; și în felul acesta se împlinesc la pîntece.
TIMON: Sînt vorbe deocheate.
APEMANTUS: Să nu te deochi.
TIMON: Îți place nestemata, Apemantus?
APEMANTUS: Nu atît de mult cît cinstea, care nu-l costă pe om un ban.
TIMON: Cît socotești că face?
APEMANTUS: Nu face să-mi bat capul. Hei, poete!
POETUL: Ce face filozoful?
APEMANTUS: Minți!
POETUL: Adică nu ești filozof?
APEMANTUS: Sînt.
POETUL: Atunci, nu mint.
APEMANTUS: Nu ești poet?
POETUL: Ba da.
APEMANTUS: Atunci, minți:[20] în ultima ta lucrare îl înfățișezi ca pe un om vrednic.
POETUL: Așa și este.
APEMANTUS: Da, e vrednic de tine și vrednic să-ți plătească pentru osteneală; cel căruia îi place să fie lingușit e vrednic de cel care-l lingușește. Ah, cerule, de-aș fi nobil!
TIMON: Ce-ai face, Apemantus?
APEMANTUS: Întocmai ce fac acum: i-aș urî pe nobili din tot sufletul.
TIMON: Cum, te-ai urî pe tine însuți?
APEMANTUS: Da.
TIMON: De ce?
APEMANTUS: N-aș fi-ndeajuns de rău ca să rămîn
Atît de sus. Tu nu ești negustor?
NEGUSTORUL: Ba da, Apemantus.
APEMANTUS: Negoțul, de nu zeii, să te piarză!
NEGUSTORUL: Negoțul cînd te pierde, te pierd zeii.
APEMANTUS: Zeul tău e negoțul; urarea mea e să te piardă zeul tău!

(Sunet de trîmbițe. Intră un sol.)

TIMON: Ce trîmbițe se-aud?
SOLUL: Sosește-Alcibiade, căpitanul,
Cu douăzeci de călăreți de-ai săi.
TIMON: Poftește-i.

(Cîțiva slujitori ies.)

Vom lua masa împreună.
Cît nu v-am răsplătit, să nu plecați!
Doresc, după ospăț, să-ți văd tabloul.
Mă bucur mult știindu-vă aici.

(Intră Alcibiade[21], cu ceilalți.)

Bine-ai venit, prietene!

APEMANTUS: Vezi-bine!
Durerea vă zgîrcească și vă sece
Încheieturile mlădii!
Nu-i pic de dragoste-ntre-acești tîlhari,
Doar ploconeli! Sămînța omenească
Plodește maimuțoi și coșcodani!

ALCIBIADE: Mi-am împlinit dorința: te privesc
Și, zău, nu mă mai satur!

TIMON: Oaspe drag,
Pîn-a pleca, să ne petrecem vremea
În tihnă și zăbavă. Să intrăm.

(Ies toți, în afară de Apemantus. Intră doi nobili.)

PRIMUL NOBIL: Cam cît e vremea, Apemantus?

APEMANTUS: E vremea să fiți și cinstiți.

PRIMUL NOBIL: E veșnic vreme pentru asta.

APEMANTUS: Ești, dar, mai bestemat, nefolosind-o.

AL DOILEA NOBIL:
Iei parte la ospățul dat de Timon?

APEMANTUS: Da, ca să-i văd pe hoți cărînd bucate
Și pe neghiobi cum s-au încins de vin.

AL DOILEA NOBIL:
Cu bine, cu bine.

APEMANTUS: Ce nătărău! Își ia la revedere
De două ori!

AL DOILEA NOBIL: Ce rău vezi tu în asta?

APEMANTUS: Trebuia să-ți fi păstrat un bun-rămas — eu nu am de gînd să-l rostesc pentru tine.

PRIMUL NOBIL: Du-te și te spînzură!

APEMANTUS: Nu, nu fac nimic la porunca ta; îndreaptă-ți rugămințile către prietenul tău.

AL DOILEA NOBIL: Pleacă de aici, cîine zurbagiu, că de nu, am să te dau afară cu piciorul.

APEMANTUS: Iar eu, ca un cîine, mă voi feri de copitele măgarului.

(Ies.)

PRIMUL NOBIL: Înfruntă-ntreaga omenire. Haidem,
Din dărnicia gazdei să gustăm.
În bunătate nu-l întrece nimeni.

AL DOILEA NOBIL:
Într-una o revarsă; iară Plutus,
Ce-i zeul aurului, nu-i decît
Chelarul lui; destul să-i dai un dar,
Și el te răsplătește înșeptit;
Nu s-a-ntîmplat vreodată să rămînă
Dator cuiva.

PRIMUL NOBIL: E cel mai nobil suflet
Ce-a ființat vreodat'.

AL DOILEA NOBIL: Urarea mea
E să trăiască în belșug! Intrăm?

PRIMUL NOBIL: Te însoțesc.

(Ies.)

SCENA 2

Atena, sală somptuoasă în casa lui Timon. Se aud însuflețite melodii de oboi. Se servește un ospăț bogat. Flavius și alți slujitori. Intră apoi Timon, Alcibiade, senatori, nobili atenieni, Ventidius. În urma tuturor — Apemantus, arțăgos ca întotdeauna.

VENTIDIUS: Cinstite Timon, zeii au voit
De-a tatei vîrstă să-și aducă-aminte
Și la odihnă veșnică să-l cheme.
El a plecat în pace, și pe mine
În bogăție m-a lăsat; de-aceea,
Dator cum sînt mărinimiei tale,
Cu mii de mulțumiri ți-napoiez
Talanții ce m-au scos din închisoare.

TIMON: Nu, dragul meu Ventidius! Iubirea
Nu mi-o jigni; ți-am dat-o-ntotdeauna
Și n-am cerut în schimbul ei răsplată;
Nu dăm de-adevărat dacă primim;
Mai-marii noștri joacă acest joc,
Ce-i pentru noi strădanie deșartă;
Mai-marii pot greși[22] — lor li se iartă!

VENTIDIUS: Ce suflet nobil.

TIMON: Forma, domnii mei,

A fost, dintru-nceputuri, născocită
Spre-a polei prieteșugul calp,
Surîsul prefăcut și fapta bună
Ce, pîn' să se vădească, dă-ndărăt.
Prietenia fără vicleșug
Nu cată la tipic! Ședeți, ședeți,
Avutul meu mai mult vă prețuiește
Decît îmi prețuiesc avutul însumi.

(Se așază cu toții.)

PRIMUL NOBIL: E-adevărat, am spus-o-ntotdeauna.
APEMANTUS: Ați spus-o-ntotdeauna, nu? Ah, zei!
TIMON: Binevenit fii, Apemantus!
APEMANTUS: Nu,
Nu mă primi cu brațele deschise,
Căci vin ca să mă dai pe ușă-afară.
TIMON: Rușine, bădăran pornit pe-o toană
Nevrednică de om. Cinstite fețe,
Se spune: *Ira furor brevis est*[23];
Da: omul ăsta-i veșnic supărat.
Așterneți numai pentru el o masă:
Cu oamenii nu-i place să se-adune,
Nici potrivit nu este pentru ei.

APEMANTUS: Atunci am să rămîn, Timon, dar pe răspunderea ta. Am venit ca să observ; te-am prevenit.

TIMON: Nu mă sinchisesc; ești atenian, deci binevenit. Și cum nu-ți pot porunci, fie ca bucatele să-ți astupe gura.

APEMANTUS: De bucatele tale mi-e silă — cu ele m-aș îneca pentru că nu te-aș lingui pentru nimic în lume. O, zei, cîți oameni se înfruptă din Timon, și Timon nu-i vede! Mă doare-n suflet cînd văd că atîția își înting pîinea în sîngele unui om și — culmea nebuniei — el îi mai și îndeamnă!

Mă mir că oamenii se-ncred în oameni
Cînd vin în ospeție după mine,
Cuțit[24] s-aducă nu prea se cuvine.
De! Pentru viața lor e mult mai bine.

Parcă mai e nevoie de pilde? Cel care șade-acum alături de dînsul, împărțind pîinea cu el și închinînd în sănătatea lui, e primul gata să-l ucidă; e lucru dovedit. Dacă aș fi un om de mare vază, m-aș feri să beau la ospețe; nu de alta, dar s-ar putea ca ceilalți să deslușească în gîtlejul meu

Un hîrîit ciudat; mai-marii cată,
Cînd beau, să-și pună zale-n beregată[25].

TIMON *(închinînd în sănătatea unui oaspete)*:

În sănătatea ta! Și-acum pocalul
Să ocolească-ntreaga masă!

AL DOILEA NOBIL: Fii bun și îndreaptă albia vinului înspre partea noastră!

APEMANTUS: Înspre partea noastră! Inimos băiat, ce să zic! Știe să-și aducă apa la moară. Timon, și tu și avutul tău o să vă îmbolnăviți de-atîtea urări de sănătate! Iată ceva prea slab ca să păcătuiască: apa cinstită care nu l-a zvîrlit niciodată pe om în noroi; apa și hrana pe care o mănînc.

Potrivă-și sînt; petrecerea crăiască
Prea-i mîndră, zeii ca să-i mulțumească.

Rugăciunea lui Apemantus

Bani nu vă cer, puternici zei, știți bine!
Mă rog — nu pentru alții, pentru mine:
Să nu fiu niciodată-atît de tînt,
Încît să cred în oameni și-n cuvînt,
În tîrfa ce oftează și bocește,
În cîinele ce-n tihnă picotește,
În cel ce libertatea-mi veghează
Și-ntr-un amic în ceasul cel de groază,
Amin. Bogații-s de păcate plini;
Iar eu mă ghiftuiesc cu... rădăcini.

(Mănîncă și bea.)

Să-ți fie de priință, Apemantus.

TIMON: Alcibiade, căpitane, inima ta e în clipa aceasta pe cîmpul de luptă.

ALCIBIADE: Inima mea e veșnic gata să te slujească, doamne.

TIMON: Nu-i așa că te-ai simți mai bine la o gustare a dușmanilor decît la un prînz al prietenilor?

ALCIBIADE: Cînd dușmanii sîngerează proaspăt, nici un fel de mîncare nu li se poate asemui; le urez celor mai buni prieteni ai mei să se-nfrupte dintr-un astfel de ospăț.

APEMANTUS: Ah, dacă toţi linguşitorii ăştia ar fi duşmanii tăi — tu să-i omori, şi pe mine să mă omeneşti cu astfel de vînat.

PRIMUL NOBIL: Nobile Timon, ce bine ar fi să ai măcar o singură dată nevoie de dragostea noastră, ca să-ţi putem arăta cît e de fierbinte! Ne-am socoti oameni fericiţi.

TIMON: O, bunii mei prieteni, fiţi încredinţaţi că zeii înşişi s-au îngrijit ca odată şi odată să-mi fiţi de mare ajutor; altminteri, cum aţi fi fost prietenii mei? Dintr-o mie de alţi oameni, aţi fi purtat voi, oare, acest falnic nume dacă nu aţi fi fost cei mai apropiaţi inimii mele? În sinea mea am găsit mai multe cuvinte de laudă pentru voi decît v-ar fi îngăduit sfiala vouă să le rostiţi; şi de asta vă încredinţez. Ah, zei, îmi zic adesea: e nevoie, oare, să avem prieteni, dacă nu ne vor fi niciodată de trebuinţă? Ar fi cele mai fără de folos făpturi din lume dacă nu ne-am ajuta cu ei nicicînd; ar fi aidoma alăutelor agăţate în cutii pe perete şi care-şi păstrează sunetele pentru ele. Credeţi-mă, adeseori mi-am dorit să fiu mai sărac ca să mă ştiu mai aproape de voi. Sîntem născuţi spre a face fapte bune; şi ce anume putem mai deplin şi cu mai multă dreptate socoti al nostru dacă nu averea prietenilor noştri? O, ce bogată mîngîiere este gîndul că ai atîţia prieteni care ca fraţii stăpînesc, fiecare, averea celuilalt! O, bucurie care te stingi înainte de a te naşte! Ochii mei nu-şi pot stăvili lacrimile; ca să uit vina lor, beau în sănătatea voastră.

APEMANTUS: Plîngi pentru ca ei să bea, Timon.

AL DOILEA NOBIL:

La fel s-a zămislit şi bucuria
Din ochii noştri; şi-n aceeaşi clipă
A izbucnit în lacrimi precum pruncul.

APEMANTUS: Fecior de lele-i pruncul! Ha, ha, ha!

AL TREILEA NOBIL:

M-ai tulburat pînă-n străfunduri, Timon.

APEMANTUS: Străfunduri fără fund!

(Sunete de trîmbiţe în culise.)

TIMON: Ce-nseamnă-aceste surle?

(Intră un slujitor.)

Spune, ce e?

SLUJITORUL: Stăpîne, nişte doamne vă roagă să le lăsaţi să intre.

TIMON: Nişte doamne? Ce poftesc?

SLUJITORUL: Le însoţeşte un vestitor care vă va spune temeiul.

TIMON: Pofteşte-le să intre.

(Intră Cupidon.)

CUPIDON: Închinăciune ție, nobil Timon,
Și tuturor ce-ți gustă dărnicia!
Cinci simțuri văd în tine un stăpîn,
Urînd îmbelșugare casei tale;
Miros și pipăit, auz și gust,
Se scoală de la masa-ți încîntate;
Și-acum vor ochii să-ți vrăjească, toate!

TIMON: Binevenite sînt — le așteptăm.
Primiți-le cu cinste, muzicanți!

(Cupidon iese.)

PRIMUL NOBIL: Te-a îndrăgit o lume-ntreagă, Timon!

(Muzică. Intră din nou Cupidon cu un alai de doamne travestite în amazoane, dansînd și cîntînd din alăute.)

APEMANTUS: Deșertăciunea cu alaiul ei!
Dansează! Sînt nebune. Fala vieții
Sminteală e și toată strălucirea
Vestește rădăcini și untdelemn.
Petrecem și luăm chip de măscărici.
Cu lingușiri, bem oamenii și vinul,
Iar mai tîrziu vărsăm întreg veninul
Pizmașei uri asupra căruntețiii!
Au cine, viu fiind, nu e-ntinat
Și, totodată, nu-ntinează? Cine
Purcede-n groapă făr-a lua cu sine
O rană de-un prieten dăruită?
Mă tem că-acei ce dănțuiesc acum,
Alt'dată sub picioare m-or zdrobi!
S-a mai văzut... Cînd soarele se lasă
Toți oamenii se zăvorăsc în casă.

(Oaspeții se ridică de la masă, rostind cuvinte de laudă la adresa lui Timon; și pentru a-și arăta dragostea, fiecare dintre ei își alege cîte o amazoană; dansează toți, bărbați cu femei, fac cîțiva pași în sunete de oboi, apoi dansul încetează.)

TIMON: Ne-ați răsfățat, frumoase doamne ochii,
Și-ospățul nostru l-ați împodobit
Cu grația care-i lipsea; i-ați dat
Un farmec nou și-o nouă strălucire
Și l-ați gătit așa cum mi-l doream.
Vă sînt adînc îndatorat.

PRIMA DOAMNĂ: V-am arătat doar ce avem mai bun.

APEMANTUS: Păi da — ce aveți mai rău e scîrnăvie curată și nu făcea s-o arătați.

TIMON: Gustări alese, doamnelor, v-așteaptă;
Fiți bune, dar, și v-ospătați.

DOAMNELE: Îți mulțumim nespus.

(Cupidon și doamnele ies.)

TIMON: Flavius...

FLAVIUS: Ascult.

TIMON: Te rog s-aduci lăcrița-ncoace.

FLAVIUS: Am înțeles. *(Aparte.)* Ah, alte juvaeruri!
I-aș spune, zău, dar dînsul știe una...
Cînd ce mai are-acum se va fi dus,
Ce rău îi va părea că nu i-am spus!
Cel darnic de-ar avea și ochi la spate,
Urgii asupră-i nu s-ar mai abate!

(Iese.)

PRIMUL NOBIL: Unde sînt oamenii noștri?

SLUJITORUL: Așteptăm porunca, stăpîne.

AL DOILEA NOBIL: Caii!

(Intră Flavius cu lăcrița.)

TIMON: Iubiți prieteni,
Îngăduiți o clipă. Domnul meu,
Te rog, fă-mi cinstea de-a înnobila
Această nestemată; deci, primește-o
Și poart-o sănătos.

PRIMUL NOBIL: Îți sînt, și-așa, nespus de-ndatorat...

TOȚI: Și noi, și noi!

(Intră un slujitor.)

SLUJITORUL: Stăpîne, cîțiva senatori au coborît de pe cai în fața casei — au venit să te vadă.

TIMON: Sînt bineveniți! Să poftească!

FLAVIUS: O singură vorbă, stăpîne! Te privește îndeaproape.

TIMON: Îndeaproape! Lasă, ai să-mi spui altă dată. Te rog, acum să ne pregătim să-i primim.

FLAVIUS *(aparte)*: Mă-ntreb cum.

(Intră un al doilea slujitor.)

AL DOILEA SLUJITOR: Stăpîne, nobilul Lucius vă trimite în dar patru cai albi ca laptele, cu țarțamuri de argint.

TIMON: Îți mulțumesc din suflet. Căutați
Și vă-ngrijiți de daruri.

(Intră un al treilea slujitor.)

Da, ce este?

AL TREILEA SLUJITOR: Stăpîne, nobilul Lucullus vă poftește să vînați mîine dimpreună cu el; și vă trimite două perechi de ogari.

TIMON: Prea bine, voi vîna cu el. Primiți-i;
Nu fără de răsplată.

FLAVIUS *(aparte)*: Unde-ajungem?
Ne poruncește daruri să-mpărțim
Din lăzi golite; nici nu vrea să știe
Cît are-n pungă; iar cînd eu încerc
S-arăt că inima-i o cerșetoare,
Nemaiputînd să facă ce-ar dori,
Îmi cere s-amuțesc. Făgăduiește
Atît de mult, că-ntregul său avut
E astăzi zălogit; se-ndatorează
Cu fiece cuvînt; e-atît de bun,
Încît plătește pînă și dobînzi;
Pămîntul lui e-n opisele lor.
Ah, de-aș fi scos din slujbă înainte
De-a mă sili nevoia!
Îl fericesc pe-acela ce nu are
Nci un prieten de hrănit și-l plîng
Pe cel în jurul căruia se strîng
Prieteni mai amarnici ca dușmanii,
Ce milă mi-e de bietul om!

(Iese.)

TIMON: De ce să vă nedreptățiți atît,
Nesocotind ce merite aveți?
E-un dar al dragostei ce-ți port — primește-l.

AL DOILEA NOBIL:
Am să-l primesc — cu mii de mulțumiri.

AL TREILEA NOBIL:
E dărnicia-ntruchipată!

TIMON: Îmi aduc aminte că acum cîteva zile ai lăudat calul murg pe care călăream; e al tău, pentru că ți-a plăcut.

PRIMUL NOBIL: Nu, nu se poate, Timon, iartă-mă.

TIMON: Crede-mă, domnul meu: nimeni nu poate lăuda cum se cuvine decît ceea ce îi place. Plăcerea prietenilor mei o cumpănesc cu a mea—spun adevărul-adevărat. Am să vin să te văd.

TOȚI NOBILII: Un oaspete mai drag nu știm.

TIMON: Atît de bine-mi pare cînd veniți,
Că nu vă răsplătesc nicicînd cum vreau;
V-aș împărți și-mpărății întregi
Și nu m-aș sătura! Alcibiade,
Tu ești ostaș, deci rareori bogat;
A-ți da e-o faptă bună; tu trăiești
Din mila morților și tot pămîntul
Ce-l ai e cîmpul de bătaie.

ALCIBIADE: Da, Timon, un pămînt neroditor.

PRIMUL NOBIL: Îți sîntem pe vecie-ndatorați.

TIMON: Și eu, la rîndu-mi, vouă.

AL DOILEA NOBIL:
Supuși pîn'la mormînt.

TIMON: Al vostru slujitor. Lumini, lumini mai multe!

PRIMUL NOBIL: Fericirea deplină, cinstirea și bogăția să nu te părăsească niciodată, nobile Timon!

TIMON: Toate în slujba prietenilor.

(Ies toți în afară de Apemantus și Timon.)

APEMANTUS: Ce talmeș-balmeș e aici!
Ce plecăciuni! Ce dosuri bulbucate!
Nu este, oare, mult prea mare prețul
Plătit pentru aceste ploconeli?
Prietenia-i rîncedă! Picioare
Așa mlădii, la inimi trădătoare
Nu se cuvin! Astfél, un prost cinstit
Pe temenele-și foarfecă averea.

TIMON: De n-ai fi-atît de acru, Apemantus,
M-aș arăta mărinimos cu tine.

APEMANTUS: Nu vreau nimic. Dacă și eu m-aș lăsa mituit, n-ar mai rămînea nimeni care să-și rîdă de tine; și atunci ai păcătui și mai aibitir. Prea împarți în dreapta și în stînga, Timon; mă tem că în scurtă vreme ai să te vinzi și prin polițe; ce rost au toate aceste ospețe și toată această poleială?

TIMON: Dacă începi să vorbești de rău și pe seama legăturilor dintre oameni, nu vreau să te mai văd în ochi! Umblă sănătos și întoarce-te în toate mai bune.

APEMANTUS: Așa? Nu vrei să mă asculți? Prea-bine;
Voi înceta limanul să-ți arăt.
De ce-i urechea surdă la povețe,
Dar lasă lingușirea s-o răsfețe?

(Iese.)

ACTUL II

SCENA 1

Atena. O încăpere în casa unui senator. Intră un senator cu niște hîrtii în mînă.

SENATORUL: Și de curînd dator cinci mii lui Varro;
Lui Isidor îi datorează nouă,
Cu ce-a mai luat fac douăzeci și cinci.
Și-i tot risipitor! Nu, nu mai merge!
De-mi trebuiește aur, fur coteiul
Unui milog[26] și-l dăruiesc lui Timon:
Mi-l cîntărește-n galbeni! Dacă vreau
Să vînd un cal și-apoi să-mi cumpăr zece
Mai buni ca el, poftim, i-l dăruiesc
Lui Timon fără plată... Capăt zece
Din cei sirepi în loc! Portar nu are,
În schimb, un om surîde și îmbie
Pe orice trecător să intre-n casă.
Nu, nu mai merge. Nu te lasă gîndul
Să crezi că starea lui mai dăinuiește!
Hei, Caphis!

(Intră Caphis.)

CAPHIS: Da, stăpîne, poruncește!

SENATORUL: Ia-ți mantia și fugi pînă la Timon;
Poftește-l să-mi plătească datoria.
Ai grijă. Nu-l lasa să-ți taie vorba
Cu „plecăciuni stăpînului", iar tu
Să-ți joci tichia-n mînă, uite-așa:
Ci spune-i că mă-nghesuie nevoia,
Că trebui' să m-ajut cu ce-i al meu,
Că zilele, soroacele-au trecut,
Și cum că vorbei sale dînd crezare,
Mi-am zdruncinat și eu cuvîntul dat.
Mi-i drag și-l prețuiesc, dar n-am să-mi rup

Spinarea ca să-i vindec lui un deget;
Nevoia-mi nu mai rabdă amînări;
Și nu mă țin plătit cu vorbe goale,
Ci vreau să fiu despăgubit îndată —
Hai, pleacă! Și pe chip să ți se vadă
Că nu-l rogi, ci îi ceri. Căci teamă mi-este
Că penele-i cînd s-or întoarce-acasă,
Pui jumulit va fi jupînul Timon,
Acum strălucitor ca însăși Phoenix.
Te du!

CAPHIS: Mă duc, stăpîne.

SENATORUL: „Mă duc, stăpîne..."
Stai, ia cu tine polițele astea
Și să-i arăți sorocul scris.

CAPHIS: Mă duc!

SENATORUL: Hai, fugi!

(Ies.)

SCENA 2

Tot la Atena. O încăpere în locuința lui Timon. Intră Flavius cu un teanc de liste de cheltuieli în mînă.

FLAVIUS: Nu-i pasă, și nici stavilă nu are!
E-așa smintit la cheltuieli, că nu vrea
Măcar să știe cum le-o face față,
Nici să mai strîngă frîul; nu ia seama
Cum se despoaie; nicidecum nu-i pasă
Cu ce rămîne. N-a trăit pe lume
Cap mai năuc în multa-i bunătate.
Ce-i de făcut?... N-aude cît nu-l doare:
Am să-i vorbesc pe șleau, de cum s-o-ntoarce
De la vînat. Vai, vai!

(Intră Caphis, slujitorul lui Isidor și slujitorul lui Varro.)

CAPHIS: Hei, bună seara, Varro! Pentru bani
Veniși aici?

SLUJITORUL LUI VARRO: Tu nu tot pentru bani?

CAPHIS: Ba da. La fel și Isidor?

SLUJITORUL LUI ISIDOR: La fel.
CAPHIS: Ce bine-ar fi să ne plătească!
SLUJITORUL LUI VARRO: Mde...
CAPHIS: Soseşte Timon.

(Intră Timon, Alcibiade şi un grup de nobili.)

TIMON: Pornim din nou îndată după masă,
Alcibiade, dragul meu... Voi ce vreţi?
CAPHIS: O listă am aici, de datorii.
TIMON: De datorii?... De unde eşti, băiete?
CAPHIS: De-aicea din Atena sînt, stăpîne.
TIMON: Cu economul meu ai să vorbeşti.
CAPHIS: Să am iertare, doamne: economul
De-o lună tot de azi pe mîni mă poartă.
Stăpînul meu e pus pe jar să-şi ceară
Avutul său; şi umilit te roagă
Să nu-ţi dezminţi alesele-nsuşiri,
Ci dreptul să-i întorci.
TIMON: Da, dragul meu,
Te rog, treci iarăşi mîine dimineaţă.
CAPHIS: Nu, bunule stăpîn...
TIMON: Domol, amice.
SLUJITORUL LUI VARRO:
Slujesc pe Varro.
SLUJITORUL LUI ISIDOR: Eu — pe Isidor;
Pe dată să-i plăteşti, umil te roagă.
SLUJITORUL LUI VARRO:
Te-ai pus chezaş cu capul; şi răgazul
De şase săptămîni s-a scurs...
SLUJITORUL LUI ISIDOR: Pe mine
M-a amînat întruna economul;
Chiar la domnia-ta trimis fui astăzi.
TIMON: Staţi să răsuflu!

(Către prietenii săi.)

Luaţi-o înainte, dragii mei;
V-ajung şi eu acum.

(Alcibiade şi nobilii ies.)
(Lui Flavius)

Te rog, ia spune-mi,
Ce s-a-ntîmplat că dau cu toţi năvală,

Strigînd s-acopăr cambii depășite
Și să plătesc uitate datorii,
Ce nu-mi fac cinste?

FLAVIUS: Domnii mei, iertare;
Nu-i bună clipa pentru-asemeni treburi;
Îngăduiți-mi pînă după masă,
Ca între timp s-arăt domniei-sale
De ce nu v-am plătit.

TIMON *(către slujitori)*: Vă rog, prieteni!

(lui Flavius)

Să-i omenești frumos.

(Timon iese.)

FLAVIUS: Poftiți cu mine.

(Flavius iese.)
(Intră Apemantus și Nebunul.)[27]

CAPHIS: Stați, stați; uite că vine nebunul cu Apemantus; ia hai să facem oleacă de haz.

SLUJITORUL LUI VARRO: Dă-l încolo! Are să-și rîdă el de noi.

SLUJITORUL LUI ISIDOR: Dar-ar ciuma-n el de javră!

SLUJITORUL LUI VARRO: Ce mai faci, nebunule?

APEMANTUS: Stai la taifas cu umbra ta?

SLUJITORUL LUI VARRO: Nu vorbesc cu tine.

APEMANTUS: Bineînțeles că nu: cu tine însuți vorbești *(Către nebun.)* Haidem.

SLUJITORUL LUI ISIDOR *(către slujitorul lui Varro)*: Na, că ți-ai suit nebunul în circă.

APEMANTUS: Te văd că stai pe picioarele tale; nu atîrni de el.

CAPHIS: Atuncea, care-i nebunul?

APEMANTUS: Cel care a pus ultima-ntrebare. Bieți potlogari, voi, slugi de cămătari! Codoși ai aurului și-ai nevoii!

SLUJITORII: Ce spui că sîntem noi, Apemantus?

APEMANTUS: Boi.

SLUJITORII: Păi de ce?

APEMANTUS: Pentru că mă întrebați pe mine și voi înșivă nu vă cunoașteți. Vorbește tu, nebunule, cu ei.

NEBUNUL: Ce faceți, domnii mei?

SLUJITORII: Foarte mulțumim de întrebare, nebunule. Ce mai face stăpîna matale?

NEBUNUL: Se ține gata cu apă fiartă ca să opărească[28] cocoșei ca de-alde sfrînțiile voastre. Mult mi-ar plăcea să vă umpleți de doamne-ajută în mahalaua cu felinare roșii.

APEMANTUS: Bun de tot, vă mulțumesc!

(Intră pajul.)

NEBUNUL: Ia priviți, vine pajul stăpîne-mi.

PAJUL *(către Nebun)*: Ce-i cu tine, zglobiule? Ce faci în mijlocul acestei preaînțelepte adunări? Ce mai zici, Apemantus?

APEMANTUS: Aș vrea să am o joardă în loc de limbă pentru ca răspunsul meu să-ți fie de folos.

PAJUL: Apemantus, citește-mi, rogu-te, adresa de pe scrisorile astea, că nu mai știu care cui s-o dau.

APEMANTUS: Nu știi carte?

PAJUL: Nț...

APEMANTUS: Dacă o fi să-i spînzure pe toți cărturarii, tu ai să mori nevinovat. Aceasta este pentru nobilul Timon; astălaltă — pentru Alcibiade. Șterge-o! Din urzici te-ai născut și codoș ai să mori.

PAJUL: Cîine te-a fătat mumă-ta și lihnit ai să mori, ca un cîine ce ești. Taci, nu-mi răspunde, am întins-o.

(Iese pajul,).

APEMANTUS: Și-așa binecuvîntarea n-are cum să te ajungă... Nebunule, vreau să merg cu tine la nobilul Timon.

NEBUNUL: Ai de gînd să mă lași acolo?

APEMANTUS: Da, dacă Timon este acasă... Voi ăștia trei slujiți la trei cămătari?

SLUJITORII: Da, sluji-ne-ar ei pe noi!

APEMANTUS: Sluji-v-ar... să vă slujească așa cum slujește călăul pe tîlhari.

NEBUNUL: Slujiți la cămătari?

SLUJITORII: Da, nebunule.

NEBUNUL: N-am văzut nici un cămătar pe care să nu-l slujească un nebun. Stăpîna mea este cămătăreasă. Și eu sînt nebunul ei. Cînd vine omul la stăpînii voștri pentru împrumut, intră amărît și iese vesel. Cînd vine cîte unul la stăpînă-mea, intră vesel și iese amărît; oare de ce?

SLUJITORUL LUI VARRO: Eu aș cam ști de ce.

APEMANTUS: Dacă-i așa, ia spune-ne tu, ca să putem zice că ești un stricat și un păcătos. Ceea ce, de altfel, n-are să te facă mai puțin respectat.

SLUJITORUL LUI VARRO: Nebunule, ce înțelegi tu cînd zici vorba „stricat"?

NEBUNUL: Un nebun bine îmbrăcat; ceva așa cam ca tine. Ceva ca o arătare; îți pare uneori că-i un mare domn, uneori un om al legii; alteori un înțelept căruia pe lîngă piatra filozofală[29] îi mai atîrnă încă două în pungută. De multe ori se înfățișează în chip de cavaler. În sfîrșit, e o arătare care, îndeobște, îmbracă pe rînd toate întruchipările pe care un bărbat le poate schimba între optzeci și treisprezece ani.

SLUJITORUL LUI VARRO: Nu ești chiar de tot nebun la cap.

NEBUNUL: Nici tu chiar de tot întreg la minte. Cîtă sminteală îmi prisosește mie, atîta minte îți lipsește ție.

APEMANTUS: Acest răspuns ar fi fost demn de un Apemantus.

SLUJITORII: La o parte! La o parte! Vine domnul Timon.

(Intră din nou Timon și Flavius.)

APEMANTUS: Hai cu mine, nebunule, haidem!

NEBUNUL: Eu nu mă iau numai după îndrăgostit, după nenea ăl mare și după muiere. Uneori mă iau și după cîte un filozof.

(Apemantus și Nebunul ies.)

FLAVIUS *(către slujitori)*:
Stați pe aproape; vom vorbi îndată.

(Slujitorii ies)

TIMON:
Ce spui mă miră strașnic; pînă astăzi,
Cum nu mi-ai arătat curat cum stau,
Să fi putut să-mi cumpănesc risipa
Cu darea mea de mînă.

FLAVIUS:
N-ai voit
S-asculți, de cîte ori cercam.

TIMON:
Ei, lasă,
Brodea, se vede, ceasul neprielnic
Cînd poate n-aveam chef să te ascult,
Și te-ai slujit de-această-mprejurare
Ca să te speli pe mîini.

FLAVIUS:
Stăpîne bun!
De cîte ori veneam cu catastiful
Să facem socoteli, mi-l aruncai,
Zicînd că te încrezi în cinstea mea.
Cînd pentr-un fleac de dar îmi porunceai
Să dau mai știu eu cît, am clătinat
Din cap și-am plîns; și te-am rugat, da, da,

Chiar împotriva bunei-cuviințe,
Să fii mai strîns la mînă. Îndurat-am
Nu rareori și nici ușor mustrare
Cînd ți-arătam că bogăția seacă
Și datoriile se fac puhoaie.
Cu toate că m-asculți tîrziu, îți spun
Că n-ai să poți plăti nici jumătate
Din datorii cu ce mai ai.

TIMON: Să-mi vindeți
Moșiile.

FLAVIUS: Sînt toate zălogite,
Pierdute... Ce-a rămas, abia s-astupe
Doar gura creditorilor de azi.
Și timpul curge iute... Ce ne-așteaptă,
Și cum vom face față?

TIMON: Aveam moșii care-ajungeau în Sparta.

FLAVIUS: Stăpîne, lumea-i un cuvînt, și-atît.
De-ar fi a ta s-o dărui cu-o suflare
Ce repede-ar pieri și lumea!

TIMON: Drept e.

FLAVIUS: De bănuiești c-am fost nechibzuit
Sau necinstit, la juzii aspri du-mă
Și cercetat să fiu. Mi-s martori zeii:
Cînd te prăda o haită de cheflii
Nesățioși, cînd înotau în beciuri
Prin vin vărsat, cînd peste tot era
Jaf de lumini și răgete de muzici,
Eu mă trăgeam lîngă o bute vraiște
Și podideam în plîns.

TIMON: Te rog, ajungă-ți.

FLAVIUS: O, cer! — ziceam — ce bun îmi e stăpînul!
Și cîte bunătăți înghit mișeii
Și-n astă noapte!... Cine nu-i e rob?
Ce capete, ce inimi, spade, brațe
Și mijloace nu sînt ale lui Timon?
Mărețul și regescul, bunul Timon!
Dar cînd slei-va punga ce plătește
Această slavă, va zbura și slava;
Cînd ai, vin toți — cînd n-ai, fug toți, ca roiul
De muște, iarna.

TIMON: Nu mă dăscăli;
De tot ce-am dăruit rușine nu mi-i;
Am dat nesăbuit dar nu mîrșav.

De ce plîngi? Doar atît te-ajută mintea,
Să crezi că duc cu lipsă de prieteni?
O, fii pe pace! Vinului iubirii
Să vreau doar cep să-i dau, și bani cerînd,
Prietenii să-i ispitesc în inimi,
Aș aduna și inimi și avuturi
Cu un cuvînt.

FLAVIUS: De-ar fi precum gîndești!

TIMON: Ba, oarecum, nevoia-n care-s astăzi
Îmi prinde bine, căci îmi dă prilejul
Să-i pun la încercare pe prieteni.
Și vei vedea că nu-mi cunoști averea:
Eu, prin acești prieteni sînt bogat.
Flaminius! Servilius! La mine!

(Intră Flaminius, Servilius și alți slujitori.)

SLUJITORII: Poruncă! Da, stăpîne!

TIMON: Să dați fuga fiecare unde vă spun: tu — la nobilul Lucius; tu — la nobilul Lucullus: am fost astăzi cu domnia-sa la vînătoare... Tu să te duci la Sempronius. Cu închinăciune din partea-mi spuneți-le că sînt foarte mîndru, că, iată, am prilejul să-i rog să mă îndatoreze împrumutîndu-mi niște bani. Cereți-le cîte cincizeci de talanți.[30]

FLAMINIUS: Precum ai spus, stăpîne.

FLAVIUS *(aparte)*: Nobilul Lucius și Lucullus?... Hm!

TIMON *(către alt slujitor)*:

Tu, omule, te duci la senatori —
Cetății i-am făcut atîta bine,
Încît mi se cuvine-atît hatîr
Din partea lor. Să-i rogi să-mi dea degrabă
O mie de talanți.

FLAVIUS: Am îndrăznit
— Știind că-așa se face îndeobște —
Chezașă să le pun pecetea ta[31];
Dar ei au dat din cap, și m-am întors
Precum m-am dus.

TIMON: Spui drept? Nu, nu se poate

FLAVIUS: Răspunsu-mi-au cu toții într-un glas
Că n-au, că-s la strîmtoare, că nu pot
Să facă ce-ar voi... că te cinstesc...
Că-s întristați, c-ar fi dorit... că n-au cum...
Că-i vina ta.. Că omul darnic poate
S-o pată... C-ar fi vrut... Că rău le pare...

Sfîrșind fărîmițata lor vorbire,
În urmă, chipurile, prinși de treburi,
Abia mișcînd din cap a despărțire,
M-au înghețat în sloiuri de tăcere.

TIMON: O, zei puternici, dați-le răsplată!
Tu, nu mai te-amărî. Bătrînii ăștia,
Din tată-n fiu sînt nemulțumitori:
Li-i sîngele sleit și leneș, rînced,
N-au foc în ei, de-aceea-s reci și răi;
Și cînd pe om îl cheamă jos pămîntul,
Ursuz și trist se-apropie de groapă.

(Către unul din slujitori.)

Mergi la Ventidius.

(Lui Flavius.)

Hai, nu fi trist;
Ești om cinstit, și-ți spun și eu curat
Că vină n-ai.

(Către slujitori.)

Ventidius, deunăzi
Și-a îngropat părintele; și astfel
A moștenit bani mulți. Pe cînd era
Calic, închis și părăsit de toți,
L-am ajutat cu cinci talanți.
Din partea mea, închină-i-te, spune-i
Că-aflîndu-mă la grea strîmtoare astăzi,
Din inimă îl rog să-și amintească
De banii ce i-am dat.

(Slujitorul iese.)
(Către Flavius)

Și nu mai spune
Că steaua mea vreodată va apune
Cît am prieteni!

FLAVIUS: N-aș dori să spui;
Cel bun pe toți îi crede-asemeni lui.

(Ies.)

ACTUL III

SCENA 1

La Atena. O încăpere în casa lui Lucullus. Flaminius așteaptă să fie primit. Intră un slujitor, care se îndreaptă spre el.

SLUJITORUL: I-am spus stăpînului de dumneavoastră. Coboară numaidecît.

FLAMINIUS: Vă mulțumesc.

(Intră Lucullus.)

SLUJITORUL: Iată-l pe stăpînul meu.

LUCULLUS *(aparte)*: Un slujitor de-al nobilului Timon. Mă prind că-i vorba de un dar. Phi, ce bine se nimerește! Chiar azi-noapte am visat un lighean și o cană de argint[32]. *(Tare.)* Flaminius, cinstite Flaminius, cu toată prețuirea îți urez bun venit. *(Către slujitor)* Adu-ne vin. *(Slujitorul iese.)* Și cum se mai simte cinstitul, desăvîrșitul, mărinimosul nobil atenian — preadarnicul dumitale domn și stăpîn?

FLAMINIUS: Cu sănătatea — bine, doamne.

LUCULLUS: Sînt tare bucuros s-aud că se simte bine cu sănătatea, prietene. Și ce ai acolo sub mantie, iubite Flaminius?

FLAMINIUS: Ca să spun drept, nimic, doar o casetă goală, doamne, pe care, în numele stăpînului, am venit să rog pe înălțimea-voastră s-o umpleți; căci stăpînul avînd mare și grabnică trebuință de cincizeci de talanți, m-a trimis la domnia-voastră să i-i dați; încredințat fiind că-l veți ajuta neîntîrziat.

LUCULLUS: Na, na, na! „Încredințat", zice. O, doamne, nobi senior, nimic de zis, numai dacă n-ar ține casă așa de mare Nu o dată am stat la masa lui și i-am vorbit despre lucrul acesta, și iar veneam să ospătez la dînsul, înadins, ca să-l îndemn să cheltuiască mai puțin. Dar n-a vrut să-mi îmbrățișeze sfaturile, nici văzîndu-mă să ia aminte. Fiecare om își are cusurul

său, iar cusurul lui e dărnicia. De spus i-am spus, dar de dezbărat nu l-am putut dezbăra.

(Intră din nou slujitorul aducînd vin.)

SLUJITORUL: Cu plecăciune, stăpîne, am adus vinul.
LUCULLUS: Pe tine, Flaminius, te-am prețuit întotdeauna ca pe un om cu judecată. În sănătatea ta!
FLAMINIUS: Înălțimea-voastră spune-așa în glumă.
LUCULLUS: Te-am prețuit totdeauna ca pe un om inimos— ce-i al tău e-al tău — ca pe un om cu judecată sănătoasă; știi să te slujești de împrejurări atunci cînd împrejurările îți sînt prielnice; ai multe însușiri bune. *(Către slujitor.)* Ia pleacă de aici, băiete!... Vino mai aproape, cinstite Flaminius. Stăpînu-tău este un nobil darnic; dar tu ești înțelept, și îți dai destul de bine seama, măcar că ai venit la mine, că astea nu sînt timpuri să dai bani cu împrumut; mai cu seamă cînd nu ai altă chezășie decît prietenia goală. Ține trei solidari[33] pentru dumneata. Ești băiat bun, închide ochiul și spune că nu m-ai găsit. Umblă sănătos.
FLAMINIUS: Se poate să se schimbe astfel lumea
Și noi care-am trăit să fim tot vii?
Zburați, voi josnici galbeni blestemați,
La cel ce vi se-nchină.

(Aruncă banii.)

LUCULLUS: Aha, acum văd eu cine-mi ești; un smintit croit pe măsura lui stăpîn-tu.

(Iese.)

FLAMINIUS: Alăture-se galbenilor mulți
Ce te vor arde. Aur clocotit
Să-ți fie-osînda, tu, tu, bubă rea
Pentru prieten, dar prieten nu.
O inimă atît de leșinată
Și de lăptoasă e-n prietenie
Că-n mai puțin de două nopți se strică!
O, zei, o, zei, cum înțeleg acum
Ce jar e-n Timon. Ticălosul ăsta
Mai mistuie și-acum mîncarea lui.
De ce-i priește și se schimbă-n hrană
Cînd însuși el otravă s-a făcut?
O, boli să se încuibe-n hrana asta,
Și-n ceasu morții facă-se ca vlaga

Din el, pe care Timon a plătit-o,
Puteri să nu mai aibă să-l deșerte,
Ci îndelung cu caznă grea să-l certe.

(Iese.)

SCENA 2

Tot la Atena. Într-o piață publică. Intră Lucius, împreună cu trei străini

LUCIUS: Cine, nobilul Timon? Este un foarte bun prieten al meu și un om vrednic de toată cinstea.

PRIMUL STRĂIN: La fel îl cunoaștem și noi, măcar că pentru el nu sîntem decît niște străini. Dar ți-aș putea spune un lucru pe care l-am auzit și eu din gura lumii: zice-s-ar că zilele cele bune ale lui Timon s-au trecut și că averea îl lasă.

LUCIUS: Fugi, asta să n-o crezi; nu duce el lipsă de bani.

AL DOILEA STRĂIN: Iar eu te rog să crezi că mai deunăzi un slujitor de-al dumisale s-a dus la nobilul Lucullus cu rugămintea să-i împrumute o sumă de talanți. Ce zic rugăminte, că a stăruit strașnic, a arătat că nevoia-i mare, dar nimic n-a căpătat.

LUCIUS: Ce spui?!

AL DOILEA STRĂIN: Îți spun, domnul meu, nimic n-a căpătat.

LUCIUS: Ciudată întîmplare! Zău, parcă mi-e și rușine! Să nu dai unui bărbat atîta de cinstit? Asta dovedește foarte puțin obraz. Eu unul, silit sînt s-o mărturisesc, eu unul am primit cîteva mici daruri de la dînsul: niște bani, niște tipsii, niscai giuvaeruri și alte mărunțișuri care însă nici nu se pot asemui cu ce i-a dăruit lui Lucullus. Și, totuși, dacă din greșeală ar fi trimis la mine, doamne ferește, nu l-aș fi lăsat fără talanții mulți de care avea trebuință.

(Intră Servilius.)

SERVILIUS: Ia te uită ce noroc: e chiar dînsul; am asudat de cînd îl tot caut. *(Către Lucius.)* Cinstite doamne!

LUCIUS: Servilius! Mă bucur că te văd, omule. Mergi sănătos: închină-te din parte-mi slăvitului și vrednicului tău stăpîn, minunatului meu prieten.

SERVILIUS: Binevoiește să afli că stăpînul îți trimite...

LUCIUS: A! Ce-mi trimite? Sînt peste măsură de îndatorat acestui nobil. Mereu trimite cîte ceva. Cum să-i mulțumesc, învață-mă! Și ce-mi mai trimite de data aceasta?

SERVILIUS: O rugăminte numai: te roagă pe domnia ta să-l îndatorezi cu atîția talanți cît stă scris aici.

LUCIUS: Ha, ha! Pricep! Stăpînul tău glumește!
Nu-i pot lipsi lui cincizeci de talanți!

SERVILIUS: Chiar și de mai puțin îi crapă buza!
Și dacă nu l-ar îmboldi nevoia,
N-aș stărui atît de mult cît stărui.

LUCIUS: Servilius, vorbești cu dinadinsul?

SERVILIUS: Stăpîne, jur, ce spun e-adevărat.

LUCIUS: Vai, ce dobitoc păcătos am fost că m-am secătuit tocmai cînd aveam un prilej așa de nimerit să arăt că-s bun platnic! Rău s-a mai potrivit să cumpăr chiar ieri un petec de pămînt, ca astăzi, poftim, să-mi scape printre degete asemenea cinste! Mi-s martori zeii, Servilius, că n-am ce face. Dobitoc ce sînt, uite, mai zic o dată... Tocmai mă pregăteam să trimit eu însumi la nobilul Timon să-l rog de niște bani; mi-s martori și domnii aceștia. Să fi știut, nici pentru toate averile Atenei nu săvîrșeam una ca asta. Du înălțimii-sale toată dragostea mea. Trag nădejde că-mi voi păstra prețuirea sa, dar n-am putință să-i fiu de folos... și mai spune-i din parte-mi că printre cele mai mari necazuri ale mele îl socotesc pe acela de a nu putea face hatîrul unui nobil atît de vrednic de cinste. Bunule Servilius, voi-vei tu să mă îndatorezi înfățișîndu-i cuvintele mele întocmai?

SERVILIUS: Întocmai, doamne.

LUCIUS: Mulțumitor am să-ți rămîn, Servilius.

(Servilius iese.)

Apune Timon; drept vorbeai, străine:
O dată înțărcat, nu ți-i de-a bine.

(Lucius iese.)

PRIMUL STRĂIN: Ei, ai văzut, Hostilius?

AL DOILEA STRĂIN: Cum de nu?!

PRIMUL STRĂIN: Așa e lumea. Toți lingușitorii
O apă-s. Oare-l poți numi prieten
Pe cel ce-ntinge dintr-un blid cu tine?
Eu știu că Timon ca un tată-a fost
Acestui om: i-a pus chezașă punga,
L-a dus în spate... Galbenii lui Timon
Plătitu-i-au și slugile. O dată
Nu bea făr' ca argintul de la Timon
Să nu-i mîngîie buza. Ei, și totuși —

Vezi cît de slut se-nfățișează omul
Cînd poartă chipul nerecunoștinței!
Nu vrea să-i dea, deși-i bogat, măcar
Cît dau cei milostivi unor milogi.

AL TREILEA STRĂIN:
Și zeii, zeii înșiși gem!

PRIMUL STRĂIN: Eu, unul,
Din Timon niciodată n-am gustat
Și dărnicia lui n-am cunoscut-o
Încît să-i zic prieten — însă jur
Că pentru sufletu-i ales, virtutea-i
Și nobila-i purtare,
De-ar fi venit să-mi ceară la nevoie,
Îmi împărțeam în două părți avutul
Și partea cea mai bună lui i-o dam,
Atîta mi-i de dragă firea lui.
Dar văd că omul trebuie să-nvețe
De milă-a se lipsi, căci interesul
Nu cugetul dintr-însul poartă fesul.

(Ies.)

SCENA 3

Tot la Atena. O încăpere în locuința lui Sempronius. Intră Sempronius împreună cu un slujitor al lui Timon.

SEMPRONIUS: De ce mă tulbură pe mine? Hm!
De ce pe mine-ntîi și nu pe ceilalți?
Să fi-ncercat la Lucullus sau Lucius;
Bogat e și Ventidius pe care
Din temniță l-a scos; doar toți aceștia
S-au pricopsit pe seama lui.

SLUJITORUL: Stăpîne,
I-am încercat și toți și-au dat arama
Pe față. Unul n-a voit să-i deie.

SEMPRONIUS: Cum! Vrei să spui că n-au voit să-i deie?
Ventidius și Lucullus, se poate?
Și-acuma-mi cere mie? Trei? Hm! Asta
Mi-l dovedește prost și neprieten;
Cum, eu să-i fiu nădejdea cea din urmă?
Prietenii, ca doctorii, de trei ori

Îl părăsesc, și vrea ca eu să-l vindec?
Crunt m-a jignit și-s mînios pe dînsul.
Se cuvenea să știe ce om sînt;
Și nu pricep de ce nu m-a rugat
Pe mine-ntîi! Căci eu am fost întîiul
Care-am primit, zău, daruri de la el.
Atît mi-a prețuit recunoștința
Că m-a lăsat la urmă? Nu!
N-am chef s-ajung de rîsul celorlalți
Și nobilii să creadă că-s nătîng.
Îi dam și întreit pe cît îmi cere
Dacă-mi cerea întîi — așa, de-obraz.
Din inimă-aș fi vrut să-i fac un bine.
Acuma însă mergi-napoi și-mbină
Răspunsul meu cu celelalte trei:
Cui nu-mi dă cinste nu-i dau banii mei.

(Sempronius iese.)

SLUJITORUL: Bravo! Cucernică secătură ești, măria-ta! Satana habar n-avea de meserie cînd a croit mîrșăvia; a nimerit-o anapoda; ăsta tipar! Cred că pînă la urmă dracul are să pară un înger pe lîngă păcătoșenia omului. Cît s-a mai căznit nobilul ăsta să-și sulemenească nemernicia! Făcea pe milostivul ca să poată fi ticălos, ca ăla care din evlavie, chipurile, înflăcărată, e în stare să aprindă o întreagă împărăție:

De-același soi e dragostea-i de vulpe.
În el și-a pus nădejdi al meu stăpîn,
Dar toți zburat-au, zeii doar rămîn.
Prietenii sînt morți, iar ușa lui
Ce niciodată n-a simțit zăvorul
În lungi ani de belșug, sluji-va astăzi
Să-l apere de dragii lui de-altădată.
Preadarnicilor asta le e soarta:
De nu-nchizi punga, va să-ți fereci poarta.

(Slujitorul iese.)

SCENA 4

La Atena. O sală în casa lui Timon. Intră doi slujitori de-ai lui Varro și slujitorul lui Lucius, care se întîlnesc cu Titus, Hortensius și alți slujitori de-ai creditorilor lui Timon; toți îl așteaptă pe acesta din urmă.

PRIMUL SLUJITOR AL LUI VARRO: Hei, bun găsit, Hortensius și Titus!
TITUS: La fel și ție, Varro.
HORTENSIUS: A! Tu, Lucius!
Ce, iar ne-am întîlnit?
SLUJITORUL LUI LUCIUS: Păi da și cred
Că ne-au mînat aici aceleași treburi:
Vin pentru bani.
TITUS: Și noi.

(Intră Philotus.)

SLUJITORUL LUI LUCIUS: Na! Și Philotus!
PHILOTUS: Noroc la toți!
SLUJITORUL LUI LUCIUS: Noroc și ție, frate!
Cam cîte ceasuri sînt?
PHILOTUS: Aproape nouă.
SLUJITORUL LUI LUCIUS:
Așa tîrziu?
PHILOTUS: Stăpînul nu se-arată?
SLUJITORUL LUI LUCIUS:
Nu încă.
PHILOTUS: Mă mir: că doar răsare pe la șapte.
SLUJITORUL LUI LUCIUS:
De, pentru el sînt zilele mai scurte:
Căci crugul unui om risipitor
E ca al soarelui; dar nu se-ntoarce;
Mult mai mi-i teamă
Că-n pungile lui Timon vremuiește;
Adicăte mă tem că nici pe fund
N-a mai rămas prea mult.
PHILOTUS Și eu mă tem.
TITUS: Să vezi ceva ciudat: stăpînul tău
Vrea banii dați lui Timon.
HORTENSIUS: Ohoho!
TITUS: Și poartă chiar podoabele ce Timon
I-a dat în dar, și pentru care-acum
Aștept cu bani.
HORTENSIUS: În silă fac ce fac.
SLUJITORUL LUI LUCIUS:
Sucită treabă: Timon bun de plată
Pentru o sumă nicicînd datorată.
Stăpînul tău, pe lîngă scule, parcă
Mai vrea și prețul lor!

HORTENSIUS: Mi s-a acrit
De treaba as!a, zic și zău. Pe Timon
Stăpîn-meu l-a tocat cu-ncetișorul:
Mai rău ca hoțu-i nemulțumitorul..

PRIMUL SLUJITOR AL LUI VARRO: Întocmai, mie are să-mi dea trei mii de coroane. Ție cît?

SLUJITORUL LUI LUCIUS: Mie cinci mii.

PRIMUL SLUJITOR AL LUI VARRO:
Mulți bani! Ai zice, judecînd pe sume,
Că domnul tău credea mai mult lui Timon
Decît al meu...

(Intră Flaminius.)

TITUS: Un slujitor dintr-ai lui Timon.

SLUJITORUL LUI LUCIUS: Flaminius! Stai o clipă; spune, te rog, stăpînul tău e gata, are de gînd să vină?

FLAMINIUS: Nu, nicidecum.

TITUS: Noi așteptăm pe înălțimea-sa. Te rugăm să-l înștiințezi.

FLAMINIUS: Nu-i nevoie să-i mai spun; cunoaște el cît de prea-sîrguincioși sînteți.

(Flaminius iese. Intră Flavius, înfofolit în mantie.)

SLUJITORUL LUI LUCIUS:
Acest înfofolit care pășește
Ca într-un nor, nu-i economul? Strigă-l!

TITUS: Hei, omule, auzi?

PRIMUL SLUJITOR AL LUI VARRO:
Cu voia dumitale, domnul meu...

FLAVIUS: Ce vrei, prietene, cu mine?

TITUS: Noi așteptăm aici anume bani.

FLAVIUS: Ehei, de-ar fi și banii-atît de siguri
Pe cît de sigur e că așteptați,
Ce bine-ar fi!
Cum n-ați venit cu polițele-acestea
Cînd vi se ospătau stăpînii voștri
Fățarnici din bucatele lui Timon?
S-ar fi fălit cu toți că li-i datornic
Și-n burți dobînda[34] și-ar fi luat atunci.
De mă zoriți așa, nu faceți bine;
Lăsați-mă să trec. Vă rog să credeți
Că Timon și cu mine-am isprăvit:
Nici eu socoate nu mai am a face,
Nici dînsul ce mai cheltui, și pace!

SLUJITORUL LUI LUCIUS:
Răspunsu-ţi la nimica nu slujeşte.
FLAVIUS: De nu slujeşte, nu-i mîrşav ca voi,
Căci voi slujiţi tîlhari.

(Flavius iese.)

PRIMUL SLUJITOR AL LUI VARRO: Cum? Ce tot îndrugă înălţimea-sa rămasă fără slujbă?

AL DOILEA SLUJITOR AL LUI VARRO: Să fie sănătos; a rămas pe drumuri şi sîntem cît de cît răzbunaţi. Cine poate fi mai colţos decît omul care şi-a pierdut adăpostul? Îi dă mîna să scuipe şi-ntr-un palat.

(Intră Servilius.)

TITUS: O, iată-l pe Servilius; de la el o să căpătăm un răspuns ca lumea.

SERVILIUS: Dacă mi-aţi face hatîrul să veniţi mai tîrziu, v-aş rămîne foarte îndatorat; căci, v-o spun pe sufletul meu, stăpînul e tare morocănos: s-a dus blîndeţea lui de altădată. Nu-i în apele lui, şi din iatac nu iese.

SLUJITORUL LUI LUCIUS:
Mulţi din iatac nu ies, şi nu-s bolnavi;
De stă atît de rău cu sănătatea
S-ar cuveni ca, dînd ce datorează,
Să-şi netezească drumul către zei.
SERVILIUS: O, zei!
TITUS: Răspunsul ăsta nu-i răspuns.
FLAMINIUS *(dinăuntru)*:
Servilius, sări! Stăpîne! Stai, stăpîne!

(Intră Timon furios; după el aleargă Flaminius.)

TIMON: Cum? Uşa casei mele-mi ţine calea?
Cum? Eu, cel pururi slobod, am ajuns
Să-mi fie casa temniţă vrăjmaşă?
Lăcaşu-acesta ce l-am desfătat
Cu dulci ospeţe, a ajuns şi el
O inimă de piatră să-mi arate?
SLUJITORUL LUI LUCIUS: Hai, începe,
Titus!

TITUS: Stăpîne, am adus o poliţă.

SLUJITORUL LUI LUCIUS: Şi eu.

SLAJITORUL LUI HOSTILIUS: Şi eu, stăpîne.

CEI DOI SLUJITORI AI LUI VARRO: Şi noi avem, stăpîne.

PHILOTUS: Acestea-s toate polițele noastre.
TIMON: Striviți-mă sub ele, pînă-n brîu.
Mă despicați[35].
SLUJITORUL LUI LUCIUS: Vai, doamne!
TIMON: Tocați-mi inima.
TITUS: Cer cincizeci de talanți.
TIMON: Ia-mi sîngele.
SLUJITORUL LUI LUCIUS: Cer cinci mii de coroane.
TIMON: Cinci mii de picături de sînge. Tu? Și tu?
PRIMUL SLUJITOR AL LUI VARRO: Măria-ta...
AL DOILEA SLUJITOR AL LUI VARRO: Măria-ta...
TIMON: Rupéți-mă-n bucăți... Luați-mă,
Și zeii să se-abată-asupra voastră!

(Iese.)

HORTENSIUS: Pe cinstea mea, bag de seamă că stăpînii noștri pot să-și ia nădejdea de la parale; banii pe care ți-i datorează nebunul sînt bani pierduți!...

(Ies toti.)
(Intră din nou Timon și Flavius.)

TIMON: Îmi iau pîn' și răsufletul, mișeii!
Ei, creditori? Nu! Diavoli!
FLAVIUS: Stăpîne bun!
TIMON: Și n-ar putea să fie?
FLAVIUS: Stăpîne bun...
TIMON: Așa să fie! Flavius!
FLAVIUS: Aici îs, doamne.
TIMON: Prea bine. Să-i poftești pe-ai mei prieteni
Sempronius, Lucius, Lucullus, pe toți;
Vreau iar să-i ospătez pe ticăloși.
FLAVIUS: Stăpîne!
Doar duhu-ți chinuit vorbește astfel,
Căci nu avem cu ce mai face față
Nici unui prînz calic!
TIMON: Nu-ți pese; du-te!
Îți poruncesc să-i chemi pe toți; să vină
Puhoiul de tîlhari; voi încropi
Cu bucătarul ce s-o nimeri.

(Ies.)

SCENA 5

Tot la Atena. Într-o sală a Senatului. Senatul este întrunit.

PRIMUL SENATOR:

Eu mă rostesc: e-o vină sîngeroasă;
Să moară vinovatul, căci nimic
Nu-mpinge la păcate ca iertarea.

AL DOILEA SENATOR:

Aşa e. Legea va să-l nimicească.

(Intră Alcibiade cu suita.)

ALCIBIADE: Cinstire, sănătate şi duh blînd
Senatului.

PRIMUL SENATOR: Ei, ce e, căpitane?

ALCIBIADE: Umil vin să mă rog virtuţii voastre,
Căci îndurarea e virtutea legii,
Iar legea doar în mîini tirane-i crudă.
Au vrut împrejurările şi soarta
Să-mi asuprească un prieten care,
Cu sîngele fiind înfierbîntat,
Călcat-a legea, apă prea afundă
Acelor ce orbeşte sar în ea.
E un bărbat — lăsînd deoparte soarta-i —
Cu-alese însuşiri;
El nu-şi mînji în mişelie fapta
— O cinste ce-i răscumpără păcatul —
Dar, scos din firi, şi fără viclenie,
Văzînd lovit de moarte bunu-i nume,
Şi-a înfruntat vrăjmaşul;
Ci pîn-a izbucni, s-a stăpînit,
De-atîta chibzuinţă dînd dovadă,
De parcă sta la sfat, necum la sfadă.

PRIMUL SENATOR:

Te-avînţi s-alături lucruri fără noimă,
Luptînd să faci frumos un fapt urît.
Cuvîntul tău se străduieşte parcă
Să-ndrituie omorul — şi arţagul
Ai vrea să-l pui pe seama vitejiei,
Cînd el e vitejie zămislită
Anapoda, şi-a fost venit pe lume
O dată cu dihonia-mpreună.

Viteaz e-acel ce-ndură-nțelepțește
Ocări oricît de grele, și le poartă
Cu nepăsare ca pe-o haină-a lui,
Acel ce viața nu-și primejduiește
Pentr-un cuvînt urît...
Cînd la omor te-mpinge-o vorbă grea,
Nebun ești să-ți dai viața pentru ea!

ALCIBIADE: Slăvite...

PRIMUL SENATOR:
Zăpadă nu poți face din tăciuni:
Să-nduri se cade, nu să te răzbuni.

ALCIBIADE: Slăviților, atunci vă rog iertați-mi
Vorbirea de oștean:
De ce se-aruncă, oare, omu-n luptă
În loc să rabde sila? Pentru ce
Nu-i lasă pe dușmani să-i taie gîtul
Și nu se-mpotrivește? De-i o cinste
Să-nduri orice, atunci la ce mai mergem
În bătălii? Mai vrednică-i femeia
Ce stă acas', dacă să rabzi e bine?
Mai căpitan ca leul e măgarul?
Tîlharu-n furci — mai înțelept ca juzii,
De-i înțelept să rabzi? Slăvite fețe,
Fiți milostivi pe cît sînteți de tari:
Da, ca omorul nu-i păcat mai mare,
Dar este-ndreptățit în apărare.
E păcătoasă faptă să te-nfurii,
Dar cine nu se-nfurie o dată?
Cînd judecați, luați aminte asta.

AL DOILEA SENATOR:
Vorbești în van.

ALCIBIADE: În van? A' sale fapte
De prin Lacedemonia[36], Bizanț[37],
Viața să-i răscumpere n-ajung?

PRIMUL SENATOR:
Ce vrei să spui?

ALCIBIADE: Voiesc să spun că v-a slujit cu cinste
Și v-a răpus în luptă dușmani mulți.
Ce vrednic s-a purtat în cea din urmă
Din bătălii! Cît sînge n-a vărsat!

AL DOILEA SENATOR:
Prea mult s-a învățat să risipească;

S-a nărăvit. E un păcat într-însul
Ce-l face om zurbav și de nimic;
Și făr' de alți vrăjmași păcatul ăsta
L-ar covîrși; în furia-i de fiară
Știm bine c-a făcut blestemății
Și uri a-nvîltorat; vădit ne este
Că-i un stricat primejdios la chefuri.

PRIMUL SENATOR:
Să moară!

ALCIBIADE: Cumplit destin! Putea muri în lupte!
De nu-l mai prețuiți — măcar că brațu-i
Cu prisosință i-a plătit viața
Și nimănuia n-a rămas dator —
Ca să vă-nduplece, luați și-a' mele fapte,
Și-adăugați și prețul meu la prețu-i;
Știind că preacinstita voastră vîrstă
Vrea chezășii, izbînzile și cinstea
Îmi pun chezașe c-are să se-ndrepte.
Și dacă pentru fapta săvîrșită
S-a-ndatorat cu viața-n fața legii,
Plătească-se cu sîngele, luptînd.
Războiul decît legea nu-i mai blînd!

PRIMUL SENATOR:
Noi ținem legea. Va muri. Ajungă-ți
De vrei să nu ne mînii. Prieten, frate,
Acel ce-mparte moarte, moarte pate.

ALCIBIADE: Așa se cade? Nu! Cinstiți arhonți,
Vă rog să mă cunoașteți!

AL DOILEA SENATOR: Cum?

ALCIBIADE: Aduceți-vă aminte cine-s.

AL TREILEA SENATOR: Cine?

ALCIBIADE: O, bătrînețea voastră m-a uitat.
Altminteri n-aș ajunge să cerșesc
Un biet hatîr, un lucru omenesc.
Îmi redeschideți rănile.

PRIMUL SENATOR: Ne-nfrunți?
O vorbă poate-avea urmări grozave
Te surghiunim pe veci![38]

ALCIBIADE: Mă surghiuniți?
Prostia surghiuniți-v-o, nesațul
De cămătari, ce pîngăresc Senatul!

PRIMUL SENATOR:
De te mai afli poimîni în Atena,

Mai cruntă ispășire te așteaptă.
Și ca să nu ne crească supărarea,
El omorît va fi în clipa asta.

(Senatorii ies.)

ALCIBIADE: Vă deie zeii bătrînețe lungă,
S-ajungeți hîrci de nici un ochi privite!
Nebun ce sînt! Eu le goneam vrăjmașii
În timp ce ei își numărau bănetul
Și îl dădeau cu camătă; iar eu
Cu răni mă-mbogățeam; și pentru ce?
Așa balsam pun senatorii hulpavi
Pe rănile ostașilor? Surghiunul?
Dar nu e rău. Surghiunul nu-l urăsc:
El dă temei înverșunării mele
De a lovi Atena. Voi stîrni
Oștenii mei nemulțumiți și inimi
De partea mea voi cîștiga.
E-o cinste să te bați cu mulți vrăjmași:
O, nu-i jigniți pe zei, nici pe ostași!

(Iese.)

SCENA 6

Tot la Atena. O sală somptuoasă în casa lui Timon. Muzică. Mese întinse. Slujitori care servesc. Pe diferite uși, intră nobili, senatori și alți oaspeți.

PRIMUL NOBIL: Urez domniei-tale o zi bună.

AL DOILEA NOBIL: La fel și dumitale. Cred că mai deunăzi nobilul nostru amfitrion a vrut să ne încerce.

PRIMUL NOBIL: Chiar la asta mă gîndeam și eu cînd ne-am întîlnit. Trag nădejde că nu a ajuns atît de rău pe cît voia să pară cînd și-a ispitit prietenii.

AL DOILEA NOBIL: Nici nu se putea una ca asta dacă judecăm după ospățul de astăzi.

PRIMUL NOBIL: Așa cred și eu. M-a poftit foarte stăruitor. Din mai multe pricini silit aș fi fost să nu vin, dar atîta ce m-a rugat că a trebuit să mă înfățișez.

AL DOILEA NOBIL: La fel ca domnia-ta, și eu aveam o treabă însemnată, dar dînsul nici n-a vrut să audă. Îmi pare nespus

de rău că atunci cînd a trimis să-l împrumut m-a găsit cu punga deşartă.

PRIMUL NOBIL: Tot pentru asta mi-e necaz şi mie, acum, cînd pricep cum stau lucrurile.

AL DOILEA NOBIL: La fel am păţit-o cu toţii. Dumitale cît ţi-a cerut să-i împrumuţi?

PRIMUL NOBIL: O mie de galbeni.

AL DOILEA NOBIL: O mie de galbeni!

PRIMUL NOBIL: Dar dumitale?

AL DOILEA NOBIL: La mine a trimis pentru... A, iată-l.

(Intră Timon şi alaiul său.)

TIMON: Al dumneavoastră al amîndurora cu toată inima. Ce mai faceţi?

PRIMUL NOBIL: Cît se poate de bine, văzînd că şi domnia-ta te afli bine.

AL DOILEA NOBIL: Rîndunica n-ascultă mai cu dragă inimă chemarea primăverii decît ascultăm noi chemarea domniei-tale.

TIMON *(aparte)*: Şi nici nu fuge mai cu dragă inimă cînd vine iarna.[39] Oamenii sînt păsări călătoare. *(Tare)*: Cinstite feţe, praznicul meu nu va plăti atît de lunga voastră aşteptare. Deocamdată ospătaţi-vă urechile cu muzică, dacă glasul trîmbiţelor nu le pare prea aspru. Vom sta la masă numaidecît.

PRIMUL NOBIL: Trag nădejde că nu eşti necăjit pe mine pentru că ţi-am trimis cu mîna goală solul îndărăt.

TIMON: Vai, nu-ţi face inimă rea.

AL DOILEA NOBIL: Nobilul meu domn...

TIMON: A, bunule prieten, ce-i faţa asta lungă?

AL DOILEA NOBIL: Preanobilul meu domn, sînt bolnav de ruşine. Zilele trecute cînd ai trimis la mine mă aflam mai calic decît un cerşetor!

TIMON: Nu te mai gîndi la asta!

AL DOILEA NOBIL: Dacă ai fi trimis doar cu două ceasuri mai devreme...

TIMON: Nu-ţi mai împovăra aducerea-aminte. *(Se aduc bucatele.)* Haideţi, aduceţi totul.

AL DOILEA NOBIL: Toate talgerele sînt acoperite!

PRIMUL NOBIL: Masă-mpărătească, vă spun eu.

AL TREILEA NOBIL: Să nu te îndoieşti, de vreme ce au ajutat şi banii şi anotimpul.

PRIMUL NOBIL: Cum te mai simţi? Ce noutăţi?

AL TREILEA NOBIL: Alcibiade este surghiunit: Ştiaţi?

PRIMUL ŞI AL DOILEA NOBIL: Surghiunit Alcibiade?

AL TREILEA NOBIL: Chiar așa.

PRIMUL NOBIL: Ce spui? Ce spui?

AL DOILEA NOBIL: Și, rogu-te, de ce?

TIMON: Prieteni buni, apropiați-vă!

AL TREILEA NOBIL: Îți spun eu mai multe după aceea. Uitați-vă ce minunat ospăț ne stă dinainte!

AL DOILEA NOBIL: Același Timon a rămas.

AL TREILEA NOBIL: Dar o mai duce? O mai duce?

AL DOILEA NOBIL· O mai duce... dar cu vremea, deh, s-ar putea...

AL TREILEA NOBIL: Pricep.

TIMON: Grăbească-se fiecare spre jilțul său așa cum se grăbește spre buzele iubitei; felurile vor fi aceleași peste tot. Aici să nu se întîmple ca la mesele din Atena[46], unde pînă cînd sînt alese locurile se răcesc bucatele: ședeți, ședeți. Cuvine-se acum să dăm mulțămită zeilor:

O, voi, marilor făcători de bine, răspîndiți peste adunarea aceasta mana recunoștinței! Pentru darurile voastre cereți-ne să vă preamărim, dar mai păstrați din daruri spre a putea da mereu, ca să nu aveți parte de dispreț. Dați fiecărui om atîta, încît silit să nu fie nimeni a cere de la altul, căci dacă zeii ar ajunge să se împrumute de la oameni, oamenii s-ar lepăda de zei. Faceți ca bucatele acestea să fie mai îndrăgite decît omul care le dă. Nu îngăduiți ca într-o adunare de douăzeci de inși să nu se găsească tot atîția ticăloși. Dacă stau douăsprezece femei în jurul mesei, douăsprezece din ele să fie acelea ce sînt. Cît privește pe ceilalți vrăjmași ai voștri, aducă pe senatorii Atenei și gloata prostimii, faceți, o, zei! ca nemerniciile lor să-i menească pieizanici! Iar pe prietenii mei aici de față, deoarece ei nimica nu înseamnă pentru mine, cu nimica să-i miluiți și de nimic să aibă parte toți!

Ridicați capacele și lăpăiți, javrelor!

(Talgerele sînt pline cu apă caldă.)

CÎTEVA GLASURI: Ce vrea să spună înălțimea-sa?

ALT GLAS: Habar nu am.

TIMON:
Mai bun ospăț nicicînd să nu vă-mbie,
Cireadă de lingăi! Doar apă chioară
Și fum plătiți! Atît vă spune Timon,
Ce năclăit de-a voastră lingușeală,
Se spală și v-aruncă-n față zoaia
Ticăloșiei.

(Aruncîndu-le apa în față.)

Să trăiți în ură
Ani lungi, păduchi scîrbavnici și rînjiți,
Călăi curtenitori, lupi blînzi, urși gingași,
Chilipirgii, căpuși, muscoi de-o vară,
Slugi josnice, ca fumul nestatornici!
Și cîte-s bube-n lume să vă umple
Din creștet pînă-n tălpi. Ce? Vrei să pleci?
Domol! Ia-ți leacu-ntîi... și tu... și tu;
Stai! Bani voiesc a-ți da, necum a-ți cere.

(Aruncă în ei cu talgerele.)

Se duc? Să nu mai fie praznic unde
Să nu stea un mișel în capul mesei!
Arzi, casă! Piei, Atenă! Pe vecie
Urîtă omenirea va să-mi fie!

(Iese.)
(Intră iarăși nobilii, senatorii și ceilalți.)

ÎNTÎIUL NOBIL: Ce ziceți, domnii mei?
AL DOILEA NOBIL: Care să fie temeiul furiei nobilului Timon?
AL TREILEA NOBIL: Phe! Văzutu-mi-ați pe undeva tichia?
AL PATRULEA NOBIL: Mi-am prăpădit mantia.
PRIMUL NOBIL: E un nebun care se lasă în voia toanelor, asta este. Deunăzi mi-a dăruit o nestemată, și azi a făcut-o să-mi sară din tichie. Nu cumva ați zărit nestemata pe undeva?
AL TREILEA NOBIL: Dar tichia mea n-ați văzut-o?
AL DOILEA NOBIL: Uite-o.
AL PATRULEA ROBIL: Ia te uită pe unde mi se tăvălește mantia!
PRIMUL NOBIL: Să nu mai zăbovim aici.
AL DOILEA NOBIL: A-nnebunit...
AL TREILEA NOBIL: O simt pe piele încă.
AL PATRULEA NOBIL: Ieri, perle, astăzi pietre ne aruncă[41]!

(Ies toți.)

ACTUL IV

SCENA 1

În afara zidurilor Atenei. Intră Timon.

TIMON:

Să mai privesc o dată. Zid ce-ncingi
Acest bîrlog de lupi, te-afundă-n glii —
Atena n-o mai străjui! Matroane,
Făceți-vă de cap! Copii, fiți răi!
Nebuni și robi, zvîrliți-i de pe bănci
Pe senatorii gravi, cu frunți vrîstate,
Slujind în locul lor! Neprihănire,
Te spurcă sub ai mamei ochi! Mofluzi,
Nu-napoiați nimic, și creditorii
Cu brișca junghiați-i! Slugi, furați!
Stăpînii voștri-s hoți de drumul mare
Ce fură legiuit; tu, fată-n casă,
Te culcă cu stăpînul, căci stăpîna
E la tractir; nevîrstnic fiu, ia cîrja
Părintelui schilod și crapă-i țeasta!
Evlavie și teamă, adevăr,
Dreptate, pace, tihnă, căsnicie,
Iubire de aproape,-nvățătură,
Moravuri, datini, taine, meserii,
Dregătorii și legi, vă preschimbați
În ceea ce-i potrivnic firii voastre,
Și haosu-l înscăunați! Voi, molimi,
Urgia v-o abateți spre cetatea
Ce-a dat în pîrg pentru-a cădea! Voi, junghiuri,
Chirciți pe senatori, betegi lăsîndu-i
Precum le sînt năravurile! Poftă,
Pătrunde-n minți și măduvi tinerești,
Făcîndu-le să lupte cu virtutea
Și să se-nece în dezmăț! Buboaie,

În atenieni prăsiți-vă, și lepra
Vă fie rod! Suflarea unui om
Prefacă boarea altuia-n duhoare!
Soborul omenesc, prieteșugul
Otravă să însemne! Goliciunea
E tot ce-ți fur, cetate blestemată,
Dar gata-s și pe-aceasta să ți-o las!
Lui Timon dați-i codrul, căci în el
Cea mai cumplită fiară e un miel
Pe lîngă om. Ah, cerule, te-ndură
Pe atenieni zdrobește-i. Pe măsură
Ce anii trec, fă ura mea să crească
Și-ntreaga seminție omenească
Să fie ținta ei. Amin!

(Iese.)

SCENA 2

Atena. O cameră în casa lui Timon. Intră Flavius, însoțit de cîțiva slujitori.

PRIMUL SLUJITOR:
Stăpînul nostru unde-i, econoame?
S-a zis cu noi? N-a mai rămas nimic?

FLAVIUS:
Vai, dragii mei — ce să vă spun? Mă jur
Pe zeii atotdrepți că am ajuns
Sărac ca voi.

PRIMUL SLUJITOR:
S-a năruit, ce casă!
Ce om s-a prăbușit! Pierdute-s toate!
De braț nici un prieten nu-i ia soarta
Spre-a-l însoți!

AL DOILEA SLUJITOR:
Prietenii lui Timon
Îi urgisesc averea scăpătată,
Așa cum noi tovarășii de drum
Îi lepădăm în groapă; l-au lăsat
Cu jurămintele de ei rostite,
Deșarte precum punga fără bani;
Iar el, un biet milog cu mîna-n vînt,
Bolnav de sărăcie — boala grea
De care fug cu toți — hălăduiește
Stingher precum ocara. Vin și alții.

(Intră alți slujitori.)

FLAVIUS: Moloz al unei case dărîmate!

AL TREILEA SLUJITOR:
Dar inimile noastre poartă, totuşi,
Veşmîntul lui — citesc pe-al vostru chip;
Sîntem tovarăşi şi-i slujim mîhnirii;
Ni-e vasul spart, iar noi, corăbierii,
Pe puntea ce se-afundă, ascultăm
Cumplitul val; văzduhul — marea noastră —
Ne-o răzleţi curînd.

FLAVIUS: Iubiţi prieteni,
Frăţeşte să-mpărţim ce mi-a rămas.
De dragul *lui*, oricînd ne-om mai vedea,
Să fim tovarăşi; capul să-l clătim,
Rostind prohod apusului noroc:
„Am cunoscut un trai mai bun". Luaţi toţi,

(dîndu-le bani)

Întindeţi mîna... Fără vorbă... Luaţi!
Plecăm săraci, în tînguiri bogaţi.

(Slujitorii se îmbrăţişează, plecînd care încotro.)

Ah, grea năpaste-adusă de belşug!
Au oare bogăţiile vreun preţ
Cînd zămislesc doar lipsuri şi dispreţ?
Pe cine păcăleşte slava? Visul
Prieteniei cine-l mai trăieşte
Cînd strălucirea şi averea sînt,
Ca şi prietenii, spoială? Timon,
Ţi-e inima de vină; dărnicia
Te-a prăpădit. Minune peste fire-i
Cînd cel mai mare-al omului păcat
E facerea de bine! Milostiv
O să se-ncumete să fie cine?
Căci bunătatea plămădeşte zei
Şi surpă oameni. Dragul meu stăpîn,
Prea norocit spre-a căpăta osîndă,
Bogat spre-a fi nefericit, averea
Ţi-e astăzi suferinţa. Nobil om!
Acest sălaş de scorpii, nu prieteni,
L-a părăsit, de scîrbă clocotind
Şi-asupră-i neavînd nici bani, nici hrană!

Eu am să-i caut urma peste tot.
Nu, nu, de Timon Flavius n-o să fugă!
Un galben cît mai am, îi voi fi slugă!

(Iese.)

SCENA 3

Pădure. În fața peșterii lui Timon.

TIMON:
O, soare dătător de vieți, ridică
Duhoarea din pămînt; sub crugul lunii,
Văzduhul înciumează-l![42] Pentru gemeni
— Al unei zămisliri și nașteri rod —
Croiește drum furcat; cel mare, iată,
De sus privește spre cel mic; chiar firea,
De răni împresurată, rabdă greu
Povara prisosinței — și aceasta,
Nesocotind a' firii legi.
Înalță-l pe calic, pe domn doboară-l;
Dă-i senatorului ocara stirpei,
Milogului, din naștere cinstire,
Pe bou pășunea îl îngrașă; lipsa
Îl face slab. Cine cutează, cine
Să spună bărbătește: „Omu-acesta
Trăiește lingușind"? De este unul,
Cutează toți! Cel ce-i mai jos cu-o treaptă
Pe cea de sus o linge; prea-învățatul
Se pleacă-n fața prostului de aur;
Sînt strîmbe toate — drept nu e nimic
În firea noastră blestemată,-afară
De-al mîrșăviei drum. Urîte fie
Ospățul și-mbulzeala omenească!
De semeni silă mi-e — ca și de mine!
Piei, neam de om! Pămînt, dă-mi rădăcini!

(Sapă.)

Acei ce caută ceva mai bun,
Să afle-n tine cea mai rea otravă!
Cum? Aur? Lucitor? De preț? Nu, zei,
Nu m-am rugat degeaba. Rădăcini!
Atît cît este-aici va preschimba

În alb ce-i negru și-n frumos ce-i hîd;
Ce-i rău va face bun; ce-i josnic, nobil;
Bătrînii vor fi tineri, iar cei lași,
Viteji neîntrecuți. Cum, zei? De ce?
Un pumn va vinde preoți și argați
Și perna o va smulge de sub capul
Unui erou[43]. Acest sclav arămiu
Desferecă și ferecă religii;
Pe blestemați îi binecuvîntează;
Dă leprei nuri; cinstește pe tîlhari
Cu cinuri și-nchinare și-i așază
În rîndul senatorilor; tot el
I-aduce-un nou bărbat văduvei slute
Și-nmiresmează ca pe-o zi de mai
Pe-aceea ce deschide-atît de larg
Buboaiele și bolnița. Lut scîrnav,
Codoașă-a omenirii ce stîrnești
Dihonii și războaie-ntre popoare,
Am să te-aduc la rostul tău.

(În depărtare se aude un marș.)

Cum? Tobe?
Ești viu, dar eu te-ngrop; tîlhar voinic,
Tu umbli-n timp ce purtătorii tăi
Nu pot să stea-n picioare de podagră!
Un pumn — de cheltuială.

(Oprește un pumn de galbeni.)
(Intră Alcibiade, cu surle și tobe, ca în vreme de război; Phrynia și Timandra.)

ALCIBIADE: Tu, cine ești?
TIMON: O fiară, ca și tine.
Să-ți roadă viermii inima, fiindcă
Mi-ai arătat ochi omenești din nou!
ALCIBIADE: Cum te numești? De om îți este silă,
Tu însuți om fiind?
TIMON: Sînt *mizantrop*[44] și îi urăsc pe oameni.
Păcat că nu ești cîine, căci atunci —
Mai știi? — te-aș îndrăgi.
ALCIBIADE: Eu te cunosc;
Dar soarta ce-ai avut îmi e străină.
TIMON: Și eu te știu; dar nu doresc să aflu
Mai mult de-atît. Urmează-ți toba; țărna

Cu sînge omenesc vopsește-o-n roșu;
Canonul, legea laică sînt aspre;
Războiul cum să fie? Tîrfa asta,
La-nfățișare heruvim, mai crudă-i
Ca spada ta.

PHRYNIA: Ha! Putrezească-ți gura![45]

TIMON: Nu te sărut; căci, astfel, putregaiul
La gura ta s-ar reîntoarce.

ALCIBIADE: Dar... Timon, cum de te-ai schimbat?

TIMON: Ca luna,
Cînd raze nu mai dă — căci nu mai are.
Atît că eu nu mă-nnoiesc ca ea;
Sori n-am aflat să mă-mprumute.

ALCIBIADE: Timon,
Cum pot s-arăt că-ți sînt prieten bun?

TIMON: Doar întărind părerea mea.

ALCIBIADE: Adică?

TIMON: Făgăduiește-mi prietenia, dar nu săvîrși nici o faptă de prieten. Dacă nu făgăduiești nimic, să te pedepsească zeii că ești om! Dacă săvîrșești ceva, să te nimicească pentru că ești om!

ALCIBIADE: Am auzit de păsurile tale.

TIMON: Cînd soarta-mi surîdea, le-ai și văzut.

ALCIBIADE: Le văd acum; altdată, huzureai.

TIMON: Al tău e-„*acum*"; te-ajuți cu două fleoarțe.

TIMANDRA[46]: Acesta-i atenianul răsfățat,
De-o lume proslăvit?

TIMON: Tu ești Timandra?

TIMANDRA: Da.

TIMON: Fii tîrfă pururi; cei cu cari te culci
Nu te iubesc; tu, dă-le boli, păstrîndu-ți
Doar pofta lor; răstimpul de plăceri
Să-ți fie de priință; pune robii
Să-ți umple baia; la asud și post
Trimite-i pe îmbujorații tineri.

TIMANDRA: În ștreang vedea-te-aș, monstrule!

ALCIBIADE: Timandra,
Să-l ierți — căci mintea lui s-a înecat
În marea de necazuri. Vrednic Timon,
Am bani puțini și, zilnic, lipsa lor
Săracă oastea mea o răzvrătește.
Aflat-am cu mîhnire că Atena,
Uitînd ce om ai fost, ce fapte mari

Ai săvîrșit cînd neamuri megieșe
S-au abătut asupră-i și doar tu,
Cu paloșul și banii...

TIMON: Poruncește
Să bată-n darabane și.. te cară!

ALCIBIADE: Ce milă mi-e de tine! Ți-s prieten...

TIMON: Ți-e milă, dar în pace nu mă lași.
Mă simt mai bine singur.

ALCIBIADE: Am plecat.
Ia banii ăștia.

TIMON: Nu — nu-i pot mînca.

ALCIBIADE: Cînd am să-i nimicesc pe-atenieni..

TIMON: Lupți împotriva lor?

ALCIBIADE: Și cu temei!

TIMON: Răpună-i zeii prin izbînda ta,
Apoi să vii și tu la rînd!

ALCIBIADE: Eu, Timon?

TIMON: Da, da, căci omorîndu-i pe mișei,
Născut ai fost spre-a-mi cuceri cetatea!
Ia-ți banii, pleacă; ia-ți-i, nu mai sta.
Fii ciuma aștrilor cu care Zeus
Pălește greu, văzduhul otrăvind,
Cetăți prea desfrînate; spadei tale
Nici unul să nu-i scape. Nu-l cruța
Pe moșul cel cărunt, cinstit de toți —
E-un cămătar; lovește-o pe matroană!
Cinstit e doar veșmîntul, ea e-o tîrfă;
Să nu-ți tocească-al sabiei tăiș
Obrazul de fecioară; cei doi sîni
Ce-mpung, prin panglici, ochii de bărbat,
Nu știu ce-i mila și-n a vieții carte-s
Trecuți ca trădători; să nu cruți pruncul
Ce, gungurind, îi moaie pe neghiobi;
Socoate-l pui de lele: un oracol
A hotărît să mori de mîna lui[47].
Fă-l mii fărîme! Jură moarte vieții!
Pe ochi și pe urechi îmbracă-ți zale,
Pe cari să nu le poată sfredeli
Nici țipătul de mamă sau sugaci,
Nici sîngele veșmintelor de preot.
Ostașii ți-i plătește cu-acești bani;
Dă iama-n toți iar cînd vei fi sătul,
Să pieri și tu. Nu scoate-o vorbă! Pleacă.

ALCIBIADE: Mai are aur? Banii am să-ți iau,
Nu însă și povața.

TIMON: Ia ce poftești — și zeii te trăsnească!

PHRYNIA și TIMANDRA:
Ne dai și nouă, Timon? Mai ai bani?

TIMON: Destul ca tîrfele și verigașii
Să-și schimbe rostul lor. Sus șorțul, scîrbe!
Pe jurămîntul vostru preț nu pun,
Deși jurați atît de crunt că zeii,
Cînd vă aud, sînt zgîlțîiți de friguri,
Deci, nu jurați — mă-ncred în firea voastră;
Rămîneți tîrfe veșnic, iar pe-acela
Ce vrea prin grai cucernic să vă schimbe
Ademeniți-l iscusit, îl ardeți
Și-i dovediți că focul vi-i mai tare
Ca aburul ce-l scoate — nu trădați![48]
Dar șase luni să îndurați într-altfel:
Vă-mpodobiți neajutorata țeastă
Cu chică de la morți[49] — chiar spînzurați;
Purtați-o și trădați cu ea, curvind.
Sulemeniți-vă pîn' ce și-un cal
Se va putea-ngloda pe fața voastră.
Și... parte să n-aveți!

PHRYNIA și TIMANDRA: Mai dă-ne bani!
În schimbul lor vom face orișice!

TIMON: Însămînțați de-a pururi frențea!
Băgați-o în ciolanele de om,
Cosind țurloaiele și înmuind
Puterea călărețului. Prefaceți
Ce glas are-un clănțău în horcăit[50],
Ca să nu apere ce-i strîmb și nici
Să trîmbițe chichițe; înălbiți[51]
Pe famenul ce-afurisește carnea,
Cu toate că nu crede-n spusa lui.
Jos nasul![52] La pămînt cu el, cu nasul
A' cărui nări adulmecă întruna,
Spre-al său folos, din bunul tuturor!
Lăsați-l chel pe lașul cu zulufi,
Iar pe războinicul fălos dar teafăr[53]
Umpleți-l de dureri; pe toți umpleți-i,
Ca prin lucrarea voastră să secați
Izvorul vîrtoșiei. Luați, luați aur —

Să vă răpună el așa cum voi
Pe alții îi răpuneți; și noroiul
Pe toți să vă îngroape!

PHRYNIA și TIMANDRA:
La bani mai mulți, mai multe sfaturi, Timon.

TIMON: Mai mult dezmăț, mai multe molimi, nu?
V-am dat doar o arvună.

ALCIBIADE: Toboșari!
Acum, înspre oraș! Cu bine, Timon;
Dac-o să-mi meargă-n plin, mă reîntorc.

TIMON: Iar dac-o fi așa cum vreau, niciodată!

ALCIBIADE: Făcutu-ți-am cîndva vreun rău?

TIMON: Da, da;
Nu mi-ai vorbit de bine?

ALCIBIADE: E un rău?

TIMON: E-o lecție de fiecare zi!
Hai, pleacă; ia și haitele cu tine.

ALCIBIADE: Prea îl jignim. Să mergem, Bateți, tobe!

(Tobele bat. Alcibiade, Phrynia și Timandra ies.)

TIMON: Sătulă de cruzimea omenească,
Flămîndă-i firea! *(Sapă.)* Maică-a tuturor,
Din matca și din sînu-ți necuprins
Răsare și trăiește tot; plămada
Ce-ți naște-odorul, pe-ndrăznețul om,
Dă viață broaștei negre și năpîrcei,
Șopîrlei, șarpelui înveninat
Și-atîtor urîciuni pe cari, sub boltă,
Le-nvie focul lui Hyperion[54].
Dă-i celui ce-ți urăște fiii-oameni
Un biet lăstar din sînul tău mănos!
Prea des zămislitoarea-ți matcă seac-o,
Să nu mai nască nemulțumitori!
Plodește urși, lupi, tigri și balauri
Și lighioane noi pe care încă
În templul de azur[55] nu le-ai adus.
O rădăcină... iat-o! Mulțumesc.
Usucă-ți iarba, vinele și vița
Din care omul nemulțumitor
Își gată feluri grase și rachie
Ce mintea lui curată o-mbîcsesc
Și-o văduvesc de judecată.

(Intră Apemantus.)

Alt om? Ciumat, ciumat să fie!

APEMANTUS: M-au îndrumat încoace; mi s-a spus
Că felul meu de-a fi îți e pe plac.

TIMON: Te și maimuțăresc — căci, din păcate,
Cotarle n-ai — găsi-te-ar neputința!

APEMANTUS: E doar o boală-a-firii — înțeleg —
Ipohondrie jalnică, născută
De vitregii. Dar ce-i cu-acest hîrleț?
Parcă-ai fi rob! Și păsul din priviri!
Lingușitorii tăi mai poartă purpuri,
Beau vin și dorm pe moale, mîngîind
Bolnave țiitoare-nmiresmate.
Cît despre Timon, l-au uitat de mult.
Să nu jignești pădurile acestea,
Făcînd pe cîrcotașul înțelept.
Acum fii tu lingușitor, răzbind
Prin ceea ce te-a doborît; genunchiul
Îndoaie-l și doar suflul unui om
Tichia să ți-o scoată; viciul lui
Tu laudă-l; ți s-a vorbit așa;
Urechea ți-ai plecat-o ca birtașul
Ce cată-n coarne și la hoți; drept este
Să fii tîlhar; de-ai mai avea bănet,
L-ai da mișeilor. Nu fi ca mine.

TIMON: M-aș lepăda de mine însumi dacă
Aș fi ca tine.

APEMANTUS: Cum te-ai lepădat
Fiind atîta vreme un nebun
Și-acum un prost. Crezi că văzduhul rece,
Acest zburatic cămăraș al tău,
Îți va-ncălzi cămașa? Că-acești pomi,
Mai vîrstnici decît vulturii pleșuvi,
Pe urma-ți au să umble precum pajii?
Sau că-nghețatul candel din pîrîu
Îți va aduce vin fierbinte-n zori
Ca să te scape de mahmurul nopții?
Pe nume cheamă toată zidirea
Ce, despuiată viețuind, înfruntă
Neiertătorul cer; căscate scorburi
Ce-n iureșul stihiilor stîrnite
Răspund în fața firii — pe ei roagă-i
Să te ridice-n slăvi... Atunci vei ști...

TIMON: Ești un nătîng — te rog să pleci.
APEMANTUS: Nicicînd
Nu te-am iubit mai mult decît acum.
TIMON: Îmi ești și mai nesuferit.
APEMANTUS: De ce?
TIMON: Fiindcă măgulești nenorocirea.
APEMANTUS: Nu măgulesc; dar spun că ești un laș.
TIMON: De ce m-ai căutat?
APEMANTUS: Ca să te mînii.
TIMON: Ca răii și bufonii! Meseria
Îți place, oare?
APEMANTUS: Mult!
TIMON: Alt potlogar!
APEMANTUS: Ăst rece—acru chip dacă ți-l luai
Spre-a-ți pedepsi mîndria, pricepeam;
Pe cînd așa — ai fost silit. N-ai vrea,
De nu erai calic, să fii domn iară?
Cel nevoiaș — de este mulțumit —
Mai mult ca strălucirea viețuiește;
Îl lasă-n urma sa pe nesătul
Ce, veșnic îmbuibat, se plînge veșnic.
Nenorocit cum ești, ar trebui
Cu-nfrigurare moartea să ți-o ceri.
TIMON: Tu mă numești nenorocit? Tu, sclavul
Pe care brațul gingaș al Fortunei
Nicicînd nu l-a înlănțuit cu drag?
Tu, cîine din născare? Dacă tu
Ai fi urcat, din scutec, precum noi,
Ce trepte-a pregătit această lume
Acelor care pururi poruncesc
Slujbașilor de jos, te-ai fi-nglodat
În bénchetul de obște; tinerețea
Ai fi sleit-o-n zeci de paturi moi;
Și-atunci preceptul rece-al judecății
Nicicînd nu l-ai mai fi-nvățat, gonind
Pe urma-mbietorului vînat.
Ci pentru mine, Apemantus, lumea
Cofetărie — a fost; guri, limbi, ochi, inimi,
Cînd le dădeam porunci, mi-au prisosit;
De mine s-au lipit, fără de număr
Cît frunza pe stejar, și-n fapt de iarnă
De ramuri s-au desprins și m-au lăsat
Să-nfrunt vifornițele gol; nu-i lesne

Să-ndur ce-ndur, cînd n-am știut în viață
Decît urcuș; ci tu te-ai zămislit
În suferinți și vremea te-a călit.
De ce-l urăști pe om cînd niciodată
El nu te-a măgulit? De dat, ai dat cîndva?
De vrei să-njuri, pe tatăl tău înjură-l;
Înjură ticălosul care, silnic,
Plămadă-ntr-o miloagă a vîrît
Și te-a-ntrupat prin stirpe trențăros.
Ia-ți tălpășița! Dacă n-ai fi fost
Din oameni cel mai rău, erai acum
Lingău și linge-blide.

APEMANTUS: Mai ești mîndru?

TIMON: Mai sînt — că nu-s ca tine.

APEMANTUS: Iară eu
Că n-am fost mînă spartă.

TIMON: Eu — că sînt:
Averea-mi de-aș putea s-o bag în tine,
De price nu m-aș pune să o spînzuri!
Drum bun. De ce nu-i viața din Atena
Îngrămădită-aici? *(Roade o rădăcină.)*
Aș murseca-o
Ca pe acest lăstar.

APEMANTUS: Ia, drege-ți pofta.

(Îi oferă o rădăcină.)

TIMON: Întîi să-mi dregi singurătatea — pleacă.

APEMANTUS: Și eu pe-a mea, lăsîndu-te aici.

TIMON: N-ai drege-o astfel; ai cîrpi-o doar.
Și încă n-ar fi rău!

APEMANTUS: Atenei ce să-i duc din parte-ți?

TIMON: Pe tine — valvîrtej! Dacă voiești,
Vestește-i că am bani; privește: am!

APEMANTUS: Aici n-au nici un rost.

TIMON: Ba, cel mai bun;
Căci dorm și nu-s tocmiți să facă rău.

APEMANTUS: Noaptea cum dormi?

TIMON: Sub ceea ce-i deasupra.
Tu — ziua unde te hrănești?

APEMANTUS: Acolo unde pîntecul găsește merinde sau, mai degrabă, acolo unde le mănînc.

TIMON: Ah, dacă otrava ar fi ascultătoare și mi-ar cunoaște gîndul!

APEMANTUS: Ce i-ai porunci să facă?

TIMON: Să-ți dreagă bucatele.

APEMANTUS: Nu ai cunoscut niciodată cumpăna firii omenești, ci numai vîrfurile celor două capete. Cînd erai gătit cu aur și înmiresmat cu parfumuri, își băteau joc de tine pentru prea mult dichis; îmbrăcat în zdrențe cum ești, s-a dus naibii dichisul — ești disprețuit pentru ceea ce îi este potrivnic. Uite niște moșmoane — mănîncă-le.

TIMON: Nu mă hrănesc cu ceea ce urăsc.

APEMANTUS: Urăști moșmoanele?

TIMON: Da — cu toate că seamănă cu tine; sînt dulci-acrișoare, și-așa, și-așa.

APEMANTUS: Dacă i-ai fi urît pe oamenii dulci-acrișori mai devreme, te-ai fi iubit acum pe tine ceva mai mult. Ai cunoscut vreun fiu risipitor care să fi fost iubit pentru averea lui?

TIMON: Cunoști pe cineva care să fi fost iubit fără averea de care pomenești?

APEMANTUS: Eu sînt acela.

TIMON: Adevărat; ai avut atîta stare ca să fii în stare să ții un cîine.

APEMANTUS: După părerea ta, care ființe anume pe lumea asta s-ar putea cel mai îndeaproape asemui cu lingușitorii tăi?

TIMON: Cel mai îndeaproape? Femeile; dar bărbații — bărbații sînt chiar întruchiparea lingușirii. Apemantus, ce-ai face tu cu lumea, dacă s-ar afla în puterea ta?

APEMANTUS: La fiare-aș da-o ca să scap de oameni.

TIMON: Și ai vrea să te prăbușești o dată cu oamenii și să rămîi fiară printre fiare?

APEMANTUS: Da, Timon.

TIMON: Împlinească-ți zeii dorința de fiară! Dacă ai fi leu, te-ar înșela vulpea; dacă ai fi miel, vulpea te-ar mînca; dacă ai fi vulpe, leul te-ar bănui dacă, din întîmplare, ai fi învinovățit de măgar; dacă ai fi măgar, te-ar chinui prostia și ai fi veșnic un prînz îmbietor pentru lup; dacă ai fi lup, te-ar pune pe jăratec lăcomia și nu o dată ți-ai primejdui viața ca să-mbuci ceva; dacă ai fi inorog[56], mîndria și mînia te-ar nimici, făcînd din tine însuți jertfa furiei tale; dacă ai fi urs, te-ar omorî calul; dacă ai fi cal, te-ar încolți leopardul; dacă ai fi leopard, ai fi văr bun cu leul și petele celor de un neam cu tine ar unelti împotriva vieții tale; ai fi ferit numai sihăstrindu-te — și apărat, nefiind față. Ce fel de fiară ar trebui tu să fii ca să nu cazi pradă altei fiare?

Și în ce jivină te-ai și preschimbat de nu-ți mai dai seama cît ai pierde preschimbîndu-te?

APEMANTUS: Dacă ar fi cu putință să-mi faci plăcere vorbind, de data aceasta ai fi nimerit-o, să știi! Republica Atenei a devenit codru al fiarelor.

TIMON: În ce chip a spart măgarul zidurile că tu te afli în afara cetății?

APEMANTUS: Se apropie un poet și un pictor[57] — blestemul meu este să te aduni cu ei! Și cum mi-e frică să nu mă molipsesc, să-mi văd de drum; cînd n-am să știu ce să fac, te mai cercetez.

TIMON: Cînd n-o să mai fie nimic viu în afară de tine, vei fi binevenit. Mi-aș dori mai degrabă să fiu cîinele unui cerșetor decît Apemantus.

APEMANTUS: Ești tichiuța proștilor din lume.
TIMON: De-ai fi curat ca să te pot scuipa!
APEMANTUS: Căzut ești mult prea jos ca să te-njur!
TIMON: Tîlharii sînt cinstiți pe lîngă tine!
APEMANTUS: Nu-i lepră-afar' de ce scoți tu din gură...
TIMON: ...Atunci cînd numele-ți rostesc.
Te-aș bate, dar mă murdăresc pe mîini.
APEMANTUS: Usca-ți-le-ar cuvîntul ce-l rostesc!
TIMON: Lepădătură de cățea rîioasă!
La gîndul că ești viu, îmi ies din fire;
Iar cînd te văd, îmi vine să leșin.
APEMANTUS: Plesnire-ai să plesnești!

TIMON: Piei, urîciune! Păcat de piatra cu care dau în tine!

(Azvîrle cu o piatră în Apemantus.)

APEMANTUS: Fiară!
TIMON: Tîrîtură!
APEMANTUS: Broască rîioasă!
TIMON: Tîlhare! De trei ori tîlhar! Mi-e silă
De-această lume strîmbă; nu-ndrăgesc
Decît ce e de primă trebuință.
— Gătește-ți, dar, mormîntul, Timon. Dormi
Pe țărmul unde spuma dalbă-a mării
Spre lespede se va-mbia mereu!
Fă-ți epitaful — moartea ta să fie
Semn pentru alte vieți și mărturie!
— Blînd gîde-al regilor!

(privind aurul)

Tu, ce-nvrăjbești
Pe fiu și tată! Mînjitor lucios
De ne-ntinate paturi a' lui Hymen[58]!
Tu, Marte preaviteaz! Tu, pețitor
De-a pururi tînăr, gingaș și iubit,
Topind cu-a ta roșeață neaua sacră
Din poalele Dianei! Zeu aievea
Care-ntorleci și faci să se sărute
Ce nu se poate-ntorloca! Tu, care,
În mii de limbi, desfereci mii de tîlcuri!
Tu, marea piatră de-ncercare! Iată
Că omul, robul tău, se răzvrătește;
Ci tu, prin marea ta virtute, fă
Ca fiarele, în haosul acesta,
Să stăpînească lumea!

APEMANTUS *(venind în față)*: Bine-ar fi!
Dar... după moartea mea. Am să le spun
Că ai grămezi de aur — și-n curînd
Vei fi împresurat.

TIMON: Împresurat?

APEMANTUS: Da.

TIMON: Pleacă, hai!

APEMANTUS: Trăiește și iubește-ți
Restriștea!

TIMON: În ăst fel doresc să mor!

(Apemantus iese.)

Și nimănui n-am să rămîn dator!
Alți oameni? Iar? Mănîncă și-i urăște.

(Intră tîlharii.)

PRIMUL TÎLHAR: Dar pe unde să fie aurul ăsta al lui? Cred că e o nimica toată, bruma din ce i-a mai rămas. Lipsa de bani și prietenii care s-au lepădat au făcut din el un ipohondru.

AL DOILEA TÎLHAR: Se zvonește că ar avea adevărate comori.

AL TREILEA TÎLHAR: Să cădem asupra lui: dacă nu-i pasă de aur, o să ni-l dea fără multă tevatură; dar dacă ține omul morțiș să-l ferească, cum să punem mîna pe el?

AL DOILEA TÎLHAR: Adevărat; nu poartă aurul asupră-i, l-a ascuns undeva.

PRIMUL TÎLHAR: Nu cumva e chiar el?

TÎLHARII: Unde?

AL DOILEA TÎLHAR: Cam așa ar trebui să arate.
AL TREILEA TÎLHAR: El e — îl cunosc.
TÎLHARII: Bine te-am găsit, Timon.
TIMON: Hoți?
TÎLHARII: Nu hoți, ostași.
TIMON: Da, și ostași; și oameni.
TÎLHARII: Hoți nu, ci oameni tare strîmtorați.
TIMON: Nevoia voastră cea mai mare este
Că vreți prea mult; de hrană duceți lipsă?
Priviți, pămîntul are rădăcini;
Pe-o milă-n jur sînt sute de izvoare;
Găsiți măceș — sau ghindă de stejari;
Pe orice tufă, gospodina fire
Vă-ntinde masă mare; ce lipsește?
PRIMUL TÎLHAR: Noi nu trăim cu iarbă, apă, boabe:
Nu sîntem lighioane, pești sau păsări.
TIMON: ...Și nici pe-acestea voi nu le mîncați!
Voi vă-nfruptați cu oameni; dar mă bucur
Că sînteți hoți pe față; că nu luați
Un chip de sfînt; în cinul îngrădit,
Hoția-i nengrădită. Hoții mei,
Luați aur! Sugeți sîngele din viță,
Pe-al vostru-nfierbîntîndu-l pîn' la clocot,
Ca să scăpați de ștreang! Fugiți de vraci;
Otravă-i leacul lui și căsăpește
Mai abitir decît știți voi fura;
Luați pungile cu viața dimpreună
— Lucrați frumos — sînteți de meserie.
Nenumărate-s a' hoției pilde.
Nu-i soarele un fur ce pradă marea
Cînd o atrage? Luna e-o hoțoaică
Ce-și fură focul palid de la soare;
Și marea, cînd în valu-i mișcător
Preschimbă luna-n lacrime sărate;
Pămîntul e un hoț, căci se hrănește
Cu-ngrășămîntul cel borît de toți;
Orice e-un hoț; iar legile ce-atît
Vă tot strunesc prin aspra lor putere
Au slobozit hoția. Dați-i drumul —
Nu vă iubiți; prădați-vă. *(Le dă aur.)*
Luați, luați!
Tăiați gîtleje — orice nou-venit
E-un hoț. Vă duceți în Atena

Şi spargeţi prăvălii; tot ce furaţi
E pradă de la hoţi; nu v-abată
Puţinul ce vi-l dau; şi pîn' la urmă,
Să vă răpună aurul! Amin!

(Timon se retrage în peşteră.)

AL TREILEA TÎLHAR: Tot îndemnîndu-mă să nu mă las de meserie, mai-mai că m-a scîrbit de ea.

PRIMUL TÎLHAR: Ne dă poveţe ca să cunoaştem răutatea omenească, nu ca să izbîndim mai bine în meserie.

AL DOILEA TÎLHAR: Am să-l cred ca duşman, atunci, şi am să mă lepăd de îndeletnicire.

PRIMUL TÎLHAR: Mai întîi să vedem că s-a făcut pace în Atena: oricît de nenorocite ar fi vremile, omul tot poate fi cinstit!

(Tîlharii ies.)
(Intră Flavius.)

FLAVIUS:
Ah, zei! Stăpînul meu e omu-acela
Calic şi prăpădit
Ce-abia se ţine pe picioare?
Vai ţie, vistier de fapte bune
Chivernisite prost!
Cum s-a schimbat la faţă cinstea
Din pricina nevoii!
Ce poate fi mai strîmb, mai hîd, decît
Prietenul ce-ţi dă un sfat urît?
Cu luminarea-i caţi în aceşti ani
Pe cei care-i iubesc şi pe duşmani!
Potrivnicul făţiş mai mult îmi place
Decît prietenul hain ce tace.
M-a oblicit; să-ncerc a-i zugrăvi
Neprefăcuta mea durere; gata-s
Pe viaţă să-l slujesc. Stăpîne-al meu!

(Timon iese din peşteră.)

TIMON: Tu cine eşti? Piei!
FLAVIUS: M-ai uitat, stăpîne?
TIMON: De ce mă-ntrebi? Pe oameni i-am uitat,
Deci şi pe tine, om de te numeşti.
FLAVIUS: O biată slugă-a ta cinstită sînt.
TIMON: Atunci, nu te cunosc;
În jurul meu n-a fost un om cinstit:
Au fost cu toţii hoţi, hrănind tîlhari.

FLAVIUS: Mi-s martori zeii:
Nicicînd o slugă nu și-a căinat
Cu-atîta foc stăpînul precum Flavius.

TIMON: Cum? Plîngi? Te-apropie — mi-ești drag atunci
Fiindcă ești femeie și-ți fac silă
Bărbații împietriți și căror ochi
Sticlesc de rîs și pofte. Mila doarme;
Sînt vremi ce plîng de rîs și nu de jale!

FLAVIUS: Mă recunoaște, bunul meu stăpîn!
Primește-mi suferința și cît timp
Va ține-această brumă de avere,
Socoate-mă supusă sluga ta!

TIMON: Cum — am avut un slujitor
Atît de credincios — și azi un sprijin?
Mai-mai că firea-mi aspră se-mbunează!
Ia' să te văd la chip. Da, omul ăsta
Născut e din femeie.
Zei veșnic cumpătați, iertați-mi pripa
Ce n-a știut s-aleagă. Recunosc
Un om cinstit — doar unul — unul singur!
Nu sînt mai mulți, vă rog — și este-o slugă.
Cît am ținut să-i dușmănesc pe toți!
Și tu, vezi, te răscumperi; dar să știi:
Pe toți ceilalți i-am blestemat.
Îmi pari mai mult cinstit decît deștept;
Căci dacă mă furai și mă trădai,
Puteai primi o slujbă mai degrabă!
Mulți își găsesc un nou stăpîn, strivind
Grumazul primului. Dar — spune-mi drept
Căci îndoiala veșnic mă frămîntă —
Nu-ți este bunătatea cămătar?
Șireată ca bogații ce-mpart daruri,
N-așteaptă-un schimb de douăzeci la unul?

FLAVIUS: Nu, bunul meu stăpîn, în pieptul cărui,
Vai, bănuiala s-a-mplîntat tîrziu!
De vremi pidosnice se cuvenea
Să-i fie teamă cînd benchetuia.
Ne-ncrederea se naște-n sărăcie.
Ce-arăt, mă jur, e dragoste curată,
E datorie, rîvnă de-a sluji
Neasemuitului tău suflet, grijă
De viața și mîncarea ta; și, crede-mi,
Slăvit stăpîn al meu,

Nu știu cîștig aievea sau rîvnit
Pe care să nu-l dau în schimb urării:
Să fii puternic și bogat; căci ástfel,
Și numai ástfel, sînt îmbogățit.

TIMON:
Așa! Ia, singur om de treabă! Zeii
Din sărăcia-mi ți-au trimis comori.
Mergi, fii bogat și fericit; dar cată
Să nu-ți ridici clădire printre oameni;
Urăște tot, blestemă tot, fii crud;
Ajută-l pe milog numai atunci
Cînd carnea-i pică de pe os; dă javrei
Ce nu dai oamenilor; toți aceștia
Să moară-n temniți, roși de datorii.
Să fie omul pom străfulgerat
Și lepra-i lingă sîngele stricat.
Cu bine și să-ți meargă-n plin.

FLAVIUS:
Stăpîne,
Dă-mi voie să rămîn și să te-ajut.

TIMON:
Înjurăturile dacă nu-ți plac,
Nu sta; ești liber — du-te, dar, cu bine.
Ferește-te de oameni și... de mine!

(Flavius iese. Timon intră din nou în peștera lui.)

ACTUL V

SCENA 1

În pădure. Dinaintea peșterii lui Timon. Intră Poetul și Pictorul.

PICTORUL: Am căutat să țin bine minte locul și cred că nu putem fi departe de sălașul său.

POETUL: Ce-și poate omul închipui despre dînsul? Oare-i adevărat ce se zvonește cum c-ar fi putred de bogat?

PICTORUL: Hotărît. Chiar Alcibiade adeverește asta; Phrynia și Timandra au căpătat aur de la el. A mai umplut de bani și pe niște haimanale de ostași[59]. Zice-se că i-ar fi dat și economului său o sumă grasă.

POETUL: Care va să zică, povestea cu prăpădul averii a fost numai un tertip ca să-și pună la încercare prietenii.

PICTORUL: Nimic altceva. Ai să-l vezi iarăși la Atena încununat cu lauri, laolaltă cu cei mai sus-puși. Prin urmare n-avem ce păgubi dacă în această presupusă nenorocire îi dăruim dragostea noastră: are să-i pară că sîntem cinstiți și, dacă-i adevăr și nu minciună ce spune lumea, o să ne vedem răsplătite cu vîrf și-ndesat nădejdile ce ne-au purtat încoace.

POETUL: Cu ce i te poți înfățișa?

PICTORUL: Cu nimic deocamdată, în afară de persoana mea; dar am să-i făgăduiesc o pînză neasemuit de frumoasă.

POETUL: La fel trebuie să-mi arăt prețuirea și eu: am să-i spun că am de gînd să scriu ceva despre el.

PICTORUL: Strașnic! În vremea noastră făgăduiala este la modă; ea deschide ochii așteptării. A te ține de cuvînt n-are nici un haz, și numai norodul cel simplu și necioplit își mai împlinește făgăduielile. A făgădui este lucrul cel mai curtenitor și mai simandicos. A te ține de cuvînt e ca o diată sau un testament și vădește teama la cel care-l face.

(Apare Timon din peștera lui.)

TIMON *(aparte)*: Desăvîrşit meşteşugar! N-ai fi în stare să zugrăveşti un om mai ticălos ca tine.

POETUL: Mă tot gîndesc ce aş putea spune că am pregătit pentru dînsul... poate un fel de parabolă despre el însuşi; poate o satiră care să bată în netrăinicia belşugului şi unde să se arate noianul de măguleli care-l împresoară pe omul tînăr şi avut.

TIMON *(aparte)*: Ai de gînd să joci rolul ticălosului în propria-ţi lucrare? Vrei oare ca punîndu-le în cîrca altora să-ţi biciuieşti propriile-ţi păcate? Aşa să şi faci; ţi-oi da eu ţie aur!

POETUL: Să-l căutăm:
M-aş sărăci eu însumi, pot să spun,
De-aş pierde-ntîrziind prilejul bun.

PICTORUL: Că bine zici;
Ce-ţi trebui' se cuvine a găsi
Acuma pe lumină, cît e zi.
Haidem!

TIMON *(aparte)*: La-ntors vă ies în drum... Ce zeu e banul
De i se-nchină omul şi-ntr-un templu
Mai hîd decît o cocină de porci!
Tu înzestrezi corabia şi-o mîui
Să are spuma mării, tu sădeşti
În bietul sclav pioasă admirare:
Fii proslăvit, tu, aur! Şi să fie
Afurisiţi cei ce se-nchină ţie!
Ia să-i opresc!

(Iese înainte.)

POETUL: Salut, o, Timon.

PICTORUL: Nobile stăpîn!

TIMON: Trăiesc să văd doi oameni cumsecade?

POETUL: Stăpîne,
Adesea darnic dovedindu-mi-te
Şi auzind că duci, un trai de pustnic,
Uitat de toţi prietenii, mişei
Nerecunoscători — o, inimi slute,
Nu-s bice-n cer cîte li s-ar cădea! —
Şi care părăsitu-te-au pe tine,
Pe tine care ca o stea[60] vieaţa
Le-ai îndrumat! Turbez! Nu pot s-acopăr
Atîta hîdă nerecunoştinţă
Cu nici un fel de vorbe.

TIMON: Să umble goală las s-o vadă lumea.
Iar voi băieți de treabă — pe cît sînteți —
S-o arătați cu mîna.
PICTORUL: Amîndoi
Am stat subt ploaia darurilor tale
Și-ți mulțumim.
TIMON: Ce oameni cumsecade!
PICTORUL: Ca să-ți slujim băturăm calea-ncoace.
TIMON: Cei mai de treabă! Cum să vă plătesc?
Beți apă, rădăcini mîncați? De unde!
AMÎNDOI: Te vom sluji pe cît ne stă-n putere.
TIMON: Sînteți cinstiți! Ia spuneți drept, aflat-ați
Că am bănet? Mă prind că da. Hai, spuneți,
Căci doar sînteți de treabă.
PICTORUL: Se zvonește,
Stăpîne bun, dar nu pentru aceasta
Ne-am îndreptat încoace.
TIMON: Ce oameni drepți! Nu-i pictor în Atena
Să plăzmuiască mai dibaci ca tine;
Da, plăzmuirea ta trăiește parcă.
PICTORUL: Așa, așa, stăpîne.
TIMON: Da, așa...
Iar tu în versul tău atît de gingaș
Iei miezul și-l întorci și-l răsucești
Că lucrătura parcă e firească.
Și, totuși, mult-cinstiții mei prieteni,
Dator sînt să vă spun: aveți o hibă,
Din fericire mică; nici n-aș cere
Să v-o-ndreptați.
AMÎNDOI: Rugămu-ne, stăpîne,
Să ne-o arăți.
TIMON: V-ați supăra pe mine.
AMÎNDOI: Ți-am mulțumi, stăpîne.
TIMON: Zău așa?
AMÎNDOI: Să nici nu te-ndoiești, stăpîne vrednic.
TIMON: Păcat că prea vă-nceredeți fiecare
Într-un coțcar ce vă înșală.
AMÎNDOI: Oare?
TIMON: Da, îl cunoașteți hoț și prefăcut,
Și știți cum v-amăgește, dar vi-i drag
Și-l cuibăriți în sîn. Ci voi fiți siguri
Că-i un mișel de frunte.
PICTORUL: De cine-i vorba, nu știu.

POETUL: Nici eu nu știu

TIMON: Voi aur să vă dau, căci dragi îmi sînteți,
Dar izgoniți de lîngă voi mișeii,
Tăiați-i, spînzurați-i, înecați-i
În scîrnă, nimiciți-i într-un fel.
Și-apoi veniți să vă îmbuib cu aur.

AMÎNDOI: Ce nume poartă, doamne? Spune, cine-s?

TIMON: Cînd mergeți, tu încolo, el încoace,
Tot în tovărășie vă aflați.
Cînd fiecare-i singur, singurel,
Tot face cu mișelul o pereche.

(Pictorului.)

De nu voiești să fiți doi hoți alături,
Alungă-l. *(Poetului.)* Dacă vrei să porți sub haine
Doar un tîlhar, de celălalt te-ascunde. —
Plecați, otrepe! Ați vrut aur? Na-vă!
(Poetului.) Mi-ai scris o poezie? Poftim plata!
(Pictorului.) Ești alchimist? Din pietre să faci aur!
Hai, valea, cîini spurcați!

(Îi alungă cu pietre, apoi intră înapoi în peșteră.)
(Intră Flavius și doi senatori.)

FLAVIUS: Degeaba vreți să mai vorbiți cu Timon;
Atît s-a sihăstrit în sine însuși,
Că nu-i pe lume față omenească
S-o sufere în ochi.

PRIMUL SENATOR:
Tu să ne duci
La văgăuna lui: făgăduit-am
Arhonților să stăm cu el de vorbă.

AL DOILEA SENATOR:
Se schimbă omul. Vremile, năpasta
Îl fac neom; dar tot a vremii mînă,
Redîndu-i bogăția de-altădată,
L-aduce, poate, iar precum a fost.
Hai, du-ne, și-om vedea.

FLAVIUS: Aici i-e hruba.
Lăcaș de tihnă fie-i! Timon! Timon!

Te caută amici. Atenienii,
Prin doi cinstiți arhonți, se-nchină ție;
Vorbește-le, stăpîne.

(Apare Timon din peștera lui.)

TIMON: Arzi, soare binefăcător! Hai, spuneți,
Și-n ștreang cu voi: cîte-o pușchea pe limbă
De fiece cuvînt adevărat —
Iar fiece minciună să vă ardă
Și limba pînă-n rădăcini sfrijească-o.

PRIMUL SENATOR:
Vrednic Timon...

TIMON: De voi sînt vrednic doar — și voi de mine.

AL DOILEA SENATOR:
Arhonții-Atenei te salută, Timon.

TIMON: Le mulțumesc; și le-aș trimite ciuma
'Napoi, de m-aș putea ciuma.

PRIMUL SENATOR:
Hai, uită
Ce căinăm noi înșine în tine.
Din suflet și cu drag arhonții toți
Te roagă să te-ntorci. Îți pregătesc
Un cin deosebit ce te așteaptă
Să vii ca să-l cinstești.

AL DOILEA SENATOR:
Mărturisind
Că prea de tot uituci au fost cu tine;
Dar azi cetatea, care foarte-arar
Se pocăie, simțind ce greu îi vine
Cînd n-o ajută Timon, și văzînd
C-o pasc primejdii dacă nu te-ajută,
Prin noi îți spune-acum că se căiește
Și că te-mbie cu o și mai mare
Răsplată decît răul ce-ți făcu:
Atîta bogăție și iubire
Încît s-aline toată nedreptatea
Și dragostea ce-ți poartă s-o vădească
Prin slove de neșters.

TIMON: Mă fermecați!
Mai-mai să plîng îmi vine! De mi-ați da
Un suflet de netot, ochi de femeie,
Atîtea mîngîieri mi-ar stoarce lacrimi.

PRIMUL SENATOR:

Induplecă-te dar, să mergi cu noi.
Și în Atena noastră — ce-i și-a ta —
Cîrmuitor atotputernic fi-ne.
Cu mulțumiri vei fi întîmpinat,
Ți se vor da puteri fără de margini,
Și bunu-ți nume va trăi temut:
Îndată ce-om putea să-l izgonim
Pe-nfierbîntatul de Alcibiade
Ce, ca mistrețul crîncen, zăticnește
A țării sale tihnă.

AL DOILEA SENATOR:

Și-nvîrte spada amenințătoare
Spre-ale Atenei ziduri.

PRIMUL SENATOR:

Vezi, dar, Timon...

TIMON:

Așa stînd treaba, da, mă-nduplec, astfel:
De-i spintecă pe-ai mei Alcibiade,
Să știe-Alcibiade că lui Timon
Nu-i pasă. Dar de jefuie Atena,
Pe-ai ei bătrîni de-i spînzură de barbă
Și lasă pradă sfintele-i fecioare
Războiului umilitor și silnic,
Atunci să știe bine de la Timon
Că-n mila mea pentru bătrîni și tineri
Atîta pot să-i spun: că nici nu-mi pasă!
Să facă și mai rău! Puțin îmi pasă
De spada lui cît încă mai aveți
Gîtlejuri de tăiat. Căci nu se află
La răsculați în taberi vreun tăiș
Pe care eu să-l prețuiesc mai ieftin
Decît pe-oricare gît atenian.
Rămîneți deci în paza Celor Veșnici,
Ca hoții-n paza străjii.

FLAVIUS:

Hai, degeaba-i.

TIMON:

Scriam la epitaful meu; chiar mîine
Îl veți putea citi. Căci lunga-mi boală
Numită sănătate și ființă
E-acum pe vindecate și uitarea
Îmi va aduce tot. Plecați, trăiți!
Alcibiade vouă și voi lui
Osîndă lungă dați-vă![61]

PRIMUL SENATOR:

Degeaba-i.

TIMON: Și, totuși, îmi iubesc cetatea; nu sînt,
Cum umblă zvonul, dintr-acei ce zburdă
Cînd piere țara.

PRIMUL SENATOR:

Bine glăsuit!

TIMON: Salut pe toți cei cărora li-s drag....

PRIMUL SENATOR:

Acest cuvînt e vrednic de-așa buze.

AL DOILEA SENATOR:

Pătrunde în urechi ca-nvingătorul
Prin arcul de triumf.

TIMON: Să-i salutați,
Și spuneți că, spre a-i scuti de cazne,
De vrăjmășii, de frică, de prăpăduri,
De-al dragostei chin greu și alte rele,
Ce le înfruntă slaba luntre-a vieții
Pe drumu-i șovăielnic, îi învăț
Cum să-l îmbune pe Alcibiade.

AL DOILEA SENATOR:

Plăcut îmi e ce spune: se va-ntoarce.

TIMON: Lîngă sălașul meu un arbor crește
Pe care de nevoie va să-l tai;
Curînd am să-l dobor. Vestiți Atena
Și pe ai mei prieteni să dea fuga
— Cu rîndul de la mic și pîn' la mare —
Cît încă nu l-a doborît securea,
Să vină să se spînzure[62], de vor
Să scape de necaz. Și salutați-i!

FLAVIUS: Să nu-l mai tulburăm: nu-și schimbă gîndul.

TIMON: Să nu mai dați pe-aici; vestiți Atena
Că Timon și-a durat culcușul veșnic
Pe-un țărm scăldat de apele sărate;
O dată-n zi talazul răzvrătit
În spume-l va-neca. Veniți aicea
Și lespedea-mi oracol să vă fie.
Rostiți, voi, buze, bléstemul din urmă:
Ticăloșiei ciuma fie-i petic!
Iar omul fie doar gropar besmetic

Pe care numai moartea-l răsplătește!
Te stinge, soare! Timon asfințește....

(Iese.)

PRIMUL SENATOR:
Obida lui e fără vindecare,
E una cu ființa lui.

AL DOILEA SENATOR:
Pierdutu-ne-am nădejdea-n el. Să mergem
Și-n alt chip să trudim a face față
Primejdiei.

PRIMUL SENATOR:
Căci grabnic leac se cere.

(Ies.)

SCENA 2

Sub zidurile Atenei. Intră doi senatori și-un vestitor.

PRIMUL SENATOR:
Urît ce-mi spui. Sînt chiar cît zici de multe
Cohortele?

VESTITORUL:
Ce-am spus am spus puțin;
De altfel, vine-atît, atît de iute.
Încît curînd e-aici.

AL DOILEA SENATOR:
De nu-l aduc pe Timon, nu-i de-a bine.

VESTITORUL:
Vorbit-am cu-o ștafetă, vechi prieten,
Și strînsa-ne frăție de-altădată
Ne-a îndemnat, deși ne dezbinasem,
Ca frații să vorbim. Alcibiade
Îl trimitea la peștera lui Timon
Cu un răvaș, cerîndu-mi negreșit
Să-i vină-n sprijin cînd cetatea voastră
O va lovi, mînat și de iubirea
Ce-o are pentru Timon.

PRIMUL SENATOR:
Vin ai noștri.

(Intră senatorii sosiți de la Timon.)

AL TREILEA SENATOR:

Cu Timon gata, nu mai e nădejde;
Bat tobele vrăjmașilor ce-n iureș
Ridică nori de colb. Intrați, dați zor:
A noastră e căderea; lațu-al lor.

(Ies.)

SCENA 3

În pădure; se vede peștera lui Timon și piatra lui funerară. Intră un oștean, care-l caută pe Timon.

OȘTEANUL:

După-ndrumări acesta cred că-i locul
Ascultă, hei! Nu-i nimeni. Ce-o fi asta?
S-a dus și Timon, i-a trecut veleatul.
Bîrlog de fiară, nu sălaș de om....
E mort. Aceasta-i piatra; nu pricep
Ce-i scris pe ea; voi tipări-o-n ceară.
Alcibiade știe orice slovă[63]
Ca un tălmaci bătrîn, deși e tînăr.
Sub falnica Atenă stă acum
Și mult rîvnește s-o prefacă-n scrum.

(Iese.)]

SCENA 4

Sub zidurile Atenei. Sună trîmbițe. Intră Alcibiade, urmat de oștile sale.

ALCIBIADE:

Vestiți cetatea asta păcătoasă
Că tăbărîm asupra ei.

(Trîmbițașii cheamă un sol.)
(Pe ziduri apar senatorii.)

Vă petrecurăți vremea în dezmățuri
Pînă mai ieri. Doar bunul vostru plac
Ne-a fost dreptatea; iară eu și alții,
Supuși pînă mai ieri puterii voastre,
Am pribegit nevolnici, și obida
Ne-am plîns-o-n van. Acum sosit-a ceasul

Cînd măduva din brațul celui vajnic
Vă strigă: „Vi-i de-ajuns!" De-acum Năpasta
S-o cuibări în jilțul vostru moale,
Și-n spaima fugii își va da răsuflul
Trufia răpcingoasă.

PRIMUL SENATOR:

Nobil tînăr,
Pe cînd abia-ți înmugurea necazul,
Și n-aveam a ne teme de puterea-ți,
Trimis-am soli să-ți domolim mînia
Și nerecunoștința ne-am spălat-o
Printr-un prisos de dragoste.

AL DOILEA SENATOR:

Cercat-am
Să-l îmbunăm pe Timon îmbiindu-l,
Prin vestitori umili, la cin înalt;
N-am fost răi toți — nu-i drept urgia luptei
S-o-ndure toți de-a valma.

PRIMUL SENATOR:

Zidul ăsta
N-a fost clădit de mîna celor care
Te-au supărat; și n-ai de ce sili
Aceste școli și turnuri să plătească
Păcatul cîtorva.

AL DOILEA SENATOR:

S-au stins din viață
Acei ce-ntîi ți-au hărăzit surghiunul.
Rușinea de-a fi fost așa mișelnici
I-a sugrumat. Stăpîne nobil, intră
Cu fluturînde flamuri în cetate;
Ucide dintre noi din zece unul
Dacă voiești să-ți ghiftui răzbunarea
Cu-o hrană nefirească. Ia-ți zecimea
Pe care soarta va ursi-o morții,
Și moară cei ursiți.

PRIMUL SENATOR:

Nu toți greșit-am
În fața ta. Nu-i drept ca pentru morți
Să te răzbuni pe vii. Păcatul nu e
Pămînt, să-l moștenim. Deci, dragul nostru,
Cu oastea intră, nu și cu mînia:
Atena cruț-o, doar ți-e leagăn, cruță-ți
Și rudele pe care laolaltă

Cu cei ce te-au jignit i-ai prăpădi
În viforul mîniei. Ca păstorul
La stînă, numai oaia molipsită
S-o tai, nu turma-ntreagă.

AL DOILEA SENATOR:

Tot ce jindui
Mai lesne căpăta-vei surîzînd
Decît lovind cu spada.

PRIMUL SENATOR:

Cu piciorul
Izbește-n porți, și se vor da în lături
Dacă-ți trimiți blîndețea înainte
Spre a vesti prieten.

AL DOILEA SENATOR:

Dă-ți mănușa
Sau altă chezășie-a cinstei tale
Cum că prin arme nu vrei să ne bîntui,
Ci să-ți cîștigi dreptatea; în cetate
Adăposti-vom oastea toată, pînă
Ți-om împlini dorințele.

ALCIBIADE:

Zvîrl dară,
Mănușa mea. Veniți, deschideți poarta;
Și doar vrăjmașii mei și ai lui Timon
Pe care înșiși voi îi osîndi-veți,
Vor ispăși. Iar ca să fiți pe pace
Că vin cu gînd cinstit, nici un oștean
Nu s-o clinti din taberi, nici călca-va
Orînduielile cetății voastre
Nepedepsit de legile Atenei
Cu grea pedeapsă.

AMÎNDOI SENATORII:

Nobilă vorbire!

ALCIBIADE: Țineți-vă cuvîntul; coborîți!

(Senatorii coboară și deschid porțile.)
(Intră un oștean.)

OȘTEANUL: Slăvite doamne, Timon a murit;
Mormîntul său e chiar la poala mării;
Pe lespede-s săpate-aceste slove
Ce le-am luat pe ceară, și tiparul
Va-nlocui adînca-mi neștiință.

ALCIBIADE: *(citește epitaful):*

Golit de bietu-i suflet, aici un biet leș zace:
Pe cei rămași în urmă-mi doar lepra să-i îmbrace!
Sub lespede e Timon, ce viu pe vii urît-a;
Nu te opri, drumețe — blesteamă, treci, și-atîta.
Sînt ultimele tale simțăminte;
Durerea oamenilor te scîrbea
Cum te scîrbeau și lacrimile lor
Pe care le drămuie zgîrcita fire;
Dar multa-ți fantezie l-a silit
Pe marele Neptun să plîngă veșnic
La scundul tău mormînt de vini iertate!
Se stinse Timon; amintirea-i însă
Va dăinui. Duceți-mă-n cetate;
La spadă lujer de măslin lega-voi.
Războiul însoțească-se cu pacea,
Și pacea să-l îmbune; fiecare
Leac fie-i celuilalt. Hai, bateți tobe!

(Ies.)

Anii 1604—1605 sugerați în tabelul cronologic al lui F.E. Halliday pentru redactarea de către Shakespeare a tragediei *Timon din Atena (Timon of Athens)* sînt extrem de aproximativi pentru că nu au justificări „externe". Primul text cunoscut este cel din ediția in-folio, 1623 (unde apare la capitolul tragediilor, între *Romeo și Julieta* și *Iuliu Cezar)*, nu există nici o ediție in-cuarto, piesa nu este menționată de contemporani nici ca scriere, nici ca montare la vreun teatru (după o serie de adaptări, prima reprezentație pe baza textului shakespearian a avut loc de abia în 1851, la teatrul londonez „Sadler's Wells"), iar H.J. Oliver, îngrijitorul ultimei ediții Arden a piesei, amintește și faptul că aceasta „nu conține fie măcar o singură aluzie care, numind un eveniment sau o persoană, să constituie obișnuita dovadă formală pentru datarea operei lui Shakespeare din perioada elisabetană"[1].

Dovezile „interne" au stabilit — nu neapărat definitiv — că anul 1604 este unul din termenele *inițiale* ale datării:

„Libertățile versificatorice sugerează, bineînțeles, o dată tîrzie; și numai prin raportare la versul alb, pe alocuri mai cizelat în piesă, se poate afirma că, în forma ei prezentă, ea nu a fost scrisă înainte de 1604. În alte pasaje, posibil nerevizuite, versul este «mai liber» decît oriunde la Shakespeare, chiar și decît în «piesele romantice» de la sfîrșit. (...) Ca spirit, totuși, *Timon* se apropie organic de tragediile tîrzii; iar datarea propusă de cineva depinde probabil de afinitatea pe care acesta o constată în legătură cu unele dintre ele mai curînd decît cu altele.

Paralela cu *Regele Lear* a fost semnalată cel mai frecvent. Ca și Lear, Timon ia drept bune declarațiile de atașament; așa cum Lear nesocotește meritele Cordeliei din cauza exprimării ei simple și sincere, Timon nu ține seama de avertismentele nesociabilului Apemantus; și întocmai după cum

---

[1] H.J. Oliver, în *Introducerea la Timon of Athens*, The Arden Shakespeare, 1958, Methuen, London, p. XL.

Kent e singurul om credincios lui Lear, și Flavius îi este credincios lui Timon, și amîndoi trebuie să audă cum le sînt respinse protestele împotriva nesăbuinței stăpînilor. Într-un sens, Flavius, asemenea lui Kent, își urmează stăpînul în pustietate, unde inima i se frînge și judecata aproape că cedează sub șocul răutății omenești; iar blestemele pe care cei doi eroi tragici le aruncă omenirii au o aceeași forță și sînt adesea comparabile prin amănunte"[1].

Încă Bradley stabilise o serie de paralelisme între cele două tragedii: „tragicele urmări ale nerecunoștinței"; „victima este extraordinar de nebănuitoare, miloasă și vehementă" și „total copleșită, trecînd prin furie la nebunie într-un caz și la sinucidere în cazul celălalt"; „pasajele faimoase sînt blestemele"; există „comparații repetate între om și fiare"[2]. „Oamenii săraci și umili sînt, aproape fără excepție, sănătoși la minte și buni la inimă, loiali și compătimitori"[3]. Totodată, Bradley sesizase asemănările din cadrul versificației[4] și al unor expresii[5].

Asupra exprimării monologate a lui Lear și Timon din momentul cînd se dezechilibrează sufletește a atras atenția Wolfgang Clemen[6].

Din păcate, colaționările nu rezolvă problema importantă a antecedenței uneia dintre cele două piese: este *Timon din Atena* îndatorat *Regelui Lear* sau viceversa? Nici raporturile cronologice dintre *Timon* și alte tragedii aparținînd aceleiași familii nu au fost elucidate; au fost doar scoase în relief punctele de convergență. „Atmosfera de la început din *Timon din Atena* seamănă cu atmosfera poetică din *Antoniu și Cleopatra*"[7]. „... cel puțin o temă foarte semnificativă, cea implicată în contrastul dintre Alcibiade și Timon, apare atît în Coriolan cît și în *Antoniu și Cleopatra*"[8]. „După părerea mea, este puțin probabil (...) ca *Timon* să fi fost «o primă schiță» pentru *Regele Lear* sau, pe linia gîndirii lui Clifford Leech, «un îndoielnic vestitor al pieselor romantice». Dar că, oricum ar sta lucrurile, *Timon din Atena* se asociază cu *Lear*, *Antoniu* și *Coriolan* (mai degrabă decît cu *Othello* și *Macbeth*) și că în toate trei se manifestă o anumită deplasare a accentului, dezvoltată în continuare în piesele romantice, e o concluzie cu care cei mai mulți critici vor fi de acord."[9]

---

[1] H.J. Oliver, *Op. cit.*, pp. XL—XLI.
[2] A.C. Bradley, *Shakespeare Tragedy*, 1904, Macmillan, London, 1971, p. 201.
[3] *Ibid.*, p. 273.
[4] *Ibid.*, p. 201.
[5] *Ibid.*, p. 379.
[6] Wolfgang H. Clemen, *The Development of Shakespeare's Imagery*, 1951, Methuen, London, 1966, p. 171.
[7] G. Wilson Knight, *The Wheel of Fire*, 1930, Methuen, London, 1972, p. 210.
[8] H.J. Oliver, *Op. cit.*, p. XLI.
[9] *Ibid.*, p. XLII.

Indiferent de direcţia împrumutului, Shakespeare, ca şi în cazuri precedente (*Hamlet — Troilus şi Cresida* sau *Richard al II-lea — Visul unei nopţi de vară*), devine propria sa sursă de inspiraţie, mai importantă ca idei şi atitudini decît firava sursă a materialului narativ-dramatic şi caracterologic din *Vieţile lui Antoniu şi Alcibiade* de Plutarh (în traducerea lui Thomas North), o *novella* din *Palatul plăcerii (The Palace of Pleasure*, 1566) de William Painter, dialogul lui Lucian *Timon sau Mizantropul* (netradus încă pe atunci în limba engleză) sau piesa academică *Timon* (1585?) (singura lucrare unde se întîlneşte „servitorul credincios" şi există o scenă a falsului banchet).

Nici Plutarh, nici izvoarele adiacente nu-i puteau oferi lui Shakespeare mai mult decît o intrigă cu un pronunţat caracter liniar, nepotrivită pentru o susţinută tratare dramatică de-a lungul a cinci acte.

După Peter Ure, aceasta explică eşecul dramaturgului în încercarea probabilă „de a crea un erou tragic care să aibă unele trăsături comune cu Lear şi Othello"[1]. Dar este probabilă această intenţie? Sau nu sînt la fel de probabile şi alte intenţii, poate nu preponderent dramatice? Spre deosebire de cei mai mulţi shakespeariologi, Peter Ure însuşi califică piesa „a problem play" — „piesă de probleme", „piesă de/cu probleme", cu alte cuvinte, o piesă preocupată de prezentarea şi discutarea unor teze teoretice (morale, filozofice) (cum se întîmplă cu *Troilus şi Cresida* sau *Măsură pentru măsură*). Şi tot Ure este de acord cu cei care văd în *Timon* o *moralitate*. Piesa

„... are caracterul unei fabule morale. Toţi comentatorii i-au recunoscut acest caracter, chiar dacă nu toţi ar dori să vadă într-însa o moralitate medievală shakespearizată"[2].

Privită astfel, deci (în primul rînd) ca moralitate, *Timon din Atena* se disculpă de o seamă de nedesăvîrşiri ce i se atribuie ca tragedie „regulată" sau „clasică" sau „shakespeariană" în sensul în care ne-au deprins *Richard al III-lea* sau *Romeo şi Julieta* sau *Hamlet*. Simplitatea acţiunii devine o însuşire pozitivă, iar structura ei este „slabă şi confuză" (Bradley) sau „dezlînată" (Şvedov) numai la nivelul strict formal, cum arată convingător G. Wilson Knight:

„*Timon* este o parabolă sau o alegorie; forţa ei debordantă, simplitatea clar conturată şi masivă, tehnica ei evidentă şi urmărind scopuri precise, toate acestea se estompează şi se denaturează dacă ceea ce căutăm este asemănarea întocmai cu manifestările omeneşti. Piesa vădeşte o sublimă

---

[1] Peter Ure, *Shakespeare: The Problem Plays*, 1961, Longman, London, 1970, p. 42.
[2] *Ibid.*, p. 46.

lipsă de realism. Dacă însă surprindem înțelesul ei filozofic universal, atunci ea ne apare în întreaga ei profunzime și arhitectură măiestrită[1]".

„Multe personaje sînt slab individualizate", observă Șvedov[2]. Or, tocmai simpla lor creionare (excepție fac Timon, Apemantus și Alcibiade) se înscrie în tipicul moralităților; și nu este o întîmplare faptul că unele dintre ele sînt denumite prin profesie (Poetul, Pictorul, Giuvaergiul, Negustorul, Tîlharii), că altele pot fi lesne tipizate profesional (Alcibiade, militarul; Apemantus, filozoful cinic; Phrynia și Timandra, curtezanele etc.) sau că însuși Timon (după Doren) simbolizează Munificența în primele trei acte ca să se transforme în Mizantropul din ultimele două.

Confruntarea tragediei cu *Omul* (Everyman, 1495?), cea mai valoroasă moralitate medievală engleză, confirmă, credem, caracterul de creditoare al acesteia față de *Timon*. Trecînd peste identitatea unor teme majore („*Omul:* La bine se găsesc prieteni, zău, / Ce-s tare neprietenoși la rău", versurile 309—310; „*Omul:* ... drept face banul din ce-i strîmb", v. 413), ne poate reține atenția asemănarea tehnică dramatică (cu deosebirea că Shakespeare dezvoltă în trei scene consecutive ceea ce în *Omul* este „concis"). Refuzul senatorilor de a-i da o mie de talanți strîmtoratului Timon (care-i copleșise cu daruri) e astfel reprodus de economul său: „Răspunsu-mi-au cu toții într-un glas / Că n-au, că-s la strîmtoare, că nu pot / Să facă ce-ar voi..." *etc.* (II, 2, 208 *și urm.*). Lucullus, solicitat la rîndul său, îi spune lui Flaminius, servitorul lui Timon: „... astea nu-s timpuri să dai cu împrumut" (III, 1, 42—44). Lucius îi cere unui alt servitor, Servilius: „Du înălțimii-sale toată dragostea mea. Trag nădejde că-mi voi păstra prețuirea sa, dar n-am putință să-i fiu de folos" (III, 2, 51—53). Sempronius nu-i trimite lui Timon banii ceruți pentru că l-a jignit apelînd mai întîi la alții (III, 3, 13—28).

În *Omul*, știindu-se aproape de ceasul morții, eroul cere ajutor de la o serie de personaje alegorice și este refuzat sub pretexte la fel de variate „*Semenul:* Cît despre mine, singur să purcezi" (v. 354); „*Neamul:* La deget am o bătătură, zău" (v. 356); „*Averea:* ... la un asemeni drum nu merg cu nimeni" (v. 415); „*Puterea:* Eu, Omule, nu voi să te cunosc" (v. 808) etc.[3].

---

[1] G. Wilson Knight, *Op. cit.*, p. 220.

[2] I. Șvedov, *Evoliuția șekspirovskoi traghedii*, Moskva, 1975, p. 283.

[3] Nu este exclus un intermediar al procedeului, Thomas Heywood, a cărui capodoperă dramatică, *Bunătatea ucide o femeie (A Woman Kill'd With Kindness)*, deși tipărită în 1607, fusese jucată încă în 1603. Susan apelează la bunăvoința rudelor ca să-l scape de închisoare pe fratele ei și primește răspunsuri ca acestea: „*Bătrînul Mountfort:* Bani n-am. Și-apoi să știți: nepotul meu / S-a rupt de rude cînd a dat de greu" (III, 5, 16—17); „*Sandy:* ... azi nu vreau să știi de oful tău" (v. 25); „*Roder:* M-așteaptă niște trebi" (v. 30); „*Tydy:* Cu cei ce se-mprumută nu-s văr bun" (v. 37).

Clemen constată că linia alegorică a tragediei se desluşeşte din prima scenă a primului act unde apare dominanta figură a Fortunei:

„*Poetul*: Cînd, sub îndemnul toanelor, Fortuna / Îşi zvîrle-n hău iubitul, toţi ciracii / Ce-n urmă-i s-au urcat spre culmi pe brînci, / Să se, prăvale-l lasă şi nici unul / Nu-l însoţeşte în căderea lui" (I, 1, 84—88)[1]

„Schematismul îşi dă de veste pretutindeni" observă van Doren, înregistrînd şi un detaliu cu caracter numeric:

„Există trei nemulţumiţi: Timon, Apemantus şi Alcibiade. Trei servitori intră în palatul lui Timon purtînd daruri. Trei prieteni refuză să-i dea bani lui Timon în trei scene consecutive şi trei străini fac comentarii asupra întreitei jigniri. În singurătatea sa, Timon e vizitat de trei personaje importante: Alcibiade, Apemantus şi Flavius. Iar tîlharii care îl abordează sînt trei la număr"[2].

În sfîrşit, în sprijinul ideii de intenţionalitate şi elaborare subliniat conştientă trebuie amintită şi organizarea scrupuloasă a contrastelor sau antitezelor. H.J. Oliver comentează:

„Piesa este, într-adevăr, aşa cum a lăsat să se înţeleagă d-ra Ellis-Fermor, un deosebit de interesant experiment în tehnica dramatică; (...) depăşindu-şi cu mult epoca şi apropiindu-se considerabil de tehnica anumitor romane moderne al căror prototip este *Punct şi contrapunct* de Aldous Huxley. Cu un minimum absolut de naraţiune cronologică, Shakespeare a contrapus reacţiile unui singur om faţă de diferite situaţii reacţiilor diferiţilor oameni faţă de situaţii identice. Atitudinea lui Timon faţă de prosperitate într-o jumătate de piesă e pusă în contrast cu atitudinea lui faţă de adversitate în jumătatea cealaltă; linguşirea ipocrită a Poetului, a Pictorului şi a nobililor atenieni se află într-un raport antitetic cu cinismul nemăgulitor al lui Apemantus. Actul al III-lea apune între ele refuzurile diferiţilor creditori; iar în a doua jumătate (actele IV şi V), neîntrerupt, vizitele pe care i le fac lui Timon Poetul şi Pictorul, Apemantus, Alcibiade şi Senatorii sînt contrastate între ele, dar şi cu vizitele făcute de fiecare din ei lui Timon în prima jumătate a piesei"[3].

Peter Ure:

„Scena în care (III, 4), ca un animal încolţit, Timon e înconjurat de o haită de creditori ce urlă este o teribilă replică parodistică la scenele anterioare unde el era asediat de o gloată de beneficiari chipurile modeşti. Acelaşi echilibru calculat se poate observa în relaţia dintre scena celui de

---

[1] Wolfgang Clemen, *Op. cit.*, p. 169.

[2] Mark van Doren, *Shakespeare*, 1939, Doubleday, New York, 1953, p. 252.

[3] H.J. Oliver, *Op. cit.*, p. XLVIII—XLIX.

al doilea banchet (III, 4) şi cea a primului (I, 2). Mîncărurile care au încîntat cele patru simţuri au devenit apă călîie şi pietre, prietenii s-au preschimbat în fiare, cuvîntul de bun-venit al gazdei într-o lungă amenințare divină (III, 6,88—104). Timon regizează revelarea felului cum propria sa fire s-a transformat din bunătate şi prisos al inimii în cruzime şi însingurare de parcă ar prezenta o anti-mască teribilă, opusă în mod adecvat măştii lui Cupidon care fusese interpretată la primul ospăţ"[1].

Caracterul singular al piesei, acela de nou experiment deliberat în tehnica dramatică, nu poate scuza imperfecţiunile reale şi evidente ale textului, dincolo de erorile zeţarilor. Sînt imperfecţiunile redactării, semnalate de numeroşi cercetători: transcrierea variabilă a unor nume proprii (exemplul cel mai des citat este „Ventidius", care apare şi ca „Ventiddius", „Ventidgius" şi „Ventigius"), redundanţele, omisiunile, neglijenţele, contragerile forţate ale unor cuvinte (*y'are* = you are, *'t'as been done* = it has been done, *th'hadst* etc.), numeroasele devieri (nemotivate) de la versul alb, diminuarea tensiunii dramatice în cea de a doua jumătate a piesei, neclaritatea şi inconsecvenţa rolului lui Alcibiade etc. Toate acestea i-au făcut pe Bradley şi alţi shakespeariologi mai vechi să presupună intervenţia parţială a unor dramaturgi mai puţin înzestraţi decît autorul titular, ipoteză înlocuită astăzi cu ideea că piesa e neterminată (Chambers) şi că, pe alocuri, are caracterul unor ciorne (Ellis-Fermor, Bradbrook etc.).

În ciuda „nefinisărilor", ne-am putea pune întrebarea (retorică): ce *nu* este shakespearian în *Timon din Atena?* La care am găsi răspunsul cuvenit procedînd la o minuţioasă analiză a fiecărui rînd... Dimensiunile decente ale unei postfeţe nu îngăduie însă decît schiţarea unor contururi, începînd cu personajul integrat şi integrator care este Timon.

Timon onorează titlul piesei: el este figura centrală, despre dînsul se vorbeşte cel mai mult, temele fundamentale sînt discutate de Timon sau în legătură cu el de către alţii, Timon le ilustrează prin conduită, atitudini şi trăiri. Totodată, eroul este shakespearian; printre altele poate şi pentru motivul că e suficient de complex ca să nu fie tălmăcit unitar.

G. Wilson Knight scrie următoarele:

„Dacă, aşa cum sugerează uneori Shakespeare, îndrăgostitul îşi vede propriul suflet simbolizat în iubita sa, atunci sîntem îndreptăţiţi să spunem că Timon se proiectează în lumea din jurul lui; omenirea este propriul său suflet; o dragoste minunată şi neţărmurită construieşte un paradis terestru unde îşi poate afla mulţumirea deplină în comuniunea dintre inimă şi inimă, dar şi dar"[2].

---

[1] Peter Ure, *Op. cit.*, p. 45.
[2] G. Wilson Knight, *Op. cit.*, p. 212.

Pentru Fluchère, Timon este:

„... bunătatea personificată *(care)* își ia aerul alegoric al urii cînd încetează de a mai juca rolul omului generos"[1].

Lucrurile nu stau chiar așa; părerea lui Knight și cea a lui Fluchère sînt unilateral romantice: mai întîi pe fundalul general al viziunii shakespeariene, constant romantică *și* realistă („cum ar trebui să fie" și „cum este"), constant tragică *și* comică, constant ambiguă (inclusiv atunci cînd este vorba despre caracterizarea personajelor, ca în cazul regelui „ideal" Henric al V-lea, al lui Hamlet, Brutus etc.), apoi prin raportare la textul tragediei *Timon din Atena*, care oferă destule date ce infirmă perfecțiunea morală a protagonistului.

O.J. Campbell (1943)[2] subliniază „autoîncîntarea" lui Timon „cînd face paradă de munificență", iar pentru C. Maxwell (1948) împărțitul continuu al darurilor e o formă de prezumție — punct de vedere cu care H.J. Oliver nu e de acord, deși recunoaște prezența unei anumite superficialități în faptul că Timon „acceptă cu bunăvoință" laudele aduse generozității sale.[3]

După John Wain:

„Generozitatea lui Timon seamănă mai curînd cu patima decît cu iubirea (...). E un impuls orb, nediscriminat, exprimîndu-se într-un mod mecanic. Timon trebuie să ospăteze și să răsplătească pe toți cei ce intră în casa lui, nu pentru că dorește să ușureze suferința sau să încurajeze meritul, ci pur și simplu pentru că Timon e Timon și aceasta este maniera vanității sale. (...) Această generozitate e o formă de slăbiciune, tot astfel după cum mulțumirile lingușitoare ale semenilor săi sînt o parodie a adevăratei recunoștințe"[4].

Din analiza cuprinzătoare pe care o face Șvedov, cîteva pasaje insistă asupra continuității infrastructurale a celor doi Timoni:

„Urmărindu-l pe Timon încă în prima parte a piesei unde el se îmbată de propria sa generozitate, avem toate temeiurile să presupunem că bunăvoința lui nu este atît manifestarea grijii față de alți oameni, cît un mijloc care îi permite lui Timon să-și creeze satisfacții personale. Iar în partea a doua această concluzie e confirmată de cuvintele cu care evocă viața lui la Atena:

«Ci pentru mine, Apemantus, lumea / Cofetărie-a fost; guri, limbi, ochi, inimi, / Cînd le dădeam porunci, mi-au prisosit.» (IV, 3, 260—263).

---

[1] Henri Fluchère, *Shakespeare*, 1953, Longmans, London, 1964, p. 249.
[2] Citat de H.J. Oliver, *Op. cit.*, p. XLV.
[3] *Ibid.*
[4] John Wain, *The Living World of Shakespeare*, Macmillan, London, 1964, p. 194—195.

(...) *(În monologul lui Timon despre prietenie — I, 2, 92—114 — mulți cercetători au văzut un Timon idealizat; pentru Șvedov textul cuprinde și ironic.)*

(...)... cînd discută despre prietenie, Timon nu se gîndește o clipă că va avea vreodată nevoie de ajutor de la prieteni. El e convins că bogățiile sale sînt nesfîrșite, că moșiile sale se mai întind pînă în Lacedemonia, iar vestea despre faliment pe care i-o aduce mai tîrziu Flavius e cu totul neașteptată pentru el. (...) în proslăvirea prieteniei sesizăm o măsură de lăudăroșenie și vanitate, iar cauza acestora este, în ultimă analiză, bogăția lui Timon. (...) Prietenia aparentă care în aceste momente unește personajele nu servește în realitate decît ca un paravan exterior care ascunde faptul că nici în prima parte eroul nu comunică într-adevăr cu cei din jur. (...) *(Aurul)* transformă prietenia cîntată de Timon în singurătatea absolută a eroului. Altfel spus, în prima parte a tragediei terenul pentru mizantropia lui Timon se dovedește a fi pregătit pe deplin și multilateral"[1].

Despre caracterul treptat integrator al imaginilor fundamentale din piesă (imagini dintre care multe reliefează atitudinile lui Timon) Wolfgang Clemen a scris pagini deosebit de instructive, astfel:

„În primele scene vedem cum lingușitorii se îmbulzesc în jurul lui Timon și se înfruptă din bunătățile oferite de el. Shakespeare descrie lucrurile ca și cum lingușitorii l-ar devora *pe Timon însuși*. El arată limpede din capul locului că adularea lui Timon de către lingușitori exploatează dărnicia eroului exclusiv pentru satisfacții materiale. (...) În scena a 2-a, Apemantus exclamă:

«O, zei, cîți oameni se înfruptă din Timon, și Timon nu-i vede! Mă doare-n suflet cînd văd că atîția își inting pîinea în sîngele unui om...» (I, 2, 40—43) (...)

«Cu lingușiri, bem oamenii și vinul, / Iar mai tîrziu vărsăm întreg veninul / Pizmașei uri asupra căruntețiii» (I, 2, 144—146). Motivul acesta e dus mai departe în mod discret, iar atunci cînd Primul Străin spune: «Din Timon niciodată n-am gustat» (III, 2, 85) și el identifică, inconștient, mîncarea lui Timon cu Timon însuși. Cînd, în final, Timon e încolțit violent de nerușinații săi creditori, cuvintele lui repetă metafora anterioară (...): «Tocați-mi inima... Ia-mi sîngele» (III, 4, 94; 96). (...)

O altă serie de imagini ne arată cum o imagine apare la început doar ca presentiment; cînd, însă, realitatea «a adeverit» această imagine, cum este ea preluată de eroul principal și folosită în întreaga ei semnificație incisivă. Sărăcirea lui Timon e văzută prin imaginea iernii care se apropie *(Flavius, în II, 2, 181—182, apoi Timon în III, 6, 33 etc.)*"[2].

---

[1] I. Șvedov, *Op. cit.*, p. 297—298.
[2] Wolfgang Clemen, *Op. cit.*, p. 169—170.

În continuare, Clemen se ocupă pe larg de ultimele două acte, unde imaginile devin „principalul mijloc al prezentării dramatice pentru a ne dezvălui schimbările petrecute în Timon": bolile, putreziciunea, natura (care înlocuieşte oamenii), fiarele, plantele, aştrii, aurul cu forţa lui distrugătoare. Timon gîndeşte în imagini pe fondul noului stil al piesei (vehemenţă, sintaxă dezorganizată, exclamaţii consecutive).[1]

Cooperarea strînsă a imaginilor cu toate celelalte procedee de subliniere lingvistică-retorică face ca numeroase pasaje din ultimele două acte să fie comparabile cu cele mai frumoase pagini shakespeariene scrise sub semnul emoţiei intense: patosul iubirii hărţuite şi urgisite de soartă în *Romeo şi Julieta*, patosul patriotismului în *Iuliu Cezar*, al dragostei filiale în *Hamlet*, al mustrărilor de conştiinţă în *Macbeth*. După retragerea lui Timon în codru, aproape fiecare propoziţie pe care o rosteşte e pătimaşă şi înverşunată, indiferent dacă eroul blestemă sau condamnă (societatea omenească, nerecunoştinţa, aurul), invocă pămîntul şi cerul, face cu Apemantus un schimb de invective („*Apemantus:* Fiară! *Timon:* Sclavule! *Apemantus:* Broască rîioasă!" *etc.* IV, 3, 377, *etc.*, calchieri după complimentările lui Aiax şi Tersit în *Troilus şi Cresida*, II, 1, 1—59), îşi bate joc de Poetul şi Pictorul care îşi prostituează arta pentru bani.

Ca şi în cazul lui Othello, patosul lui Timon este patosul deziluziei — cu deosebirea că maurul moare împăcat aflînd că Desdemona i-a fost credincioasă, iar atenianul îşi caută moartea chiar după ce s-a convins că în lume se mai află şi oameni cumsecade (Flavius, fostul său econom).

Necunoscînd calea de mijloc (recomandată mereu de Shakespeare mai întîi prin călugărul Lawrence în *Romeo şi Julieta*, apoi de o seamă de personaje din piesele ulterioare, iar acum, insistent, prin Apemantus), Timon trece de la extrema încredere la extrema neîncredere în oameni. Am evitat cu bună ştiinţă raportul antonimic „dragoste" — „ură": „dragostea", după cum s-a văzut, a fost un surogat original în sufletul lui Timon, iar „ura" lui (deşi în partea a doua a piesei el e prezentat ca „mizantrop", ca „un om care urăşte oamenii" cum se autocaracterizează în IV, 3, 186) e în primul rînd „amărăciune" (Una Ellis-Fermor) şi „scîrbă", „dispreţ". (Apemantus, în replica de încheiere a piesei). Totodată, în paralel cu schimbarea de atitudine emoţională, în Timon are loc şi totala modificare a viziunii sale despre lume: lumea-„cofetărie" a devenit o lume „a picioarelor pe creştet" (*Pictorul*, în I, 1, 95), lumea „răsturnată" din *Măsură pentru măsură* (cum o defineşte Rossiter făcînd trimitere la tabloul lui Pieter Brueghel), „lumea scoasă din ţîţîni" *(Hamlet)* şi lumea întrezărită cu groază de Ulise în discursul său despre „grad" *(Troilus şi Cresida*, I, 3, 81—134) — iar „viziunea" (termenul e cam pretenţios pentru Timon) implică şi atitudinea intelectivă, prezentă în „încredere" — „neîncredere". Iar această atitudine are o importanţă esenţială pentru definirea lui Timon

[1] *Ibid.*, p. 171—176.

ca personaj principal al tragediei şi pentru încadrarea lui în galeria impresionantă a personajelor shakespeariene privite *în relaţia cunoaştere — autocunoaştere.*

În prima parte a piesei, Timon nu-şi pune întrebări, nu reflectează, nu are nici măcar deprinderea de a vedea „ce-a văzut / Şi-un ochi de rînd" (*Pictorul*, în I, 1, 96; *Lucullus (lui Flaminius)*: Stăpînu-tău *(Timon)* e-un nobil darnic; dar tu eşti înţelept... — III, 1, 43—44); ceea ce nu-l împiedică să aibă certitudini, astfel certitudinea iniţială că toţi oamenii sînt buni (din moment ce e bun el, II, 2, 243) sau că aparenţa e totuna cu esenţa, vorba linguşitoare cu adevărul. În universul lui iluzoriu, bănuiala nu pătrunde uşor („*Flavius:* Nu, bunul meu stăpîn, în pieptul cărui,/ Vai, bănuiala s-a-mplîntat tîrziu", IV, 3, 520—521) şi nu se acordă audienţă avertismentelor unor oameni care cunosc lumea reală, cum sînt omul simplu dar cinstit şi plin de bun simţ Flavius şi filozoful cinic Apemantus, obsedat de întrebări grave: „De ce-i urechea surdă la poveţe / Dar lasă linguşirea s-o răsfeţe?" (I, 2, 259—260).

Monomania îl stăpîneşte pe Timon şi după faliment, cînd albul s-a transformat pentru el în negru: e, ca de obicei, refractar la sfaturi (date de Flavius, Apemantus, Alcibiade şi alţii), nu-şi pune întrebări, nu discerne, face generalizări care exclud „diferenţa specifică"; totuşi, spre deosebire de prima jumătate a piesei, Timon întreprinde primii paşi către cunoaştere prin aceea că vede, constată:

„Binele şi răul fac schimb de locuri; blagoslovita lumină a soarelui devine blestemata zămislitoare a ciumei şi a ceţurilor putrede. (...) Timon nu găseşte o temelie absolută pe care să fie ferit de trădare, ci numai noi şi noi abisuri ale dezintegrării. Dincolo de dezintegrarea societăţii, dincolo chiar de cea a legilor naturii, rămîn regiunile mai adînci ale acestei experienţe în care mintea însăşi devine o negaţie, golită atît de însuşiri cît şi de coeziune. Ordinea universală nu mai este rea. Nu se mai desluşeşte o ordine universală. Totul se reduce la elemente disparate războindu-se între ele"[1].

Pe de altă parte (într-un fel pe urmele lui Troilus din *Troilus şi Cresida*, V, 2), Timon nu vrea să accepte „dovezile" obiective (în speţă, realitatea existenţei binelui, întruchipat de Flavius — pe care îl goneşte — şi de alţi slujitori) şi astfel persistă în atitudinea de refuz a „realităţii" din prima fază — situaţia sa financiară, moment de răscruce analizat de Peter Ure în lumina necunoaşterii de sine a lui Timon:

„(După Plutarh, *Moralia)*, metoda de a le rezista linguşitorilor era de *a te cunoaşte pe tine însuţi*. Flavius ... e martor că Timon nu se cunoaşte

[1] Una Ellis-Fermor, *The Jacobean Drama*, 1936, Methuen, London, 1973, p. 265—266.

în legătură cu cea mai relevantă proprietate și emblemă a sa, punga cu bani. Flavius e cel care contracarează potopul oferirii darurilor și vorbăria despre prieteni și generozitate și vestește *(aparte)* că Timon e ruinat: «Unde-ajungem? / Ne poruncește daruri să-mpărțim / Din lăzi golite; nici nu vrea să știe / Cît are-n pungă; iar cînd eu încerc / S-arăt că inima-i o cerșetoare, / Nemaiputînd să facă ce-ar dori, / Îmi cere s-amuțesc» (I, 2, 201—205).

Cîtăva vreme, așadar, Timon a refuzat să dea ochi cu faptele. A trăit ca Marc Antoniu al lui Dryden, «într-un minunat vis de dragoste și prietenie», iar atunci cînd, în sfîrșit, Flavius izbutește, în actul II, să-i pună sub ochi situația (...) *îi vine foarte greu să creadă că e sărac (subl. n.)*. Versul său neliniștit: «Aveam moșii care-ajungeau în Sparta» redă de minune uluirea unui om deșteptat dintr-un vis. Acesta e momentul cînd Timon recunoaște: «Am dat nesăbuit, dar nu mîrșav» (II, 2, 184), în timp ce, distrus, Flavius plînge"[1].

Autocalificarea „nesăbuit" *(unwisely* = „neînțelept", „necugetat") e neașteptată pentru că — și acesta e un alt aspect important al lipsei de introspecție — lui Timon îi este străin simțul autocritic (de altfel, să se observe prompta reabilitare prin „dar nu mîrșav" — *ignobly:* „nedemn", „josnic", „dezonorant" etc.). Un al doilea exemplu de autodepreciere, pesemne ultimul, mai apare în IV, 3, cînd la întrebarea lui Alcibiade: „Tu, cine ești?" Timon răspunde: „ fiară, ca și tine" (versul 48). Dar, cîteva versuri mai departe, procurorul lămurește ținta reală a actului de acuzare: „Sînt *mizantrop* și îi urăsc pe oameni. / Păcat că nu ești cîine, căci atunci, — / Mai știi? — te-aș îndrăgi" (versurile 53—55).

Familiarizat cu problemele cunoașterii și identității (v., de pildă: „*Slujitorii:* Ce spui că sîntem noi, Apemantus? *Apemantus:* Boi. *Slujitorii:* Păi de ce? *Apemantus:* Pentru că mă întrebați pe mine și voi înșivă nu vă cunoașteți", II, 2, 62—66), Apemantus îl caracterizează în acest sens pe Timon în cursul următorului dialog:

„*Apemantus:* Urechea ți-ai plecat-o ca birtașul / Ce cată-n coarne și la hoți; drept este / Să fii tîlhar; de-ai mai avea bănet, / L-ai da mișeilor. Nu fi ca mine.

Timon: M-aș lepăda de mine însumi dacă / Aș fi ca tine.

Apemantus: Cum te-ai lepădat / Fiind atîta vreme un nebun / Și-acum un prost" (IV, 3, 216—222).

Studiindu-l din punct de vedere medical, doctorul Alexandru Olaru este și mai necruțător decît Apemantus, ale cărui calificative le disjunge de invectivă și expresie figurată. În prima parte a tragediei, Shakespeare descrie:

---

[1] Peter Ure, *Op. cit.*, p. 43—44.

„... aspectul florid al delirului megalomanic *(asemănător cu cel al lui Jack Cade din Henric al VI-lea, Partea a 2-a)* şi excitaţia maniacală (...). Delirul de grandoare, prezentat în viziunea trandafirie a excitaţiei euforice, anihilînd orice urmă de simţ critic, constituie termeni de debut ai stării demenţiale, ce nu permit o evadare din prezentul imediat, o prospectare a viitorului, o evaluare concretă a situaţiilor (...) ... linguşirea, vorbele de laudă... măgulesc imensa naivitate infantilă a eroului. (...)

A doua ipostază timoniană succede rapid primei. Caracteristica ei este depresiunea, izolarea, mizantropia şi, în final, marasmul psihic"[1].

Înainte de a fi o victimă a societăţii, Timon este o victimă a propriilor sale metehne, a obtuzităţii şi subdezvoltării psihice (ambele alimentate de prezumţie şi vanitate) şi dramaturgul nu-l iartă o singură clipă; s-a pus însă întrebarea dacă „viziunea" negativă a lui Timon despre lume (aşa cum a sintetizat-o Una Ellis-Fermor cu cîteva paragrafe mai înainte) nu reflectă punctul de vedere al lui Shakespeare însuşi în această perioadă a creaţiei sale dramatice. Răspunsul în general acceptat este rezumat de Peter Ure:

„Cînd, mai tîrziu, în senatul unui oraş îngenuncheat şi plin de căinţă, Alcibiade citeşte epitaful amar scris de Timon pentru el însuşi, din ceea ce spune şi face comandantul de oaste reiese destul de clar că mizantropia lui Timon nu exprimă concepţia despre lume a poetului. Statul mai poate fi purificat de nedreptăţile flagrante şi de insolenţa averii; mai există economul credincios; şi chiar dacă oamenii îşi refuză tandreţea, îi răsplăteşte Natura însăşi:

«Durerea oamenilor te scîrbea / Cum te scîrbeau şi lacrimile lor / Pe care le dăruie zgîrcita fire; / Dar multa-ţi fantezie l-a silit / Pe marele Neptun să plîngă veşnic / La scundul tău mormînt de vini iertate»"[2].

Natura, reprezentată prin mare:

„... lucrul cel mai tulburător şi, totodată, cel mai semnificativ în poezia din *Timon* este marea. *(După ce a fost doar menţionată, acum)* imaginea marină duce la marea însăşi şi simţim ceva din fiorul încercat de Xenofon şi Cei zece mii cînd au ajuns pe creştetul Muntelui Theches şi au văzut Marea Neagră la picioarele lor, pentru că poezia perioadei finale a lui Shakespeare este nepieritor asociată cu marea"[3].

L. Leviţchi

---

[1] Alexandru Olaru, *Shakespeare şi psihiatria dramatică*, Scrisul Românesc, Craiova, 1976, p. 255—258.
[2] Peter Ure, *Op. cit.*, p. 48.
[3] F.E. Halliday, *The Poetry of Shakespeare's Plays*, 1954, Duckworth, 1964, p. 159.

1 Aluzie la averea lui Timon care îi dă puteri semănînd cu acelea ale unui magician.
Așa după cum un vrăjitor poate porunci duhurilor să vină la el oricînd le cheamă, generozitatea lui Timon, datorată averii sale, îi dădea posibilitatea să exercite asupra celor ce se îngrămădeau în jurul său o putere de atracție magică.
2 Pictorul, ca un magician și el, a chemat, acasă la Timon, pe negustor și giuvaergiu, amîndoi atrași de generozitatea lui Timon și sperînd să obțină sume mari de bani pentru ceea ce îi oferă spre cumpărare.
3 Aceste versuri sînt prezentate de poet ca aparținînd unui poem compus de el însuși, după cum afirmă mai departe. În text ele sînt spuse încet, pictorului, poetul arătîndu-se principial și declarînd că poemele slăvind pe cineva își pierd mult din meritele lor ca opere de artă atunci cînd autorul este plătit să le compună. Prin comparație, modul cum își laudă giuvaergiul piatra prețioasă pe care vrea să i-o vîndă lui Timon îi scade mult valoarea, iar comportarea lui crează îndoieli în privința corectitudinii sale cînd apreciază calitatea giuvaerurilor care îi trec prin mînă.
4 „Ape", în sensul de transparență sau strălucire privind diamantele. În vremea lui Shakespeare, cele trei grade superioare ale scării pentru evaluarea diamantelor erau denumite „apa întîi, a doua și a treia". O referire la această apreciere a valorii diamantelor apare și în *Pericle*, act. III, sc. 2:
„Diamantele din apa cea mai de preț / Apar făcînd lumea'ndoit de bogată".
5 Cremenea trebuie să fie lovită din afară pentru a produce scîntei în timp ce inspirația poetică ține de lumea interioară a poetului.
6 Creația poetică este asemănătoare unui rîu, unui șuvoi, care se revarsă peste maluri, nesuferind îngrădirile și pornește apoi în direcții neașteptate, după cum îi dictează inspirația și nu conform regulilor unui cod ce caută a fi impus poeților. O aluzie probabil, la faptul că în

creaţia sa literară Shakespeare nu a ţinut seama de codul clasic, pe care îl respectă poeţi ca Philip Sidney, Edmund Spenser etc.

7 Poetul contează pe generozitatea lui Timon, fiind sigur că îi va acoperi cheltuielile pentru multiplicarea poemului.

8 Deşi nu se specifică în mod expres, rezultă totuşi că este vorba de portretul lui Timon. Valoarea picturii ca operă de artă este însă îndoielnică, întrucît din ceea ce spune Timon cînd îi este oferită pictura nu reiese că o apreciază ca un portret al său reuşit. Aşadar îl recompensează pe pictor numai datorită generozităţii care îi conduce toate acţiunile şi nu fiindcă a creat o operă de artă meritorie.

Pe de altă parte, în această scenă limbajul abundă în laude exagerate la adresa pictorului, — o manieră ipocrită practicată în lumea artiştilor cabotini ai timpului. Pictorul nu are cuvinte de laudă, asemănătoare, pentru poet, iar citatul dintr-un poem al său, rostit de el însuşi puţin mai înainte, nu dovedeşte că ar avea un talent deosebit.

9 Unii comentatori ai textului shakespearian au văzut, în aceste cuvinte, o aluzie la zborul lui Icar cu ajutorul unor aripi formate din pene bine înfipte într-un schelet de ceară. Alţii au crezut că ar fi o aluzie la faptul că marea poate fi asemănată cu ceara din cauza aspectului ei maleabil, datorită valurilor şi mişcării continui a apei. Cea mai obişnuită explicaţie este însă aceea legată de practica vremii de a scrie pe tăbliţe acoperite cu un strat subţire de ceară. Totodată poetul afirmă că spiritul scriitorului trebuie să se manifeste liber în opera sa.

10 Şi în sensul de rang social sau profesiune, pe lîngă acela de caracter sau structură sufletească.

11 Fortuna era, la romani, zeiţa norocului, fiind adorată atît în Italia, cît şi în Grecia, unde era numită Tuche. Era reprezentată, în mod obişnuit, în următoarele feluri:

— Avînd alături o cîrmă, simbolizînd faptul că îndruma treburile lumii; — deasupra unui glob, simbolizînd nestatornicia norocului; sau ţinînd în mînă cornul abundenţei, — cornul unei capre, rupt din întîmplare, şi pe care nimfa Amalthea l-a umplut cu fructe şi legume, pentru a-l hrăni pe Zeus (Iupiter) cînd acesta era copil. Zeus i-a dat apoi cornului puterea de a se umple oricînd, la dorinţa posesorului său.

12 Termenul *fildeş* este folosit aici pentru a exprima, în mod metaforic, culoarea albă. Acelaşi cuvînt cu acelaşi sens, alb, este folosit şi în Poemul *Necinstirea Lucreţiei* (versul 464).

13 Aluzie la practica preoţilor antici de a rosti unele rugăciuni în şoaptă, în timpul efectuării sacrificiilor.

14 Timon din Atena, din piesa lui W. Shakespeare, este un personaj istoric care a trăit în secolul al V-lea î.e.n. şi nu trebuie confundat

cu filozoful stoic Timon, care a trăit tot la Atena, între circa 320—230 î.e.n., adică născut, probabil, la mai bine de un secol după eroul shakespearian.

Personajul din piesa de față este menționat în *Viața lui Marc Antoniu* de istoricul Plutarh (cca. 46—cca. 120 e.n.) și autorul de comedii Aristofan (cca. 448—383 î.e.n.) ca un om răuvoitor și dușmănos față de neamul omenesc. El este de asemeni menționat în dialogul satiric *Timon mizantropul* (v. Comentariile) aparținînd lui Lucian de Samosate (cca. 125 — cca. 192 e.n.).

15 Talantul era o monedă de aur valorînd ceva mai mult de 25 kg argint. Așadar, oferta lui Timon de a plăti cei cinci talanți pentru ca Ventidius să poată fi eliberat este extrem de generoasă.

16 Observăm că în piesa de față cea mai mare parte a personajelor poartă nume romane, preluate din traducerea lui Th. North a *Vieților paralele* de Plutarh (v. nota 14).

17 În crearea personajului Apemantus, Shakespeare s-a inspirat îndeaproape din dialogul lui Lucian, *Vînzarea credințelor*, în care apare filozoful cinic Diogene (v. nota 14).

18 Apemantus fiind cunoscut ca un filozof cinic și cum, în limba greacă „cinic" este derivat din „cîine", pictorul nu folosește acest cuvînt ca o insultă adresată lui Apemantus, ceea ce ar fi creat o situație destul de gravă, mai ales în prezența lui Timon. Vorbele pictorului apar astfel ca un joc de cuvinte spiritual, care e continuat de altfel și de Apemantus în cele ce-i spune atît pictorului, cît și lui Timon.

19 În limba engleză este posibil un anumit joc de cuvinte prin omiterea unei prepoziții care ar putea fi aici *with* (= cu) sau *on* (= pe socoteala). Prin omiterea prepoziției subînțelese, cuvîntul *lords* (= domni mari) devine complement direct, ceea ce duce la traducerea în limba română: „nu mănînc domni mari".

20 Aluzie, posibilă, la zicala engleză: *Pictorii și poeții au voie să mintă.*

21 Alcibiade, vestit general și om politic atenian (cca. 450—404 î.e.n.), înrudit cu Pericle, a fost unul dintre discipolii lui Socrate, de care se legase foarte mult, după ce, în bătălia de la Potidea (432), Socrate i-a salvat viața, iar, mai tîrziu, la rîndul său și el i-a salvat filozofului viața, în bătălia de la Delium (424). Devenind șeful partidului care favoriza extinderea hegemoniei Atenei în Sicilia, a fost numit, împreună cu alți doi comandanți, unul dintre conducătorii expediției militare din Sicilia, în anul 415 î.e.n., de unde a fost însă curînd rechemat fiind acuzat că voia să instaureze dictatura la Atena și exilat din acest motiv. Pentru serviciile aduse Atenei, angajată în acea vreme într-un lung război cu Sparta, a fost rechemat din exil și numit comandant al armatei ateniene în anul 411. În urma unei serii de victorii importante, a fost numit comandant suprem al forțelor de uscat și maritime în anul 407.

Atenienii fiind însă înfrînți în anul 406, din cauza locotenentului său, care îi ținea la un moment dat locul, i s-a retras comanda armatei. Alcibiade părăsi atunci în semn de protest Atena. După înfrîngerea și ocuparea Atenei de către spartani, în anul 404 î.e.n., Alcibiade s-a refugiat în Persia, unde căuta să obțină ajutorul regelui Artaxerxe pentru a reveni la Atena. A fost asasinat, însă, în același an de dușmanii săi care se temeau de o eventuală revenire a lui la putere.

22 Aluzie la zicala populară: *Bogații nu fac greșeli*. În original „faults that are rich" — „greșelile celor bogați".

23 „Mînia e o nebunie de scurtă durată" (Horațiu, 65—8 î.e.n., *Epistole*, I, 2, 62).

24 În vremea lui Shakespeare, invitații la masă își aduceau, fiecare, cuțitul propriu, pe care și-l ascuțeau, dacă găseau necesar, pe o piatră de ascuțit, atîrnată la una din uși. Furculițele nu intraseră încă în uz.

25 Aluzie la faptul că atunci cînd comesenii lasă capul pe spate își expun beregata.

26 În vremea lui Shakespeare se foloseau cîini anume instruiți pentru călăuzirea cerșetorilor orbi.

27 Dialogul care urmează a fost deseori considerat ca neaparținînd lui Shakespeare, atît în ceea ce privește stilul în care e redactat cît și datorită faptului că nu se încadrează în economia generală a piesei. În afară de aceasta, nebunul care îl însoțește pe Apemantus nu mai apare nicăieri în piesa de față, iar Timon și economul său Flavius apar continuîndu-și, în scena următoare, conversația întreruptă prin ieșirea lor din scenă înainte de sosirea lui Apemantus și a Nebunului. S-a considerat, pe de altă parte, că discuția purtată între Apemantus, slujitorii și celelalte personaje din scena respectivă, e posibil să fi fost introdusă pentru a da timp economului să-i explice lui Timon situația financiară în care se află filantropul, precum și să ofere o diversiune comică, contribuind în același timp la formarea unei impresii mai complete în privința stării generale de corupție din Atena. Nu este imposibil, pe de altă parte, ca Shakespeare însuși să fi făcut mai tîrziu unele adăugiri piesei. Nu ar fi așadar nici un motiv pentru contestarea autenticității shakespeariene a pasajului dintre ieșirea din scenă a lui Timon și a economului și revenirea acestora.

28 În vremea lui Shakespeare, tratamentul obișnuit al bolilor venerice îl constituia așa numita „opăreală", care consta din introducerea bolnavilor într-un butoi înfierbîntat forțîndu-i să transpire intensiv.

29 În epoca Renașterii, căutarea pietrei filozofale, care se considera că avea proprietatea de a transforma metalele inferioare în aur și a prelungi totodată viața, constituia o preocupare permanentă. Astfel se citează cazul unui anume Sir Thomas Smith care a cheltuit

sume enorme pentru descoperirea substanței avînd calitatea susmenționată.

30 Suma apare exagerat de mare, o dată ce, după cum am arătat, un talant valora cca. 25 kg de argint (v. nota 15). S-ar putea, totuși, ca Shakespeare să fi vrut să arate totala necunoaștere a valorii banului de către Timon, mai ales că în replica următoare acesta își trimite servitorul să solicite senatorilor orașului să-l împrumute cu 1 000 de talanți, o sumă exorbitantă pentru acele vremuri.

31 Inelul cu pecetea era trimis prin cel împuternicit să solicite ceva de deosebită importanță ca o dovadă că mesajul transmis venea din partea posesorului inelului. Astfel Richard al III-lea dă asasinului Tyrrel inelul său cu pecete pentru a-l arăta comandantului Turnului Londrei, cînd vine să-i ucidă pe cei doi nepoți ai lui Richard.

32 Obiectele și vasele de argint erau la mare preț în epoca elisabetană.

33 Termenul „solidari" este creat de Shakespeare, o asemenea monedă neexistînd pe atunci. Probabil, dramaturgul a fost influențat de numele monedei romane numită „solidus" sau de denumirea italiană „solido". Termenul „solidus" era folosit în Anglia, în epoca Renașterii, însemnînd o valoare reprezentînd cam a șasea parte dintr-o liră sterlină de aur.

34 Bucatele pe care le servea Timon la ospăț ar fi valorat cît și dobînda pe care o datora la banii împrumutați.

35 Joc de cuvinte. În limba engleză, termenul *bill* însemnînd „poliță" este omograf și omofon cu bill însemnînd „halebardă", motiv pentru care Timon le spune creditorilor să-l despice cu „polițele".

36 Lacedaemon era al doilea nume sub care era cunoscută Sparta în antichitate. Întemeietorul orașului (înconjurat de ziduri numai în anul 287 î.e.n., deși fusese întemeiat cu o mie de ani mai înainte) a fost, conform legendei, Lacedaemon, unul din fiii lui Zeus. Deși numit inițial după Lacedaemon, acesta a dat totuși orașului numele soției sale, Sparta, sub care orașul și apoi cetatea au rămas cunoscute în istorie. Alcibiade se referă la luptele dintre Atena și Sparta pentru supremație, de la sfîrșitul secolului al V-lea e.n. (v. nota 21).

37 Bysantium, întemeiat pe malul tracic al strîmtorii Bosforului, în anul 658 î.e.n., a devenit noua capitală a imperiului roman în anul 330 e.n., fiind mult extins și dotat cu clădiri publice, palate și case somptuoase de Constantin cel Mare, care i-a dat și numele de Constantinopole, schimbat în Istanbul, în anul 1930. În timpul războiului peloponeziac dintre Atena și Sparta, Bysantium a fost scena uneia dintre victoriile Atenei, la care se referă Alcibiade în replica de față.

38 Shakespeare oferă ca motiv pentru exilarea lui Alcibiade apărarea de către acesta a unui prieten condamnat la moarte cu prea multă

ușurință de senatul Atenei. Faptul nu corespunde însă informațiilor istorice.

Shakespeare arată multă simpatie pentru Alcibiade, în modul cum îl înfățișează în piesa de față și îl prezintă ca un caracter cu totul deosebit prin comparație cu imaginea istorică a acestuia.

39 Completarea pe care Timon și-o rostește în gînd, îi este sugerată de proverbul foarte cunoscut: *Rîndunelele, ca și prietenii fățarnici, zboară departe la apropierea iernii.*

40 Shakespeare are în minte ospețele oficiale, de felul celor oferite de Lordul Primar al Londrei, unde locurile la masă erau ocupate în ordinea rangului fiecăruia. Timon se referă la o asemenea practică existentă și la Atena. Ne aflăm în prezența unui anacronism, Shakespeare transferînd o practică din lumea engleză de la sfîrșitul secolului al XVI-lea la Atena secolului al V-lea î.e.n.

41 Într-o veche dramă elisabetană numită tot *Timon*, Timon aruncă și cu pietre în oaspeții săi cînd îi izgonește de la banchetul oferit în batjocură. Shakespeare păstrează legenda și Timon își lovește destul de rău oaspeții nerecunoscători cu pietrele pe care le aruncă după ei.

42 În conformitate cu cosmologia lui Ptolomeu (? — 151 e.n.), numai spațiul dintre lună și pămînt era supus schimbărilor, tot ce era dincolo de lună neputînd fi în puterea vreunor influențe distrugătoare. Ca urmare, Timon se adresează soarelui, care este considerat, în mod obișnuit, creator al vieții, să-și inverseze caracterul și să distrugă prin infectarea atmosferei (înțelegînd ciuma, în acele timpuri) întreg spațiul sublunar, pentru a distruge neamul omenesc.

43 Pentru a-l ucide apoi înăbușindu-l cu perna, cum au procedat asasinii trimiși de Richard al III-lea cu cei doi fii ai regelui Edward al IV-lea omorîți în Turnul Londrei.

44 Faptul că Timon se declară „mizantrop" el însuși, pare să se fi datorat, după părerea unor comentatori ai piesei de față, unui pasaj din traducerea lui Plutarh de către Th. North, în care istoricul grec afirmă: „Antoniu urmează viața și exemplul lui Timon Mizantropul, Atenianul. Cele spuse de Platon și Aristofan constituie mărturii privitor la ce fel de om era Timon Mizantropul".

45 Aluzie la faptul că acei care transmiteau bolile venerice erau uciși. Phrynia îl blestemă pe Timon să se îmbolnăvească de sifilis pentru a fi astfel expus uciderii.

46 Timandra era numele uneia dintre țiitoarele lui Alcibiade, menționată în traducerea operei lui Plutarh de către North. Timandra „l-a înmormîntat pe Alcibiade cu toată cinstirea pe care i-a putut-o arăta", după ce acesta a fost ucis.

47 Aluzie la legenda lui Oedip, la nașterea căruia un oracol a prezis că își va ucide tatăl.

48 Sensul celor spuse de Timon este ca prostituatele să nu-şi trădeze profesiunea şi, prin urmare, atunci cînd cineva le ţine vreo predică încercînd să le convertească la o comportare conform moralei generale, ele să nu se lase influenţate de predicator ci, dimpotrivă, să-l transforme pe acesta într-un client al lor şi să-l îmbolnăvească.

49 În jurul anului 1595 s-a introdus în Anglia moda unor coafuri foarte bogate, ceea ce a avut ca urmare crearea unei situaţii foarte periculoase pentru copiii care umblau singuri pe străzi. Numeroase femei îi aşteptau să apară pe străzile mai lăturalnice, îi momeau să le însoţească în locuri mai retrase şi le tăiau apoi părul. Totodată, deoarece chelirea era considerată drept o consecinţă a bolilor venerice, industria perucilor era şi ea în floare, necesitînd procurarea părului chiar şi de la morţi, chelia apărînd nu numai ca o dovadă ruşinoasă împotriva celor care şi-o expuneau, dar şi ca un motiv pentru evitarea persoanelor respective, capabile să transmită boala şi altora.

50 Glasul spart, devenind horcăit, era o altă consecinţă a sifilisului, care provoca ulceraţii ale laringelui.

51 Înălbirea timpurie a părului era la rîndul ei considerată o consecinţă a sifilisului.

52 Descompunerea nasului era unul dintre cele mai obişnuite simptome ale sifilisului, în Anglia vremii lui Shakespeare.

53 Ironie la adresa fanfaronilor care se lăudau cu faptele lor vitejeşti, deşi, pe cîmpul de luptă se ţineau cît puteau mai departe de duşmani.

54 În mitologia greacă, Hyperion era unul dintre cei şase fii ai lui Uranus (cerul) şi ai Geei (pămîntul), numiţi titani. El este tatăl lui Helios (soarele) şi al Selenei (luna). Homer, autorul Iliadei şi Odiseei, — care se presupune că s-ar fi născut în jurul anului 850 î.e.n. — spune că Helios se înalţă din ocean în răsărit, traversează cerul şi coboară în ocean cînd apune.

Uneori, în literatura Renaşterii, ca în cazul de faţă, e numit Hyperion, deşi după detronarea titanilor de către fiii lui Cronos, conduşi de Zeus, Hyperion nu mai putea fi zeul soarelui, întrucît Helios preluase această calitate.

55 Metaforă desemnînd cerul.

56 Aluzie la legenda care spune că inorogul (licornul), o ființă foarte mîndră de frumuseţea şi puterea sa, e cuprins de o furie nebună la vederea duşmanului său de moarte, leul, aşa încît năvăleşte asupra acestuia fără să se mai gîndească ce face. Leul, care ştie cum să-l învingă, se aşază în dreptul unui copac gros şi sare într-o parte în momentul în care inorogul e numai la o mică depărtare de el. Dus înainte de viteza cu care se repede asupra leului, inorogul îşi înfige cornul în trunchiul copacului, rămînînd astfel imobilizat şi devenind o pradă uşoară pentru leul care a ştiut cum să-l înşele.

57 Apemantus îi vede venind din depărtare. Totuşi, înaintea lor, vor intra tîlharii în scenă.

58 Zeul căsătoriei, imaginat ca un tînăr frumos. Era invocat în cîntecul miresei şi la început denumea însuşi cîntecul, devenind zeu mai tîrziu. Era considerat fiul lui Apollo şi al uneia dintre cele nouă muze. În operele de artă e reprezentat ca un tînăr ţinînd într-o mînă o torţă împodobită, de felul acelora care se aprindeau la nunţi, iar în cealaltă mînă un văl de mireasă.

59 Tîlharii au afirmat că ar fi ostaşi cînd i s-au adresat lui Timon în act. IV, sc. 3.

60 Conform unei credinţe foarte răspîndite în lumea Renaşterii, faptele şi condiţia oamenilor erau afectate de un fluid eteric pe care îl emanau stelele. În mod asemănător, nobleţea de caracter a lui Timon îndeplinea rolul unei stele pentru prietenii săi. Termenul „influenza", limitat azi în Anglia la gripă, însemna în vremea lui Shakespeare orice boală epidemică datorată fluidului eteric venind de la stele.

61 Blestemul pe care îl aruncă Timon asupra senatorilor aminteşte de blestemul pe care şi Alcibiade îl aruncă asupra acestora în replica finală din act. III, sc. 5.

62 În legătură cu invitarea atenienilor să se spînzure de copacul pe care Timon spune senatorilor că vrea să-l taie, Plutarh scrie următoarele, în *Viaţa lui Antoniu* I, XXVIII: „Într-o zi în care avea loc o adunare populară, Timon se urcă la tribună. Noutatea faptului, făcînd pe toţi cei de faţă foarte atenţi pentru a auzi ce avea să le spună, avu ca efect producerea unei linişti profunde. Începîndu-şi cuvîntarea, Timon rosti următoarele: «Atenieni! Am acasă la mine un mic spaţiu pe care îl ocupă un smochin, de care s-au spînzurat pînă acum mai mulţi cetăţeni. Cum vreau să construiesc ceva pe locul acela, am ţinut să vă anunţ, în mod public, că dacă există vreunii dintre voi care doresc, în mod deosebit, să se spînzure de acest smochin, trebuie să se grăbească să o facă, mai înainte ca să apuc să-l tai»".

63 Ceea ce a citit oşteanul este desigur o notă scrisă în limba atenienilor, prin urmare în limba greacă. Inscripţia de pe mormînt ar rezulta să fie, în intenţia lui Shakespeare, în limba latină, ceea ce ar fi un anacronism, întrucît în vremea lui Timon romanii şi limba lor nu prezentau nici o importanţă pentru atenieni.

Din faptul că nu se află nimeni în preajma peşterii şi mormîntului lui Timon rezultă că Timon şi-a săpat singur groapa în care s-a culcat simţind că îşi trăieşte ultimele clipe. Ulterior, valurile, cînd marea era agitată, i-au acoperit groapa cu nisip şi ostaşul a găsit numai nota scrisă şi epitaful de pe lespedea de piatră pe care fusese scris. În privinţa locului unde a murit Timon, Plutarh scrie că aceasta a fost cetatea Hales, în Asia Mică, iarTimon a fost înmor-

mîntat pe malul mării, unde, cu timpul, a fost înconjurat de valuri, aşa că nimeni nu se poate apropia de mormîntul lui.

Plutarh redă, de asemenea, mai întîi textul unui epitaf pe care i-l atribuie lui Timon. Apoi redă şi un al doilea epitaf, despre care spune că, deşi e atribuit lui Timon şi este citat mai frecvent, e totuşi compus de poetul Callimachus (cca. 310 — cca. 210 î.e.n.).

În piesa de faţă, Shakespeare contopeşte cele două epitafuri, cu mici schimbări, fără a ţine seama că epitafurile citate de Plutarh se contrazic între ele, deoarece întîi se cere cititorului să nu caute numele celui îngropat acolo, pentru ca apoi să se spună că în mormînt zace Timon.

În versiunea după care s-a făcut traducerea de faţă, cele două epitafuri, fiind uşor corectate, nu mai redau contradicţia. În alte versiuni contradicţia este păstrată.

V. Ştefănescu-Drăgăneşti

REGELE LEAR

Traducere de MIHNEA GHEORGHIU

PERSOANELE

LEAR, rege al Britaniei
REGELE FRANȚEI
DUCELE DE BURGUNDIA
DUCELE DE CORNWALL
DUCELE DE ALBANY
CONTELE DE KENT
CONTELE DE GLOUCESTER
EDGAR, fiul lui Gloucester
EDMUND, fiul nelegitim al lui Gloucester
CURAN, un curtean
OSWALD, intendentul Gonerilei
BĂTRÎNUL, vasal al lui Gloucester
DOCTORUL
BUFONUL
UN OFIȚER în slujba lui Edmund
UN CURTEAN din suita Cordeliei
UN HERALD
SLUJITORII lui Cornwall
GONERIL, **REGAN**, **CORDELIA** — fiicele lui Lear

Cavaleri din suita lui Lear, ofițeri, ostași, soli și curteni.
Acțiunea se petrece în Britania.

ACTUL I

SCENA 1

Sala tronului în palatul regelui Lear. Intră Kent, Gloucester și Edmund.

KENT: Totdeauna am crezut că regele ține mai mult la ducele de Albany[1] decît la Cornwall[2].

GLOUCESTER: Așa ni s-a părut și nouă; dar acuma, la împărțirea regatului, e greu să mai știi pe care dintre duci îl prețuiește mai mult. Părțile sînt atît de bine cumpănite, că n-ar putea vorbi de părtinire nici cel mai chițibușar judecător.

KENT: Acela nu-i cumva feciorul domniei-tale?

GLOUCESTER: Da, eu l-am făurit. Și de atîtea ori am roșit recunoscînd-o, încît greșeala asta ne-a legat ca pe două verigi înroșite în același foc.

KENT: Nu am prins...

GLOUCESTER: În schimb, mama acestui năzdrăvan a prins așa de ușor, că i-a căzut greu și, dragă Doamne, s-a trezit cu un copil, în leagăn mai înainte de a se trezi cu un soț în pat[3]. Vezi greșeala?

KENT: Nu se mai cheamă greșeală, cînd produsul este atît de frumos.

GLOUCESTER: Mai am, *sir*, un fiu după lege, mai mare ca el cu cîțiva ani, dar care nu-mi este mai drag decît hoțomanul ăsta, care a venit pe lume ca obraznicul la praznic. Și încă înainte de soroc. Eh, dar ce mîndrețe era maică-sa! L-am făcut cu plăcere pe acest fecior-de-fată; trebuie să-l recunosc... Edmund, știi cine este dînsul?

EDMUND: Nu, măria-ta.

GLOUCESTER: E ducele de Kent; să-l ții minte de-acum încolo, ca pe un cinstit prieten al meu.

EDMUND: La porunca domniei-voastre.

KENT: Vreau să-mi fii drag și să facem cunoștință mai de-aproape.

EDMUND: Mă voi strădui să fiu vrednic.

GLOUCESTER: A lipsit nouă ani şi va mai pleca iarăşi. Soseşte regele.

(Goarne. Intră Lear, Cornwall, Albany, Goneril, Regan, Cordelia şi suita.)

LEAR: Gloucester, condu-i pe domnul Franţei şi al Burgundiei.
GLOUCESTER: Da, stăpîne.

(Ies Gloucester şi Edmund.)

LEAR:
Vă vom împărtăşi, în timpul ăsta,
Un tainic gînd al nostru... Daţi-mi harta.
Aflaţi că-mi fac regatul pe din trei!
Să scuturăm, ne-am zis, cît mai degrabă,
De pe spinarea vîrstei, griji şi treburi,
Lăsîndu-le pe alţi grumaji, mai tineri,
Ca-n tihnă paşii să ni-i îndreptăm,
Tîrîş, spre moarte. Fiu al nostru, Cornwall,
Şi tu, la fel de drag fiu, Albany,
Voim, din ceasul ăsta, să se ştie
Cu ce moşii ni le-nzestrăm pe fete,
Să nu aveţi prilej de ceartă mîine.
Venit-a clipa să le dăm răspunsul
Şi rigăi frînc, şi craiului burgund,
Ce-aşteaptă, cu dor mult, la curtea noastră
De atîta vreme, să-mi mărit mezina.
Ei, fetelor — căci azi ne lepădăm
De tron şi de avere şi de griji —
Ia să vedem, din voi tustrele, care
Mai tare ne iubeşte? Ca apoi
Să ne-arătăm mărinimia multă
Acolo unde ne îndeamnă firea,
Ce se va-ntrece cu destoinicia.
Tu, Goneril, eşti cea dintîi născută:
Vorbeşte-ntîi! Cît ne iubeşti de mult?

GONERIL:
Cît vă iubesc nu-i grai s-o poată spune;
Decît lumina ochilor mai mult,
Decît văzduhul, decît libertatea;
Mult mai presus de orice-i scump şi rar,
Mai mult decît puterea, frumuseţea,
Cinstirea; cum n-a fost iubit vreun tată.
Iubirea mea nu-i vorbă s-o cuprindă
Şi-mi taie răsuflarea cînd o spun,
Căci te iubesc nemăsurat, o, doamne!

CORDELIA *(aparte)*:
Cordelia, tu iubește fără vorbe.
LEAR: Din ăst hotar la cestălalt, cît vezi,
Cu codrii cei umbroși, mănoase, șesuri,
Pășuni întinse și bogate ape,
Te fac stăpînă, și să fie-n veci
Moșia spiței tale, cu-Albany.
Ce spune-a doua noastră fată, Regan?
Prea-scumpă doamnă de Cornwall, grăiește!
REGAN: Dintr-un aluat cu ea sînt făurită
Și prețuiesc la fel cu sora mea;
În iubitoarea-mi inimă palpită
Întocmai ce-a vorbit că simte ea;
Dar eu mai mult, fiindcă-n lumea asta
Ca de-un vrăjmaș sînt gata să mă lepăd
De orișice plăcere pămîntească,
Spre a rămîne doar cu bucuria
Iubirii pentru înălțimea-voastră.
CORDELIA *(aparte)*:
Biată Cordelia, te măsori cu ele?...
Pe cîte știu, mă tem că-s mai bogată
În dragoste decît în măgulele...
LEAR: Atunci, de-a pururi, ție și-alor tăi
Îți dau treimea asta din regat,
Nu mai puțin întinsă și frumoasă
Ca partea Gonerilei — și acuma
Tu, bucuria noastră cea din urmă
Și cea dintîi, spre-al cărei farmec tînăr
Trimis-au pețitori podgoria Franței
Și laptele Burgundiei: hai, smulge-mi
Treimea cea mai grasă. Ce-ai a-mi spune?
CORDELIA: Nimic, stăpîne.
LEAR: Cum nimic?
CORDELIA: Nimic.
LEAR: Nimic nu iese din nimic; vorbește.
CORDELIA: Dar dacă, doamne, nu pot, rău îmi pare,
Să-mi scot cu vorba inima pe gură?
Eu știu că vă iubesc precum se cade,
Nici mai puțin și nici mai mult, atît.
LEAR: Ei, ei, Cordelia! Hai, strunește-ți glasul,
Să nu-ți răstoarne carul cu noroc.
CORDELIA: Stăpîne bun, tu m-ai făcut ce sînt
Și m-ai crescut cu drag. Îndatorată-s,

În schimb, să mă supun, să te iubesc
Și slavă să-ți aduc. Ci eu mă-ntreb,
Surorile-mi de ce s-au măritat,
Cînd zic că te iubesc numai pe tine?
Eu cînd m-oi mărita voi ști acelui
Ce mă va lua să-i dăruiesc o dată
Cu jumătatea grijii datorate
Și din iubirea mea o jumătate.
Ca dînsele, eu nu-mi voi lua bărbat,
Iubindu-l doar pe tata.

LEAR: Din inimă grăiești?

CORDELIA: Da, tată bun.

LEAR: Atît de tînără și-atît de rea!

CORDELIA: De tînără și sinceră, așa.

LEAR: Așa? Să-ți fie, dar, sinceritatea
Și zestre! — căci mă jur, pe sfîntul soare,
Pe tainele Hecatei[5] și-ale nopții,
Pe schimbătorul lumii zodiac,
De care ține tot ce-a fost și este,
Că, de-orice legătură părintească,
De sînge și de inimă cu tine,
Mă lepăd și te izgonesc de-aici
Acum și pururi. Chiar barbarul scit[6]
Ce-și sfîrtecă părinții și-i mănîncă
La mine va afla mai multă milă
Decît aceea ce mi-a fost vlăstar.

KENT: Mărite rege....

LEAR: Tăcere, Kent! Să nu te pui
Între balaur[7] și mînia lui.
Ea mi-a fost cea mai dragă și visam
Să-mi fie reazem blînd al bătrîneții.
Tu, pieri din ochii-mi! Și să nu-mi găsesc
Odihna-n groapă dacă voi mai vrea
Să-mi amintesc cîndva că ți-am fost tată.
Chemați-l pe franțuz! Mișcați-vă![8]
Și pe burgund! Cornwall și Albany,
V-adaug încă-o parte celor două;
Iar zestrea ei, trufia să-i rămînă,
Pe care-o botează sinceritate.
Vă investesc pe voi cu stăpînirea
Pravilnică și cu puteri depline
De dreaptă maiestate. Iară eu,

În fiecare lună, cu-o suită
De-o sută de curteni, ținuți de voi,
Voi locui, pe rînd, la amîndoi.
Doar numele și titlul mi-l păstrez.
Iar cîrma, visteria și regatul
Le las pe mîna voastră, dragi copii.
Drept care luați coroana-mi, pe din două!

KENT: Slăvite Lear — pe care l-am cinstit
Ca pe-al meu rege și mi-a fost mai drag
Ca un părinte bun și l-am urmat
Ca pe-un învățător și ca pe-un sfînt...

LEAR: Ferește, Kent, cînd zbîrnîie săgeata!

KENT: Poftească dar și-nfigă-mi-se-n piept,
În inimă! Kent nu-i politicos
Cînd Lear își pierde capul. Tu nu vezi
Ce faci, bătrîne? Crezi că datoria
Datoare-i să se teamă să vorbească
Atunci cînd lingușirea-i la putere?
Onoarea va s-asculte de dreptate
Cînd regele de nebunie-ascultă.
Întoarce-ți vorba; bunul nume-ți pierde
Pripeala asta blestemată. Eu
Răspund cu viața: tot ce spun e drept:
Mezina nu te-adoră mai puțin;
Nu poți învinui de goliciune
O inimă ce nu vrea să răsune
La ciocănit, ca polobocul gol.

LEAR: Kent, de mai scoți o vorbă, viața ta...

KENT: Mereu mi-am pus-o-n joc pentru a ta,
Vrăjmașii înfruntîndu-ți-i; s-o pierd
Nu-mi pare rău, dacă te scap pe tine.

LEAR: Să pici din ochii mei!

KENT: Mai bine cată
Să vezi cu ei și ține-i și pe-ai mei,
Să vadă pentru tine.

LEAR: Pe Apollo[9]...

KENT: Ha, pe Apollo, în zadar chemi zeii!

LEAR: Vasal necredincios!

(Pune mîna pe sabie.)

ALBANY și CORNWALL:
Oprește, Kent!

KENT: Omoară-ți doctorul și răsplătește
Hidoasa boală! Schimbă-ți hotărîrea,
Altfel, cît mai răsuflu, am să-ți spun
Că ai greșit.

LEAR: Ascultă, ticăloase,
Pe jurămîntu-ți de vasal, ascultă!
Ai îndrăznit să ceri să-mi calc cuvîntul
(Ceea ce nimeni n-a-ndrăznit vreodată)
Și cu nerușinare te-ai vîrît
Între putere și sentința dată
(Ce nici coroana și nici firea noastră
Nu pot să rabde) și spre-a-ți arăta
Că știu să poruncesc, să-ți iei răsplata.
Îți dau cinci zile să te pregătești
Pentru drum lung și greu, iar într-a șasea
Spinarea-ți blestemată să i-o-ntorci
Moșiei mele. Dacă ziua-a zecea
Tot îți mai află trupul surghiunit
În țară, va fi ziua ta din urmă.
Hai, pleacă! Hotărîrea nu mi-o schimb.

KENT: Rămîi cu bine, rege; de-i așa,
Surghiunul este-aici, iar libertatea,
Oriunde-n lume.

(Către Cordelia.)

Te aibe zeii-n pază, fată dragă,
Ți-e cugetul curat și vorba dreaptă!

(Către Regan și Goneril.)

Fie ca faptele s-adeverească
Orațiile voastre prea-frumoase,
Și lauda iubirii să dea roade.
Adio, prinți! Chiar pe-un țărm nou, nicicum
Eu n-am să mă abat din vechiul drum.

(Iese.
Trîmbițe. Reintră Gloucester, cu regele Franței, ducele de Burgundia și suita.)

GLOUCESTER: Sosit-au Francia și Burgundia, sire.

LEAR: Domnia-ta, Burgundia[10], noi știm
Că ești rival la mîna fiicei noastre
Cu riga Franței. Spune, cel dintîi,

De la ce zestre-n sus ai socotit
Că face să mai stărui s-o pețești?

DUCELE DE BURGUNDIA:
Slăvite rege, ce-a făgăduit
Măria-ta; nu mai puțin, socot.

LEAR:
Preanobil duce, ce-am făgăduit
Era pe vremea cînd o mai iubeam;
De-atuncea prețul i-a scăzut de tot.
Privește-o bine, dacă ți se pare
Că din această mică prefăcută,
Ce-o dăruim doar cu disprețul nostru,
E de ales ceva, ori pe de-a-ntregul;
De-ți face cinste-așa, poftește, ia-ți-o!

DUCELE DE BURGUNDIA:
Eu nu știu ce să spun.

LEAR:
Te-ntreb, atunci,
Cu-atîtea beteșuguri: fără prieteni,
Și rudă doar cu ura noastră, zestre
Blestemul de-a ne fi străină-n veci,
O, iei, sau n-o mai iei?

DUCELE DE BURGUNDIA:
Iertare, doamne,
În felul ăsta nu se poate-alege.

LEAR:
Atunci, să n-o alegi, căci, jur pe zei,
Avutul ei întreg e tot ce-am spus.

(Către regele Franței.)

Cît despre tine-acum, mărite rege,
Eu dragostea ce-mi porți nu voi s-o pierd
Unindu-te cu rodul urii noastre.
Mai bine, zic, îți caută mireasă
De rangu-nalt al rigăi și reneagă
O ființă renegată de natură.

REGELE FRANȚEI:
Ciudate lucruri! Doar mai adineauri
Era odorul scump și lăudat,
Balsam al bătrîneții, fata tatei
Cea bună și iubită. Cum, deodată,
Ce faptă-ngrozitoare-a făptuit,
Încît să piardă tot ce dobîndise?
Pesemne că păcatul ei năprasnic
Întrece-nchipuirea; ori că, poate,
Iubind-o-atît de mult, pe-atunci, greșeal

Iar ca să cred, cu dreaptă judecată,
Acestea toate despre ea nu pot,
De n-o fi vreun miracol.

CORDELIA: Preaplecată,
Rog pe măria-ta să-i dea de știre
— Eu nu-s prea tare meșteră-n spoială,
Și vorba bună n-o despart de faptă —
Că nu-s la mijloc lucruri de ocară,
Or, vreun păcat, sau vreo ticăloșie,
Ce m-au îndepărtat de voia-ți bună,
Ci tocmai lipsa unor însușiri
Ce m-ar fi sărăcit și întristat:
Nu știu să cer făcînd ochi dulci, iar limba
Lingușitorilor n-am învățat-o,
Și astfel ți-am pierdut bunăvoința.

LEAR: Mai bine nu te mai nășteai decît
Să nu te-arăți plăcută feței mele.

REGELE FRANȚEI:
Cum, asta-i tot? Sfiala înnăscută
A celui ce nu-nșiră vorbe goale,
Dar împlinește ce-a făgăduit?
Ce-i spui domniței, duce de Burgundia?
Iubirea nu-i iubire cînd și-apleacă
Balanța către talgerul de aur.
O iei, sau nu? Ea însăși e-un tezaur.

DUCELE DE BURGUNDIA:
Slăvite, dă-i cît i-ai făgăduit
Și-o fac ducesă de Burgundia.

LEAR: Nimic! Am zis și nu-mi calc legămîntul.

DUCELE DE BURGUNDIA:
Domniță,-mi pare rău; pierzînd un tată,
Pierdut-ai și-un bărbat.

CORDELIA: Preanobil duce,
Rău să nu-ți pară! Tot nu-s potrivită
Cu o iubire prea mult tîrguită[11]...

REGELE FRANȚEI:
Cordelia, cu-atît ești mai bogată,
Mai vrednică de cinste și iubită,
Cu cît ești mai săracă și hulită!
Cu-această zestre-a sufletului tău,
Vei fi a mea. Să-mi fie-ngăduit
Să iau de-aici ce alții-au părăsit.
Ciudat, o, zei! cum recea lor simțire

Aprinde-n mine flăcări de iubire.
Copila-ți fără zestre, rege Lear,
Lăsată-n voia soartei, cui o lua-o,
Va fi regina mea și-a dulcii Franțe.
Și-n veci toți ducii umedei Burgundii
Nu vor avea destule latifundii
Să mi-o răscumpere pe-această fată.
Acum de voi Cordelia se desparte:
Dar ce-a pierdut găsi-va-n altă parte.

LEAR: Dorești s-o iei, deci, Franță; n-ai decît!
Nu este fiica noastră; ni-e urît
S-o mai vedem în ochi, iar de plecare
Nu v-așteptați la binecuvîntare!
Să mergem, nobile Burgundia.

(Trîmbițe. Ies Lear, ducele de Burgundia, Cornwall, Albany, Gloucester și suita.)

REGELE FRANȚEI:
Ia-ți bun rămas de la surori.

CORDELIA: Neprețuite-odoare ale tatei,
Cordelia, plîngînd, vă părăsește;
Eu prețul vostru vi-l cunosc prea-bine,
Dar inima de soră nu mă lasă
Să-i zic pe nume. Bietul nostru tată
Îl las în grija voastră lăudată[12];
În preajmă-i de-aș fi stat — ah, rău îmi pare —
L-aș fi dorit pe mîini mai iubitoare!...
Ei, bun rămas, acum, amîndurora.

REGAN: Să nu ne-nveți tu ce-avem de făcut!

GONERIL: Mai bine dăscălește-te pe tine,
Să-l mulțumești pe noul tău stăpîn,
Ce te-a cules, calică, de pe drumuri.
N-ai vrut să te supui, acum plătește!

CORDELIA: Cu bine! Timpul multe limpezește.
Căci tot ce s-a ascuns prin furtișag
Se dă, pînă la urmă, în vileag!

REGELE FRANȚEI:
Frumoasa mea Cordelia, să mergem.

(Ies regele Franței și Cordelia.)

GONERIL: Surioară, avem de lămurit cîteva treburi importante care ne privesc la fel pe-amîndouă. Cred că tatăl nostru va pleca chiar în seara aceasta.

REGAN: Da, la tine. Luna viitoare cade în sarcina noastră.

GONERIL: E cumplit cît de schimbăcios a devenit la bătrînețe; pățania de adineauri le pune vîrf la toate. Dintre noi, el a iubit-o întotdeauna mai mult pe sora noastră cea mai mică. Felul în care a alungat-o acum dovedește că nu mai e stăpîn pe firea lui.

REGAN: Beteșugul bătrîneții; cu toate că stăpîn pe sine nu se prea arăta el nici mai înainte.

GONERIL: E drept, că, de pe cînd era încă în putere și cu scaun la cap, tuna și fulgera ca un apucat. De aceea mă tem că acum, la bătrînețe, trebuie să ne așteptăm din partea lui nu numai la pacostele năravului său din fire, dar și la nesăbuirile la care-l duc pe om neputințele și furiile bătrîneții.

REGAN: Vom avea pesemne de îndurat multe toane, ca aceea care l-a împins la surghiunirea lui Kent.

GONERIL: Schimbul de firitiseli de bun rămas dintre el și regele Franței mai durează. În timpul ăsta, hai să ne sfătuim. Dacă tata, în starea în care se află, continuă să-și păstreze dreptul de autoritate asupra noastră, împuternicirile cu care ne-a dăruit sînt curată batjocură.

REGAN: Trebuie să ne gîndim serios la treaba asta.

GONERIL: Și să batem fierul pînă-i cald.

(Ies.)

SCENA 2

O sală în castelul contelui de Gloucester. Intră Edmund cu o scrisoare.

EDMUND:

Natură, ești zeița mea[13] — doar ție
Și legii tale mă supun plecat!!
De ce să-ndur povara unei datini
A cărei slovă mă nedreptățește
Și-o lume-ntreagă mă dezmoștenește,
Doar pentru că vreo treisprezece luni
Întîrziat-am după celălalt?
De ce-s nelegitim? De ce-njosit?
Cînd mădularele mi-s sănătoase,
Și duhu-mi strălucește și-s făcut
La fel de bine ca progenitura
Cucoanelor cinstite? Pentru ce
Mă-mping mai jos în țărnă, tot mai jos,

Și din „bastard" nu mă mai scot, de ce?
Noi, cei născuți din calda-mperechere
A forțelor naturii bucuroase,
Din ele-am supt văpaia și făptura
Pe care n-au putut-o dobîndi
Cei meșteriți la rînd în patul trist
Și plictisit, făcuți mai mult în somn.
Așa fiind, prealegitime Edgar,
Moșia-ți legitimă este-a mea!
Iubirea părintească deopotrivă
Ne-mbrățișează pe-amîndoi. Legitim —
Frumoasă vorbă! Fie dar așa:
De-și face drum această scrisorică
Și dacă născocirea-mi izbutește,
Pe legitim bastardu-l va răpune.
Cresc; propășesc. Zei, țineți cu bastarzii!

(Intră Gloucester.)

GLOUCESTER: Kent surghiunit astfél! Iar riga Franței
Plecat-a furios! Și regele
Își părăsește-n noaptea asta tronul,
Trecîndu-se la porție, ca milogii,
Dintr-un capriciu. Edmund, ce e nou?...

EDMUND *(făcîndu-se că ascunde scrisoarea)*:
Cu voia voastră, mai nimic, *milord*.

GLOUCESTER: Dar de ce ești așa de grăbit să ascunzi răvașul acela?

EDMUND: Nimic de seamă, stăpîne.

GLOUCESTER: Ce hîrtie citeai acolo?

EDMUND: Nimic, *milord*.

GLOUCESTER: Da? Atunci, ce fel de nimic strecori în buzunar cu atîta grijă? Nimicurile n-au nevoie de-atîta luare-aminte. Arată-mi! Dacă e nimic, se poate vedea și fără ochelari.

EDMUND: Iertarea voastră o implor, stăpîne. E o scrisoare de-a fratelui meu. N-am terminat-o, dar din cît am citit mi-a ajuns ca să-mi dau seama că v-ar face rău dacă ați ști ce scrie.

GLOUCESTER: Domnule, dă-mi imediat scrisoarea.

EDMUND: Vă voi pricinui o neplăcere și dacă v-o dau, și dacă nu v-o dau. Cuprinsul ei este oricum condamnabil.

GLOUCESTER: Să văd, să văd.

EDMUND: Vreau să sper, întru buna-credință a fratelui meu, că a scris-o numai așa, ca să-mi pună mie cinstea la încercare.

GLOUCESTER (*citește*): „*Ascultarea și plecăciunile cu care-i tot răsfățăm pe bătrîni ne otrăvesc cei mai frumoși ani ai vieții; prezența lor ne amînă dreptul de a ne bucura de bunurile lumii acesteia, pînă la vîrsta cînd le-am pierdut pentru totdeauna. Încep să cred că această bătrînețe asupritoare este mai de neînțeles decît însăși sclavia, pentru că nu ne ține sub călcîi datorită puterii ei, ci numai fiindcă noi sîntem răbdători în prostie. Vino pe la mine, să stăm pe-ndelete de vorbă despre asta. Dacă tatăl nostru s-ar culca acum, ca să se scoale cînd l-oi trezi eu, vei împărți în jumătate întreaga-i avere cu al tău frate iubitor, Edgar...*“ Hm!... Ce mișelie. „*Să se scoale cînd l-oi trezi eu, vei împărți întreaga-i avere cu....*“ Edgar, băiatul meu! A avut el mîna și inima să scrie asemenea lucruri? Cînd ai primit scrisoarea asta? Cine ți-a adus-o?

EDMUND: Nu mi-a adus-o nimeni, stăpîne, aici stă vicleșugul. Am găsit-o pe pervazul ferestrei mele.

GLOUCESTER: Recunoști slova fratelui tău?

EDMUND: Dacă era scrisă cu cuget curat, mi-ar fi părut bine s-o recunosc, dar, fiind tocmai dimpotrivă, îmi place să cred că nu.

GLOUCESTER: Ba e chiar scrisul lui.

EDMUND: E scrisul lui, stăpîne. Să sperăm, totuși, că nu dă glas adevăratelor lui simțăminte.

GLOUCESTER: Ți-a mai vorbit despre asta vreodată?

EDMUND: Niciodată, stăpîne. Numai că, deseori, l-am auzit spunînd că atunci cînd copiii au crescut destul, iar părinții au început să descrească, ar fi mai potrivit ca părinții să asculte de copii, lăsîndu-le și deplina stăpînire a averii.

GLOUCESTER: O! Pungașul, pungașul! Tot asta spune și în scrisoare. Pungaș nemernic; nerecunoscător și crud, mai mult decît crud! Du-te de-l caută, domnule! Am să-l pun în fiare, mișelul. Unde e?

EDMUND: Nu știu, stăpîne. Dacă v-ați putea amîna mînia împotriva fratelui meu pînă ce vom afla ce-are de gînd, ați merge pe un drum mai sigur, pe cînd dacă luați de îndată cele mai aspre măsuri, fără să-i fi cunoscut țelul adevărat, l-ați dezonora și ați zdrobi poate o inimă cinstită. Eu sînt gata să-mi pun chezășie capul că mi-ar fi putut scrie această scrisoare doar cu gîndul de a pune la încercare dragostea ce port înălțimii-voastre, și fără nici un gînd primejdios.

GLOUCESTER: Crezi tu asta?

EDMUND: Dacă înălțimea-voastră se învoiește, voi găsi un loc de întîlnire unde să puteți asculta în taină ce-mi va spune, și atunci

vă veți putea singur încredința auzind tot adevărul cu propriile urechi, și asta fără nici un pic de zăbavă, chiar astă-seară.

GLOUCESTER: Nu poate fi atît de monstruos.

EDMUND: De bună seamă că nu.

GLOUCESTER: Cu tatăl lui, care-l iubește și l-a iubit întotdeauna atît de mult. Cerule și pămîntule! Edmund, caută-l du-mă la el rogu-te! Pregătește totul cum crezi tu că e mai bine. Am să-mi stăpînesc simțirea, pentru ca hotărîrea mea să fie chibzuită precum se cuvine.

EDMUND: Mă duc să-l caut de îndată; să pun totul la cale cum voi putea mai bine și vă dau de știre neîntîrziat.

GLOUCESTER: Eclipsele de soare și de lună[14] din ultima vreme nu ne prevestesc nimic bun. Cu toate că știința naturii le explică în fel și chip, firea însăși e vătămată de efectele lor dăunătoare: iubirea se răcește, prieteniile se năruiesc, frații se ceartă și se despart, răscoale în orașe și dihonie între provincii, în palate s-a cuibărit trădarea, iar legătura dintre părinți și copii s-a frînt. Ticălosul ăsta al meu adeverește prevestirile rele: fiul se va ridica împotriva tatălui. Iată, și regele calcă legea firii: tatăl își prigonește copilul. Am văzut ce poate fi mai rău într-o vreme de cumpănă ca a noastră: intrigi, deșertăciune, trădare și atîtea nelegiuiri, care ne prăvălesc în neliniște și ruină[15]. caută-l pe ticălosul acela, Edmund, n-ai să pierzi nimic; fă-o cu luare aminte. Da, da, nobilul și credinciosul Kent, surghiunit! Vina lui — cinstea! ciudat, ciudat!

(Iese.)

EDMUND: Prostia lumii n-are margini; auzi, cînd valurile vieții ne sînt potrivnice (și adesea valurile și le face omul), ne apucăm să-nvinuim de nenorocirile noastre soarele, luna și stelele, ca și cum ele ne-ar sili să fim netrebnici. Proști prin decret ceresc; hoți, pungași și mișei prin împărăteasca poruncă a sferelor; bețivi, mincinoși și preacurvari prin influența mișcării planetelor; ca și cum tot ce-i spurcat în noi s-ar datora unor puteri supranaturale. Dibace scuză pentru un patron de bordel, să-și pună meseria pe seama stelei lui! Tata a intrat în conjuncție cu mama sub coada Dragonului, și eu m-am născut sub *Ursa major;* rezultă de aici că sînt rău și iubăreț. Zău că aș fi fost așa, chiar dacă bastardul de mine se năștea în zodia Fecioarei. *(Intră Edgar.)* Edgar pică tocmai bine, exact ca în finalul tragic al comediei vechi: replica mea va fi melancolică și se va sfîrși cu un oftat demn de pensionarii balamucului. O, eclipsele astea nu prevestesc decît discordii! Fa, sol, la, mi!

EDGAR: Ce-i, frate Edmund? La ce meditezi cu mutra asta funebră?

EDMUND: Mă gîndesc, frățioare, la o prevestire despre care am citit ieri că o fac eclipsele.

EDGAR: Și ce-ți pasă ție de asta?

EDMUND: Te asigur că urmările de care-ți spun sînt cît se poate de triste; nefirească ură între copil și părinte; moarte, lipsuri, stricarea celor mai vechi prietenii; zîzanie în țară, amenințări și blestem asupra regelui și nobililor; zavistii fără pricină, surghiunirea prietenilor, împrăștierea armatelor, desfacerea căsniciilor și cîte și mai cîte.

EDGAR: De cînd ai căzut în doaga astrologilor?

EDMUND: Vino, vino-ncoace; cînd l-ai văzut pe tata ultima oară?

EDGAR: Aseară.

EDMUND: Ai vorbit cu el?

EDGAR: Da, mai bine de două ceasuri.

EDMUND: V-ați despărțit în termeni buni? N-ai observat ceva neobișnuit în vorba, sau în purtarea lui?

EDGAR: Nu, nimic.

EDMUND: Gîndește-te bine cu ce l-ai supărat; după mine, ar fi mai înțelept să-l ocolești cîtăva vreme și te rog s-o faci, măcar pînă îi trece furia, care adineauri îl împinsese atît de departe, că nu și-ar fi potolit-o decît tăindu-ți capul.

EDGAR: Vreun mișel clevetitor și-o fi vîrît coada.

EDMUND: De-asta mă tem și eu. Te rog, ține-te răbdător deoparte, pînă ce fierbințeala mîniei i se mai domolește. Vino la mine acasă. Am să fac așa fel să-l auzi ce spune despre tine. Du-te, te rog. Ține cheia mea. Dacă ieși din casă, umblă înarmat.

EDGAR: Înarmat, frate?

EDMUND: Frățioare, te sfătuiesc pentru binele tău, umblă înarmat. Dacă ți-aș spune că nu ești în primejdie aș fi un om necinstit. Nu ți-am dat a înțelege decît o parte din cîte am putut auzi și vedea în ceea ce te privește, adevărul este îngrozitor. Pleacă, te implor.

EDGAR: Să mă înștiințezi despre tot ce se-ntîmplă.

EDMUND: Am să caut să-ți fiu de folos.

(Edgar iese.)

Un tată prea credul și-un nobil frate,
A cărui fire nedeprinsă-n rele
Nu bănuiește răul nicăieri;
Pe cinstea lui, de-a dreptul nebunească,
A-ncălecat deșteptăciunea mea!

De-acuma, merge strună. Iar moșia
Pe care n-am avut-o din născare
Mi-o dobîndesc ușor pe-un dram de minte.
Cum? N-are-a face; țelul e-nainte.

(Iese.)

SCENA 3

O încăpere în palatul ducelui de Albany. Intră Goneril și Oswald.

GONERIL: E adevărat că tata l-a lovit pe scutierul meu, fiindcă i-a repezit bufonul?

OSWALD: Da, doamnă.

GONERIL:
Ah, zi și noapte,-n fiecare ceas,
Nici un prilej nu pierde să nu fie
Nesuferit și să mă păgubească,
Făcînd scandal și casa răsturnîndu-mi.
Eu nu mai pot răbda. Suita lui
Din cale-afară s-a obrăznicit,
Iar el la harță sare din orice.
Cînd se va-ntoarce de la vînătoare[16]
Nu-i voi vorbi, să-i spui că sînt bolnavă,
Iar dacă n-ai să faci ce-ți poruncește,
Eu nu te țin de rău și las' pe mine.

(Răsună cornul.)

OSWALD: Vine, doamnă, i-aud venind.

GONERIL:
Fiți cît mai lăsători, și tu, și ceilalți,
Și lasă-l să se supere cît vrea.
Dacă nu-i place, soră-mea l-așteaptă
Cu-același gînd, de-a-l face să priceapă
Că nu poftim să ni se dea porunci.
Bătrîn, neputincios, se tot agață
De-un sceptru care nu-i mai aparține!
În mintea pruncilor cînd dau moșnegii,
Cu bățul, nu răsfățul, se cuvine
Să-i iei cînd vezi că fac prostii. Auzi,
Să nu uiți ce ți-am spus.

OSWALD: Prea bine, doamnă.

GONERIL: Pe cavalerii lui nu-i mai serviți
Decît în silă; de se simt jigniți,
Puțin îmi pasă. Spune și la slugi.
Nemulțumirea dacă și-o arată,
Îmi dau prilejul să le-o zic ritos,
De la obraz. Îi scriu și sorei, iute,
La fel să facă. Pregătește-mi cina.

(Ies.)

SCENA 4

O sală în același palat.
Intră Kent, deghizat.

KENT: Dac-aș putea și graiul să mi-l schimb
Precum înfățișarea, mai ușor
Aș izbuti să-nfăptuiesc și țelul
Ce m-a făcut să-mi lepăd chipul meu.
Ei, surghiunite Kent, de-acolo unde
Ești osîndit să stai, te străduiește
Stăpînului să-i poți fi de folos
(De-aș izbuti!) cu truda și credința.

(Se apropie cornurile de vînătoare. Intră Lear cu suita de cavaleri.)

LEAR: N-am chef să aștept masa nici o clipită. Să fie gata cina! *(Iese un om din suită.)* Tu ce arătare ești?

KENT: Un om, doamne.

LEAR: Ce meserie ai și ce vrei de la noi?

KENT: Meseria mea este să fiu ceea ce par a fi; să slujesc cu credință pe cel care-și pune credința în mine; să cinstesc pe cel cinstit; să fiu perechea înțeleptului scump la vorbă; să țin socoteală de părerea altuia; să mă bat cînd n-am încotro și să nu mănînc de dulce-n post.

LEAR: Cine ești, omule?

KENT: Unul la fel de sărac ca regele și cu inima curată.

LEAR: Dacă tu, ca supus, ești la fel de sărac pe cît este el ca rege, trebuie să fii tare calic. Și ce vrei?

KENT: Să slujesc.

LEAR: Pe cine?

KENT: Pe domnia-ta.

LEAR: Știi tu cine sînt eu, omule?
KENT: Nu, domnule; dar în privirea ta se citește harul stăpînului.
LEAR: Ce har?
KENT: Autoritatea.
LEAR: Ce știi să faci?
KENT: Știu să dau un sfat bun; să păstrez o taină; să încalec; să dau fuga; să stric o glumă bună, povestind-o; să duc orice solie dacă nu-i prea grea și la orice adresă dacă nu-i prea departe; adică tot ce fac cei care se laudă că fac de toate și, ca orice om de rînd, însușirea mea de căpetenie e truda și credința.
LEAR: Cîți ani ai?
KENT: Nu-s chiar așa de tînăr, măre-doamne, să-mi cadă cu tronc o muiere numai fiindcă are glasul dulce, nici atît de bătrîn să-mi pierd mințile din dragoste; duc în spinare patruzeci și opt de ani bătuți.
LEAR: Urmează-mă; vino să mă servești. Dacă-mi placi la fel și după cină, nu-ți mai dau drumul. E gata masa? Unde-i pușlamaua mea de bufon? Hei, să mi se aducă bufonul! *(Iese un om din suită. Intră intendentul.)* Hei, tu, caraghiosule, unde este fie-mea?
OSWALD: N-am cunoștință.

(Iese.)

LEAR: Ce-a zis? Chemați-mi-l îndărăt pe grăsanul cela. *(Iese un alt cavaler.)* Unde mi-e bufonul? Parcă toată lumea doarme. Ei, unde-i stîrpitura aia?

(Se întoarce cavalerul.)

CAVALERUL: Zice, măria-ta, că ducesa nu se simte prea bine.
LEAR: De ce nu vine, nemernicul, îndărăt, cînd îl chem?
CAVALERUL: Sire, mi-a răspuns fără ocol că nu vrea, și pace!
LEAR: Nu vrea !
CAVALERUL: Măria-ta, nu înțeleg pricina; dar, după a mea socotință, înălțimea-voastră nu este tratată cu grija și dragostea ce i se cuvin; am băgat de seamă o vădită schimbare în purtări — atît la slujitori, cît și la duce și mai cu seamă la fiica voastră.
LEAR: Aha, așa crezi tu?
CAVALERUL: Vă rog prea-plecat de iertare, stăpîne, dacă mă înșel cumva; însă datoria îmi poruncește să nu tac atunci cînd cred că vi se aduce o jignire.
LEAR: Nu faci decît să-mi adeverești un simțămînt al meu: am simțit de la o vreme o ușoară nepăsare față de mine,[17] pe care

am luat-o mai curînd drept o ipohondrie de-a mea decît ca o pornire voită; vom cerceta. Dar unde mi-e bufonul? Nu l-am văzut de două zile.

CAVALERUL: De cînd prințesa noastră cea mică s-a înstrăinat în Franța, stăpîne, bufonul nu mai e în apele lui.

LEAR: Să nu mai vorbim despre asta; am băgat de seamă și eu. Du-te și spune-i fiicei mele că vreau să-i vorbesc *(Iese curteanul.)* Tu du-te și caută-l pe bufon. *(Iese alt cavaler. Intră iarăși Oswald.)* O-ho-ho, matale ești, boierule, ia fă-te-ncoace. Cine sînt eu, boierule?

OSWALD: Tatăl stăpînei mele.

LEAR: „Tatăl stăpînei mele"! Banditul stăpînului meu: tu, cîine! Tu, sclav nemernic și caraghios!

OSWALD: Cu voia domniei-voastre, nu sînt nimic din toate astea.

LEAR: Faci schimb de mingi cu mine, caraghiosule?

(Îl lovește.)

OSWALD: Nu îngădui să dați în mine, domnule.

KENT: Poate că nu îngădui să primești nici lovituri de picior, jucător de maidan ce ești? *(Îl lovește sub genunchi la încheietură, făcîndu-l să cadă în patru labe.)*

LEAR: Mulțumesc, omule; ai intrat în slujba mea cu dreptul, îmi placi.

KENT: Hai, domnule, scoală și ia-ți picioarele la spinare. Trebuie să-nveți mai întîi distanțele statornicite de reguli la jocul ăsta. Haide, ia-o din loc. Dacă vrei să te mai măsori o dată cît ești de lung, sînt gata să te antrenez. *(Îl împinge afară.)* Dacă nu, degajează. Hai, fii prevăzător și mînă măgarul!

LEAR: Mulțumesc, amice, pentru slujbă. *(Îi dă bani lui Kent.)* Primește-ți acontul la soldă.

BUFONUL *(intrînd)*: Dă-mi voie să-l arvunesc și eu. *(Îi dă boneta sa lui Kent.)* Primește boneta mea de nebun.

LEAR: Ei, dragul meu aghiotant, ce mai faci?

BUFONUL: Aș face mai bine dacă ți-aș pune ție tichia mea de nebun.

KENT: De ce, nebunule?

BUFONUL *(către Kent)*: De ce? Pentru că iei partea cuiva care nu mai e la putere: dacă nu știi să zîmbești încotro bate vîntul, ai să faci guturai; ia tichia mea, să nu răcești. Amicul ăsta și-a surghiunit două fete și-a binecuvîntat-o pe a treia, fără să vrea. Dacă-l slujești, e cazul să-mi porți tichia. Ce mai faci, unchiule? Dacă aș avea două fete, aș vrea să am două tichii.

LEAR: De ce, băiete?

BUFONUL: Pentru că, dîndu-le tot avutul meu celor două fete, mi-ar rămîne cîte-o tichie de căciulă. Una ți-o dau eu, pe cealaltă cere-o de pomană la ele.

LEAR: Ia seama la bici, pungașule.

BUFONUL: Adevărul e un dulău credincios pe care-l dai în bice afară, dar cățelușa cocoșneață are voie să șadă pe cuptor și să pută după pofta inimii.

LEAR: Gluma asta nu-mi miroase-a bine.

BUFONUL: Să te-nvăț una mai bună?

LEAR: Mă rog.

BUFONUL: Ascultă, unchiule:

Să ai mai mult decît arăți,
Fă mai puține decît poți.
Nu-ți da averea cu-mprumut,
Că nu mai vezi din ce-ai avut.
Puțin pe jos, mai mult călare
Să-ți fie mersul la plimbare.
Să nu te-ncurci la băutură,
Nici cu femeia rea de gură.
Și vei afla că-n mie-ncap
Mai mult de zece sute-n cap.

KENT: Adică mai nimic, nebunule.

BUFONUL: Ca și cuvintele unui avocat căruia nu i s-a achitat onorariul; pentru ale mele tu nu mi-ai plătit nimic. Tu ce zici, unchiule: n-ai găsi nici o întrebuințare nimicului?

LEAR: Nici una, băiete; nimic nu se poate face din nimic.

BUFONUL *(către Kent)*: Spune-i, te rog, că tocmai la atîta urcă și dobînda pămînturilor lui; pe mine nu mă crede, zice că-s nebun.

LEAR: Amar nebun!

BUFONUL: Ascultă, copile, poți să-mi spui care-i deosebirea dintre un nebun amar și unul dulce?

LEAR: Nu, băiete. Învață-mă și asta.

BUFONUL:

Stăpînul care te-a-nvățat
Că tot pămîntul ți l-ai dat
Aicea, lîngă mine, vie,
Să-mi țină dînsul locul mie;
Atuncea doi nebuni vor fi
Și doi nebuni ți-or năzări:
Unul — eu, care vorbește,
Altul — cel ce mă privește.

LEAR: Mă faci nebun, adică?

BUFONUL: Dat fiind că la celelalte titluri ai renunțat, e tot ce ți-a mai rămas, fiindcă pe ăsta îl ții din născare.

KENT: Dar nu-i nebun chiar de tot, stăpîne.

BUFONUL: Nu-s chiar de tot, fiindcă lorzii și marii seniori nu-mi dau voie să dețin monopolul nebuniei. Căci dacă au pus monopol pe toate bunurile regatului[18], își cer partea leului și la asta. Și cucoanele cele mari tot așa, să aibă și dînsele, acolo, cît de cît. Dă-mi un ou, unchiule, și-ți fac rost de două coroane regale.

LEAR: Ale cui coroane adică?

BUFONUL: Coroanele oului, după ce-l sparg în două și-i beau gălbenușul. Cînd ți-ai spart coroana în două și ai dăruit jumătățile, ai făcut tocmai ca ăla de-a luat măgarul în cîrcă să-l treacă șanțul. Puțină minte mai era sub coroana cheliei tale, dacă pe cea de aur ai dat-o de dar! Dacă și-acuma-s nebun, să pună biciul pe spinarea ăluia de n-o zice ca mine:

Anul ăsta nebunia
E la mare trecere,
Că-nțelepții cu nebunii
S-au luat la-ntrecere.

LEAR: De cînd știi atîtea cîntece, păcătosule?

BUFONUL: De cînd ai lăsat pe seama fetelor tale autoritatea părintească. De cînd le-ai pus în mînă harapnicul, iar tu ți-ai lăsat nădragii-n jos.

Ele sar de bucurie,
Eu mă scarpin de necaz,
Iar un rege cu nebunii
Joacă-n horă, face haz.

Fii bun, unchiule, și tocmește-i nebunului tău un dascăl de minciună. Ar vrea grozav să învețe știința asta.

LEAR: Dacă minți, ticălosule, pun biciul pe tine.

BUFONUL: Mă uit și mă minunez ce prost te înrudești cu fiicele tale. Ele pun să mă bată cu biciul cînd spun adevărul, iar tu ești gata să pui biciul pe mine dacă mint. Ca să nu mai adaug că sînt bătut și pentru că tac. Mai bine orice, zău așa, decît nebun la Curte. Orice, dar numai în locul tău n-aș vrea să fiu. Ți-ai cojit deșteptăciunea prea din gros, pînă nu ți-a mai rămas nici o fărîmă din miez. Uite că vine una din coji.

(Intră Goneril.)

LEAR: Ei, fata mea, ce gărgăuni ai în cap? De la o vreme parcă ți s-au înecat corăbiile.

BUFONUL: Erai un băiat de viață cînd nu țineai socoteala gărgăunilor ei. Acum joci rolul unui zero pe lîngă numerele celelalte, fiindcă un zero singur nu înseamnă nimic. Eu prețuiesc mai

mult decît tine. fiindcă eu sînt bufon, iar tu nu ești nimic. *(Către Goneril.)* Lasă, că-mi țin limba. Mutra dumitale îmi poruncește asta, chiar dacă nu spui nimic. Sst-sst!

Cînd n-ai nici miez și n-ai nici coajă,
Își șade-n poartă foamea strajă.

(Către Lear.)

Ce văd? O păstaie de mazăre fără boabe.

GONERIL: Nu numai măscăriciul dumitale,
Obraznic fără margini, mă jignește,
Ci și în jurul tău o șleahtă-ntreagă
De nesimțiți și de scandalagii,
Pe care nu-i mai pot răbda aici.
Sir,
Eu am crezut că dacă-ți dau de știre
Vei lua măsuri îndată, dar mă tem,
Din felul cum te porți și le vorbești,
Că-i lași în voie, ba le dai și ghes.
Dacă-i așa, eu trebuie greșeala
S-o curm și astfel țara s-o feresc
De tulburări. Jignirea ce-ți aduc
Ca și ocara că-s o fiică nesupusă
Pălesc cînd înțeleapta prevedere
Ascultă de-al nevoii glas.

BUFONUL: Nu de-alta, unchiule, dar știi:
„Hrăni o vrabie-un cuc odată,
Dar fu de puii lui mîncată".
Așa a fost cu noaptea mare,
Cînd n-avuserăm lumînare....

LEAR: Tu ești fata mea?

GONERIL: Aș vrea să-ți regăsești înțelepciunea
Lăsînd deoparte toate-aceste mofturi,
Ce mi te fac de nerecunoscut.

BUFONUL: Stă pe măgar și caută măgarul,
Așa-i cînd ou-nvață pe găină.
Dii, călușule, diii!

LEAR: Mă recunoaște cineva? Nu-s Lear;
Lear nu se poartă, nu vorbește-așa;
Unde i-s ochii? Ori, te pomenești
Că mintea lui începe să adoarmă...
Treziți-mă, spuneți-mi cine sînt!

BUFONUL: Umbra regelui Lear.

LEAR: E bine s-o știu; fiindcă, după respectul ce mi se arată, suveranitatea și gîndul meu m-au mințit că aveam niște fiice ascultătoare.

BUFONUL: Ce vor să-și facă-un tată-ascultător.

LEAR: Cum vă numiți, frumoasă domnișoară?

GONERIL:
Mirarea asta, domnul meu, aduce
Cu poznele pe care ți le-ngădui
De la un timp încoace; eu te rog
Să fii mai înțelept, cum se cuvine
La vîrsta ta. Ia seama la ce-ți spun:
Îmi ții aici o sută de mîncăi,
De cavaleri și scutieri de rînd,
Dezordonați și desfrînați, zănateci,
Ce-au molipsit cu huzureala lor
Această curte-a noastră, care-acum
E han de hoți, tavernă, lupanar,
Și nu castel regesc. E timp s-o curmi:
Rușinea, leacul singură și-l cere,
Dar să i-l dai chiar tu ar fi mai bine
Decît să fiu silită să-l impun.
Întîi, nițel alaiu-ți micșorează;
Păstrează-ți numai oameni cumpătați,
În slujba ta de ani și ani, din cei
Ce te cunosc și se cunosc pe sine.

LEAR:
Pe dracii beznei! Șeile pe cai!
Suita să se-adune-n graba mare.
Bastardă și degenerată fată,
Nu te mai stînjenesc. Mai am o fiică.

GONERIL:
Pe slujitori mi-i bați, iar șleahta ta
Ne dă porunci obraznice prin casă.

(Intră Albany.)

LEAR: Vai de acei ce se căiesc tîrziu!

(Către Albany.)

Sosești la timp. Aceasta-ți este voia?
Vorbește, domnul meu!... E gata calul?
O, nerecunoștință, chip de piatră
Cioplită după chipul lui Satan,
Ești, mai dezgustătoare-ntr-un copil
Ca monstrul mărilor.

ALBANY: Vă rog, vă rog.

LEAR *(către Goneril)*:

Nu, pasăre de pradă, minți. Suita-mi
Cuprinde numai oameni de ispravă.
Toți înzestrați, destoinici și de neam,

(Se izbește cu pumnii în cap.)

Ce numele-și cinstesc întotdeauna!
Biată Cordelia, cît de urît
Ți-am judecat o vină neînsemnată,
Făcînd-o să strămute-alcătuirea
Nestrămutatei mele firi, din suflet
Să-mi smulgă dragostea și-n locul ei
Să-nscăuneze fierea! Ah, Lear, Lear!

(Se izbește cu pumnii în cap).

Izbește-n poarta care s-a deschis
Să intre nebunia și să iasă
Lumina minții. Oameni buni, plecați.

ALBANY: *Milord*, nu-s vinovat, eu nu cunosc
Pricina marii voastre supărări.

LEAR: Se poate, domnul meu. Ascultă, lume!
Natură,-ascultă, draga mea zeiță.
Oprește-ți mîna, dacă ai de gînd
Să faci făptura asta să rodească.
Pocește-o-acum să fie pururi stearpă,
Să-i sece-n pîntec mugurii iubirii,
Ca trupul ei uscat să n-aibă parte
De bucuria pruncului întreg.
Iar dacă, totuși, ea va da prăsilă,
Din ură monstrul tu i-l plămădește,
Ca plodul, nemilos, s-o chinuiască,
Pe-obraji să-i sape brazde-adînci de lacrimi,
S-o-mbătrînească-n floarea tinereții,
Și grija să-i plătească cu dispreț,
Să simtă și ea dintele de șarpe
Al nerecunoștinței pruncilor. Hai!

(Iese.)

ALBANY: Zei preaslăviți, ce-nseamnă toate-acestea?

GONERIL: Nu te mai osteni să le-nțelegi,
Mai bine să-l lăsăm în voia lui,
Unde l-o duce mintea ramolită.

(Reintră Lear.)

LEAR: Cincizeci de cavaleri m-au părăsit
În două săptămîni.

ALBANY: Ce este, doamne?

LEAR: Îți spun eu.

(Către Goneril.)

Oh, de moarte mi-e rușine,
Că m-ai făcut, bărbat ce sînt, să plîng,
Tu, care ești nevrednică de lacrimi.
Furtuni și cețuri să te potopească,
Și plăgile blestemului de tată
Te mistuiască-apururi. Ochi bătrîni,
De nu-ncetați prostia să v-o plîngeți,
Vă scot cu țeapa și v-arunc în praf
Cu lacrimile, tină să vă faceți.
Aici ajunsem dar? Așa să fie.
Mai am o fată, bună și cuminte;
Cînd va afla cum te-ai purtat cu mine,
Cu ghearele și dinții va sări,
Să-ți sfîșie obrazul de lupoaică.
Și nici cu gîndul nu gîndești ce iute
Redobîndi-voi vechea mea tărie
Pe care-o crezi pierdută. Atîta-ți spun!

(Ies Lear, Kent și suita.)

GONERIL: L-ai auzit?

ALBANY: Tu știi cît te iubesc,
Dar oricît de părtinitor aș fi...

GONERIL: Te rog să încetezi. Hei, Oswald, hei!

(Către Bufon.)

Tu, mai mult hoț decît nebun, ia-ți drumul!

BUFONUL: Hei, unchiule Lear, stai, ia-mă și pe mine!
Dacă vulpea ar avea
Un puiandru ca mata,
Dau tichia pe-o frînghie,
Și pe loc l-aș spînzura.

(Iese.)

GONERIL: Bine-a gîndit cel ce l-a sfătuit
Să țină-o sută de oșteni în gardă:

Politică de om prevăzător;
La primul semn, oricînd i-ar năzări
Un bombănit, un parapon, o toană,
O vorbă-ntoarsă sau o imputare,
Cu armele prostia să-și impună.
Și la cheremul lui să ne stea viața.
Hei, Oswald n-auzi?

ALBANY: Zău, mergi prea departe.

GONERIL: Mai bine-așa decît prea-ncrezător.
Tu lasă-mă, ca temerile mele
Din vreme să le curm, să nu trăiesc
Mereu cu frica-n sîn. Eu îl cunosc;
Tot ce-a vorbit îi scriu surorii mele,
Să văd de-i mai dă mîna să se-ncarce
Cu el și suta lui de cavaleri
Cînd va afla ce angarale... Oswald!

(Intră Oswald.)

GONERIL: Ai scris scrisoarea către sora mea?

OSWALD: Da, doamnă.

GONERIL: Ia-ți cîțiva oameni și te du călare,
Arată-i mai pe larg de ce mă tem,
Și dacă nu-i de-ajuns, mai înflorește,
Ca s-o convingi. Hai pleacă într-un suflet
Și-ntoarce-te degrabă.

(Iese Oswald.)

Eu, domnul meu, nu pot să osîndesc
Blajina-ți fire și bunăvoința,
Dar, iartă-mă, nențelepciunea ta
Se cade-a fi mai aspru dojenită
Decît prea lăudată bunătatea
Ce-i plină de primejdii.

ALBANY: De este bine-așa, nu știu, dar, iată,
Țintind către mai bine, nu o dată
Se-ntîmplă să stricăm un lucru bun.

GONERIL: Atuncea...

ALBANY: Vom trăi și vom vedea.

(Ies.)

SCENA 5

În fața aceluiași castel.
Intră Lear, Kent și Bufonul.

LEAR: Ține drumul drept, la Gloucester[19], cu scrisorile acestea. Fiicei mele să nu-i povestești nimica pînă cînd nu te va întreba ea, după ce va citi scrisoarea. Dacă nu te grăbești însă, voi fi acolo înaintea ta.

KENT: Nu voi ști ce-i odihna, stăpîne, pînă ce nu voi fi înmînat depeșa măriei-tale.

BUFONUL: Dacă omul ar avea creierul la călcîie, n-ar fi în primejdie să-i degere iarna?

LEAR: Ba da, băiete.

BUFONUL: Atunci, bucură-te că mai e încă vreme bună.

LEAR: Ha, ha, ha!

BUFONUL: Ai să vezi ce drăguț te va ține în palme fiica ta cealaltă; ea nu seamănă cu sora ei, cum nu seamănă tusea cu junghiul. Crede-mă.

LEAR: Ce să te cred, băiete?

BUFONUL: Că seamănă la gust ca două mere acre. Știi de ce stă nasul omului în mijlocul feței?

LEAR: Nu.

BUFONUL: Ca să-i stea de strajă, cîte-un ochi de fiecare parte, să nu scape văzului ce scapă mirosului cînd n-ai fler, moșule.

LEAR: Am nedreptățit-o.

BUFONUL: Știi cum își face o stridie casa?

LEAR: Nu.

BUFONUL: Nici eu. Dar ți-aș putea spune de ce își face casă melcul.

LEAR: De ce?

BUFONUL: Ca să aibă unde să-și ascundă capul, și nu ca s-o dea fetelor lui și să rămînă cu coarnele goale-n drum.

LEAR: Am să-mi uit firea. Am fost un părinte prea bun!... Sînt gata caii mei?

BUFONUL: Măgarii tăi se ocupă de ei. Știi pentru ce cele Șapte Stele sînt numai șapte?

LEAR: Pentru că nu sînt opt.

BUFONUL: Bravo, ai stofă de bufon!

LEAR: Să mi le ia cu sila! Monstru de nerecunoștință!

BUFONUL: Dacă ai fi bufonul meu, moșule, te-aș bate toată ziua numai fiindcă ai îmbătrînit înainte de vreme.

LEAR: Cum așa?

BUFONUL: Fiindcă nu trebuia să îmbătrînești pînă nu te coceai la minte.

LEAR: Nu mă lăsați să-nnebunesc, o, zei;
Ține-mă, nu vreau să-nnebunesc!

(Intră un curtean.)

Sînt gata caii?

CURTEANUL: Gata, *milord*.

LEAR: Hai, băiete.

BUFONUL: Dacă-i pe-aici vreo fată mare
Și să m-aștepte-ar vrea cumva,
N-o să mai aibă căutare,
Că pînă-am să mă-ntorc, mai va!

(Ies.)

ACTUL II

SCENA 1

O curte în castelul contelui de Gloucester.
Intră Edmund și Curan, întîlnindu-se.

EDMUND: Te salut, Curan.

CURAN: Și eu, domnule. Am fost la tatăl dumitale ca să-i dau de știre că ducele de Cornwall și Regan, soția lui, vor fi aici, la dînsul, astă-seară.

EDMUND: Cum așa?

CURAN: Nu cunosc pricina. Ai auzit știrile venite de-afară, adică zvonurile care ne umblă pe la urechi de la o vreme?

EDMUND: N-am auzit. Ce zvonuri?

CURAN: N-ai auzit că umblă zvon de război între ducii de Cornwall și Albany?

EDMUND: Nu știu nimic.

CURAN: Ai să afli la vreme. S-auzim de bine, domnule.

(Iese.)

EDMUND:
Diseară vine ducele? Prea-bine!
Un vînt prielnic bate, din senin.
Tata trimise-o gardă după Edgar,
Să-l aresteze; îmi rămîne, doar,
Pe cineva să-l fac un hap să-nghită.
La lucru, iute, soartă! Frate, hei,
O vorbă vreau să-ți spun: coboară, frate!

(Intră Edgar.)

Te urmărește tata; fugi de-aici:
Ascunzătoarea-ți este cunoscută;
Profită cît e noapte! Nu cumva

Vorbit-ai despre ducele de Cornwall
Ceva de rău? În noaptea asta vine
Degrabă-aici, cu Regan; amintește-ți,
N-ai spus nimic despre pornirea lui
În contra ducelui de Albany?

EDGAR: N-am spus nici un cuvînt; sînt sigur de-asta.

EDMUND: L-aud venind pe tata; iartă-mă;
Eu am să mă prefac că sar la tine
Cu spada; trage și tu spada; fă-te
Că ești în gardă și că te retragi.
Predă-te! Vino dinaintea tatei!
Lumină, hei! Aici! Acum, fugi, frate...
Aduceți torțe, torțe!-Așa, adio!

(Iese Edgar.)

Un pic de sînge-i bună mărturie

(Se taie la braț.)

Că m-am purtat eroic. Am văzut
Bețivi mai rău tăindu-se, în joacă[20].
O, tată! Tată!-Opriți-vă!-Ajutor!

(Intră Gloucester și slujitori, cu torțe.)

GLOUCESTER: Ei, Edmund, unde-i ticălosul ăla?

EDMUND: Aici ședea, cu spada scoasă,-n beznă,
Descîntece bolborosind la lună,
Să-i fie nașă la blestemății.

GLOUCESTER: Dar unde e?

EDMUND: Priviți cum sîngerez.[21]

GLOUCESTER: Dar unde-i ticălosul, Edmund, spune!

EDMUND: Pe-aici fugi, văzînd că n-o să poată...

GLOUCESTER: Voi, după el!

(Ies cîțiva slujitori.)

...Că n-o să poată ce?

EDMUND: Să mă convingă să te omorîm;
I-am spus că zeii cei răzbunători
Cu trăsnetu-i lovesc pe paricizi,
Cercînd să-l dumiresc ce strîns legați
De-a pururi sînt un fiu și-al său părinte.
Văzînd, mărite doamne, în sfîrșit,
Cu cîtă scîrbă planul i-am respins,

Ca un turbat se repezi cu spada,
Din vreme pregătită,-asupra mea,
Cum stam nepregătit, și m-a străpuns
Aici, la braț; dar cînd mi-am revenit,
Vrînd, după legea luptelor cu spada,
Să-i dau pedeapsa, speriat pesemne
De larma ce făceam, a dispărut.

GLOUCESTER: Oriunde s-ar ascunde,-n țara asta
Nu va scăpa neprins. Și-o dată prins,
S-a zis cu dînsul. Chiar în noaptea asta
Sosește preaputernicu-mi senior,
Slăvitul duce de Cornwall, prin care
Voi face să se deie sfară-n țară
Că mulțumirea mea va răsplăti
Pe-acela ce mi-l află și-l aduce
Să-și ia pedeapsa lașul ucigaș.
Iar partea celui ce-l ascunde-i moartea.

EDMUND: Cînd încercat-am gîndul să-i alung,
El s-a-ndîrjit mai rău; atuncea eu
L-amenințai cu toată hotărîrea
C-am să-l denunț. „Aha, răspunde el,
Bastard milog, vrei poate să-ți închipui
Că dacă spusa ta voi dezminți-o,
Virtutea și credința ta-s de-ajuns
Să-ți dea crezare cineva? Te-nșeli.
De voi nega orice — și voi nega
Chiar scrisul mîinii mele — toată lumea
Va-ntoarce către tine bănuiala
De ură, de invidii și complot.
Și numai dacă i-ai prosti pe toți,
N-ar mai pricepe după ce dobîndă
Ai alergat, urzind pieirea mea."

GLOUCESTER: Pungașul, deci, își va nega scrisoarea.
Nu poate fi acesta fiul meu.

(Trîmbițe aproape.)

Auzi? Auzi? Trompetele ducale.
Ce-o căuta la mine? Să se-nchidă
Îndată toate porțile! Nu-mi scapă.
N-o să-mi refuze ducele hatîrul.
Ștafete-am să trimit în tot regatul,
Portretul să-i arate la răspîntii.

Pe tine, drag copil adevărat,
De azi moștenitorul meu te fac.

(Intră Cornwall, Regan și suita.)

CORNWALL: E, oare, cu putință, drag prieten?
Abia sosit, și-aud, în clipa asta,
Ciudate vești.
REGAN: De-or fi adevărate
Nici o osîndă nu-i destul de grea
Pentru-așa vină. Ce mai faci, *milord?*
GLOUCESTER: Zdrobită-mi este inima, zdrobită!
REGAN: Voia să te omoare finul nostru,
Edgar, băiatul botezat de tata?
GLOUCESTER: O! doamnă,-aș fi dorit s-ascund rușinea.
REGAN: Să nu se fi-nhăitat cu dezmățații
De cavaleri ce se țin scai de tata!
GLOUCESTER: Nu știu, dar este groaznic, doamnă, groaznic!
EDMUND: Da, doamnă, s-a-nhăitat cu ceata lor.
REGAN: Nu-i de mirare-atunci că s-a stricat.
De bună seamă, ei l-au hotărît
Bătrînul să-și ucidă, și pe urmă
Cu ei să-și cheltuiască toată -averea.
Aseară-am fost vestită printr-un om
De-al soră-mi de cum se poartă dînșii.
Dacă-i pe-așa, poftească dumnealor
Să stea la noi, că eu acasă nu-s.
CORNWALL: Nici eu, mă crede, Regan. Auzit-am,
Edmund, că te-ai purtat cu tatăl tău
Ca un fiu bun.
EDMUND: Cum cere datoria.
GLOUCESTER: Fapta-n vileag i-a dat-o, și-a primit
Această rană-n lupta cu mișelul.
CORNWALL: Ați pus să-l urmărească?
GLOUCESTER: Da, *milord.*
CORNWALL: De va fi prins, îl învățăm noi minte;
Îți dau, din partea mea, puteri depline.
Cît despre tine, Edmund, fapta ta
De cinste și supunere te-arată
Ca demn de-a fi al nostru; ducem lipsă
De oameni cu o fire ca a ta.
Te iau la curtea noastră.
EDMUND: Eu credincios
Vă voi sluji, la bine și la rău.

GLOUCESTER: Vă mulțumesc de cinstea ce i-o faceți.
CORNWALL: Dar nu știi pentru ce-am venit la tine.
REGAN: Așa, pe nepoftite-n miul nopții:
Sînt treburi însemnate, dragă Gloucester,
Și vrem cu tine să ne sfătuim.
Ne-a scris întîi bătrînul, apoi sora,
De niște neînțelegeri; chibzuit-am
Că nu e potrivit să le răspundem
De acasă de la noi; trimișii-așteaptă
Aici răspunsul. Bun și vechi prieten,
Balsam să-ți torni pe-a sufletului rană,
Și dă-ne cu-al tău sfat un ajutor
La ceas de cumpănă și mare grabă.
GLOUCESTER: Stau la poruncă, Înălțimea-voastră,
Sînteți bineveniți!

(Ies.)

SCENA 2

Dinaintea castelului lui Gloucester.
Intră Kent și Oswald, din două părți.

OSWALD: Bună dimineața, prietene. Ești de-ai casei?
KENT: Da.
OSWALD: Unde ne putem ține caii?
KENT: În baltă.
OSWALD: Rogu-te, dacă mă iubești, unde...:
KENT: Nu te iubesc.
OSWALD: Atunci, puțin îmi pasă de tine.
KENT: Dacă am fi în altă parte, te-aș face eu să-ți pese.
OSWALD: De ce mă iei așa? Nu te cunosc.
KENT: Eu te cunosc, amice.
OSWALD: Știi cine sînt?
KENT: Un hoț, un derbedeu, un linge-blide, un nemernic, un împăunat, un netot, un cerșetor, un golan, o pará găurită, o obială, un fricos, un pîrîcios, un smiorcăit, un preș, o periuță, unul gata la orice, un pomanagiu de nădragi vechi care visează să ajungă meșter-codoș tot făcînd pe mijlocitorul, și care nu-i decît un amestec de netrebnic, milog, laș, feciorul și moștenitorul unei cățele, un pungaș pe care am să-l deșel în bătaie dacă îndră-

zneşte să nege măcar o silabă din toate titlurile pe care i le-am trecut la catastif!

OSWALD: Vai, dar rea dihanie mai eşti, ca să batjocoreşti în felul ăsta un om pe care nu-l cunoşti şi nu te cunoaşte!

KENT: Vai, dar ce taler cu două feţe-mi eşti ca să te faci că nu mă cunoşti? Nici nu sînt două zile de cînd am bătut mingea pe ciolanele tale, dinaintea regelui. În gardă, nemernicule! E noapte, dar luna luminează ca ziua. Scoate sabia, că vreau să văd luna prin tine. *(Trage spada.)* În gardă, fecior de tîrfă, putoare, bărbier fără brici!

OSWALD: Îndărăt! N-am nimic cu tine.

KENT: Trage spada, tîlharule! Aha! Umbli cu scrisori împotriva regelui. Îi perii trufia păpuşicăi, ca să-şi facă regescul părinte de ocară. În gardă, porcule, sau îţi pun cotletele-n frigare! Scoate sabia, caraghiosule!

OSWALD: Ajutor! Mă omoară! Ajutor!

KENT: Apără-te, otreapă, stai, lighioană fricoasă, stai şi apără-te, tîrîtură ce eşti!

(Îl bate.)

OSWALD: Ajutor! Oh! Mă omoară! M-a omorît!

(Intră Edmund, cu sabia în mînă.)

EDMUND: Ce-nseamnă asta? Ce s-a întîmplat?

(Intervine şi-i desparte.)

KENT: Ia vino-ncoace, domnişorule, vino să te julesc niţel, mă rog matale.

(Intră Cornwall, Regan, Gloucester şi slujitori.)

GLOUCESTER: Săbii! Arme! Ce se întîmplă aici?

CORNWALL: Pe viaţa voastră, potoliţi-vă!
Cel care se mai bate va muri.
Ce este?

REGAN: Sînt curieri. Al regelui şi al surorii mele.

CORNWALL: Care e pricina? Vorbiţi!

OSWALD: De-abia-mi trag sufletul, măria-ta.

KENT: După-atîta vitejie, nu-i de mirare. Nici trup de om nu ai, mişelule; te-a meşterit un croitor, nu maica fire.

CORNWALL: Ciudat individ mai eşti! Cum o să facă oameni un croitor?

KENT: Da, un croitor, domnule; un cioplitor în piatră sau un zugrav nu l-ar fi scos atît de pocit, chiar dacă nu lucrau la el mai mult de două ceasuri.

CORNWALL: Ia spune, din ce v-ați luat?

OSWALD: Acest bădăran bătrîn, măria-ta, căruia i-am cruțat viața, numai pentru bătrînețile lui....

KENT: Ce spui tu, spurcăciune? Zero cu ochi! *Milord*, lăsați-mă să-l fac zob pe dobitocul ăsta și să spoiesc latrinele cu el. Mi-ai cruțat, bătrînețile, hai, potaie?

CORNWALL: Astîmpără-te, obraznice, odată,
Nu știi ce-nseamnă, oare, cuviința?
KENT: Eu da, dar supărarea-și cere dreptul.
CORNWALL: Și-n ce-ți stă supărarea?
KENT: Că tîrîtura asta poart-o spadă
Și-o face de rușine. Tagma asta
De zîmbăreți pungași, ca șobolanii
Rod legătura sfîntă de iubire
Dintre copil și tată, dacă nodul
N-ajung să i-l dezlege; lingușesc
Stăpînul arțăgos cînd firea-și pierde,
Turnînd ulei pe focul nărăvaș,
Sau gheață pe simțirea-i înghețată.
Afirmă ce-au negat pînă-adineauri,
Și ciocul lor, de pasăre de pradă,
Nu cată alt decît folos să tragă
Din toanele stăpînului cu chef.
Potaia știe doar să dea din coadă;
Zîmbești, de parcă-s măscăriciul tău,
Mînca-ți-ar buba mutra ta rînjită,
Gîscan gușat, ți s-a făcut de baltă?
CORNWALL: Ce-i? Ți-ai sărit cumva din minți, bătrîne?
GLOUCESTER: Cum de pornirăți cearta? Hai, răspunde.
KENT: Pe lume nu sînt mai vrăjmașe lucruri
Decît e hoțul ăsta și cu mine.
CORNWALL: De ce-i zici hoț? Să-mi spui, cu ce-a greșit?
KENT: Nu-mi place cum arată mutra lui.
CORNWALL: Te pomenești că nici a mea nu-ți place?!

(Spre Edmund.)

Și nici a lui?

(Spre Regan.)

Și nici a ei? Ia spune!

KENT: Eu, domnule, de felul meu sînt sincer:
La vremea mea, mărturisesc, văzut-am
Mai mîndre chipuri decît văd acuma
Pe umerii ce-mi stau pe dinainte.

CORNWALL: Știu cine-mi ești: un ins din cei pe care
Stăpînul îi lăsa să-și dea în petec
Și să-și tot vînture necuviința,
Făcînd, nepedepsiți, pe neciopliții.
El — și lingușitor? Ferit-a Sfîntul!
Cinstit și sincer, adevăr grăiește.
Și toți îl iau de bun, precum se-arată.
Cunosc eu soiul ăsta de mișei,
Ce pe cuvînt că nu ascund nimica
Sînt mai vicleni și mai ascunși decît
O droaie de servili lingușitori!

KENT: Cu-ncredințată, dreaptă plecăciune,
Stau, doamne,-n umbra măreției-voastre,
Tronînd sub o cunună de văpaie
Ce pîlpîie pe a lui Phoebus[22] frunte.

CORNWALL: Ce vrea să-nsemne asta?

KENT: Înseamnă că mi-am preschimbat graiul care vă supăra adineauri. De bună seamă, domnule, că nu sînt un lingușitor, dar omul de sinceritatea căruia v-ați convins prea repede era un bandit din convingere, ceea ce, cu riscul de a vă displace, eu n-am să pot fi niciodată.

CORNWALL: Cu ce l-ai păgubit?

OSWALD: Eu, cu nimica:
Stăpînului său, regele, deunăzi
I-a fost plăcut degeaba să dea-n mine,
Iar dînsul, lingușindu-i supărarea,
S-a năpustit și el, să mă trîntească
Pe jos, de rîsul lumii să mă facă.
Așa făcînd și-a dobîndit răsplata,
Căci regele i-a mulțumit pe dată
Că puse în primejdie o viață
De om făr-apărare. Iar acum,
Din spadă dînd, ca un cocoș din áripi,
S-a repezit, din nou, la mine.

KENT: Lașul
Și guralivul ăsta e în stare
Chiar pe Aiax[23] să-l scoată măscărici,
Pe legea mea!

CORNWALL: Să fie-aduși butucii!
Caraghios îmbătrînit în rele,
Pungaș smerit, te învățăm noi minte.

KENT: Eu, măre,-s prea bătrîn să mă-nvățați
Și nici butucii nu sînt pentru mine,
Căci sînt trimis regesc, și-n astă slujbă
Mă aflu-aici la tine. Dovedi-vei
Puțin respect și multă vrăjmășie
Față de rangul și persoana celui
Ce mi-e stăpîn, trimisul umilindu-i.

CORNWALL: Butucii! Pe onoarea și pe viața-mi,
De-acum și pînă mîine la amiază
În ei să stea!

REGAN: Doar pînă la amiază?
Nu, pînă mîine noapte! Și-ncă-o noapte!

KENT: Vai, doamnă, chiar dac-aș fi fost un cîine
De-al tatălui, și nu se cuvenea
Cu mine să te porți așa.

REGAN: Stimate,
Cu sclavul lui mă pot purta oricum.

CORNWALL: Banditul ăsta-i negreșit din tagma
De care-ți scrie sora ta. Butucii,
Aduceți-i mai repede!

(Se aduc butucii.)

GLOUCESTER: Măria-ta, dă-mi voie să te rog
Să nu faci asta. Mare i-e greșeala,
Și regele, stăpînul lui, va ști
Să-l pedepsească; dar pedeapsa ta
E-afar' din cale de înjositoare,
Căci nu se dă decît la criminalii
Și la borfașii cei mai de pe urmă.
Eu cred că regele nu va răbda
Să fie el jignit prin omul care
Trimis de dînsul e primit așa.

CORNWALL: Eu voi da seamă.

REGAN: Cu-atît mai greu i-ar fi surorii mele
Să știe că un om al casei sale
A fost bătut și insultat aici,
Făcîndu-și slujba. În butuci cu el!

(Kent e pus în butuci.)

Hai, bunul meu stăpîn, de-aici să mergem.
(Ies toți, în afară de Gloucester și Kent.)

GLOUCESTER: Prietene, îmi pare rău de tine,
Așa e bunul-plac al ducelui,
Pe care lumea-ntreagă știe bine
Că n-ar răbda să nu-i spui ce vrea el
Ori să-i tai vorba. Am să intervin.

KENT: Vă rog să nu interveniți. Vegheat-am
Prea mult, și drumul a fost lung și greu.
Voi încerca să dorm, ori am să fluier.
Onoarea omului nu-i stă-n călcîie.
Și-acuma, ziua bună!

GLOUCESTER: Greșit-a ducele și nu-i de-a bună.
(Iese.)

KENT: O, rege, rege,-adeveri-vei spusa
Cu cel care-a căzut din lac în puț.
Coboară, glob ceresc, spre cestălalt,
La raza-ți dulce să mai slovenesc
Acest răvaș. Nefericiții cred
Că se mai fac minuni pe lumea asta.
E slova ei, Cordelia a scris-o,
Pesemne i s-a dat cumva de veste
De ce-am pornit să fac pe-ascuns și vrea
Cîștig de timp să tragă din aceste
Ticăloșii, necontenit mai mari,
Și să le cate leac pe rînd la toate.
Voi, întristați și osteniți de veghe,
Ochi grei, aveți prilej să nu priviți
Rușinea stării mele. Noapte bună,
Surîde-mi, soartă, și-ți întoarce roata!
(Adoarme.)

SCENA 3

Într-o pîrloagă.
Intră Edgar.

EDGAR: Am auzit cînd numele mi-a fost
Strigat la o răspînte, ca proscris,
Și doar norocul mi-a adus în cale
O scorbură, în care de hăitași

Să scap. S-a dat alarmă-n porturi, străji
De veghe-s pretutindeni, să mă-nhațe.
Cum aș putea să mă feresc mai bine?
Va trebui să-mi schimb înfățișarea
Degrabă, alegînd pe cea mai hîdă
Și mai nefericită dintre cîte
Mizeria strivită de dispreț
L-a coborît pe om mai jos de fiară.
Mă voi mînji pe ochi cu spurcăciune
Și-n plete am să-mi încîlcesc scaieți,
Iar trupul mi-l voi coperi cu zdrențe,
Să-nfrunt vîrtoasa și prigoana bolții
Desculț și despuiat. E plină țara
De-asemenea nenorocite pilde,
Sărmani fugiți din casa de nebuni,
Ce urlă și-și smulg carnea de pe ei
Și-n bubele deschise-și vîră cuie
Sau ace, țepi de lemn și rosmarin;
Încrîncenînd vederea, ei cerșesc
La surle, prin cătune prăpădite,
În preajma tîrlelor, prin mori, și astfel,
Cu rugi sau prorocii cîștigă, milă.
Sărmanii Turlygod și Tom! ca dînșii
Mai sînt ceva; ca Edgar nu-s nimic.

(Iese.)

SCENA 4

Dinaintea castelului lui Gloucester.
Kent e în butuci.
Intră Lear, Bufonul și un Curtean.

LEAR: Ciudat îmi pare c-au plecat de-acasă
Și nu mi-au dat răspuns prin mesager.

CURTEANUL: Precum aflai, cu-o seară mai-nainte
Nici n-a fost vorba de plecarea asta.

KENT: Stăpîn preanobil, slavă ție!

LEAR: Ha!
Nevrednic fel de joacă ți-ai găsit.

KENT: Nu eu, *Milord.*

BUFONUL: Ha, ha! Te-ai pus la jambiere cam strîmte. Caii sînt legați de cap; cîinii și urșii — de gît; maimuțele — de mijloc; iar oamenii — de picioare. Cînd n-are omul cap, vai de picioare, că ajunge, ca dînsul, la ciorapi de lemn.

LEAR: Dar cine-i cel ce rangul înjosindu-ți
Te-aduse-n starea asta?

KENT: Amîndoi,
Fata și fiul înălțimii-voastre.

LEAR: Nu.

KENT: Da.

LEAR: Îți spun că nu.

KENT: Eu spun că da.

LEAR: Nu, nu; una ca asta n-au făcut-o.

KENT: Ba da.

LEAR: Pe Iupiter jur că nu.

KENT: Pe Iunona, jur că da.

LEAR: Nu trebuia s-o facă, nu puteau
Mai bine te-ar fi omorît decît
Să-mi calce astfel cinstea în picioare.
Degrabă, lămurește-mă, întocmai,
În ce chip meritași rușinea asta
Sau cum de te-au putut sili la ea,
Devreme ce erai trimis de mine.

KENT: Măria-ta, ajuns la dînșii,-ndată
Le-am înmînat scrisoarea ce mi-ai dat,
Smerit stînd cu genunchiul la pămînt
S-aștept răspuns, dar iată că se-arată,
Abia suflînd și asudat de goană,
Un curier, grăbit din cale-afară
S-aducă de la Goneril, stăpîna-i,
Scrisori de salutare; ei le iau
Și le citesc, lăsînd pe-a mea deoparte,
Abia zvîrlindu-mi o privire rece,
Poruncă dau să-nhame, de plecare,
Iar mie-mi lasă vorbă să-i urmez
Pîn' ce binevoi-vor a răspunde.
Ajuns aici, dau ochi cu mesagerul
Primit atît de bine-atunci și care
Fu pricina primirii mele rele,
Același ticălos, ce, țineți minte,
A fost obraznic cu-nălțimea-voastră,
Și, luînd aminte doar la supărarea-mi,
Și nu la chibzuință, am tras spada;

Atunci, strigînd în gura mare, lașul
Sculă întreaga casă, și-n ăst chip
Și fiica ta și soțul ei găsit-au
Că merit umilința asta grea.

BUFONUL: Dacă gîștele sălbatice zboară așa, e semn că iarna bate la ușă:

Bate coada dracului
La ușa săracului:
Bună-vreme, neam sărac,
Ți-au intrat zilele-n sac.

Ce mai tura-vura, nu-ți mai răci gura; fetele tale au să te umple de atîta bucurie, că n-ai s-o poți duce.

LEAR: O, iar îmi suie sîngele la cap...
Durere, locul tău este mai jos,
Nu îndărătul frunții. Regan unde-i?

KENT: În casă, e măria-ta, cu Gloucester.

LEAR: Nu mă urmați. Voi așteptați aici.

(Iese.)

CURTEANUL: Și n-ai făcut nimic, decît ce-ai spus?

KENT: Nimic.
De ce-ați venit așa puțini cu el?

BUFONUL: Dacă te-ar fi pus în butuci pentru o asemenea întrebare, meritai cu vîrf și îndesat.

KENT: De ce, nebunule?

BUFONUL: O să te trimitem la școală, la o furnică, să te-nvețe de ce nu ies țăranii iarna la plug. Toți cei care-și văd lungul nasului, dar n-au miros, sînt orbi. Și pentru oricine are nas, chiar și pentru orbi, asemenea persoane încep să miroasă a mort. În viață, călătorul e bine să bage de seamă cînd drumul o ia la vale, ca să nu-și frîngă gîtul, dar să se țină de cel care urcă, dacă vrea să-i fie bine. Cînd un înțelept are să-ți dea un sfat mai bun, nu uita să mi-l înapoiezi pe-ăsta. Cu toate că aș prefera ca sfatul meu să fie urmat numai de pungași, fiindcă e un sfat de nebun:

Ăști domni care te slujesc acum
Și numai la cîștig se-ndeasă,
Cînd vine ploaia,-și văd de drum
Și în vifornință te lasă.
Nebunul rabdă și rămîne,
Lăsîndu-i pe deștepți să fugă.

Așa deosebești, bătrîne,
Un suflet de nebun de-o slugă.

KENT: Unde-ai învățat asta, nebunule?

BUFONUL: Nu în butuci, nebunule.

(Intră Lear cu Gloucester.)

LEAR: Nu vor să stea de vorbă! Sînt bolnavi!
Cică-s trudiți de drumul de-astă-noapte!
Palavre! Semne de neascultare
Și părăsire! Dă-mi un alt răspuns.

GLOUCESTER: Stăpîne drag, prea-bine-l știi pe duce
Cît este de trufaș și neclintit
Cînd s-a pornit a hotărî ceva.

LEAR: O, răzbunare! Moarte și prăpăd!
Trufaș? Cu cine? Gloucester, Gloucester, vai!
Vreau să vorbesc cu ducele de Cornwall
Și cu nevasta lui.

GLOUCESTER: Le-am dat de știre.

LEAR: Le-ai dat de știre! Tu n-auzi ce-ți spun?

GLOUCESTER: Aud, măria-ta.

LEAR: Regele vrea cu Cornwall să vorbească,
Și tatăl iubitor cu fata lui,
Cerîndu-i să-l asculte. Dă de știre!
Suflarea-mi taie inima zvîcnind.
Trufaș! Trufașul duce! Mergi de-i spune
Acestui foc de paie — nu, nu încă;
S-ar prea putea să nu se simtă bine
Și-atunci... Îndatorirea sănătății
N-o știe boala; nu mai sîntem noi
Cînd Firea, încolțită, cere minții
Să sufere cu trupul. Am s-aștept.
Îmi pare rău că firea mea aprinsă
A luat drept bun ce-a spus un om bolnav.

(Privind la Kent.)

De-a moartea-n... Dînsul de ce stă legat?
Din asta iese limpede că dînșii,
Venind aici, au pus ceva la cale.
Pe omul meu dați ordin să-l dezlege.
Și ducelui și soației sale spuneți
Să mi se-nfățișeze-acum, aici,
Să-audă ce-am a spune, ori de nu

La ușa lor voi bate toba mare,
Să-i scoale și pe morți din somnul veșnic.

GLOUCESTER: Aș vrea-ntre voi să fie bună pace.

(Iese.)

LEAR: Mai domolește-ți, inimă, bătaia!

BUFONUL: Țipă la ea, unchiule, și ceart-o, cum făcea bucătăreasa aia care a azvîrlit în tigaie scrumbiile vii și le bătea cu lingura-n cap, strigîndu-le: „Stați binișor, fetelor, stați așa!" Semăna cu frate-său, care, de bun ce era, îi ungea calului fînul cu unt.

(Intră Cornwall, Regan, Gloucester și slujitorii.)

LEAR: Zi-bună amîndurora!

CORNWALL: Slavă ție!

(Kent este pus în libertate.)

REGAN: Mă bucur că te văd, măria-ta.

LEAR: Regan, te cred și vreau să știi de ce.
De nu te-ar bucura vederea mea,
Ar fi să mă desparți de un scump mormînt,
Al maică-tii, crezînd că m-a-nșelat.

(Către Kent.)

Ești liber deci? Vorbim noi altă dată.
Iubită Regan, sora ta e rea,
O, Regan, ca o pasăre de pradă
Mi-a-nfipt aici înveninatu-i clonț.

(Își arată inima.)

Abia mai pot vorbi; nici n-ai să crezi
Ce mîrșav s-a purtat cu mine, Regan!

REGAN: Te rog, zău, liniștește-te. Eu cred
Că sora mea-și cunoaște datoria
Mai mult decît acel ce-o osîndește.

LEAR: Ce vrei să spui?

REGAN: Că, totuși, nu pot crede
Ca sora mea să-și calce legămîntul;
Iar dacă, poate, le-a mai pus căpăstru
La cei din ceata ta de zurbagii,
Ea a avut motive-ntemeiate,
Ce-o cruță de osîndă.

LEAR: Blestemata!

REGAN: O, doamne, ești bătrîn. Acum, natura
Ți-așterne dinainte asfințitul:
De ce nu te-ai lăsa călăuzit
De cei ce decît tine văd mai clar?
Te rog să te întorci la sora mea,
Și spune-i c-ai greșit.

LEAR: Să-i cer iertare?
Îți dai tu seama cum mi-ar sta să-i spun:
„Fetița tatii, știu că sînt bătrîn,
Și bătrînețea n-are trebuințe:
Vin în genunchi la tine, de pomană

(Îngenunchează.)

Să-ți cer un adăpost, un pat și-o pîine?"

REGAN: Termină cu-acest teatru de prost gust
Și-ntoarce-te la sora mea.

LEAR *(ridicîndu-se)*:
Nu, Regan.
Mi-a alungat din oameni jumătate;
Privirile-i de scorpie mă-mpung,
Și limba-i otrăvită mă rănește:
Să prăbușească cerul răzbunare
Asupra ei, miasmele mocirlei
În tinerele-i oase să se-ncuibe!

CORNWALL: Pfui, ce urît...!

LEAR: Voi, trăsnete grăbite,
Cu flacăra orbirii săgetați-i
Trufașii ochi! Iar voi, stătute neguri
Ce de pe bălți le soarbe-ncinsul soare,
Stricați-i frumusețea, ca trufia
Cu ea să-i piară-o dată.

REGAN: O, zei buni!
Prevăd că tot așa ai să-mi urezi
Și mie, cînd ți-o năzări vreo toană.

LEAR: Nu, Regan, pentru tine n-am blesteme:
Dulceața sufletului tău nu lasă
Nicicînd loc răutății; ochii ei
Mă ard, ca ochii fiarelor, pe cînd
Ai tăi sînt bálsam. Nu e-n firea ta
Să-mi strici plăcerea vieții, tu nu poți
Nici să-mi arunci, ca ea, cuvinte grele,
Alaiul să-mi alungi, să-mi iei tainul,

Și-apoi s-ajungi să tragi la porți zăvorul,
Lăsîndu-mă pe uliță. Tu știi
Mai bine-ndatoririle naturii,
Fireasca ascultare de părinți,
Purtarea bună și recunoștința.
Tu nu uiți, nu, copilă, că ți-am dat
De zestre jumătate din regat.

REGAN: Te-ntoarce, doamne, la ce-ai vrut să-mi spui.

LEAR: Cine mi-a pus trimisul în butuci?

(Semnal de trîmbiță.)

CORNWALL: Ce trîmbiță-i aceea?

REGAN: O recunosc. Sosește sora mea.
Mi-a scris că va veni curînd aici.

(Intră Oswald.)

Stăpîna ta sosit-a?

LEAR: Slugoiul care-și ia obrăznicia
De la nesăbuita lui stăpînă!
Nemernice, să pici din ochii mei!

CORNWALL: Cu ce te pot sluji, măria-ta?

LEAR: Da, cine mi-a pus solul în butuci?
Îmi place-a crede, Regan, că nu știi.

(Intră Goneril.)

Pe cine văd? O, ceruri,
Dacă pe cei bătrîni îi mai iubiți,
Și blîndele porunci ale-ascultării
Nu le-ați uitat, și-aveți bătrîni și-acolo,
Să fiți acum alăturea de mine.

(Către Goneril.)

Cum de nu-ți crapă-obrazul de rușine
Să mă privești în față?! Și tu, Regan,
O iei de mînă?

GONERIL: De ce nu, mă rog?
Am ofensat-o cu ceva? Ofensă
Nu este chiar ce crede ramolirea
Că s-ar numi așa.

LEAR: Tot mă mai țineți,
Înțepenite șale? Vreau să știu,
Cine mi-a pus trimisul în butuci?

CORNWALL: Chiar eu l-am pus și cinstea-i iu prea mare
După măsura vinei lui.

LEAR: Chiar tu?

REGAN: Te rog, vai, tată, știi că n-ai putere...
La dînsa de te-ntorci chiar luna asta,
Din oameni reducîndu-ți jumătate,
Pe urmă te primesc la mine.-Acum
Lipsesc de-acasă și n-am nici bucate
Destule, să vă găzduiesc pe toți.

LEAR: La ea-ndărăt? Și să-mi restrîng suita?
Mai bine fără adăpost în vifor,
Prin vizuini, cu lupi și cucuvele,
Cu plesnetul nevoii peste ochi
Decît la ea-ndărăt! Ci, mai curînd,
La tronul Franței, care-i mai filótim,
Căci pe mezină-a luat-o fără zestre,
M-aș duce să mă-nfățișez, smerit
Cerîndu-i o simbrie, pe la Curte,
Umil să-mi tîrîi viața de-azi pe mîine.
La ea-ndărăt! Mai bine poruncește-mi
Să-i fiu valet rîndașului de colo.

(Arată către Oswald.)

GONERIL: La voia dumitale, n-ai decît.

LEAR: Să nu mă scoți din minți, te rog, fetițo:
De-acum nu te mai stingheresc, adio!
Și nici n-o să ne mai vedem vreodată,
Ești, totuși, trup din trupul meu; ba nu,
O boală-n trupul care, din păcate,
E-al meu; coptură, gîlmă de ciumați,
Buboi umflat în sîngele-mi bolnav.
N-am să te cert! Rușinea va să vină
Cînd va pofti, eu n-am s-o chem; nu cer
Sînt răbdător; aștept să te îndrepți,
Iar eu la Regan stau, cu-a mea suită.

REGAN: Nu-i chiar așa, eu nu vă pot primi:
Nu-s pregătită pentru ospeție.
Mai bine-ascultă vorba sorei mele;
Acei ce judecă cu mintea-ntreagă
Purtarea-ți fără noimă se mîngîie
Cu gîndul c-ai îmbătrînit; și lasă,
Că dînsa știe ce-are de făcut.

LEAR: Frumos îți șade să vorbești așa?
REGAN: Așa și este, domnul meu. Păi, cum?
Cincizeci nu-ți sînt de-ajuns? De ce nu-i bine?
Prea mulți sînt greu de-ntreținut, și-apoi
Devin primejdioși. Atîta lume
E foarte greu să șadă într-o casă
Cu doi stăpîni, și să se-mpace toți;
E chiar cu neputință.
GONERIL: Poți să-mi spui,
De ce nu te-ai sluji de-aceiași oameni
Ce o slujesc pe dînsa ori pe mine?
REGAN: De ce nu? I-am putea supraveghea,
De-ncearcă să-și ia nasul la purtare.
La mine dacă vii, te sfătuiesc
— Pentru că bănuiesc acum primejdii —
Doar douăzeci și cinci să-ți mai păstrezi;
Mai mulți n-au loc și nici nu le voi da.
LEAR: Eu v-am dat tot.
REGAN: La timpul cuvenit.
LEAR: V-am dat în seamă-avutul și pe mine,
Cu-o singură condiție: să țin
În jurul meu un număr de curteni.
Acum să-l scad la sfert? Așa spui, Regan?
REGAN: Și-o mai repet, nu voi primi mai mulți.
LEAR: Cei răi, atunci cînd nu sînt cei mai răi,
Se-arată-aproape buni și li se cade
Chiar prețuire.

(Către Goneril.)

Mă întorc la tine.
Cincizeci... de două ori douăzeci și cinci;
Înseamnă, dar, că și iubirea ta
E îndoită.
GONERIL: Vrei douăzeci și cinci
Sau cinci, sau zece, într-o casă unde
De două ori mai multe slugi ți-așteaptă
Porunca?
REGAN: Nici de unul nu-i nevoie!
LEAR: O, tu să nu vorbești despre nevoie!
Chiar cerșetorii cei mai oropsiți
Atîtea au nimicuri de prisos.
Dă-i firii doar ce e de trebuință
Și viața omului devine una

Cu-a dobitoacelor. Te ții domniță
Și porți mătăsuri ce de frig nu apăr'
Cînd rostul hainei nu e de-a lua ochii
Ci de-a-ncălzi. Nevoia-adevărată —
Eu de răbdare am nevoie, ceruri! —
Priviți-mă, o zei, un biet bătrîn!
De două ori lovit: de griji și vîrstă!
Iar dacă voi, pe-aceste două fete
Stîrnitu-le-ați să-și dușmănească tatăl,
De mine nu vă bateți joc făcînd
Să pot răbda atîta. Dăruiți-mi
Mînia de-a lovi cu demnitate
Și nu-mi dați lacrimi, armele muierii,
Obrajii mei de om să-i însemneze.
Nu, vidme, spurcăciuni ale naturii,
Eu mă voi răzbuna pe amîndouă
Atît de crunt încît o lume-ntreagă —
Voi face-asemeni lucruri, ce anume
Nu știu, dar vor cutremura pămîntul.
Aha, credeați că plîng? Nu, nu voi plînge,
Deși temeiuri am să plîng amar,
Da, inima mi-oi sparge-o-n mii de cioburi
Dar n-am să plîng. Nebune!-Nnebunesc.

(Ies Lear, Gloucester, Kent și Bufonul.)

CORNWALL: Se-apropie furtuna; să intrăm.

(Se aude tunînd în depărtare.)

REGAN: E casa mică, tot n-ar fi-ncăput,
Cu ceata lui, bătrînul.
GONERIL: E vina lui dac-a rămas pe-afară;
Nu-i strică nebunia să-și plătească.
REGAN: Pe el l-aș fi primit, dar nu cu șleahta.
GONERIL: Și eu. Dar unde-i contele de Gloucester?
CORNWALL: L-a petrecut pe moșul și s-a-ntors.

(Reintră Gloucester.)

GLOUCESTER: Regele-i furios.
CORNWALL: Încotro pleacă?
GLOUCESTER: Nu știu. Dar caii știu că și-a cerut.
CORNWALL: Mai bine să-l lăsăm ce-o vrea să facă.
GONERIL: În nici un caz nu-l sfătuiți să stea.

GLOUCESTER: Vai, noaptea vine, bate vîntul rece,
Și cît cuprinzi cu ochii-i doar pustiu.

REGAN: Cînd oamenii sînt încăpățînați,
Răul pe care și-l pricinuiesc
I-nvață minte. Porțile să-nchideți.
Pe lîngă el sînt multe minți turbate
Care-ar putea la rele să-l îndemne,
Iar el se lasă lesne amăgit.
Prudența poruncește să veghem.

GONERIL: *Milord*, închideți porțile. Rea noapte!
Are dreptate Regan. Să intrăm.

(Ies.)

ACTUL III

SCENA 1

O pîrloagă.
Furtună cu tunete şi trăsnete. Intră Kent şi un curtean.

KENT: Hei, cine umblă pe potopul ăsta?
CURTEANUL: Un om ce-i potopit de-a lui durere.
KENT: A, te cunosc. Dar regele pe unde-i?
CURTEANUL: Dă piept cu răscolitele stihii;
Se roagă de furtună să arunce
În mări pămîntul sau, umflînd noianul,
Acesta să-l înece şi, într-astfel, toate
Să se preschimbe ori să nu mai fie.
Îşi smulge părul alb, zbîrlit de vîntul
Ce biciuie cu furie văzduhul
Şi-ncearcă-n mica-i lume omenească
Mai îndîrjit să fie ca stihia.
În noaptea asta nici măcar ursoaica
Ce şi-a-nţărcat flămînzii pui nu iese
Din vizuină, la vînat; nici lupii,
Nici leii nu-şi scot blana-n ploaia asta,
Chiar de-ar crăpa de foame. Numai el,
Cu capul gol, aleargă blestemînd.
KENT: E singur?
CURTEANUL: Singur, numai cu bufonul,
Ce-ncearcă bietu-i suflet să-ndulcească.
KENT: Curteanule, pe dumneata te ştiu,
De-aceea mă-ncumet să-ţi dau o veste
De mare-nsemnătate. S-a iscat
— Deşi duşmanii nu vor s-o arate,
Şi unul de-altul se ascund vicleni —
Zîzanie-ntre cei doi duci: de Cornwall
Şi de-Albany. Mi-au spus-o slujitorii,

Ce-s oameni de credință-ai rigăi Franței,
Căci — precum e năravu-ntre mărimi:
Cei prefăcuți, de prefăcuți se-nconjur —
Iscoadele-s tocmite-a-i da de știre
De tot ce mișcă pe la noi, de stare,
De cearta dintre ducii de coroană,
De chipul cum se poartă cu bătrînul
Și despre multe dintr-aceste semne
Ce glăsuiesc de alte mari schimbări.
Din Franța, negreșit, pornește oastea,
Regatul dezbinat să ni-l cuprindă,
Înaintașii-n taină-au debarcat
În porturile noastre mai de vază,
Și steagul și-l vor înălța curînd.
Deci, ia aminte. Crede-mă și du-te
Degrabă-n port la Dover, iar acolo
Pe cineva găsi-vei să te-asculte
Cu-adîncă mulțămită, de-i vei spune
Cu regele pe-aici cum s-au purtat;
De ce-nnebunitoare nedreptate
Și suferințe nemaipomenite
Se plînge el, pe drept. Sînt om de seamă,
Iar misiunea ce-ți încredințez
E de temei.

CURTEANUL: Să mai vorbim.

KENT: Nu! Du-te!
Ca să te-asigur că sînt mult mai mult
Decît arăt, deschide punga asta
Și ia ce are-n ea. Dac-ai s-o vezi
Acolo pe Cordelia — și-ai s-o vezi! —
Arată-i negreșit inelul ăsta,
Și ea-ți va spune cine-i purtătorul,
Pe care nu-l cunoști acum. Ce vifor!
Pe rege ies să-l caut.

CURTEANUL: Bate palma,
Mai ai vreo vorbă-a-mi spune?

KENT: Prea puține,
Degrabă însă să se-nfăptuiască:
S-o luăm pe altă cale fiecare,
Și care-ntîi îl va găsi pe rege
Să dea de știre celuilalt.

(Ies despărțindu-se.)

SCENA 2

În altă parte a pîrloagei. Furtuna continuă.
Intră Lear și Bufonul.

LEAR:
Suflați, turbate vînturi, să vă crape
Și bucile obrajilor, suflați!
Vă revărsați, puhoaie, peste praguri,
Urcați pînă-n clopotnițe, deasupra,
Cocoșii cei de tablă să le smulgeți,
Voi, focuri de pucioasă, iuți ca gîndul,
Voi, olăcari ai trăsnetelor care
Stejarii năruiesc, hai, pîrjoliți-mi
Aceste tîmple albe. Iar tu, fulger,
Cu tunetul atotzguduitor
Turtește-odată sfera lumii-aceste,
Tiparele naturii să le spulberi,
Ca-n vînt să piară tot ce e sămînță
De nerecunoștință-n omenire.

BUFONUL: Uncheșule, eu zic că-i mai bine să te uiți cum seacă agheasma într-o casă omenească decît să privești belșugul ăsta de ploaie sub cerul slobod. Zău, unchiule, fii bun și cere fetelor oarecare adăpost, că pe vremea asta se prăpădesc și-nțelepții și nebunii.

LEAR:
Mugiți, buhaie! Foc scuipați, și pară!
Nici trăsnetul, nici vîntul și nici ploaia
Nu sînt copiii mei; de ce mă cruță?
Loviți-mă, voi, forțe-ale naturii;
Nu cer îngăduința de la voi,
Căci vouă nu v-am spus „fetița tatei“ —
Și nu v-am dat regatul meu de zestre;
Nimic nu-mi datorați; urgia voastră
De ce n-o sloboziți asupra mea,
Așa cum sînt, căzut, un rob netrebnic,
Sărac și prăpădit, un biet moșneag?
Dar v-arătați și voi ca slugi mișele,
Căci, precum văd, v-ați înhăitat cu ele,
Război cumplit, de partea lor, să duceți
Cu tîmplele-mi bătrîne. Ce rușine!

BUFONUL: Un om care poate să-și reazeme capul de un scaun, la o vreme ca asta, ăla-i un om cu scaun la cap.
Cin' se-ncrede în muiere
Și nuntește nensurat

Vara umblă, iarna cere,
Și nu-și află loc în pat;
Casă n-are, masă n-are,
Teleleu pe drumul mare:
Cînd n-ai cap, vai de picioare.

De-aia fetele, cînd se uită-n oglindă, scot limba la ce văd cu ochii.

(Intră Kent.)

LEAR: Voi fi o pildă de răbdare. Iată,
N-am să mai spun nimic.

KENT: Cine-i acolo?

BUFONUL: O tichie de hîrtie și-o pană la pălărie; un nebun și-un rege: înțelepciunea și prostia se țin de mînă pe muchia cuțitului.

KENT: Vai, doamne!-Aici erai, măria-ta?
Nici ale nopții arătări nu umblă
În nopți ca asta. Cerul răscolit
Alungă și pe cei ce trag la beznă,
Vîrîndu-i, zgribuliți, prin vizuini.
De cînd mă știu, n-am pomenit vîntoase,
Și trăsnete, și ropot de potoape
Atît de-asurzitoare. Omul, bietul,
Nu-i făurit să rabde-atîtea spaime!

LEAR: Acuma zeii, ce răstoarnă lumea
Pe capetele noastre, pot s-aleagă
Pe buni de răi. Să tremure mișeii
Ce-au făptuit în taină mîrșăvii
Nepedepsite de judecători.
V-ascundeți, mîini ce v-ați umplut de sînge,
Și voi, sperjurilor, și tu, nemernic
Ce faci pe virtuosul! Voi, tîlhari
Înveșmîntați în nevinovăție
Dar ridicînd atîtea vieți de oameni,
Să dîrdîiți acum! Nelegiuiri,
Ieșiți din tainițe și cereți milă
Acestor soli cumpliți ai judecății!
Eu sînt un om ce n-a greșit atît
Cît alții au greșit față de el.

KENT: Cu capul gol, vai! bunule stăpîn,
E o colibă-n preajmă, hai, degrabă,
Să stai la adăpost; în vremea asta,
Mă duc să bat, din nou, mai tare-n poarta
Castelului cu inimă de piatră

— Mai rece decît zidurile-i reci —
Și dacă, iarăși, nu vor să-mi deschidă,
Îi voi sili să fie primitori.

LEAR: Mă tem că mintea-ncepe să mă lase,
Băiete, hai să mergem. Unde ești?
Ți-e frig? Mi-e tare frig și mie. Unde-i
Coliba ceea, omule? Nevoia
Ne-nvață repede să prețuim
Și lucrurile cele mai umile.
Hai, du-ne la bordei. Sărman nebun,
Te plîng, mi-a mai rămas un dram de milă.

BUFONUL *(cîntă)*: Cine are un pic de duh
Nu se plînge, nu se teme
Nici de soartă, nici de vreme,
Nici de apa din văzduh.[24]

LEAR: Așa... e... Du-ne la colibă, hai.

(Ies Lear și Kent.)

BUFONUL: Cinstită-i noaptea care-i răcorește
Pe nobilii trufași la scăfîrlie,
Și-n cinstea ei vă fac o profeție:
Cînd popii scot panglici pe nas,
Și cîrciumarii vinu-l strică;
Cînd croitorii n-au chembrică
Să facă lorzilor obraz;
Cînd fetele nu știu de frică
Și fac vrăji noaptea la pîrleaz;
Cînd tot ce-i drept, în strîmb se schimbă
Și-i plină țara de datornici;
Cînd cei cu otrăvită limbă
La-nalte cinuri toți sînt spornici;
Cînd ni s-au boierit pungașii
Și umplu strada cămătarii;
Și cînd se plîng enoriașii
Că tîrfele sfințesc altare;
Păi, Albioane[25] prea-nălțate,
Se uită lumea să te vadă,
Tu, cel mai frunte-ntre regate,
Cît te mai lași călcat pe coadă?

Proorocirea asta are s-o facă, odată și-odată, Merlin[26], numai că eu n-am să apuc timpul să-l aud și pe el.

(Iese.)

SCENA 3

În castelul lui Gloucester.
Intră Gloucester și Edmund.

GLOUCESTER: Vai, vai, Edmund, nu-mi place purtarea lor neomenească. Cînd le-am cerut încuviințarea să fiu milostiv cu bătrînul, mi-au luat dreptul de a mai fi stăpîn în casa mea și mi-au interzis orice rugăminte în favoarea lui, sub amenințarea dizgrațierii depline.

EDMUND: Sălbatică și neomenoasă purtare!

GLOUCESTER: Bine; nu spune nimănui nimica. Între duci s-a iscat zîzanie. Și încă nu-i ăsta lucrul cel mai rău. Am primit azi-noapte o scrisoare de care ar fi primejdios să se afle. Am ascuns-o în odaia mea de lucru. Suferințele pe care regele le îndură acuma vor fi răzbunate chiar aici în țară; o parte din armată a și debarcat; trebuie să ne alăturăm regelui. Eu ies să-l caut și să-i dau tot sprijinul în mare taină. Pînă mă-ntorc eu, du-te și ține-l de vorbă pe duce, ca să nu bage de seamă. Dacă întreabă de mine, sînt bolnav la pat. Chiar cu prețul vieții, fiindcă așa m-au amenințat, pe rege, bătrînul meu stăpîn, tot îl voi ajuta. Se petrec ciudate lucruri, Edmund; te rog, fii cu luare-aminte.

(Iese.)

EDMUND:
Zadarnic te ferești; de treaba asta
Voi da de veste ducelui îndată;
Și de scrisori. E un serviciu mare,
Pe care ducele-l va răsplăti.
Astfel voi dobîndi ce pierde tata:
Cei tineri vin la rînd, așa e roata.

(Iese.)

SCENA 4

Pîrloaga. În fața bordeiului.
Intră Lear, Kent și Bufonul.

KENT:
Aicea-i locul; hai de intră, doamne!
Natura n-o-ndura ca tirania
Furtunii să nu cadă.
(Urlă furtuna.)

LEAR:
Lăsați-mă singur.

KENT: Stăpîne, intră.

LEAR: Inima mi-o frîngi.[27]

KENT: Mai bine-o frîng pe-a mea. Stăpîne, intră.

LEAR: Îți pare greu să-nduri furtuna cruntă
Ce ne răzbește pîn-la piele; totuși
Pe om o boală fără leac îl face
Să nu ia-n seamă un biet junghi. Și, iarăși,
De-ar fi pe urme să-ți alerge-un urs
Și-ajungi, fugind, la marginea vîltorii,
Nu sari, ci te încumeți să-l înfrunți.
Cu cît e cugetul mai liniștit,
Cu-atît mai mult simte durerea trupul;
Furtuna ce-i în mintea mea adoarme
A simțurilor veghe, atît doar
Că inima-mi aud cum se mai zbate.
O, nerecunoștință! Ca și cum
În loc de mulțumire, gura asta
Ar rupe mîna care-i dă mîncarea.
Pedeapsa fi-va aspră. Nu mai plîng.
Lăsat în cîmp, pe-o noapte ca aceasta!
Hai, toarnă; voi răbda. Pe vremea asta,
O, Regan! Goneril! El, tatăl vostru,
Bătrînul vostru tată bun și darnic,
El, care v-a dat tot — o, ăsta-i drumul
Spre nebunie. Nu-l urmez, ajunge!

KENT: Măria-ta, pe-aici.

LEAR: Te rog să intri;
Vifornița mă-mpiedică să cuget
La răul mai amarnic. Vin și eu.

(Către Bufon.)

Băiete, intră-ntîi. O, sărăcie,
Cîți n-au un adăpost! Am să mă rog;
La urmă, dorm și eu.

(Bufonul intră.)

Voi, despuiați și oropsiți ai sorții,
Pe vremea asta unde vă pitiți,
Sub lovitura ei necruțătoare,
Cu capul gol și costelivi de foame,
Și-mbrăcămintea numai găuri toată,
Să țineți piept urgiilor furtunii?
De voi nu mi-a păsat pînă acum.

Te vindecă, mărire, așadar:
Îndură tot ce-ndură nevoiașii,
Aruncă-le prisosul tău și cerul
Arată-l astfel mai puțin nedrept.

EDGAR *(dinăuntru)*: O prăjină și jumătate[28]! Săracul Tom!

BUFONUL *(ieșind repede din bordei)*: Nu intra aici, uncheșule, că e un duh! Ajutor! Ajutor!

KENT: Dă mîna-ncoace... Cine-i acolo?

BUFONUL: Un duh rău! Un strigoi! Zice că-l cheamă Tom săracul.

KENT:
Hei, tu, cel care grohăi colo-n paie,
Arată-te la față.

(Intră Edgar, deghizat în fugar de la ospiciu.)

EDGAR: Îndărăt! Fugiți! Mă urmărește tartorul cel mare. Cînd bate vîntul rece, răsura plînge. Văleu! Du-te-n iatacul înghețat, să te-ncălzești.

LEAR:
Cum de-ai ajuns aici? Te pomenești
C-ai împărțit averea la copii.

EDGAR: Faceți-vă milă și pomană de bietul Tom, pe care-l chinuiește necuratul; prin foc și pară l-a purtat, prin pîraie și bulboane, prin bălți și mlaștini. Îi lasă cuțite sub căpătîi și funii sub scaun, ca să-și ia zilele; îi toarnă șoricioaică-n oala cu ciorbă, îl face semeț și-l pune să fugă călare pe un murg nărăvaș peste poduri de-o șchioapă, să-și prindă din urmă umbra trădătoare... Dumnezeu să-ți blagoslovească văzul și auzul și toate celelalte! Lui Tom i-e frig. Să vă izbăvească Domnul de cele rele. Faceți-vă pomană de sărmanul Tom... Ajutați-l să-l prindă pe duhul necurat... Oh, dac-aș pune mîna pe el, la... la-la și tra-la-la și-ncă-odată tot așa!

(Furtuna continuă.)

LEAR:
Tot fetele l-au dus aici, sărmanul.
Nimic n-ai pus deoparte? Le-ai dat tot?

BUFONUL: Nu. Și-a păstrat șorțul dinainte, ca să nu roșească cine-l vede.

LEAR:
Prăpădul tot al soartei omenești
Să cadă pe-ale tale fete rele.

KENT:
Stăpîne, omul ăsta n-are fete.

LEAR:
Să nu mă minți, la moarte mincinoșii!
În halul ăsta nu-l puteau aduce
Decît copiii răi. Acuma-i moda
Copiilor ce-și vitregesc părinții.

Pedeapsa-i dreaptă. Căci din carnea asta
S-au zămislit și puii ce-o sfîșie.

EDGAR: Unde-s puii cucului,
Puii mamei, pui, pui, pui.

BUFONUL: În noaptea asta, ori înnebunim cu toții, ori ajungem toți măscărici.

EDGAR: Păzea, că vine și iar m-apucă ducă-se-pe-pustii. Ascultă de tatăl tău, ține-te de cuvînt, nu blestema, nu te lega de muierea altuia, nu-ți găti mîndra cu țoale mîndre. Ce frig i-e lui Tom!

LEAR: Ce-ai fost tu în viață, omule?

EDGAR: Un cavaler trufaș la inimă și la minte. Îmi puneam mănușile iubitei la pălărie, ca să știe lumea cu cine petrec noaptea; și cîte cuvinte, atîtea jurăminte, pe care le călcam de cum le rosteam. Mă culcam și mă sculam cu păcatul, căci cum e sacul și peticul. Vinul tare mi-a plăcut și eram tare la barbut. Eram din fire prefăcut, plecam urechea la orice, gata să vărs sînge nevinovat, murdar ca un porc, viclean ca vulpea, ca lupul de lacom, apucat ca un cîine turbat și apucător ca un leu paraleu[29]. În viață nu-i bine să te dai în vînt după o femeie doar cînd auzi că-i scîrțîie pantoful și-i foșnește rochița de mătase. Mai bine să nu-ți vîri mîna-n sîn la muiere, nici pana-n fiere, nici nasul unde nu-ți fierbe oala. Cu dracu să nu-ți faci veacu'. Bate vîntul și-nghează apele; auzi răsurile cum plîng: nu-iaa-nii! Lasă-le-n pace, fiule; termină, băiete. Taie curmul și dă-i drumul, că s-a-nfuriat nebunul.

(Furtună.)

LEAR: Mai bine ți-ar fi fost în mormînt, băiatule, decît să-nduri așa, golaș, furiile văzduhului... Atît de puțin este omul? Să ne uităm bine la el. Tu nu-i datorezi nici viermelui mătasea; nici sălbătăciunii blana; oilor lîna și moscului parfumul. Ah, noi ăștia trei sîntem sclivisiți; tu ești zidirea adevărată; omul fără gătelile de adaos nu e mai mult decît un biet animal, gol și în două labe, ca tine. *(Își sfîșie hainele.)* În zdrențe, în zdrențe, lucruri de-mprumut. Scoate, desfă-le toate.

BUFONUL: Te rog, unchește, potolește-te. Noaptea asta nu-i bună de scăldat... Acuma, un locșor pe cîmp ar fi întocmai ca o inimă de crai bătrîn: o scînteie, și restul trupului, apă rece. Uite, chiar văd venind un focșor umblător.

EDGAR: Vine Aghiuță cel întunecat; seara se trezește și bate drumurile pînă la cîntatul cocoșului. El seamănă albeața în ochi,

te face sașiu și-ți pune gură de iepure. Strică făina și schingiuiește pe bieții pămînteni:

Umblă sfîntul pe cîmpie,
Ia pe dracu de chelie;
Scoate, drace, ce-ai furat
Și pleacă la tine-n sat[30].

KENT: Cum te mai simți, măria-ta?

(Intră Gloucester cu o torță.)

LEAR: Cine-i acolo?

KENT: Cine ești? Ce cauți aici?

GLOUCESTER: Ce căutați voi aici? Cum vă cheamă?

EDGAR: Bietul Tom mănîncă broaște înotătoare, broaște rîioase, mormoloci, șopîrle de ziduri și salamandre de apă; cînd îl apucă pandaliile și ducă-se-pe-pustii, mănîncă laur în loc de lobodă, se înfruptă cu șobolani bătrîni și cîini morți; bea lintița de pe baltă; e dus cu biciul din cătun în cătun[31], pus în butuci și ținut la beci, că a avut odată trei sumane-n spinare, șase cămăși pe el, un cal sub el și-o sabie la șold:

Dar șoarecii și alte dobitoace
M-au jefuit de șapte ani încoace.

Păzea, frățioare; taci, Smulkin! ptiu, drace.

GLOUCESTER: Ce văd? În ce tovărășie, Doamne!

EDGAR: Prințul întunericului e un gentilom, Modo i se spune și Mahu[32].

GLOUCESTER: Copiii, trup și sînge,-atît de rău
Sînt azi stricați, încît și-urăsc părinții.[33]

EDGAR: Bietul Tom tremură de frig.

GLOUCESTER: Vino la mine. Datoria-mi cere
Să n-ascult de-ale fetelor porunci:
Deși mi-au spus să trag la porți zăvorul
Și nopții grele să te las zălog,
Eu n-am putut răbda să nu te caut,
O masă caldă-n casa mea să-ți dau.

LEAR: Cu filozoful ăsta am o vorbă:
Din ce provine tunetul?

KENT: Măria-ta, primește-i ospeția.

LEAR: Cu-acest teban[34] preaînvățat, o vorbă
Mai am: ce-nveți acum cu-atîta sîrg?

EDGAR: Cum să mă scap de draci și de păduchi.

LEAR: Vreau să te-ntreb ceva-ntre patru ochi.

KENT: Domnia-ta, poftește-l înc-o dată,
I-e duhul rătăcit.

GLOUCESTER: Cum să nu-i fie?

(*Furtună.*)

Fiicele-i vor moartea. Bunul Kent
A spus c-așa va fi și c-n surghiun!
Ai zis că-și pierde mințile; ascultă,
Prietene, și eu mi le voi pierde:
Aveam un fiu, l-am șters din neamul meu;
A vrut să mă omoare, nu demult,
Și l-am iubit cum nu-i pe lume tată,
Prietene, copilul să-și iubească.
E-adevărat ce-ți spun. Și gîndul ăsta
Mă-nnebunește.

(*Furtuna continuă.*)

Ce noapte! Doamne, rogu-te, să mergem;

LEAR: O! Mulțumesc, stimate. Filozoafe,
Urmează-mă.

EDGAR: Lui Tom i-e tare frig.

GLOUCESTER: Intră-n bordei, băiete, e mai cald.

LEAR: Veniți cu toți.

KENT: Pe-aici, măria-ta.

LEAR: Eu nu plec fără filozoful meu.

KENT: Fii bun și fă-i hatîrul, las' să-l ia.

GLOUCESTER: Ia-l și pe el și haidem.

KENT: Vino și tu, flăcăule, cu noi.

LEAR: Hai, bunul meu atenian.

GLOUCESTER: Tăcere!

EDGAR: Roland[35] la Turnul Negru
A început a plînge,
Strigînd: miroase-a sînge!...[36]

(*Ies.*)

SCENA 5

În castelul lui Gloucester.
Intră Cornwall și Edmund.

CORNWALL: Înainte de a părăsi această casă, răzbunarea mea va fi cumplită.

EDMUND: Cînd mă gîndesc cu ce preț m-a îndemnat firea să vă fiu credincios, și gîndul se sperie c-a fost să fie așa.

CORNWALL: Acuma îmi dau seama că nu relele lui apucături l-au îndemnat pe fratele tău să-și omoare părintele, ci faptul că Gloucester însuși o merita.

EDMUND: Ce soartă nenorocită am! Trebuie să mă căiesc pentru că am făcut ce trebuia să fac! Iată scrisoarea despre care vorbea. Dovedește că are legături cu Franța. Ce bine ar fi fost dacă o asemenea trădare nu exista, pentru ca nu eu să-i fiu denunțătorul!

CORNWALL: Vino cu mine la ducesă.

EDMUND: Dacă scrisoarea aceasta nu minte, aveți în mînă firul unei grave probleme de stat.

CORNWAL: Minte sau nu minte, ea te-a făcut conte de Gloucester. Caută să dai repede de urma tatălui tău, ca să nu ne rămînă decît să punem gheara pe el.

EDMUND *(aparte)*: Dacă-l găsesc oploșindu-l pe rege, asta îl va pune în cofă pe totdeauna. Voi continua să-mi dovedesc devotamentul, oricît de neplăcut pare conflictul dintre sînge și datorie.

CORNWALL: De-acum încolo voi avea în tine deplină încredere și-ți voi fi ca un tată, mai iubitor decît ți-a fost el.

(Ies.)

SCENA 6

O încăpere în acareturile de pe lîngă castel.
Intră Gloucester, Lear, Kent, Bufonul și Edgar.

GLOUCESTER: Aici e oricum altfel decît afară; vă puteți bucura măcar de adăpost. Voi încerca să mai aduc ce lipsește, ca să vă simțiți bine. Nu zăbovesc mult.

KENT: Puterea sufletului i-a fost copleșită de lovitura deznădejdii ce i-a răpit liniștea... Să te răsplătească cerul pentru binele acesta!

(Iese Gloucester.)

EDGAR: Aghiuță m-a chemat și mi-a spus că Nerone[37] prinde pește-n apa morților. Blajinilor, feriți-vă de cel viclean!

BUFONUL: Unchiule, spune-mi, te rog: un nebun este burghez, sau nobil?

LEAR: E rege, rege!

BUFONUL: Nu. E burghezul care are ca fiu un nobil; fiindcă e nebun burghezul care îngăduie lui fiu-său s-ajungă nobil înaintea lui.

LEAR:
O mie de frigări roșite-n foc
Pe la ureche să le sfîrîie!

EDGAR: Mă mușcă necuratul. de spate.

BUFONUL: E mai nebun decît tine cel care se-ncrede-n blîndețea lupului, în copita calului, în dragostea copilului și-n jurămintele femeii necredincioase.

LEAR *(către Edgar)*:
A, hotărît, le dau în judecată[38],
Vino, stai jos, tu ești judecătorul.

(Bufonului)

Iar tu, prealuminate, stai aici,
Și-acum vă vine rîndul, vulpi viclene!

EDGAR: Uite-l cum șade și se uită. A venit și muierea dracului la judecată;
Au venit și ielele,
Care strică apele.

BUFONUL:
Vine fata udă leoarcă[39],
Are-o crăpătură-n barcă;
Ba nu vine, că nu poate,
I-e rușine să s-arate.

EDGAR: Mă cheamă necuratul cu viers de privighetoare. Moare privighetoarea de foame că n-are pește de mîncare. Dar Tom, săracul, n-are de unde-i da.

KENT:
Acum te simți mai bine? Nu mai sta
Așa-ncruntat; întinde-te pe perne.

LEAR:
Întîi le judec. Martorii să intre.

(Către Edgar.)

Judecător în robă, tu ia-ți locul;

(Către Bufon.)

Tu, grefierul său, te-așază-alături;

(Către Kent.)

Jurații — curtea — să ia loc de-asemeni!

EDGAR: Să judecăm cu dreptate:
Ciobănaș cu trișca-n brîu,
Ți-au scăpat oile-n grîu;

Dă-le chiot să se ducă,
De păscut pîn' nu s-apucă!

Purr! Uite-o pisică neagră! Zît!

LEAR: Să-ncepem cu ea judecata. Asta-i Goneril; dinaintea cinstitei curți o învinovățesc sub jurămînt că l-a dat afară pe tatăl ei, regele.

BUFONUL: Apropiați-vă, cucoană. Vă numiți Goneril?

LEAR: Nu poate să nege.

BUFONUL: Vă rog să mă iertați. Credeam că sînteți un scaun.

LEAR: Acum, cealaltă; ochii ei vicleni
I-arată gîndurile. Arestați-o.
Foc, arme, săbii! Curtea-i mituită!
Fals tribunal, de ce-o lăsați să scape?

EDGAR: Binecuvîntat să-ți fie auzul și văzul.

KENT: O, rege, unde-ți este-acum răbdarea
Cu care-atît de des te lăudai?

EDGAR *(aparte)*: De mila lui mă podidește plînsul,
Încît de-abia mai pot să mă prefac.

LEAR: Aud cum latră cățelandrii; haita
Dă buzna să mă muște; marș, cățea!

EDGAR: Le azvîrle Tom capul lui, să-i oprească: îndărăt, cîine turbat!

Roș sau negru-n cerul gurii,
Otrăvit și rău, colțos,
De-ăi fi berc, sau mai flocos,
Ciobănesc, dulău la hoți,
Sau prepelicar, sau mops,
De-ai fi spaima bătăturii,
E destul să-ți arăt capul,
Și-ți iei cîmpii, ca de dracul.

Așa-i povestea, pe la șezători și iarmaroace. Lui Tom i-a secat cornul[40].

LEAR: Atunci să i se facă lui Regan autopsia, ca să se vadă din ce materie îi este făurită inima; poate că e tot din corn. Dar există oare în natură o cauză a împietririi inimilor? *(Către Edgar.)* Pe dumneata, stimate domn, te angajez în suita mea de o sută de cavaleri; numai că nu-mi prea place croiala hainei dumitale. Ai să spui că este strai persan[41], totuși, te rog să-l schimbi.

KENT: Acum, măria-ta, în tihnă dormi.

LEAR: Tăcere, tăcere; trageți perdelele[42]: așa, așa, așa. Iar mîine dimineață vom cina: așa, așa, așa.

BUFONUL: Iar la amiază, mă duc și eu la culcare.

(Revine Gloucester.)

GLOUCESTER: Degrabă, prieteni; unde-i regele?
KENT: Aici. E rătăcit. Nu-l tulburați.
GLOUCESTER: Prietene, te rog, în brațe ia-l,
Am pregătit o litieră-afară;
Aflai c-au pus la cale să-l omoare.
Degrabă-l duceți, deci, în port la Dover,
Unde veți fi primiți cu bună-voie;
Stăpînul ți-l ridică. Dacă-ntîrzii,
În mai puțin de-un ceas, vieața lui,
A ta și-a tuturor ce-i stau alături
Pierdute-s. Iute, ia-l și mă urmează,
În loc ferit, să vă gătiți de drum.
KENT: Natura, asuprită, doarme. Somnul
Îi va reda puterile simțirii.
Dacă-l trezim, cu greu o să-și revină.

(Către Bufon.)

Ajută-mă să-l ducem pe stăpîn;
Nici tu nu-i bine să rămîi pe-aici.
GLOUCESTER: Hai, hai, repede, ieșiți.

(Ies Kent, Gloucester și Bufonul, ducîndu-l pe Lear.)

EDGAR *(singur):*
Cînd vezi a celor mari adîncă jale,
Mai mici îți par și chinurile tale,
Durerile mai greu le rabzi, din fire,
Cînd cugeți la trecuta-ți fericire,
Dar duhul e făcut să uite răul
Cînd și pe alții îi încearcă greul.
Iar greul meu mai lesne-acum îmi pare,
Cînd văd a rigăi soartă schimbătoare,
Cum rătăcește pedepsit de fată,
Precum și eu sînt prigonit de tată.
La drum deci, Tom! Și soarta ia-ți-o-n mînă,
Neispășiți cei răi să nu rămînă!
La vreme dînd minciunile-n vileag,
Și cinstea ți-o recapeți mai cu drag.

Ce-o fi să fie; hai, te-avîntă-n noapte,
De seamă-i doar ca regele să scape!
Furiș, furiș.

(Iese.)

SCENA 7

O încăpere în castelul lui Gloucester.
Intră Cornwall, Regan, Goneril, Edmund și slujitori.

CORNWALL *(către Goneril)*: Întoarce-te de îndată la soțul dumitale și arată-i scrisoarea aceasta... Armata Franței a debarcat... *(Către slujitori.)* Duceți-vă și căutați-mi-l pe trădătorul de Gloucester.

(Ies cîțiva slujitori.)

REGAN: Spînzură-l pe loc!
GONERIL: Scoate-i ochii!
CORNWALL: Lăsați-l în seama mîniei mele. Edmund, vei ține tovărășie la drum sorei noastre. Răzbunarea ce trebuie să urmeze trădării tatălui tău nu-i tocmai potrivită pentru ochii tăi. Sfătuiește-l pe duce, acolo unde vei merge, să se zorească cu pregătirile: noi sîntem de asemenea grăbiți să facem la fel. Legăturile dintre noi trebuie să fie iuți și agere. Cu bine, dragă soră; cu bine, *milord* de Gloucester.

(Intră Oswald.)

Ei, unde este regele?
OSWALD: *Milord* de Gloucester i-a slujit la fugă,
Treizeci și cinci din cavalerii lui,
Ce-l căutau de zor, l-au întîlnit
La porțile orașului. Cu toții,
Și întăriți cu alți curteni ai rigăi,
Au luat-o către Dover, unde zic
Că au tovarăși bine înarmați.
CORNWALL: Gătește-ți cai de drum, pentru stăpînă.
GONERIL: Cu bine, scumpe lord și surioară.
GORNWALL: Cu bine, Edmund.

(Ies Goneril, Edmund și Oswald.)

Voi să mi-l aduceți

Legat burduf pe trădătorul Gloucester,
Ca pe-un tîlhar, aici, naintea noastră,

(Ies alți slujitori.)

De viața lui, noi, fără judecată,
Nu vom putea dispune; dar puterea
Ce-avem va face-acest hatîr mîniei;
Chiar dacă, mai tîrziu, ne va urî,
Poporul, azi, nu poate să ne-oprească.
Cine-i acolo? Trădătorul?

(Intră slujitorii cu Gloucester.)

REGAN: Vulpoiul rău, ingrat. El e. Priviți-l!
CORNWALL: Legați-i bine ghearele!
GLOUCESTER: Ce-nseamnă, nu-nțeleg purtarea asta.
Sînt gazda voastră. Nu vă e rușine?
CORNWALL: Am spus, legați-l!

(Slujitorii îl leagă.)

REGAN: Mai strîns; o, viclene!
GLOUCESTER: Nemilostivă doamnă, alții sînt.
CORNWALL: Legați-l de-acest scaun! Ai să vezi!

(Regan îi smulge barba.)

GLOUCESTER: Nu pot să rabde zeii-această faptă.
REGAN: O barbă albă de bătrîn tîlhar.
GLOUCESTER: Femeie rea, curînd veni-va vremea
Cînd fiecare fir ce mi l-ai smuls
Ți se va-ntoarce-n față să te-acuze:
V-am ospețit, iar voi mai rău ca hoții
Cu mine vă purtați. Ce-aveți de gînd?
CORNWALL: Cu Franța ce fel de scrisori schimbat-ai?
REGAN: Răspunde scurt, că adevăru-l știm.
CORNWALL: Și ce te-ai înțeles cu trădătorii
Ce-au debarcat în țară de curînd?
REGAN: Cui l-ai trimis pe regele nebun?
Vorbește!
GLOUCESTER: Primit-am o scrisoare ce cuprinde
Doar presupuneri, de la un prieten
Ce nu-i părtaș al nimănui, nici dúșman.
CORNWALL: Viclean.

REGAN: Și mincinos.
CORNWALL: Pe rege unde
L-ai fost trimis?
GLOUCESTER: La Dover.
REGAN: Pentru ce?
Știai doar: cu primejdia vieții...
CORNWALL: De ce la Dover? Lasă-l să răspundă.
GLOUCESTER: Sînt pus la stîlp și trebui' să-nfrunt haita.
REGAN: De ce la Dover?
GLOUCESTER: E-acolo, că n-aș fi putut răbda
Să văd cum gheara-ți crudă i se-nfige
În bieții ochi bătrîni, și pe trufașa
De soră-ta, cu colții de mistreț,
În trupul lui sfințit cum și-i împlîntă!
Pe aprigă furtună, ca aceea
Pe care a-ndurat-o fruntea lui
În noaptea cea de iad, chiar marea însăși
S-ar fi zvîrlit spre stele să le stingă,
Iar bietul om cu lacrimile lui
Sporea, sub ceruri, stropii grei de ploaie.
De-ar fi fost lupi să-ți urle pe la porți,
Pe vremi ca asta, tot ai fi strigat:
„Portarule, ia cheia și deschide!"
Și-o inimă de piatră se-ndura...
Dar voi vedea aripa răzbunării[43]
Pe-asemenea copii din greu căzînd.
CORNWALL: Nu mă apuci!... Țineți-l prins de scaun...
Căci ochii sub călcîi am să ți-i storc!
GLOUCESTER: Oh! Ajutor! Cel care vrea s-ajungă
La vîrsta bătrîneții, să m-ajute!
O, ce neomenie! Zei!

(I se scoate un ochi lui Gloucester.)

REGAN: Chiar nu-i stă bine; scoate-i și pe celalt!
CORNWALL: Dacă vezi răzbunarea...
ÎNTÎIUL SLUJITOR: Stai, *milord:*
Eu vă slujesc de cînd eram copil,
Și un mai bun serviciu niciodată
Nu ți-am adus decît oprindu-ți mîna.
REGAN: Cum de cutezi tu, cîine?
SLUJITORUL: De-ai avea
Vreun smoc de păr în barbă, ți l-aș smulge,

Ca minte să te-nvăț. Răspunde, ce vrei?

CORNWALL: Rob de nimic!

(Scoate sabia.)

SLUJITORUL: Atuncea, vino să-mi înfrunți mînia.

(Trage sabia. Se bat. Cornwall e rănit.)

REGAN: Dă-mi spada! Un țăran se răzvrătește?

(Ia o sabie de la alt slujitor și-l străpunge pe la spate.)

SLUJITORUL: O! M-a ucis. Un ochi ți-a mai rămas
Stăpîne, ca să vezi și-acest omor. Vai!

(Moare.)

CORNWALL: Am grijă eu mai multe să nu vadă.

(I se scoate și celălalt ochi lui Gloucester.)

Afară cu piftia sclipitoare.
Acuma cată-ți singur strălucirea!

GLOUCESTER: Doar beznă... nici un sprijin... Unde-i Edmund?
Copilul meu, din trăsnet smulge focul,
Această mîrșăvie s-o răzbuni!

REGAN: Taci, trădător nemernic, chemi zadarnic
Pe cel ce te urăște mai cu sîrg,
Căci el ne-a dat pe față mișelia-ți
Și-i prea cinstit, ca să se-nduioșeze.

GLOUCESTER: Nebun ce-am fost! Deci, Edgar n-are vină!
Zei, mă iertați și să-l aveți în pază!

REGAN: Pe poartă-afară dați-l. Pîn' la Dover
După miros să-și cate singur drumul.

(Iese un slujitor cu Gloucester.)

Cu tine, dragul meu, cum e? Ești galben.

CORNWALL: Sînt, doamnă, greu rănit. Să nu mă lași.
Gonește-l pe tîlharul cela orb,
Iar pe-acest rob zvîrliți-l la gunoi.
Pierd sînge, Regan. Rău s-a nimerit
Cu rana asta. Vino și dă-mi brațul.

(Iese Cornwall, condus de Regan.)

AL DOILEA SLUJITOR:
Eu binele de rău nu-l mai despart
Dacă sfîrșește bine omul ăsta.

AL TREILEA SLUJITOR:

Și ea dac-o mai duce mult și moare
De moarte bună, se vor preschimba
Muierile cu toatele-n balauri.

AL DOILEA SLUJITOR:

Eu zic, după bătrînul conte-ndată
Să mergem și să-l punem pe nebun
Să-l ducă unde-o ști. Înfățișarea-i
Îl cruță de opreliști.

AL TREILEA SLUJITOR: Du-te tu;
Eu mă grăbesc să caut niște feșe
Și-oleacă de albuș, să-i oblojesc
Obrajii sîngerînzi. Ajute-l cerul!

(Se despart și ies.)

ACTUL IV

SCENA 1

Pîrloaga.
Intră Edgar.

EDGAR:
Mai bine umilit fățiș decît
Urît pe-ascuns și măgulit în față.
Făptura cea mai vrednică de milă,
De soartă părăsită, n-are teamă
Și stăruie-n nădejde, căci schimbarea
Aduce lacrimi celor fericiți
Și zîmbet urgisiților. Și-atunci,
Binevenit fii, aer nevăzut!
Te-mbrățișează-un om frînt de furtună
Dar cu nimic dator mîniei tale!

(Intră Gloucester, condus de un bătrîn vasal al său.)

Dar cine vine-acolo? Bietul tata,
Cu-atît de trist alai. O, lume, lume,
De n-am avea puterea să urîm
Ciudata-ți rînduială, niciodată
Nu ne-am mai resemna să-mbătrînim![44]

BĂTRÎNUL:
Stăpîne bun, optzeci de ani slujit-am
Pe-a ta moșie părintească...

GLOUCESTER:
Pleacă,
Prietene, mă lasă. Grija ta
Pe mine nu mă mîngîie, iar ție
Doar neajunsuri îți va cășuna.

BĂTRÎNUL:
Dar drumul, doamne, cum ai să ți-l afli?

GLOUCESTER:
Eu nu mai am ce drum să cat pe lume,
Nici ochii de folos nu mi-ar mai fi.
Călcat-am strîmb și cînd aveam vedere;
Așa-i, mereu, pe bine cînd te bizui,

Nenorocirea ochii ți-i deschide,
Dovada e de față. Scumpe Edgar,
Cum revărsat-am ura mea prostească
Asupra ta, fiu drag! O, de-aș putea
Obrazul să-ți alint, mi s-ar părea
Că mi-am recăpătat lumina.

BĂTRÎNUL: Cine-i?

EDGAR *(aparte)*: Vai, cine este ar putea să spună:
„Sînt azi la deznădejdea de pe urmă".
Mai rău decît așa nu-i cu putință.

BĂTRÎNUL: E bietul Tom, nebunul.

EDGAR *(aparte)*: Ba există
Nefericiri mai mari. Cît timp mai poți
Să spui: „E deznădejdea de pe urmă",
E loc și pentru-o nouă deznădejde.

BĂTRÎNUL: Măi omule,-ncotro?

GLOUCESTER: E-un cerșetor?

BĂTRÎNUL: Un cerșetor nebun.

GLOUCESTER: Nu-i chiar de tot nebun, dacă mai poate
Să ceară. Astă-noapte, pe furtună,
Ca el văzut-am unul și mi-am zis
Că omul e un vierme. Fiul meu
Mi-a năzărit atunci pe loc în minte
Și l-am gîndit de rău; însă de-atunci
Am învățat destul și cuget áltfel,
Ca muștele, pentru-un copil zburdalnic,
Așa, pe lîngă zei, sînt muritorii.
Ne nimicesc în joacă.[45]

EDGAR *(aparte)*: Ce e cu el?[46]
E dureros să faci pe măscăriciul
De față cu durerea și, astfél,
Să te-njosești pe tine și pe alții.

(Către Gloucester.)

Fii binecuvîntat, stăpîne!

GLOUCESTER: Nu-i cumva bietul despuiat acela?

BĂTRÎNUL: Chiar el, *milord.*

GLOUCESTER: Atunci, te rog să pleci. Iar din credință,
De-oi vrea din urmă să ne-ajungi, revino
De-aici la două mile-n drum spre Dover,
Și poate-aduci o țoală să-l îmbraci
Pe-acest sărman, căci el mi-e călăuzul.

BĂTRÎNUL: Dar, doamne, e nebun.

GLOUCESTER: Aceasta-i boala timpului: nebunii
Călăuzesc pe orbi. Fă ce ți-am spus.
Ori fă cum vrei. Aici ne despărțim.

BĂTRÎNUL: Plec să-i aduc ce haine am mai bune.
Ce-o fi, să fie.

(Iese.)

GLOUCESTER: Ins golaș, ascultă!

EDGAR: Lui bietul Tom i-e frig?

(Aparte.)

Nu voi putea
Să mă prefac mai mult.

GLOUCESTER: Vin' mai aproape!

EDGAR *(aparte)*: Dar trebui', totuși.

(Tare.)

Binecuvîntați
Să-ți fie bieții ochi, ce sîngerează.

GLOUCESTER: Știi drumul către Dover?

EDGAR: Cunosc pe de rost toate drumurile și toate potecile și toate vămile pămîntului și-ale văzduhului. Cineva i-a tăiat bietului Tom băierile minții. Cerul să-l păzească pe omul bun de dracul cel negru! Cîte cinci draci deodată îl muncesc pe bietul Tom. Desfrînatul de Obidicut[47] și Hobbididance—mutul — și Mahu, starostele hoților, și Modo, capul ucigașilor, și Flibbertigibbet, meșterul tuturor maimuțărelilor. Ăsta e mai mare peste slujnice și fete-n casă. Fii binecuvîntat, stăpîne.

GLOUCESTER: Ia punga asta, oropsit sărman,
Blestemul lumii-aceste te-a lovit
Cu suferinți prea mari, ca să-ți mai dea
Durerea mea prilej de ușurare.
Așa să fie pururi! Cel ce-o duce
În nesfîrșit huzur, nesimțitor
La legile-omeniei, voi să-l faceți
Pe pielea lui să simtă ce-i nevoia;
Să fie deopotrivă împărțit
Și dulcele, și-amarul, între toți;
Ai fost la Dover?[48]

EDGAR: Da, stăpîne.

GLOUCESTER: Acolo e o stîncă; piscul ei
Privește largul mării care-o scaldă.

Tu să mă duci pe pragu-acelei stînci,
Și te voi dărui cu tot ce am,
Să-ți mai alin cumplita sărăcie.
De-acolo nu-mi mai trebui' călăuză.

EDGAR: Dă mîna; Tom acolo te va duce.

(Ies.)

SCENA 2

Dinaintea palatului ducelui de Albany.
Intră Goneril și Edmund.

GONERIL: Bine-ai venit la noi, *milord*. Mă mir
Că blîndu-mi soț nu ne-a ieșit în cale.

(Intră Oswald.)

Stăpînul unde-i?

OSWALD: E în casă, doamnă;
Dar n-am văzut un om așa schimbat.
I-am spus că-n țară-a debarcat dușmanul,
Și dînsul a zîmbit. I-am dat de veste
Că ați sosit și-a zis: „Cu-atît mai rău!"
Iar cînd i-am povestit de mișelia
Lui Gloucester și de-a fiului său cinste,
Mi-a spus că-s prost, adăugînd că văd
De-a-ndoasele-adevărul: ce se cade
Să-l supere, se-arată că-i pe plac;
De rău îi pare bine.

GONERIL *(către Edmund)*: De-i așa,
Nu-i potrivită clipa să mai vii,
Înfricoșata-i fire de om slab
L-împiedică să ia măsuri. Se face
Că n-a băgat de seamă o jignire
Spre-a nu fi obligat să dea riposta.
De-acuma ce-am vorbit se va-mplini;
Edmund, te-ntoarnă la cumnatul meu:
Grăbește-i pregătirile de luptă,
În fruntea oastei. Și-n răstimpul ăsta,
Aici schimba-voi rosturile casei,
În mîinile bărbatului lăsînd

Doar coada cratiței. Prin omul meu
Vom ține legătura; în curînd,
Și dacă vrednic ai să fii de mine,
Stăpîna se va preschimba-n iubită,
Ia asta și să fii zgîrcit la vorbă.

(Îi dă un gaj de iubire.)

Apleacă-ți capul. Iar acest sărut,
Dac-ar putea, ar trîmbița și-n ceruri
Văpaia ta: nu mă uita; cu bine!

EDMUND: Al tău, pînă-n mormînt!

GONERIL: Iubite Gloucester!

(Iese Edmund.)

Ce osebire între doi bărbați:
Cel ce mă merită și dobitocul
Cu care-mpart culcușul.

OSWALD *(ieșind)*: *Milord*, doamnă!

(Intră Albany.)

GONERIL: N-am meritat nici sunetul din corn?

ALBANY: Vai, Goneril, nu meriți nici chiar praful
Pe care vîntul crud ți-l suflă-n față.
Mă-ngrijorează felul tău de-a fi.
Făptura ce nu-și recunoaște vița
Nu știe de-ngrădire, iar smiceaua
Desprinsă de tulpină se usucă
Și focul o așteaptă.

GONERIL: Destul; vorbești prostii!

ALBANY: Înțelepciunea
Și bunătatea-s rele pentru răi:
Căci lor doar spurcăciunea le priește.
Voi ce-ați făcut? Tigroaice, și nu fiice,
Așa ați fost. Aveați un biet părinte
Bătrîn, de slavă vrednic, că și urșii
Ar fi îngenuncheat să-i lingă urma.
Voi, căzături, ca fiarele turbate
L-ați scos din minți. Dar cum de-a-ngăduit
Cumnatul meu cel bun asemeni fapte,
Ca om și prinț mult răsplătit de dînsul?
De nu coboară cerul răzbunarea-i
Să dea ispașă dreaptă mîrșăviei,
Sfîrșitu-s-a cu voi, venit-a vremea

Ca oamenii-ntre ei să se mănînce,
Ca monștrii cei cumpliți din fundul mării.

GONERIL: Ah, papă-lapte, om de paie, cîrpă,
Obraz făcut doar să primească palme!
La tine una-i cinstea și necinstea.
Azi numai proștii-au milă de netrebnici
Puși la poprire ca să nu greșească.[49]
Mai bine pune-ți tobele-n bătaie!
Nu vezi că Franța ne-a călcat moșia,
Și de sub coiful falnic, ucigașul,
Rînjind, ți-așteaptă rîndul? Iară tu
Ne predici milostenia, ca prostul
Văitîndu-te: „O! De ce face-așa?"...

ALBANY: Privește-te-n oglindă, diavoliță!
Slutenia este mai respingătoare
La o muiere rea decît la diavol!

GONERIL: Nebun și prost!

ALBANY: Trup mincinos, mai bine te-ai preface,
Cercînd să-ți meriți mutra omenească,
Decît să-ți dai slutenia pe față!
De-ar fi să fac ce mă îndeamnă firea,
Te-aș jupui și oasele ți-aș rupe.
Te apără doar chipul de femeie.

GONERIL: Așa bărbat viteaz mai zic și eu!...

(Intră un sol.)

ALBANY: Ce știre?

SOLUL: *Milord*, ducele de Cornwall e mort;
Ucis de unul dintre slujitori
Cînd îi scotea lui Gloucester ochii.

ALBANY: I-a scos lui Gloucester ochii?

SOLUL: Da, *milord*,
Înfiorat de crunta faptă, sluga
Cu sabia-n mînă s-a împotrivit
Stăpînului, și-acesta, furios,
S-a năpustit asupra-i, străpungîndu-l,
Dar a primit ăstimp o lovitură,
Ce mai tîrziu l-a fost răpus.

ALBANY: Aceasta-i
Dovada că mai sînt judecători
Ce știu făr' de zăbavă să răzbune
Ticăloșiile din lumea asta.
Lui Gloucester bietul zici că i-au scos ochii?

SOLUL: Da, amîndoi, *milord*. Mărită doamnă,
Scrisoarea asta-i de la sora voastră
Și-aștept răspunsul.

GONERIL *(aparte)*: Într-un fel, e bine;
Ea-i văduvă și Edmund e cu dînsa,
Și s-ar putea ca planul să-mi răstoarne:
Dacă se-ncurcă lucrurile?-Altminteri,
Nu-i vestea rea.

(Tare.)

Așteaptă-ne răspunsul.

(Iese.)

ALBANY: Dar fiul său unde era atunci
Cînd l-au orbit?

SOLUL: Pe drum, cu doamna,-ncoace.

ALBANY: El nu-i aici.

SOLUL: Nu e; l-am întîlnit
Luînd calea-ntoarsă.

ALBANY: Aflat-a mișelia?

SOLUL: Desigur, el a fost denunțătorul,
Și a plecat ca-n lipsa-i să se dea
Pedeapsă crîncenă.

ALBANY: O, Gloucester,
N-aș vrea să mor pîn-ce nu-ți mulțumesc
Pentru credința ta față de rege
Și nu-ți răzbun a ochilor lumină.
Prietene, hai să-mi mai spui ce știi.

(Ies.)

SCENA 3

Tabăra franceză lîngă Dover.
Intră Kent și Curteanul.

KENT: Cunoști pricina acestei neașteptate înapoieri în țară a regelui Franței?

CURTEANUL: O problemă de stat pe care o lăsase nerezolvată și care l-a frămîntat toată vremea de la sosirea sa aici; ar fi vorba de o mare primejdie în legătură cu tronul și a fost chemat acolo fără zăbavă.

KENT: Pe cine l-a însărcinat ca locțiitor în capul oștirii?
CURTEANUL: Pe mareșalul Franței, *Monsieur* La Far.
KENT: Scrisorile domniei-tale au îndurerat-o pe regină?
CURTEANUL: Da, domnule; în fața mea-ndelung
Le-a recitit, și-ades amare lacrimi
Au picurat pe dulcele-i obraz;
Cercînd și izbutind să-și stăpînească
Durerea răscolită, s-a purtat
Ca o regină mîndră.
KENT: A fost mișcată.
CURTEANUL: Dar fără semn de ură. Resemnarea
Și-adînca întristare se luptau
În duhul ei cu marea-i bunătate.
Ți s-a-ntîmplat să vezi ploaie cu soare
În luna mai? Întocmai, al ei zîmbet
Strălumina prin lacrimi; căci surîsu-i,
Abia jucînd pe gura pîrguită,
Părea că nu cunoaște-ndurerarea
Ce-i mistuia privirea, preschimbînd
Lumina diamantelor în perle.
Pe scurt, durerea lumii-ar deveni
Un lucru prea frumos și rar, de-ar fi
Ca unui om să-i stea atît de bine.
KENT: Nu te-a-ntrebat? Ce-a spus?
CURTEANUL: La drept vorbind,
O dată, ba de două ori, în șoaptă,
Ca un suspin strigat-a: „Tată, tată!"...
De parc-avea pe inimă o piatră.
Pe urmă iar: „Surori! Surori! Rușine!...
Kent! Tată! Surioare! În furtună?
În miez de noapte?... Milă nu mai este?"...;
Și iar din ochii ei dumnezeiești
Neprihănite lacrime-au pornit
Să-i însoțească stăpînitul vaiet,
Și a ieșit să plîngă-n voie,-afară.[50]
KENT: Din stele ne conduc porunci ciudate,
De vreme ce din doi părinți la fel
Purced odrasle-atît de osebite.
De-atunci n-ai mai vorbit cu dînsa?
CURTEANUL: Nu.
KENT: S-au petrecut acestea înainte
De-a regelui întoarcere?
CURTEANUL: Nu, după.

KENT: Ei bine, domnul meu, sărmanul Lear
Se află în oraș; din slăbiciunea-i
Cînd se trezește-n rare clipe, știe
De ce și cum ajunse-aici, dar nu vrea
Nicicum să-și vadă fata.

CURTEANUL: Dar de ce?

KENT: L-împiedică rușinea ce-l apasă:
Asprimea lui de-atunci, cînd i-a respins
Și binecuvîntarea de părinte,
Lăsînd-o-n voia soartei la străini,
Și cum i-a luat și zestrea, ca s-o dea
Surorilor cîinoase; toate-acestea
Sînt amintiri ce-i scormonesc în suflet
Cu al rușinii foc, și de Cordelia
Departe-l țin, stingher.

CURTEANUL: Vai, bietul om!

KENT: De-oștirile lui Albany și Cornwall
Ce-ai auzit?

CURTEANUL: Că-s pe picior de luptă.

KENT: Vreau să te duc acum la riga Lear,
Stăpînul nostru, să veghezi asupră-i.
O treabă însemnată mă silește
Să nu-ți spun încă cine sînt, dar află
Că rău n-are să-ți pară cînd vei ști.
Te rog să mă urmezi.

(Ies.)

SCENA 4

Același loc. Un cort.
Intră Cordelia, doctorul și soldații.

CORDELIA: Vai, el e! Mi s-a spus c-a fost văzut
Mai tulburat ca marea-nfuriată,
Cîntînd în gura mare,-ncununat
Cu buruieni de cîmp, urzici și bozii,
Cucută, iarbă-rea și cu neghina
Ce fură holdei vlaga. Ia ostași
Și cercetați degrabă, pas cu pas,
Prin lanurile-nalte, pretutindeni;

(Iese un ofițer.)

Să mi-l aduceți. Mintea omenească
Putea-va născoci vreun leac să-i dea
Simțirile-ndărăt? Acelui care
Va izbîndi îi dărui tot ce am.

DOCTORUL: E cu putință, doamnă:
Repaosul e leacul minunat
Creat de fire și de care dînsul
A fost lipsit; iar pentru a i-l da,
Mijloace sînt destule și sînt simple,
Ca să-i adoarmă chinul.

CORDELIA: Vai, încearcă!
Și fie ca pămîntul să rodească
Sub lacrimile mele ierbi de leac,
Cu noi puteri, necunoscute încă,
Să-l vindece și să-i aline-amarul
Acestui tată bun! Încearcă-ncearcă!
Ca nu cumva, lăsat durerii pradă,
Viața-i fără cîrmă să se piardă.

(Intră un sol.)

SOLUL: Vești, doamnă. Vin oștirile britane!

CORDELIA: Știam și sîntem gata-n așteptare.
O, tată drag, fac totul pentru tine,
Acesta-i țelul pentru care Franța,
În măreția ei, s-a îndurat
De doliul și de lacrimile mele.
În fruntea oștii noastre nu-i trufia,
Ci dragostea de tine și dreptate —
Fie să-l văd și să-l aud, curînd!

(Ies.)

SCENA 5

O încăpere în castelul lui Gloucester.
Intră Regan și Oswald.

REGAN: Oștirile cumnatului pornit-au?

OSWALD: Da, doamnă.

REGAN: E-n fruntea lor el însuși?

OSWALD: Doamnă, da;
Dar nu cu voie bună; sora voastră
E-un mult mai bun ostaș.

REGAN: Lord Edmund n-a stat
Cu-al tău stăpîn de vorbă la castel?

OSWALD: Nu, doamnă.

REGAN: Scrisoarea sorei mele către dînsul
Nu știi ce-ar vrea să spună?

OSWALD: Nu știu, doamnă.

REGAN: E rău, dacă s-a-ntors așa degrabă.
A fost o nesocotință că pe Gloucester
L-am mai lăsat, orbit, să mai trăiască.
Pe unde trece, inimile toate
Le va-ndrepta-mpotriva noastră. Cred
Că Edmund a plecat, cuprins de milă,
Să-i curme-a vieții noapte de durere
Și să-l și iscodească pe dușman.

OSWALD: Trebui' să-l întîlnesc, să-i dau scrisoarea.

REGAN: Oștirea noastră pleacă mîine; stai,
Să vii cu noi, pe drumuri sînt primejdii.

OSWALD: Nu pot, stăpîna mea m-a-nsărcinat
Să-ndeplinesc porunca fără preget.

REGAN: De ce i-a scris lui Edmund? Nu puteai
Să-i dai de știre prin viu grai? Îmi pare
Că e ceva la mijloc — nu știu ce:
Te voi iubi nespus, îngăduie-mi
Să despecetluiesc scrisoarea.

OSWALD: Doamnă,
Orice mi-ați cere, doar...

REGAN: Stăpîna ta
Știu bine că bărbatul nu-și iubește,
Sînt sigură; iar cînd a fost pe-aici,
Îi tot făcea pe-ascuns lui Edmund semne
Și-i arunca ocheade grăitoare;
Ești confidentul ei, da, știu.

OSWALD: Eu, doamnă?

REGAN: Așa-i cum spun; știu tot. Și-acum ascultă:
Bărbatul mi-a murit, iar eu și Edmund
Sîntem de mult în vorbă. Ia aminte:
E mai firesc ca eu să mă mărit
Cu el decît stăpîna ta, iar tu
Vei fi mai cîștigat. Dacă-l găsești,

Te rog din partea mea să-i dai aceasta;
Și cînd vei povesti stăpînei tale
Ce-ai auzit, s-o sfătuiești, te rog,
Să-și vîre mințile în cap. Drum bun!
Dacă din întîmplare-auzi vorbind
De orbul cela trădător, dă zvon
Că-l facem om pe cine-l va răpune.

OSWALD: Aș vrea să-l prind chiar eu, ca să v-arăt
De partea cui mă aflu.

REGAN: Cale bună!

(Ies.)

SCENA 6

O cîmpie lîngă Dover.
Intră Gloucester și Edgar, îmbrăcat țărănește.

GLOUCESTER: Cît mai avem s-ajung pe creastă sus?

EDGAR: Acum ajungi; nu vezi ce greu suim?

GLOUCESTER: Dar parcă n-aș urca.

EDGAR: Ba ce urcuș!
N-auzi cum vuie marea?

GLOUCESTER: Zău că nu.

EDGAR: Atunci, și-auzul te-a lăsat. Pesemne
Că de la ochi se trage și-asta.

GLOUCESTER: Poate;
Îmi pare că și glasul ți-e schimbat,
Și vorba ta-i cu șart și-i mai aleasă.

EDGAR: Te-nșeli, nimic nu s-a schimbat la mine,
Decît în strai.

GLOUCESTER: Vorbești cu șart, vezi bine.

EDGAR: Hai, domnule;-am ajuns; stai nemișcat.
Te-apucă spaima cînd privești în jos;
Sub noi e-un stol de ciori, ce par de-aici
Un norișor de gîze; colo-atîrnă,
La jumătatea hăului de stînci,
Cît capul lui, un om care culege
Mărar-de-mare — cruntă meserie!
Pescarii care umblă-acum pe plajă
Par niște șoricei, și mai departe,

Un bastiment la ancoră-i mai mic
Decît o barcă-n ceață, o părere,
Iar bărcile nici că se mai zăresc.
Talazurile care se frămîntă
Bătînd prundișul, uite, nu se-aud,
Atît de sus sîntem. Nu mă mai uit,
Că mi se-nvîrte mintea și mă tem
Să nu mă prăbușesc.

GLOUCESTER: Mă du la tine.

EDGAR: Dă mîna; ești acuma la un pas
De marginea prăpastiei; sub soare
Nimica nu m-ar face să m-arunc.

GLOUCESTER: Acum dă-mi drumul. Uite înc-o pungă,
Prietene, în ea-i un giuvaer
De mare preț, pentr-un sărman ca tine;
Sfințească-l zeii, talisman să-ți fie.
Te du, ia-ți bun-rămas. S-aud cum pleci.

EDGAR Păi, s-auzim de bine, bune domn!

GLOUCESTER: Îți mulțumesc din inimă! Cu bine!

EDGAR *(aparte)*: Nu m-aș juca cu deznădejdea lui,
De n-ar fi să i-o vindec.

GLOUCESTER: *(îngenunchind)*: O, zei mari!
Mă las de lumea asta și mă lepăd
Sub ochii voștri de durerea mea,
În pace; de-aș putea răbda-nainte
Povara ei fără să intru-n luptă
Cu de nenvins puterea voastră-naltă,
Aș aștepta să ardă pîn' la capăt
Feștila nensemnată-a vieții mele.
De-i Edgar viu, aveți-mi-l în pază!
Acum ia-ți calea, omule.

EDGAR: Drum bun!

(Gloucester sare înainte și cade.)

Ai și plecat? Mă-ntreb cum poate omul
Comoara vieții singur să și-o piardă,
Cînd însăși ea se pierde-așa ușor.
Dacă era unde credea că este,
Nimica n-ar mai crede. Viu, sau mort!
Hei, domnule, prietene, ascultă!
Vorbește! Nu cumva o fi murit?
Își vine-n fire. Cum te simți?

GLOUCESTER: În lături!
Să mor mă lasă!
EDGAR: Ce fel de arătare ești, sau fulg
Sau mîțișor de vară, ca să cazi
De la atîția stînjeni pînă jos
Și să nu crăpi ca oul? Mai răsufli,
Ești zdravăn și nu sîngeri și vorbești,
Ești teafăr. Dacă zece mari catarge
Le-ai pune cap la cap, tot n-ai cuprinde
Cît drum ai străbătut în jos, la vale.
Ești un miracol. Ia mai zi ceva.
GLOUCESTER: Dar am căzut sau nu?
EDGAR: De sus, din piscul cel spăimos, de cretă,
Privește: la asemenea-nălțime
Nu vezi și n-auzi ciocîrlia; uite!
GLOUCESTER: Vai, eu n-am ochi!
Nenorocirea n-are măcar dreptul
Prin moarte a sfîrși? Îi rămăsese
O mîngîiere; că putea-n ăst fel
Tiranului să i se-mpotrivească,
Mînia și trufia înfruntîndu-i.
EDGAR: Dă-mi mîna: — hopa, sus! — Ei, cum îți e?
Picioarele le simți? Cum stai?
GLOUCESTER: Prea bine.
EDGAR: Una ca asta-ntrece-nchipuirea,
Dar ia zi, sus pe creastă ce era
Ființa ceea care te-a lăsat?
GLOUCESTER: Un biet nefericit, un cerșetor.
EDGAR: De-aici, de jos, cum mă uitam, părea
Că are niște ochi ca luna plină,
Și mii de nasuri, coarne răsucite,
Și se zbătea ca marea furioasă.
Un fel de drac. Fii mulțumit, tăicuță,
Că zeii, care-s mîndri că-și bat joc
De-a lumii slăbiciune, te-au scăpat.
GLOUCESTER: Mi-aduc aminte-acum. De-aci-nainte
Răbda-voi suferința, pînă cînd
Îmi va striga: „Destul!“ și va muri.
Acel de care zici credeam că-i om;
E drept că-mi tot spunea ceva de draci.
El m-a călăuzit acolo sus.

EDGAR: Gîndește-te de-acum numai la bine!

(Intră Lear, împodobit fantastic cu flori sălbatice.)

Dar cine vine-ncoace? Niciodată
O minte-ntreagă nu și-ar veșmînta
Stăpînu-n chipul ăsta.

LEAR: Nu mă pot aresta pe-nvinuirea că am bătut bani falși; eu sînt regele!

EDGAR *(aparte)*: O, întristătoare priveliște!

LEAR: În treburi din acestea, natura e mai dibace decît arta. Uite și sculele. Acela de colo mînuiește arcul ca o sperietoare de ciori.[51] Taie-mi un cot de postav. Ia te uită colo, un șoarece! Sst, sst! Cu-o bucățică de cașcaval, s-a făcut! Aruncă mănușa asta: vreau să provoc un zmeu la luptă. Aduceți-mi alebarda. Dați semnalul. Tii, frumos zbori, păsărico! În țintă, în țintă! Bravo Hei, dă parola!

EDGAR: Maghiran![52]

LEAR: Treci!

GLOUCESTER: Cunosc glasul acesta.

LEAR: Aha! Goneril, cu o barbă mare albă![53] Se lingușeau pe lîngă mine, ca javrele. Îmi lăudau barba albă, cînd mie abia-mi dăduseră tuleiele negre. La toate vorbele mele răspundeau cu sfințenie, numai *da* și *nu*. Aceste *da*-uri și *nu*-uri nu s-au arătat a fi sfinți prea buni. Cînd m-a bătut ploaia prima oară, și vîntul a făcut să-mi clănțăne dinții, cînd tunetul n-a vrut să tacă la porunca mea, atunci mi-am dat seama și i-am mirosit eu cine-mi erau. Da, da, nu erau oameni de nădejde și de cuvînt; îmi spuneau că sînt atotputernic. Minciună! Un guturai e mai tare ca mine.

GLOUCESTER: Mi-aduc aminte bine de-acest glas:
Nu-i regele?

LEAR: Din creștet pînă-n tălpi:
Doar să mă uit, și tremură supușii!
Pe omul ăsta-l iert. Ce vină ai?
Un adulter?
Nu vei muri; să mori din adulter?
Și pasărea și musca-și fac de cap

În văzul tuturor[54];
Lăsați împreunarea să-și ia zborul,
Căci fiul cel din flori, cel al lui Gloucester,
Mai bine s-a purtat cu tatăl lui
Decît fetele mele zămislite
Din legiuitul așternut.
Desfrîul facă-și placul fără frîu;
Am trebuință de soldați!
Uitați-vă la preacinstita doamnă
Cu-al ei surîs candid, de parcă-ar ține
Un bulgăr de zăpadă-ntre genunchi;
E-atît de rușinoasă, că roșește
Doar la auzul vorbei de plăcere.
Ei bine, nici dihorița, nici iapa,
Nu sînt mai pofticioase decît ea.
Mai sus de brîu sînt fete cumsecade,
Și dincoace de brîu parcă-s centauri[55]:
Deasupra sînt cu cerul; jos — cu iadul;
Sînt iad și beznă, flăcări puturoase.
Pfui!...

Dă-mi un dram de civetă, bunule spițer, să-mi dezinfectez imaginația. Ține-ți plata.

GLOUCESTER: O, dă-mi voie să-ți sărut mîna.

LEAR: Stai mai întîi s-o șterg; miroase-a moarte.

GLOUCESTER: O, năruită operă-a naturii!
Așa și lumea se va destrăma
Și va sfîrși-n nimic. Mă recunoști?

LEAR: Mi-aduc bine aminte de ochii tăi. De ce te uiți cruciș? Te ostenești degeaba, orbule Cupidon[56], n-ai să mă faci să iubesc. Ia citește epistola asta semeață. Vezi numai cum e scrisă.

GLOUCESTER: De-ar fi din soare fiecare slovă,
Și tot nu le-aș vedea.

EDGAR *(aparte)*: Ce întîmplare!
Nicicînd n-aș fi crezut-o, povestită,
Dar este-așa. Și inima mi-e frîntă.

LEAR: Citește.

GLOUCESTER: Cum? Cu goalele-mi orbite?

LEAR: Oho, chiar atît de bine semănăm? Nici ochi în cap, nici bani în pungă? Cu alte cuvinte, pe cît mergi de greu cu ochii, pe-atîta de ușor cu punga? Dar mersul lumii cum îl vezi?

GLOUCESTER: Îl ghicesc.

LEAR: Ce, ești nebun? Să vezi mersul lumii pe ghicite? Un om îl poate vedea și fără ochi. Privește-l cu urechile. Ascultă cum îl stoarce judecătorul pe hoțul nepricopsit. Ia întoarce foaia. Hocus-pocus. Ei, acum — care-i hoțul și care judecătorul? Ai văzut cum latră cîinele din ogradă la un cerșetor?

GLOUCESTER: Da, doamne.

LEAR: Și cum fuge sărmanul de teama lui? Atunci îți poți da seama cum se înfățișează, în toată măreția ei, autoritatea noastră: un cîine temut fiindcă e la putere.?

Tu, paznic ticălos, oprește-ți biciul,
De ce-o izbești cu-atîta sîrg în spate
Pe-această biată fată păcătoasă?
De dîre vii vărghează-ți tu spinarea,
Că de la tine i s-a tras păcatul.
Datornicul e dus la eșafod
De cămătar. Prin haina zdrențuită,
Cele mai mici păcate se zăresc;
În vreme ce atlazul și dantela
Și blănurile scumpe ascund tot.
Cînd mișelia-și pune-armuri de aur,
De ea se frînge-a judecății spadă;
Îmbrac-o-n strai sărman și-o va străpunge
Cu paiul un pigmeu. Eu zic că nimeni,
Nu-i nimeni vinovat într-adevăr,
I-am grațiat pe toți. Prietene,
Învață asta bine de la unul
Ce-l poate amuți pe-un procuror.
Atîrnă-ți ochi de sticlă, și întocmai
Precum un șarlatan[58] mîrșav, să pari
Că vezi ce n-ai văzut. Acum, hai, hai,
Hai: trage-mi cizmele; mai tare! Așa!

EDGAR: Ce-amestec de bun-simț și aiurare:
Cît cuget clar în nebunia lui!

LEAR: De vrei să-mi plîngi destinul, ia-mi tu ochii.
Eu te cunosc. Ești Gloucester. Ai răbdare.
Băturăm pîn-aici un drum de lacrimi.
De cînd am dat întîi cu nasu-n aer,
Tu știi că ne-am zbătut și am țipat.[59]
Acum îți țin o predică. Ascultă.

GLOUCESTER: Vai, vai și-amar!

LEAR: Noi cînd ne naștem plîngem că intrăm
Pe-această mare scenă de nebuni.
Ne șade bine tichiuța asta!
Frumoasă stratagemă: ce-ar fi dacă
Mi-aș potcovi toți caii cu postav[60],
Și cînd voi da năvală peste gineri,
Atunci, omoară,-omoară,-omoară,-omoară![61]

(Intră Curteanul, cu o escortă.)

CURTEANUL: O, este-aici: prindéți-l. Domnule,
Iubita voastră fiică...

LEAR: Nimeni în ajutor? Sînt prizonier?
Cît am să mai tot fiu bufonul soartei?
Purtați-vă cu mine omenește:
Răscumpărarea-i mare. Vreau un doctor,
Am fost rănit la creier.

CURTEANUL: Veți avea.

LEAR: De unul singur? Părăsit de toți?
De-ar fi un om cu lacrima ușoară
În locul meu, s-ar fi putut tocmi
Ca stropitoare de grădini și uliți
Cînd se stîrnește toamna praful.

CURTEANUL: Doamne...

LEAR: Muri-voi vitejește; ca un mire,
Voios voi merge. Haidem. Doar sînt rege;
Maeștrii mei de arme, mă cunoașteți.

CURTEANUL: Măria-ta, îți datorăm credință.

LEAR: Atunci, mai e de trăit. Dacă vreți să puneți mîna pe el, atunci încercați să-l prindeți. Ha!, ha!, ha!, ha!

(Iese în fugă. Escorta îl urmează.)

CURTEANUL: O, mila te-ar cuprinde, chiar de-ar fi
Din oameni cel din urmă; darămite
Cînd dînsul e un rege! Totuși, ai
O fată ce răscumpără natura
De crîncenul blestem universal
Cu care-au rușinat-o celelalte.

EDGAR: Salut, o, nobil, domn!

CURTEANUL: Ce vrei? Degrabă!
EDGAR: Ați auzit pe-aici de-o bătălie?
CURTEANUL: Desigur, știe toată lumea,-ascultă
Și singur i-auzi larma.
EDGAR: Dar, te rog,
Cealaltă oaste unde-i?
CURTEANUL: Nu-i departe,
Și-naintează-n pas alergător.
E așteptată dintr-o clipă-ntr-alta.
EDGAR: Vă foarte mulțumesc.
CURTEANUL: Deși regina
Se află-aici dintr-o pricină-anume,
Oștirea sa e-n marș.
EDGAR: Vă mulțumesc.

(Iese Curteanul.)

GLOUCESTER: O, voi, zei buni, opriți-mi răsuflarea.
Nu mai îngăduiți ca duhul meu
Cu moartea să mă ispitească iară.
EDGAR: Tăicuță, te regi bine.
GLOUCESTER: Om bun, acuma spune-mi, cine ești?
EDGAR: Un om sărac, bătut mereu de soartă,
Pe care greutățile-ndurate
L-au hărăzit cu mila. Adu mîna,
Un adăpost să-ți caut.
GLOUCESTER: Mulțumesc
Din inimă; fii binecuvîntat.

(Intră Oswald.)

OSWALD: Răsplata e aproape! Ce plăcere!
Cap fără ochi, ești un morman de carne
Pe care-mi voi clădi o soartă nouă.
Bătrîne trădător nenorocit,
Fă-ți iute rugăciunea — spada-i trasă,
Pe loc să te răpună.
GLOUCESTER: Mîna-ți bună
O rog să tragă zdravăn.

(Intervine Edgar.)

OSWALD: Țopîrlane,

Cutezi pe trădător să-l aperi? Șterge-o,
Să nu-i împărtășești și tu pedeapsa.
Hai, lasă-i mîna.

EDGAR: I-o las, boierule, cînd m-o lăsa inima.

OSWALD: Las-o, netrebnice, că te omor.

EDGAR: Boierule, ia pe loc repaus și lasă oamenii necăjiți să-și vadă de drum. Dacă mă luam eu după cîți ca de-alde matale s-au zborșit la mine, de mult mi-ar fi crăpat fierea de sperietură. Nu te da la moșneag, pe cinstea mea, ia-o din loc, că de nu, ți-ndoi bîta asta pe cocoașă, să văz care-i mai țeapănă. Să nu zici că nu ți-am spus.

OSWALD: Pici, bălegar!

EDGAR: O să-ți mut fălcile, boierule; vino, na! O văzuși și pe-asta.

(Se bat, și Edgar îl doboară.)

OSWALD: Oh, ticălosule, m-ai omorît;
Ia punga mea și să mă-ngropi cu cinste,
Iar dacă vrei să te căpătuiești,
Scrisorile ce vei găsi la mine
Le du lui Edmund, contele de Gloucester;
E-n tabăra engleză. Mor cu zile!

(Moare.)

EDGAR: Te știu cît prețuiești, lingău nemernic,
Gata oricînd să-ți măgulești stăpîna
Prin ce-i mai ticălos în pofta ei.

GLOUCESTER: Ce-i, a murit?

EDGAR: Stai jos, tăicuță, și te odihnește.
Prin buzunare-acum! Scrisorile
De care-a spus prieteni pot să-mi fie.
E mort, îmi pare rău că n-a avut
Alt gîde decît mine. Să vedem:
Pecete dragă, sări; și să mă ierte
Al bunei maniere cod, dar taina
Dușmanului cînd vrem să i-o cunoaștem
Din piept îi smulgem inima; hîrtia
O rupi mai iute, deci e-ngăduit.

(Citește.)

„Nu uita jurămintele noastre. Tu ai numeroase prilejuri de a ne scăpa de el: dacă voința nu te-a părăsit, timpul și locul îți sînt foarte prielnice. Dacă se întoarce învingător, totul e pierdut: eu rămîn aici,

în temnița patului său. Scapă-mă de atingerea lui nesuferită și ia-i locul ce ți se cuvine ca răsplată. A ta — aș dori să scriu soție — cu drag supusă[62]*, Goneril".*

Urzelile femeii-s fără margini!
A plănuit bărbatul să-și răpună,
Și-n locul unui om cinstit să-și ia
Pe fratele meu! Chiar aici în pulberi
Am să te-ngrop, și nu-n mormînt sfințit,
Poștaș al desfrînării ucigașe!
La timpul potrivit, voi arăta
Hîrtia blestemată ducelui.
Va fi o veste bună pentru el
Că ai murit și ți-am scurtat din zel.

GLOUCESTER: Regele e nebun. Cît e de tare
Umilu-mi duh, să mă mai țină drept,
Ca să-nțeleg și pricina durerii!
Mai bine-mi pierdeam mințile și eu:
Gîndirea liberată de durere
Ar fi uitat de tot. Nefericirea
Se-mpacă cu nădejdile deșarte
Și nu se mai cunoaște.

(Se aud tobe.)

EDGAR: Hai, dă-mi mîna,
Și să plecăm, aud bătăi de tobe;
Să ne-ndreptăm, tăicuță, spre prieteni.

(Ies.)

SCENA 7

Un cort în tabăra franceză.
Doctorul, Curteanul și alții din suită.
Intră Cordelia și Kent.

CORDELIA: Trăi-voi de ajuns și voi putea
Să-ți răsplătesc vreodată, dragă Kent,
Întreaga-ți bunătate? Viața mea
Va fi prea scurtă, iar eu sînt prea slabă.

KENT: Izbînda răsplătește fapta, doamnă,
V-am povestit curatul adevăr;
N-am înflorat și n-am tăiat nimica.

CORDELIA: Acuma poartă-ți portul. Haina asta
Aduce-aminte de-ntristate ceasuri.
Te rog s-o schimbi.

KENT: Iertare, dragă doamnă,
Dezvăluirea tainei mele strică
Ce-am plănuit; vă rog să vă prefaceți
Că nu știți cine sînt, pîn' ce voi spune.

CORDELIA: Atunci, așa să fie. Doctore,
Ce face regele?

DOCTORUL: Mai doarme, doamnă.

CORDELIA: O, cerule, acoperă spărtura
Tăiată-n prea-ncercata lui ființă,
Și pune noi simțiri în locul celor
Zdrobite-n biata-i inimă de tată.

DOCTORUL: Ar trebui pe rege să-l trezim,
Cu voia majestății-voastre. Cred
Că a dormit de-ajuns.

CORDELIA: Fă precum știi
Și crezi că-i bine. El e primenit?

CURTEANUL: Da, doamnă, profitînd de somnu-i greu,
I-am dat și schimburi noi.

(Intră Lear, purtat într-o lecticä; se aude încet o muzică.)

DOCTORUL: Să fiți în preajmă-i cînd îl vom trezi;
Sînt sigur, doamnă, că va fi cuminte.

CORDELIA: Prea-bine.

DOCTORUL: Apropiați-vă mai mult,
Și muzica, acum, ceva mai tare!

CORDELIA: O, tată scump, puterile-ntremării
Balsam de viață picure-mi pe buze,
Acest sărut al meu să lecuiască.
Adîncul rău ce ți-au pricinuit
Surorile-mi la anii tăi slăviți.

KENT: Prințesă bună și iubită!

CORDELIA: Se cuvenea, chiar de nu le-ar fi tată,
De-aceste tîmple albe să se-ndure.
Cum de-au putut lăsa această frunte
Să se izbească-n ea sălbatec vîntul
Și tunetul ce-adîncul înspăimîntă
La-ncrucișarea fulgerelor repezi,

Ca pe-un pierdut ostaș uitat de veghe
Sub chivăra-i subțire? Și pe-un cîine,
Chiar dacă mă mușcase mai-nainte,
Pe-o noapte ca aceea îl primeam
În casă, lîngă foc; iar tu, biet tată,
Te-ai bucurat că poți dormi cu porcii
Și cu milogii fără căpătîi,
Pe-un snop de paie putrede. Vai, vai!
Mă minunez că nu ți-ai pierdut viața
Și mințile deodată... Se trezește;
Vorbiți-i.

DOCTORUL: Dumneavoastră-ntîi. Mai bine-i.

CORDELIA: Ce face-al nostru rege și stăpîn?

LEAR: Nu trebuia să mă sculați din groapă.
Tu ești un suflet fericit, dar eu
Sînt tras pe roata crîncenă de foc[63]
Iar lacrimile mele-s plumb topit.

CORDELIA: Stăpîne, mă cunoști?

LEAR: Ești duh, știu, știu.
Cînd ai murit?

CORDELIA: E tot departe încă.

DOCTORUL: E-abia trezit; să-l mai lăsăm în tihnă.

LEAR: Pe unde-am fost? Și unde sînt? E ziuă?
Am năluciri. De l-aș vedea pe altul
În starea asta, aș muri de milă.
Nici nu știu ce să spun. Mă uit și nu cred:
E asta mîna mea? O-nțep și simt.
O, de-aș fi sigur că-i aievea totul!

CORDELIA: Privește-mă și mîinile-ți înalță
De binecuvîntare. Doamne, nu!
Nu-ngenunchea!

LEAR: Nu-ți bate joc, te rog,
Sînt un biet om bătrîn, copilăros,
De-optzeci de ani ba încă și mai bine,
Da, nici un ceas mai mult sau mai puțin;
Pe tine însă parcă te-aș cunoaște,
Pe el de-asemeni, nu mai știu nici eu.
Nici măcar nu-mi dau seama unde sînt,
De ce-s înveșmîntat astfel, și nici
Nu-mi amintesc pe unde-am mas azi-noapte.
Și, ca să spun cinstit,
Mi-e teamă că nu sînt întreg la minte.
De mine să nu rîdeți; căci așa

Cum nu mă îndoiesc că sînt bărbat,
Îmi pare că această doamnă este
Copila mea, Cordelia.

CORDELIA: Da, sînt.

LEAR: Ți-s ude lacrimile? Plîngi? Te rog...
Otravă dacă vrei să-mi dai, o beau:
Știu că nu mă iubești, căci celelalte,
Pe cît mi-aduc aminte, m-au lovit,
Deși n-aveau de ce, iar tu ai, știu.

CORDELIA: Nu am, nu.

LEAR: Sînt în Franța?

KENT: Maiestate,
Ești în regatul tău.

LEAR: Tu rîzi de mine.

DOCTORUL: Fiți liniștită, doamnă, ce-a fost greu,
Precum vedeți, s-a mîntuit; pericol
Ar fi de l-ați sili să-și amintească
Prin ce-a trecut. Mai bine l-ați pofti
Să intre-n casă și-apoi să-l lăsăm
Să-și vină-n fire pe deplin.

CORDELIA: Măria-ta, să facem cîțiva pași.

LEAR: Fiți îngăduitori; îi rog pe toți
Să uite și să ierte-un moș nebun.

(Ies toți, în afară de Kent și de Curtean.)

CURTEANUL: S-a adeverit știrea că ducele de Cornwall a fost omorît așa?

KENT: Întocmai.

CURTEANUL: Cine a preluat conducerea oamenilor lui?

KENT: Pe cît se spune, fiul din flori al lui Gloucester.

CURTEANUL: Se vorbește că Edgar, feciorul cel surghiunit de dînsul s-ar afla cu contele de Kent în Germania.

KENT: Zvonurile sînt schimbătoare. E vremea să fim cu luare-aminte. Oștile regatului se apropie cu repeziciune.

CURTEANUL: Va fi o răfuială sîngeroasă.
Te las cu bine.

(Iese.)

KENT: De felul cum ieșim din bătălie
Depinde cît de bine va să fie.

(Iese.)

ACTUL V

SCENA 1

Tabăra britanică lîngă Dover.
Intră, cu surle și steaguri, Edmund, Regan, ofițeri, soldați și alții.

EDMUND (*către ofițeri*): Te du și află de la duce dacă
Rămîne la ce-a spus, sau alt gînd are;
Că șovăie și tot mereu o-ntoarce;
Să știm și noi la ce s-a hotărît.

(*Ofițerul iese.*)

REGAN: Mă tem să nu se fi-ntîmplat ceva
Cu omul sorei noastre.

EDMUND: Sigur, doamnă.

REGAN: Acum te rog să-mi spui, iubite lord
— Și-o fac cu negrăită simpatie —
Fii sincer, o iubești pe sora mea?

EDMUND: Cu toată cinstea.

REGAN: Nu cumva i-ai luat
Cumnatului meu urma, prin iatac?

EDMUND: Asemeni bănuieli sînt jignitoare.

REGAN: Fiindcă mă-ndoiesc că legătura
Ce vă unește n-a mers pîn' la capăt.

EDMUND: Nu, doamnă, pe onoarea mea că nu!

REGAN: Nu pot s-o sufăr, dragul meu, te rog
Prea îndatoritor cu ea să nu fii!

EDMUND: N-ai nici o grijă. Ea și soțul ei...

(*Intră, cu surle și tobe, Albany, Goneril și oștași.*)

GONERIL (*aparte*): Mai bine bătălia-aș fi pierdut-o
Decît să-l pierd pe el, prin sora asta.

ALBANY: Iubită soră, bine te-am găsit!
Aflat-am, domnul meu, că regele

E-n tabăra Cordeliei, cu alții,
Pe care aspra rînduire-a noastră
I-a-mpins la răzvrătire. Eu nicicînd
N-am fost viteaz cînd n-am avut dreptate;
În treaba asta nu mă-ngrijorează
Că Franța-l sprijină pe rege-n luptă,
Dar că-n atacul ei se-avîntă și-alții
Ce au, mă tem, dreptate să ne bată.

EDMUND: Ce nobil ați vorbit!

REGAN: De ce, mă rog?

GONERIL: Acum, uniți, să ne-nfruntăm vrăjmașul;
Nu-i de loc vreme de mărunte certuri
De casă și familie.

ALBANY: Rămîne
Să hotărîm deci planul de bătaie
Cu cei mai de nădejde luptători.

EDMUND: Mă duc în cortul vostru, să v-aștept.

REGAN: Tu, surioară, vii cu noi?

GONERIL: Nu vin.

REGAN: Ar fi mai potrivit. Te rog, hai, vino.

GONERIL: Aha! Am priceput.

(Tare.)

Sosesc îndată.

(Intră Edgar, deghizat.)

EDGAR: Măria-ta de are bunătate
S-asculte vorba unui om de rînd,
Am un cuvînt să-i spun.

ALBANY: Te-ascult. Vorbește.

(Ies Edmund, Regan, Goneril, ofițerii, soldații și suita.)

EDGAR: Mai înainte de-a porni la luptă,
Deschide-acest răvaș. Și dacă-nvingi
Să pui să-l cheme trîmbița pe omul
Ce ți-l aduce. Nu căta la portu-mi;
Eu am să ți-l trimit pe cavalerul
Ce va să dovedească dreptul scris;
De ieși învins, pe lume crugul vieții
Ți s-a-ncheiat oricum și fără asta.
Te aibe-n pază soarta!

ALBANY: Stai, așteaptă

Scrisoarea s-o deschid.

EDGAR: Acum n-am voie;
Cînd ceasul va veni, să suni din surle,
Şi eu voi fi de faţă, la chemare.

ALBANY: Atunci, cu bine! Ia să văd răvaşul.

(Iese Edgar. Intră iarăşi Edmund.)

EDMUND: A apărut în zare inamicul;
Daţi ordin oştii voastre să pornească.
Iscoadele ne-aflară că duşmanul
Oşti are numai cît e-nscris aici;
Acum depinde tot de graba noastră.

ALBANY: Prilejul nu-l vom pierde.

(Iese.)

EDMUND: Jurai iubire ambelor surori;
Iar ele se urăsc acum de moarte,
Ca omul pe năpîrca ce l-a-mpuns.
Pe care s-o aleg? Pe amîndouă?
Sau pe nici una? Nu le pot avea,
Atîta vreme cît sînt două-n viaţă:
De-o iau pe văduvă, o scot din fire
Pe soră-sa, nebuna Goneril,
Şi unde pui, ce greu mi-oi face calea,
Cît timp bărbatu-său rămîne viu.
Acuma-i bine să ne folosim
De ajutorul ei în bătălie,
Şi-apoi, de-o vrea de el să se desfacă,
Uşor îi face seama. Iar iertarea
Pe care i-o va dărui lui Lear
Şi fetei lui, Cordelia, după luptă,
Cînd amîndoi ne vor cădea în gheare,
N-au s-o mai vadă-n veci; căci legea mea
Nu-i cine dă mai mult, e cine ea.

(Iese.)

SCENA 2

Un cîmp între cele două tabere. Trompete. Intră, precedaţi de tobe şi stindarde Lear, Cordelia şi trupele lor; apoi ies. Intră Edgar şi Gloucester.

EDGAR: Tăicuţă, hai la umbra-acestui pom
Şi vin' să-i mulţumeşti de ospeţie

Și să te rogi să biruie dreptatea.
De-o fi să mă mai reîntorc la tine,
Balsam nădăjduiesc să-ți pun pe suflet.

GLOUCESTER: Să te păzească cerul, domnul meu!

(Iese Edgar.
Trompete; retragere. Reintră Edgar.)

EDGAR: Bătrîne, fugi! Dă-mi mîna; iute! Fugi!
Regele Lear pierdut-a bătălia
Și-i prins, și el și fata lui; hai, vino!

GLOUCESTER: Nu, domnule! Pot putrezi și-aici.

EDGAR: Iar gînduri negre? Omului i-e dat
Să plece de aici, cum dat i-a fost
Să vină-ncoace. Iar pentru soroc
Să fie pregătit![64] Hai!

GLOUCESTER: Ai dreptate.

(Ies.)

SCENA 3

Tabăra britanică, lîngă Dover.
Intră în triumf, cu tobe și steaguri, Edmund, apoi Lear și Cordelia, prizonieri, urmați de ofițeri, soldați etc.

EDMUND: Doi ofițeri să-i ia de-aici; să-i puneți
Sub pază grea, s-aștepte bunu-mi plac!

CORDELIA: Nu sîntem cei dintîi ce pătimesc
Din bunătatea lor nemăsurată.
Pe tine, oropsit monarh, te plîng
Căci eu cu roata sorții schimbătoare
M-am fost deprins. Nu vrei să le vedem
Pe cele două fete, pe surori?

LEAR: Nu, nu, nu, nu! La temniță, mai bine.
Cu tine-am să mă simt ca-n colivia
Cu păsări cîntătoare. Tu-mi vei cere
Să te blagoslovesc, și eu-n genunchi
Te voi ruga fierbinte să mă ierți.
Și vom, cînta și lungi povești ne-om spune
Din vremea de demult; ce-o să mai rîdem
Privind cum joacă-n aer fluturașii!

Sau ascultînd pe oamenii de rînd
Ce zic de ce se-ntîmplă pe la Curte,
Cu ei vom sta de vorbă despre toate:
De cei ce dobîndesc averi și ranguri
Și despre cei ce pierd ce-au dobîndit,
Cum unul intră,-n timp ce iese altul
Căci ei și cerul știu să-l iscodească.
Din temniță vom contempla, ca luna,
Cum cresc cei mari ai lumii și pogoară
Ca fluxul și refluxul mării.

EDMUND: Luați-i!

LEAR: Pe ruguri ca acestea, fata mea,
Chiar zeii-aduc prinosul lor de slavă.
Te-am regăsit. Cine-ar voi vreodată
Să ne despartă n-ar putea nici dacă
Din cer va smulge-o torță să ne-afume
Ca pe vulpoi[65] în codru. Șterge-ți ochii;
De-acum încolo, buba-rea să-i roadă,
Și foamea să-i răpună, pîn' la unul,
Pe cei ce ne vor face să mai plîngem.[66]
Vino!

(Ies Lear și Cordelia, sub escortă.)

EDMUND: Ascultă, căpitane; vino-ncoace.
Ia asta.

(Îi dă o hîrtie.)

Și urmează-i la-nchisoare:
C-un grad te-am avansat din clipa asta,
Îndeplinește-ntocmai ce stă scris,
Și ai în fața ta urcușul sigur
Spre-nalte slujbe. Omu-i după vreme.
Cînd ai o spadă-n mînă, uiți de milă,
Ori împlinești ce ți se poruncește,
Ori dacă nu, de alții leagă-ți viața.

OFIȚERUL Întocmai am să fac, *milord*.

EDMUND: La lucru!
Și să-mi trimiți răspuns cînd totu-i gata.
Ia bine seama, fără-ntîrziere,
Și numai cum am scris, așa să faci!

OFIŢERUL: Nu trag la jug şi nu pot roade paie,
Dar tot ce poate face-un om voi face.

(Iese.
Fanfare. Intră Albany, Goneril, Regan, ofiţeri, suită.)

ALBANY: *Sir*, azi v-aţi dovedit din plin bravura,
Iar soarta tot din plin v-a ajutat.
Pe adversarii noştri cei de frunte
I-ai prins şi vin acum să mi-i predai,
Că voi să le dau plată după merit
Şi după dreapta noastră judecată.

EDMUND: *Sir*, m-am gîndit, mai bine să-l trimit
La temniţă, sub pază, pe bătrînul
Şi ticălosul rege,-a cărui vîrstă
Şi titlu cunoscut ar mai putea
S-atragă iar norodul către dînsul,
Ba chiar să-ntoarcă împotriva noastră
Soldaţi plătiţi de noi să tragă-n el.
Cu el am dus-o, din aceleaşi pricini,
Şi pe regină. Astfel vor fi gata
De mîine, sau cînd vrei să fie-aduşi
La locul hotărît, de judecată.
Acuma, năduşiţi şi sîngerînzi,
Cînd omu-şi plînge fratele căzut,
Iar pricinile binecuvîntate,
Ce ne-au stîrnit, de toţi sînt blestemate,
Văzînd la ce năpastă i-au adus,
Socot că treaba asta, cu Cordelia
Şi taică-său, mai are loc s-adaste.

ALBANY: Cu voia dumitale, eu socot
Că-n bătălia asta nu ca frate,
Ci ca supus te ţinem.

REGAN: Ba ca frate,
Cu titlul ce se cade să-l cinstim,
Nainte de-a vorbi, ai fi putut
Să-ntrebi şi ce cred eu. A comandat
Cu rangul şi cu drepturile mele
Oştirea noastră;-această-ndrituire
Ne-apropie de-ajuns, să-i ziceţi: frate.

GONERIL: Ei, nu te-aprinde-aşa. Valoarea lui
Îi dă destule drepturi la mai mare
Şi fără mijlocirea dumitale.

REGAN: Cu titlurile mele învestit,
Va fi cu cei mai mari de o potrivă.
GONERIL: Așa ar fi, doar dacă ți-e bărbat.
REGAN: Glumind, bufonii-ades o nimeresc.
GONERIL: Oho! Oho! Știi, graba strică treaba.
REGAN: Doamnă, nu mă simt bine, căci altminteri
Ți-aș fi răspuns ceva, să-ți taie pofta.
A ta e, generale, oastea-mi toată,
Cu prizonieri, cu partea mea de țară;
Dispui cum vrei, de toate și de mine.
În fața lumii-ntregi, de-acum încolo
Ești domnul și stăpînul meu.
GONERIL: Cu japca?
ALBANY: Oricum ar fi, nu dînsa hotărăște.
EDMUND: Nici tu, *milord.*
ALBANY: Ba da, bastard nemernic.
REGAN *(către Edmund)*: Dă ordin toboșarilor s-anunțe
Că titlurile mele ți-aparțin.
ALBANY: Stai! Stai și-ascultă glasu-nțelepciunii.
Edmund, te arestez pentru trădare.

(Arătînd-o pe Goneril.)

Și pe-acest șarpe poleit, de-asemeni!
Cît despre ce pretinzi, cumnată dragă,
Refuz, în interesul soației mele,
Ce s-a legat în scris de domnul ăsta,
Și, ca soț bun, nu vreau s-o păgubești!
Iar dacă ții morțiș să-ți iei bărbat,
Declară-mi mie dragoste, fiindcă
Nevastă-mea e-n temniță și-s văduv.
GONERIL: Un interludiu comic, ca la teatru!
ALBANY: Gloucester, ești înarmat. Să sune goarne;
Și dacă nimeni nu se-nfățișează
Să-ți dovedească prin tăișul spadei
Că ești mișel și trădător, poftește!

(Îi aruncă mănușa.)

Cu viața ta mă jur să dovedesc
Că nu ești mai puțin decît ce-am zis.
REGAN: Mi-e rău! O, rău!
GONERIL *(aparte)*: Lucrează bine hapul...

EDMUND: Poftim, în schimb:

(Aruncă și el mănușa.)

Oricine-ar fi pe lume
Acela care-mi spune trădător
E-un josnic mincinos. Să-ți sune goarna!
Cu omul ce-ndrăznește să mă-nfrunte
Sînt gata să dau față. Și cu tine.
Voi ști să-mi apăr cinstea și cuvîntul.

ALBANY: Trompetele!

EDMUND: Trompetele să sune!

ALBANY: Pe tine singur să te bizui; oastea
Ce-n al meu nume fost-a ridicată
Tot din porunca mea s-a slobozit.

REGAN: Simt că mă pierd.

ALBANY: I-e rău. Duceți-o-n cort.

(Regan e dusă afară.)

Te-apropie, herald! Dă semne din surle
Și să citești această-nștiințare.

OFIȚERUL: Să sune trîmbițele!

(Trompete.)

HERALDUL: Dacă vreun om de neam bun, din rîndurile oștirii, vrea să susțină învinuirea de trădător adusă lui Edmund, zis conte de Gloucester, să se înfățișeze aici la a treia chemare a trîmbiței. El este gata să se apere cu arma-n mînă.

EDMUND: Hai, sună!

(Primul semnal de trîmbiță.)

HERALDUL: Înc-o dată!

(Al doilea semnal.)

Înc-o dată!

(Al treilea, căruia îi răspunde altă trîmbiță, după care intră Edgar, precedat de un trompet.)

ALBANY: Întreabă-l în ce scop se-nfățișează
Și-a dat răspuns trompetei.

CRAINICUL: Cine ești?
Ce nume și ce rang ai? și de ce
Răspuns-ai la chemare?

EDGAR: Eu n-am nume,
Căci otrăvitul colț al mișeliei
L-a-mpuns și mi l-a prăpădit. Sînt nobil,
De-un rang cu adversarul ce-am să-nfrunt...
ALBANY: Și care-i adversarul?
EDGAR: Cine-și zice
Edmund, conte de Gloucester, să se-arate!
EDMUND: De față! Ce-ai a-mi spune?
EDGAR: Trage spada,
Că dacă, prin vorbirea mea, jigni-voi
O inimă curată, brațul tău
Să apere dreptatea. Iată-mi spada:
Pe jurămîntul meu de cavaler,
Pe nobilu-mi blazon și pe onoare
Declar: că-n ciuda tinereții tale,
A inimii și numelui ce-l porți,
În ciuda rangului ce-ai dobîndit
Și vitejiei arătate-n luptă,
Ești un mișel ce și-a trădat credința
Și fratele, și tatăl, și urzește
Să-l piardă pe-acest prinț de toți slăvit.
Un trădător, din creștet pînă-n tălpi
Umflat, ca un broscoi rîios, de fiere.
Poftim de spune: „nu"; ci brațul ăsta
Și spada, și tot sufletul din mine
Stau gata să te-arate mincinos.
EDMUND: Firesc ar fi să te întreb de nume;
Dar falnicul tău port de om războinic
Și semnele obîrșiei din glas
Mă ngăduie să leapăd ocrotirea
Poruncilor cavalerești ce-mi lasă,
Cu cinste, dreptul de-a respinge lupta
Și-ți zvîrl învinuirile-n obraz,
Iar calomnia asta diavolească
Pe gît ți-o voi vîrî-ndărăt cu spada,
În inima-ți de-a pururi să se-ngroape.
Trompeți, semnalul!

(Trîmbițe. Ei se bat. Edmund cade.)

ALBANY: Cruță-l, cruță-l! Cruță-l!
GONERIL: Vai, Gloucester, vai, dar e o mișelie!
Căci după lege, nu erai dator
Să dai răspuns la orice provocare,

Cînd adversarul nu se știe cine-i,
Nu ești învins, ci înșelat, trădat.

ALBANY: Cucoană, mai domol cu gălăgia,
De nu vrei să-ți astup cu asta gura.
Cunoști scrisoarea, domnul meu? Ei, tu,
Că nu mai știu ce nume rău să-ți dau,
Citește-ți crima! Doamnă, să n-o rupi;
Pe cîte văd, nu-ți e străină slova.

(Îi dă scrisoarea lui Edmund.)

GONERIL: Ei, și? Aici nu tu, ci eu fac legea;
Și n-are cine să mă-nvinuiască.

(Iese.)

ALBANY: Ce monstruos! Cunoști scrisoarea asta?

EDMUND: Nu mă-ntreba ce știu și ce cunosc.

ALBANY Dați fuga după ea. În deznădejdea-i,
E-n stare de orice.

(Iese un ofițer.)

EDMUND: Sînt vinovat de tot ce m-acuzați,
Ba chiar și de mai mult, precum veți ști:
Trecute-s toate-acum, cu mine-o dată.
Dar cine ești tu, care m-ai răpus?
Te iert dacă ești nobil.

EDGAR: Fie, dară,
Să facem schimb de iertăciune[67]. Edmund,
Nu-s mai puțin de neam decît ești tu;
Ceva mai mult, de-ar fi să măsur bine
Sînt Edgar și-ți sînt frate, după tată.
Ciudat de drepți sînt zeii, cînd păcatul
Ce ne-a plăcut să-l facem ni-i pedeapsa:
Cu ochii lui plăti și tata noaptea
Păcatului din care te-ai născut.

EDMUND: E prea adevărat ce spui, și roata
Norocului[68] oprită-i pentru mine.

ALBANY: Deci nu m-am înșelat cînd presimțit-am
Că ești de neam ales. Te-mbrățișez.
Să nu mă ocolească-amărăciunea
Dacă v-am dușmănit cumva vreodată
Pe tine sau pe tatăl tău.

EDGAR: Eu știu, măria-ta.

ALBANY: Pe unde-ai stat?
Și cum de-ai cunoscut nenorocirea
Ce l-a lovit pe tatăl tău?

EDGAR: Veghindu-l.
Povestea-i scurtă. După ce voi spune-o,
Vai, inima aș vrea să mi se sfarme!
Temîndu-mă de apriga osîndă
Ce mă pîndea (o, dragoste de viață,
Ne lași, de teama morții, să murim
De zeci de ori la rînd decît să dăm
Cu moartea față dintr-o dată!), deci:
M-am preschimbat într-un calic în zdrențe,
Un biet nebun, la care latră cîinii;
Așa-l aflai pe tata, plin de sînge,
Cu ochii lui, ca niște mari inele
Din care nestematele-au fost smulse,
Și l-am călăuzit, cerșind pe drumari,
Cerînd mereu să-i mîngîi deznădejdea;
Dar cine sînt nu i-am destăinuit,
Vai, ce greșeală! pînă adineauri,
Cînd armele-mi gătind, să viu aici
Nesigur de izbînda mult sperată,
I-am povestit calvarul meu întreg,
Cerîndu-i să mă binecuvînteze.
Atunci sărmana-i inimă zdrobită
N-a mai putut să sufere vîltoarea
Acestei sfîșieri dintre durere
Și bucurie. A murit zîmbind.

EDMUND: Istorisirea ta m-a zguduit
Și negreșit va prinde bine; însă
Îmi pari a mai avea ceva de spus.

ALBANY: Dacă-i la fel de tristă și urmarea,
Eu nu mai am putere s-o ascult.

EDGAR: Pe lîngă cele ce v-am spus, urmarea-i
Ca amintirea unor vremi iubite,
Alături de-o durere neuitată
Ce-i gata pururi să te copleșească.
Pe cînd plîngeam, răpus de deznădejde,
Un om venit-a către mine, care,
Văzîndu-mi jalea,-ntîi a stat deoparte,
Apoi, recunoscîndu-mă și-aflînd
Nenorocirea, mi-a cuprins grumazul

Cu brațul lui puternic; și strigînd,
În hohote de plîns, pe trupul tatei
S-a prăbușit, cutremurînd tot cerul.
Cu glasul sugrumat mi-a povestit
A lui poveste nemaiauzită,
Cu riga Lear, și-n timp ce povestea
Vedeam cum crește-n el amărăciunea
Și viața-i cum începe să se stingă.
Cînd a sunat trompeta-a doua oară,
Așa-l lăsai, căzut, trăgînd să moară.

ALBANY: Și cine-i omul ăsta?

EDGAR: Este Kent,
E surghiunitul Kent; el l-a urmat
În haine preschimbate, pretutindeni,
Pe regele care-l nedreptățise,
Slujindu-l mai supus decît un sclav.

(Intră un curtean, cu un cuțit plin de sînge.)

CURTEANUL: Ajutor! O!

EDGAR: Ce ajutor?

ALBANY: Hai, spune!

EDGAR: Ce-i cu cuțitul ăsta, plin de sînge?

CURTEANUL: E cald, abia l-am smuls din inima-i,
Ah! Doamna-i moartă!

ALBANY: Cine? Care doamnă?

CURTEANUL: Doamna măriei-voastre, și-a ei soră,
De dînsa-i otrăvită. Așa spune.

EDMUND: Eram cu amîndouă logodit,
Acum tustrei ne logodim cu moartea.

ALBANY: Aduceți-le trupurile-aici,
De-s vii sau moarte: dreapta lor pedeapsă
Ne-a-nfiorat, dar nu ne-ndurerează.

(Iese curteanul; intră Kent.)

Pe cine văd? Chiar el! Îmi pare rău
Că-mprejurarea nu ne dă răgazul
Să te primim așa cum se cuvine.

KENT: Venit-am numai să zic noapte bună
Stăpînului meu, regele. E-aici?

ALBANY: Uitarăm tocmai lucrul cel de seamă!
Vorbește, Edmund! Regele-acum unde-i?
Unde-i Cordelia?[69] Vezi, Kent, cuțitul?

(Sînt aduse leșurile lui Goneril și Regan.)

KENT: Vai! Pentru ce?

EDMUND: Am fost și eu iubit[70]:
Una a otrăvit-o pe cealaltă
De dragul meu, apoi s-a omorît.

ALBANY: Așa a fost. Acoperă-le fața.

EDMUND: Mă prăpădesc! Aș vrea să fac un bine,
Deși nu-mi este-n fire. Să trimiteți
Îndată cît mai iute la castel;
Acolo-am dat poruncă să-i omoare
Pe Lear și pe Cordelia. Trimiteți,
Cît mai e timp.

ALBANY: Aleargă,-aleargă! Fugi!

EDGAR: La cine, doamne? Unde? Dă-mi un semn
Că ordinul a fost contramandat.

EDMUND: Așa e, ia cu tine spada asta
Și-arat-o căpitanului.

ALBANY: Grăbește!

(Iese Edgar.)

EDMUND: El a primit de la nevasta ta
Și de la mine ordin s-o sugrume
Acolo-n închisoare pe Cordelia
Și să dea zvon că ea și-a făcut seama,
Din deznădejde.[71]

ALBANY: Zeii s-o păzească!
De-aici luați-l și-l zvîrliți afară.

(Edmund e ridicat și dus.
Intră Lear, purtînd-o în brațe pe Cordelia moartă; Edgar, ofițerul și alții.)

LEAR: Urlați! Urlați! Urlați! Sînteți de piatră?[72]
Dac-aș avea eu ochii, glasul vostru,
Le-aș arunca spre cer, să crape bolta.
O, fata mea s-a dus, s-a dus de-a pururi.
Eu știu cum e cînd mori și cînd ești viu:
Ea-i moartă ca pămîntul. O oglindă!
Cumva de-o aburește răsuflarea-i,
E semn că fata tatei mai trăiește.

KENT: Așa-i sfîrșitul cel făgăduit?

EDGAR: Ori numai oglindirea grozăviei?

ALBANY: O, lumea prăbușească-se odată!

LEAR: A, fulgu-acesta tremură. Trăiește!

De-o fi așa, norocul meu învie,
Durerea să-mi răscumpere pe veci.

KENT *(îngenunchind)*: Stăpîne bun și drag!

LEAR: Te rog, în lături.

EDGAR: Kent este, un prieten.

LEAR: Blestem pe capul vostru, ucigași
Și trădători! Aș fi putut s-o scap,
Și-acum se duce pentru totdeauna!
Cordelia! Cordelia, nu pleca.
Ai spus ceva? Așa vorbește dînsa,
Încet și blînd, abia de-auzi ce spune;
Ce dulce lucru-i glasul la femeie!
Pe loc l-am omorît pe ticălosul
Care te sugruma.

OFIȚERUL: Așa-i, *milorzi*,
Precum a spus; l-a omorît.

LEAR: Păi, vezi?
Prăpăd făceam cu paloșul pe vremuri,
Pe toți i-aș fi tocat. Dar sînt bătrîn,
Și mi-a secat puterile necazul.
Tu cine ești? Vederea mi-a slăbit,
Dar parcă te cunosc, și-ți spun îndată.

KENT: De-au fost pe lume doi pe care soarta
I-a dăruit din plin cu rău și bine,
Ei se privesc acuma, față-n față.

LEAR: Ciudată revedere! Nu ești Kent?

KENT: Chiar el e, robul tău. Ce face Caius?

LEAR: A, bun băiat era! Așa-i cum zic;
Și cum trăgea cu spada, ca un zmeu!
Pe unde-o mai fi putrezind, săracul?

KENT: Ba nu, măria-ta. Că tot eu sînt...

LEAR: Acuma bag de seamă.

KENT: Eu sînt acel ce ți-a-nsoțit calvarul,
De la-nceput și pînă sus, în culme.

LEAR: Bine-ai venit aici.

KENT: Aici nu-i bine;
Zăbranicul cel negru-i pretutindeni;
Azi fetele mai mari ți s-au ucis
Luînd sorții înainte, de durere.

LEAR: Da, bine, cred.

ALBANY: Acuma firul vorbei iar și-l pierde;
Zadarnic să-i mai spunem cine sîntem.

EDGAR: În van e totul.

(Intră un ofițer.)

OFIȚERUL: Edmund, *sir*, e mort.

ALBANY: Nu-i nici o pagubă. Voi, nobili domni,
Prieteni, iată ce avem de gînd:
Vom face tot ce stă-n putința noastră
Să-i alinăm nemîngîiatul chin;
Iar cît privește sceptrul și puterea,
Le trecem, pentru cît rămîne-n viață,
Bătrînului monarh.

(Către Edgar și Kent.)

Pe voi în drepturi
Vă vom repune, adăugînd la ele
Răsplata meritată cu prisos.
Prietenii cinstire vor cunoaște,
Ceilalți vor bea din cupa cu amar.
Dar, vai, priviți, priviți!

LEAR: Pe biata mea prostuță-au sugrumat-o.
Nu, n-are viață! Spune-mi, pentru ce
Un cîine,-un cal, un șobolan trăiește,
Iar tu n-ai răsuflare, fata mea?...
Tu nu te mai întorci nicicînd! Nicicînd!
Te rog desfă-mi ăst bumb. Îți mulțumesc.
Ia uite, parcă buzele-i se mișcă,
Privește, iată! iată!

(Moare.)

EDGAR: Cade! Doamne!

KENT: Te sfarmă, inimă!

EDGAR: Măria-ta,
Deschide ochii!

KENT: Duhul nu-i munci!
Lasă-l să plece... Numai un dușman
Ar vrea să-l știe încă răstignit
Pe cruda roată-a lumii.

EDGAR: Da, s-a stins.
E de mirare că-a avut tăria
Să-ndure-o viață-atît de chinuită.

ALBANY: Să-i ridicăm. E-o sfîntă datorie
Să-i vadă și să-i plîngă tot poporul.

(Către Kent și Edgar.)

Voi doi, prietenii mei dragi, luați cîrma
Și vindecați însîngerata țară.

KENT: Pe mine, doamne, mă așteaptă-n drum
Stăpînul meu; e-acolo și mă cheamă
Și nu pot zăbovi prea mult la vamă.

EDGAR: Supuși acestor vremuri de durere.
Să spunem ce simțim, nu ce s-ar cere.
Cel mai bătrîn e cel mai pătimit!
Noi, tinerii, cît el n-o să trăim
Și la atîtea martori n-o să fim.

(Ies în sunetele unui marș funebru.)

Înregistrată oficial în Stationers' Register la 26 noiembrie 1607, piesa fusese „jucată în fața Maiestății Sale în seara spre sf. Ștefan", la 26 decembrie 1606. Cum, pe de altă parte, există clar unele împrumuturi din cartea lui Samuel Harsnett *Demascarea șarlataniilor nerușinate ale Papei (Declaration of Egregious Popish Impostures*, 1603), cercetătorii au ajuns la concluzia că redactarea a avut loc între 1604—1606 (după Kenneth Muir în 1604—1605, după F.E. Halliday în 1605—1606). Primul text tipărit a apărut în ediția in-cuarto din 1608, următorul (o copie corectată a acestuia) în 1619, apoi în „canon", ediția in-folio din 1623 (unde lucrarea ocupă locul al 9-lea în secțiunea tragediilor). Canonul renunță la aprox. 300 versuri din ediția in-cuarto, adaugă aprox. 100 (probabil pe baza unui exemplar al suflerului), introduce numeroase corecturi și împarte textul pe acte. Părerea generală a specialiștilor este că textul din 1623:

„... nu este numai tipărit cu mai multă acuratețe, ci se apropie cel mai mult de ceea ce a scris Shakespeare (...) ... se acceptă în principiu că ediția in-cuarto e considerabil inferioară celei in-folio și că, în consecință, aceasta trebuie să servească drept bază pentru un text modern"[1].

În forma din 1623, tragedia a fost pusă în scenă curind după Restaurație, apoi de abia în 1838, după ce se reprezentase versiunea modificată a lui Nahum Tate (cu un final fericit).

Povestea regelui Lear și a fiicelor sale era bine cunoscută în Anglia elisabetană și iacobită, beneficiind și de difuzare scrisă: *Cronica* lui Raphael Holinshed, 1577 (inspirată din *Historia Regum Britanniae*, 1135, de Geoffrey of Monmouth), fabulele în versuri din *Oglinda Conducătorilor (The Mirror for Magistrates* ediția 1574) de John Higgins, cîntul al 10-lea din cartea II a poemului *Crăiasa zînelor (The Faerie Queene*, 1590) de Edmund Spenser, o versiune a legendei în *Frînturi dintr-o lucrare mai amplă despre*

[1] Kenneth Muir, îngrijitorul ultimei ediții Arden a piesei, în Introducerea la *King Lear*, 1952, Methuen, London, 1971, p. XVI.

Britania (Remaines of a greater Worke concerning Britaine, 1605) a istoricului William Camden. După unii comentatori, însă, principala sursă a tragediei shakespeariene este piesa anonimă *Regele Leir (The True Chronicle History of King Leir and his three daughters, Gonorill, Ragan, and Cordella)*, înregistrată în 1594 și în 1605, cînd a fost și tipărită, deși succesiunea celor două tragedii rămîne la fel de neclară ca aceea a *Regelui Lear* față de *Timon din Atena*. (Bineînțeles, este posibil ca Shakespeare să fi văzut *Regele Leir* în interpretare scenică.) Oricum ar sta lucrurile, piesa anonimă reprezintă textul cel mai apropiat de tragedia lui Shakespeare, deși sînt evidente o serie de diferențe structurale: pe cîtă vreme *Regele Lear* se încheie cu moartea monarhului și a Cordeliei (cf. *Crăiasa zînelor*, unde ei sînt întemnițați iar Cordelia se sinucide), în piesa anonimă Leir redevine rege iar despre moartea Cordeliei nu se spune nimic; Shakespeare introduce intriga secundară cu Gloucester și cei doi fii ai săi (o preia din romanul *Arcadia*, 1590, de Sir Philip Sidney), figura Bufonului, motivul nebuniei lui Lear; credinciosul Kent e izgonit de rege și se travestește ca să rămînă în preajma lui, ceea ce Perillus, omologul său, nu este silit să facă.

S-au făcut trimiteri și la prima tragedie engleză „clasică" *Gorboduc sau Ferrex și Porrex* (G., or F. and P., 1561) de Thomas Sackville și Thomas Norton:

„Am încredințarea că *Regele Lear* — privit din unghiul moral al elisabetanilor — nu spune nimic foarte diferit de ceea ce s-a spus în *Gorboduc*. Ambele piese vorbesc despre regi care au dezmembrat statul, au distrus legămîntul sacrosanct al supunerii și au îngăduit nefirescului să se abată asupra lor înșile, asupra copiilor și poporului lor"[1].

Analogiile semnalate mai sus de Rossiter nu fac din *Gorboduc* o „sursă" pentru morala politică din *Regele Lear* (de altfel, nici Rossiter nu le prezintă astfel), dar le-am reprodus ca ilustrare a nenumăratelor căutări întreprinse în această direcție și rămase în stadiul de ipoteze. Sursele ideologice sigure ale tragediei sînt unele creații proprii ale lui Shakespeare, *Othello*, *Troilus și Cresida*, *Măsură pentru măsură*, *Richard al II-lea* și, în primul rînd, *Timon din Atena (dacă* această „moralitate" a fost compusă înainte de *Regele Lear)*, iar pe de altă parte, o serie de autori clasici (Aristotel, Horațiu, Pliniu cel Bătrîn etc.) și moderni (Montaigne, Harsnett, Hooker etc.), Biblia și folclorul; și folclorul, pentru că, așa cum, printre altele, arată John Holloway:

„Astăzi, indicația scenică «intră Lear, împodobit fantastic cu flori sălbatice» (IV, 6) poate face lesne impresia unei simple fantezii fără motivare sau reprezentînd doar un fel de simbol asociat cu fertilitatea și opusul ei. Pentru Shakespeare statutul lui Lear în această scenă trebuie să fi fost mult mai precis și semnificativ. Figura omului «Cu buruieni de cîmp,

[1] A.P. Rossiter, *Angel with Horns*, 1961, Longman, London, 1970, p. 258.

urzici și bozii, / Cucută, iarbă-rea și cu neghina / Ce fură holdei vlaga» (IV, 4, 3—5), ale cărui dintîi cuvinte sînt «Eu sînt regele» (IV, 6, 85), care face glume și predică (IV, 6, 181 și urm.), care e încredințat că va fi ucis curînd («Muri-voi vitejește, ca un mire», IV, 6, 203; «Otravă dacă vrei să-mi dai, o beau», IV, 7, 72), care poate spune: «Dacă vreți să puneți mîna pe el, atunci încercați să-l prindeți» (IV, 6, 20(—208) și fuge împodobit cu florile și urmărit de escortă — această figură e ușor de recunoscut. Lear este un Jack-a-Green *(persoană, mai ales un hornar purtînd pe corp, de arminden, o împletitură cu iederă, ilice, flori și panglici, n.n.)*, erou și totodată victimă a unui ceremonial popular. Iar Lear a dovedit limpede un interes față de asemenea manifestări. Întreaga sa carieră trădează modul folcloric, de basm popular, în gîndire și actorie. Acest mod apare în prima scenă, stilizată, în formalismul și simetria despărțirii de cele trei surori, în judecata pe care o înscenează într-o odaie din dependințele castelului (III, 6) și în acest spectacol de Jack-a-Green, pînă la ultima sa apariție pe scenă care nu poate să nu evoce legendarul «Să nu te pui / Între balaur și mînia lui» din prima scenă și în care Lear și Cordelia trebuie să apară nu ca rege și prințesă, ci, dincolo de viața normală, ca embleme ale extremelor a ceea ce e cu putință în realitate"[1].

„Jack-a-Green" putea fi „o figură ușor de recunoscut" în regele Lear pentru spectatorii din vremea lui Shakespeare, dar greu de recunoscut pentru spectatorii și cititorii de astăzi ai piesei, chiar dacă sînt englezi, chiar dacă sînt englezi cultivați, chiar dacă sînt shakespeariologi englezi de talia lui Holloway, căruia nu credem că analogia i-a fost sugerată înainte de a o fi studiat temeinic, cu acribie, pentru a o prezenta în termenii din citat.

Iar absența „fondului aperceptiv" esențial ce scapă astăzi cititorilor spectatorilor, traducătorilor, regizorilor oricărei piese de Shakespeare nu este nicăieri mai regretabilă ca în extrem de complexa tragedie a regelui Lear, care l-a făcut pe Hazlitt să-și înceapă eseul despre regele brit cu memorabilele cuvinte:

„Am fi dorit să trecem peste această piesă și să nu spunem nimic despre ea. Tot ce putem spune nu este nici pe departe la înălțimea subiectului, nici măcar la înălțimea propriei noastre interpretări a ei. O încercare de a descrie piesa sau efectul ce-l produce asupra spiritului este pur și simplu o impertinență; totuși, trebuie să spunem ceva. Adevărul este că e cea mai bună dintre piesele lui Shakespeare, pentru că atunci cînd a scris-o, a fost mai serios ca oricînd"[2].

---

[1] John Holloway, *The Story of the Night: Shakespeare's Major Tragedies*, fragment reprodus în *Shakespeare, King Lear*, Casebook Series, edited by Frank Kermode, Macmillan, London, 1969, p. 226.

[2] William Hazlitt, *Characters of Shakespeare's Plays*, 1817, Oxford University Press, London, 1966, p. 119.

„Fondul aperceptiv", conotațiile, aluziile, ridică probleme şi pentru cei care, spre deosebire de contemporanii dramaturgului, nu sînt îndeaproape familiarizați cu Biblia şi, în general, cu aprinsele controverse religioase ale perioadei. Tot Holloway ne atrage atenția atunci cînd vorbeşte despre rolul jucat de Lear în contextul schimbării rînduielilor:

„... Dar rolul lui special poate fi cel mai bine înțeles dacă vom insista asupra unui aspect căruia i s-a acordat rareori atenția cuvenită: paralelismul evident (deşi, fireşte, limitat) dintre situația lui Lear şi cea a lui Iov în Vechiul Testament. El decurge în mod firesc din felul cum piesa îi coboară pe oameni la nivelul animalelor, deoarece cuvintele lui Gloucester: «Astă-noapte, pe furtună, / Ca el văzut-am unul şi mi-am zis / Că omul e un vierme» (IV, 1, 32—33) amintesc de cuvintele lui Iov: «Am zis viermilor: voi sînteți mama şi surorile mele» (17: 14). De asemenea, Albany, în replica: «Vai, Goneril, nu meriți nici chiar praful / Pe care vîntul crud ți-l suflă-n față» (IV, 2, 29—31) o socoteşte pe Goneril mai de nimic decît țărîna şi se face ecoul unei idei permanente la Iov: «Degrabă mă voi culca în țărînă» etc. /.../

Totuşi, aceste două momente nu sînt decît începutul unei asemănări mult mai cuprinzătoare. Răbdarea lui Iov Lear a încercat să şi-o însuşească devreme (II, 4, 299; cf. «Voi fi o pildă de răbdare», III, 2, 37) iar Gloucester declară pînă la urmă: «Răbda-voi suferința pînă cînd / Îmi va striga: *Destul!* şi va muri» (IV, 6, 76—78).

/.../ ... există în Iov pasaje ce par să privească secțiuni întregi din piesă: «Dau la o parte de pe cale pe cei săraci... Îi fac să petreacă noaptea goi fiindcă nu au cu ce să se învelească, pentru că n-au veşmînt să se apere de frig. Ploaia repede din munți îi udă pînă la piele şi în loc de adăpost string în brațe stîncile» (24: 4—8).

/.../ Dar suferințele prelungite ale lui Iov sînt o provocare la această doctrină a ordinii şi mîngîierii. Cînd, în ciuda nenorocirilor sale, el «se ține de calea sa» («În toate acestea Iov nu a păcătuit») tribulațiile sale s-au dublat pur şi simplu. Acesta este episodul extraordinar, de fapt paradoxul teribil, care deschide şi face necesară discuția din restul textului. Dacă există vreo ordine oarecare în Natură, binele ar trebui acum să ia locul răului; în schimb, răul se întoarce cu îndoită putere şi se prelungeşte cu mult dincolo de durata sa firească.

Acțiunea din *Regele Lear* este, de asemenea, prelungită în virtutea aceleiaşi concepții. În mod repetat, sîntem îndemnați să credem că întrucît Natura reprezintă ordinea (deşi, neîndoielnic, este o ordine severă), izbăvirea de suferință este aproape; în schimb, suferința e reinnoită"[1].

---

[1] John Holloway, *Op. cit.*, p. 213—215.

Există apoi împrumuturi „complexe" din sursele clasice, cum este cel semnalat de Blunden:

„Aş alege o ilustrare... care, după cîte îmi pot da seama, nu s-a bucurat de atenţia cuvenită. Din capul locului, Lear este descris ca un om întrucîtva înclinat să-şi aducă aminte de educaţia sa şcolară. Răspunsul său la nefericitul „nimic" al Cordeliei este, categoric, o teză a vechilor filozofi ai naturii: «An Aliquid producatur ex Nihilo?»

Nimic nu iese din nimic.

Ceva mai departe, cu o referire la «barbarul scit», Lear pare să-l aibă în vedere pe Horaţiu. Se exprimă chiar în latină — «Hysterica passio» — cînd îşi descrie suferinţa fizică, «sufocarea mamei»; şi se compară cu Prometeu a cărui inimă e sfîşiată de un vultur. Iar în actul III el ascultă povestea fără noimă pe care bietul Tom, acoperit cu pătura, i-o înşiră despre pătimirile lui, cum ar fi «fuga călare pe un murg nărăvaş peste poduri de-o şchioapă». Lear ascultă această istorisire a mizeriei personificate şi mintea lui se concentrează asupra cazului «bietul Tom». Îl caracterizează pe dată «acest filozof» şi-i pune o întrebare nu numai consonantă cu războiul dezlănţuit de stihiile din jur, ci şi curentă în discuţiile filozofilor antici: «Care este cauza tunetului?» Această întrebare, pe lîngă că trădează interesul academic al lui Lear şi stabileşte o relaţie între bietul Tom şi vreme, face o discretă aluzie la ciocnirea dintre căldură şi frig, la propria sa dragoste arzătoare confruntată cu nerecunoştinţa cu inimă de marmoră a fiicelor sale. (...) «Fuga călare peste poduri de-o şchioapă» şi alte viziuni înfiripate de autobiografia bietului Tom l-au făcut pe Lear să-şi reamintească un pasaj faimos, cu care consună: «Modo i se spune şi Mohú». După «filozof», următorul epitet pe care i-l dă lui Tom e «învăţatul teban», apoi «bunul atenian». Pe scurt, fascinat de aiurelile lui Tom, Lear contemplă în tot acest timp situaţia prin prima *Epistolă* din *Cartea a II-a* a lui Horaţiu, şi mai ales prin versurile:

«Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poeta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus; et modo me Thebis, modo ponit Athenis».

«Pentru mine poetul este omul care poate păşi pe întreaga funie a artei sale, omul care îmi tulbură sufletul cu închipuiri, care mă înfurie, mă mîngîie, mă umple de grozăvii neadevărate ca un vrăjitor, care într-un moment mă poartă la Teba şi în momentul următor la Atena».) Există, aşadar, o unitate între excentricităţile risipite ale lui Lear.

În timp ce în mintea regelui se joacă această secundară scenă horaţiană, Edgar introduce o altă noţiune refractară:

«*Lear:* Ce-nveţi acum? *Edgar:* Cum să mă scap de draci şi de păduchi. *Lear:* Vreau să te-ntreb ceva între patru ochi» (III, 4, 161—163).

În acest moment intervine Kent, dar putem bănui care anume a fost intre-

barca. Cum și-a omorît el fiicele? Cuvîntul «pădurechi» își face la timp lucrarea; iar mai tîrziu, în scena din odaia dependințelor, cînd Lear se pregătește «hotărît, să le dea în judecată», el se adresează fantomelor fiicelor sale, definindu-l mai exact: «Și-acum vă vine rîndul, vulpi viclene». Către sfîrșitul acestei scene, el revine la ciudățenia de a-l cita pe Horațiu, cerîndu-i bietului Tom să găsească «haine» mai bune — acesta se înfășurase doar cu o pătură: «Ai să spui că este strai persan, totuși, te rog să-l schimbi». Această observație hazlie o vom aprecia la adevărata ei valoare constatînd că se inspiră din ultima *Odă* a lui Horațiu, *Cartea I:* «Persicos odi, puer, apparatus» («Băiete, sînt veșminte persane și nu sînt de acord»")[1].

La problemele legate de necesara identificare a surselor folosite de Shakespeare în *Regele Lear* se adaugă un număr impresionant de obstacole *lingvistice*, de a căror prezență trebuie să fie conștient la tot pasul oricine dorește (asemenea deznădăjduitului Hazlitt...) să înțeleagă, cît de cît, textul tragediei. Nici problemele acestea, nici tipurile sau categoriile speciale cărora li se subsumează nu sînt noutăți în lumina pieselor shakespeariene de pînă acum; dar unele cuvinte „dificile" sînt de importanță capitală, iar semnalarea cîtorva e justificată prin considerațiile generale ale unui shakespeariolog specializat și ca lingvist:

„Nicăieri în altă parte intențiile lui Shakespeare cu privire la limbă nu au fost mai complexe și succesul său nu a fost mai deplin ca în *Regele Lear*. Totul este subordonat planului său dramatic și acesta e conceput în termenii dramei poetice, poezia fiind exclusiv în serviciul ei. Abordarea nu mai este experimentală ca în *Romeo și Julieta*, pentru că folosirea exprimării este acum pe de-a întregul și conștient controlată, deși s-ar putea ca termenul «conștient» să fie nepotrivit, deoarece atît de vaste sînt resursele aflate la îndemîna dramaturgului încît avem impresia că aici conștientul acționează în cooperare cu inconștientul într-un mod excepțional și deosebit de rodnic"[2].

Înregistrăm în primul rînd cuvintele, sintagmele și chiar propozițiile ambigui sau plurisemantice într-un context restrîns. Astfel ultima replică a Bufonului: „And I'll go to bed at noon" („Iar la amiază mă duc și eu la

---

[1] Edmund Blunden, *Shakespeare's Significances*, 1929; 1934; în *Shakespeare Criticism 1919—1935*, selected by Anne Bradby, Oxford University Press, London, p. 330—332.

[2] Ifor Evans, *The Language of Shakespeare's Plays*, 1952, Methuen, London, 1966, p. 171.

culcare", III, 6, 92), considerată de unii critici ca nesemnificativă, nu are mai puțin de șapte sensuri posibile în interpretarea lui Blunden[1].

Sînt apoi cuvintele care, în contexte diferite, au sensuri diferite. Aici intră mai multe cuvinte-cheie sau cuvinte „tematice".

Nothing (și *nought*) „nimic" (lăsînd la o parte sinonimele metaforice — „pulbere", „țărînă", „vierme" etc.), „cel mai semnificativ cuvînt din piesă" (Halliday), este exploatat polisemantic în funcție de contextul respectiv, ca în următoarele exemple. În dialogul dintre Lear și Cordelia (cel care declanșează tragedia), aceasta din urmă îl folosește cu înțelesul de „nici o vorbă", „tăcere", „neexprimare", dar Lear îl transferă la generalizarea absolută din maxima „ex nihilo nihil fit":

„*Lear:* Ce ai a-mi spune? *Cordelia:* Nimic, stăpîne. *Lear:* Cum nimic? *Cordelia:* Nimic. *Lear:* Nimic nu iese din nimic. Vorbește" (I, 1, 88—92).

Scrisoarea ticluită de Edmund este un nimic („un fleac"), cînd, intenționat, bastardul se preface că o ascunde tatălui său, dar va deveni un lucru atît de important încît va dezlănțui tragedia acestuia din urmă:

„*Gloucester:* Ce hîrtie citeai acolo? *Edmund:* Nimic, milord. *Gloucester:* Da? Atunci ce fel de nimic strecori în buzunar cu atîta grijă? Nimicurile n-au nevoie de atîta luare-aminte. Arată-mi. Dacă e nimic, se poate vedea și fără ochelari" (I, 2, 31—37).

Sfaturile-avertisment pe care Bufonul le dă regelui și lui Kent și care se încheie cu concluzia practică (în cazul cînd vor fi urmate) ... „vei afla că-n mine-ncap / Mai mult de zece sute-n cap" prilejuiesc calambururi bazate pe cuvîntul „nimic" ca antonim al „cîștigului" sau „profitului" în replica lui Kent și a Bufonului și cu valoarea sa de generalizare obsedantă în replica lui Lear:

„*Kent:* Adică mai nimic, nebunule. *Bufonul:* Ca și cuvintele unui avocat căruia nu i s-a achitat onorariul; pentru ale mele tu nu mi-ai plătit nimic. Tu ce zici, unchiule: n-ai găsi nici o întrebuințare nimicului? *Lear:* Nici una, băiete; nimic nu se poate face din nimic" (I, 4, 142—147).

---

[1] 1) *(Cele 7 cuvinte)* „sînt o plictisită glumă ironică despre faptul că Lear nu s-a culcat la o oră atît de tîrzie; 2) Bufonul se plînge în glumă că nu a mîncat nimic înainte de culcare; 3) Reprezintă un calambur legat de numele popular al scînteioarei. Slăbit și cu tichia prostului pe cap, Bufonul seamănă cu această floare; 4) Dar dacă este așa, floarea se închide tîrziu. E limpede că a fost destulă furtună în timpul nopții; 5) Va mai veni, neîntîrziat, o nouă furtună; 6) Este ultima oară cînd Bufonul vorbește în piesă. El își prevestește moartea prematură, cuvîntul „bed" (pat) avînd și sensul secundar de „grave" (groapă); 7) El își scoate tichia pentru ultima oară ca să le mulțumească vechilor săi prieteni și spectatorilor" — Edmund Blunden, *Op. cit.*, p. 336.

În cursul aceleiaşi scene, Bufonul foloseşte cuvîntul în sens de „nulitate" adresîndu-i-se regelui, iar atunci cînd se întoarce spre Goneril îl repetă cu înţelesul de „nici o vorbă", ca un ecou al Cordeliei (cu deosebirea că tăcerea acesteia ascundea afecţiunea, iar tăcerea lui Goneril trădează ura):

„*Lear:* Ei, fata mea, ce gărgăuni ai în cap? De la o vreme parcă ţi s-au înecat corăbiile. *Bufonul:* Erai un băiat de viaţă cînd nu ţineai socoteala gărgăunilor ei. Acum joci rolul unui zero pe lîngă numerele celelalte, fiindcă un zero singur nu înseamnă nimic. Eu preţuiesc mai mult decît tine, fiindcă eu sînt bufon, iar tu eşti nimic. *(Către Goneril.)* Lasă, că-mi ţin limba. Mutra dumitale îmi porunceşte asta, chiar dacă nu spui nimic. Sst-sst! (I, 4, 209—218)"[1].

În rolul nebunilor de genul lui Turlygod sau bietul Tom, Edgar reuşeşte să supravieţuiască dar trebuie să-şi ascundă identitatea: „... ca ei/ Mai sînt ceva; ca Edgar nu-s nimic (II, 3, 21)".

„Nimicul" ca „neant" apare în viziunea lui Gloucester atunci cînd îşi dă seama că Lear este „o năruită operă-a naturii": „Aşa şi lumea se va destrăma / Şi va sfîrşi-n nimic" (IV, 6, 138—139).

Şi cuvîntul-cheie *Nature, nature* „natură", „fire", evocat adesea prin derivate *(natural* „natural", *unnatural* „nenatural", împotriva firii" etc.) e folosit polisemantic: ca „instinct" („*Edmund:* Natură, eşti zeiţa mea...", I, 2, 1); forţă creatoare şi activă („*Lear:* Natură..., draga mea zeiţă", I, 4, 299); opusă „artei" („*Lear:*... natura e mai dibace decît arta", IV, 6, 87); trupul şi sufletul („*Kent:* Natura, asuprită, doarme", III, 6, 106); felul de a fi al cuiva („*Lear:* Am să-mi schimb firea", I, 5, 36); caracter („*Cornwall:* ... ducem lipsă / De oameni cu o fire ca a ta", II, 1, 117); legături fireşti („*Lear:* Tu ştii / Mai bine-ndatoririle naturii", II, 4, 181—182) etc. etc. Sensuri deduse (de diferiţi interpretatori): omul, firea omenească („*Lear:* ... Cînd firea, încolţită, cere minţii / Să sufere cu trupul", II, 4, 108—109); viaţa („*Regan:* Acum natura / Ţi-aşterne dinainte asfinţitul", II, 4, 149—150); făptura, fiinţa, creatura („*Albany:* Natura/ Făptura ce nu-şi recunoaşte viţa", IV, 2, 32—33). Sensuri rămase neclare în: „*Lear:* Să ne-arătăm mărinimia multă / Acolo unde ne îndeamnă firea / Ce se va-ntrece cu destoinicia", I, 1, 54—55 (Muir propune „dragostea părintească" în opoziţie cu „dragostea copiilor", dar mulţi comentatori oferă alte interpretări); „*Gloucester:* ... firea însăşi e vătămată de efectele dăunătoare" (ale eclipselor), I, 2, 117—118; (interpretarea lui Muir nu e definitivă: „lumea firească a omului"); „*Curteanul:* Totuşi, ai / O fată ce răscumpără natura / De crîncenul blestem universal / Cu care-au ruşinat-o celelalte", IV, 6, 210—211. Pornind de la etimologia dublă a cuvîntului

[1] Kenneth Muir *(Op. cit.*, p. 46) arată că replica Bufonului este perfect comparabilă cu un pasaj din traducerea lui Florio a *Eseurilor* lui Montaigne — *Second Fruites).*

love „iubire", „dragoste" şi *to love* „a iubi", Terence Hawkes ajunge la concluzia:

„Cele două sensuri diferite, aproape opuse, pe care acest cuvînt le mai putea avea în perioada cînd scria Shakespeare sugerează, în mic, desfăşurarea întregii piese:

Verbele din engleza veche *lofian* — «a aprecia, a estima sau a declara valoarea unui lucru» şi *lufian* — «a iubi»; cele două sensuri apar în texte din sec. al XV-lea, precum şi într-un calambur implicit din cronica despre Leir a lui Holinshed (răspunsul dat de Cordelia regelui în scena împărţirii regatului) şi sînt folosite «comercial» de Goneril şi Regan şi «afectiv» de Cordelia în declaraţiile lor din I, 1, 56 şi urm."[1].

Multe cuvinte-cheie nu prezintă dificultăţi de sens, totuşi au o distribuţie semnificativă mai greu de surprins la o primă vizionare sau lectură a piesei. Este în primul rînd cazul cuvîntului *tempest* (şi *storm)* „furtună", „vijelie", „viforniţă" etc., o anticipare parcă a titlului şi, în parte, a cuprinsului ultimei capodopere shakespeariene — *The Tempest (Furtuna)*. În cadrul tragediei el ocupă un loc central în actul III, în scenele furtunii reale, manifestare grozavă a „macrocosmosului" de care regelui nu-i pasă pentru că „Furtuna ce-i în mintea mea adoarme / A simţurilor veghe" (III, 4, 12—13), dar cîteva clipe mai tîrziu e silit să intre în bordei fiindcă „Viforniţa mă-mpiedică să cuget / La răul care-i mai cumplit" (III, 4, 24—25). Or, ca în atîtea alte piese, Shakespeare recurge şi în *Regele Lear* la anticipaţia dramatic-poetică, cînd Bufonul îl avertizează pe monarh: „Ăşti domni care te slujesc acum / Şi numai la cîştig se-ndeasă, / Cînd vine ploaia,-şi văd de drum / Şi în viforniţă *(storm)* te lasă" (II, 4, 79—82).

În citatele de mai sus, esenţiale pentru sensul ideatic al piesei, „furtuna" nu este numai o noţiune (ca „nimic" sau „natură"), ci şi o *imagine* (în sensul lui C. Spurgeon, astăzi consacrat), pătrunzînd astfel şi în sfera subiectivului, a psihologicului, a afectului, şi, ca element al compoziţiei, în cea a poeticului şi dramaticului. Imaginea „furtună", prezentă şi prin sinonime („vîntoasa şi prigoana bolţii", II, 3, 12); „duşmănia aerului", II, 4, 212, „stihiile dezlănţuite", III, 1, 4 etc.) se asociază cu multe alte imagini din lumea naturii exterioare, care pregătesc scenele patetice din actul III. Clemen subliniază:

„...prezenţa dinamică a naturii în scenele de pe pîrloagă este pregătită foarte devreme prin aluzii... /.../ Încă în monologul lui Edgar din II, 3, găsim o introducere la marea scenă a landei. Limbajul lui Edgar — din clipa cînd îşi arogă rolul de nebun — e plin de referiri la lumea naturii. Acest monolog cuprinde numeroase reprezentări care evocă peisajul landei: o priincioasă scorbură de copac; ghimpi, ţepi de lemn, mlădiţe de

---

[1] Terence Hawkes, *'Love' in King Lear*, 1959, în *King Lear*, Casebook Series, *Op. cit.*, p. 179; 182.

rosmarin; cătune prăpădite, stîne, mori (...) În actul următor, de asemenea, vorbirea lui voit confuză contribuie în mare măsură la crearea unei ambianțe naturale pregnante. Ca să dau numai două exemple: «prin pîraie și bulboane, prin bălți și mlaștini» (III, 4, 51—52) sau «bea lintița de pe baltă» (III, 4, 136—137) /.../

Și în limbajul lui Lear forțele naturii își fac apariția înainte de a deveni o crudă realitate în actul III: «voi, trăsnete grăbite» (II, 4, 167). Mai cu seamă următorul vers sugerează de pe acum atmosfera landei: «...stătute neguri / Ce de pe bălți le soarbe-ncinsul soare» (II, 4, 169). /.../ În scena următoare Lear nu apare încă pe scenă, dar, pentru prima oară, aflăm de la Curtean ce se întîmplă cu regele:

«*Kent:* Pe unde-i regele? *Curteanul:* Dă piept cu răscolitele stihii;/ Se roagă de furtună să arunce / În mări pămîntul sau, umflînd noianul,/ Acesta să-l înece și, într-astfel, toate / Să se preschimbe ori să nu mai fie» (III, 1, 4—7).

Valoarea dramatică a acestei scurte descrieri e limpede. Apariția lui Lear în III, 2, e atît de copleșitoare și depășește atît de mult, din orice punct de vedere, tot ceea ce sîntem deprinși să vedem și să auzim pe scenă încît trebuie să fim pregătiți pentru acest moment. Marea scenă de pe landă ne solicită la extrem propriile noastre puteri creatoare ale imaginației; nepregătiți, nu am putea s-o înțelegem. Apostrofele adresate de Lear elementelor transformă descrierea neintegrată a Curteanului într-un dialog dramatic viu:

«Suflați, turbate vînturi, să vă crape / Și bucile obrajilor, suflați!/ Vă revărsați, puhoaie, peste praguri, / Urcați pînă-n clopotnițe, deasupra,/ Cocoșii cei de tablă să le smulgeți, / Voi, focuri de pucioasă, iuți ca gîndul, / Voi, olăcari ai trăsnetelor care / Stejarii năruiesc, hai, pîrjoliți-mi / Aceste tîmple albe. Iar tu, fulger, / Cu tunetul atotzguduitor / Turtește-odată sfera lumii-aceste, / Tiparele naturii să le spulberi / Ca-n vînt să piară tot ce e sămînță / De nerecunoștință-n omenire» (III, 2, 1—9)"[1].

Asemănătoare tematic, modal și poetic cu apostrofele lui Timon (*Timon din Atena*, IV, 1 și 3), dar detașîndu-se prin încadrare contextuală superioară, celebra replică a lui Lear subordonează furtuna reală furtunii sufletești, iar „imaginea", interlocutorul regelui, se înscrie într-o viziune cosmică:

„... în actul I Lear ceruse naturii s-o facă pe Goneril stearpă pentru totdeauna. Acum întreaga omenire trebuie să devină nerodnică, totul trebuie să fie nimicit. Pentru fantezia profetică a lui Lear sfărîmarea legăturii firești dintre el și fiicele sale apare ca o ruptură în sînul întregului

---

[1] Wolfgang H. Clemen, *The Development of Shakespeare's Imagery*, 1951, Methuen, London, 1966, p. 144—146.

univers. Întocmai cum natura umană şi-a depăşit limitele, tot astfel elementele îşi transcend hotarele — aceasta este o idee fundamentală, care apare continuu în lumea de imagini. Astfel, Curteanul spusese încă mai înainte: la porunca lui Lear apele trebuie să inunde pămîntul, iar pămîntul să fie măturat în mare. La sfîrşitul actului III întîlnim o imagine asemănătoare, de data aceasta folosită de Gloucester:

«Pe aprigă furtună, ca aceea / Pe care-n capul gol a îndurat-o / În noaptea cea de iad, chiar marea însăşi / S-ar fi zvîrlit să stingă stelele»"[1].

Pe urmele cercetătorilor mai vechi, Clemen interpretează amplu imaginile animaliere (la fel de numeroase şi în *Timon din Atena*). Cîteva excerpte:

„... Bradley rezumă efectul acestora: «În timp ce citim, sufletele tuturor animalelor par să intre, rînd pe rînd, în trupurile acestor muritori *(Bradley aminteşte şi metempsihoza pitagoreică, n.n.)*; oribile prin venin, sălbăticie, pofta de împreunare, perfidie, lene, murdărie; nenorocite prin neputinţă, goliciune, lipsă de apărare, orbire; iar omul, «cercetaţi-l cum se cuvine», este întocmai ce sînt ele». D-ra Spurgeon, în subtila ei analiză a imaginii dominante din *Regele Lear*, arată cum şi aceste imagini animaliere, «fiind zugrăvite mai cu seamă în momente de furie sau acţiune dureroasă, sporesc considerabil senzaţia de scîrbă şi suferinţă fizică». G. Wilson Knight, în capitolul său despre *Universul lui Lear*, explică pe larg cum aceste imagini ajută la ilustrarea «retragerii din umanitate» şi a altor teme de bază ale tragediei. (...) Natura, peisajul, lumea animalelor prind viaţă după ce lumea omului s-a prăbuşit; întrucît semenii săi l-au ostracizat, bătrînul monarh se întoarce la natură. Aceasta însă atrage după sine o influenţă crescîndă a elementului inferior şi animalic odată cu întunecarea spiritului şi conştienţei umane... /.../

/.../

/.../ Nu numai prin înfăţişare ci şi prin limbaj, Edgar e prezentat ca o imagine a animalităţii. Faptul că Lear se întîlneşte cu el pe landă are un înţeles simbolic. Ostracizat el însuşi şi părăsit în voia vînturilor neîncătuşate, regele află în Edgar cea mai jalnică întruchipare a surghiunitului. Propria sa condiţie şi, dincolo de aceasta, insignifianţa omului în general, asemănarea cu animalul, i se revelează clar lui Lear: «Omul fără găteliile de adaos nu e mai mult decît un biet animal, gol şi în două labe, ca tine» (III, 4, 109–111).

/.../

/.../ /*Pentru Bufon*/ pînă şi animalele nu ar fi atît de nesăbuite şi lipsite de instinct ca Lear, atunci cînd şi-a împărţit regatul"[2].

---

[1] *Ibid.*, p. 146–147.
[2] *Ibid.*, 148–150.

Din nou ca în *Timon din Atena*, imaginea bolilor e persistentă, dar ea este şi anticipativă, alături de „furtună" şi „animale":

„Cînd Lear îl ameninţă pe Kent cu sabia, acesta răspunde: «Omoară-ţi doctorul şi răsplăteşte / Hidoasa boală» (I, 1, 166). Epitetul «doctor» este premonitoriu deoarece se va justifica pe deplin numai în rolul lui Kent din ultimele acte; şi acelaşi lucru e valabil şi pentru «hidoasa boală» — ea are în vedere fiicele nerecunoscătoare precum şi ceea ce vor însemna ele pentru sentimentele lui Lear. Aici, în prima scenă, Kent este singurul care are acest presentiment; dar curînd, în actul II, Lear însuşi îi va spune lui Goneril:

«Eşti, totuşi, trup din trupul meu; ba nu, / O boală-n trupul care, din păcate, / E-al meu; coptură, gîlmă de ciumaţi, / Buboi umflat în sîngele-mi bolnav» (III, 4, 224—228)"[1].

Acumulate (ca în ultimul exemplu) sau, dimpotrivă, distribuite distanţat de-a lungul piesei, imaginile „revelatoare" (în primul rînd „metaforele revelatoare", ca să folosim termenul lui Blaga) se integrează aşadar organic în ţesătura ei tematică, poetică şi dramatică, rivalizînd însă şi cu „antonimul" lor, exprimarea foarte simplă. De aceasta s-a ocupat în mod special Inga-Stina Ewbank, care consideră că nu numai în *Regele Lear*, ci în întreaga operă a lui Shakespeare, poezia sa cea mai vibrantă şi specifică trebuie căutată în rostirile „de maximă simplitate în faţa a ceea ce e insuportabil, prea mare, prea complex".

Într-un prim paragraf cu referiri la *Regele Lear* din studiul *Shakespeare's Poetry*, autoarea se opreşte asupra „enigmaticei poezii" a lui Shakespeare *Phoenix şi turtureaua* care „reprezintă reuşita sa maximă în ceea ce priveşte exprimarea prin cuvinte a ceea ce nu poate fi articulat", apoi comentează:

„... prin structură şi mînuirea limbii, /*poezia*/ anticipează în chip ciudat ritmul dramatic al ultimelor scene din *Regele Lear*, începînd cu IV, 6. /.../ Lear e înconjurat de personaje care participă afectiv la ceea ce nu pot înţelege pe deplin /.../ /*Simplitatea exprimării lor*/ are, ca şi cea din poezie, un fel de finalitate inexorabilă, ca în aparteul lui Edgar în IV, 6, 145—146:

«Ce întîmplare! / Nicicînd n-aş fi crezut-o, povestită, / Dar este-aşa. Şi inima mi-e frîntă».

Ca şi în poezie, indiferent de înţelesul acţiunii centrale, ea «este aşa»; iar tot ce pot spune supravieţuitorii tragediei se reduce la «Noi, tinerii, cît el n-o să trăim / Şi la atîtea martori n-o să fim»"[2].

---

[1] *Ibid.*, p. 140.

[2] Inga-Stina Ewbank, *Shakespeare's Poetry*, in *A New Companion to Shakespeare Studies*, edited by K. Muir and S. Schoenbaum, London, 1971, p. 105.

După ce citează replica muribundului Mortimer din *1 Henric al VI-lea* (II, 5, 3—16), „emoţionantă" dar numai datorită „acumulării", Ewbank o compară cu replica lui Lear, de asemeni stăpînit de imaginea roţii de tortură şi a mormîntului: „Nu trebuia să mă sculaţi din groapă. / Tu eşti un suflet fericit; dar eu / Sînt tras pe o roată de foc; / Iar lacrimile mele-s plumb topit" (IV, 7, 45—48) cu comentariul:

„Lear are nevoie de patru versuri ca să comunice infinit mai mult decît Mortimer în cele patrusprezece ale sale, iar «mai mult» nu trebuie măsurat cantitativ ci calitativ. Pe cîtă vreme poezia lui Mortimer este un fel de ornamentaţie pentru situaţia dramatică, poezia lui Lear *este* situaţia, dovedind prin chiar pulsul inimilor noastre cum se simte acest trup debilitat şi care este condiţia lui spirituală. Exprimarea e determinată de structura experienţei umane: nivelul literal şi cel metaforic au fuzionat (Lear crede că *este* în purgatoriu, nu că este «ca şi cum» (...) Singura metaforă («plumb topit») *(ne întrebăm de ce e omisă «roata de foc», n.n.)*, care, totodată, conţine singurul adjectiv din fragment, redă mai curînd intensitatea decît structura experienţei. Aceste trăsături ţin de ansamblul calităţii poetice a piesei... aceea de a căuta atît de mult să sublinieze pur şi simplu intensitatea suferinţei evidente în acţiunea dramatică încît e prea puţin necesară imaginea analitică pentru a transmite felul «cum se simte». Indicaţiile scenice — de pildă «Intră Lear, purtînd în braţe pe Cordelia moartă» — sau referirile la ceea ce putem vedea noi înşine — ca «un cap atît de bătrîn şi alb ca acesta» — devin mai grăitoare decît comparaţiile sau metaforele dintr-o piesă care sfîrşeşte cu îndemnul «să spunem ce simţim, nu ce se cere» /.../

Ultimele momente ale lui Lear sînt, din punctul de vedere al exprimării, tot atît de frînte şi chinuite, tot atît de sfîşiate între speranţă şi deznădejde, ca omul însuşi; iar atunci cînd Kent vorbeşte la moartea lui, cuvintele sale se concentrează asupra unei agonii specifice:

«Duhul nu-i munci! / Lasă-l să plece. Numai un duşman / Ar vrea să-l ştie încă răstignit / Pe cruda roată-a lumii» (V, 3, 314—316).

/.../

/.../ Sîntem acum mai pregătiţi să apreciem efectul unor cuvinte-cheie iterative — cum este *see* «a vedea» în *Regele Lear* — care dobîndesc forţa dramatică şi tematică a imaginilor"[1].

Cuvintele-cheie, imaginile, precum şi vorbirea simplă (în momentele de mare tensiune) contribuie la unitatea şi structurarea formală a tragediei. Aceasta din urmă e scoasă în evidenţă de Robert M. Rehder:

„Primul act, în care sînt prezentate personajele şi începe acţiunea este cel mai lung, după cum actul final este cel mai scurt. (...) Simţul lui Shakespeare pentru act ca unitate a formei reiese din faptul că fiecare

[1] *Ibid.*, p. 110—111.

act ajunge la un punct culminant în ultima scenă. (...) În fiecare scenă din primele două acte este înfățișată o acțiune importantă. Piesa înaintează fără pauze sau interludii pînă cînd Lear iese în noapte și furtună, după care ritmul încetinește și devine mai variat. (...) Numărul sporit de scene din actele III și IV se explică prin complexitatea sporită a intrigii. Personajele au fost răspîndite în grupuri spre decoruri foarte variate (...); ca și la început, ele apar reunite la sfîrșit"[1].

Inspirîndu-se în parte din Bradley, W.R. Elton se ocupă de legătura dintre intriga principală (Lear) și cea secundară (Gloucester):

„Ideea că, de fapt, o intrigă dublă este neeconomică e, bineînțeles, sugerată de criterii și dimensiuni interpretative, precum și de tipul de piesă în care se întîlnește. Bradley sesizează simetria morală a operei, divizarea ei aproape egală în puterile binelui și ale răului; dar putem tot atît de bine să extindem simetria atît asupra structurii cît și asupra sensului piesei. În această dramă a duplicității și trădării, dubla natură a omului și enigma viețuirii sale pe pămînt se oglindesc în cei doi protagoniști. Întrucît scenele de început ale pieselor lui Shakespeare oferă chei pentru acțiune, este semnificativ că rîndurile introductive (I, 1, 1—7) stăruie asupra dualităților: antiteza Albany-Cornwall, împărțirea regatului și observația că «părțile sînt atît de bine cumpănite». În mod similar, legitimul Edgar «nu-i este mai drag» lui Gloucester decît nelegitimul Edmund. De asemenea, în timp ce la început statul, familia și inimile protagoniștilor sînt zdrobite («bătrîna inimă» a lui Gloucester «e zdrobită», II, 1, 91) la sfîrșit, cu familia dezmembrată și statul încă «scăldat în sînge» (V, 3, 322), glasul lui Lear ar vrea să «spargă» cerul și amîndoi bătrînii mor, cu inimile frînte. Dualitatea lui Hamlet, reflectată, de pildă, în repetițiile sale lexicale, se transformă în *Regele Lear* într-un principiu structural.

În plus, deși înlesnește expansiunea multiplicității, intriga dublă vine în sprijinul unității și menține interesul prin alternarea diverselor personaje și întîmplări care oglindesc problemele centrale. /.../ Dintr-un punct de vedere... intriga Gloucester dă formă intrigii principale, producînd un efect analog celui realizat prin obișnuita contrastare shakespeariană a prozei și versului"[2].

Deși Bradley recunoaște avantajele intrigii secundare, el discută și dezavantajele (aglomerarea personajelor spre sfîrșit, suprasolicitarea atenției spectatorului etc.), apoi constată, cu precădere în intriga secun-

[1] Robert M. Rehder, *Notes on King Lear*, Longman York Press, 1980, p. 42.

[2] W.R. Elton, *King Lear and the Gods*, 1966, fragment reprodus în Casebook Series, *Op. cit.*, p. 255—256.

dară, „improbabilități, inconsecvențe, vorbe și fapte ce sugerează întrebări la care nu se poate răspunde decît prin presupuneri":

„De exemplu, nu este invocat nici un motiv pentru faptul că Edgar, care locuiește în aceeași casă cu Edmund, îi scrie o scrisoare în loc să-i vorbească. /.../ Este firesc oare ca Edgar să se lase convins fără nici o ezitare să-și evite tatăl în loc să se ducă la el și să-l întrebe de ce e furios? De ce, atunci cînd Gloucester e izgonit din casa lui, el trebuie să străbată pe jos, chinuit, tot drumul pînă la Dover din simpla dorință de a se omorî (IV, 1, 76—78)? Și nu e un lucru extraordinar că, după încercarea de sinucidere a lui Gloucester, Edgar să-i vorbească mai întîi în limba unui gentilom, apoi lui Oswald — în prezența lui — într-un dialect țărănesc butucănos, apoi iar lui Gloucester într-un limbaj ales și totuși Gloucester să nu manifeste nici cea mai mică suprindere?"[1].

Unitatea cea mai evidentă o realizează în beneficiul tragediei figura dominantă și atît de complexă a regelui. Ca și Timon, el determină întreaga acțiune (deși participarea sa directă e sporadică), dar spre deosebire de atenian, evoluează moral și ca mod de a gîndi. Schematic, Lear străbate în cursul a patru acte distanța imensă dintre pre-istoria lui, opacitatea sa de megaloman, definită de Regan prin cuvintele „dintotdeauna s-a cunoscut prea puțin pe sine însuși" (I, 1, 297) și recunoașterea deplină a propriei sale condiții, mai întîi a celei fizice: „un om bătrîn, sărac, bolnav, slab și disprețuit" (III, 2, 20), apoi a celei psihice: „Sînt un biet om bătrîn, copilăros" etc. (IV, 7, 59—70) (de reținut că Timon, iremediabil, nu se va recunoaște vinovat niciodată).

În momentul cînd apare pe scenă, autocratul are luciditatea elementară (în cazul de față excepțională) de a recunoaște că e bătrîn, că îl așteaptă și pe el inevitabilul și că trebuie să lase grijile și treburile țării „pe alți grumaji, mai tineri" pentru că are nevoie de „tihnă" (nu pentru că e „copilăros" sau incapabil). În fața hărții, infantilismul își dă copios de veste prin erorile pe care le comite Lear: divizează regatul (eroare politică), se leagănă în iluzia că, abdicînd, își va păstra prerogativele regale — pentru că „după o viață întreaga de putere absolută, nu-și poate imagina o lume în care nu va mai fi cinstit ca rege" (John Wain), nu distinge între aparență și esență, intre vorbe goale fiind lingușitoare cu folos pentru declaragii și vorbele sincere dar trădînd afecțiunea reală a Cordeliei, nu stabilește nici o legătură între acestea și purtarea ei de mai înainte, care, presupunem, l-a îndemnat să i se adreseze cu cuvintele: „Tu, bucuria noastră cea din urmă / Și cea dintîi". Tot în planul necunoașterii realității se înscrie izolarea sa într-o lume proprie, fictivă, singura care-i poate satisface orgoliile — de aici și imposibilitatea comunicării reciproce: „Dialogul cu

---

[1] A.C. Bradley, *Shakespearean Tragedy*, 1904, Macmillan, London, 1971, p. 210.

fiicele sale nu este, de fapt, un dialog, respectiv un dialog întemeiat pe dorința reciprocă a înțelegerii reciproce. Lear hotărăște dinainte răspunsurile pe care le va primi; nu reușește să se adapteze persoanei căreia îi vorbește"[1] (în această privință el este un antipod perfect al lui Hamlet). În plan moral, Lear păcătuiește împotriva legăturii naturale dintre părinte și copil (dar mai tîrziu va face caz de „natură") atunci cînd, într-un moment de egocentrism exacerbat, îi adresează Cordeliei cuvintele: „Mai bine nu te mai năşteai decît / Să nu te-arăţi plăcută feţei mele" (I, 1, 236—237) sau cînd nu o mai recunoaşte ca fiică: „aceea ce mi-a fost vlăstar" (I, 1, 122).

„Amestecul original de impetuozitate, dîrzenie și îngăduință față de sine devine hidos la Lear prin caracterul lui anti-uman distructiv. (...) În cîteva clipe de nestăpînire, el a distrus temelia fericirii tuturor și a dat drum liber lăcomiei și cruzimii. Setea de răzbunare a lui Lear e atît de acută încît atunci cînd regele Franței declară că e gata s-o ia pe Cordelia fără zestre, el repetă că nu mai este copilul lui: «Nu este fiica noastră» (I, 1, 266)"[2].

Deși nu lipsit de inteligență (în limitele paranoiei), Lear și-o eclipsează aproape total în izbucnirile sale colerice și totodată poetice, „exprimarea vulcanică a pasiunilor sale care îi dau dimensiuni aproape megalitice" (F.E. Halliday), prima din suita ce va urma fiind dezavuarea Cordeliei: „... mă jur pe sfîntul soare, / Pe tainele Hecatei și-ale nopții" etc. (I, 1, 111 și urm.).

Ca și Timon, Lear nu poate accepta sfaturi de la oamenii de bine iar critica deschisă a lui Kent: „Schimbă-ți hotărîrea, / Altfel, cît mai răsuflu, am să-ți spun / Că ai greșit" (I, 1, 167—169) o primește cu trăsnete și fulgere: „Ascultă, ticălosule, / Pe jurămîntu-ți de vasal, ascultă!" etc. (versul 170 și urm.).

O dată cu scena a 4-a începe contactul dureros al regelui cu realitatea ascunsă îndărătul vorbelor umflate și lingușitoare. Oswald, intendentul lui Goneril, îl primește în casă cu vădită lipsă de respect (cum a fost instruit), ceea ce îl face pe Lear să-l întrebe: „Cine sînt eu, domnule?" (ca reproș, în sensul de „ai uitat cine sînt?") iar răspunsul „Tatăl stăpînei mele" (deci nu „regele") dezlănțuie un potop de imprecații. Cînd apare Goneril și-l mustră pentru comportarea sa urîtă cu slugile ei, Lear o întreabă, pe jumătate mustrător, pe jumătate uimit: „Tu ești fata mea?" (I, 4, 241) iar ceva mai departe începe să se îndoiască de propria sa iden-

[1] Wolfgang H. Clemen, *Op. cit.*, p. 134.
[2] John Wain, *The Living World of Shakespeare*, Macmillan, London, 1964, p. 163.

titate (i se pare că, renunțînd la regat și la însemnele puterii, și-a pierdut-o):

„Mă recunoaște cineva? Nu-s Lear, / Lear nu se poartă, nu vorbește-așa; / Unde i-s ochii? Ori, te pomenești / Că mintea lui începe să adoarmă... / Treziți-mă, spuneți-mi cine sînt" (vers. 248—252). Bufonul îi răspunde polisemantic: „Umbra regelui Lear".

Făcînd încă un pas spre cunoaștere, Lear înțelege că a nedreptățit-o pe Cordelia, se bate cu pumnii în cap în timp ce rostește cuvinte aspre pentru actul său necugetat: „Ah, Lear, Lear! / Izbește-n poarta care s-a deschis / Să intre nebunia și să iasă / Lumina minții!" (vers. 294—296). După care îl cuprinde din nou furia, exprimînd-o cu blesteme asemănătoare cu cele ale lui Timon (*Timon din Atena*, actul IV, scenele 1 și 3), iar acestea pe de o parte introduc, accentuat, tema nerecunoștinței, iar pe de alta, reiau tema „anti-naturii" părinților, atitudine de care regele se face iarăși vinovat chiar dacă e vorba despre „monstrul" Goneril: „Natură,-ascultă, draga mea zeiță, / Oprește-ți mîna dacă ai de gînd / Să faci făptura asta să rodească" etc. (vers. 299—313).

În scena 5, avertizat de Bufon că nici Regan n-o să-l primească mai bine decît sora ei, Lear se simte descumpănit și e cuprins de teama că va înnebuni (ea va deveni cronică): „Nu mă lăsați să-nnebunesc, o, zei, / Țineți-mă, nu vreau să-nnebunesc" (I, 5, 51—52). Implicit, se consideră întreg la minte.

În casa lui Regan, II, 4, Lear îl găsește pe Kent în obezi, dar nu-i dă crezare acestuia cînd îi spune cine l-a ferecat: „*Lear:* Dar cine-i cel ce rangul înjosindu-ți / Te-aduse-n starea asta? *Kent:* Amîndoi, / Fata și fiul înălțimii-voastre. *Lear:* Nu. *Kent:* Da. *Lear:* Îți spun că nu. *Kent:* Eu spun că da" *etc.* (II, 4, 12 și urm.); adevărul lui subiectiv nu poate să se împace cu ceea ce află (cf. dialogul dintre Timon și Flavius în *Timon din Atena*, II, 2, 133 și urm.). Pînă la urmă el se lasă convins de relatarea amănunțită a lui Kent și iar i se întunecă mintea: „Durere, locul tău este mai jos, / Nu îndărătul frunții (vers. 57—58)". În schimb, cînd primește o nouă lovitură, vestea transmisă prin Gloucester că ducele de Cornwall și Regan nu pot vorbi cu el pentru că sînt bolnavi, Lear nu reacționează exclusiv „vulcanic", ci și prin replici care marchează intervenția aprecierii lucide („palavre", 90), stăpînirea de sine conștientă („Mergi de-i spune / Acestui foc de paie — nu, nu încă" — vers. 105—106; „Am s-aștept"), autocritica („Îmi pare rău că firea mea aprinsă / A luat drept bun ce-a spus un om bolnav", vers. 111—113) și, lucrul cel mai important, o primă vestire a empatiei, rod al propriei sale suferințe. În acest context al progresului cunoașterii reține atenția și capacitatea lui Lear de a face generalizări corecte, dintre care una privește identitatea:

„S-ar prea putea să nu se simtă bine / Și-atunci... Îndatorirea sănătății / N-o știe boala; nu mai sîntem noi / Cînd Firea, încolțită, cere minții / Să sufere cu trupul" (vers. 106—110).

În dialogul cu Regan, apoi și cu Goneril, Lear se străduiește, pe alocuri fără succes, să-și stăpînească furia și indignarea, exprimate acum mai ales prin tonalități noi pe care i le inspiră „răbdarea" („sînt răbdător", v. 233; „Eu de răbdare am nevoie, ceruri!", v. 274) și hotărîrea de a nu plînge. Apar noi generalizări: „Cei răi, atunci cînd nu sînt cei mai răi, / Se-arată-aproape buni și li se cade / Chiar prețuire" (v. 259—261) etc. Teama că ar putea să-nnebunească revine în două rînduri: „Să nu mă scoți din minți, fetițo" (v. 221), „Nebune,-nnebunesc" (v. 289).

Nebunia lui Lear, declanșată în scenele furtunii din actul III, alternează cu momente de luciditate și, pe de altă parte, chiar atunci cînd spectatorii o receptează ca atare, ea „se identifică cu o nouă perspectivă a situației regelui" (J. Wain), „are un caracter ambiguu" (Șvedov), divagațiile nu sînt în general lipsite de coerență. Suferința pricinuită de nerecunoștința fiicelor e atît de mare încît, în prelungirea felului său de a gîndi puțin dar concentrat asupra unei anumite atitudini sau noțiuni (v. „nimic" sau „natură"), nerecunoștința devine un element obsesiv. „Retorica bombastică" (J. Wain) din „Suflați, turbate vînturi..." (III, 2, 1—9) se încheie cu dorința „Ca-n vînt să piară tot ce e sămînță / De nerecunoștință-n omenire". În scena 4, unde Lear însuși stabilește paralelismul dintre furtuna reală și cea pe care o îndură mai greu, „furtuna ce-i în mintea mea", el e conștient de pericolul obsesiei: „O, nerecunoștință! (...) Lăsat pe cîmp pe-o noapte ca aceasta! (...) O, Regan! Goneril! El, tatăl vostru, / Bătrînul vostru tată bun și darnic, / El, care v-a dat tot — o, ăsta-i drumul / Spre nebunie. Nu-l urmez, ajunge!" (vers. 17—22). Iar după apariția lui Edgar, care, prefăcîndu-se nebun ca să-și ascundă adevărata identitate (și astfel completînd trio-ul semnificativ al dezaxaților — ceilalți sînt regele și Bufonul) cere de pomană pentru că e urmărit de „tartorul cel mare" etc., Lear nu-și explică starea lui de plîns altfel decît prin comentarii ca: „Te pomenești / C-ai împărțit averea la copii (vers. 47—48), „Tot fetele l-au dus aici, sărmanul" (v. 62), „Prăpădul tot al soartei omenești / Să cadă pe-ale tale fete rele" (vers. 66—67); iar observația lui Kent că „omul ăsta n-are fete" (v. 68) nu-l abate pe Lear de la ideea sa fixă: „Să nu mă minți, la moarte mincinoșii! / În halul ăsta nu-l puteau aduce / Decît copiii răi" etc. (v. 69 și urm.). În conversația cu Kent și bietul Tom (Edgar), Blunden vede o ilustrare:

> „a metodei dominante în nebunia regelui de a se agăța de o idee sugerată memoriei sale de împrejurări sau minții sale de o conversație pe care o aude și de a o reține, subordonînd-o altor subiecte cu un fel de mîndrie /.../ Acesta e drumul spre culmea nebuniei sale..."[1].

Nemărginita milă a lui Lear față de sine nu-i mai îngăduie să persevereze în direcția autoreproșurilor anterioare; după o catalogare a ticălo-

[1] Edmund Blunden, *Op. cit.*, p. 330.

şiilor omeneşti „nepedepsite de judecători" dar aşteptîndu-şi judecata stihiilor, el declară „...sînt un om ce n-a greşit atît / Cît alţii au greşit faţă de el" (III, 2, 59—60). Cu toate acestea, comentatorii desluşesc o autocondamnare semiconştientă a regelui în cuvintele: „Nelegiuiri, / Ieşiţi din tainiţe..." (vers. 57—58) — ca parte „a furtunii ce-i în mintea lui". Dar suferinţa fizică insuportabilă pe care o îndură nu numai el ci şi Bufonul trezeşte în Lear sentimentul solidarităţii umane. Cînd Kent îl roagă să se adăpostească în bordei, Lear spune:

„Mă tem că mintea-ncepe să mă lase. / Băiete, hai să mergem. Unde eşti? / Ţi-e frig? Mi-e tare frig şi mie. Unde-i / Coliba ceea, omule? Nevoia / Ne-nvaţă repede să preţuim / Şi lucrurile cele mai umile. / Hai, du-ne la bordei. Sărman nebun, / Te plîng, mi-a mai rămas un dram de milă" (III, 2, 67—73).

În faţa bordeiului, după ce motivează: „Viforniţa mă-mpiedică să cuget / La răul mai amarnic" (III, 4, 24—25) şi-l invită pe Bufon să intre, exclamînd: „O, sărăcie, / Cîţi n-au un adăpost!" Lear rămîne singur cîteva clipe ca să-şi rostească „rugăciunea" care, prin manifestarea clară a capacităţii pentru empatie, proclamă atingerea unei trepte superioare a cunoaşterii:

„Voi, despuiaţi şi oropsiţi ai sorţii,
Pe vremea asta unde vă pitiţi
Sub lovitura ei necruţătoare,
Cu capul gol şi costelivi de foame
Şi-mbrăcămintea numai găuri toată,
Să ţineţi piept urgiilor furtunii?
De voi nu mi-a păsat pînă acum.
Te vindecă, mărire, aşadar:
Îndură tot ce-ndură nevoiaşii,
Aruncă-le prisosul tău şi cerul
Arată-l astfel mai puţin nedrept".
(III, 4, 28—36)

Din interpretările lui L.C. Knights:

„Aceasta e milă, nu milă faţă de sine; iar condamnarea altora cedează momentan locul autoincriminării: «De voi nu mi-a păsat pînă acum». Totodată, putem spune că e o rugăciune adevărată şi că i se va răspunde ca atare: *după* ce o rosteşte, Lear va trece prin procesul anevoios al vindecării, leacul fiind viziunea omului fără «gătelile civilizaţiei» *(unaccommodated man)*.

Am mai făcut oarecare referiri la natura acestei viziuni, care include suferinţa celor săraci şi surghiuniţi, indiferenţa Naturii şi toate impulsu-

rile condamnabile sălăşluind în inima omului. De acum înainte problema lui Lear, de fapt, problema pusă întregii piese, este cum să facă faţă lumii astfel revelate, eului astfel revelat. Bineînţeles, se poate spune că Lear nu face faţă în nici un fel deoarece după ivirea bietului Tom (cu care se identifică imediat /.../) el e nebun. Totuşi, ceea ce trebuie reţinut din acestea e faptul că, ferit de interferenţa personalităţii oferite lumii ca «Lear» şi care s-a dovedit total necorespunzătoare sub stres, el este liber să exprime atitudini anterior ascunse lui deşi (...) spectatorii le-au sesizat. /.../ ... impulsurile se manifestă cu sinceritatea neinhibată a acţiunilor simbolice din vise. În centrul vîrtejului se află obsesia vinei şi a pedepsei. Ceea ce constituie tortura — «roata de foc» a lui Lear — este faptul că fiecare atitudine succesivă, purtînd amprenta absolutei sale inadecvări, nu poate genera decît reculul şi o nouă precipitare în nebunie. Tăgăduirea implicării («ei nu mă pot aresta pe învinuirea că am bătut bani falşi» — IV, 6, 84) trădează o mărturisire a vinei. Agresiunile imaginare se transformă imediat în situaţii în care Lear este victima. Mai semnificativ decît orice este dorinţa insistentă de a vedea «legea pedepsindu-i pe vinovaţi». Dar judecata fictivă a lui Goneril şi Regan (III, 6, 22—59) nu este numai un indirect comentariu ironic la adresa justiţiei umane (el va deveni explicit mai tîrziu); «piesa-în-piesă» respinge obişnuitul apel la un oarecare cod legal sever:

«Acum, cealaltă; ochii ei vicleni / I-arată gîndurile. Arestaţi-o./ Foc, arme, săbii! Curtea-i mituită! / Fals tribunal, de ce-o lăsaţi să scape?» (vers. 56—59)

«Curtea-i mituită», într-adevăr! Fantezia lui Lear se desfăşoară corect atunci cînd, punînd capăt procesului într-o confuzie demenţială, ea îi spune că dînsul nu poate ajunge la realităţile omeneşti în felul acesta.

Dacă nu este de folos nici una din atitudinile obişnuite întrucît corelativul fiecăreia este iluzia, de ce anume se poate ataşa mintea lui Lear? S-ar părea că de nimic altceva decît de recunoaşterea propriei sale participări la o depravare sesizată ca universală. Există, de fapt, două momente cînd recunoaşterea de către rege a eşecului său total nu este însoţită de referiri mai generale şi acestea, după părerea mea, sînt disjunse cu bună ştiinţă. În primul caz (IV, 3, 43 şi urm.) auzim despre «ruşinea» — ruşinea «atotstăpînitoare» şi «arzătoare» — care întovărăşeşte conştiinţa «asprimii» faţă de fiica pe care a izgonit-o. A doua oară, cînd autoacuzarea capătă un surprinzător ton impersonal, Lear însuşi spune cît de false erau măgulirile încurajate şi acceptate de el: «Se linguşeau pe lîngă mine, ca javrele. /.../ Cînd m-a bătut ploaia prima oară şi vîntul a făcut să-mi clănţăne dinţii, cînd vîntul n-a vrut să tacă la porunca mea, atunci mi-am dat seama şi i-am mirosit eu cine-mi erau. Da, da, nu erau oameni de nădejde şi de cuvînt; îmi spuneau că sînt atotputernic. Minciună! Un guturai e mai tare ca mine» (IV, 6, 98—108). Dar deşi fiecare din aceste pasaje reprezintă o coborîre în realitate, deşi imediat după primul

din ele reapare Cordelia căutîndu-și tatăl, apogeul viziunii lui Lear nu a fost încă atins"[1].

În continuarea întrevederii cu Gloucester și Edgar din scena 6, replicile fără noimă ale regelui sînt întrecute de observații lucide (ca aceea citată mai sus de L.C. Knights), de unde și surprinderea exprimată de Edgar într-un aparteu: „Ce cuget clar în nebunia lui!" (vers. 179—180), surprindere explicabilă și prin mai multe generalizări făcute de Lear (chiar dacă unele sînt discutabile). Regele justifică adulterul prin pilda „naturii": „*(Către Gloucester)* Nu vei muri; să mori din adulter? / Și pasărea și musca-și fac de cap/ În văzul tuturor; / Lăsați împreunarea să-și ia zborul, / Căci fiul cel din flori, cel al lui Gloucester,/Mai bine s-a purtat cu tatăl lui / Decît fetele mele zămislite / Din legiuitul așternut" vers. 114—118); stigmatizează apoi femeile pentru poftele lor sexuale neînfrînate și ascunse îndărătul *aparenței* (vers. 121—135) și, s-ar părea, în aceeași ordine de idei, i se adresează lui Gloucester: „De ce te uiți cruciș? Te ostenești degeaba, orbule Cupidon *(firma bordelurilor)*, n-ai să mă faci să iubesc". „Aceste cuvinte", scrie Rehder, „sugerează nu numai că o parte a nebuniei lui Lear stă în incapacitatea de a iubi, ci și că el a dorit dragostea fiicelor sale fără a fi în stare să-i răspundă"[2]. Înțelegînd că Gloucester e orb, Lear afirmă că „omul poate vedea mersul lumii și fără ochi", ilustrează acest „mers" prin asprimea judecătorilor față de „hoțul nepricopsit", relație de echilibru precar pentru că rolurile se pot schimba oricînd (cînd nu se mai știe „care-i hoțul și care judecătorul", rîndurile 156—159) și stăruie asupra „autorității", „un cîine temut fiindcă e la putere". Rechizitoriul e violent, dar implică empatia sub formă de milă față de „bietele fete păcătoase": „Tu, paznic ticălos, oprește-ți biciul, / De ce-o izbești cu-atîta sîrg în spate /... ?/ De dîre vii vărghează-ți tu spinarea, / Că de la tine i s-a tras păcatul". După ce critică „atlazul și dantela / Și blănurile scumpe" care „ascund tot", „mișelia își pune-armuri de aur, / De ea se frînge-a judecății spadă", Lear trage încheierea:

„Eu zic că nimeni, / Nu-i nimeni vinovat într-adevăr, / I-am grațiat pe toți. Prietene, / Învață asta bine de la unul / Ce-l poate amuți pe-un procuror. / Atîrnă-ți ochi de sticlă, și întocmai / Ca un politician mîrșav, să pari / Că vezi ce n-ai văzut" (rînd. 164—177). Aspectele morale sînt însoțite de o generalizare filozofică (loc comun, preluat din proverbe): „Noi cînd ne naștem, plîngem că intrăm / Pe-această mare scenă de nebuni" (vers. 187—188).

În IV, 7, după părerea doctorului, Lear a dormit suficient ca să i se poată vorbi. Cordelia îl sărută, Lear se trezește, nu o recunoaște („tu ești

---

[1] L.C. Knights, fragmentul din *Some Shakespearean Themes*, 1960, reprodus în *Shakespeare Criticism 1935—1960*, selected by Anne Ridler, Oxford University Press, London, 1964, pp. 275—277.
[2] R.M. Rehder, *Op. cit.*, p. 35.

un suflet fericit", „ești duh, știu, știu. / Cînd ai murit"?) e copleșit încă de suferință („Sînt tras pe roata crîncenă de foc / Iar lacrimile mele-s plumb topit", „De l-aș vedea pe altul / În starea asta, aș muri de milă"), nu pricepe ce se întîmplă („Pe unde-am fost? Și unde sînt? E ziuă?" „E asta mîna mea? O-nțep și simt. / O, de-aș fi sigur că-i aievea totul!" (vers. 45—57).

Anevoie, Lear își vine în fire; nu mai întreabă unde este etc., ci devine conștient că nu știe, că e „un biet om bătrîn, copilăros *(foolish)* / De-optzeci de ani ba încă și mai bine" cu completarea senilă „Da, nici un ceas mai mult sau mai puțin") și laitmotivul anterior „mă tem că voi înnebuni" se transformă în „Mi-e teamă că nu sînt întreg la minte". Totodată, el începe s-o recunoască pe Cordelia, folosind verbe contradictorii: „De mine să nu rîdeți; căci Așa / Cum *nu mă îndoiesc* că sînt bărbat, / *Îmi pare (subl. n.)* că această doamnă este / Copila mea Cordelia" (vers. 60—70).

Cînd Cordelia, plîngînd, îl încredințează că este ea într-adevăr, Lear e cuprins de milă: „Ți-s ude lacrimile? Plîngi? Te rog...", își recunoaște vinovăția implicit: „Otravă dacă-mi dai, o beau" și explicit, deși încă nu și-a dat seama de adevăratele ei sentimente: „Știu că nu mă iubești, căci celelalte, / Pe cît mi-aduc aminte, m-au lovit, / Deși n-aveau de ce, iar tu ai, știu" (vers. 71—75). Iar cîteva versuri mai departe, invocînd în continuare senilitatea, cere iertare: „Fiți îngăduitori; îi rog pe toți / Să uite și să ierte-un moș nebun" (vers. 84—85).

Iertare pentru vina sa reală de la începutul piesei — și aici conștiința ei depășește faza furtunii din subconștient — Lear și-o va cere Cordeliei în scena 3 din actul V, în momentul cînd, după înfrîngerea oștilor franceze, Edmund ordonă ca regele și Cordelia să fie întemnițați. Episodul proclamă împăcarea, iar împăcarea e mijlocită de dragostea adevărată, noul și ultimul pas al lui Lear spre cunoaștere, după empatie și milă, deși cuvîntul „dragoste" e absent: e înlocuit de întregul context, inclusiv de cel lingvistic, o exprimare simplă și poetică, fără „zorzoane" (în spiritul observațiilor lui Ewbank):

„*Cordelia:* ... Nu vrei să le vedem
Pe cele două fete, pe surori?
Lear: Nu, nu, nu, nu! La temniță, mai bine
Cu tine-am să mă simt ca-n colivia
Cu păsări cîntătoare. Tu-mi vei cere
Să te blagoslovesc, și eu-n genunchi
Te voi ruga fierbinte să mă ierți.
Și vom cînta, și lungi povești ne-om spune
Din vremea de demult; ce-o să mai rîdem
Privind cum joacă-n aer fluturașii!
Sau ascultînd pe oamenii de rînd
Ce zic de ce se-ntîmplă pe la Curte,

Cu ei vom sta de vorbă despre toate:
De cei ce dobîndesc averi şi ranguri
Şi despre cei care pierd ce-au dobîndit,
Cum unul intră-n timp ce iese altul,
Căci ei şi cerul ştiu să-l iscodească.
Din temniţă vom contempla, ca luna,
Cum cresc cei mari ai lumii şi pogoară
Ca fluxul şi refluxul mării. /.../
Pe ruguri ca acestea, fata mea,
Chiar zeii-aduc prinosul lor de slavă.
Te-am regăsit". (vers. 8—21)

Apogeul suferinţelor sufleteşti ale lui Lear e moartea Cordeliei, iar după trecerea sa violentă la deznădejdea totală, „Tu nu te mai întorci nicicînd! Nicicînd!" (în original, „Never" repetat de cinci ori) la o speranţă iluzorie, cînd i se pare că moarta şi-a mişcat buzele, „Priveşte, iată! iată" (vers. 309—313), moare şi el.

După Bradley, singura interpretare posibilă a felului cum moare Lear este următoarea:

„Pentru noi, care ştim că Lear se înşală, iluzia lui poate însemna o culme a suferinţelor; dar dacă ea înseamnă *numai* atît, consider că greşim faţă de Shakespeare şi că, hotărît, faţă de text va greşi orice actor care nu încearcă să redea, prin ultimele accente, gesturi şi mimică ale lui Lear, o bucurie insuportabilă"[1].

J.K. Walton a criticat o asemenea tălmăcire:

„Să nu uităm că interpretarea propusă de Bradley pentru ultimele cuvinte ale lui Lear şi-a găsit dezvoltarea logică în concepţia lui William Empson, care crede că în ultima scenă Lear redevine nebun şi că pînă la urmă el rămîne eternul nătîng şi ţap ispăşitor, trecut prin toate suferinţele dar neînvăţînd nimic. O atare explicaţie îngreunează, în general, aprecierea *Regelui Lear* ca tragedie. În afară de aceasta, numai dacă ţinem seama de rolul activ al lui Lear în procesul cunoaşterii, putem observa că partea finală a tragediei are o convingătoare formă dramatică"[2].

La rîndul lui, Şvedov critică punctul de vedere al lui Bradley, explicîndu-l prin aceea că el a încercat să vadă în finalul *Regelui Lear* o analogie cu tragedia antică şi să o încadreze în canoanele teoriei lui Aristotel despre catarsis, formal înţeleasă. Şvedov afirmă:

„Este clar că, de fapt, aprecierea lui Bradley pune semnul egalităţii între starea de spirit în care se aflau în preajma morţii cei doi protagonişti,

[1] A.C. Bradley, *Op. cit.*, p. 241.

[2] J.K. Walton, *Lear's Last Speech*, în „Shakespeare Survey", 13, 1960, p. 17, pasaj reprodus în traducere de I. Şvedov, *Evoliuţia şekspirovskoi traghedii*, Moskva, 1975, p. 347—348.

Lear şi Gloucester. Bucuria pe care, chipurile, o încearcă în ultima clipă regele Lear e asemănătoare cu sentimentul care a oprit bătaia inimii bătrînului conte cînd i s-a revelat Edgar, în drum spre duelul decisiv: /.../ «Atunci sărmana-i inimă zdrobită / N-a mai putut să sufere vîltoarea / Acestei sfîşieri dintre durere / Şi bucurie. A murit zîmbind» (V, 3, 198—201)"[1].

Între Lear şi Gloucester există numeroase asemănări şi numeroase deosebiri. Amîndoi eroii sînt bătrîni, creduli, esenţialmente buni dar egocentrici, amîndoi nu văd iniţial realitatea şi se leapădă de copiii care îi iubesc şi care îi vor îngriji mai tîrziu, amîndoi se dezic de legăturile fireşti dintre părinte şi copil, se încred în copiii care îi vor renega, amîndoi, supuşi unor grele suferinţe, vor evolua sub raportul cunoaşterii — Lear se va înţelepţi în „nebunie", Gloucester va începe să vadă în „orbire". Pe de altă parte, Lear e caracteristic activ, Gloucester e caracteristic pasiv; „Lear, fără să se întrebe dacă are dreptate, îşi impune voinţa altora; Gloucester acceptă voinţa altora fără să se întrebe de fapt dacă aceştia au dreptate" (R.B. Heilman), Gloucester „şi-a neglijat responsabilităţile mai serioase, a lăsat lucrurile să meargă de la sine" (J. Wain) iar:

„... tendinţa lui spre conformism — spre «acomodare»... — a fost admirabil rezumată încă în predispoziţia lui spre astrologie, trăsătură pe care, trebuie să observăm, nu o are nici un alt personaj din piesă. Lui Gloucester i se potriveşte de minune. Dacă «aceste recente eclipse de soare şi lună nu ne prevestesc nimic bun», el ce poate să facă? Defectul lui Gloucester este de a nu înţelege niciodată pînă la capăt sensul situaţiilor în care se găseşte, chiar dacă se consideră un om cu destulă experienţă a vieţii. Nu că ar căuta răul în mod voit; pur şi simplu, el cedează prea uşor în faţa lucrurilor în care ar trebui să vadă răul"[2].

Cînd îşi dau seama de răul pe care l-au făcut, Lear înnebuneşte iar Gloucester încearcă să se sinucidă. După unii comentatori, vina „tragică" a lui Lear este trufia, cea a lui Gloucester desfrînarea. Van Doren acordă o importanţă deosebirilor de exprimare:

„Lear e un mare poet, articulat pînă la limitele limbajului; Gloucester e un om simplu, a cărui proză nu-l poate salva de la coborîrea în suferinţa animalului necuvîntător cînd Cornwall îi scoate ochii (...). Pe cîtă vreme Lear se înalţă pe aripile metaforei, Gloucester îşi degradează exprimarea pînă la nivelul bîiguielii. (...) Este posibil ca Gloucester să fie un om mai bun decît Lear, dar Lear îl întrece ca artist"[3].

---

[1] I. Şvedov, *Op. cit.*, p. 347.
[2] Robert B. Heilman, *The Unity of 'King'Lear*, „Sewanee Review", 1948, studiu reprodus în Casebook Series, *Op. cit.*, p. 173.
[3] Mark van Doren, *Shakespeare*, 1939, Doubleday, New York, 1953, pp. 205—206.

Un alt personaj care, alături de Lear și Gloucester, evoluează, în direcția cunoașterii oamenilor, dar care, în momentul cînd își dă seama de ticăloșii înțelege să acționeze prompt și energic, este ducele de Albany, soțul lui Goneril. Neglijat multă vreme de shakespeariologi, Albany este un personaj foarte important, cum a demonstrat Leo Kirschbaum într-un studiu recunoscut ca excepțional:

„Pentru prima oară putem aprecia personajul în I, 4. Nu este atrăgător. Goneril l-a tratat pe Lear ca o fiică rea, l-a mințit în legătură cu purtarea suitei sale, l-a amenințat că-i va reduce escorta, iar regele spumegă de mînie. Cînd intră Albany, Lear îl întreabă: «Aceasta-ți este voia? Spune!» (v. 282), dar fără să aștepte un răspuns, ... poruncește să înșeueze caii. Albany nu știe nimic despre cele petrecute /.../. Îl roagă pe rege «să aibă răbdare» (v. 286). Regele nici măcar nu-l ascultă și începe s-o blesteme pe Goneril... Această izbucnire pare să-l tulbure pe Albany, care se dovedește total lipsit de autoritate:

«*Albany:* Milord, nu-s vinovat, eu nu cunosc / Pricina marii voastre supărări. *Lear:* Se poate, domnul meu» (vers. 297—298). Și Lear continuă să-și blesteme fiica. După ce iese, urmează dialogul:

«*Albany:* Zei preaslăviți, ce-nseamnă toate-acestea? *Goneril:* Nu te mai osteni să le-nțelegi, / Mai bine să-l lăsăm în voia lui, / Unde l-o duce mintea ramolită» (vers. 314—316).

Observați că nici regele, nici fiica lui, nu-i acordă lui Albany recunoașterea pe care, deși cu dușmănie, și-o acordă între ei. Întîlnim din nou același tipar cînd regele reintră pe scenă:

«*Lear:* Cincizeci de cavaleri m-au părăsit / În două săptămîni! *Albany:* Ce este, doamne? *Lear:* Îți spun eu. *(Către Goneril.)* Oh, de moarte mi-e rușine / Că m-ai făcut, bărbat ce sînt, să plîng...» (vers. 317—322).

Soțul negativ, neinformat, neglijabil, pe care situația îl prezintă ca lipsit de autoritate, este înlăturat de tatăl și fiica aflați în conflict. După plecarea lui Lear:

«*Albany:* Tu știi cît te iubesc, / Dar oricît de părtinitor aș fi... *Goneril:* Te rog să încetezi. Hei, Oswald, hei!» (vers. 336—338).

Cînd Goneril vorbește, înciudată, despre primejdia pe care o prezintă cei o sută de cavaleri ai lui Lear și-l recheamă pe Oswald, Shakespeare subliniază neintervenția soțului ei:

«*Albany:* Zău, mergi prea departe *(cu teama)*. *Goneril:* Mai bine-așa decît prea-ncrezător. / Tu lasă-mă ca temerile mele / Din vreme să le curm...» (vers. 353—355).

Rețineți «mele» din versul 354, amintindu-vă că în fața dvs. este conducătorul prezumptiv al unei jumătăți din Anglia! După ce-i dă ordine lui Oswald, Goneril se întoarce spre soțul ei:

«Eu, domnul meu, nu pot să osîndesc / Blajina-ți fire și bunăvoința,/ Dar, iartă-mă, nențelepciunea ta / Se cade-a fi mai aspru dojenită / Decît

prea lăudată bunătatea / Ce-i plină de primejdii. *Albany:* De-i bine-așa, nu știu, dar, iată, / Țintind către mai bine, nu o dată / Se-ntîmplă să stricăm un lucru bun. *Goneril:* Atuncea... *Albany:* Vom trăi și vom vedea» (vers. 365–373).

Sîntem înclinați acum să afirmăm că acest om se poate să fie bun, dar pare un bicisnic; îi lipsește vigoarea, impulsul de a conduce sau controla. E dominat de soția sa.

Nu-l mai întîlnim iar decît în IV, 2, cînd cele mai multe nelegiuiri din piesă au fost săvîrșite. Iar acesta e motivul pentru care el nu-și face apariția. Pentru că atunci cînd ni se îngăduie să-l mai urmărim, el e un om cu totul diferit, prezența răului transformînd o personalitate negativă într-una pozitivă, un egal al soției din punct de vedere psihologic și moral"[1].

În continuare Kirschbaum analizează referirile la Albany în răstimpul cînd nu mai apare pe scenă și arată că în IV, 2, transformarea lui Albany într-un conducător activ de ținută morală e vădită: Oswald e surprins de „schimbare" (vers. 3—11), Albany o înfruntă pe Goneril cu: „nu meriți nici chiar praful / Pe care vîntul crud ți-l suflă-n față" etc. (vers. 29—30 și urm.), o califică pe ea și pe Regan „spurcăciuni", „tigroaice" etc., aprobă uciderea de către un servitor a lui Cornwall în clipa cînd acesta se pregătea să-i scoată celălalt ochi lui Gloucester, iar atunci cînd mesagerul îl informează despre rolul lui Edmund în crima săvîrșită împotriva tatălui acestuia, exclamă: „O, Gloucester! / N-aș vrea să mor pîn-ce nu-ți mulțumesc / Pentru credința ta față de rege / Și nu-ți răzbun a ochilor lumină" (vers. 94—96).

Albany din V, 3, are o statură spirituală mult mai impunătoare; e singurul personaj dominant al scenei. Îl arestează pe Edmund pentru înaltă trădare (vers. 83—84); cînd Edmund cade răpus de sabia lui Edgar, Albany exclamă: „Salvați-l, salvați-l!" (v. 153) dar nu din milă, ci pentru că vrea ca ticălosul să mai trăiască puțin pentru a face mărturisiri complete; îi destăinuiește lui Edgar: „Să nu mă ocolească-amărăciunea / Dacă v-am dușmănit cumva vreodată, / Pe tine sau pe tatăl tău" (vers. 179—180) și Edgar răspunde: „Eu știu, măria-ta". Alte citate scot în evidență sensibilitatea și gingășia sufletească a lui Albany, durerea care-l cuprinde cînd îl vede pe Lear cu trupul Cordeliei în brațe, apoi autocontrolul și dominarea lucidă a situației:

„Voi, nobili domni, / Prieteni, iată ce avem de gînd: / Vom face tot ce stă-n putința noastră / Să-i alinăm nemîngîiatul chin; / Iar cît privește sceptrul și puterea, / Le trecem, pentru cît rămîne-n viață / Bătrînului monarh./ *(Către Edgar și Kent.)* Pe voi în drepturi / Vă vom repune, adăugînd la ele / Răsplata meritată cu prisos. / Prietenii cinstire vor cunoaște, / Ceilalți vor bea din cupa cu amar" (vers. 298—306).

---

[1] Leo Kirschbaum, *Character and Characterization in Shakespeare*, Detroit, 1962, pp. 36—38.

Kirschbaum își încheie studiul astfel:

„Tăria, mila, dreptatea, lipsa sentimentalismului, sînt toate ilustrate aici. Iar după moartea lui Lear vedem că măreția morală a lui Albany e însoțită de modestia corespunzătoare. Lui Kent și Edgar le spune:

«E-o sfîntă datorie / Să-l vadă și să-l plîngă tot poporul. / *(Către Kent și Edgar.)* Voi doi, prietenii mei dragi, luați cîrma / Și vindecați însîngerata țară» (vers. 320—322).

Iar acest om mare, mare ca tărie psihică, mare ca putere fizică, mare în vorbă, mare în respectul față de părinți și moralitate, era omul fără valoare cu care a început piesa! Și *Regele Lear* e adesea descrisă ca fiind total cufundată în întuneric!"[1]

„Cei buni" — Cordelia, Edgar, Kent și Bufonul — nu „evoluează"; de la început ei manifestă capacitatea de a iubi pînă la abnegație, sînt pătrunși de sentimentul loialității și al datoriei (Holloway insistă asupra ideii de preponderență a datoriei în întreaga piesă[2]) și, cu excepția lui Edgar, disting clar între aparență și realitate.

Cordelia nu este numai întruchiparea dragostei filiale și a eroismului feminin (Schlegel a comparat-o cu Antigona), ci și a sincerității. Unii critici consideră că răspunsurile ei la întrebarea lui Lear în I, 1, au fost prea aspre, dar chiar dacă ele trădează firea voluntară moștenită de Cordelia de la tatăl ei, sînt sincere și decente (cf. declarațiile Desdemonei în fața senatului venețian) și se justifică și prin indignarea pe care i-o stîrnește Cordeliei bombasticismul găunos al surorilor sale.

Edgar, „agentul justiției și ordinii" (Ridler), e caracterizat fidel de Edmund: „un frate nobil, / A cărui fire nedeprinsă-n rele / Nu bănuiește răul nicăieri; / Pe cinstea lui, de-a dreptul nebunească, / A-ncălecat deșteptăciunea mea" (I, 2, 201—204). S-a afirmat că este foarte „autocritic"; dar replica în care Edgar își enumeră grozavele păcate („Un cavaler trufaș la inimă și minte" etc., III, 4, 84 și urm.) e menită, de fapt, să-l inducă în eroare pe Lear ca nu cumva Edgar să fie recunoscut; iar schimbarea identității durează pînă în momentul cînd el nu mai trebuie să se ascundă:

„Rolul lui Edgar ca «bietul Tom» evocă binecunoscuta referire la «disimulare» (III, 6, 64) precum și amara sa remarcă: «E dureros să faci pe măscăriciul / De față cu durerea și, astfel, / Să te-njosești pe tine și pe alții» (IV, 1, 38—39). Edgar a trebuit să se preschimbe «într-un calic în zdrențe, / Un biet nebun la care latră cîinii» (V, 3, 189—190). /.../ Treptat, ... omul care și-a pierdut numele și identitatea urcă pe scara iluziei de la Tom, «Făptura cea mai vrednică de milă. / De soartă părăsită» (IV, 1, 3), a țăranul sănătos, deși «sărac lipit pămîntului» (IV, 6, 225) care-l omoară

[1] *Ibid.*, pp. 39—49.
[2] John Holloway, *Op. cit.*, pp. 220—223.

pe Oswald, apoi la cavalerul fără nume care-l înfrînge pe Edmund şi, astfel, poate să-şi recîştige, în sfîrşit, adevărata identitate"[1].

Contele de Kent, omul de acţiune, devotat şi anacronic ca Hotspur, are o fire vehementă, e curajos, sincer şi cam necioplit; loialitatea sa faţă de Lear e atît de mare încît atunci cînd acesta moare, Kent nu poate prelua puterea pentru că „m-aşteaptă-n drum / Stăpînul meu; e-acolo şi mă cheamă / Şi nu pot zăbovi prea mult la vamă" (V, 3, 323—324).

Bufonul, un „alter ego" al regelui, „comentatorul ironic al soartei lui Lear, la fel de anacronic ca şi bravul Kent" (Şvedov), „semănînd cu corul din tragedia clasică (...) de parcă s-ar adresa spectatorilor" (Clemen), se caracterizează în primul rînd prin perspicacitate şi prin credinţa faţă de rege: „Nebunul rabdă şi rămîne, / Lăsîndu-i pe deştepţi să fugă" (II, 4, 83—84). Enid Welsford, autoritate recunoscută în definirea personajului, consideră că el:

„... rosteşte adevărul pe care-l cunoaşte nu prin raţionamente, ci prin intuiţia inspirată. Simpla apariţie a figurii familiare cu tichie şi clopoţei arăta din capul locului spectatorilor unde se găsea „punctum indifferens", criticul nepărtinitor, purtătorul de cuvînt al judecăţii sănătoase"[2].

„Cei răi" — Goneril, Regan, Edmund:

„... sînt lipsiţi pînă la anormalitate de «sentimentul de simpatie umană». Pe unii din opozanţii lor nu-i depăşesc neapărat prin egoism, totuşi se deosebesc de aceştia prin aceea că nu caută nici să cîştige afecţiunea altora, nici să le-o arate. Tot ce urmăresc este să-şi satisfacă poftele trupeşti şi dorinţa de putere. Un cît de mic deranj personal li se pare mai important decît suferinţa rudelor celor mai apropiate, pentru simplul motiv că sentimentul de simpatie şi înrudire omenească este cu totul în afara experienţei lor. Pentru Goneril, Regan şi Edmund lumea este lumea lui Hobbes..."[3].

Prin contrast cu sprijinitorii lui Lear

„... observăm cît de rar folosesc ei imaginile şi cît de mult diferă felul lor de a se exprima. /.../ *(Nu întrebuinţează)* forma specifică a «dialogului monologat». Vorbesc raţional... /.../ Au un scop în vedere şi tot ce au de spus e legat de acesta. Limbajul lor nu ne dezvăluie ce anume se petrece înăuntrul lor — sub forma de «viziuni ale imaginaţiei»; el nu face decît să ne arate ţelurile şi atitudinile lor şi modul cum intenţionează să

---

[1] Anne Righter, *Shakespeare and the Idea of the Play*, 1962, Penguin, Harmondsworth, 1967, p. 166.

[2] Enid Welsford, *The Fool in King Lear*, 1935, în *King Lear*, Casebook Series, *Op. cit.*, p. 147.

[3] *Ibid.*, pp. 138—139.

procedeze. În consecință limba lor nu se schimbă aproape deloc în cursul piesei, pe cîtă vreme modul de a vorbi al lui Lear, Edgar și Kent e mereu variat. Goneril, Regan și Edmund sînt oameni calculați, reci și lipsiți de imaginație, incapabili de imagini «creatoare». Nu au nici o legătură cu forțele primordiale. Lumea lor este lumea rațiunii..."[1].

Dincolo de aceste trăsături comune, surorile ingrate se individualizează față de Edmund prin concupiscență animalică și gelozie, iar în raportul dintre ele, Goneril apare mai feroce și mult mai activă, bucurindu-se o vreme și de ascendentul asupra soțului ei, Albany.

Edmund e un arivist de tip machiavelic ca și Iago pe care îl depășește prin capacitatea de a face generalizări filozofice mai cuprinzătoare (ca în monologul din I, 2, 1—22, unde discută înzestrările și drepturile copiilor legitimi și cele ale bastarzilor). Reprezentant al omului timpurilor noi („negustorești", cum le spunea Falstaff) și prin aceasta opus antitetic lui Kent („cavalerul"), el nu se dă în lături de la nici o mîrșăvie pentru a-și realiza cariera visată: minciuna, falsul, folosirea celorlalți ca unelte (astfel legătura amoroasă fără dragoste cu Goneril și Regan), crima (intenția de a-l omorî pe Gloucester în IV, 5, 8—14, ordinul dat ofițerului de a o spînzura pe Cordelia în V, 3, 37—38). Totuși, dintre toate personajele reprobabile (și aici trebuie amintiți și Cornwall, soțul crud al lui Regan, și Oswald, un alt arivist odios), Edmund e singurul care, pînă la urmă, trădează existența unei conștiințe latente: recunoaște că e vinovat de toate faptele rele săvîrșite (V, 3, 164—166), îl iartă pe Edgar — fără să-l recunoască — pentru că, în duel, l-a rănit mortal (versul 167), e mișcat de relatarea lui Edgar despre moartea tatălui lor și-i zorește pe Albany și Kent să se ducă la închisoare pentru a-l salva pe rege și pe Cordelia: „Aș vrea să fac un bine / Deși nu-mi este-n fire" (vers. 245—246).

Că în *Regele Lear* Shakespeare ridică un impresionant număr de probleme morale și filozofice și că „gradarea" lor este extem de dificilă se poate vedea și din următoarele ilustrări ale opțiunilor critice privind tema sau temele principale; „o viziune tragică a umanității" (G. Wilson Knight), „aspectul tragic al vieții omenești în forma lui cea mai universală"; „problema naturii și destinului bunătății" (E. Welsford); „tragedia izolării" (Northrop Frye); „un studiu al bolii mintale" (Rehder); „tragedia părinților și copiilor, a mîndriei și nerecunoștinței, a regalității" (K. Muir); „tragedia dezordinii în confuzia ei totală; o lume scoasă din țițîni" (Henri Fluchère); „mîntuirea regelui Lear" (Bradley); „opoziția dintre nerecunoștința paternă și cea a copiilor" (E.E. Stoll). Mark van Doren insistă

[1] Wolfgang H. Clemen, *Op. cit.*, pp. 135—136.

asupra „temei neadăpostirii" *(exposure)*. Am considerat vrednice de reținut cîteva citate, astfel din Clemen:

„... unul dintre cele mai mari și mai adînci adevăruri ale acestei piese este acela că trebuie mai întîi să trecem prin suferință înainte de a putea recunoaște eul nostru real și adevărul"[1].

Din Bradley:

„Cele două grupări *(cei buni și cei răi)* sînt prezentate în conflict în așa fel încît rămînem aproape cu impresia că Shakespeare, asemenea lui Empedocle, consideră dragostea și ura drept cele două forțe ultime ale universului"[2].

Din Blunden:

„Mă întreb dacă *(piesa)* poate fi numită un studiu al demenței. Ea este mai curînd o revelare a judecății sănătoase sau a consecvenței inevitabile, subliniind și coordonînd ceea ce la suprafață pare a fi incoerență"[3].

Pe fondul de beznă al tragediei (de fapt, tabloul unei societăți într-o perioadă a lumii „scoase din țițîni") sînt proiectate, așa cum s-a văzut din victoria forțelor binelui, lumini care afirmă viața și sensul ei. John Wain vorbește despre „optimismul ultim al piesei", G. Wilson Knight îi spune sporadic „comedie fantastică" sau „filozofică" și majoritatea criticilor avizați recunosc existența unui substrat al încrederii. Despre opțiunea lui Shakespeare Bradley a scris și rîndurile:

„Este limpede că tonica *(piesei)* nu o auzim nici în cuvintele smulse lui Gloster în cumplita lui durere *(«Ca muștele pentr-un copil zburdalnic,/ Așa, pe lîngă zei, sînt muritorii, / Ne nimicesc în joacă»*, IV, 1, 36—37, *s.n.)*, nici în cele ale lui Edgar, «zeii sînt drepți». Rezultatul ei final și total este unul în care mila și groaza, împinse poate pînă la limitele extreme ale artei, se îmbină atît de strîns cu un sens al legii și frumuseții încît în cele din urmă simțim nu deprimarea și cu atît mai puțin deznădejdea, ci conștiința măreției în durere și a solemnității, misterului pe care nu-l putem sonda"[4].

L.C. Knights explorează mai adînc:

[Piesa este] una din cele mai serioase încercări din literaturile lumii de a ajunge la o oarecare certitudine fermă a afirmării privind ceea ce dă înțeles și semnificație vieții omenești"[5].

---

[1] W.H. Clemen, *Op. cit.*, p. 136.
[2] A.C. Bradley, *Op. cit.*, p. 215.
[3] Edmund Blunden, *Op. cit.*, p. 328.
[4] A.C. Bradley, *Op. cit.*, p. 230.
[5] L.C. Knights, *King Lear and the Great Tragedies*, în *The Age of Shakespeare*, edited by Boris Ford, 1955, Harmondsworth, 1964, p. 232.

„Concepția totală a lui Shakespeare asupra vieții omenești în această piesă este de o duritate și un realism care fac ca pesimismul cel mai negru să pară sentimentalism. Ca urmare a faptului că piesa ne-a adus la această viziune a groazei — văzută fără deghizare sau menajamente — se deschide calea spre aprecierile finale. După înlăturarea succesivă a straturilor aparenței, ceea ce mai rămîne de descoperit este realitatea fundamentală a tuturor lucrurilor. În piesă ea capătă forma dragostei și iertării Cordeliei. Dar această dragoste trebuie cîștigată în modul în care se cîștigă tot ceea ce merită cel mai mult să ne însușim — prin recunoașterea deplină a unei necesități, prin dobîndirea cinstei și modestiei, prin renunțarea dureroasă la tot ceea ce este considerat incompatibil cu binele suprem, pe scurt, devenind capabili să acceptăm orice ar putea fi acesta. Iar dacă există un adevăr în care, cu forță inegalabilă, piesa ne convinge să credem, acela este că nici rațiunea omului, nici puterea lui de a percepe nu funcționează independent de restul personalității sale: *quantum sumus, scimus*. Cu alte cuvinte, *cum* simte Lear e la fel de important ca și *ceea ce* simte, pentru că «înțelegerea» finală e inseparabilă de ceea ce a devenit el"[1].

„... în centrul acțiunii este acceptarea unei anumite calități a existenței. Putem să-i spunem dragoste atita timp cît nu uităm că ea nu este pur și simplu un sentiment și că, deși profund personală, ea implică și impersonalitatea ce rezultă dintr-o concentrare dezinteresată, momentană sau durabilă, asupra viețuirii «celuilalt»; poate că tocmai asupra acestui fel de impersonalitate — nu o negare a conștiinței de sine, ci înnobilarea și împlinirea ei — se insistă în strania expresie a lui Edgar: «Pregătirea / Coacerea e totul» (V, 2, 11). În acest sens — arată piesa — dragostea e un lucru fără care viața e un haos fără sens al egoismelor aflate în întrecere, este condiția clarității intelectuale, centrul de energie din care personalitatea poate crește nestînjenită de nevoia autoafirmării sau a subterfugiului evaziv; este singurul teren unde viața și energia se pot impune cu adevărat..."[2].

„... cei care consideră că piesa e «pesimistă», că ea nu este mai mult decît o contemplare profund emoționantă a neputinței omului ar trebui să țină seama de următorul fapt remarcabil și evident: că tragediile scrise după *Regele Lear* proclamă pretutindeni o energie intelectuală și imaginativă care, prin fermitatea aprehensiunii sale, prin afirmarea sensului vieții, nu trădează nici o urmă de perplexitate, teamă sau tensiune. Pentru ceea ce se întîmplă în *Regele Lear* nu putem găsi un alt termen decît reînnoirea"[3].

---

[1] L.C. Knights, *King Lear (Some Shakespearean Themes)*, în *Shakespeare Criticism 1935—1960*, selected by Anne Ridler, Oxford University Press, London, 1964, pp. 270—271.
[2] *Ibid.*, pp. 288—289.
[3] *Ibid.*, p. 289.

„Scepticismul şi pesimismul" tragediei sînt subliniate de M.C. Bradbrook, nu însă fără corectivul că el se referă la piesa jucată pe scena publică (nu în interpretarea „celor puţini")[1]. „Remarca lui Swinburne că versurile lui Gloucester «Ca muştele pentr-un copil zburdalnic» etc. rezumă întregul spirit al piesei demonstrează că pînă şi un poet poate studia *Regele Lear* fără să priceapă absolut nimic"[2]. După Ian Kott, „tema tragediei este descompunerea şi prăbuşirea lumii"[3]. Dar cartea lui Kott, *Shakespeare contemporanul nostru*, a fost etichetată după merit de profesorul Ion Zamfirescu:

„... *(e)* o carte de certă şi chiar savuroasă valoare eseistică, dar atît[4]".

Profesorul Zamfirescu nu analizează *Regele Lear* în studiul său dar respingerea interpretării lui Kott a *Visului unei nopţi de vară* se aplică şi tragediei în frazele de mai jos:

„*(O asemenea interpretare)* cuprinde în ea accente stranii şi ceva de blasfemie. Parcă s-ar bucura că poate să doboare, să nege, să semene îndoieli şi ricanări dizolvante, nu să continue, să înalţe, să construiască. Este naivitate? Este entuziasm neofit? Este goană după efecte de suprafaţă? Este pasiune obsedantă sau pasiune răutăcioasă de înnoire? Ori este chiar ceva mai grav, tinzînd şi complăcîndu-se să macine ce poate măcina în suporturile clasice ale culturii?"[5]

L. Leviţchi

---

[1] M.C. Bradbrook, *Shakespeare the Jacobean Dramatist*, în *A New Companion to Shakespeare Studies*, edited by K. Muir şi S. Scoenbaum, Cambridge University Press, 1971, pp. 151—152.

[2] John Wain, *Op. cit.*, pp. 172—173.

[3] Ian Kott, *Shakespeare Our Contemporary*, 1961, Doubleday, New York, 1964, p. 169.

[4] Ion Zamfirescu, *Clasicitate şi contemporaneitate shakespeariană*, comunicare ştiinţifică publicată în *Shakespeare Studies* Universitatea din Cluj-Napoca, 1982, p. 215.

[5] *Ibid.*, p. 221.

NOTE

1 Ducat, astăzi inexistent. După cronicarul Holinshed, se întindea între rîul Humber şi comitatul Caithness din Scoţia. Albany derivă din Albanacte, primul stăpînitor al ducatului.

2 Cornwall este şi în prezent un comitat în sud-vestul Angliei.

3 Conversaţia dintre Gloucester şi Kent nu o aude Edmund, care e destul de departe de cei doi.

4 O anumită succesiune de note emise de goarnă sau cornet anunţa intrarea sau ieşirea din scenă a unui grup de oameni sau a unei procesiuni. În direcţiile de scenă din piesele lui Shakespeare se face deosebire între *sennet* = goarnă şi *flourish* = sunete de trîmbiţe, fanfară.

5 Hecate ocupa un loc aparte printre zeităţile greco-romane, din cauza misterelor care o înconjurau şi manifestărilor sale unice în lumea zeilor. Era singura dintre titani care îşi păstrase rangul printre noii zei stăpînitori şi după răsturnarea domniei titanilor de către Zeus, fără îndoială din cauza imensei sale puteri, care îi permitea să fie identificată cu Selena sau Luna în cer, cu Artemis sau Diana pe pămînt şi cu Proserpina în lumea subpămînteană. Întrupînd trei zeiţe, Hecate, descrisă în legendele Olimpului cu trei corpuri şi trei capete, aparţine lumii subpămîntene. Noaptea, Hecate trimitea demoni şi fantome pe pămînt. Îi învăţa, totodată, pe oameni magia şi vrăjitoria. În timpul nopţii, rătăcea şi ea în lumea oamenilor, în tovărăşia sufletelor morţilor. Apropierea zeiţei era anunţată de scheunatul şi urletele cîinilor.

Hecate este menţionată şi în piesa *Macbeth* ca ocrotitoare a vrăjitoarelor.

6 Potrivit unor legende, sciţii îşi mîncau părinţii decedaţi. Deşi mulţi comentatori ai textului shakespearian interpretează cuvîntul „generation" (folosit de Lear) ca „descendenţi", s-a demonstrat că putea avea şi sensul de „părinţi".

Unii vechi autori englezi menţionează că scoţienii aveau obiceiuri barbare asemănătoare sciţilor, iar istoricii antici Diodorus

(contemporan cu Iuliu Cezar şi August) şi Strabo (64 î.e.n. — 24 e.n.) afirmă că o parte din irlandezii (celţii) care locuiau în Britania, în epoca de mai sus, precum şi scoţienii mîncau carne de om.

7 Lear pare să se refere la legendarul balaur al Britaniei, ucis de Sf. Gheorghe, pe care regele îl poartă, în formă metalică pe coiful său, conform obiceiului medieval al cavalerilor de a purta fel de fel de reproduceri de animale, plante sau diverse obiecte din metal pe coifuri sau zugrăvite pe scuturi.

8 Caracterul violent al bătrînului rege se manifestă brutal şi cînd curtenii, înlemniţi de aspra comportare a regelui faţă de Cordelia, nu-i execută imediat ordinul de a-i chema pe regele Franţei şi pe ducele Burgundiei.

9 Regele Lear, din poemul istoric al lui Layamon intitulat *Brute* (1205 e.n.), îl invocă şi el pe Apollo în situaţia corespunzătoare celei din piesa lui Shakespeare. Legenda lui Lear apare, pentru prima oară în literatura engleză, în poemul sus menţionat, care cuprinde istoria Britaniei de la venirea în Anglia a legendarului Brute, strănepotul lui Enea şi întemeietorul statului britanilor, pînă la sfîrşitul secolului al VII-lea.

Situată, prin urmare, în perioada necreştină a Britaniei, Shakespeare consideră că referirile la zeităţile romane (Iupiter, Marte, Diana, Hercule) sînt corespunzătoare condiţiilor vremii lui Lear, o dată ce Britania fusese provincie romană între 54—410 e.n.

10 Burgundia fusese în prima parte a evului mediu un regat independent, în trei rînduri. Începînd cu secolul al XI-lea, Burgundia avea statutul de ducat, fiind incorporată regatului Franţei abia la sfîrşitul secolului al XV-lea. Ca un ducat foarte puternic, a fost în rivalitate cu Franţa, în dese rînduri, aliindu-se, uneori, chiar cu duşmanii acesteia.

În situaţia sa, ducele Burgundiei urmăreşte să-şi întărească poziţia faţă de Franţa şi restul Europei de Vest, printr-o căsătorie cu o principesă care să-i aducă o dotă cît mai importantă.

11 Ideea că numai dacă nu există dragoste interesele materiale joacă rolul preponderent într-o căsătorie este exprimată şi în *Hamlet*, cînd regina din piesa jucată de trupa de actori, spune: „A doua nuntă are drept temei / Cîştigul doar, nu focul dragostei" (IV, 2).

12 Adică în grija dragostei de care l-au asigurat şi nu a aceleia pe care o simţeau în realitate.

13 Edmund respinge atît religia cît şi legile societăţii omeneşti. Unii comentatori ai piesei au comparat modul cum Edmund apare în monologul din scena de faţă cu modul cum apărea, în salturi, diavolul din piesele-mistere şi moralităţile evului mediu. Deşi se consideră, în mod unanim, că Edmund nu a putut auzi convorbirea dintre tatăl său şi Kent din scena 1 a acestui act, faptul că, în prezenţa lui,

primul spune că după cei nouă ani pe care i-a petrecut departe de Anglia va pleca iarăşi într-o altă ţară nu putea decît să-l umple de ură. Întors în Anglia, el speră să-şi poată face un drum onorabil în viaţă, în cadrul societăţii în mijlocul căreia consideră că are şi el dreptul să trăiască.

14 Aluzie la eclipsele care au avut loc în luna octombrie 1605.

15 În Cazania (Homilies) din 1640 se întîlnesc fraze întregi perfect asemănătoare cu cele rostite de Gloucester.

16 În legenda Regelui Lear, după cum e relatată în poemul lui Layamon, se spune că ducii de Albany şi Cornwall se înţeleseseră cu Lear să-i pună regelui la dispoziţie şoimi şi cîini de vînătoare ca să poată umbla prin toată ţara şi să ducă o viaţă în deplină desfătare cît va trăi. În poem, se pomeneşte totodată că Lear e undeva la vînătoare.

17 În legenda lui Lear din poemul lui Layamon, regele se plînge de purtarea lui Goneril faţă de el spunînd că bunătatea ei se răcea pe zi ce trecea.

18 Deşi spre sfîrşitul domniei Elisabetei se făcuse o lege împotriva acordării de monopoluri, regele Iacob I acorda mereu diferite monopoluri curtenilor săi strîmtoraţi, spre nemulţumirea generală.

19 Lear se referă la oraşul Gloucester, lîngă care se afla reşedinţa contelui de Gloucester.

20 Din relatările contemporanilor lui Shakespeare rezultă că unii tineri, cînd beau în taverne, obişnuiau să se rănească, amestecîndu-şi apoi vinul cu sînge pentru a-l bea închinînd în sănătatea femeii iubite.

21 Edmund îl reţine pe Gloucester pentru a-i da timp lui Edgar să fugă, deoarece nu vrea ca tatăl lor să-l întîlnească pînă cînd nu este complet convins de vinovăţia lui Edgar.

22 Unul din epitetele lui Apollo — zeul luminii şi al soarelui, — însemnînd „strălucitul" sau „neprihănitul".

23 Aiax, numit şi „cel Mare", era unul dintre eroii greci, de seamă, la asediul Troiei. În *Iliada* e prezentat ca al doilea în vitejie, după Ahile. După moartea lui Ahile a cerut să i se dea lui armele eroului, dar căpeteniile greceşti l-au considerat pe Ulise mai îndreptăţit să le primească.

Durerea lui Aiax a fost atît de mare, încît şi-a pierdut minţile şi a ucis oile armatei greceşti crezînd că sînt duşmanii săi. Dezmeticindu-se din starea lui de nebunie, s-a sinucis.

Bufonul sau măscăriciul de la curţile regale şi ale aristocraţilor fiind denumit *fool*, cuvînt care are şi sensul de „nebun", îl vedem pe Aiax în piesa *Troilus şi Cresida* declarat nebun de către coţcarul şi laşul Tersit, după cum şi în scena de faţă laşul şi ticălosul Oswald îl acuză, într-un mod perfid, pe Kent de a fi în aceeaşi stare.

24 Cîntecul bufonului este o scurtă adaptare a cîntecului bufonului Feste cu care se încheie comedia *A douăsprezecea noapte*. Pe cît se pare,

bufenul se referă mai curînd la regele Lear decît la el însuşi, după cum rezultă din replica următoare a regelui.

25 Vechiul nume poetic al Britaniei, derivat probabil din adjectivul latin *albus* şi asociat cu faleza înaltă de calcar alb unde se află portul Dover, pe coasta de sud a Angliei, faţă în faţă cu portul francez Calais. În zilele însorite, coasta albă străluceşte viu, de la mare depărtare, ceea ce ar explica numele de Albion, dat ţării întregi.

26 Merlin era un magician renumit din vechile legende celtice, apărînd mai ales în ciclul povestirilor despre regele briton Arthur şi cavalerii Mesei Rotunde a acestuia.

Figură foarte populară atît în folclorul cît şi în literatura cultă britanică, Merlin apare la început sub înfăţişarea unui băiat, numit Ambrosius, care nu avea un tată pămîntean.

Istoriceşte, el este situat la mijlocul secolului al V-lea, în timpul luptelor dintre anglii invadatori ai Britaniei şi celţii britoni, locuitorii băştinaşi ai insulei.

Într-una din legende, Vortigern, regele britonilor, vrea să construiască o fortăreaţă pentru a se apăra împotriva lui Hengist, unul dintre conducătorii anglilor, dar temeliile fortăreţei sînt mereu înghiţite de pămîntul pe care sînt aşezate. Băiatul Ambrosius explică, atunci, lui Vortigern că sub locul unde acesta vrea să-şi construiască fortăreaţa se află doi balauri, unul roşu şi altul alb, care se luptă pe viaţă şi pe moarte între ei. În cele din urmă, balaurul alb e învins, iar Ambrosius explică faptul ca prevestind victoria britonilor asupra invadatorilor. Legenda a fost însă dezminţită de evenimentele istorice ulterioare. Într-o versiune mai tîrzie a acestei povestiri, Ambrosius este numit Merlin şi identificat ca fiu al diavolului.

Într-un poem de la sfîrşitul secolului al XIII-lea, Merlin îl ajută pe regele briton Arthur să-şi învingă duşmanii, atît cu sfaturile cît şi cu ajutorul vrăjilor pe care le face.

Tot Merlin construieşte Masa Rotundă pentru cavalerii regelui Arthur, în scopul de a pune capăt conflictelor dintre aceştia, în privinţa priorităţii cuvenite în ocuparea locurilor în jurul mesei.

În jurul Mesei Rotunde toţi sînt egali.

Într-una din legendele britonice de mai tîrziu, Merlin este închis, pe vecie, într-o peşteră astupată cu un bolovan enorm, de fiica unui duşman al regelui Arthur, pe care acesta din urmă îl învinsese cu ajutorul vrăjilor lui Merlin.

Vrăjitorul Merlin era şi prezicător, unele din prezicerile sale găsindu-se menţionate în opera cronicarului Raphael Holinshed (mort în anul 1580), din care Shakespeare s-a inspirat în piesele sale istorice, precum şi în acelea în care subiectul este luat din Anglia evului mediu.

27 Lear vrea să spună că dacă va intra în bordei i se va frînge inima, fiindcă rămînînd afară în furtună, vremea aspră îl împiedică să se mai gîndească la nerecunoştinţa fiicelor sale.

28 Cuvintele lui Edgar îi sînt sugerate de ploaia torenţială care îneacă totul şi va ajunge la un strat de apă de o prăjină şi jumătate.

29 Edgar îşi descrie caracterul şi comportarea sa în trecut pe modelul reprezentării celor şapte păcate de moarte prin nume de animale. Aceste păcate erau: mîndria, pofta nesăţioasă, desfrîul, mînia, lăcomia, pizma şi trîndăvia. Astfel capra simboliza desfrîul, leul mîndria, balaurul mînia etc.

30 Versurile rostite de Edgar constituie probabil un descîntec.

31 În conformitate cu o lege promulgată în Anglia în anul 1597, vagabonzii erau biciuiţi şi izgoniţi din sat în sat pînă ajungeau în satul lor de origine, dacă acesta putea fi stabilit.

32 Numele „Modo" dat diavolului pare să provină din Epistola a II-a a lui Horaţiu, iar „Mahu" ar fi o formă coruptă a cuvîntului *magus*, însemnînd „mag". Shakespeare a preluat aceste două nume dintr-o lucrare publicată în 1603 de Samuel Hersnett (v. Comentariile).

Mahu este prezentat ca stăpînul absolut al Infernului şi nu se recunoaşte subordonat lui Modo.

33 Gloucester se referă atît la fiul său Edgar cît şi la Goneril şi Regan, cînd generalizează comportarea plină de ură a copiilor faţă de părinţi.

34 Vezi Comentariile.

35 În original, Roland e numit „Child Rowland", cuvîntul „child", un fel de titlu, însemnînd un tînăr nobil aşteptînd să fie învestit cavaler. După toate probabilităţile, primul vers rostit de Edgar este preluat dintr-o veche baladă care s-a pierdut.

Roland este nepotul lui Carol cel Mare şi eroul poemului medieval *Cîntecul lui Roland*, în care sînt prezentate faptele glorioase ale cavalerului şi moartea sa eroică, în calitate de comandant al ariergărzii lui Carol cel Mare, atacate de maurii din Spania, în trecătoarea de la Roncevaux, cînd francii se întorceau în Franţa, după expediţia lor victorioasă împotriva maurilor, care stăpîneau Spania în acea vreme.

Fie că poetul Byron cunoştea balada, care s-a pierdut între timp, fie că s-a inspirat din textul shakespearian, el foloseşte cuvîntul „childe" în titlul poemului său celebru *Childe Harold's Pilgrimage* însemnînd *Pelerinajul Cavalerului Harold.*

Poetul Robert Browning (1812—1889), inspirîndu-se din versul din *Regele Lear*, a scris un poem intitulat *Childe Roland a venit la Turnul Negru.*

36 Cuvintele „miroase-a sînge", în legătură cu Roland, sînt preluate dintr-o povestire populară, *Jack, omorîtorul uriaşului*, în care este introdus, într-una din variante, şi Child Rawland, a cărui soră a

fost răpită de un uriaş şi închisă într-un castel fermecat de unde o salvează fratele său.

37 În partea a doua a operei sale, *Marile şi nepreţuitele cronici ale marelui şi nemăsuratului uriaş Gargantua* (1532), scriitorul francez François Rabelais (cca. 1494—1553) spune că în Iad Nero cîntă la flaşnetă iar Traian prinde broaşte. Poetul medieval englez Geoffrey Chaucer îl arată, însă, pe Nero prinzînd peşte *(Povestea Călugărului,* II, 485-6).

38 La început, Lear se hotărîse să folosească forţa armelor pentru a-şi recăpăta puterea pe care o transmisese fiicelor sale, acum însă vrea să le dea în judecată.

39 Rîndurile pe care le recită bufonul provin dintr-un cîntec popular în care un tînăr îşi cheamă iubita să vină la el traversînd rîul care îi desparte.

40 Cerşetorii ieşiţi de la casa de nebuni purtau un corn mare de bou atîrnat de gît cu o sfoară, din care sunau cînd veneau să cerşească la cîte o casă şi în care li se turna băutura dată de pomană.

41 Referirea la îmbrăcămintea persană se datorează, probabil, faptului că la începutul domniei lui Iacob I sosise în Anglia o solie din partea şahului Persiei.

42 Regele îşi închipuie că se află în patul său, în castelul unde locuise în trecut.

43 Metaforă pentru pedeapsa divină, care nu va întîrzia să vină.

44 Gîndurile lui Edgar par să fie inspirate din *Eseurile* scriitorului francez Michel Exquem de Montaigne (1533—1592), traduse în limba engleză de John Florio (1553?—1625).

45 Ultimele cuvinte ale lui Gloucester exprimă un gînd asemănător exprimat de poetul Sir Philip Sidney (1554—1586) în romanul în proză *Arcadia* (o înlănţuire de aventuri romantice), care ocupă un loc de frunte în literatura Renaşterii engleze.

46 Sensul cuvintelor lui Edgar poate fi sau: „Cum de a ajuns să mă ierte?" sau: „Cum de şi-a pierdut vederea?"

47 Numele celor cinci diavoli sînt preluate din demonologia medievală. Numele Obidicut este o formă coruptă a numelui lui Hoberdicut, principele Iadului.

48 Probabil că Gloucester vrea să-şi sfîrşească viaţa la Dover deoarece, pe de o parte, trebuia să se întîlnească acolo cu Lear, iar pe de altă parte, tot acolo urmează să debarce şi Cordelia venind cu oastea franceză.

49 Goneril se referă, după toate probabilităţile, la Lear. De orbirea lui Gloucester nu a avut încă timp să afle.

50 Unii comentatori ai textului shakespearian consideră stilul curteanului ca elegant şi artificial, aşa cum se aşteaptă, de altfel, să fie limbajul curtenilor.

51 Pentru a da o înfăţişare cît mai omenească sperietorilor de ciori, acestora li se prindea, deseori, sub braţ cîte un arc.

52 Maghiranul era considerat, de unii, ca leac împotriva bolilor creierului.

53 Cuvintele lui Lear pot fi interpretate în două feluri: fie că şi-o închipuie pe Goneril deghizată cu ajutorul unei bărbi albe false; fie că i se adresează lui Goneril întrebînd-o cum de poate fi atît de crudă cu cineva care are o barbă albă, cu alte cuvinte, cu el, tatăl ei.

54 În aceste versuri se poate recunoaşte influenţa operei lui Montaigne, tradusă de Florio (v. nota 44), şi anume, citatul lui Montaigne din poetul latin Catullus (84?—57? e.n.), care spune acelaşi lucru ca şi Lear.

55 Centaurii erau închipuiţi ca fiinţe jumătate cai, jumătate oameni, locuind în Thesalia, de unde au fost izgoniţi de neamul lapiţilor.

În antichitate, locuitorii din Thesalia erau călăreţi vestiţi şi organizau vînători de tauri, vînaţi de călăreţi (cf. legenda lui Dragoş Vodă). De aici, probabil, s-a creat legenda centaurilor, într-o vreme cînd calul nu era încă răspîndit în Grecia.

Centaurii simbolizau omul ca animal dotat cu raţiune.

56 Cupidon sau Amor este denumirea latină a zeităţii greceşti Eros, fiul Afroditei şi al lui Ares, sau chiar Zeus. E imaginat ca un copil, într-o epocă tîrzie, purtînd şi aripi de aur. Rolul său este de a face pe cei loviţi de săgeţile sale să se îndrăgostească de persoana pe care o privesc.

Este, de multe ori, legat la ochi, motiv pentru care este numit orb.

Este uneori reprezentat pe firmele bordelurilor, imagine pe care Lear, probabil, o văzuse, după părerea unora dintre comentatori.

57 Montaigne afirmă în *Eseuri* (III, 210) că sînt popoare care acceptă să le fie rege un ciine (v. şi nota 44).

58 În engleză, „politician", cuvînt folosit în acea vreme în sensul de şarlatan, ca adept al principiilor lui Machiavelli. Nu în sensul modern al cuvîntului.

59 Idee probabil preluată din *Istoria Naturală* (p. 7) a lui Gaius Plinius cel Bătrîn (23—79 e.n.), tradusă în limba engleză de Philemon Holland (1601) (Copilul cînd se naşte ţipă.)

60 Un contemporan menţionează că la unul dintre turnirurile organizate în timpul regelui Henric al VIII-lea, copitele cailor fuseseră înfăşurate în postav sau cîlţi de lînă, pentru a preveni lunecările şi înăbuşi zgomotul copitelor.

61 Strigăt de luptă care însemna: Nu cruţaţi pe nimeni!

62 În stilul epistolar, termenul era şi sinonim cu „iubit, iubită".

63 Lear se crede în iad. Conform tradiţiei populare, chinuirea pe roată de foc apărea în mod curent în legendele medievale, după cum

rezultă dintr-o serie întreagă de lucrări referitoare la viziunea Iadului şi Purgatoriului în epoca medievală şi a Renaşterii.

64 Încă un exemplu arătînd influenţa *Eseurilor* lui Montaigne asupra lui Shakespeare — autorul francez spune „a filozofa înseamnă a învăţa cum să mori" (v., mai sus, notele 44 şi 54).

65 Aluzie la practica vînătorilor de a scoate vulpile din vizuini cu ajutorul focului şi fumului.

66 Cînd Lear va mai plînge iarăşi, spre sfîrşitul acestei scene, Goneril şi Regan vor fi amîndouă moarte.

67 După cum Edmund îl iartă, fiindcă l-a rănit de moarte, şi Edgar îl iartă pe Edmund pentru ticăloşiile pe care le-a făptuit faţă de el şi tatăl lor.

68 Aluzie la roata de sub picioarele Fortunei (v. *Timon din Atena*, nota 11).

69 În ceea ce priveşte efectul scenic al momentului culminant al tragediei, — de care ne apropiem, faptul nemenţionării pentru un timp a eroilor pozitivi creează un contrast, de un dramatism inegalabil, cu deznodămîntul, care se precipită.

70 Un alt exemplu ilustrînd intenţia lui Shakespeare de a-i umaniza pe ticăloşii din tragediile sale. Edmund pare a-şi justifica purtarea criminală ca datorată faptului de a nu fi fost niciodată iubit de tată, frate şi lumea în care trăia, situaţie care i-a schilodit sufletul şi l-a făcut să caute să parvină în viaţă prin orice mijloace, răzbunîndu-se totodată pentru umilinţele îndurate.

71 În cele mai multe din izvoarele folosite de Shakespeare, Cordelia se sinucide în închisoare. Sfîrşitul pe care i-l dă însă Shakespeare este mult mai plauzibil şi corespunde felului de a gîndi şi acţiona al lui Goneril şi Edmund, care, totuşi, nu o puteau executa pe regina Franţei făcută prizonieră după o bătălie pierdută, fără consecinţe grave, nu numai privitor la relaţiile cu Franţa, dar, în acelaşi timp şi cu restul lumii feudale europene (v. Comentariile).

72 La fel ca în numeroase alte piese, Shakespeare se referă la *Metamorfozele* lui Ovidiu; de data aceasta Lear făcînd aluzie la legenda lui Deucalion şi Pyrrha. După ce pămîntul fusese înecat de un potop trimis de Zeus şi omenirea pierise, în afară de cei doi menţionaţi mai sus, aceştia se duseră, într-o barcă, la zeiţa Themis, care era deţinătoarea oracolului la acea vreme, cerîndu-i sfatul pentru a putea supravieţui într-o lume devenită pustie. Zeiţa le spuse să ia oasele bunicii lor, ei fiind frate şi soră, şi să pornească peste cîmp aruncîndu-le peste umăr. Neputînd face acest sacrilegiu, Deucalion interpretă oracolul astfel: întrucît bunica lor fusese *Gea* — pămîntul —, oasele care trebuiau aruncate erau pietrele. Ca urmare, aruncînd pietre în urma lor, acestea, prin voinţa zeilor, se transformară în bărbaţi şi femei, care aveau însă un caracter dur, de piatră, datorat originii lor. (Ovidiu, *Metamorfozele*, Cartea Legenda lui Deucalion şi Pyrrha).

V. Ştefănescu-Drăgăneşti

MACBETH

Traducere de ION VINEA

PERSOANELE

DUNCAN, rege al Scoției
MALCOM, DONALBAIN — fiii săi
MACBETH, BANQUO — generali în armata regelui
MACDUFF, LENNOX, ROSS, MENTEITH, ANGUS, CAITHNESS — nobili scoțieni
FLEANCE, fiul lui Banquo
SIWARD, conte de Northumberland, general al oastei engleze
TÎNĂRUL SIWARD, fiul său
SEYTON, un ofițer din suita lui Macbeth
UN BĂIAT, fiul lui Macduff
UN DOCTOR ENGLEZ
UN DOCTOR SCOȚIAN
UN SERGENT
UN PORTAR
UN MOȘNEAG
LADY MACBETH
LADY MACDUFF
O DOAMNĂ DE ONOARE A LADY-ei MACBETH
HECATE și TREI VRĂJITOARE
ARĂTĂRI
NOBILI, GENTILOMI, OFIȚERI, SOLDAȚI, UCIGAȘI, CURTENI și CRAINICI.

Acțiunea se petrece în Scoția și în Anglia.

ACTUL I

SCENA 1

Un loc pustiu. Tunete şi fulgere.
Intră trei vrăjitoare[1].

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:

Cînd fi-vom iar, tustrele, noi,
Sub fulger, trăsnete şi-n ploi?

A DOUA VRĂJITOARE:

Cînd zurbaua s-a sfîrşit
Cel învins c-a biruit.

A TREIA VRĂJITOARE:

Va fi-nainte de-asfinţit.

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:

În care loc?

A DOUA VRĂJITOARE:

În bălării.

A TREIA VRĂJITOARE:

Pe Macbeth spre-a-l întîlni.

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:

Vin îndată, Cotoşman.

A DOUA VRĂJITOARE:

Ne-a strigat broscoiul, haidem.

A TREIA VRĂJITOARE:

Gata, gata!

TUSTRELE

Ce-i frumos e slut, ce-i slut, frumos[2],
Prin duhori şi pîcle să plutim în sus şi-n jos.

(Ies.)

SCENA 2

O tabără lîngă Forres.
Intră Duncan, Malcolm, Donalbain, Lennox și suita. Întîlnesc un sergent plin de sînge.

DUNCAN: Cine e omu-acesta plin de sînge?[3]
Crestat cum e de răni, s-ar prea putea
Să știe despre starea cea mai nouă
A răzvrătirii.

MALCOLM E sergentul care
Ca brav și bun ostaș s-a războit
Să nu fiu prins. — Salut, viteaz prieten!
Dă seama regelui de mersul luptei
Din care vii.

SERGENTUL: Era nehotărîtă[4],
Așa cum doi înotători sleiți
Se prind în brațe și se stînjenesc.
Macdonwald cruntul, înrăit rebel,
Că firea-n el de-aceea viermuit-a
Cu tot ce-a zămislit mai ticălos,
Primi-ntăriri din insule, din vest,
De pedestrași ușor și greu armați.
Zîmbea Fortuna țintei lui drăcești
Părînd a răzvrătitului muiere.
Dar în zadar. Căci în disprețul ei,
Macbeth viteazul, vrednic de-al său nume,
Cu spada-n vînt de sînge fumegîndă,
Copil al biruinții-și taie drum
Și-ntîmpină pe ticălos.
Nu-i strînge mîna, nu-și ia bun rămas,
Ci-l descusu din fălci pînă-n buric,
Pe zidul nostru proțăpindu-i capul.

DUNCAN: O, vrednic văr![5] Viteaz între viteji!

SERGENTUL: Dar cum din pragul soarelui răsare,
Zbucnesc furtuni cu trăsnete și-urgii,
Tot din acest izvor al mîntuirii
Prăpădul se porni. O, rege,-ascultă!
De-abia-i silise legea și bravura
Pe-acești pedeștri sprinteni să dea dosul,
Cînd regele norveg prinzînd prilejul
Cu spor de oști și arme nou călite
Dă iureș iar.

DUNCAN: Și căpitanii noștri,
Macbeth și Banquo, s-au temut?
SERGENTUL: Precum
Un leu de iepuri, și de vrăbii — un vultur.
Erau, spun drept, și trebui să dau seamă,
Ca niște tunuri[6] pline vîrf cu schijă
Ce-și slobozeau de cîte două ori
Lovirile-n vrăjmaș. Vroit-au oare
Să-nalțe-un nou calvar[7], sau să se scalde
În fumegînde răni? Nici eu nu știu.
Dar mă sfîrșesc. Și rana-mi cere leacuri.
DUNCAN: La fel de bine-i stau și răni, și vorbe:
Simt izul cinstei-n ele. Îngrijiți-l.

(Iese sergentul, însoțit. Intră Ross.)

Dar cine vine?
MALCOLM
LENNOX: Bravul than[8] de Ross.
Ce grabă-n ochii lui! Așa privește
Cel care vine cu ciudate știri.
ROSS: Trăiască regele!
DUNCAN: De unde vii,
Destoinic than?
ROSS: Din Fife[9], mărite rege,
De unde-ale Norvegiei drapele
Se-nalță-n cer, frig adiind spre-ai noștri.
Chiar craiul lor, cu oști cumplit de mari
Și sprijinit de-acel mișelnic than
De Cawdor, trădătorul, dă năvală.
Dar mirele Bellonei[10], în armură
L-înfruntă-n luptă dreaptă piept la piept
Și fier în contra fierului rebel
Îi frînge-avîntul, și-n sfîrșit izbînda
A noastră este!
DUNCAN: Sfîntă bucurie!
ROSS: Deci Sweno, azi, norvegul crai, vrea pace.
Nu l-am lăsat nici să-și îngroape morții
Pîn' n-a plătit, pe insula Saint Colme[11],
Despăgubire zece mii de taleri[12].
DUNCAN: Iar thanul Cawdor n-o să mai mă-nșele
În ce-am mai sfînt. Mergi, morții dă-l îndată
Și-n fostu-i rang, tu pe Macbeth l-arată.
ROSS: Voi împlini poruncile ce-ai dat.
DUNCAN: Ce pierde el, Macbeth a cîștigat.

SCENA 3

Un cîmp pustiu lîngă Forres.
Intră cele trei vrăjitoare.

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:

Pe unde-ai fost, surato[13]?

A DOUA VRĂJITOARE:

Porci am tăiat.[14]

A TREIA VRĂJITOARE:

Dar tu, soro?

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:

Cu castane-n șorț, mai ieri,
Soața unui din năieri
Sta și clefăia mereu.
„Dă și mie!" zicu-i eu.
„Vrăjitoare, hai, te cară!"
Mi-a strigat vorba de-ocară
Scorpia cu tîrtiți ghiftuită:
Soțu-i la Alep[15] e dus,
Căpitan pe *Tigrul*[16] pus,
Mă prefac în șoarece bere[17],
Să-l ajung pe-o sită-ncerc[18].
Mă strecor pe punte-n jos
Și mă pun pe ros, pe ros.

A DOUA VRĂJITOARE

Io-ți dau un vînt.[19]

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:

Ce bun cuvînt!

A TREIA VRĂJITOARE:

Și-ți fac și eu parte.

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:

Celelalte-s ale mele,
Ori pe unde suflă ele,
Și limanurile toate
Cu pătratele-nsemnate,
Pe-a corăbiilor carte[20].
Ți-l usuc ca pe-un uluc,
Nici în noapte, nici în zi,
Peste-a genelor perdele
Somnul nu-i va mai pluti
Ca un făcător de rele,

Va trăi. Bolnav, sfrijit,[21]
Săptămîni de nou'ori nouă,
Să-i tot fulgere, să-l plouă,
Nenecat, dar hărțuit.
Haide, ghici, ce-am eu aici?

A DOUA VRĂJITOARE:
Să văd, să văd!

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:
E un deget de cîrmaci
Înecat în drum spre casă.

(Se aude toba.)

A TREIA VRĂJITOARE:
I-auzi toba bate-acum
Că Macbeth vine pe drum.

TOATE:
Mînă-n mînă trei surori,
Crainice și ursitori,
Ce se vîntură prin toate
Țările și mările
Tîrcolind cărările,
Trei ori mie, trei ori ție,
Și iar trei, nouă să fie[22],
Gata, vraja e-nchegată.

(Intră Macbeth și Banquo.)

MACBETH:
Ce tristă și ce mîndră zi-ntre toate![23]

BANQUO
Departe-i pîn' la Forres[24]? Cine sînt
Aceste iezme stranii-n portul lor
De parcă nu-s făpturi de pe pămînt
Și totuși sînt? Trăiți? Sînteți ceva
Ce poate fi-ntrebat de către om?
Îmi pare că-nțelegeți. Fiecare
Și-a dus în dreptul buzelor zbîrcite
Un deget descărnat. Păreți femei:
Dar după barbă, nu prea-mi vine-a crede.

MACBETH:
Vorbiți-mi de puteți: voi cine sînteți?

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:
Macbeth, mărire ție, than de Glamis!

A DOUA VRĂJITOARE:
Macbeth, mărire ție, than de Cawdor!

A TREIA VRĂJITOARE:
Mărire ție, care vei fi rege!

BANQUO: De ce tresari, stăpîne, și te sperii
De lucruri care-atît de bine-ți sună?
Pe sfîntul adevăr: sînteți năluci,
Sau tocmai ce păreți a fi? Slăviți
Pe-al meu tovarăș nobil, prevestindu-i
Noi trepte-nalte și nădejdi regești
Că-i uluit; iar mie nu-mi vorbiți.
Dar dacă știți citi-n sămînța vremii,
Spunînd ce bob dă rod, ce bob e sterp,
Vorbiți-mi: nu cerșesc hatîrul vostru
Și nici de ura voastră nu mă tem.

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:
Slavă!

A DOUA VRĂJITOARE:
Slavă!

A TREIA VRĂJITOARE:
Slavă!

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:
Mai mic decît Macbeth, mai mare totuși!

A DOUA VRĂJITOARE:
Mai fericit, dar nu cu-atît noroc!

A TREIA VRĂJITOARE:
Părinte-al unor regi, dar rege nu!
Macbeth și Banquo, slavă vouă!

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:
Mărire vouă, Banquo și Macbeth!

MACBETH: Mai stați, obscure-oracole, și-mi spuneți:
Murind Sinel[25], sînt than de Glamis, știu!
De Cawdor însă, cum? E-n viață Cawdor,
Și-i merge-n plin. Iar să fiu rege, eu,
Nu-i de crezut, cum nici „de Cawdor“ nu-i.
De unde-aveți ciudatele vestiri?[26]
De ce cu o profetică-nchinare,
Pe-acest cîmp ars și plin de bălării
Ne-opriți din drum? Vorbiți-mi, vă conjur!

(Vrăjitoarele pier.)

BANQUO: Ca marea-naltă aburi și pămîntul.
Iar ele, aburi sînt. Unde-au pierit?

MACBETH: În aer! Ca suflarea-n vînt s-a dus
Părelnicul lor trup. De-ar mai fi stat!

BANQUO: Dar fost-au ele-aievea, cum vorbim,
Sau am mîncat din rădăcina rea
Ce mintea ți-o-nrobește?
MACBETH: Copiii tăi să fie regi!
BANQUO: Tu, rege!
MACBETH: Au zis și than de Cawdor! Nu-i așa?
BANQUO: Întocmai, într-un glas. Dar cine vine?

(Intră Ross și Angus.)

ROSS: Macbeth, a biruinții tale veste
L-a fericit pe rege. Și citind
De vajnica ta faptă cu rebelii[27],
Uimirea și-ncîntarea se-ntreceau
În sinea lui să ți se dăruiască.
Nedumerit și perindînd în minte
Sfîrșitul bătăliei, el te află
Printre norvegii dîrji, nenfricoșat
De straniile chipuri ale morții
Pe care tu însuți le ciopleai cu spada.
Ca grindina de-ades soseau ștafete
Purtînd cu ele proslăvirea ta
În lupta grea de apărare-a țării
Și-n față i-o puneau.
ANGUS: Sîntem trimiși
De-al nostru domn și rege-a-ți mulțumi
Și doar să te-nsoțim-naintea sa,
Dar nu să-ți răsplătim.
ROSS: Și-n semn de și mai mari cinstiri, din parte-i
Rugatu-m-a să-ți spun: ești than de Cawdor.
Slăvit fii-n noul rang, preavrednic than:
Al tău să fie!
BANQUO: Cum? Nu minte dracul?
MACBETH: Dar thanul n-a murit. De ce să-mbrac
Veșminte de-mprumut?
ANGUS: Da, n-a murit
Cel care than a fost, dar viața lui
E sub osîndă grea și-i drept s-o piardă.
A uneltit cumva cu cei din nord,
Sau pe rebeli i-a sprijinit pe-ascuns,
În fel și chip, lucrînd pe două căi
La nimicirea țării? Nu pot ști.
Dar dovedită și mărturisită
Trădarea lui l-a prăbușit.

MACBETH *(aparte)*: ...Și Glamis,
Și than de Cawdor. Și de-abia urmează
Ce-i mai măreț.

(Către Ross și Angus.)

Vă mulțumesc de trudă.

(Către Banquo.)

Nu crezi acum că-ți vor fi regi copiii
Cînd cele ce m-au înălțat de Cawdor
Le-au profețit și lor?

BANQUO: Crezînd orbește,
Poți să te-aprinzi și să rîvnești la tron —
De ce doar than de Cawdor? E ciudat!
Ades ai beznei soli, ca să ne piardă
Grăiesc cinstit, ne farmec' cu nimicuri
Ducîndu-ne spre cel mai greu păcat...
O vorbă, verii mei!

MACBETH *(aparte)*: Preziceri două
S-au și-mplinit ca norocos prolog
Al piesei cu subiect împărătesc.
— Vă sînt îndatorat, cinstite fețe.
(Aparte.) Acest îndemn de dincolo de fire
Nu poate fi nici rău, nici bun. De-i rău,
De ce mi-e dat zălog de biruință
Un adevăr dintru-nceput? Sînt Cawdor.
Iar dacă-i bun, de ce mă-mbie-un gînd
De-al cărui chip[28] mi se zburlește părul
Iar inima vitează-mi bate-n piept
Înnebunită? Groaza unei clipe
Mai mică e decît a-nchipuirii,
Iar mintea-n care-omoru-i doar un gînd
Îmi zguduie-ntr-atît făptura toată
Că simțu-i năpădit de bănuieli
Și este-aievea numai ce nu este.

BANQUO: Priviți-l cît s-a-ndepărtat de noi...

MACBETH *(aparte)*:
Cînd soarta mă vrea rege, soarta poate
Să mă-ncunune fără să mă mișc.

BANQUO: Cinstirile ce-l copleșesc îi stau
Ca straie noi, ce nu se dau pe trup
Decît cu ajutorul folosinții.

MACBETH *(aparte)*:
Ce-o fi să fie! Timp și ceas deodată
Se duc cu ziua cea mai nendurată!

BANQUO: Viteaz Macbeth, sîntem l-a ta poruncă.

MACBETH: Mă frămîntau în gînd uitate lucruri —
Iertare! Truda voastră, domnii mei,
Stă scrisă-aici și-ntorc o filă zilnic
S-o recitesc. Spre rege-acum!

(Către Banquo.)

Să cugeți
La ce ni s-a-ntîmplat. Iar cînd răstimpul
Le va fi cîntărit, să stăm de vorbă,
Într-un răgaz, cu sufletul deschis.

BANQUO: Bun, bucuros.

MACBETH: Destul acum! Să mergem!

(Ies.)

SCENA 4

La Forres. Încăpere în palat.
Intră Duncan, Malcolm, Donalbain, Lennox și suita.

DUNCAN: Și-a ispășit osînda morții Cawdor?
Și tot nu s-au întors trimișii mei?

MALCOLM: Nu încă, Sire. Dar am stat de vorbă
Cu unul care l-a văzut murind.[29]
Mi-a spus că și-a mărturisit trădarea,
Cerînd iertare Înălțimii Tale
Și dînd dovezi de-adîncă pocăință.
Nimic în viață nu i-a stat mai bine
Ca felul cum s-a lepădat de ea
Și a murit parcă-nvățat să moară,
Ca unul ce-și aruncă darul vieții
Ca pe-un nimic...

DUNCAN: Nu-i meșter pe-astă lume
A minții taină-n chipuri s-o citească.
A fost un than în care mi-am fost pus
Încrederea mea toată.

(Intră Macbeth, Banquo, Ross și Angus.)

Vrednic văr!
Păcatul nerecunoştinţei mele
M-apasă greu şi-acum. M-ai depăşit
Atît de mult că nu te poate-ajunge
A răsplătirii ageră aripă.
De ce nu-ţi este meritul mai mic
Să pot şi mulţumi şi răsplăti?
Tot ce-ţi mai spun e doar că-ţi datoresc
Cu mult mai mult decît pot să-ţi plătesc.

MACBETH: Credinţa şi-ascultarea ce-ţi închin
Prin chiar plinirea lor sînt răsplătite,
Iar partea ta-i să iei ce-ţi datorăm.
Sînt datorii, copii şi servi ai ţării
Şi-ai tronului, şi-şi fac doar slujba lor,
Cînd întru cinstea şi iubirea ta
Sînt gata la orice.

DUNCAN: Bine-ai venit!
Eu te-am sădit şi-am să te-ajut să creşti
Mai falnic încă. Meritul tău, Banquo,
Nu-i mai prejos, iar tot ce-ai săvîrşit
Cuvine-se a fi ştiut. Mă lasă
La pieptu-mi să te strîng.

BANQUO Şi-al tău e rodul
De-oi creşte-acolo.

DUNCAN: Marea-mi bucurie
Încearcă-n dezmăţata-i revărsare
În lacrimile jalei să se-ascundă.
Voi fiii, rude, thani, măriri din preajmă-mi,
Aflaţi că las urmaş la tron pe Malcolm,
Întîiul meu născut şi că-l numesc
De-aci-nainte Prinţ de Cumberland[30].
Dar nu-l îmbracă doar pe el cinstirea,
Ci semne de nobleţă, ca luceferi
Vor străluci pe pieptul celor vrednici.
Spre Inverness! şi să legăm acolo
Mai strîns prietenia dintre noi.

MACBETH: Cînd nu ţi-o-nchin, odihna mea e trudă!
Deci crainic vreau să-ţi fiu, să-ncînt auzul
Soţiei mele cu sosirea ta.
Îngăduie-mi să plec.

DUNCAN: O, Cawdor vrednic!

MACBETH *(aparte)*:
Un Cumberland e-un prag într-adevăr

De care sau mă-mpiedic, sau îl sar!
Îmi stă în drum. V-ascundeți focul, stele[31],
Nu luminați în bezna poftei mele,
Ce face brațul, ochiul să nu știe:
S-ar îngrozi văzînd ce va să fie!

(Iese.)

DUNCAN: Așa e, Banquo! el e mult viteaz,
Și proslăvirea lui e un ospăț!
Să mergem după el — în zelul lui
S-a dus în grabă ca o gazdă bună
Să pregătească-ntîmpinarea noastră.
E-o rudă fără seamăn!

(Trompete. Ies.)

SCENA 5

Inverness. Cameră în castelul lui Macbeth.
Intră Lady Macbeth citind o scrisoare[32].

LADY MACBETH: „Mi-au ieșit în cale în ziua biruinței și m-am încredințat prin cele mai neîndoioase dovezi că au mai multă știință decît muritorii de rînd. Pe cînd ardeam de dorința de a le întreba mai departe, s-au făcut deodată una cu văzduhul în care au pierit. Stăteam uluit și mă minunam, și iată că sosesc trimișii regelui, care mi se închină zicîndu-mi «Than de Cawdor», cu care nume mă întîmpinaseră și cele trei surori proroace, mai înainte, salutîndu-mă pentru vremea ce va să vie: «Slavă ție, tu care vei fi rege!» Am crezut nimerit să-ți împărtășesc acestea, scumpă tovarășă a măririi mele, ca să nu fii lipsită de partea ta de bucurie, neștiind de mărirea care-ți este făgăduită. Păstreaz-o în taina inimii tale, și rămîi cu bine."

Ești Glamis, ești și Cawdor. Și vei fi
Tot ce ți-e dat. Dar firea ta-i prea plină
De laptele-omeneștii duioșii[33],
S-aleagă drumul care-i cel mai scurt.
Mă tem de ea. Mărire vrei. Ai rîvnă,
Dar n-ai și nendurarea ce-o-nsoțește.
Ce vrei mai aprig, vrei pe sfinte căi,
N-ai vrea să-nșeli[34], dar ceri cîștig nedrept,

Iar ce rîvnești îți strigă, vrednic Glamis:
„Așa să faci de vrei să-l dobîndești",
Și-i tocmai ce te temi a-nfăptui
Și-ai cam dori să nu se facă. Vino.
Să-ți torn voința mea-n auz, să biciui
Cu grai de foc tot ce te-ndepărtează
De cercul de-aur, cel cu care soarta
Și-un ajutor de dincolo de fire
Se pare că te-au și încoronat.[35]

(Intră un crainic.)

Ce vești aduci?

CRAINICUL: La noapte vine Duncan!

LADY MACBETH: Ai-nnebunit? Stăpînul nu-i cu el?
Și chiar așa, nu mi-ar fi scris el oare
Să pregătesc primirea?

CRAINICUL: Mă iertați,
Dar e adevărat. Sosește thanul,
I-a luat-o înainte un ortac
Abia putînd, cu sufletul la gură,
S-aducă vestea.

LADY MACBETH: Mergi și-l îngrijește.

(Crainicul iese.)

E-o veste mare! A răgușit și corbul
Ce croncăne sosirea-ntr-un ceas rău[36]
A regelui sub zidurile noastre.
Voi, duhuri ce dați gînduri ucigașe,
Stîrpiți femeia-n mine și turnați-mi
Din creștet pînă-n tălpi cruzime oarbă.
Vîrtos să-mi fie sîngele, căința
Nu-și afle-n el nici loc, nici drum; iar mila
Să nu-mi clintească, călcînd pragul firii,
Cumplitul țel, ca nu cumva să preget
Trecînd la faptă. Voi, ai crimei sfetnici,
Luați la sînu-mi fiere-n loc de lapte
Oriunde-n nevăzuta-vă-nchegare
La silnicia firii privegheați.
Tu-mbracă-te-n al iadului fum negru
Și vino, deasă noapte, să nu vadă
Pumnalul meu tăios[37] ce rană face,

Și nici, pîndind prin văl de bezne, cerul
Să-mi strige: Stai!

(Intră Macbeth.)

Tu, Glamis, Cawdor vrednic!
Ursit să fii mai sus decît ce ești,
Răvașul tău departe m-a purtat
De oarba zi de azi și-n astă clipă
Simt tot ce va să fie.

MACBETH: Mult iubito!
La noapte vine Duncan!

LADY MACBETH: Și cînd pleacă?

MACBETH: Pe mîine-ar vrea.

LADY MACBETH: O, soarele nicicînd
Această zi de mîine n-o s-o vadă!
Stăpîne, chipul tău e-o carte-n care
Ciudate lucruri poate-un om citi.
Cînd vrei să-nșeli o lume, fii ca lumea,
Cu bun venit pe buze și-n priviri
Să fii ca floarea fără de prihană,
Dar fii și-aspida cuibărită-ntr-însa.
Să ne-ngrijim acum de cel ce vine
Și las' pe mine-isprava acestei nopți.
Ea, nopți și zile-n șir, ce vor să vie,
Ne-aduce-n plin putere și domnie.

MACBETH: Mai stăm de vorbă, noi...

LADY MACBETH: Și fruntea sus!
Că-i primejdios s-arăți pe gînduri dus.
Iar restul... am eu grijă!

(Ies.)

SCENA 6

În fața castelului lui Macbeth.
Oboiuri și facle. Intră Duncan, Malcolm, Donalbain, Banquo, Lennox, Macduff, Ross, Angus și Curtenii.

DUNCAN: Frumos e așezat acest castel,
Iar aerul, frumos și lin, ne-mbie
Molatecele simțuri.[38]

BANQUO Și lăstunul,
Al verii oaspe, găzduit în temple,

Prin cuibul său plăpînd ne dovedește
Că răsuflarea cerului își lasă
Mireasma ei cu drag pe-aceste locuri;
Că nu-i ungher, nici streașină, nici boltă
Să nu-și atîrne pasărea aceasta
Culcușul ei și spornicul ei leagăn.
Oriunde ea se-așază și sporește
Am luat aminte, aeru-i mai molcom.

(Intră Lady Macbeth.)

DUNCAN: O, iată și cinstita noastră gazdă! —
Ades iubirea care ne-nsoțește
Povară e, dar ea fiind iubire
Îi mulțumim. Tu Domnului te roagă
Să fim iertați de osteneala ta
Și să ne-ajute, pentru supărare.

LADY MACBETH: În slujba noastră de-aș sluji-ndoit,
Și iar de cîte două ori în toate,
Și tot ar fi un lucru de nimic
Pe lîngă-nalta, fără seamăn cinste
Prin care-ai copleșit a noastră casă.
Deci pentru vechile dregătorii
Și cele noi, acum adăogite,
Sîntem datornicii Măriei-Tale
Cu rugăciuni[39].

DUNCAN: Dar thanul Cawdor unde-i?
L-am urmărit cu gînd să-i iau-nainte,
Da-i călăreț grozav, și-mpintenat
De dorul său, el s-a văzut acasă
Naintea mea. O, nobila mea gazdă,
La noapte-ți voi fi oaspe.

LADY MACBETH: Servii tăi
Țin tot ce au, și viața și pe-ai lor
Din bunăvoia regelui, și-s gata
Să-i dea ce este-al său.

DUNCAN: Dă-mi mîna,
Să mergem la stăpînul casei. Drag mi-i
Și nu voi conteni să-l ocrotesc,
Cu voia ta, stăpînă.

(Ies.)

SCENA 7

O sală în castelul lui Macbeth. Oboiuri și facle.
Intră un stolnic și slujitori cu tăvi și străbat scena.
Intră Macbeth.

MACBETH: De s-ar sfîrșit de tot, cînd s-a făcut,
Mai bine-i cît mai grabnic să se facă...
De-ar fi scutit omorul de urmări
Și, săvîrșit, izbînda și-ar păstra-o;
De-ar fi această lovitură totul,
Și-aici i-ar fi-nceputul și-ncheierea,
Atunci pe-acest liman și vad al vremii
Mi-aș pune-n joc și viața de apoi,
Dar pricini de-astea-s judecate-aci.
Noi dăm doar sîngeroase-nvățături
Ce se rentorc, știute, să lovească
Pe-nvățător. Dreptatea asta oarbă
Fiertura cupei noastre de otravă
Ne-o duce chiar la buze. El e-aici
Ferit de două ori, că-i sînt supus
Și-i sînt și rudă: două mari temeiuri
În contra faptei. Și fiindu-i gazdă,
Să-i apăr, trebui', pragul de tîlhari,
Iar nu să scot chiar eu cuțitul. Duncan
S-a dovedit atît de blînd ca rege
Și-atît de drept, în naltu-i loc, a fost,
Că darurile lui ar vesteji
Ca îngerii cu glasul lor de trîmbiți
Păcatul greu al omorîrii sale[40].
Iar mila, prunc plăpînd și gol, suit
Pe-aripi de vifor, heruvim[41] călare
Pe nevăzuții vijeliei cai,
Va năluci-n privirea tuturora
Grozavul fapt ce-neacă-n lacrimi vîntul.
N-am pinteni, deci, să-mi îmboldească gîndul,
Ci rîvnă numai, ce se-avîntă-n șa
Și cade-n gol.

(Intră Lady Macbeth.)

Cum stăm? Ce vești aduci?

LADY MACBETH: De ce-ai ieșit? E pe sfîrșit cu cina.

MACBETH: De mine n-a-ntrebat?

LADY MACBETH: Nu știi că da?

MACBETH: Nu mergem mai departe-n treaba asta.
El m-a cinstit chiar ieri. La mic și mare
Mi-am dobîndit o faimă făr' de preț.
S-o port, se cade,-n strălucirea-i nouă
Și nu s-o lepăd prea curînd.

LADY MACBETH: Fu beată
Nădejdea-n care te-ai împăunat?
Și-a adormit de-atunci? Și se trezește,
Privind atît de veștedă și pală
La ce făcea atît de bucuros?
Știu azi ce preț să dau pe-a ta iubire,
Te temi să fii și-n faptă și-n virtute
Același ca-n dorință? Vrei să ai
Tot ce socoți a fi podoaba vieții
Și să rămîi mișel în ochii tăi.
Ținut între „aș vrea“ și „nu-ndrăznesc“,
Întocmai ca motanul din zicală[42].

MACBETH: Dă-mi pace, rogu-te; cutez să fac
Tot ce e vrednic de-un bărbat. Nu-i om
Cel ce se-ncumetă mai mult.

LADY MACBETH: Ce fiară
Te-a-mpins aceste planuri să-mi destăinui?
Erai un om cînd cutezai s-o faci,
Iar ca să fii mai mult decît ai fost,
Cu-atît mai mult va fi să fii un om.
N-aveai atunci nici timp, nici loc prielnic,
Dar vreai să ți le faci! Și cînd prilejul
Se-arată de la sine, ești nevolnic!
Am alăptat și știu cît de duios
Iubești pe pruncul căruia-i dai sînul,
Dar i-l smulgeam din știrbele-i gingii
În clipa chiar cînd îmi zîmbea-n obraz
Și creierii-i zdrobeam, de-aș fi jurat
Cum te-ai jurat!

MACBETH: Dacă dăm greș?

LADY MACBETH: Dăm greș!
Adună-ți tot curajul într-un gînd
Și nu dăm greș! Cînd Duncan va dormi,
Căci greaua-i zi de drum la somn l-îndeamnă,
Eu i-amețesc cei doi străjeri ai săi
Cu băuturi, într-o așa măsură
Că amintirea, paznic minții, e-abur

Și-al gîndului locaș, cazan de spirt.[13]
Iar cînd în somn porcesc ei zac beți morți,
Ce lucru n-o să fim în stare-a-i face
Noi amîndoi lui Duncan, nepăzitul?
Ce oare nu putem a pune-n seamă
Acestor doi bureți, paznicii săi,
Și vina marii noastre fărdelegi
S-o poarte ei?

MACBETH: Să faci numai feciori!
Că firea ta vitează e menită
Bărbați a plămădi! Cînd vom mînji
Pe cei doi paznici adormiți, cu sînge,
Și de-ale lor pumnale ne-om sluji,
Au cine nu va crede că făptașii
Au fost chiar ei?

LADY MACBETH: Și cine-o să cuteze,
Cînd jalea și durerea ne-om urla-o
La moartea lui, să creadă altceva?

MACBETH: Sînt hotărît și tind din răsputeri
Spre fapta cea cumplită. Vino deci,
Înșală-ți lumea, mîndră frunte-arată-i
Și-un chip viclean s-ascundă cît mai bine
Ce inima vicleană știe-n sine.

(Ies.)

ACTUL II

SCENA 1

Inverness. Curtea castelului lui Macbeth.
Intră Banquo și Fleance cu un slujitor purtînd o faclă.

BANQUO O fi tîrziu, băiete?
FLEANCE: N-am auzit bătînd. Apune luna.
BANQUO E miezul nopții deci.
FLEANCE: Cred că-i trecut.
BANQUO: Ia-mi spada! 'N cer se fac economii
Și-au stins feștilele[44]. Ia-l și pe ăsta.

(Îi dă pumnalul.)

M-apasă-un somn de plumb. N-aș vrea s-adorm.
Puteri miloase, năbușiți în mine
Ispitele drăcești, cu care firea
În clipa de odihnă mă îmbie.

(Intră Macbeth și un slujitor cu o faclă.)

Dă-mi spada. Cine vine?
MACBETH: Un prieten.
BANQUO: Cum? Tot nu dormi? Dar regele-i culcat.
A fost voios nespus. Cu daruri mari
I-a răsplătit pe slujitorii tăi.
Iar doamnei-tale, nentrecutei gazde,
I-îmbie acest olmaz[45]. El a-ncheiat
Nespus de mulțumit.
MACBETH: Luată-n pripă
Primirea noastră are multe lipsuri;
De-am fi știut, altfel era...
BANQUO: Prea bine...
Știi, le-am visat pe ursitori azi-noapte...
Ți-au spus destul de drept.

MACBETH: Le-am și uitat.
Cînd însă vom avea răgaz vreo clipă
Să mai vorbim de treaba asta, totuși,
De nu ți-e greu.

BANQUO: Oricînd binevoiești.

MACBETH: Ajungi departe dacă ții cu mine
La timpul potrivit.

BANQUO: O, numai dacă
Cercînd să am mai mult, nu pierd nimic,
Și-mi țin și jurămîntul de supus[46],
Și cugetul curat, ți-ascult povața.

MACBETH: Odihnă bună, deci, pînă atunci.

BANQUO: La fel, cu mulțumiri, domniei-tale!

(Banquo și Fleance ies.)

MACBETH: Tu roagă pe stăpîna să sune
Cînd cupa-i gata[47]. Du-te la culcare.

(Slujitorul iese.)

Pumnal o fi ceea ce văd în fața-mi
Și-ntors spre mîna mea mînerul său?
O, vino să te strîng în pumnul meu!
Nu ești al meu, deși mereu te văd...
Nu s-ar putea, vedenie fatală,
Precum te văd, la fel să te și simt?
Sau ești pumnalul doar al minții mele?
Năluca unui gînd trudit și-n flăcări?
Te văd aievea totuși, ca pe-acesta
Pe care-acum din teacă-l trag.
Mi-arăți și calea ce mi-am fost ales
Și-unealta ce ar fi s-o folosesc.
Mi-e văzul printre celelalte simțuri
Cel amăgit, sau el e mai presus?
Te văd mereu: pe fier și pe plăsele
Sînt stropi de sînge-acum, și nu erau.
Dar asta nu-i! E fapta sîngeroasă
Ce-n ochii mei ia chip astfél. Acum,
Pe-o față-a lumii firea pare moartă.
Vis rău înșală somnul sub pologuri.
Prinos aduc Hecatei pale, vracii,
Și-omorul hîd trezit de-al său străjer
De lupul care-și urlă paza, iată,

Cu pas furiș, cu mersul lui Tarquinius[48],
Spre ținta sa ca un strigoi se-ndreaptă.
Pămîntule, tu trainic și temeinic,
Să n-auzi pașii mei ce cale iau
De teamă ca nici pietrele din tine
Să nu-și șoptească încotro mă duc,
Să tulbure fiorul crunt al clipei,
Atît de potrivit acestor nopți.
Dar eu ameninț, el e încă-n viață,
Pe focul faptei vorba suflă gheață.

(Sunet de clopot.)

Mă duc, și-i gata. Clopotul mă cheamă.
Să n-auzi, Duncan! Ceasul care bate
La cer te-ndeamnă sau în iad te-abate!

(Iese.)

SCENA 2

Același loc. Intră lady Macbeth.

LADY MACBETH: Ce i-a-mbătat pe ei mi-a dat curaj,
Iar ce i-a stins m-a-nvăpăiat. Ascultă!
E bufnița, e clopotarul sorții[49]
Ce-și cîntă fiorosul noapte bună.
El e la lucru. Porțile-s deschise,
Iar pajii lui beți morți îi stau de strajă
Cu sforăieli. Le-am dres cu leacuri vinul,
Și-acum se ceartă firea-n ei cu moartea,
De-s morți sau vii.
MACBETH *(din culise)*: Dar cine-i, cine-i? Stai!
LADY MACBETH: Mă tem că s-au trezit și, vai! nimic
Nu s-a făcut. Nu fapta, ci-ncercarea
Ne-ar pierde! Auzi! Pumnalele sînt gata.
El le-a găsit. Eu însămi ucideam
De n-ar fi semănat în somn cu tata.
Stăpîne!

(Intră Macbeth.)

MACBETH: S-a făcut! Ai auzit?
LADY MACBETH: Doar greierii[50] cîntînd și plînsul cobei.
Vorbit-ai?

MACBETH: Cînd?
LADY MACBETH: Acum.
MACBETH: Cînd coboram?
LADY MACBETH: Da.
MACBETH: Auzi.
În camera de-a doua cine doarme?
LADY MACBETH: E Donalbain.
MACBETH *(privindu-şi mîinile)*: Privelişte cumplită!
LADY MACBETH: Ce gînd smintit: „Privelişte cumplită!"
MACBETH: Rîdea-n somn unul. Şi-a strigat cellaltul:
„Tîlharii!" S-au trezit. Stam şi-ascultam.
S-au închinat şi-au adormit din nou.
LADY MACBETH: Sînt găzduiţi acolo amîndoi.
MACBETH: Strigat-a unul: „Domnul să ne-ajute!"
„Amin", cellaltul. Parcă mă vedeau
Cu mîinile acestea de călău[51].
Eu n-am putut, cînd groaza le-ascultam,
Să spun „Amin!", cînd spus-au „Doamne-ajută!".
LADY MACBETH: O, nu te frămînta atît cu asta!
MACBETH: De ce n-am izbutit să spun „Amin!"?
Nevoie-aveam de binecuvîntare,
Şi-„Amin" m-a gîtuit.
LADY MACBETH: Asemeni fapte
Te scot din minţi, de le-adînceşti aşa.
MACBETH: Mi s-a părut c-aud un glas strigînd:
„Nu mai dormi! Macbeth ucide somnul".
Nevinovatul somn, cel ce desface
Fuiorul încîlcit al grijii — somnul:
El, moartea vieţii fiecării zile,
El, scalda grelei trude şi balsamul
Durerii sufleteşti, şi-a doua mană
A marii firi, iar la ospăţul vieţii
Cel mai de seamă fel.
LADY MACBETH: Ce vrei să zici?
MACBETH: „Nu mai dormi!" striga mereu prin săli.
„Ucis-a Glamis somnul! Şi de-aceea
N-o să mai doarmă Cawdor; niciodată
Macbeth de-aceea nu va mai dormi."
LADY MACBETH: Dar cine a strigat aşa, de ce
Puterea mîndră-ţi iroseşti, than vrednic,
Gîndind bolnăvicios asupra faptei?
Te du, ia-ţi apă, spală-ţi de pe mîini
Spurcatele dovezi. De ce ai luat

Pumnalele? Acolo-i locul lor.
'Napoi cu ele! Și-adormiții paznici
Cu sînge mi-i mînjești!

MACBETH: Nu mă mai duc!
Cînd mă gîndesc la ce-am făcut mi-e groază
Și nu mai pot să văd.

LADY MACBETH: Nevolnic suflet,
Să-mi dai pumnalele. Că adormitul
Și mortul sînt icoanelor asemeni,
Și numai în copilărie ochii
Se sperie de-un diavol zugrăvit.
De sîngeră, boiesc pe-obraji pe paznici,
Să pară vina lor.

(Iese. Se aud bătăi.)

MACBETH: Dar unde bate?
Cu mine ce-i? Tresar la orice zgomot.
Ce-s mîinile-astea? Ha! Îmi scot și ochii.
E-n stare marea lui Neptun să-mi spele
De sînge mîna? Nu! Ci mîna mea
Va-mpurpura talazu-i fără număr
Din verde-n roșu numai prefăcîndu-l.

(Reintră lady Macbeth.)

LADY MACBETH: Mi-e mîna ca și-a ta. Dar mi-e rușine
Să port un suflet pal.

(Bătăi în culise.)

Aud bătînd
În porți la miazăzi. Să vii-n iatac,
C-un strop de apă, ne spălăm de faptă.
E-așa de-ușor. Dar te-a lăsat curajul.

(Bătăi în culise.)

Taci! Bate iar! Ia-ți un veșmînt de noapte
Să nu cumva să fim găsiți de veghe.
Nu fi atît de jalnic dus pe gînduri.

MACBETH: De n-aș mai ști de-omor și nici de mine!

(Bătăi în culise.)

Iar bați! Îl scoli pe Duncan. O, de-ai face-o!

(Ies.)

SCENA 3

Acelaşi loc. Se aud bătăi în culise. Intră portarul[52].

PORTARUL: Ăsta| zic şi eu că bate! Dacă portarul iadului ar fi un om, i-ar ieşi peri albi tot întorcînd cheia. *(Ciocănituri în culise.)* Poc, poc, poc! Cine-i acolo? În numele lui Belzebut, o fi vreun arendaş care s-a spînzurat din cauza unui an de belşug[53]; ai venit tocmai la vreme — numai să fi luat destule batiste cu tine; că aici ai să asuzi niţel. *(Ciocănituri în culise.)* Poc, poc! În numele altui diavol, cine-i acolo? Pe legea mea! O fi vreo cutră care putea să se jure pe amîndouă talgerele balanţei[54], unul împotriva celuilalt, care a săvîrşit destule trădări în numele Domnului, dar care tot n-a ajuns în rai, cu toate vicleşugurile lui. Hai, intră, taler cu două feţe! *(Ciocănituri în culise.)* Poc, poc, poc! Cine-i acolo? O fi, zău, vreun croitor englez care vine încoace fiindcă a dosit ceva stofă pentru nişte pantaloni franţuzeşti[55]. Intră, croitorule! aici poţi să-ţi încingi fierul de călcat. *(Ciocănituri în culise.)* Poc, poc! Nu conteneşte defel. Cine-i acolo? Numai că aici e prea frig ca să fie iadul. Nu mai vreau să fac pe portarul iadului. Mi-am închipuit că dau drumul cîtorva inşi din fiecare breaslă, dintre cei care au luat-o pe un drum presărat cu ghiocei, spre focul veşnic. *(Ciocănituri.)* Îndată, îndată! Vă rog să nu-l uitaţi pe portar... *(Deschide poarta.)*

(Intră Macduff şi Lennox.)

MACDUFF: Prietene, mi te-ai culcat tîrziu că tot mai zaci şi acum?

PORTARUL: Zău, domnule, c-am chefuit pîn'ce cocoşul a cîntat a doua oară! Şi băutura, domnule, stîrneşte trei lucruri.

MACDUFF: Şi care anume trei lucruri le stîrneşte băutura?

PORTARUL: Apoi, domnule, nasul roşu, somnul şi udul. Desfrîul, domnule, îl şi stîrneşte, dar şi îl stinghereşte. Trezeşte pofta, dar te împiedică la faptă. De aceea se poate zice că băutura multă se poartă cam în doi peri cu crailîcul... Îl face şi îl desface, îi dă ghies şi-l ţine locului, îl îmbărbătează şi-l vlăguieşte... Îl face să se aţie şi să nu se aţie... şi, în cele din urmă, îl prinde în mreaja somnului, şi-l lasă baltă, făcîndu-l de ocară.

MACDUFF: Dacă nu mă înşel, băutura te-a cam făcut de ocară azi-noapte.

PORTARUL: Chiar aşa, domnule! M-a luat de gît, dar i-am plătit pentru ocara asta; socot că fiind mai tare decît ea, deşi o vreme mi se lăsase în picioare, tot am găsit cu un şiretlic s-o dau afară.

MACDUFF: Stăpînul tău s-a deșteptat?

(Intră Macbeth.)

Bătaia noastră l-a trezit din somn.

LENNOX: Salut, mărite domn!

MACBETH: Cu bine vouă!

MACDUFF: O, thane, regele e treaz?

MACBETH: Nu încă.

MACDUFF: Mi-a poruncit să vin la el devreme.
Mă tem că e tîrziu.

MACBETH: Te duc la el.

MACDUFF: Te ostenești cu drag, dar te-ostenești.

MACBETH: Muncind cu drag, ai leacul ostenelii.
Aici e ușa.

MACDUFF: Trebuie să intru,
E slujba mea anume.

(Iese.)

LENNOX: Și pleacă Duncan azi?

MACBETH: Așa-i porunca.

LENNOX: Ce noapte rea! S-au prăbușit de vînt,
Pe cînd dormeam, hocegurile casei,
Și vaiere-n văzduh s-au auzit,
Se zice, stranii gemete de moarte,
Cumplite voci vestind pîrjoluri crunte
Și zile tulburi, proaspăt răsărite
În veacul de restriști. Și toată noaptea
S-a tînguit întunecata cobe.
Spun unii că pămîntul, prins de friguri,
S-a fost cutremurat.

MACBETH: Grozavă noapte!

LENNOX: În tînăra mea ținere de minte.
Eu nu-i găsesc perechea.

(Macduff intră.)

MACDUFF: Îngrozitor! Nici inima, nici graiul
Nu pot cuprinde, nume nu-ți pot da.

MACBETH ȘI LENNOX:
Ce s-a întîmplat?

MACDUFF: E meștera-mplinire-a nebuniei!
Un blestemat omor a pîngărit
Al Domnului sfințit locaș, furînd
Altarului viața![56]

MACBETH: Cum? Viața?
LENNOX: Vorbești chiar de Măria-Sa?
MACDUFF: Veniți în prag și de-o gorgonă nouă
Veți fi orbiți. Nu-mi cereți să vorbesc.
Priviți și-apoi vorbiți chiar voi.

(Ies Macbeth și Lennox.)

Sculați!
Să sune-alarma! Sînge și trădare!
Voi, Malcolm, Donalbain și Banquo, sus!
Treziți-vă din somnul cel molatec,
Al morții semen, să vedeți cu toții
Icoana Judecății de Apoi.
Sus, Malcolm, Banquo, sus! Ieșiți din groapă
Și-n chip de spectre mergeți să vedeți
Această groază. Clopotul să sune!

(Sună clopotul. Intră Lady Macbeth.)

LADY MACBETH: Ce s-a-ntîmplat, că o lugubră goarnă
I-adună-n sfat pe cei ce dorm în casă?
Vorbește, o, vorbește!
MACDUFF: Bună doamnă,
Nu-i pentru-auzul tău ce pot eu spune,
Căci vestea ar ucide o femeie
Cînd ar pica-n urechea ei.

(Intră Banquo.)

O, Banquo,
Al nostru domn și rege-a fost ucis!
LADY MACBETH: Vai mie,-n casa mea?
BANQUO: Oriunde-ar fi,
E-ngrozitor. Îndură-te, tu, Duff,
Dezminte-te și zi că nu-i așa.

(Reintră Macbeth și Lennox.)

MACBETH: O, de muream c-un ceas naintea faptei
Aș fi avut blagoslovită viață.
De azi, nimic pe lume nu-i temeinic,
Un joc e totul. Mort e harul, slava.
E tras al vieții vin, și-acestor bolți
Doar drojdia rămasu-le-a drept fală.

(Intră Malcolm și Donalbain.)

DONALBAIN: I-e rău cuiva?

MACBETH: Trăiești și nici nu știi?
Al vostru sînge, unda lui, pornirea,
Fîntîna, chiar izvoru-a fost oprit.

MACDUFF: A fost ucis regescul vostru tată.

MALCOLM: De cine, vai?

LENNOX: Făptașii par cei din odaia lui.
Pe mîini și-obraz erau spoiți cu sînge.
La fel erau și ale lor pumnale,
Pe care le-am găsit neșterse-n perne,
Holbați și hîzi, a nimănui viață
Nu trebuia fi dată lor în pază.

MACBETH: Îmi pare totuși rău că de mînie
I-am omorît.

MACDUFF: De ce-ai făcut aceasta?

MACBETH: Dar cine poate fi-nțelept, deodată,
Și scos din minți, domol și furios,
Leal și nepărtinitor? O, nimeni!
A dragostei năprasnică pornire
A depășit cumintea judecată.
Aicea Duncan, trup de-argint vrîstat
Cu sîngele-i de aur, răni deschise
Precum spărturi făcute în natură
Prin cari să se reverse nimicirea;
Colo tîlharii — roșul faptei lor,
Pumnale-n cheag de sînge-nțecuite...
Ce inimă duioasă și vitează
Și dornică iubirea să-și arate
S-ar fi putut opri?

LADY MACBETH: Oh, ajutor!
Duceți-mă de-aici!

MACDUFF: Vedeți de doamna!

MALCOLM: De ce tăcem, cînd cele petrecute
De-aproape ne privesc?

DONALBAIN *(către Malcolm)*: Dar ce să spunem
Aici, în locu-acesta unde moartea
Pîndește și prin gaură de sfredel
Ne poate înhăța? Plecăm! Căci plînsul
Nici nu ne-a podidit.

MALCOLM *(către Donalbain)*:
Nici jalea noastră
Nu-i gata să se-arate.

BANQUO: Vedeți de doamna!

(Lady Macbeth e dusă afară.)

Să ne-mbrăcăm că sîntem slabi și goi
Și suferim de frig, și-apoi în sfat
Să cercetăm mult crîncena ispravă
Ca s-o putem pătrunde cît mai bine.
Ne hărțuie și temeri și-ndoieli,
Dar stau în mîna Domnului și lupt
Cu tot ce-i viclenie trădătoare
Și gînd ascuns.

MACDUFF: La fel și eu!

TOȚI: Și noi!

MACBETH: Să ne-mbrăcăm degrabă ostășește
Și-n sfat să ne-adunăm.

TOȚI: Așa vom face.

(Ies toți, afară de Malcolm și Donalbain.)

MALCOLM: Tu ce-ai de gînd? Noi nu ne dăm cu ei.
Nu-i greu s-arăți o jale prefăcută
Cînd ești viclean. Eu plec în Englitera.

DONALBAIN: Eu în Irlanda. Sorții despărțiți
Ne vor feri mai bine. Aici se-ascund
Pumnale-n ale omului surîsuri.
Mai sîngeros e cel cu noi de-un sînge.

MALCOLM: Săgeata ucigașă ce-a pornit
E încă-n zbor. Să ne păzim de ea
E drumul cel mai bun. Deci, sus pe cai!
Să nu ne sinchisim de bun rămas
Și să pornim. Dușmanu-i nendurat:
Să-i scapi din mîini nu-i lucru cu păcat!

(Ies.)

SCENA 4

În fața castelului lui Macbeth.
Intră Ross cu un moșneag.

MOȘNEAGUL: Țin bine minte șaptezeci de ani;
Și-n șirul lor văzui ciudate lucruri,
Cumplite ceasuri, dar grozava noapte
Pe toate le-a-ntrecut.

ROSS: Tu vezi, moșnege,
Un cer jignit de om, cum l-amenință
Locașu-nsîngerat: pe ceas e ziuă,
Dar facla călătoare[57]-i sugrumată
De negre umbre. E izbînda nopții,
Sau ziua s-a-ntristat că fața lumii
Se-ngroapă-n bezne, cînd lumina vie
Menită-i s-o sărute?

MOȘNEAGUL: -I peste fire
Cum e și fapta lor. Trecuta marți
Un șoim din mîndru-i zbor a fost gonit
Și-apoi ucis de-o buhă șoricară.

ROSS: Iar caii rigăi, fapt ciudat și sigur,
Frumoși și iuți, podoaba rasei lor,
Sălbăticiți, stănoagele și-au rupt,
Și vînt și-au luat, de nimeni ascultînd,
De pareă-s în război cu omenirea.

MOȘNEAGUL: Aud că se mănîncă între ei.

ROSS: Așa făceau sub ochii-mi îngroziți
Holbați la ei.

(Intră Macduff.)

Dar iată și Macduff.
Ce-i nou pe lume?

MACDUFF: Nu se vede oare?

ROSS: Făptașii-acelei grozăvii se știu?

MACDUFF: Sînt cei uciși de Glamis.

ROSS: Zi cumplită!
Dar ce folos au tras?

MACDUFF: Au fost plătiți:
Cei doi feciori regești fugind pe-ascuns
Sînt bănuiți c-au pus la cale-omorul
Ei înșiși.

ROSS: Iarăși împotriva firii!
Smintita poftă ce-și secătuiește
Izvorul vieții chiar! Acum e sigur
Pe-al țării tron că va sui Macbeth.

MACDUFF: S-a și ales și a plecat la Scone[58]
Să fie uns.

ROSS: Dar Duncan? Trupul lui?

MACDUFF: A fost purtat la Colme-kill[59],
Locașul sfînt și strămoșescu-i leagăn,
De moaște păstrător.

ROSS: Te duci la Scone?

MACDUFF: Nu, vere; plec la Fife[60].

ROSS: Iar eu la Scone.

MACDUFF: O, de-ai vedea doar lucruri bune.-Adio!
Și straiul nou, sub tînăra domnie
Mai greu decît cel vechi să nu ne fie.

ROSS: Drum bun, moșnege.

MOȘNEAGUL: Cu tine Domnul și cu cel ce poate
Din rău să facă bun, din dușman, frate!

(Ies.)

ACTUL III

SCENA 1

Forres, o cameră din palat.
Intră Banquo.

BANQUO: Ai tot acum: ești rege, Cawdor, Glamis,
Cum ți-au prezis femeile ursitei,
Și te-ai slujit, mă tem, de-un joc mîrșav.[61]
Dar n-o să ai, au zis, urmași la tron
Că singur fi-voi stirpe și părinte
Al multor regi. Iar dacă ele sînt
Izvor de adevăr, precum asupră-ți
A strălucit, Macbeth, vorbirea lor,
De ce izbînda ta nu mi-ar fi mie
Oracol de speranță? Dar, tăcere!

(Trompete. Intră Macbeth, ca rege, Lady Macbeth, ca regină, Lennox, Ross, lorzi, doamne și curteni.)

MACBETH: E preacinstitul oaspe!
LADY MACBETH: Ar fi fost
Un gol ce-ar fi despodobit cu totul
Serbarea noastră, de l-am fi uitat.
MACBETH: Diseară-i, domnul meu, ospăț solemn,
Și te rugăm să vii!
BANQUO: Măria-Ta
Să dea poruncă. Sînt al ei supus,
Prin jurămintele cele mai sfinte
Legat pe veci.
MACBETH: Pleci undeva călare, după-amiază?
BANQUO: Da, bunul meu stăpîn.
MACBETH: Aș fi dorit s-aud la sfatul de-astăzi
Cuvîntul tău prielnic și cuminte,
Dar ți-l voi cere mîine. Pleci departe?

BANQUO: O goană doar, de-acu și pînă-n cină,
Iar calul meu de nu m-o duce bine
Fur nopții-un ceas sau două de-ntuneric.

MACBETH: Să nu lipsești de la ospăț.

BANQUO: Nu, doamne!

MACBETH: Aud că verii mei cei sîngeroși
În Anglia se află și-n Irlanda,
Și crudul paricid tăgăduindu-și,
Scorneli ciudate toarnă cui i-ascultă.
Dar despre asta mîine, cînd mă cheamă
Și trebi obștești. Pe cal, deci! Pînă-n noapte
Cînd te reîntorci, adio! — 'l iei pe Fleance?

BANQUO: Da, bunul meu stăpîn. Pornim; e vremea!

MACBETH: Vă fie ageri caii, buni la drum,
Spinării lor vă-ncredințez acum.
Cu bine dar!

(Iese Banquo.)

Diseară, pînă-n șapte,
Pe timpul său stăpîn e fiecare.
Vreau pîn-la cină singur să rămîn,
Mai bucuros să fiu apoi de oaspeți,
Dar Domnul să v-ajute în răstimp!

(Ies toți, afară de Macbeth și un slujitor.)

Asculți, băiete: oamenii aceia
Sînt gata la poruncă?

SLUJITORUL: Ei sînt, stăpîne,-n poartă la castel.

MACBETH: Să-mi vii cu ei.

(Iese slujitorul.)

Nu-i totu-a fi ce ești,
A fi în tihnă-i totul. Nu zadarnic
Mă tem de Banquo. În regeasca-i fire
E tot ce-i de temut. E mult viteaz,
Da-i și-nțelept, ca-n nenfricatu-i cuget
Să poată-al său curaj lucra temeinic.
Doar de făptura lui mă tem pe lume
Și duhul[62] meu e stăpînit de el
Cum fost-a Marc-Antoniu de Cezar.[63]
El a-nfruntat surorile, cînd ele
Mă-ntîmpinau cu numele de rege,
Silindu-le-a vorbi. L-au salutat

Părinte-al unui șir de regi — profetic!
Mi-au pus pe cap cunună fără rod
Și-un pumn un sceptru sterp ce-mi va fi smul
De-un braț străin, să n-am un fiu la tron.
De-o fi așa, pentru ai săi urmași
Mi-am pîngărit simțirea. Pentru ei,
Ucisu-l-am pe Duncan. Pentru ei,
Venin am pus în cupa tihnei mele.
Vrăjmașului obștesc al omenirii
Eu mi-am vîndut comoara veșniciei,
Ca să-i fac regi, stirpea lui Banquo, regi!
Decît așa, pogoară-n față-mi, Soartă,
Și-nfruntă-mă pînă la moarte! Cine-i?

(Intră Slujitorul cu doi Ucigași.)

Așteaptă-n poartă pînă ce te chem.

(Iese Slujitorul.)

N-am stat noi, oare, ieri, tustrei de vorbă?
ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Așa-i, măria-ta, chiar ieri.
MACBETH: Ei bine,
V-ați mai gîndit la ce v-am spus? Să știți
Că el a fost cel care v-a-njosit
Nu eu, nevinovatul, cum credeați!
V-am dovedit-o stînd de vorbă ieri,
V-am arătat și cum v-a păcălit,
V-a stat în drum, prin ce mijloc, prin cine
Și tot ce chiar pe-un prost și pe-un neom
L-ar face-a spune: „Banquo e de vină!"
ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Ne-ai spus acestea!
MACBETH: Mai departe — iată
Și rostul rentîlnirii de-azi — vă-ntreb,
Răbdarea-n voi precumpănește-atît
Că-i treceți totul cu vederea? Sînteți
Atît de cuvioși, că pentru el
Și-ai săi urmași să dați și rugăciuni,
Cînd mîna-i grea v-a-ncovoiat spre groapă,
Pe-ai voștri sărăcindu-i?
ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Oameni sîntem!
MACBETH: În scripte, oameni sînteți, da! Tot astfel
Copoii, ogarii, corcii și lățoșii,
Prepelicarii, cîinii-lupi, zăvozii,

Sînt laolaltă cîini. Da i-osebim
În ageri și domoli, în iscusiți,
În cîini de pază sau de vînătoare,
Cum i-a-nzestrat pe fiecare-n parte
Natura darnică și i-a-nsemnat
Pe fila unde toți sînt scriși de-a valma,
La fel și omul. Loc de-aveți pe listă,
Nu printre oameni ultimii, să-mi spuneți,
Și-am să vă las o sarcină pe seamă,
Prin care-l veți răpune pe vrăjmaș,
Și vă legați și de iubirea mea,
Eu care sufăr cît îl știu în viață
Și mă-ntremez prin moartea lui.

AL DOILEA UCIGAȘ: Stăpîne,
Eu sînt un om atît de scos din fire
De pumnul lumii și de trînta ei,
Că fac orice s-o-nfrunt.

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Iar eu sînt altul,
Lovit de soartă, de năpăști sleit,
Că-mi joc și viața la noroc, să-nving
Sau să mă scap de ea.

MACBETH: Voi știți că Banquo
A fost dușmanul vostru.

UCIGAȘII (*împreună*): Da, o știm.

MACBETH: El e și-al meu. Și-i sîngeros și aprig
Și orice clipă vie-a lui izbește
În miezul vieții mele. Pot oricînd
Să-l mătur silnic și fățiș din cale-mi
Spunînd: așa vreau eu! — dar n-am s-o fac,
Căci am prieteni care sînt și-ai lui.
Iubirea lor nu trebuie s-o pierd,
Ci chiar să plîng pe cel căzut prin mine.
De-aceea ispitesc al vostru sprijin,
Și-ascund de văzul lumii fapta asta,
Din pricini cu temei.

AL DOILEA UCIGAȘ: Porunca ta
Va fi-mplinită.

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Chiar cînd viața noastră...

MACBETH: V-ați luminat de-un gînd. Pînă-ntr-o oră
Veți ști și locul unde să v-ațineți

Și-al pîndei ceas, și clipa loviturii.
Iar totul să se facă-n astă seară,
Dar nu lîngă palat. Băgați de seamă,
Nu vreau să fiu pătat. Și ca să fie
O bună treabă, fără de cusur,
Fleance, feciorul său, ce-l însoțește
— De lipsa căruia nu puțin îmi pasă —
Va trebui cu tatăl său să-mpartă
Destinu-acelui ceas întunecat.
Dar hotărîți-vă. Mă-ntorc la voi.

UCIGAȘII *(împreună)*: Ne-am hotărît, stăpîne!

MACBETH: Vă chem îndată. M-așteptați.

(Ies ucigașii.)

E gata!
O, Banquo, dacă sufletul tău zboară
Cumva spre cer, îl va găsi deseară!

(Iese.)

SCENA 2

Altă încăpere în palat.
Intră Lady Macbeth și un Slujitor.

LADY MACBETH: Plecat-a Banquo de la curte?[64]

SLUJITORUL: Da, doamnă, dar se-ntoarce chiar deseară.

LADY MACBETH: Măriei-sale spune-i că-l aștept:
Vreau să-i vorbesc ceva.

SLUJITORUL: Mă duc, stăpînă.

(Iese.)

LADY MACBETH: Nimic nu ai, și totul e risipă,
Cînd izbutind, n-ai liniște o clipă:
Mai bine lîngă cel ucis de tine,
Decît prin sînge vremi de teamă pline.

(Intră Macbeth.)

De ce mereu te-nsingurezi, stăpîne,
Și te-nsoțești cu rele-nchipuiri
Și gînduri ce-ar fi trebuit să moară
Cu cei la care nencetat se-ntorc.

Ce n-are leac nu merită privire.
Ce-a fost făcut rămîne bun făcut.
MACBETH: Crestat-am șarpele, nu l-am ucis.
Se va-nchega și iar va fi ce-a fost,
Iar viclenia noastră va rămîne
De dinții lui pîndită, ca-nainte.
Desfacă-se-al pămîntului chenar
Și cele două lumi mai bine piară,
Decît cu spaimă să mîncăm o pîine
Si să dormim cu groaznice vedenii
Ce noaptea ne frămîntă[65]. O, mai bine
Să fim cu mortul care, pentru noi
Și pacea noastră, păcii l-am trimis,
Decît, munciți de cuget, să zăcem
În nebunia ce răgaz nu știe.
E-n groapă Duncan. După-al vieții zbucium
El doarme-adînc. Trădarea s-a-mplinit.
Urzeli, otravă, fier și cotropire
Nimic nu-l mai atinge.
LADY MACBETH: Vino, las...
Stăpîne bun, înseninează-ți fruntea,
Fii vesel, mîndru, printre oaspeți, seara.
MACBETH: Așa voi fi. Tu, draga mea, la fel.
Cu grija ta pe Banquo preacinstește-l,
Din grai și din privire osebindu-l.
Amar răstimp cînd ne-njosim puterea
Scăldînd-o-ntr-un puhoi de lingușiri,
Iar chipul nostru-i mască pentru inimi,
S-ascundă ce simțim.
LADY MACBETH: O, uită asta...
MACBETH: Mi-e plin de scorpii cugetul, iubito;
Știi doar că Fleance și Banquo mai trăiesc.
LADY MACBETH: Dar n-au cu viața legămînt pe veci.
MACBETH: Mai sînt mijloace: pot a fi loviți.
Te bucură: nu-și zboară liliacul
Mănăstirescu-i zbor, nici cărăbușul,
Țestos în aripi, l-al Hecatei glas,
Nu va trezi cu molcomul său zumzet
Al nopții leneș zvon, cînd va să fie
O faptă mult cumplită.
LADY MACBETH: Care faptă?
MACBETH: Rămîi curată-n neștiința ta,
Odorul meu, și-apoi vei bate-n palme.

Te apropie, șoimar al nopții, leagă
Sfioșii ochi ai zilei milostive.
Cu nevăzuta, crîncena ta mînă,
Să smulgi, să spulberi, legămîntul care
Mă face să pălesc. Lumina moare,
Și corbul, iată-l, zborul își întinde
Spre codrul plin de ciori. Adorm pe rînd
Făpturile blajine ale zilei,
Iar solii nopții, cei întunecați,
Prădalnic se trezesc.[66] Ce spun te miră,
Dar fii pe pace: toate cele rele
Cu relele se sprijină-ntre ele.
Hai, vino-acum cu mine.

(Ies.)

SCENA 3

În parcul palatului. Intră trei ucigași.

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Dar cin' ți-a poruncit să vii?
AL TREILEA UCIGAȘ: Macbeth!
AL DOILEA UCIGAȘ: Nu dă de bănuit. Ne îndrumează
Și știe bine ce-avem de făcut,
Cu de-amănuntul.
ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Deci, rămîi cu noi.
Cu raze pale apusu-abia lucește
Și pinteni dă zăbavnicul drumeț,
Zorind spre han. Iar cei pîndiți de noi
S-apropie.
AL TREILEA UCIGAȘ: Tăcere!-aud un tropot!
BANQUO *(din culise)*: Hei! Dați lumină!
AL DOILEA UCIGAȘ: El e! Toți ceilalți
De pe-nsemnarea noastră-au și sosit
Și sînt la Curte.
ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Caii lui se-ntorc.

AL TREILEA UCIGAȘ: Aproape-o milă. Are obiceiul
S-o ia pe jos de-aici pîn-la palat,
Ca toți ceilalți.

AL DOILEA UCIGAȘ: Lumină, dați lumină!

(Intră Banquo și Fleance cu o faclă.)

AL TREILEA UCIGAȘ: E el!

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Fiți gata!

BANQUO: Vremea e a ploaie...

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Să plouă, dar!

(Tabără asupra lui Banquo.)

BANQUO: Trădare! Fugi, Fleance, fugi!
Tu trebuie să mă răzbuni. Mișeii!

(Moare. Fleance scapă fugind.)

AL TREILEA UCIGAȘ: Dar cine-a stins?

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: N-a fost mai bine-așa?

AL TREILEA UCIGAȘ:
Doar unul a căzut. Fugit-a fiul.

AL DOILEA UCIGAȘ:
Stricarăm jumătatea bună-a trebii.

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Dar hai să-i spunem totuși ce-am făcut.

(Ies.)

SCENA 4

Sală în palat[67]*. Masă întinsă de ospăț.*
Intră Macbeth, Lady Macbeth, Ross, Lennox, Lorzi și însoțitori.

MACBETH: Ședeți! Își știe rangul fiecare.
Un bun venit la toți!

LORZII: Mărire ție!

MACBETH: Voi coborî eu însumi printre oaspeți,
Să fiu ca o smerită gazdă,
Dar doamna-și ține rangul, și la vreme
Ne va ura un bun venit.

LADY MACBETH: Rostește-l, pentru mine, tuturora,
Căci inima-mi le zice bun venit.

(Întîiul Ucigaș se ivește în prag.)

MACBETH: Din inimă ți-aduc ei mulțumire.
Sînt două rînduri pline: stau la mijloc[68].
Fiți mult voioși. Vom bea cîte-un pocal
În jurul mesei...

(Se apropie de ușă.)

Ai sînge pe obraz.

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: E de la Banquo.

MACBETH: Mai bine-asupra ta decît în el.
L-ați curățat?

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Eu l-am crestat la gît, să-i fac un bine.

MACBETH: Ești bun casap. Dar meșter e acela
Ce l-a-njunghiat pe Fleance. Tu, de-ai făcut-o,
Ești făr'de seamăn.

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Preaslăvit stăpîne,
Fleance a scăpat...

MACBETH *(aparte)*:
Mă-ntoarce boala iar. Puteam fi-ntreg,
Ca marmora curat, ca stînca trainic,
Nemărginit și liber ca văzduhul...
Și-s prins și strîns de temeri și-ndoieli
Hărțuitoare.. Banquo-i la loc sigur?

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Stăpîne, da! e sigur într-un șanț,
Cu douăzeci de răni adînci la cap:
De moarte-i cea mai mică.

MACBETH: Deci șarpele bătrîn e la pămînt
Iar viermele fugar, prin firea lui,
Cu vremea va putea venin să aibă.
Dar n-are încă dinți. Tu, du-te. Mîine
Vom sta de vorbă iar.

(Ucigașul iese.)

LADY MACBETH: Regese stăpîne,
Nu-ndemni la veselie. E pe bani
Ospățu-n care gazda nu arată
Că-i dat cu drag. Mănînci mai bine-acasă!
Aici, tot gustu-l dă însuflețirea,
Și fără ea, degeaba ne-adunăm.

MACBETH: O, dulce călăuză! Vă urez deci
La poftă bună, bună mistuire,
Și sănătate!

LENNOX: Sire, nu iei loc?

(Intră Duhul lui Banquo și se așază pe locul lui Macbeth.)

MACBETH: Azi toată floarea țării-ar fi de față
De n-ar lipsi al nostru vrednic Banquo.
Mai bine-l dojenesc de rea purtare
Decît să-l plîng de-un nenoroc.

ROSS: Lipsind,
El și-a călcat cuvîntul. Regele
Cinstească-ne cu-a sa crăiască față.

MACBETH: Dar masa-i plină.

LENNOX: Ai loc oprit, stăpîne.

MACBETH: Dar unde?

LENNOX: -Aici! Dar, sire, ce se-ntîmplă?

MACBETH: Cine-a făcut aceasta?

LORZII: Ce, stăpîne?

MACBETH: Doar n-am făcut-o eu! De ce-ți tot scuturi
Spre mine pletele de sînge pline?

ROSS: Sculați, curteni! I-e rău măriei-sale!

LADY MACBETH: Ședeți, prieteni buni! Stăpînul nostru
E-ades-așa; din tinerețe-a fost.
Luați loc, vă rog! E trecător ce are,
O clipă doar și iar îi va fi bine.
Dar dacă vă uitați prea mult la el,
Se mînie și-i faceți chiar mai rău.
Cinați, făr-a-l privi.

(Către Macbeth.)

Bărbat ești tu?

MACBETH: Ba chiar viteaz: mă-ncumet să privesc
La ce-ar îngălbeni chiar și pe dracu.

LADY MACBETH: Prostii. E doar icoana fricii tale,
Pumnalul din văzduh ce te ducea,
Precum spuneai, la Duncan. Toate-aceste
Cutremurări și spaime, care-ascund
O teamă-adevărată,-ar fi mai bine
La vatră iarna,-n basme femeiești
Știute din bătrîni. Rușine ție!

De ce pălești? Nu vezi, la urma urmei,
Decît un scaun!

MACBETH: Te rog privește! Uite-acolo! Ce zici?
Ce-mi pasă! Dacă poți să dai din cap,
Vorbește-atunci! Și dacă gropi și cripte
Ne-ntorc pe cei înmormîntați, mai bine-i
În guși de ulii să ne-aflăm mormîntul.

LADY MACBETH: Cum? Nebunia te-a făcut neom?

(Duhul lui Banquo iese.)

MACBETH: Dar l-am văzut precum mă vezi!

LADY MACBETH: Rușine!

MACBETH: S-au mai făcut și-n vechi vărsări de sînge,
Nainte ca dreptatea omenească
Să curățe-un stat pașnic de neghină.
Și s-au mai săvîrșit de-atunci omoruri,
Cumplite foarte pentru-al nostru-auz.
Pe-atunci un om cu creierii zdrobiți
Murea, și-atîta tot! Dar azi învie
Cu douăzeci de răni de moarte-n cap
Și brînci ne dă din scaun: mai ciudat
Decît e chiar omorul.

LADY MACBETH: Drag stăpîne,
Te-așteaptă soții tăi cei buni.

MACBETH: Uitasem!
Nu vă mirați, prieteni buni, de mine,
Dar am un beteșug ciudat și care
E mai nimic în ochii alor mei.
Hai, tuturor noroc și sănătate!
M-așez aici. Să-mi fie plin paharul.
Beau pentru veselia-ntregii mese.
Și pentru Banquo, dragul meu prieten,
De-ar fi și el aici! — beau pentru el
Și pentru toți!

LORZII: Cu cinste-ai tăi supuși!

(Reintră Duhul.)

MACBETH: Napoi! Dispari! Pămîntul să te-nghită!
N-ai măduvă. Ți-e sîngele-nghețat,
Și n-ai privire-n ochii orbitori
Ce m-aținteșc.

LADY MACBETH: Gîndiți-vă, prieteni,
E-un lucru-obișnuit... nimic mai mult,
Doar că ne strică ceasul de plăcere.

MACBETH: Tot ce cutează-un om, cutez:
Tu vino-n chip de urs păros din ghețuri,
De rinocer, de tigru din Hircana[69],
Ia-ți orice-nfățișare-afară de-asta,
Și nervii-mi vașnici nu vor tremura.
Fii iarăși viu și-nfruntă-mă-n pustie
Cu spada ta; de mă codesc și tremur
Numește-mă un păpușoi de fată.
Afară, umbră groaznică, afară
Batjocură fără de trup!

(Duhul dispare.)

S-a dus...
Mă simt iar om! Fiți buni și mai ședeți.

LADY MACBETH: Ai spart ospățul, ai gonit plăcerea
Cu tulburarea ta uluitoare.

MACBETH: Pot oare fi, pot trece peste noi
Astfel de lucruri, ca un nor de vară,
Și nici măcar să nu ne minunăm?
Mă scoți din fire, chiar așa cum sînt,
Că poți vedea asemenea priveliști
Și-obrajii-ți sînt tot rumeni, cînd ai mei
Pălesc de groază!

ROSS: Ce priveliști, doamne?

LADY MACBETH: O, nu-i vorbi. Se simte tot mai rău.
Orice-ntrebare-l mînie nespus.
Drum bun, atunci. Plecați și peste rînd,
Plecați îndată, însă.

LORZII: Noapte bună,
Iar regelui, mai multă sănătate!

LADY MACBETH: Din suflet, noapte bună tuturor.

(Ies toți, afară de Macbeth și Lady Macbeth.)

MACBETH: Va curge sînge. Sîngele vrea sînge.
Așa se zice. Pietre-au fost văzute
Mișcîndu-se,[70] și arborii vorbind.
Auguri, citite semne, țărci și corbi,
Pe-ascunsul ucigaș l-au dat pe față.
O fi tîrziu?

LADY MACBETH: E noaptea-n harț cu ziua.
MACBETH: Ce zici că Macduff nu dă ascultare
Să vie la poruncă?
LADY MACBETH: L-ai chemat?
MACBETH: O știu întîmplător, dar am să-l chem.
Nu-i casă-n care să nu țin iscoadă.
Eu mîine-n zori mă duc la ursitori,
Să-mi spună și mai mult. Căci vreau să aflu
Pe-o cale cît de rea ce-o fi mai rău.
Sfințește orice căi folosul meu
Și-atît am mers prin sînge, că-i mai greu
Să dau napoi decît să merg nainte.
Ciudate lucruri port în a mea minte,
Ce-și vor da mîna să se-nfăptuiască
Pînă ce nimeni n-o să le ghicească.
LADY MACBETH: Îți trebui' somnul, tihna firii noastre.
MACBETH: Hai să dormim. Ciudata-mi tulburare
E numai teamă, din nendemînare.
Prea tineri sîntem încă n ale faptei.

(Ies.)

SCENA 5

Un cîmp cu bălării. Tunete.
Intră cele trei Vrăjitoare, care se întîlnesc cu Hecate.

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:
De ce te-ncrunți, Hecate? Ce-i cu tine?
HECATE: Dar cum să nu mă-ncruntat! Ce? N-am dreptate?
Scorpii obraznice, nerușinate!
Cum de-ați avut asta-ndrăzneală
Să faceți cu Macbeth tocmeală
Pe-omoruri, vrăji și ghicitoare,
Iar eu, a voastră-nvățătoare
Și-a vrăjilor stăpînă, iată,
Nu m-ați poftit măcar o dată
Ca să v-ajut, s-arăt ce știe
Slăvita noastră meserie.
Și culmea-i că tot ce-ați făcut
A fost pentr-un fecior ciufut,
Pizmătăreț și mînios,

Ca toți ceilalți; atîta doar,
Iar de-alde voi, n-are habar!
Căiți-vă. Dați zor acum,
L-al lui Acheron[71] lac, în drum,
Să mă-ntîlniți. El vine-n zori,
Să-ntrebe iar de ursitori.
Veniți și voi, cu vrăji și-ulcele
Și tot ce trebuie cu ele.
Voi fi-n văzduh, și noaptea toată
Gătescu-i soarta blestemată
Și-am de lucrat pînă-n amiază.
Din colțul lunii stă să cază
Un strop de ceață-l prind frumos,
Cît încă n-a picat pe jos;
Descînt strecor și-ntr-însul pun
Măiestre duhuri ce-l supun
Prin amăgiri și mi-l atrag
Drept l-al pierzaniei lui prag.
Ursită, frică, moarte, har,
Cu vis nebun, le-nfruntă iar,
Că știți că omul e-nvrăjbit
Cu tot ce e statornicit.

(Muzică și cîntec în culise: „Hai cu noi! Hai cu noi!")

Mă strigă iar! Taci! Spiridușu-mi dus
Pe-un nor pîclos m-așteaptă colo sus.

(Iese.)

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:

Să ne grăbim, că se întoarce-ndată.

(Ies.)

SCENA 6

La Forres. O sală în palatul regal.
Intră Lennox și un Lord.

LENNOX:

Prin vorba mea ți-am dat doar de gîndit.
Tu poți s-o tălmăcești. Nu spun decît
Că faptele s-au petrecut ciudat.
Macbeth l-a plîns pe Duncan. Vai, murise!

Iar bravul Banquo prea umbla tîrziu.
Poți spune chiar c-a fost ucis de Fleance
De vreme ce-a fugit. Nu-i bine omul
Să hoinărească noaptea prea tîrziu,
Și cine nu gîndește cît de groaznic
A fost că Malcolm și cu Donalbain
Pe blîndul lor părinte l-au ucis.
O, mîrșav fapt! Mîhnit ce-a fost Macbeth.
N-a spintecat în sfînta lui mînie,
Pe loc, pe-acei făptași, robiți de vin,
Și-ncătușați de somn? Nu-i nobil asta?
Chiar și-nțelept. Că n-ar fi suflet viu
Tăgada lor să nu-l înverșuneze.
Ți-o spun: le-a potrivit cum e mai bine!
Și de-ar avea pe cei doi fii sub cheie
Le-ar arăta el — Domnul să-i ferească! —
Ce va să zică să omori un tată —
Ca și lui Fleance. Destul! Macduff, aud,
Din pricină că a vorbit deschis
Și n-a fost l-al tiranului ospăț
E mazilit. Nu poți a-mi spune unde-i?

LORDUL: Al rigăi fiu, al cărui drept la tron
A fost răpit de despot, e la Curte,
În Anglia, la Eduard cel Cucernic,[72]
Și care l-a primit atît de bine
Că soarta vitregă nu l-a lipsit
Întru nimic de cinstea cuvenită.
Macduff s-a dus și el la sfîntul rege
Să-i ceară-ntr-ajutor pe bravul Siward
Cu cei din Nord. Și sprijinit de-aceștia,
De Cel de-Sus, ce lupta ne-o sfințește,
Să fim în stare-a dărui din nou
O pîine mesei noastre, nopții somnul,
Să izgonim cuțitul sîngeros
Din ale noastre-ospețe și serbări,
Cinstiri curate, slobode-nchinări
Fiind tot ce rîvnim. Aceste spuse
Atît de crunt l-au îndîrjit pe rege
Că face pregătire de război.

LENNOX: Pe Macduff l-a chemat?

LORDUL: Da, l-a chemat.
Dar după un „nu, domnule“, ritos,

Ursuzul sol s-a-ntors bolborosind
Ceva, ce-ar însemna: te vei căi
Că m-ai jignit c-un astfel de răspuns.

LENNOX: Dar asta l-a-nvățat să se păzească,
Să stea la o cuminte depărtare,
Să fie ca un înger, depășindu-l,
Să ducă-n zbor la curtea Englitere
Solia lui. Și cît mai grabnic pacea
Să binecuvînteze-a noastră țară
Ce geme sub o mînă blestemată.

LORDUL: Și rugăciunea mea să-l însoțească.

(Ies.)

ACTUL IV

SCENA 1

O peşteră. La mijloc un cazan în clocot.
Tunete. Intră cele trei Vrăjitoare[73].

ÎNTÎIA VRĂJITOARE: Astăzi un cotoi vărgat
De trei ori a mieunat.

A DOUA VRĂJITOARE:
Trei şi-odată un arici
A scîncit şi el pe-aici.

A TREIA VRĂJITOARE:
Scorpia strigă-acu-i acu.

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:
În ceaun pe tîrcolite
Puneţi maţe otrăvite.
Tu, ce-n somn, rîios broscoi[74],
Sub un îngheţat pietroi,
Cu venin te umfli-ntruna,
Nopţi şi zile treizeci una,
Hopa-n oala fermecată
Ca să mi te fierb îndată.

TOATE: Toarnă-i, toarnă-i, zoru-i mare,
Foc şi clocot la căldare!

A DOUA VRĂJITOARE:
Muşchi de şarpe din băltoace
Fierbi în oală şi te coace,
Cu o limbă de dulău,
Ac de şarpe orb şi rău,
Limba viperii-nfurcată,
Ochiul guşterului, iată,
Şi un deget de brotac,
Lîna de pe liliac,

Din șopîrlă un picior,
Peana cucuvăilor,
Fiarbă vraja ce nu iartă,
Ca din iad fiertura fiartă.

TOATE: Toarnă-i, toarnă-i, zoru-i mare,
Foc și clocot în căldare.

A TREIA VRĂJITOARE:
Colț de lup și solz de zmeu,
Și ficații unui iudeu,
Leș uscat de vrăjitoare[75],
Rînză de rechin de mare,
De cucută rădăcină,
Smulsă noaptea, nu-n lumină,
Dintr-o tisă firicele
Cînd e luna în belele,
Fierea toată dintr-un țap,
Deștul unui prunc scăpat
Într-un șanț și sugrumat,
Chiar cînd tîrfa l-a fătat;
Faci fiertura grea și deasă,
Iar gustoasă ca să iasă
Bagi de tigru măruntaie
În căldare pe văpaie.

TOATE: Toarnă-i, toarnă-i, zoru-i mare,
Foc și clocot în căldare!

A DOUA VRĂJITOARE:
Sînge de maimuță-i pun,
Farmecu-i răcit și bun.

(Intră Hecate.)

HECATE: Treaba-i bună, cinste vouă,
La răsplată pe din două;
Fiecare, ca o zînă
La ceaun să joace pînă
Vraja-n el va fi deplină.

(Se aude muzică și cîntecul „Duhuri negre".)

A DOUA VRĂJITOARE:
Degetele cînd mă pișcă
Vreun păgîn încoa' se mișcă:
Sus, lăcate,
Oricui bate!

(Intră Macbeth.)

MACBETH: Voi tainice și negre vrăjitoare
Din miez de noapte, ce-ați mai pus la cale?

TOATE: O faptă fără nume.

MACBETH: Vă conjur
Pe tot ce știți — oricum l-aflați — răspundeți!
Chiar dacă vîntul l-ați dezlănțuit
Pornindu-l spre biserici. Marea-n spume
De-ar nimici-nghițind tot ce plutește,
Și grîul înspicat de s-ar culca,
Smulși de-ar fi pomii... Naltele castele,
Pe capul străjii lor de s-ar abate,
Palatele și piramidele[76]
De și-ar pleca spre temelie fruntea,
De-ar fi stîrpit tezaurul naturii
Cu rodul ei, scîrbind prăpădul însuși,
Răspundeți-mi la ceea ce vă-ntreb!

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:
Vorbește deci.

A DOUA VRĂJITOARE: Întreabă!

A TREIA VRĂJITOARE: Vom răspunde!

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:
Zi, vrei s-auzi din gura noastră numai
Sau a stăpînilor?

MACBETH: Să-i văd! o, cheamă-i!

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:
Sînge toarnă-i de purcea
Nouă pui care-și mînca,[77]
De pe ștreangu-unui tîlhar
Seul scurs pune-l pe jar.

TOATE: Fă-te-ncoace, mic sau mare,
Să lucrezi cu-ndemînare.

(Tunete. Întîia Arătare[78]: un cap încoifat.)

MACBETH: O, tainică putere, spune-mi mie...

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:
Ascultă-l doar și taci[79]: el gîndu-ți știe!

ÎNTÎIA ARĂTARE:
Macbeth! Macbeth! De Macduff te ferește[80],
Cel than din Fife... Ajunge! Mă scutește!

(Piere în pămînt.)

MACBETH: Oricine-ar fi, îți mulțumesc de sfat,
Mi-ai pus pe rană degetul: dar stai,
O vorbă doar!

ÎNTÎIA VRĂJITOARE: Poruncile nu-i plac.
Ci iată altul, mai puternic încă.

(Tunete. A doua Arătare: un copil însîngerat.)

A DOUA ARĂTARE:
Macbeth, Macbeth, Macbeth!

MACBETH: De ce n-am trei urechi să te ascult!

A DOUA ARĂTARE:
Fii crud și dîrz. De om fii nenfricat!
Să-nvingă pe Macbeth nu-i este dat
Nici unui ins născut dintr-o femeie.

(Intră în pămînt.)

MACBETH: Deci poți trăi, Macduff, de ce m-aș teme?
Dar vreau o îndoită chezășie,
Zălog luînd ursitei: vei muri.
Și-atunci voi spune palei frici că minte
Și voi dormi și-n trăsnete.

(Tunete. Apare a treia Arătare: un copil încoronat cu un arbore în mînă.)

Dar cine-i
Cel ce răsare-n chip de fiu de rege
Purtînd pe fruntea-i de copil, coroana
Puterii-mpărătești?

TOATE: Ascultă-l, nu-i vorbi!

A TREIA ARĂTARE:
Ca leul fii de mîndru și semeț.
Întîmpină-ți dușmanii cu dispreț,
Macbeth nu va fi-nvins decît cînd fi-va
Pornit din Birnam, codrul, împotriva
Colinei nalte de la Dunsinane.

(Se scufundă.)

MACBETH: Aceasta n-o să fie niciodată
Cine ar putea sili pădurea toată
Să-și smulgă arborii din rădăcină?
Ce dulce prevestire și deplină!
Tu, răzmiriță, capul să-ți ridici
Cînd codrul Birnam va porni pe-aici;
Iar pîn-atunci Macbeth, în naltu-i loc,

Își va trăi întregul lui soroc.
Și doar cînd ceasu-i va suna, el are
Să-și dea, ca toți, obșteasca lui suflare.
Îmi bate inima, să pot afla,
Prin arta voastră, dacă-i dat, cîndva
Urmașilor lui Banquo domni să fie
În țară.

TOATE: Nu căta să știi mai mult!

MACBETH: Dar vreau să aflu. Dacă mă respingeți,
Blestem pe veci asupră-vă! Răspundeți!
Căldarea unde piere? Zarva[81], ce-i?

(Sunet de oboaie.)

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:
Arătați-vă!

A DOUA VRĂJITOARE:
Arătați-vă!

A TREIA VRĂJITOARE:
Arătați-vă!

TOATE: V-arătați, mi-l întristați,
Ca nălucile plecați.

(Apare un șir de opt regi[82], cel din urmă cu o oglindă[83] în mînă, urmați de duhul lui Banquo.)

MACBETH: Prea mult aduci cu spiritul lui Banquo,
Dispari! Coroana ta îmi arde ochii!
Iar tu, a doua frunte-ncinsă-n aur,
Ai pletele la fel cu cel dintîi
Și-al treilea-i cu celălalt leit.
De ce să-i văd, spurcate vrăjitoare?
Și-al patrulea: Să nu-ți crezi ochilor!
E un șir ce-ajunge-n ziua de apoi?
Și iat-al șaptelea! Să nu-i mai văd!
Și-apare-al optulea purtînd oglindă
În care văd inși mulți, iar unii duc
Un triplu sceptru, două globuri[84]. Vai!
Cumplită-i arătarea și-i aievea:
Că Banquo, plin de sînge, mi-i arată,
Zîmbindu-mi că-s ai lui. Așa să fie?

(Arătările dispar.)

ÎNTÎIA VRĂJITOARE:
Da, doamne-așa-i. Dar ce-a pățit

Macbeth, de pare uluit?
Veniți, vedeți de el, surori,
Mi-l desfătați cu pași ușori,
Vrăjesc văzduhul ca să sune,
Să-ncingeți horele străbune
Să vadă riga preamărit
Că știm să-i spunem bun venit!

(Muzică. Vrăjitoarele dansează și apoi dispar cu Hecate.)

MACBETH: S-au dus? Dar unde? Fie ceasul rău
Pe veci afurisit în calendar.
Vă rog, intrați!

(Intră Lennox.)

LENNOX: Ce poruncești, stăpîne?

MACBETH: Văzut-ai pe surori, pe ursitoare?

LENNOX: Nu, sire.

MACBETH: N-au trecut pe-aici?

LENNOX: O, nu!

MACBETH: Duhoare fi-le-ar vîntul călărit
Și-afurisiți cei ce se-ncred în ele!
Am auzit un tropot — cine-a fost?

LENNOX: Doi soli sau trei cu vestea că Macduff
Fugit-a-n Anglia.

MACBETH: În Anglia?

LENNOX: Da, bunul meu stăpîn.

MACBETH: Timp, tu prentîmpini crudele-mi isprăvi!
Iar fapta trebuie să zboare-alături
De-naripata țintă, căci altminteri
Nu se-mplinește. De-astăzi înainte
Întîiul rod al inimii va fi
Și rodul cel dintîi al mîinii mele.
Ca să-ncunun cu fapta gîndu-mi, fie,
„Zis și făcut", pe loc. Lovesc pe negîndite
Castelul lui Macduff. Pe Fife pun mîna.
Copii, soție, toți din neamul lui —
Sărmanii — îi trec prin ascuțiș de spadă.
Și totul facă-se fără bravadă
Cît cald mi-e gîndul. Jos, nălucile!
Dar solii unde-s? Mergem către ei!

(Ies.)

SCENA 2

Fife. Castelul lui Macduff.[85]
Intră Lady Macduff, fiul ei și Ross.

LADY MACDUFF: Dar ce-a făcut? De ce-a fugit din țară?
ROSS: Răbdare, doamnă!
LADY MACDUFF: N-a avut nici el.
E-o nebunie fuga lui — și frica,
Nu fapta numai, trădători ne face.
ROSS: Fricos sau înțelept, nu poți să știi!
LADY MACDUFF: El, înțelept? Să-ți lași copii, soție
Și rang și casă într un loc din care
Tu însuți fugi? Nu ne-a iubit! El n-are
Al firii simț. Chiar pitulicea, biata,
Din păsări cea mai firavă, se bate
Cu buha-n cuib, pe pui. Da! Frica-i totul,
Și dragostea-i nimic. O, ce mărunt
E-un înțelept, cînd fuge scos din minți![86]
ROSS: Dă-ți bine seama, preaiubită vară,
E vrednic soțul tău și luminat,
El rostu-nfriguratei vremi îl știe.
Nu pot să spun mai multe. Grele timpuri
Cînd poți fi trădător și nici nu știi.
La orice zvon tresari, dar nu-ți dai seama
De ce ți-e teamă-anume, ci plutești
Pe-o mare-ntărîtată ici și colo.
Cu bine dar! Curînd voi fi-napoi:
Cînd toate merg din rău în rău se-opresc
Sau chiar se-ntorc la loc. Drăguțe vere,
Ai binecuvîntarea mea.
LADY MACDUFF: El tată are, dar e-orfan de el.
ROSS: Aș fi nebun de-aș mai rămîne-aici.
V-aș face-un rău, și-aș da de bănuit.
Am și plecat.

(Iese.)

LADY MACDUFF: Băiete, tatăl tău
E mort. Ce faci? și cum ai să trăiești?
FIUL: Ca păsările.
LADY MACDUFF: Cum? Din viermi și gîze?
FIUL: Din ce-oi găsi, cum fac, socot, și ele.

LADY MACDUFF: Biet pui. Și nu te temi de curse, plase,
De laț și clei?

FIUL: De ce m-aș teme, mamă?
Acestea — știu — nu-s pentru biete păsări,
Dar orice-ai spune, tata n-a murit.

LADY MACDUFF: Ba-i mort. De unde-ai să-ți găsești alt tată?

FIUL: Iar tu, de unde-ai să-ți găsești alt soț?

LADY MACDUFF: Eu pot să-mi cumpăr douăzeci în piață.

FIUL: Atunci îi cumperi, ca să-i vinzi din nou!

LADY MACDUFF: Vorbești din capul tău, dar, zău, ai minte
Destulă pentru anii tăi!

FIUL: Zi, mamă, tata e un trădător?

LADY MACDUFF: O, da, a fost.

FIUL: Ce-nseamnă-a fi un trădător?

LADY MACDUFF: E cel ce face un jurămînt și minte.

FIUL: Și toți ce fac așa sînt trădători?

LADY MACDUFF: Oricine face-așa e trădător
Și trebuie să fie spînzurat.

FIUL: Și toți ce jură strîmb sînt buni de ștreang?

LADY MACDUFF: Da, toți.

FIUL: Și cine trebui' să le pună ștreangul?

LADY MACDUFF: Tot omul care e cinstit.

FIUL: Atunci mincinoșii și cei ce jură strîmb sînt niște proști, fiindcă sînt destui mincinoși și sperjuri pe lume ca să-i bată pe cei cinstiți și să le pună ștreangul de gît.

LADY MACDUFF: Biet maimuțoi! Te-ajute Dumnezeu!
Dar cum ai să-ți găsești un alt părinte?

FIUL: L-ai plînge de-ar fi mort. Dar cum nu plîngi
E semn că voi avea curînd alt tată.

LADY MACDUFF: Flecarule, ce mult pălăvrăgești!

(Intră un crainic.)

CRAINICUL: Mă-nchin, frumoasă doamnă, 'ți sînt străin,
Dar eu te știu și cinul ți-l cunosc.
Mă tem că o primejdie te paște.
De-asculți de sfatul unui om de treabă,
Să nu te afle-aici! Fugi, ia-ți copiii.
Sînt crud, o știu, că te-nspăimînt așa,
Dar mult mai crudă-i soarta ce te-așteaptă,
Și e pe-aproape. Domnul să te-ajute!
Nu pot să stau mai mult.

(Iese.)

LADY MACDUFF: Să fug? Dar unde?
Eu n-am făcut vreun rău. Dar nici nu uit
Că sînt pe-această lume pămîntească,
În care-a face-un rău e-ades un merit,
Iar bine, uneori, e nebunie.
De ce atunci să m-apăr femeiește
Cu: „n-am făcut vreun rău?" — Ce-s mutrele-astea?

(Intră Ucigașii.)

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Bărbatul unde-ți este?
LADY MACDUFF: N-o fi-ntr-un loc atît de urgisit
Ca să-l găsești chiar tu!
ÎNTÎIUL UCIGAȘ: E-un trădător!
FIUL: Tu minți, mojic lățos!
ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Na, plodule!
Sămînță proaspătă de trădător!

(Îl înjunghie.)

FIUL: M-a omorît! Fugi, mamă, fugi, te rog!

(Moare. Lady Macduff iese strigînd „Ucigașii!" Ucigașii o urmăresc.)

SCENA 3

Anglia, în fața palatului regal.
Intră Malcolm și Macduff[87].

MALCOLM: Să căutăm un loc ferit cu umbră,
Amarul să ni-l deșertăm.
MACDUFF: Mai bine
Să tragem cruntul paloș vitejește,
Să ne-apărăm străbunul drept. Că zilnic
Alt plîns de-orfan și-alt geamăt de văduvă
Și noi dureri lovesc în față cerul
Ce, răsunînd, îngînă glasul țării
Și ințețește vaierul de jale.
MALCOLM: Ce cred, deplîng, și cred ce știu. Cînd timpul
Prieten îmi va fi, am să îndrept
Tot ce se poate îndrepta. Pesemne

Că tot ce-mi spui e-adevărat. Tiranul
Al cărui nume singur ți-arde limba
A fost crezut de toți om de onoare.
Tu l-ai iubit; și pînă-n clipa asta,
El te-a cruțat. Sînt tînăr, însă poți
Să ți-l cîștigi prin mine. Și-i cuminte,
Jertfind un miel plăpînd și fără vină
Să potolești...

MACDUFF: Nu sînt un trădător.

MALCOLM: Dar e Macbeth!
Și-un suflet drept și bun ades se-nchină
Regeștilor porunci. Iertare însă!
Părerea mea nu poate să te schimbe.
Rămîi ce ești. Iar îngerii-s lumină,
Deși căzut e cel mai luminos.[88]
Chiar dacă tot ce-i hîd s-a-nveșmîntat
În strălucirea harului, el, harul,
Tot har rămîne.

MACDUFF: Nădejdea mi-am pierdut-o!

MALCOLM: Chiar unde bănuiala m-a găsit!
Cum de-ai avut cruzimea tu să-ți lași
Copilul, soața, prețioase pricini,
Ale iubirii sfinte legături,
Și fără bun rămas? O bănuială,
Jignire nu-i: e paza mea în joc.
Poți fi om drept, oricare mi-ar fi gîndul.

MACDUFF: Tu, biată țară, sîngeră! Te-așază
Pe temelii de veci, o, tiranie!
Virtutea să te-atingă nu cutează,
Tu bucură-te, dreptul ți-e-ntărit!
Stăpîne — adio! Nu pot fi mișelul
Ce crezi că sînt, nici chiar pe tot cuprinsul
Din gheara lui Macbeth și pe deasupra
Bogatul răsărit.

MALCOLM: Nu te aprinde!
Vorbind așa, nu mă-ndoiesc de tine,
Dar țara dă-n genunchi sub jug. Ea plînge
Și sîngeră și zilnic plagă nouă
Sporește rănile. Și brațe multe
Stau să se lupte pentru dreptul meu,
Iar bunul rege[89]-aicea mă susține
Cu mii de bravi. Dar cînd voi fi strivit

Acestui despot capul sub picioare
Sau i-l voi fi purtat în vîrf de spadă,
Să știi că biata țară va-ndura
Mai multe rele decît înainte,
Mai mari dureri, pe căi mai felurite,
Sub cel ce-i va urma.

MACDUFF: Și-acela cine-i?

MALCOLM: Socot că eu! În mine-s altoite
Atîtea vicii de un soi sau altul,
Că la-nflorirea lor, mai alb ca neaua
Macbeth cel negru va părea, iar țara
Va spune că-i un miel pe lîngă mine
Cu necuprinsele-mi blestemății.

MACDUFF: Nici în legiunile ghehenii hîde
N-ai să găsești un demon mai hîrșit
În rele ca Macbeth.

MALCOLM: Știu că-i călău
Și desfrînat, zgîrcit și mincinos,
Iabraș, fățarnic și viclean, și plin
De tot păcatul care-un nume are.
Dar făr' de fund abis e-al meu desfrîu:
Soții sau fiice, mame și copile
Nu mi-ar plini a poftelor fîntînă,
Și-ar rupe-orice zăgaz ce-mi stă-n potrivă
Dorința mea. Decît un domn ca mine
Mai bine un Macbeth!

MACDUFF: E tiranie
Nestăpînirea poftelor. Prin ea
S-au prăbușit și tronuri fericite,
Și-atîția regi pretimpuriu s-au dus.
N-ai teamă însă: ia ce este-al tău,
Îți poți plimba pe-un cîmp mănos plăcerea,
Părînd cuminte-ai legi la ochi pe toți.
Avem muieri de viață cîte vrei
Și-oricît de zmeu ai fi, n-ai să te-nfrupți
Din toate chiar, ce se vor dărui
Măriei-tale, cînd i-or ști năravul.

MALCOLM: Mai crește-n firea mea rău întocmită
O lăcomie-atît de făr' de saț,
Că domn fiind, pe nobili i-aș ucide,
Moșia să le-o iau. Aș jindui
La unul case, la-altul juvaeruri,
Prisosul meu ar fi ca mirodenii

Ce pofta ți-o-ntărîtă; aș căta
Gîlceavă celor buni și credincioși,
Să-i nimicesc spre-mbogățirea mea.

MACDUFF: Această lăcomie mai adîncă-i
Și crește din mai rele rădăcini
Decît desfrîul, înflorit ca vara.
Ea-i paloșul de regi ucigător.
Dar Scoția te poate-ndestula,
N-ai nici o grijă, doar din ce-i al tău,
Acestea toate pot fi-ngăduite
Dacă-nzestrările precumpănesc.

MALCOLM: Dar nu le am! Tot ce-i regesc: dreptate,
Smerire, cumpătare, stăruință,
Evlavie, răbdare, vitejie,
Tărie, hotărîre, bunătate
Și milostenie — străine-mi sînt!
Dar mă pricep la crime de tot felul
Pe orice căi. Dă-mi sceptrul și-am s-arunc
Al înfrățirii dulce lapte-n iad,
Să spulber pacea lumii, nimicind
Unirea pe pămînt.

MACDUFF: Sărmană țară!

MALCOLM: Sînt cum ți-am zis. Și-i vrednic să domnească
Un om ca ăsta? Spune!

MACDUFF: Să domnească?
Nici să trăiască! Neam fără noroc!
Sub sceptrul plin de sînge-al unui despot
Nendrituit, cînd mai trăi-vei oare
O zi senină, cînd chiar legiuitul
Urmaș la tron se urgisește singur
Și blestemă pe-naintașii săi.
Sfînt rege-a fost augustul tău părinte,
Regina care te-a născut trăia
Mai mult îngenuncheată decît altfel,
Murind în fiecare zi a vieții.
Cu bine! Relele ce-ți ici asupră-ți
De Scoția m-au rupt. Vai, inimă,
Nădejdea ta și-a dat aici sfîrșitul.

MALCOLM: Macduff, această nobilă simțire,
Copil al cinstei, mi-a gonit din suflet
Preanegrele-ndoieli. M-a-ncredințat
De cinstea și de buna ta credință.

Prin viclenii, demonicul Macbeth,
Puterii lui a vrut să mă supună,
Dar m-a ferit de-o prea nătîngă grabă
Un pic de minte. Fie Cel-de-Sus
El singur între noi. Mi-ești călăuză
Chiar de pe-acum. Dezmint ca defăimare
Ce-am spus de mine însumi. De cusurul,
De toată vina ce mi-am dat mă lepăd,
Fiind străine de ființa mea.
Femeia n-o cunosc, sperjur n-am fost,
Abia de-am tins la ce-i al meu. Credința
Nu mi-am călcat. Și n-aș trăda pe-un diavol
Nici semenului meu. Iar adevărul
Mai drag ca viața-mi este. Am mințit
Întîia oară cînd m-am ponegrit.
Și tot ce sînt e la porunca ta
Și-a bietei țări, spre care-ntr-adevăr
Bătrînul Siward[90], pînă n-ai sosit,
Cu zece mii de-oșteni înaintează.
Și-acum pornim. Ne fie bun norocul
Cum pricina ni-i dreaptă. Taci. De ce?

MACDUFF: Atîtea lucruri bune — atîtea rele,
Mi-i greu deodată să le-mpac.

(Intră un Doctor.)

MALCOLM: Vom mai vorbi. Măria-sa nu vine?

DOCTORUL: Da, domnul meu. Dar gloata suferindă
I-aște aptă leacul. Boala lor desfide
Sforțările științei. Mîna lui
De cer sfințită, doar dacă -i atinge,
Și sînt tămăduiți pe loc.[91]

MALCOLM: Îți foarte mulțumesc.

(Doctorul iese.)

MACDUFF: Ce boală-i asta?

MALCOLM: Îi zice scroful. E minunea mare
A regelui. Eu l-am văzut la lucru
De cînd mă aflu-n Anglia, adesea,
Ce rugi înalță, știe numai el.
De ulcere, boli stranii, obrinteli —
Mai mare mila — el, cu rugi pioase
Îi vindecă, punîndu-le la gît

Un ban de aur. Zice-se că-și lasă
Urmașilor puterea lui de leac.
Pe lîngă-această stranie virtute
Cerescul dar mai are-al profeției
Și sfinte veghi ce tronul i-l păzesc
L-arată plin de har.

MACDUFF: Vezi, cine vine?

MALCOLM: E-un om din țară. Nu-l cunosc anume.

MACDUFF: O, bun venit la noi, preascumpe vere.

MALCOLM: Acum îl știu. Alungă, doamne, grabnic,
Tot ce ne despărțea.

ROSS: Amin, stăpîne.

MACDUFF: Cum stăm cu Scoția?

ROSS: Sărmană țară
Atît de îngrozită de ea însăși,
Că nu-i poți spune mamă, ci mormînt.
Acolo nimeni nu surîde — afară
De-acela care nu știe nimic.
Suspinele, și bocetul, și plînsul
Ce sfîșie văzduhul doar le-auzi
Dar nu le-asculți. Năprasnica durere
E parcă o lumească rătăcire,
Iar dacă sună clopotul a moarte
Abia de-ntrebi: dar cui îi bate ceasul?
Acolo viața omului nu ține
Nici cît o floare pusă la căciulă.
Că moare nezăcut.

MACDUFF: Ce măiestrită
Descriere, și cît de-adevărată.

MALCOLM: Ce pacoste mai nouă știi?

ROSS: Sînt toate vechi.
Căci fiecare ceas ne-aduce alta
Și crainicii se fac de rîs cu-a veche.

MACDUFF: Soției mele cum îi merge?

ROSS: Bine...

MACDUFF: Și toți copiii mei?

ROSS: Și lor la fel.

MACDUFF: Să-i fi lăsat tiranul oare-n pace?

ROSS: Cînd i-am lăsat, erau în bună pace.

MACDUFF: Nu fi zgîrcit la vorbă — ce se-aude?

ROSS: Cînd am sosit, cu vești ce-mi stau pe suflet
Mergea un zvon că mulți oameni destoinici

S-au răsculat. I-am dat crezare lesne,
Văzînd că despotul și-a strîns oștire.
E ceasul liberării. Doar te-arăți
Și-n țară oști răsar; se vor lupta
Chiar și femeile, să punem capăt
Cumplitei lor restriști.

MALCOLM: Va să-i aline
Sosirea noastră! Regele m-ajută
Cu zece mii de-oșteni sub Siward bravul.
Soldat mai încercat și bun nu afli
În lumea lui Cristos.

ROSS: De ce n-aduc
Îmbărbătări și eu? Port vești pe care
Mai bine le-aș urla-n văzduhul gol,
Acolo unde-auzul nu le-ar prinde.

MACDUFF: De ce e vorba? De vreun păs obștesc
Sau de durerea unei biete inimi?

ROSS: Nu-i suflet bun ce n-ar împărtăși-o,
Deși tot greul ei e-asupra ta!

MACDUFF: Să nu mă cruți; de este-a mea, vorbește!

ROSS: Nu mă urî pe veci cînd ai s-auzi
Din gura mea cuvîntul cel mai greu
Ce-a fost vreodată dat urechii tale.

MACDUFF: Cred că ghicesc.

ROSS: Castelul tău e luat.
Copii, soție, căsăpiți sălbatec.
Să-ți spun ce fel, ar însemna s-adaug
Măcelului acest de căprioare
Chiar moartea ta.

MALCOLM: O, cer îndurător!
Ce-i, omule? De ce-ți ferești privirea?
Dă-i jalei glas. Durerea cînd nu plînge
Rămîne-n suflet șoapta care-l frînge.

MACDUFF: Și pe copii?

ROSS: Copii, soție, slugi,
Tot ce-au găsit.

MACDUFF: Iar eu lipseam de-acolo!
Ucisă-i și soția mea?

ROSS: Ți-am spus...

MALCOLM: Fii tare: crunta noastră răzbunare
Să fie leacul ăstui chin de moarte.

MACDUFF: El nu are copii![92] Micuții mei!
Pe toți ai spus? Hultan drăcesc, pe toți?

Cum? Gingașii mei pui și-a lor măicuță
Uciși deodată?

MALCOLM: Fii bărbat!

MACDUFF: Voi fi!
Dar simt și eu ca orișicare om.
Nu pot să uit c-atît mi-au fost de dragi,
Iar cerul i-a văzut, și-a-ngăduit.
Macduff mișel! ei numai pentru tine
Au fost uciși. Cît sînt de ticălos!
Că nu din vina lor, ci din a mea
S-a năpustit pe viața lor măcelul!
Să-i odihnească Dumnezeu acum!

MALCOLM: Ascute-ți spada ta pe-această piatră!
Preschimbă-se-n mînie jalea ta,
Iar inima nu-ți domoli! Asmute-o!

MACDUFF: Plîngînd așa, eu pot să par femeie,
Iar de vorbesc, flecar! Dar, sfinte Doamne,
Nu-mi da nici un răgaz. Ci față-n față
Cu-acest dușman al Scoției mă pune,
Să-mi stea-n bătaia spadei. De-o scăpa —
Să-l ierți și tu.

MALCOLM: Așa vorbește-un om!
La rege-acum. Ne luăm doar bun rămas.
Oștirea-i gata. Despotul e copt.
Să-l scuture uneltele cerești.
Cum te-ai pricepe, fă-ți o-mbărbătare
E lungă noaptea care ziuă n-are!

(Ies.)

ACTUL V

SCENA 1

Dunsinane. Sală în castel.
Intră un doctor și o Doamnă de onoare.[93]

DOCTORUL: De două nopți stau de veghe cu domnia-ta, dar nu văd nimic adevărat în ceíe ce mi-ai spus. Cînd s-a preumblat ea așa, ultima oară?

DOAMNA: După ce-a plecat măria-sa la război, am văzut-o cum se scoală din pat, cum își pune un halat, descuie camera, ia o hîrtie, o îndoaie, scrie ceva pe ea, o citește, apoi o pecetluiește și se culcă iar. Și toate acestea, cufundată fiind într-un somn adînc.

DOCTORUL: E o mare tulburare în făptura cuiva, cînd se bucură de binefacerile somnului și se poartă totodată ca și cum ar fi treaz. Pe lîngă plimbarea asta și alte purtări, ce ai mai auzit-o spunînd în somnul ei zbuciumat?

DOAMNA: Ceva, domnul meu, ce n-aș vrea să repet.

DOCTORUL: Mie poți să-mi spui, și chiar se cuvine să o faci.

DOAMNA: Nici domniei-tale, nici altcuiva, pentru că n-am nici un martor să-mi întărească spusele.

(Intră Lady Macbeth ținînd un sfeșnic în mînă.)

Iată că vine! Arată ca de obicei, dar jur că doarme adînc. Uite-te bine la ea! Stai deoparte.

DOCTORUL: De unde are lumînarea?

DOAMNA: Era lîngă dînsa. Are întotdeauna o lumînare aprinsă alături. Așa a poruncit.

DOCTORUL: Vezi, e cu ochii deschiși.

DOAMNA: Da, dar nu vede nimic.

DOCTORUL: Ce-o fi făcînd acum? Uite-o cum își freacă mîinile...

DOAMNA: E o deprindere de-a ei, ca și cum s-ar spăla pe mîini. Am văzut-o făcînd așa un sfert de ceas fără întrerupere.

LADY MACBETH: Aici tot mai văd o pată.

DOCTORUL: Auzi! vorbește! Am să însemn tot ce spune, să mi se întipărească bine în minte.

LADY MACBETH: Piei, pată blestemată! piei, îți spun! Unul, două... E vremea să facem asta! Iadul adîncit în bezne! Rușine, stăpîne, rușine! Soldat, să-i fie frică? De ce să ne temem că află cineva? Sîntem puternici, nimeni nu ne poate cere socoteală! Dar cine-ar fi crezut ca bătrînul să aibă atîta sînge într-însul?

DOCTORUL: Ai auzit?

LADY MACBETH: Thanul din Fife avea o soție. Unde e ea acum? Cum? Mîinile astea n-au să mai fie niciodată curate? Ajunge, stăpîne, ajunge! Strici totul dacă tresari așa!

DOCTORUL: Lasă, lasă! Știi ce nu se cădea să știi.

DOAMNA: Dînsa a vorbit ce nu trebuie, văd bine. Dumnezeu știe ce-o fi știind.

LADY MACBETH: Tot mai miroase a sînge aici! Toate balsamurile Arabiei nu vor putea să curețe mîna asta mică! Oh, oh, oh!

DOCTORUL: Cum suspină! Are povară grea pe inimă.

DOAMNA: N-aș vrea să am o inimă ca asta în piept în schimbul tuturor podoabelor împărătești ale trupului!

DOCTORUL: Bine, bine!

DOAMNA: Să dea Dumnezeu să fie bine, domnule!

DOCTORUL: Boala asta depășește știința mea. Dar am mai văzut eu pe unii care mergeau în somn și au murit creștinește în patul lor.

LADY MACBETH: Spală-te pe mîini, pune-ți halatul, nu te-ngălbeni așa; ți-am mai spus că Banquo a fost îngropat, nu poate să iasă din mormînt.

DOCTORUL: Cum?

LADY MACBETH: La culcare! Bate cineva în poartă. Vino, vino, vino, dă-mi mîna! Ce s-a făcut, făcut rămîne. Hai la culcare, hai!

(Iese.)

DOCTORUL: Și-acum se culcă?
DOAMNA: Negreșit!
DOCTORUL: Se-aud
Urîte zvonuri. Fapte nefirești
Nasc tulburări și ele nefirești,
Iar minți bolnave se destăinuiesc
Doar pernei surde. Doamna duce lipsă
De-un preot, nu de-un vraci. Ne ierte Domnul!

Ai grijă! 'Ndepărtează orice mijloc
De-a-și face rău: veghează-o. Mintea mea
E tulburată foarte. Somn ușor!
Gîndesc, dar nu pot spune...

DOAMNA: Noapte bună!

(Ies.)

SCENA 2

Cîmpie lîngă Dunsinane.
Intră cu tobe și steaguri Menteith, Caithness, Angus, Lennox și soldați.

MENTEITH: Pe-aproape-s oști engleze-n cap cu Malcolm,
Cu unchiu-i Siward și Macduff cel vrednic.
Toți ard să se răzbune. Pentru dînșii,
La sîngeroasa, crîncena chemare
Ar alerga și-un sfînt.

ANGUS: Să-i întîlnim
La codrul Birnam. Ei pe-acolo vin.

CAITHNESS: O fi și Donalbain cu frate-său?

LENNOX: Nu, domnul meu, sînt sigur. Am izvodul
Întregii nobilimi, cu Siward fiul
Și-alți tinerei imberbi ce vor să-și dea
Dovada-ntîi a bărbăției lor.

MENTEITH: Ce-i cu tiranul?

CAITHNESS: A-ntărit puternic
Cetatea Dunsinane. Nebun, spun unii;
Războinică mînie-o țin acei
Ce nu-l urăsc destul. Dar el nu poate
Să-ncingă a sa pricină beteagă
În chinga legii.

ANGUS: O, el simte-acum
Mînjindu-i mîna tainicile-i crime!
Răscoale-acum iscate-n toată clipa
I-arată că-i sperjur. Cei strînși în preajmă-i
L-ascultă nu de drag, ci din poruncă,
Și-și simte-acum hlamida cum i-atîrnă
Și cum și-o pierde, strai de uriaș
Pe-un hoț pitic.

MENTEITH: Dar cine-ar osîndi
Sleita lui simțire că tresare

Și dă-napoi, cînd tot ce-i viu într-însul
Se blestemă de-a fi al său.

CAITHNESS: Să mergem
La locul cuvenit, cu închinare.
Urmînd pe vraciul țării suferinde,
Să ne jertfim, spre lecuirea ei,
Tot sîngele din noi.

LENNOX: Sau cît se cere
Să-nrourăm regeasca floare iar
Și să-necăm tot pirul din hotar.
La drum, spre Birnam!

(Ies în marș.)

SCENA 3

Dunsinane. O sală în castel.
Intră Macbeth, un Doctor și Curteni.

MACBETH: Destul cu-atîtea vești! Să fugă toți![94]
Cît codrul nu o ia-nspre Dunsinane
Eu nu mă tem!... Și tinerelul Malcolm?
N-a fost și el născut dintr-o femeie?
Căci duhurile ce cunosc întreaga
Ursită-a muritorilor mi-au spus:
„Macbeth, nu-ți fie frică: niciodată
N-o s-aibă-un om născut dintr-o femeie
Putere-asupră-ți!" Thani vicleni, fugiți!
De-a-valma fiți cu trîntorii englezi!
Prin temeri și-ndoieli n-am să slăbesc
În inima și-n gîndul meu regesc.

(Intră un Slujitor.)

Smolească-te Satana, chip de caș!
De unde-mi vii, de-arăți ca un gînsac?

SLUJITORUL: Sînt zeci mii!

MACBETH: De gîște, secătură?

SLUJITORUL: Soldați, stăpîne!

MACBETH: Hai, ciupește-ți fața,
Boiește-ți frica. Ce soldați, otreapă!
Flăcău cu lapte-n vine! Lua-te-ar moartea!

La spaimă-ndemni, cu-obrazu-ți alb ca rufa!
Ce fel de-ostași, tu, față covăsită?

SLUJITORUL: Englezi, s-avem iertare!

MACBETH: Să nu-ți văd mutra, ieși!

(Slujitorul iese.)

Seyton! Mi-i silă
Cînd văd... Hei, Seyton! Încercarea asta
Mă va-ntări sau prăpădi pe veci.
Dar am trăit destul. Al vieții drum
Se pierde-n toamna galbenelor foi,
Și tot ce însoțește bătrînețea
Respect, iubire, laudă, prieteni,
Nu trebui' să le-aștept. Ci doar blesteme,
Tăcute dar adînci, și lingușiri,
Un zvon pe care să-l respingă-ar vrea
Sărmanul suflet, însă nu-ndrăznește.
Seyton!

(Intră Seyton.)

SEYTON: Măria-ta?

MACBETH: Ce vești mai sînt?

SEYTON: Se-adeverește-ntocmai tot ce știi.

MACBETH: Lupt pînă-mi hăcui carnea de pe oase.
Armura dă mi-o!

SEYTON: Nu-i nevoie încă!

MACBETH: Dar vreau s-o-mbrac!
Trimite și-alți călări să bată țara!
La ștreang mișeii toți! Dă-mi platoșa. —
Cum stă bolnava, doctore?

DOCTORUL: Stăpîne,
Ea nu-i bolnavă-atît cît tulburată
De rele năluciri ce-i strică somnul.

MACBETH: Alungă-i-le! Nu poți vindeca
O rătăcire-a minții ei — să-i smulgi
Din amintire-un chin cu rădăcină,
Din gînd să ștergi întipărita-i grijă,
Și prin vre-un dulce de-al uitării leac
S-o ușurezi de-amenințarea grea
Ce inima-i apasă?

DOCTORUL: Doar prin sine
Se vindecă bolnavu-n cazuri de-astea...

MACBETH: La naiba cu știința! Mă lipsesc.
Hai, iute, pune-mi zalele. Dă-mi sceptrul.
Un ureș, Seyton! Doctore, fug thanii.
Mai iute, domnul meu! În apa țării
De poți citi și-afla ce boală are,
S-o cureți, s-o faci zdravănă ca-alt'dată
Din palme-aș bate, de-aș sili ecoul
S-aplaude și el. Ia-mi asta,-ți spun!
Cu ce revent, sau alte curățenii
Să-i scot afară pe englezii ăștia?
Ai auzit de ei?

DOCTORUL: Stăpîne, da!
Regeștile-ți 'măsuri m-au lămurit
Întrucîtva.

MACBETH: Ia zalele cu noi!
De moarte și prăpăd eu nu mă tem
Cît codrul Birnam nu-i la Dunsinane!

(Iese Macbeth cu suita.)

DOCTORUL *(aparte)*: La Dunsinane, de cap de-aicea viu,
Oricît mi s-ar plăti, tot nu mai viu.

SCENA 4

Cîmpie lîngă pădurea Birnam.
Cu tobe și steaguri intră Malcolm, bătrînul Siward și fiul său, Macduff, Menteith, Caithness, Angus, Lennox, Ross și Soldați în marș.

MALCOLM: E-aproape ziua cînd în tihnă, vere,
Vom fi acasă iar.

MENTEITH: Nu ne-ndoim.

SIWARD: Ce codru-avem în față?

MENTEITH: Codrul Birnam.

MALCOLM: Să-și taie tot ostașul cîte-un ram,
Să-l ia cu el. Umbrim al oastei număr
Și greș vor da iscoadele dușmane
În recunoaștere.

SOLDAȚII: Așa vom face.

SIWARD: Aflăm atît: că despotu-nerezut
Se ține încă-n Dunsinane, să-nfrunte
Al nostru-asalt.

MALCOLM: E singura-i nădejde:
Că pretutindeni, cu prilej prielnic,
Şi mari şi mici în contra-i se răscoală;
Îl mai slujesc doar cu de-a sila oameni
Al căror suflet nu-i cu el.

MACDUFF: Vom şti
Ce este-adevărat din toate-acestea
Numai pe cîmpul luptei — iar acum
La treabă ostăşească!

SIWARD: Vine ceasul
Cînd vom afla prin dreaptă judecată
Şi partea noastră şi cea datorată.
Nădejdea-i plină de-amăgiri deşarte,
Doar spada hotărăşte şi împarte.
La luptă deci, nainte!

(Ies în marş.)

SCENA 5

În castel.
Intră Macbeth, Seyton şi Soldaţii, cu tobe şi flamuri.

MACBETH: Pe zidul din afară puneţi steaguri!
„Ei vin", e strigătul. Castelul trainic
Îşi bate joc de-ncercuirea lor!
Să zacă-n voie-aici de boli şi foame!
De n-ar fi fost de-ai noştri să-i ajute,
I-opream năprasnic, piept la piept, zvîrlindu-i
Napoi la ei. Ce-i zgomotul acesta?

(Se aud ţipete de femei.)

SEYTON: Sînt ţipete, stăpîne, de femei.

(Iese.)

MACBETH: Aproape c-am uitat ce-nseamnă frica.
Pe vremuri, auzind în noapte-un strigăt
Aş fi-ngheţat. La-auzul suferinţii
Mi se zburlea, ca-nsufleţit, tot părul.
Dar sînt sătul de grozăvii. Nici spaima —

Tovarășa gîndirii ucigașe —
Nu mă mai mișcă.

(Reintră Seyton.)

Cine a strigat?

SEYTON: Regina a murit, stăpîne!

MACBETH: Ea trebuia să moară mai tîrziu[95],
Cînd pentru-asemeni veste-aveam răgaz...
Dar mîine și iar mîine, tot mereu,
Cu pas mărunt se-alungă zi de zi,
Spre cel din urmă semn din cartea vremii,
Și fiecare „ieri" a luminat
Nebunilor pe-al morții drum de colb.
Te stinge, lumînare de o clipă!
Ni-e viața doar o umbră călătoare,
Un biet actor, ce-n ceasul lui pe scenă[96]
Se grozăvește și se tot frămîntă
Și-n urmă nu mai este auzit.
E o poveste spusă de-un nătîng,
Din vorbe-alcătuită și din zbucium
Și nensemnînd nimic.

(Intră un crainic.)

Hai, descleștează-ți limba — dar fii scurt.

CRAINICUL: Stăpîne milostiv,
Aș vrea să spun ce am văzut aievea
Dar nu știu cum să-ncep...

MACBETH: Vorbește!

CRAINICUL: Stăteam de strajă-n deal. Priveam spre Birnam
Cînd, iată, parcă am văzut pădurea
Că prinde-a se mișca.

MACBETH: Rob mincinos!

CRAINICUL: De nu-i cum spun, să-ndur mînia ta!
O vezi venind pe cale, la trei leghe,
Ai zice-un crîng în mers.

MACBETH: Dac-ai mințit
Te-atîrn de viu de cel dintîi copac
Să te usuci de foame. De-ai spus drept
Să-mi faci la fel, nu-mi pasă. Mă dezic,
Și-ncep să bănui că vorbea-n doi peri
Satana cînd mințea de-adevărat:
„N-ai teamă — a spus — cît timp pădurea
Birnam

Nu va porni spre Dunsinane!" Şi-acum
Pădurea vine către Dunsinane.
La arme! Toţi pe ziduri. Dacă astăzi
Se-adevereşte ce mi-a dat de veste
Nu-i rost de fugă, nici de-a sta nu este.
Mă simt de soare istovit deodată,
Şi-aş vrea să văd pierind zidirea toată.
Să sune-alarma! Vino vînt, pierzare!
Murim măcar cu zaua pe spinare!

(Ies.)

SCENA 6

Dunsinane. În faţa castelului. Tobe şi flamuri. Intră Malcolm, bătrînul Siward, Macduff şi oastea lor cu ramuri în mîini.

MALCOLM: Ne-apropiem. Jos pavăza de foi,
Şi staţi aşa. Tu, vrednicul meu unchi,
Cu vărul meu şi nobilul tău fiu
Porniţi asaltu-ntîi. Macduff cu mine
Ne-nsărcinăm cu tot ce mai rămîne
Din ce-a fost plănuit.

SIWARD: Vă las cu bine
Şi de-ntîlnim la noapte pe despot,
Răpuşi să fim de nu-l zdrobim de tot.

MACDUFF: Sunaţi din goarnă limpede, departe,
De sînge vestitoare şi de moarte!

(Ies.)

SCENA 7

O altă parte a cîmpului de luptă.
Alarmă. Intră Macbeth.

MACBETH: Nu pot fugi. Ei m-au legat de par
Şi voi lupta ca ursul încolţit[97].
Dar cine-i cel ce nu-i născut de-o mamă?
Că doar de el mi-e dat să-mi fie teamă!

(Intră tînărul Siward.)

TÎNĂRUL SIWARD: Ce nume porți?

MACBETH: Te sperii de-l auzi!

TÎNĂRUL SIWARD: Nici de-ai avea un nume mai de foc
Decît se poartă-n iad.

MACBETH: Eu sînt Macbeth!

TÎNĂRUL SIWARD: Nici dracul n-ar rosti ceva mai hîd
Urechii mele.

MACBETH: Nu, nici mai temut!

TÎNĂRUL SIWARD: Tu minți, tiran hulit! Cu spada mea,
Ți-oi dovedi minciuna!

(Se luptă. Tînărul Siward e ucis.)

MACBETH: Născut ai fost și tu dintr-o femeie!
De săbii rîd, de arme joc îmi bat,
Cînd om născut de-o mamă le-a purtat.

(Iese. Alarmă. Intră Macduff.)

MACDUFF: De-aici e larma. Să te văd, tirane!
De-i fi ucis, și nu de mîna mea,
Soția și copiii mei ca umbre
Mă vor mustra pe veci. Nu pot lovi
În bieți osteni plătiți[98] să-și poarte ghioaga,
Pe tine doar Macbeth, sau astfel, spada,
Tăiș nefolosit, mi-o pun în teacă.
Te simt pe-aici, că zornetul acesta
Zvonește parcă de-unul mai de frunte.
Ajută-mă, ursită, să-l găsesc!
Nu-ți cer nimic mai mult!

(Iese. Alarmă. Intră Malcolm și bătrînul Siward.)

SIWARD: Pe-aici, stăpîne!
Castelul s-a predat de bună voie,
Ai lui Macbeth se-luptă între dînșii
Iar bravii thani se războiesc amarnic;
Cum văd, a noastră-i ziua. Ne-au rămas
Puține de făcut.

MALCOLM: Am întîlnit
Vrăjmași bătîndu-se de ochii lumii.

SIWARD: Să mergem la castel, măria-ta.

(Ies. Alarmă.)

SCENA 8

O altă parte a cîmpului de luptă.]
Intră Macbeth.

MACBETH: De ce să mor, ca un roman smintit[99],
În spada mea? Cît mai văd oameni vii,
Mai bine-i să crestez cu răni pe alții.

(Intră Macduff.)

MACDUFF: Încoace, cîine-al iadului, încoace!
MACBETH: Te-am ocolit pe tine dintre toți.
Dar, pleacă! Prea mi-e sufletu-ncărcat
De sîngele-alor tăi.
MACDUFF: Eu nu vorbesc,
Călău mai sîngeros decît pot spune,
Cuvîntul meu e-n spadă!

(Se bat.)

MACBETH: Truda ți-e-n zadar:
Mai lesne poți însîngera cu spada
Văzduhul de nenvins, decît pe mine.
Pe creștete ce pot a fi rănite
Abate-ți fierul. Viața mi-e vrăjită!
Nu-i dat să mă răpună nimănui
Născut de-o mamă!
MACDUFF: Nu te-ncrede-n vrăji.
Iar îngerul[100] pe care l-ai slujit
Să-ți spună el că smuls a fost Macduff
Pretimpuriu din sînul maicii sale.
MACBETH: Blestem pe gura care-mi spune-aceasta:
Ea surpă tot ce-i mai bărbat în mine.
Să nu mai cred în diavoli scamatori;
Ne hărțuie cu vorbe în doi peri;
Cuvîntul dat ce ne încîntă-auzul
Nădejdea ne-o înșeală. Nu mă bat!
MACDUFF: Mișelule, predă-te-atunci,
Rămîi spre-a fi minunăția vremii,
Ca pe-o dihanie fără pereche
Te-om zugrăvi pe-un stîlp, iar jos vom scrie:
„Aici vezi un tiran".
MACBETH: Nu, nu mă dau!
Cu fruntea-n colb la gleznele lui Malcolm,

Hulit de-al gloatelor blestem să fiu!
Deși-i la Dunsinane pădurea Birnam,
Și-mi stai potrivnic tu, cel nenăscut
Dintr-o femeie, tot îmi cerc norocul:
M-acopăr cu războinicul meu scut!
Macduff, lovește! Fie blestemat
Cel care strigă-ntîi: destul! m-am dat!

(Ies luptîndu-se. Alarmă.)
(Retragere. Fanfară. Intră cu tobe și flamuri Malcolm, bătrînul Siward, Ross, ceilalți Thani și Soldați.)

MALCOLM: Aș vrea să-i știu scăpați pe cei ce-s lipsă.
SIWARD: Mai sînt și care pier. Dar, precum văd,
Plătit-am ieftin ziua asta mare.
MALCOLM: Macduff și nobilul tău fiu sînt lipsă.
ROSS: Feciorul tău, seniore, și-a plătit
O datorie de ostaș: trăit-a
Doar cît i-a fost s-ajungă un bărbat.
Abia o dovedi prin cerbicie
Pe neclintitul luptei sale loc,
Și-i mort ca un viteaz.
SIWARD: E mort, atunci..;
ROSS: Și ridicat din cîmp. Dar chinul tău
Nu-l măsura cu vrednicia lui
C-ar fi atunci și fără de sfîrșit.
SIWARD: A fost lovit în față?
ROSS: Da, în frunte.
SIWARD: Atunci ostaș al Domnului să fie!
Chiar de-aș avea feciori cîți peri în cap,
Nu le-aș dori o moarte mai frumoasă!
Acesta fie-i clopotul de veci!
MALCOLM: I se cuvine-o mai adîncă jale.
Și i-o aduc prinos.
SIWARD: I-ajunge-atît.
Muri frumos, plătindu-și datoria...
Să-l ierte Domnul! Iat-o mîngîiere!

(Intră Macduff cu capul lui Macbeth.)

MACDUFF: Slăvit fii, rege! Rege ești! Privește
La blestematul despotului cap.
E slobod veacul. Văd în jurul tău
A țării floare care-ngînă-n sine
Urarea mea. Iar glasul ei și-al meu

Aș vrea să strige-acum: Mulți ani trăiască
Al Scoției rege.

TOȚI: Trăiască-al Scoției rege!

(Fanfară.)

MALCOLM: Nu voi lăsa să treacă mult nainte
De-a recunoaște ale voastre jertfe
Și-a răsplăti pe toți. Voi, thani și veri,
Numitu-v-am de astăzi conti, întîii
Pe care astfel Scoția-i salută.
Mai trebuie, sădind din nou cu vremea,
Să chem la vatră frații din surghiun,
Fugiți de vicleșugul tiraniei.
Voi da-n vileag pe cruzii slujitori
Ai mortului casap și-ai blestematei
Regine care și-a luat viața —
Se crede — cu năprasnicele-i mîini.
Acestea dar și toate ce mai sînt
Treptat le fac, cu voia Celui sfînt,
La timpul și în locul cuvenit.
Pe toți, și fiecărui cu-nchinare,
Poftescu-vă la Scone[101], la-ncoronare!

(Fanfară. Ies.)

Scrisă între 1603—1606 după Kenneth Muir[1] şi 1605—1606 după F.E. Halliday (mult mai puţin probabil între 1601—1602 cum sugerează Dover Wilson), *Macbeth* a fost jucată la 20 aprilie 1611 (teatrul *The Globe*), dar există suficiente referiri la puneri în scenă mult mai timpurii (în 1606 potrivit lui Muir). Nu se cunosc ediţii in-cuarto care să preceadă înregistrarea oficială a piesei de către Blount şi Jaggard la 8 noiembrie 1623 şi tipărirea în prima ediţie in-folio din acelaşi an, unde, împărţită în acte şi scene, ea apare ca a şaptea tragedie, între *Iuliu Cezar* şi *Hamlet*. Textul încredinţat „canonului" a fost probabil un exemplar de sufler; în orice caz, este extrem de defectuos, iar în afară de greşeli şi ştersături, s-au semnalat numeroase omisiuni, precum şi unele interpolări (astfel, în scenele cu Hecate, III, 5 şi IV, 1, 38—43. Textul cîntecelor e preluat din piesa *The Witch* a lui Thomas Middleton).

Se pare că versurile în care sînt apreciate puterile vindecătoare ale regelui englez Edward Mărturisitorul (IV, 3, 140—159) sînt un compliment indirect la adresa lui James/Iacob I, rege al Angliei (1603—1625) şi al Scoţiei (ca James VI, 1557—1625). Acesta arăta mult interes pentru vrăjitorie şi erezii, iar comentatorii găsesc în piesă unele aluzii la un grup de vrăjitoare care l-au ameninţat în Scoţia (1591) precum şi la „duplicitate", subiect discutat pe larg după Complotul din 1605 („Complotul prafului de puşcă") în legătură cu procesul călugărului iezuit Garnett, acuzat de participare (1606).

Sursa epică a tragediei sînt *Cronicele* lui Raphael Holinshed (Chronicles of England, Scotland and Ireland, retipărite în 1587), mai exact partea referitoare la Scoţia (cronicarul s-a inspirat din *Scotorum Historiae* de Hector Boece), dar personajele shakespeariene diferă considerabil faţă de cele din textele sursă, începînd cu trăsăturile fundamentale: Duncan devine un rege bun, Macbeth e un tiran, Lady Macbeth rămîne odioasă

---

[1] Kenneth Muir, ultimul îngrijitor al piesei în ediţia *Arden Shakespeare*, 1951, Methuen, London, 1969.

dar cel puțin nu mai este egoistă, Banquo — strămoşul lui James I — e un om cinstit, pe cîtă vreme la Holinshed el îl ajută pe Macbeth să-l omoare pe Duncan. Totodată Shakespeare acordă un rol mai important vrăjitoarelor.

S-a presupus că, dată fiind starea imperfectă a textului din ediția în-folio, manuscrisul shakespearian autentic a fost mult mai mare; dar părerea generală este că, aşa cum se prezintă, tragedia este foarte bine construită, lasă o impresie puternică de economie şi concentrare, e una dintre cele mai scurte piese ale lui Shakespeare (a treia din acest punct de vedere), acţiunea se desfăşoară în ritm rapid, nu există o intrigă secundară, iar simplitatea şi caracterul linear al prezentării datelor semnificative aminteşte de o moralitate.

La nivel de adîncime structurarea piesei e astfel văzută de E.F.C. Ludowyck (care, de fapt, rezumă unele interpretări curente din sec. XX):

„Din punctul de vedere al structurii *Macbeth* ne face impresia dominantă a unui stat nesigur şi instabil în care o lume pare «să se dizolve» într-alta. Bineînţeles, structura piesei poate fi descrisă ca o suită de situaţii ilustrînd conflictul dintre bine şi rău sau ca prăbuşirea unui om mare. Poate chiar fi descrisă ca o parabolă care arată cum omul poate fi indus în eroare de forţele răului ca să accepte drept adevăr ceea ce pare doar că este adevărat. Dar privită astfel, structura nu ar include impresia dominantă pe care ne-o lasă piesa. Această impresie nu este pur şi simplu efectul intrigii, deşi intriga contribuie la crearea lui.

Calitatea întregii tragedii, mai mult decît în piesele studiate pînă acum *(Richard II*, *Neguţătorul din Veneţia*, *Henric V*, *Iuliu Cezar şi A douăsprezecea noapte*, *n.n.)* este exprimată de *poezia* care dă forţă situaţiilor şi reprezentării lor pe scenă. Structura din *Macbeth* se poate deduce cel mai bine din felul cum poezia umple şi completează tot ce ne oferă intriga, situaţiile, personajele şi ideile.

Ceea ce ne oferă poezia este această impresie de lume echivocă şi ambiguă unde tot ce se vede pare să difere de ceea ce este, iar ceea ce aşteptăm în mod firesc se confundă cu ceea ce intervine ca nenatural. O lume pare să se suprapună alteia. Încă din primele scene ale tragediei există numeroase referiri la dificultatea de a distinge lucrurile între ele"[1].

Ambiguitatea şi contrastul sînt omniprezente în *Macbeth* şi urmărirea lor este o premiză obligatorie pentru înţelegerea textului (destul de dificil pe alocuri); iar ele se reflectă şi în sesizarea de către critici a temei sau temelor principale: „răsturnarea valorilor" (L.C. Knights), „confuzia valorilor" (Fluchère), „ordinea şi dezordinea cosmică" (E.M.W. Tillyard),

---

[1] E.F.C. Ludowyck, *Understanding Shakespeare*, Cambridge University Press, 1964, pp. 224—225.

„natura şi antinatura" (Ludowyck), „tema ambiguităţii"; „căderea omului şi revenirea din această cădere" (Macrae), „tragedia echivocului" (M.M. Mahood), „lupta distrugerii cu creaţia" (G. Wilson Knight), „tragedia fricii" (C. Spurgeon), „natura echivocă a Naturii: Natura în care există toate, fie că le spunem bune sau rele" (Rossiter), „contrastul dintre aparenţă şi realitate" (Muir).

În sfera vocabularului trebuie reţinută abundenţa antonimelor. Într-o replică de şase rînduri a Portarului, Kenneth Muir numără 7 perechi de cuvinte antitetice pentru a sublinia că una din trăsăturile principale ale stilului tragediei este „mulţimea antitezelor":

„Cititorul nu are decît să-şi arunce ochii pe oricare din pagini. Putem asocia acest procedeu stilistic cu «lupta dintre distrugere şi creaţie» pe care Wilson Knight a surprins-o în piesă în consonanţă cu opoziţia dintre noapte şi zi, viaţă şi moarte, graţie divină şi rău. La rîndul său, Kolbe vede în piesă «tabloul unei bătălii particulare într-un război universal» — respectiv războiul păcatului cu izbăvirea — şi declară că această idee e zugrăvită şi accentuată prin cuvinte şi expresii de peste patru sute de ori..."[1].

Evans stăruie asupra opoziţiei dintre elementul abstract şi cel concret:

„... concentrarea şi crearea unui limbaj imaginativ nu mai depinde de compararea cu experienţa obişnuită cum sînt în chip firesc comparaţia şi metafora, ci cu un tablou viu propriu şi de sine stătător. Parţial acesta e realizat din figuri de stil abstracte, dar ele devin plastice şi dramatice, astfel că, aşa cum se întîmplă adesea la Shakespeare, abstractul şi concretul sînt contrastate violent. Avem în consecinţă impresia că dramaturgul a creat o lume nouă pentru mintea înfierbîntată a lui Macbeth"[2].

F.E. Halliday acordă şi elementului fonetic un anumit rol dramatic în momentele de tensiune:

„Această atmosferă de zăvorîre, sufocare şi blocare este intensificată de poezia însăşi, nu numai de cuvinte şi imagini, ci şi de silabe şi litere, de folosirea dramatică a aliteraţiei şi asonanţei"[3].

Atît contrastul cît şi ambiguitatea sînt bine reprezentate la nivel sintactic, iar în versul aliterativ al vrăjitoarelor „Fair is foul, and foul is

---

[1] Kenneth Muir, *Op. cit.*, p. XXXI.
[2] Ifor Evans, *The Language of Shakespeare's Plays*, 1952, Methuen, London, 1966, p. 164.
[3] F.E. Halliday, *The Poetry of Shakespeare's Plays*, 1954, Duckworth, London, 1964, p. 154.

fair" (Frumosul e urît și urîtul e frumos), rostit chiar în prima scenă a primului act (I, 1, 10), e anticipată desfășurarea ideatică a întregii piese.

Sensurile ambigui, uneori antitetice, deseori multiple ale unor unități lexicale și sintactice, au fost scoase în evidență de M.M. Mahood, care, înglobînd fenomenul în categoria jocurilor de cuvinte *(wordplay, puns)*, constată în *Macbeth* prezența a aproximativ o sută de asemenea cazuri (Coleridge, în afara replicilor Portarului, nu-și amintea de nici un alt exemplu).

Coleridge, desigur, avea în vedere numai calambururile deliberate, spirituale. Deși piesa nu e lipsită de astfel de jocuri de cuvinte, ambiguitățile evidențiate de comentatorii de astăzi sînt mai curînd propriile calambururi ale lui Shakespeare, ironicele *double-entendres* la care ne putem aștepta într-o tragedie a ambiguității. La fiecare punct de cotitură a acțiunii Shakespeare ne șicanează cu sensuri duble și chiar triple; ironia este adesea negativă, nu numai pozitivă, deoarece aceasta e o piesă în care «este-aievea numai ce nu este» (I, 3, 143). Duncan, de pildă, îi conferă lui Macbeth titlul de Cawdor cu cuvintele «Ce pierde el, Macbeth a cîștigat» (I, 2, 69) — o afirmație adevărată și neadevărată, în sensuri nebănuite de rege. Moartea plină de căință a lui Cawdor îl va scăpa de oprobriul trădării pe care îl preia acum Macbeth; pe de altă parte, Cawdor nu pierde bărbăția pe care Macbeth, deși o dovedește în luptă, o părăsește cînd cutează să facă mai mult decît i se potrivește unui om și astfel «nu mai este om»"[1].

M.M. Mahood discută pe larg polisemantismul importantului cuvînt tematic *time* (timp). Pornind de la sensurile principale ale termenului (așa cum sînt ele explicate în *The New English Dictionary)*, autoarea arată că atît nepermanența în timp cît și permanența extratemporală a lucrurilor:

„... sînt asociate în piesă cu forțele binelui — Duncan, Malcolm, Macduff — pe cită vreme conceptul de timp exclusiv ca eveniment important se poate spune că domină gîndurile și faptele Lady-ei Macbeth, iar timpul interpretat exclusiv ca durată îi aparține lui Macbeth. Confruntarea acestor sensuri ale noțiunii de timp, sensul religios și cel nereligios, este conflictul dramatic major al piesei. Lady Macbeth îi spune lui Macbeth «să înșele timpul», el îi cere «să amăgească timpul»; iar atunci cînd Malcolm se autocaracterizează ca un al doilea Macbeth, Macduff îi spune că el, Malcolm, poate «păcăli» timpul. În fiecare din respectivele replici

---

[1] M.M. Mahood, fragment din *Shakespeare's Wordplay*, 1957, reprodus în *Shakespeare, Macbeth*, a selection of critical essays edited by John Wain, Casebook Series, Macmillan, London, 1968, p. 203.

timpul înseamnă societatea, a cărei succesiune de perioade și anotimpuri, fiind hotărîtă de sus, nu poate fi înșelată.

Marele studiu al lui De Quincey despre *Macbeth* înfățișează uciderea lui Duncan ca pe o paranteză în curgerea timpului: «Pentru ca o nouă lume să se instaureze, lumea aceasta trebuie să dispară un timp. Ucigașii și crima trebuie izolați — despărțiți printr-o prăpastie de obișnuita maree și succesiune a treburilor omenești — zăvoriți și îndepărtați în vreo fundătură adîncă; trebuie să ne dăm seama că lumea vieții obișnuite s-a oprit brusc... timpul trebuie anihilat; legătura cu lumea întreruptă; și toate să se retragă într-o profundă sincopă și suspendare a pasiunilor pămîntești». Dacă *timpul* implică ordinea socială cuvenită, ceasul omorîrii lui Duncan și intervalul dintre crimă și alegerea lui Macbeth pe tron sînt atemporale; iar în aceste ceasuri cînd Scoția nu are rege, o corespunzătoare dezordine în ceruri tulbură stihiile și preschimbă ziua în noapte. Cei doi ucigași au nesocotit și înșelat timpul ca ordine prin propria lor noțiune diformată și subiectivă despre timp. Pentru amîndoi fapta este o paranteză, un moment atemporal, deși fiecare din ei înțelege într-altfel această atemporalitate.

Lady Macbeth contemplă fapta într-o stare de exaltare conștientă; timpul stă în loc pentru «marea ispravă a acestei nopți» (...). Una dintre cele mai impresionante ironii ale piesei stă în aceea că momentul omorîrii lui Duncan, pe care Lady Macbeth îl simte ca important atemporal, devine, de fapt, atemporal pentru că se perpetuează în străfundurile cugetului ei. (...) Cînd Lady Macbeth invocă puterile: «Opriți trecerea și drumul spre căință», ea crează un iad lăuntric și scena somnambulismului arată că pînă la sfîrșitul piesei ea nu poate ieși dintr-însul.

Și Macbeth concepe omorul ca pe un act atemporal, însă în sensul că acesta aparține timpului văzut ca flux și durată, astfel că momentul fatal e anticipat și reamintit, dar niciodată ca *acum*. Acest mod de a privi timpul îi atenuează dezgustul față de faptă: «Timpul și ceasul se scurg prin cea mai aspră zi» și îl așază în siguranță pe țărmul timpului — momentul atemporal în rîul întîmplărilor succesive. Chiar și ultimele sale cuvinte înainte de omor sar peste fapta însăși în succesiunea de idei: «Mă duc și s-a săvîrșit». Din nou însă timpul care nu poate fi înșelat se răzbună ironic. Lady Macbeth vede timpul ca pe un moment important și acest moment stăruie traumatizant în mintea ei. Macbeth îl vede numai ca pe un flux și fluxul timpului îi poartă pe copiii victimelor sale spre maturitate și putere ca ei să-și poată răzbuna tații. (...).

(...)

Timpul părea să-l favorizeze pe Macbeth atunci cînd l-a purtat cu bine peste momentul insuportabil al omorîrii lui Duncan. *(Acum)* el simte pentru prima oară antagonismul timpului. (...) Pentru Macbeth timpul sugerează acum numai nerodnicia, sterilitatea, «drumul de colb al morții». Pe de alte parte, belșugul naturii și aspectul sezonier, renăscut,

al timpului, sînt reunite în dorința Lordului anonim: «Să fim în stare-a dărui din nou / O pîine mesei noastre, nopții somnul» (III, 6, 33—34), dorință împlinită cînd Malcolm și Macduff, care vor face toate «cu măsură, la timpul și locul cuvenit», declară că «timpul este liber/descătușat».

(...)

Acest tipar al timpului în piesă — viziunea totală a timpului ca și cercul lui Boethius radiind din eternitate, ca reînnoirea continuă a perioadei și anotimpului care se mai bucură încă de permanență în aspectele lor atemporale, opuse viziunii lor fragmentare pentru care timpul este doar un punct sau o linie, o criză sau un șir neîntrerupt — este întărit prin jocul înțelesurilor mai multor cuvinte-cheie *(urmează exemple ca «done» — «făcut, gata, săvîrșit», «consequence» — «consecință» dar și «secvență» etc. n.n.)*"[1].

Dată fiind importanța temei timpului în *Macbeth* să consemnăm și cîteva puncte de vedere dintr-un studiu al lui G. Wilson Knight, anterior celui al lui M.M. Mahood:

„... Macbeth, personificare a distrugerii, trebuie să fie distrus; este un simbol al aspectului nimicitor al timpului. Timpul distruge și în aceeași măsură se autodistruge continuu: omul devine forță a distrugerii și în aceeași măsură forță a autodistrugerii. Conceptul de timp străbate în mod evident povestea lui Macbeth; în contrast cu eternitatea din *Antoniu și Cleopatra*. La prima lor întîlnire cu Macbeth, Vrăjitoarele se prezintă drept voci ale trecutului, prezentului și viitorului, prin prezicerile lor despre Glamis, Cawdor și regalitate. Ele sugerează timpul absolut. Crima lui Macbeth este însă o încercare de a dizloca timpul, de a goni viitorul în prezent, crimă împotriva ordinii și a rangului, ambiție violentă, exacerbată, de a cuceri «cinstire» nelegitimă. El vrea ca timpul să-i aparțină, dar timpul îi scapă. Ar dori să «secătuiască» «izvorul propriei sale vieți» (II, 4). Macbeth lovește în ritmul măreț, lent al timpului. Ce este timpul altceva decît o înșiruire de morți în fiecare moment? Dar și o înșiruire de nașteri. Macbeth ar dori să accelereze timpul — sub aspectul său nimicitor pentru a prinde astfel ceea «ce va să fie» (I, 5), ar dori să distrugă prezentul întruchipat în Duncan. În scena cazanului însă timpul apare sub aspectul său creator. Într-o înșiruire vie, nașterea urmează distrugerii. (...) ... putem din nou remarca tăria cu care sînt sugerate în continuare esențele pozitive, creatoare, prin „procesiunea celor opt Regi". Bogați în glorie imperială. Mai mult decît atît. Cei opt regi sugerează, într-un sens larg, însuși procesul creator, proces pe care Macbeth ar dori să-l anihileze, să-l reteze din rădăcina existentă. A pus prea repede stăpînire pe propriul său viitor: iar acum ar dori să anihileze viitorul celorlalți. Ar dori ca timpul să fie dezarticulat, pentru a-i putea sluji scopurile. Bucuria posterității,

[1] *Ibid.*, pp. 204—209.

bucuria creatoare în care constă întreaga fericire umană, urmează să-i revină însă lui Banquo. Macbeth află prea tîrziu că a naşte regi este o mai mare binecuvîntare decît a fi rege; creaţia este o mai mare binecuvîntare decît stăpînirea. Stăpînirea despărţită de creaţie se topeşte în mîna ce o cuprinde: ca florile «moarte înainte de a se ofili» (IV, 3)... (...) *(În V, 5, 19—48:)*

«Dar mîine şi iar mîine, tot mereu, / Cu pas mărunt se-alungă zi de zi,/ Spre cel din urmă semn din cartea vremii, / Şi fiecare *ieri* a luminat / Nebunilor pe-al morţii drum de colb. / Te stinge, lumînare de o clipă! / Ni-e viaţa doar o umbră călătoare, / Un biet actor, ce-n ceasul lui pe scenă / Se grozăveşte şi se tot frămîntă / Şi-n urmă nu mai este auzit. / E o poveste spusă de-un nătîng, / Din vorbe-alcătuită şi din zbucium / Şi nensemnînd nimic».

(Macbeth) vede întreaga viaţă din perspectiva mortală a timpului. Acum este împăcat cu «neantul», negare a răului şi a morţii..."[1].

Nature (natura), ca în *Regele Lear*, este un alt cuvînt-cheie polisemantic, contrastat cu „nefirescul" sau „antinatura". Printre alţii, îl analizează L.C. Knights, ca în următoarele pasaje:

Nu există o vagă «filozofie a naturii» în *Macbeth*. Natura pe fundalul căreia e definit şi judecat „nefirescul" răului lui Macbeth e natura umană; iar trăsăturile caracteristice ale acestei naturi — capacitatea de a stabili relaţii şi dependenţa intimă de acestea sînt evocate viguros de-a lungul piesei. În III, 1, Macbeth, descumpănit la vederea duhului lui Banquo, aruncă o privire îndărăt spre timpul cînd omorul era un lucru obişnuit, spre ceea ce va fi cunoscut mai tîrziu ca stare hobbesiană a naturii:

«S-au mai făcut şi-n vechi vărsări de sînge / Nainte ca dreptatea omenească / Să cureţe-un stat paşnic de neghină / Şi s-au mai săvîrşit de-atunci omoruri, / Cumplite foarte pentru-al nostru-auz. / Pe-atunci un om cu creierii zdrobiţi / Murea şi-atîta tot! Dar azi învie / Cu douăzeci de răni de moarte-n cap / Şi brînci ne dă din scaun: mai ciudat / Decît e chiar omorul» (vers. 74—82).

Aceasta e o versiune mai profundă a originilor societăţii decît ne sugerează noţiunea de contract sau utilitate. Ceea ce «curăţă» aşa-zisa simplă îngrămădire de oameni şi face dintr-însa un stat «paşnic» este un decret mai important decît orice lege în care e întruchipat, pentru că e impus de însăşi faptul de a fi uman; dacă recunoşti umanitatea, nu poţi omorî nepedepsit. Iar aceasta nu e doar o chestiune de pedeapsă judiciară: omul ucis «învie» în tine. Uciderea poate fi obişnuită în natura sălbatică, dar nu este naturală pentru om ca om; este o violare a umanităţii sale esenţiale. (...)

(...)

[1] G. Wilson Knight, *Laptele înfrăţirii* (The Milk of Concord, 1931), traducere, în volumul *Studii shakespeariene*, ed. Univers, 1975, pp. 214—216.

... după cum am văzut în *Regele Lear*, numai atunci cînd nevoilor şi caracteristicilor fundamentale ale naturii umane, natura în accepţiunea ei cea mai largă poate fi invocată ca o ordine de bază, înviorătoare şi, într-un anume sens, oferind un model naturii omeneşti. Aşa şi în *Macbeth*. În monologul apocaliptic dinaintea omorului, «Mila» care domină forţele naturale haotice şi călăreşte pe furtună apare ca un prunc nou-născut — un vlăstar al umanităţii despuiat, vulnerabil şi puternic. Am putea spune că datorită simbolului pruncului şi a tot ce reprezintă el, Shakespeare e în stare să invoce puterile naturii şi să le asocieze (...) cu tot ce se opune puterilor distrugerii şi în cele din urmă le înfinge.

În scena intrării lui Duncan în castelul lui Macbeth (I, 6) — «un contrast perfect în microcosm faţă de răul din Macbeth» ne dăm seama, impresionaţi profund, cum energiile naturii needucate se găsesc într-o relaţie semnificativă cu ordinea omenească. Scena e pregătită pentru un efect dramatic deplin între invocarea de către Lady Macbeth a puterilor întunericului («A răguşit şi corbul / Ce croncăne sosirea-ntr-un ceas rău...») şi hotărîrea finală a lui Macbeth iar curtenia lui Duncan subliniază ironia. Dar contrastul nu se mărgineşte la situaţie. Sugerarea aerului proaspăt şi plăcut, contemplarea admirativă a păsărilor care clădesc şi fac pui, ne impresionează mai întîi prin contrast senzorial faţă de apăsarea înăbuşitoare («Vino, deasă Noapte...») de curînd evocată; dar ca şi imaginile întunericului şi dezordinii, scena prezentată e inseparabilă de valorile pe care le întruchipează şi defineşte:

«Şi lăstunul, / Al verii oaspe, găzduit în temple, / Prin cuibul său plăpînd ne dovedeşte / Că răsuflarea cerului îşi lasă / Mireasma ei cu drag pe-aceste locuri...».

Ceea ce vedem aici este o *ordine* naturală şi întremătoare al cărei echivalent în sfera omenescului se găseşte în reciprocitatea loialităţii, încrederii şi simpatiei pe care Macbeth îşi propune să le violeze. Şi este o ordine în unison cu viaţa pe care o stimulează. Pofta de mărire a lui Macbeth e definită în termenii energiei distrugătoare şi autodistrugătoare; iar atunci cînd surprindem răul, ne călăuzim după imaginile «vieţii» din piesă, viaţă care se situează între lăstunii găzduiţi în temple şi «copilaşii» lui Macduff, «drăguţii» lui şi cuprind toate referirile răzleţe la binefacerile naturale — somnul şi hrana şi camaraderia.

(...)

(...) La începutul piesei ni se spune că «neîndurătorul Macdonwald» e «vrednic să fie un răzvrătit» deoarece «firea-n el a viermuit / Cu tot ce-a zămislit mai ticălos» (I, 2, 9—12).

Dar, aşa cum am văzut, natura este o forţă ce poate fi invocată în serviciul a ceea ce e fundamental drept şi sănătos, cu singura condiţie ca «bunătatea omenească» să fie recunoscută ca un dat absolut. Natura ca atare, totuşi, este categoric o lume sub-morală şi «întunecaţilor soli ai nopţii» (III, 2, 53) din lumea exterioară le corespund înăuntrul nostru

«Ispitele drăceşti cu care firea / În clipa de odihnă mă îmbie» (II, 1, 8–9).

Omul, locuitor a două lumi, este liber să aleagă: însă, dacă, nesocotind «căinţa care calcă pragul firii», alege «silnicia firii» (I, 5, 45; 50), libertatea lui are de suferit. El «a dezlănţuit vîntul» (IV, 1, 52) şi puterile naturii intră în sfera omenescului ca agenţi autonomi: în limbajul piesei, «ticăloşiile firii» «viermuiesc într-însul» ca o gazdă mai mult sau mai puţin pasivă"[1].

Atmosfera generală a tragediei este una de nesiguranţă, îndoială, suspiciune, zvonuri şi mister. Cuvîntul *strange* (ciudat, straniu) e practic pe buzele tuturor — „ciudate ştiri" (Lennox, I, 2, 48), „straniile chipuri ale minţii" (Ross, I, 3, 97), „De ce doar than de Cawdor? E ciudat" (Banquo, I, 3, 122), „...chipul tău e-o carte-n care / Ciudate lucruri poate-un om citi" (Lady Macbeth, I, 5, 62–63), „În şirul lor văzui ciudate lucruri" (Moşneagul, II, 4, 3) etc., iar sentimentul de frică şi nelinişte e atotstăpînitor. Caroline Spurgeon, după ce constată că în întreaga producţie dramatică shakespeariană frica *(fear)* (nu ura — *hate)* este adevăratul antonim al dragostei *(love)*, subliniază marcata prezenţă a opoziţiei în *Macbeth* şi, în parte pe urmele lui G. Wilson Knight[2], scrie:

„Întreaga piesă poate fi... privită într-un sens ca o «imagine» a fricii şi cred că nimeni nu ar fi putut-o scrie în forma ei existentă dacă nu ar fi fost convins că frica este cel mai rău şi mai chinuitor dintre sentimente, înăbuşitor, distrugător, paralizant, şi, astfel, opusul exact al dragostei, care este comunicativă, roditoare şi dătătoare de energie. Este fără îndoială semnificativ faptul că există numai două piese în care cuvîntul «love» se întîlneşte atît de rar ca în *Macbeth* şi nu există nici una în care «fear» apare atît de des; de fapt, de două sau chiar de trei ori mai des decît în majoritatea celorlalte piese"[3].

Tot C. Spurgeon vorbeşte despre „cel puţin patru idei principale cuprinse în imagini", „întreţesute" şi „repetate": hainele prea largi pentru purtător; sunetul repetat în ecou; lumina contrastată cu întunericul şi boala:

„*(În piesă)* revine constant ideea că noile onoruri acordate lui Macbeth nu i se potrivesc, ca nişte veşminte prea largi şi care, aparţinînd altora, îi stau prost. Macbeth o exprimă cel dintîi încă la începutul tragediei. (...): «Dar thanul *(Cawdor, n.n.)* n-a murit. De ce să-mbrac / Veşminte de-mprumut?» (I, 3, 108–109). Iar ceva mai tîrziu (...) Banquo, urmărindu-l cu privirea, murmură: «Cinstirile ce-l copleşesc îi stau / Ca

---

[1] L.C. Knights, *Some Contemporary Trends in Shakespearean Criticism*, 1959, în *Casebook Series, Op. cit.*, p. 237–242.

[2] G. Wilson Knight, *Macbeth and the Metaphysic of Evil*, în *The Wheel of Fire* (1930).

[3] Caroline Spurgeon, *Shakespeare's Imagery and what it tells us*, 1935, University Press, Cambridge, 1965, p. 156.

straie noi, ce nu se dau pe trup / Decît cu ajutorul folosinţii» (I, 3, 144—145) etc.[1]

...prin imaginea măreaţă a îngerilor cu glas de trîmbiţe — «Iar Mila, prunc plăpînd şi gol, suit / Pe-aripi de vifor, heruvim călare / Pe nevăzuţii vijeliei cai» cînd «Va năluci-n privirea tuturora/Grozavul fapt ce-neacă-n lacrimi vîntul» — Macbeth ne umple imaginaţia cu tabloul vestirii prin răsunetul crimei în spaţiile nemărginite.

Toate acestea sînt reluate de Macduff cînd spune: «Zilnic / Alt plîns de-orfan şi-alt geamăt de văduvă / Şi noi dureri lovesc în faţă cerul / Ce, răsunînd, îngînă glasul ţării / Şi înteţeşte vaierul de jale» (IV, 3, 4—8) apoi de Ross cînd acesta încearcă să-i comunice lui Macduff teribila veste a ultimelor asasinate ale lui Macbeth: «Port veşti pe care / Mai bine le-aş urla-n văzduhul gol, / Acolo unde-auzul nu le-ar prinde» (IV, 3, 193—195). Cu greu se poate concepe o imagine mai vie a vastităţii spaţiului şi a naturii copleşitoare şi infinite a consecinţelor sau reverberărilor mîrşavei fapte"[2].

„... lumina reprezintă viaţa, virtutea, binele, iar întunericul, răul şi moartea. «Îngerii sînt luminoşi», vrăjitoarele sînt «tainice şi negre hîrci din miez de noapte» (IV, 1, 48) şi, cum spune Dowden, evoluţia întregii piese ar putea fi rezumată în cuvintele «adorm pe rînd / Făpturile blajine ale zilei».

(Din aceasta) se dezvoltă ideea ulterioară, sugerată mereu, că ticăloşia săvîrşită e atît de oribilă încît lumina ochilor s-ar stinge la vederea ei şi de aceea pentru săvîrşirea ei e nevoie de întuneric sau de orbire trecătoare.

(...) ...ideea că asemenea crime grozave se pot face numai în întuneric e prezentă atît la Macbeth cît şi la soţia lui, după cum se vede în cele două invocări separate şi caracteristice ale întunericului — chemarea ei înfiorătoare: «Îmbracă-te-n al iadului fum negru / Şi vino, deasă noapte», care capătă forţă sporită cînd auzim mai tîrziu cuvintele cutremurătoare «Are întotdeauna o lumînare aprinsă alături» (V, 1, 23—24) şi chemarea lui, mai blîndă: «Te-apropie, şoimar al nopţii, leagă / Sfioşii ochi ai zilei milostive» (III, 2, 46—47). Iar atunci cînd Banquo, nedormit, agitat, cu inima grea ca plumbul, străbate curtea în noaptea fatală împreună cu Fleance care poartă facla pîlpîitoare în faţa lui şi, privind spre cerul întunecat, murmură: «În cer se fac economii / Şi-au stins feştilele» (II, 1, 4—5), ştim că scena e pregătită pentru trădare şi omor"[3].

A patra din principalele idei simbolice ale piesei, *(caracteristic shakespeariană)*,... este aceea că păcatul e o boală.

Scoţia e bolnavă /.../

[1] *Ibid.*, p. 325.
[2] *Ibid.*, p. 329.
[3] *Ibid.*, pp. 329—331.

„... toate imaginile legate de boală în replicile lui Macbeth au un caracter vindecător sau de alinare; balsam pentru răni, somn după febră, curăţenie, calmante, un «dulce de-al uitării leac» (V, 3, 43); ele intensifică astfel în cititor sau spectator dorinţa... de sănătate, odihnă şi, în primul rînd, linişte sufletească"[1].

În afară de contrastul explicit din „întuneric — lumină", Ludowyck vede un contrast (mai ales implicit) şi în celelalte trei imagini:

„În toate *(aceste imagini)* se poate vedea contrastul dintre ceea ce se presupune că este şi ceea ce este cu adevărat. Ne aşteptăm ca hainele să i se potrivească unui om, să fie ale lui şi nu ale altuia. Dar în *Macbeth* lucrurile nu stau astfel; aici există o disproporţie între ceea ce ar trebui să fie şi ceea ce este.

Imaginile sunetului în ecou, de asemenea, se potrivesc unui decor unde faptele oamenilor fac sunetul să reverbereze în spaţiul pustiu... *(uciderea lui Duncan)* transformă clipa prezentă în judecata de apoi.

(...) Imaginile bolii scot în evidenţă subminarea condiţiei naturale a corpului omenesc, îndeosebi de către maladii a căror cauză şi vindecare e greu de descoperit"[2].

După Mark van Doren, simboluri foarte importante sînt *sîngele (blood)* şi *nesomnul (sleeplessness):*

„Un alt simbol, sîngele, impresionează concomitent mai multe simţuri. În nici o altă piesă nu a existat cîndva o cantitate atît de mare din această substanţă, înfăţişată atît de dezgustător. «Cine e omul acesta plin de sînge?». Scena a 2-a se deschide cu un vestitor care, înroşit de răni, aleargă într-un suflet la Duncan. În continuare sîngele întunecă toate scenele. Nu este de un roşu aprins, nu curge liber şi nu se spală şi, pe de altă parte, nu e o metaforă ca în *Iuliu Cezar.* Este atît de real încît îl vedem, îl simţim şi îl mirosim peste tot; şi se lipeşte. «E o privelişte cumplită», spune Macbeth cînd se înapoiază după uciderea lui Duncan, privindu-şi mîinile. Nu-i trecuse prin gînd că va fi atita sînge pe mîini şi că va rămîne acolo. Lady Macbeth ar dori să spele «spurcatele dovezi», dar Macbeth ştie că nici marele ocean al lui Neptun n-o să-l curețe şi că mai degrabă mîna sa, afundată în verde, va înroşi totul. (...) Lady Macbeth îi mînjeşte pe servitori cu sînge, astfel că atunci cînd sînt găsiţi, ei par «spoiţi cu sînge», pumnalele lor «sînt întecuite în cheag de sînge». ... Ucigaşul care vine să raporteze moartea lui Banquo are sînge pe faţă, iar Banquo «cel cu părul năclăit de sînge» cînd apare ca duh îşi scutură «pletele de sînge pline» (III, 4, 49—50) înspre Macbeth, care ... (va face) reflecţia: «Atît au mers prin sînge că-i mai greu / Să dau napoi decît să

[1] *Ibid.*, p. 331—332.
[2] E.F.C. Ludowyck, *Op. cit.*, pp. 225—226.

merg nainte» (III, 4, 136—138). Richard al III-lea spusese lucruri asemănătoare dar nu sugerase o veritabilă baltă de sînge ca acest om; iar victimele sale, văitîndu-se de nenorocirea lor, nu se gîndeau la imaginea concretă avută în vedere de Macduff atunci cînd exclamă: «Sîngerează, sîngerează, sărmană țară!» (IV, 3, 31). Lumea din piesă sîngerează aievea. Iar Lady Macbeth, umblînd adormită, are pete adevărate pe palmele pe care le freacă întruna. «Mai văd aici o pată... Miinile astea n-au să mai fie niciodată curate?... Tot mai miroase a sînge aici! Toate balsamurile Arabiei nu vor putea să curețe mîna asta mică!» (V, 1, 30—49).

Un al treilea simbol, mai impresionant decît frica sau sîngele, este nesomnul. Tot așa cum noaptea sînt mai multe spaime decît cele cu care ne-a deprins ziua și într-un om este mai mult sînge decît ar trebui să fie *(referirea este la teribilele cuvinte ale Lady-ei Macbeth: «Dar cine-ar fi crezut ca bătrînul să aibă atîta sînge într-însul?» — V, 1, 38—39, n.n.)*, există mai puțin somn în această lume răvășită decît un minim necesar), pentru sănătate și viață. Unul din semnele finale ale acestei dezordini este moartea somnului: «Mi s-a părut c-aud un glas strigînd: *Nu mai dormi! Macbeth ucide somnul* (...) *Ucis-a Glamist somnul! Și de-aceea| N-o să mai doarmă Cawdor; niciodată | Macbeth de-aceea nu va mai dormi.*» (II, 2, 35—43). (...) ...la Shakespeare somnul e întotdeauna privilegiul celor buni și răsplata celor nevinovați. Una din vrăjitoare știe cum să tortureze marinarii, neîngăduind somnului să mai plutească peste-a genelor perdele (I, 3, 19—20), dar numai Macbeth poate omorî somnul. În piesă, urmarea este o oboseală definitivă. «Nebunia ce răgaz nu știe» în patul devenit neprimitor al lui Macbeth precum și «groaznicele vedenii / Ce noaptea ne frămîntă» (III, 2, 18—19) — aceste lucruri sînt îngrozitoare, dar oboseala definitivă este mai îngrozitoare încă, pentru că e oboseala unui suflet secat de teamă bănuitoare, bălăcindu-se în sînge și stîrnit de necesitatea unor noi crime pe care brațul lui Macbeth nu le mai savurează. Speranța sa că după moartea lui Macduff va putea «dormi în ciuda tunetului» (IV, 1, 86) nu este, de fapt, o speranță reală. Pentru că nu mai există somn în Scoția (III, 6, 34), cu atît mai puțin pentru un om ale cărui pleoape au pierdut deprinderea de a se închide"[1].

K. Muir menționează alte imagini contrastate:

„Opoziția dintre mînă și alte organe și simțuri e reluată mereu. Macbeth observă cu surprinzătoare obiectivitate felul cum funcționează organele sale; în mod special, el vorbește despre mîna sa aproape ca și cum aceasta ar avea o existență independentă. Îi cere ochiului să privească mîna, iar atunci cînd vede pumnalul imaginar, conclude că ochii săi sînt la bunul plac al celorlalte simțuri sau că nu sînt mai importanți ca acestea.

[1] Mark van Doren, *Shakespeare*, 1939, Doubleday, New York, 1953, pp. 223—224.

Mai departe în aceeași replică pînă și pașii lui s-au înstrăinat de dinsul: «Să n-auzi pașii mei ce cale iau / De teamă ca nici pietrele din tine / Să nu-și șoptească încotro mă duc» (II, 1, 57—58) și după uciderea lui Duncan amîndoi criminalii sînt obsedați de gîndul mîinilor lor însîngerate. / În «Ce-s *mîinile-astea? Ha! Îmi scot și ochii*», *II, 2, 58*/... opoziția mînă-ochi apare în forma ei cea mai izbitoare, cea mai halucinantă. (...)

O altă imagine iterativă — nemenționată de C. Spurgeon — poate fi considerată ca un contrast între tablou și obiectul pictat:

«...adormitul / Și mortul sînt icoanelor asemeni, / Și numai în copilărie ochii / Se sperie de-un diavol zugrăvit» (II, 2, 54—56);

«E doar icoana fricii tale» (III, 4, 60);

«Treziți-vă din somnul cel molatec, / Al morții semen, să vedeți cu toții / Icoana Judecății de Apoi» (II, 3, 77—79).

Aceste imagini sînt legate de echivocul, înșelăciunea și trădarea care, după părerea mai multor critici, constituie una din principalele teme ale piesei; și ele reprezintă un contrast între aparență și realitate"[1].

Halliday vorbește despre „puterea lui Shakespeare de a accentua oroarea prin asociere cu frumusețea" și ca ilustrare folosește pasajul care i se pare cel mai elocvent din întreaga sa operă:

«... nu-și zboară liliacul / Mănăstirescu-i zbor, nici cărăbușul, / Țestos în aripi, l-al Hecatei glas, / Nu te-o trezi cu molcomul său zumzet / Al nopții leneș zvon, cînd va să fie / O faptă mult cumplită» (III, 2, 40—44 *și urm.)*[2]

În sfîrșit, John Wain se oprește asupra contrastului dintre imaginile întunericului (cred că am putea adăuga și imaginea sîngelui *roșu)* și cele ale verdelui și creșterii:

„... personajele «bune» din piesă — cele de partea vieții și a binelui — recurg permanent la imaginea înverzirii și a creșterii. Duncan, salutîndu-l pe Macbeth cînd acesta se întoarce de pe cîmpul bătăliei, spune: «Eu te-am sădit și-am să te-ajut să crești / Mai falnic încă» (I, 4, 28—29). Banquo folosește aceste imagini în mod firesc, deoarece le spusese de la început vrăjitoarelor: «...dacă știți citi-n sămînța vremii, / Spunînd ce bob dă rod, ce bob e sterp, / Vorbiți-mi» (I, 3, 58—60).

Cînd Duncan, întorcîndu-se către el după ce l-a salutat pe Macbeth, spune: «Mă lasă / La pieptu-mi să te strîng», Banquo răspunde: «Și-al tău e rodul / De-oi crește-acolo» (I, 4, 31—33). El e cel care, la prima sosire a grupului în castelul lui Macbeth, observă «spornicul leagăn» al lăstunilor. Are un respect și un interes înnăscut pentru toate formele vieții.

---

[1] Kenneth Muir, *Op. cit.*, p. XXIX—XXXII.
[2] F.E. Halliday, *Op. cit.*, p. 154.

Imaginea aceasta este confirmată în simbolismul vizual al piesei. Cînd, disperat, Macbeth cere ajutor vrăjitoarelor în deslușirea viitorului său, a treia și cea mai enigmatică apariție arătată lui, cea care rostește profeția despre codrul Birnam și înaltul deal din Dunsinane, este «un Copil încoronat, cu un pom în mînă». Pomul simbolizează fecunda spiță regească a urmașilor lui Banquo și face aluzie la «pavăza de frunze» (V, 6, 1) ce va fi purtată de soldații englezi cînd înaintează spre Dunsinane. Este regretabil că majoritatea regizorilor interpretează această ultimă scenă fără tragere de inimă, de parcă ar vrea să scape cît mai repede de ea — cînd marșul impetuos a zece mii de oameni, fiecare purtînd o ramură verde, este un minunat simbol vizual al marelui flux al naturii care inundă scena crimei lui Macbeth, aducînd vindecare și reînnoire. În mod similar, operația cezariană care l-a adus pe Macduff pe lume este un pivot al intrigii mai bun decît, să zicem, chichițele judecătorești cu care Porția îl prinde în capcană pe Shylock, pentru că o asemenea operație este una din modalitățile cu care mîna omului («marile sforțări ale științei») vine în ajutorul naturii în scopul creației.

La sfîrșitul tragediei, cînd Malcolm își rostește ultima replică, nota verdelui și a creșterii răsună iar. Noul rege promite să-și îndeplinească întocmai sarcinile ce-l așteaptă: «Ce mai rămîne de făcut / Și de sădit din nou cu vremea... / Voi împlini». Noua viață a Scoției va fi «sădită» pe pămîntul otrăvit și violat; creșterea, continuitatea și natura vor fi repuse în drepturi"[1].

Și în zugrăvirea personajelor apar numeroase ambiguități și contraste. Cele mai multe sînt în legătură cu eroul principal, — la începutul tragediei înfățișat ca „bravul Macbeth", „nobilul Macbeth", „mirele Bellonei", apoi devenit „criminal sîngeros" și „tiran" — și scapă atenției la prima lectură a piesei sau sînt trecute cu vederea într-o prezentare voit sumară cum este cea a lui John Wain, care schițează evoluția lui:

„Crima lui Macbeth *(uciderea lui Duncan, n.n.)* e o șocantă și multiplă violare a lui *pietas*. Ca și Claudius, el făptuiește un omor, ucide o rudă ca să acapareze tronul. Dar fapta lui aruncă o umbră și mai întunecată decît cea a lui Claudius. Ca amfitrion, Macbeth îl omoară pe oaspetele care depinde de protecția lui. Ca soț, el îi permite Lady-ei Macbeth să-l domine în vederea unui scop odios. Ca soldat care se bucură de recunoștința deosebită a regelui și poporului pentru că i-a scăpat de un dușman periculos, el calcă în picioare această recunoștință omorîndu-l pe rege și asuprind poporul.

Măreția lui Macbeth nu e pusă niciodată sub semnul îndoielii. Dintr-un mare erou național, el devine un mare tiran. Acționează la scară mare. Iar

---

[1] John Wain, *The Living World of Shakespeare*, Macmillan, London, 1964, p. 177—178.

caracterul sublim al tragediei sale rezidă în fatalismul eroic cu care își primește damnațiunea. După ce, împotriva propriei sale judecăți, s-a avîntat într-o cavalcadă a distrugerii, după ce a îmbrățișat cauza distrugerii și s-a identificat cu antinatura reprezentată de vrăjitoare, el recunoaște că nu mai există nici o cale de întoarcere la ordine, *pietas* și bine. Ca și Faust, el își dă seama în cele din urmă ce înseamnă să fie în ghearele iadului, și așa cum Othello își dă seama în final că este «Asemeni indianului bezmetic / *(A cărui mînă)* A lepădat un mărgărit mai scump / Decît întregul trib», și Macbeth știe din însăși clipa cînd îl înjunghie pe Duncan că i-a dat «vrăjmașului întregii omeniri» «giuvaerul său veșnic».

În această privință el e conștient pînă la tragism, în altele este, treptat, greșit îndrumat și amăgit. În mod special, el acceptă mult prea simplist separarea naturalului de nenatural. Joacă după regulile iadului și consideră că toți ceilalți trebuie să joace după regulile cerului. Deși și-a încredințat soarta vrăjitoarelor, a cerut ajutorul farmecelor acestora și a declarat că vrea să se lepede de firea sa omenească și de locul său pe scara ființelor create, crede în mod nebunesc că aceste forțe nu se vor întoarce asupra lui asemeni bumerangului. Cînd i se prezice că pădurea Birnam va porni spre Dunsinane înainte ca el să fie răsturnat și chiar atunci numai de către un om nenăscut de femeie, el acceptă toate acestea ca garanție a protecției omenești. Iar atunci cînd, la sfîrșit, aceste două minuni se împlinesc (însă într-un cadru natural), cînd, cu alte cuvinte, este biruit de violările aparente, nu reale, ale ordinii, simbolismul pronunțat și frumos al piesei și-a descris cercul deplin"[1].

Din schița de mai sus lipsesc, totuși, unele elemente esențiale, sesizate încă în 1904 de A.C. Bradley:

„...era extrem de ambițios, probabil prin temperament, iar această trăsătură trebuie să se fi accentuat după căsătorie. La intrarea sa pe scenă, o găsim stimulată de răsunătoarele sale izbînzi și de conștiința unor resurse și merite excepționale. Devine o pasiune. (...) ...nici un chin lăuntric nu-l poate convinge să renunțe la roadele crimei sau să treacă de la remușcare la căință.

(...)

(...) ...ființa sa interioară e zguduită de conștiință. (...) ...are un curaj fantastic... (...) Este foarte important să sesizăm forța precum și ... limitele imaginației lui Macbeth. (...)

Ceea ce-l îngrozește întotdeauna este imaginea inimii sale vinovate sau a unei fapte sîngeroase... (...) cînd omorul a fost săvîrșit, Macbeth e aproape înnebunit de groază, dar aceasta nu e groaza că va fi descope-

---

[1] *Ibid.*, 173—174.

rit. (...) ...lucrul la care se gîndește este că, auzind un om trezit din somn care spune: «Dumnezeu ne aibă-n pază», el nu a putut rosti «Amin»..."[1].

Tot Bradley este unul dintre primii critici moderni care a punctat asemănările, deosebirile și contrastele dintre Macbeth și soția lui.

.....sînt stăpîniți de aceeași patimă a ambiției... (...) ... sînt semeți, mîndri și poruncitori, născuți să conducă dacă nu să domnească. Se poartă de sus sau disprețuitor cu inferiorii lor. Nu sînt copiii luminii ca Brutus și Hamlet; sînt ai lumii. Nu găsim la ei nici dragoste de țară, nici interesul pentru fericirea altora în afara familiei lor. (...) Nu că ar fi egoiști, ca Iago; sau, dacă sînt, la mijloc e un *égoisme à deux*. Nu au ambiții separate. Se sprijină, se iubesc unul pe altul și suferă împreună. Iar dacă, pe măsură ce trece timpul, se separă întrucîtva, nu sînt niște suflete vulgare care să se înstrăineze și să-și aducă incriminări reciproce atunci cînd își dau seama de nerodnicia ambiției lor...

(Pe de altă parte) ei sînt contrastați și acțiunea se bazează pe acest contrast. Față de proiectata ucidere a lui Duncan adoptă atitudini cu totul diferite și la fel de diferite sînt și reacțiile lor ulterioare... în prima parte a tragediei au o importanță egală, dacă nu cumva Lady Macbeth își eclipsează soțul; dar ulterior ea se retrage tot mai mult din primul plan, în timp ce Macbeth devine categoric figura principală, mult mai complexă... (...)

(În prima parte a piesei) ea se deosebește clar de Macbeth printr-o voință inflexibilă care pare să subjuge total imaginația, simțirea și conștiința.

(...)

(...) Și dacă pare invincibilă, pare și inumană. Nu vedem la ea nici o urmă de milă pentru bunul rege bătrîn; nici o conștiință a trădării și a josniciei omorului; nici un simț al valorii vieților nenorociților oameni asupra cărora va fi aruncată vina; nici o strîngere de inimă la condamnarea și ura lumii. (...) Dar să nu uităm că în primele scene ea urmărește cu bună știință să contracareze «bunătatea omenească» a soțului și că, în mod evident, nu e numai hotărîtă și inflexibilă, ci și într-o stare de excitabilitate anormală. Această excitabilitate determinată de proiect, absentă cu desăvîrșire la Macbeth, o stăpînește total. (...)

...din aceste scene de început nu lipsesc urme de slăbiciune feminină și simțire omenească și ele vor explica prăbușirea ei de mai tîrziu. Este limpede că voința ei urmărea să înfrîngă rezistența lui Macbeth, dar și o oarecare rezistență proprie. Pe Goneril nu ne-o putem închipui rostind faimoasele cuvinte: «Eu însămi ucideam / De n-ar fi semănat în somn cu tata» (II, 2, 13—14).

---

[1] A.C. Bradley, *Shakespearean Tragedy*, 1904, Macmillan, London, 1971, pp. 294—298.

(...) Primul semn al schimbării de atitudine este faptul că ea leşină în scena descoperirii *(regelui mort, n.n.)*. Cînd, după aceea, o vedem ca regină a Scoţiei, aureola visului ei e stinsă. Dînsa intră pe scenă deziluzionată şi obosită de nesomn. (...) De acum înainte nu mai are nici o iniţiativă. Tulpina fiinţei sale pare retezată. (...) Voinţa i-a rămas şi dînsa face tot ce poate ca să-l ajute pe Macbeth; dar acesta are rareori nevoie de ajutorul ei. (...) În cele din urmă natura, nu voinţa ei, cedează. Tainele trecutului răzbat în somnul ei neliniştit, poate începutul nebuniei. Ceea ce spune doctorul e clar. El... îi cere îngrijitoarei să îndepărteze orice mijloc cu care şi-ar putea face rău... (...) În ultimele cuvinte din piesă Malcolm aminteşte că, după cîte se zvoneşte în armata inamică, ea şi-a ridicat singură viaţa"[1].

John Wain atrage atenţia asupra contrastului dintre Macbeth şi Edward Mărturisitorul, „unul dintre cele mai importante personaje din piesă", deşi „nu rosteşte nici un rînd şi nici măcar nu apare pe scenă". Descrierea regelui englez de către Malcolm (IV, 3, 146—159):

„...este unul din pasajele cruciale ale piesei şi orice reprezentaţie care permite slăbirea interesului în acest moment nu interpretează textul cum se cuvine. Edward e un rege reprezentînd opusul lui Macbeth: cucernic, foarte iubit, el este intermediarul între supuşii săi şi clemenţa cerului. Are puterea de a vindeca scrofula. (...) Ca şi vrăjitoarele, poate face profeţii, însă darul e «ceresc», nu purcede de la puterile răului ca al lor. (...) Edward vindecă; Macbeth otrăveşte şi răneşte"[2].

Într-un studiu convingător, Leo Kirschbaum respinge interpretarea de către Bradley a unui Banquo în parte influenţat de forţele răului şi îl contrastează net cu Macbeth. După ce analizează personajul pe baza a numeroase citate şi-l consideră mai curînd „o funcţie" — care „şi din punct de vedere dramatic trebuie menţinută ca un contrast" — autorul încheie:

„Macbeth invidiază virtuţile lui Banquo, le rîvneşte dar nu le poate avea, se simte diminuat de ele, şi cum îi inspiră teamă, trebuie să le distrugă. Uciderea lui Banquo poate fi interpretată ca o sforţare zadarnică din partea lui Macbeth de a-şi distruge propria sa umanitate; este o sforţare teribilă de a unifica lumea interioară şi exterioară a lui Macbeth pentru că Banquo are o frumuseţe diurnă în viaţa sa care-l face pe Macbeth urît. Teama de «o mînă de alt neam», credinţa că urmaşii lui Banquo îi vor lua imediat locul sînt explicaţii raţionale, moneda falsă a unui om chinuit care şi-a vîndut sufletul diavolului... Macbeth nu se teme, de fapt, de Banquo,

---

[1] *Ibid.* pp. 307—316.
[2] John Wain, *Op. cit.*, pp. 178—179.

persoana; ci de Banquo, simbolul, de cel aflat «in marea mină a lui Dumnezeu»"[1].

Macbeth a fost comparat şi contrastat cu alţi eroi shakespearieni — printre alţii cu *Richard al III-lea:*

„Richard e un ticălos conştient şi un voit făţarnic de tip machiavelic; Macbeth porneşte pe drumul crimei cu suferinţă («suferinţă existenţială a alegerii», *notează Muir)* şi ezitare, «de parcă ar fi o îndatorire îngrozitoare» *(Bradley)*. El este umanizat de temerile care dovedesc că este un om, nu monstrul pe care şi-l închipuie supuşii săi asupriţi. (...) Deşi Richard are aceleaşi vise cumplite, el e zugrăvit din exterior şi nu fără să i se aprecieze umorul sardonic; dar în timp ce Macbeth se îndreaptă «pe un drum presărat cu ghiocei, spre focul veşnic», noi vedem cu ochii lui. Richard e ticălosul ca erou; Macbeth e un om care devine un ticălos"[2].

Sau cu Tarquin(ius) din *Necinstirea Lucreţiei*, poem care:

„... a fost în general apreciat drept o impresionantă anticipare a lui *Macbeth*. De fapt, asemănarea se întîlneşte mai ales în prima parte. Conflictul din sufletul răufăcătorului, tendinţa spre rău, atmosfera de întuneric, imaginile de război şi creaturi de pradă leagă îndeaproape «tragedia lui Tarquin» de drama matură a lui Shakespeare"[3].

Ciocnirile „polare" dintre criticii care au definit personajele din *Macbeth* nu se limitează numai la relaţia Macbeth-Banquo. După G. Wilson Knight:

„Lady Macbeth, ca şi soţul ei, e influenţată de Surorile Fatale (the Weird Sisters — vrăjitoarele; parcele) şi de profeţia lor"[4]. Dar după Bradley:

„Practic, Vrăjitoarele nu inseamnă nimic pentru ea. Nu simte în natură nici o analogie cu scopul ei vinovat..."[5].

Tot după Bradley:

„Este o eroare să o considerăm remarcabilă din punct de vedere intelectual. Cînd joacă un rol, ea dă dovadă de multă autostăpînire, dar de puţină îndemînare"[6].

---

[1] Leo Kirschbaum, *Character and Characterization in Shakespeare*, Detroit, 1962, p. 58—59.

[2] Kenneth Muir, *Op. cit.*, p. LIX.

[3] J.W. Lever, *Shakespeare's Narrative Poems*, în *A New Companion to Shakespeare Studies*, edited by K. Muir and S. Schoenbaum, Cambridge University Press, 1971, p. 126.

[4] G. Wilson Knight, *Macbeth and the Metaphysic of Evil*, în *The Wheel of Fire*, 1930, Methuen, London, 1972, p. 154.

[5] A.C. Bradley, *Op. cit.*, p. 312.

[6] *Ibid.*, p. 311.

Sau după John Wain:

„*(ea)* nu are pic de imaginație. O femeie cu vederi înguste, acaparatoare la extrem"[1].

Dar Verity o vede cu totul altfel:

„Și din punct de vedere intelectual ea îi este superioară lui Macbeth, așa cum este Porția față de Bassanio și Rosalinda față de Orlando. Cu cîtă îndemînare înfruntă ea ezitarea lui Macbeth de a merge mai departe cu crima și cum îi atacă punctele slabe; cît de repede sesizează — prea tîrziu — efectul omorului asupra lui Macbeth; ce resurse și cîtă vioiciune a spiritului manifestă ea în scena banchetului, unde încearcă mai întîi o metodă, apoi alta, apoi încă una pentru a-i restabili echilibrul mintal..."[2].

Asemenea interpretări opuse, cu care ne-au deprins alte piese shakespeariene, par de-a dreptul... firești cînd este vorba de problemele *psihologice* dintr-o tragedie ca *Macbeth* unde:

„Shakespeare a fost fascinat de însăși dificultatea de a face ca, prin pură virtuozitate, ceea ce este improbabil din punct de vedere psihologic să pară posibil"[3].

Cum s-a mai spus, *Macbeth* este, prin excelență, „o tragedie a ambiguității" sau, ca să preluăm un termen al lui Wilbur Sanders, „a paradoxului":

„Măreția tragediei *Macbeth* stă în capacitatea de a surprinde atîtea modalități aparent contradictorii de reacție față de aceleași fenomene. Dar o asemenea măreție face, bineînțeles, extrem de dificilă o afirmație tranșantă fără să recurgem la paradox: paradoxul răului, care este atît primar cît și ireal; paradoxul binelui, care este cît se poate de real dar nu triumfă; paradoxul unei Soarte care nu este numai prescriptivă și obligatorie *ci și* incapabilă să încătușeze voința; paradoxul unei libertăți a sufletului, trădat de posesorul lui dar și supus violării din afară; paradoxul unei compasiuni iertătoare care este și o sentință. Nu văd nici o posibilitate de a elimina aceste paradoxuri fără a minimaliza reușita lui Shakespeare exact în punctele unde este ea mai impresionantă sau fără a face «bagatele din spaime» și «a ne ascunde în cunoaștere de fațadă» cînd ar trebui să ne supunem misterului lucrurilor. Pentru că fiece paradox reprezintă o apropiere de regiunile centrale ale incertitudinii și ale suferinței îndurate, regiuni unde, probabil, este *mai curînd irelevantă decît lămuritoare (subl. n.)*.

[1] John Wain, *Op. cit.*, p. 175.
[2] A.W. Verity, îngrijitorul ediției Cambridge a piesei, în Introducere, Cambridge University Press, 1901; 1934, p. XXXI.
[3] Kenneth Muir, *Op. cit.*, p. LIII.

Macbeth nu e piesa care este pentru că oferă explicații, ci pentru că ne permite să contemplăm aceste probleme chinuitoare cu fermitate și curaj"[1].

Înainte de a face aceste generalizări, Sanders analizase „pivotul" celei de a doua jumătăți a piesei, un vers binecunoscut, rostit de Macbeth la sfîrșitul scenei omorului:

„«De n-aș mai ști de-omor și nici de mine!» (To know my deed, 'twere best not know myself — „Decît să știu de omor mai bine n-aș mai ști de mine» — II, 2, 72).

Macbeth își dă seama că nu există posibilitatea de a-și cunoaște fapta (de a sesiza adevărata ei natură și de a se împăca cu ea) și, în același timp, de a se cunoaște pe sine (de a trăi în pace cu sine, de a se recunoaște pe sine). Antinomia e absolută. Dacă el continuă să se cunoască pe sine (să cunoască eul care a fost), fapta e incredibilă și monstruoasă. Dacă sesizează realitatea ei, se înstrăinează de sine și nu mai poate recunoaște ca a sa Mîna plină de sînge. (Este în natura faptului reprobabil să despartă cu această pană fapta de făptaș, astfel încît acceptarea faptei implică alienarea de sine însuși.) Foarte bine, Macbeth își va cunoaște fapta. Va ajunge la pace cu ea, își va clădi viața în jurul ei, o va accepta ca realitate. Ceea ce nu va face este *să recunoască* fapta — să o vadă ca un act al Generalului Macbeth, vasal credincios al milostivului Duncan. De la acest eu își ia dînsul un bun-rămas dureros în versul de mai sus, începînd construirea unui nou «eu» a cărui premiză este asasinatul"[2].

Dificultățile legate de interpretarea rolului vrăjitoarelor, a căror ivire pe scenă este „cheia caracterului întregii piese" (Coleridge), a dat naștere la numeroase luări de poziție cu caracter moral, psihologic și filozofic. Extrasele de mai jos, prezentate în ordinea cronologică a publicării respectivelor lucrări, au un simplu caracter „orientativ".

Despre o prelegere a lui Coleridge (1813?):

„Dl. Coleridge a început prin a comenta vulgara eroare a teatrului care transformă Surorile Fatale/Parcele în niște vrăjitoare călare pe cozi de mătură. Ele erau făpturi groaznice îmbinînd Parcele și Furiile anticilor cu vrăjitoarele superstiției gotice și populare. Sînt naturi misterioase: fără tată, fără mamă, fără sex; vin și dispar; călăuzesc mințile perverse de la un rău la altul și au puterea de a ispiti pe cei care sînt propriii lor ispititori"[3].

---

[1] Wilbur Sanders, *The Strong Pessimism of Macbeth*, 1966, în *Casebook Series, Op. cit.*, p. 267.

[2] *Ibid.*, p. 256—257.

[3] S.T. Coleridge, *Shakespearean Criticism*, Everyman's Library, vol. II, 1967, p. 220.

După Hazlitt (1817):

„... ele «se bucură cînd sîngerează regii buni»; nu sînt nici ale pămîntului, nici ale aerului; «ar trebui să fie femei, dar bărbile nu le îngăduie», se străduiesc din răsputeri să-l ducă pe Macbeth spre culmea ambiţiei sale ca să-l amăgească în ceea ce priveşte urmările mai serioase şi după ce-i arată întregul spectacol al artei lor, îşi manifestă maliţioasa încîntare faţă de speranţele sale dezamăgite prin întrebarea sarcastică: «Dar ce-a păţit Macbeth de pare uluit?» (IV, 1, 126)“[1].

Verity (1901):

„Ele *nu* sînt pur şi simplu întruchiparea ispitei lăuntrice. Sînt personificări ale forţelor răului care operează în lume, ale principiului activ al răului din natură şi societate; «unelte ale întunericului» (...) Pentru ca ele să aibă priză în imaginaţia populară, Shakespeare le face să semene cu vrăjitoarele din superstiţia populară...“[2].

Bradley (1904):

„Vrăjitoarelor... li se acordă o influenţă exagerată asupra acţiunii; uneori sînt descrise ca zeiţe sau chiar ca Parce cărora Macbeth nu are puterea să le reziste. Aceasta este o denaturare. Pe de altă parte ni se spune că influenţa lor este considerabilă asupra acţiunii pentru că ele sînt doar reprezentări simbolice ale vinii inconştiente sau semiconştiente în Macbeth însuşi; ceea ce este insuficient.

(...) ... nu sînt, sub nici o formă, fiinţe supranaturale, ci nişte femei bătrîne, sărace şi zdrenţăroase, supte şi hidoase, de o răutate vulgară... (...) sînt «uneltele întunericului»; duhurile sînt «stăpînii» lor (IV, 1, 63). (...)

... deşi influenţa profeţiilor vrăjitoarelor asupra lui Macbeth e foarte mare, ni se arată cît se poate de clar că este o influenţă şi nimic mai mult. (...)

Cînd Macbeth revede vrăjitoarele, după uciderea lui Duncan şi a lui Banquo, observăm, totuşi, o schimbare profundă. Nu mai este nevoie ca ele să iasă în calea lui; el e cel care le caută... (...)

(...) Cuvintele vrăjitoarelor sînt fatale pentru erou numai pentru că în el există ceva care ţîşneşte în lumină la auzul lor; dar ele sînt, totodată, martorele unor forţe care nu-şi încetează niciodată activitatea în lumea din jurul lor şi, în clipa cînd dînsul li se predă, ele îl prind, fără scăpare, în urzeala Soartei“[3].

---

[1] William Hazlitt, *Characters of Shakespeare's Plays* (Macbeth), 1817.
[2] A.W. Verity, *Op. cit.*, p. 94.
[3] A.C. Bradley, *Op. cit.*, pp. 285—292.

Corson (1907):

„*(Vrăjitoarele)* sînt personificări ale «duhurilor ce dau gînduri ucigașe» (I, 5, 40) (...) și ele răspund afinităților elective din sufletul omenesc. Sînt entități obiective..."[1].

G. Wilson Knight (1930):

„...sînt concepute obiectiv; nu sînt, ca pumnalul și duhul, efectul subiectiv al răului în mintea protagonistului. În universul din *Macbeth* ele sînt entități independente; și faptul că pe Macbeth îl instigă direct iar pe Lady Macbeth indirect pare să afirme obiectivitatea răului"[2].

Stauffer (1949):

„Vrăjitoarele au o existență obiectivă. (...) Privite filozofic, sînt greu de interpretat. E posibil ca semnificația și definirea lor să fi fost întrucîtva sacrificată de dragul spectaculosului. (...) «Soarta și ajutorul metafizic» creează scene de efect în teatru, dar ele sînt prezente în gîndurile pe jumătate ascunse ale lui Macbeth cu privire la viitor înainte de a-i vorbi lui în furtuna de pe landă. Vrăjitoarele îl ajută pe Macbeth cam așa cum o ajută Pandarus pe Cresida: dînd glas unui imbold existent"[3].

Muir (1951):

„Nu cunosc părerea personală a lui Shakespeare despre vrăjitorie — dacă accepta dogmele din *Demonologia* lui James I sau dacă era de acord cu atitudinea sceptică a lui Reginald Scot *(care ataca superstiția și apăra nenorocitele femei persecutate ca vrăjitoare — în lucrarea The Discovery of Witchcraft, 1584, n.n.)* ... Dar el putea folosi credința în vrăjitorie în scopuri dramatice. (...) Să se observe, totuși, că Surorile fatale îl ispitesc pe Macbeth numai pentru că îi cunosc visele ambițioase; și, chiar așa fiind, că profeția lor despre coroană nu dictează mijloace criminale pentru a o dobîndi — e neutră moralicește..."[4].

Rossiter (1961):

„*(Surorile fatale)* prezintă dificultăți foarte mari pentru cititorul modern și mai mari încă pentru regizor și spectatori (...) Asupra spectatorilor iacobiți ele aveau un efect imediat; asupra noastră nu pot avea nici un efect. (...)

---

[1] Hiram Corson, *An Introduction to the Study of Shakespeare*, London, 1907, 229.

[2] G. Wilson Knight, *Macbeth and the Metaphysic of Evil*, *Op. cit.*, p. 157.

[3] Donald A. Stauffer, *Shakespeare's World of Images*, 1949, Indiana University Press, 1966, p. 211.

[4] Kenneth Muir, *Op. cit.*, pp. LXI-LXII.

(...) Ele nu sînt vrăjitoarele adevărate sau presupus umane pe care James I le tortura spre mai marea slavă a lui Dumnezeu; pentru că ele prezic viitorul şi-l prezic corect. (...) Ele simbolizează nu *ideea* ci *sentimentele noastre despre* tot ceea ce există în lume pentru a fi controlat de justiţie, umanitate, morală sau lege.

(...) Cu ele sînt asociate toate fenomenele distrugătoare şi haotice şi, de cele mai multe ori, fenomenele care dezorganizează societatea omenească (...) Deşi nu mă îndoiesc că James I era stăpînit de groază evlavioasă, am considerat întotdeauna replicile lor rimate drept terifiant-comice şi am ajuns la concluzia că aici Shakespeare le-a făcut hidoase şi lipsite de demnitate. Nu au nimic satanic în ele şi, după părerea mea, au fost cu bună ştiinţă degradate şi urîţite moral pentru a face corp comun cu Scoţia şi cu Macbeth însuşi"[1].

Wain (1964):

„Vrăjitoarele... nu sînt, de fapt, plăsmuiri ale imaginaţiei religioase; ele aparţin folclorului. (Bineînţeles, în piesă nu sînt niciodată menţionate ca «vrăjitoare», ci numai ca «surorile fatale», amintind clar de cele trei Parce sau de Nornele din mitologia scandinavă.) Sînt, indiscutabil, agenţi ai Prinţului Întunericului, dar funcţia lor în piesă nu este atît de a aduce pe scenă o adiere de pucioasă, cît de a simboliza regiunile tenebroase, neexplorate, ale minţii omeneşti"[2].

Macrae (1980):

„Tema ambiguităţii, centrală în piesă, operează în modul cel mai clar prin vrăjitoare, glasurile cele mai impresionante ale antinaturii şi haosului. (...) Bineînţeles, ele nu fac promisiuni; rostesc doar cimilituri pe care Macbeth, în slăbiciunea lui, le interpretează în sensul propriului său interes evident. În consecinţă, el nu este înşelat de vrăjitoare, ci de încrederea greşit întemeiată pe propria sa interpretare"[3].

Rowse (1981):

„E foarte posibil ca o minte modernă să vadă în vrăjitoarele din *Macbeth* extrapolări ale inconştientului. Shakespeare a fost răsplătit pentru că s-a încrezut în instinctul său în loc să urmeze exclusiv calea intelectului..."[4].

---

[1] A.P. Rossiter, *Macbeth*, în *Angel with Horns*, 1961, Longmans, London, 1970, pp. 220—222.

[2] John Wain, *Op. cit.*, p. 187.

[3] A.D.F. Macrae, în notele de la *W. Shakespeare, Macbeth*, Longman, York Press, 1980, p. 70.

[4] A.L. Rowse, *What Shakespeare Read and Thought*, Coward, New York, 1981, p. 95.

În ciuda ambiguităților care satisfăceau pe cititorii cu cele mai diverse convingeri — umaniști, credincioși, necredincioși, protestanți, calvini, catolici —, ca în atîtea alte rînduri, și în *Macbeth* putem desluși statornica opțiune morală a lui Shakespeare. Mai mult, ea este accentuată mai pregnant ca oriunde în altă parte: în lumea noastră nedesăvîrșită, unde coexistă binele și răul, adevărul și minciuna, realitatea și aparența, cinstea și trădarea, omul trebuie să fie de partea luminii, nu a întunericului, așa cum îl îndeamnă conștiința care bate la poarta oricui (așa cum, în scena Portarului, viața bate la poarta castelului). Și deoarece „... conștiința, conștiința! / O, e un loc atît de gingaș!" *(Henric al VIII-lea*, II, 2, 143—144), pînă și cele mai abjecte rebuturi omenești nu sînt ferite de teribilele ei mustrări.

Comentînd versurile lui Macbeth:

„Duncan
S-a dovedit atît de blînd ca rege
Și-atît de drept în naltu-i loc a fost,
Că darurile lui ar vesteji
Ca îngerii cu glasul lor de trîmbiți
Păcatul greu al omorîrii sale" (I, 7, 16—20)

L.C. Knights subliniază:

„Bineînțeles, îndărătul acestor rînduri recunoaștem concepția tradițională despre ziua Judecății de Apoi, iar piesa nu face altceva decît să descrie natura «judecății». Întocmai după cum «nu beatitudinea ci virtutea însăși este răsplata virtuții» (cf. Spinoza, *Etica*, Partea V, 42), așa și cumplita osîndă din această piesă este cuprinsă în caracteristicile intrinseci ale unui rău căutat și cultivat"[1].

Cu alte cuvinte, Judecata de Apoi a credincioșilor se transformă, nu numai pentru unii din aceștia, ci și pentru sceptici, în Judecata de „Acum" într-o tragedie pe care am putea-o diviza „temporal" în trei părți: îngînarea zilei cu noaptea; noaptea; îngînarea nopții cu ziua.

L.C. Knights îl citează pe Spinoza; dar ideea virtuții răsplătite prin virtutea însăși fusese exprimată încă de filozoful italian de formație aristotelică Pietro Pomponazii (1462—1525?), despre care Harry Elmer Barnes scrie:

„Răsplata virtuții este virtutea însăși, după cum pedeapsa celor vicioși este viciul. El socotea că acesta trebuie să fie principiul călăuzitor al codului nostru moral"[2].

---

[1] L.C. Knights, *Shakespeare: King Lear and the Great Tragedies*, în *The Age of Shakespeare*, edited by Boris Ford, 1955, Penguin Books, Harmondsworth, 1964, p. 244.

[2] Harry Elmer Barnes, *An Intellectual and Cultural History of the Western World*, vol. II, Third Revised Edition, New York, p. 562.

Pe de altă parte, ideea viciului pedepsit prin el însuşi, cunoscută şi discutată de umanişti, fusese formulată cu mult mai înainte. Battenhouse arată că pedeapsa „lăuntrică" se întîlneşte la Plutarh, în *Moralia* (tradusă în engleză de Philemon Holland în 1603):

„... chiar în clipa săvîrşirii, o faptă păcătoasă dă naştere în sinea omului la propria sa pedepsire — astfel încît cei răi „nu au nevoie nici de Dumnezeu, nici de oameni, ca să fie pedepsiţi", fiindcă însăşi viaţa lor ticăloasă şi patimile lor neînfrînate sînt de ajuns ca să-i chinuiască grozav"[1]. (K. Muir va mai adăuga, în *Op. cit.*, p. LXIII: „... multe spaime teribile, tulburări şi pătimiri cumplite ale spiritului, mustrări ale conştiinţei, căinţă disperată şi nelinişti fără sfîrşit".)

Battenhouse reaminteşte că Seneca a arătat însemnătatea pedepsei interioare în lucrări ca *Thebais* (Oedip cunoaşte remuşcarea, furia şi nebunia) sau *Hercules Furens* (Theseus spune: „...sufletul vinovat e zdrobit de propria sa formă a vinii")[2].

Tot Battenhouse trece în revistă reflectarea ideii de „autopedepsire" la unii teoreticieni şi scriitori renascentişti: La Primaudaye, Fulke Greville, George Chapman, Philip Mornay. Dar e surprinzător că nu-l menţionează pe Shakespeare, nu numai în legătură cu *Macbeth*, ci şi cu *Troilus şi Cresida*, unde întîlnim replici ca acestea, accentuate prin repetiţie:

„*Ulise:* Iar pofta-i lupul aflător oriunde,
Ce, sprijinit de bunul plac şi forţă,
Îşi face-o pradă din întreaga lume,
Apoi se-nghite singur. (I, 3, 121—124)

Agamemnon: ...Omul mîndru se mănîncă pe sine... (II, 3, 38)

Tersit: ...totuşi, într-un fel, desfrînarea se mănîncă pe sine" (V, 4,39)[3].

L. Leviţchi

---

[1] Roy Battenhouse, *Marlowe's Tamburlaine*, 1941, Vanderbilt, Nashville, 1964, p. 100.

[2] *Ibid.*, pp. 104 şi 106.

[3] *Macbeth* a influenţat considerabil piesa *Răzvan şi Vidra* de Hasdeu — atît tematic şi caracterologic, cît şi lingvistic. Dar se pot semnala şi paralelisme cu alte piese shakespeariene (v. L.L., *Procedee lingvistic-stilistice shakespeariene în Răzvan şi Vidra*, în *Analele Universităţii Bucureşti, Filologie*, 1975, pp. 75—86).

NOTE

1 Prima scenă a piesei, în care apar cele trei vrăjitoare, este considerată de unii comentatori ca nefiind datorată lui Shakespeare, deoarece nu ar contribui cu nimic la împlinirea tragediei care formează obiectul piesei. Ca efect scenic, apariția celor trei vrăjitoare fără îndoială că impresiona în mod deosebit spectatorul epocii shakespeariene pregătindu-l pentru desfășurarea unei tragedii dominată de forțe supranaturale, ale căror hotărîri se îndeplinesc întocmai pînă în ultimele momente ale tragediei (v. Comentariile).

Folosirea metrului iambic, constînd din patru picioare, este întîlnită la Shakespeare ori de cîte ori apar ființe supranaturale ca, de exemplu, în unele din replicile lui Puck din *Visul unei nopți de vară*. Acest fapt constituie prin urmare o serioasă indicație că dramaturgul ar fi putut adăuga o scenă introductivă ulterior scrierii piesei.

2 În textul original: „Fair is foul, and foul is fair", frază oarecum proverbială, întîlnită și în poemul *Faerie Queene* al lui Edmund Spenser, exprimînd existența unei situații de confuzie și răsturnare a ordinii normale și a valorilor într-o comunitate omenească.

3 S-a constatat că termenul „sînge" este folosit de peste o sută de ori în cuprinsul piesei.

4 Stilul replicii sergentului reamintește de stilul bombastic al actorului recitînd, în *Hamlet* (act. II, sc. 2), uciderea lui Priam de către Pyrrhus, fiul lui Ahile, după ce grecii au pătruns în Troia.

5 Termenul „văr" era folosit într-un sens foarte larg, pentru orice fel de rude, în epoca elisabetană. În cazul de față însă, regele Duncan și Macbeth sînt veri drepți, bunicul lor fiind regele Malcolm.

6 Anacronism. În secolul al XI-lea, cînd a domnit Macbeth (între 1040—1057) nu existau tunuri.

7 Aluzie la dealul Golgotha de lîngă Ierusalim, al cărui nume înseamnă în ebraică „locul craniilor" și care e numit „Dealul calvarului" fiind colina pe care a fost răstignit Isus Hristos. Sergentul vrea să spună

că măcelul a fost atît de cumplit încît din craniile răzvrătiţilor s-ar fi putut înălţa un alt deal Golgotha.

8 Rang nobiliar în Scoţia desemnînd un şef de clan (trib) care în această calitate era şi baron al regelui.

9 Comitat în estul Scoţiei.

10 Metaforă folosită pentru Macbeth, considerat egalul Bellonei, zeiţa războiului la romani, — sora sau soţia lui Marte. Preoţii Bellonei îşi făceau răni pe braţe şi picioare cînd aduceau sacrificii zeiţei.

11 Insula Saint Colme's Inch, numită acum Inchcomb, se află în estuarul rîului Forth, în apropiere de Edinburgh. Cuvîntul „inch" ar însemna în limba Erse (irlandeză) „o insulă mică".

12 În original e folosit termenul „dollar", monedă creată abia în 1518, aproape cinci sute de ani mai tîrziu. Anacronism.

13 Vrăjitoarele sînt numite de Macbeth şi Banquo „surorile fatale" şi considerate creaturi ale Destinului. Cînd sînt prezente, ele se comportă ca nişte bătrîne urîte şi răuvoitoare, aşa cum apar în broşurile contemporane descriind procesele vrăjitoarelor. Ele deoache porcii, dau boli acelora care le displac şi fac tot felul de vrăji. Regele Iacob I atrage atenţia asupra pericolului pe care îl reprezintă vrăjitoarele în tratatul pe care îl scrie în 1597 intitulat *Demonologie*. Cînd fusese numai rege al Scoţiei, s-a descoperit (în 1591) un complot al vrăjitoarelor care urmăreau să-l omoare. Descoperite şi judecate, una dintre ele a mărturisit că împreună cu alte două sute de vrăjitoare a făcut o călătorie pe mare, folosind ca ambarcaţiuni site pentru cernut făina (v. Comentariile).

14 Un document al timpului menţionează faptul că o vrăjitoare, ducîndu-se la un fermier în chip de cerşetoare, nu a căpătat nimic de la el. Curînd după plecarea ei, fermierului i s-au îmbolnăvit şi au murit douăzeci de porci.

15 Oraş în nord-vestul Siriei.

16 Nume obişnuit dat corăbiilor în vremea lui Shakespeare. Documentele timpului menţionează o corabie numită *Tigrul*, care, în anul 1606, a făcut o călătorie în care era cît pe ce să naufragieze. Chiar dacă în 1606 piesa *Macbeth* era deja scrisă, călătoria plină de peripeţii a corăbiei ar fi putut determina introducerea ulterioară a numelui acesteia în piesă pentru impresionarea spectatorilor. (Cf. *A douăsprezecea noapte*, V, 1).

17 Vrăjitoarele aveau puterea să-şi ia înfăţişarea oricărui animal ar fi dorit, dar fără coada respectivă.

18 Se credea că vrăjitoarele pot pluti pe mări, chiar în timp de furtună, într-o sită sau pe o scoică sau coajă de ou.

Nu rezultă însă de nicăieri că, în timp ce reda credinţa populară privitoare la vrăjitoare şi vrăjitorie — probabil spre a fi şi pe

placul regelui Iacob I, Shakespeare ar fi crezut el însuşi în puterea vrăjitoarelor (v. Comentariile).[1]

19 Vrăjitoarele stăpîneau şi vînturile, pe care le puteau vinde marinarilor. Însuşi regele Iacob I crezuse că furtunile repetate, pe care le-a întîlnit pe mare, în călătoria sa spre Danemarca pentru a se căsători cu o principesă daneză, se datoraseră vrăjitoarelor.

20 Referire la un carton rotund, numit „cadranul corăbierului", pe care erau notate 32 de puncte cardinale pentru busola corăbiei; de unde numele busolei însăşi.

21 Unii comentatori ai textului piesei *Macbeth* sînt de părere că spusele vrăjitoarelor constituie o confirmare a practicilor vrăjitoreşti în legătură cu conspiraţia unor nobili scoţieni urmărind uciderea regelui Malcolm Duff, unchiul regelui Duncan. Conspiraţia fiind descoperită, conspiratorii au fost executaţi, cu ocazia judecării lor, dîndu-se, pe larg, în vileag toate practicile vrăjitoreşti. Între altele, se modulau corpuri omeneşti din ceară, fiind apoi înţepate cu ace sau topite pe încetul în faţa unui foc mic. Cel împotriva căruia se făcea vraja urma să moară cu încetul. (v. Comentariile).

22 Cifra trei şi multipli ale acesteia erau considerate cifre servind practicilor vrăjitoreşti.

23 În original, Macbeth repetă cuvintele vrăjitoarelor, cu care se încheie scena I, aici cu sensul că, în momentul respectiv, vremea se arăta foarte schimbătoare: cînt frumoasă, cînd rea. Faptul e pus în legătură cu apariţia vrăjitoarelor, care sînt însoţite de furtună ori de cîte ori apar undeva.

24 Localitate lîngă care se afla palatul regelui Duncan.

25 Tată lui Macbeth.

26 Sprijinul pe care Cawdor îl acordase norvegienilor invadatori a devenit cunoscut numai după bătălia care a avut loc; prin urmare faptul nu fusese încă adus la cunoştinţa regelui Duncan. Cu atît mai puţin avusese regele timp să-i acorde titlul de „than de Cawdor" lui Macbeth.

27 Ross se referă la amîndouă victoriile lui Macbeth fiindcă, dacă în prima bătălie l-a învins pe răzvrătitul Macdonwald, în cea de a doua bătălie, cu norvegienii, aceştia erau sprijiniţi pe ascuns de un alt răzvrătit, Cawdor, aşa că ambele victorii au fost împotriva unor răzvrătiţi. Macdonwald se servise şi de mercenari irlandezi. (v. nota 98).

28 Macbeth are viziunea uciderii lui Duncan.

29 Descrierea morţii lui Cawdor seamănă foarte mult cu aceea a contelui Essex, executat pentru trădare nu mult înainte de moartea reginei Elizabeta. Shakespeare ar fi vrut în acest mod să-i aducă un omagiu lui Essex, pe care îl simpatiza. Părerea aceasta, a unora dintre co-

mentatorii piesei, este însă puțin fondată deoarece Cawdor era un trădător, pe cînd Shakespeare nu-l considera pe Essex ca atare.

30 Tronul Scoției nu era ereditar în vremea lui Macbeth. Cînd regele își desemna, fiind încă în viață, succesorul, ceea ce se întîmpla deseori, acestuia i se acorda imediat titlul de Prinț de Cumberland, ținut aparținînd regelui Angliei, dat ca feudă regelui Scoției, care accepta astfel să devină vasalul regelui englez. În mod asemănător, în Anglia, titlul de Prinț de Wales desemnează pe moștenitorul prezumtiv al tronului. Dar prin acordarea de către Duncan a titlului de Prinț de Cumberland fiului său Malcolm, Macbeth vede apărîndu-i o piedică serioasă în realizarea visului său ambițios de a deveni regele Scoției, așa că își propune să acționeze repede.

31 Macbeth se adresează stelelor fiindcă uciderea lui Duncan nu va putea avea loc decît noaptea.

32 Faptul că Macbeth îi scrie Lady-ei Macbeth despre intîlnirea sa cu vrăjitoarele arată cît este de impresionat de proorocirea ce i s-a făcut.

33 Nu avem nicăieri, în tot cuprinsul piesei, nici un exemplu de duioșie sau purtare binevoitoare din partea lui Macbeth.

34 Din spusele Lady-ei Macbeth rezultă că Macbeth nu este un om lipsit de scrupule și că ar vrea să-și atingă scopul, deși nedrept, pe alte căi și nu pe calea crimei.

35 Cronicarul Holinshed nu menționează că Lady Macbeth ar fi fost părtașă la comiterea crimei. El menționează numai că l-a îndemnat foarte stăruitor să-l omoare pe Duncan, deoarece era o femeie ambițioasă și dorea mult să se numească regină.

36 Corbii sînt prevestitori de rele; Duncan sosește așadar la castelul lui Macbeth într-o atmosferă sinistră. Și în folclorul românesc intîlnim „corbii croncănesc a cobe".

Reginald Scot, în *Discovery of Witchcraft (Dezvăluirea vrăjitoriei*, 1584) scria: „Corbul e un sol permanent al durerii și nenorocirilor".

O referire asemănătoare întîlnim și în *Othello* (IV, 1) „Dă roată, ca un corb care cobește, pe-o casă de ciumați".

37 Cuvintele Lady-ei Macbeth arată că e hotărîtă să-l omoare ea pe Duncan, dacă Macbeth ar șovăi să săvîrșească el fapta din cauza firii sale incapabile să facă vreun rău cuiva sau a scrupulelor sale. De altfel, după cum spune în act. II, sc. 2, l-ar fi omorit ea însăși pe Duncan, dacă nu ar fi semănat, cînd dormea, cu tatăl ei. Stăruința pentru îndeplinirea hotărîrii Lady-ei Macbeth de a-l ucide pe regele Duncan s-ar explica, probabil, nu numai din dorința arzătoare ca soțul ei și ea să ajungă rege și regină, dar și din ura pe care o nutrește pentru Duncan din cauza executării, pentru trădare, a primului ei soț, fapt care nu e menționat, de altfel, în piesa de față.

38 Un exemplu de ironie de situație: Duncan laudă castelul unde își va găsi un sfîrșit tragic. Tot ca o ironie de situație apare, mai departe, folosirea de către Duncan a termenilor: „gazdă" și „oaspete", referindu-se la calitatea de gazdă a Lady-ei Macbeth, care implica obligația ei și a lui Macbeth de a-și ocroti oaspetele de orice rele.

39 În sensul notei precedente, gazdele au datoria să facă și rugăciuni pentru siguranța oaspetelui lor.

40 Idealizarea lui Duncan nu corespunde relatărilor cronicarului Holinshed privind caracterul regelui.

41 Conform credinței medievale, heruvimii, — îngeri aparținînd celui de-al doilea rang și imaginați ca niște copii înaripați — aveau puterea viziunii viitorului.

42 Referire la un vechi proverb englez, preluat din latina tîrzie și enunțat ca: „Pisica ar vrea să mănînce pește dar n-ar vrea să-și ude labele". Proverbul se întîlnește și în limba franceză, dar nu a fost luat în engleză din franceză, după cum rezultă din compararea izvorului latin cu cele două versiuni sus-menționate.

43 Conform anatomiei corpului omenesc, așa cum era înțeleasă în epoca elisabetană, creierul era împărțit în secțiuni, avînd funcțiuni diferite. Secțiunea cea mai de jos era cerebellum în care se găsea „memoria" și unde avea loc înregistrarea faptelor. Deasupra acesteia se găsea secțiunea „rațiunii" care analiza faptele și semnala atacurile împotriva ființei omului respectiv. Emanațiile, ca un abur, provenind din alcool, în cazul beției, întunecau mai întîi memoria și apoi și rațiunea.

44 În original Shakespeare folosește cuvîntul „luminări" ca metaforă pentru „stele" (ca și în alte piese, de exemplu, în *Romeo și Julieta* [III, 5] sau *Neguțătorul din Veneția* [V, 1]).

45 Cronicarul Holinshed menționează că Regele Duff a oferit un dar de preț gazdei sale Donwald în noaptea cînd a fost omorît de acesta.

46 La propunerea lui Macbeth ca să-l sprijine pentru îndeplinirea profeției vrăjitoarelor că va ajunge rege, Banquo îi făgăduiește sprijinul său cu condiția ca totul să se petreacă în mod legal. Cum tronul Scoției nu era ereditar, putem înțelege că Banquo îl asigură că în caz de deschidere a succesiunii la tron, în urma decesului natural al regelui el va susține alegerea lui Macbeth.

În *Cronica* sa, Holinshed afirmă totuși că Banquo a susținut planul lui Macbeth și l-a ajutat să ia coroana. Poate pentru că Banquo era strămoșul Regelui Iacob I, Shakespeare a hotărît să nu țină seama de relatările cronicarului pentru a nu-l indispune pe rege.

47 Înainte de culcare era obiceiul să se bea o băutură numită *posset*, făcută din lapte cald și vin sau bere și conținînd mirodenii, considerată ca un întăritor împotriva răcelilor.

48 În poemul său, *Necinstirea Lucreţiei*, Shakespeare spune că Tarquinius Sextus, fiul regelui Romei Tarquinius Superbus s-a furişat noaptea în locuinţa vărului său, care lipsea din Roma, şi i-a necinstit soţia, numită Lucreţia. Aceasta, după ce a cerut soţului şi tatălui său să o răzbune, s-a sinucis înjunghiindu-se. Pentru a o răzbuna, familia Lucreţiei a răsculat poporul care l-a alungat pe rege din Roma şi a proclamat cetatea republică în anul 510 î.e.n.

49 În noaptea dinaintea unei execuţii capitale se trăgea clopotul mare de la una din bisericile londoneze numită St. Sepulchre's Church, iar la miezul nopţii un temnicer suna dintr-un clopot de mînă în faţa uşii celulei condamnatului, strigîndu-i să-şi amintească păcatele făptuite.

Întrucît obiceiul fusese instaurat de curînd, şi anume în anul 1604, în urma unei donaţii făcute de un comerciant, ca şi în alte cazuri, Shakespeare transpune în epoci trecute obiceiuri şi situaţii din Anglia timpului său.

50 Ţirîitul greierilor era, în credinţa unora, prevestitor de moarte, ca şi ţipătul bufniţei (numită aici cobe).

51 Execuţiile capitale erau de o cruzime de neînchipuit în vremea lui Shakespeare. Condamnatul era întîi spînzurat. Ajutoarele călăului dădeau repede drumul funiei astfel ca osînditul să cadă viu pe podeaua eşafodului, unde era imediat spintecat de călău, care îi smulgea inima din piept cît mai bătea încă. După aceasta, cel executat era decapitat şi tăiat în patru bucăţi, fiecare cu cîte un membru. Sentinţa judecătorului suna astfel: „to be hanged, drawn and quartered" („să fie spînzurat, spintecat şi împărţit în patru"). De aceea călăul avea mîinile mînjite de sîngele condamnatului.

52 Scena portarului a fost considerată de unii comentatori ai piesei ca introdusă pentru a-i da timp lui Macbeth să se spele de sînge şi să-şi schimbe hainele. Pe de altă parte, scena face mai uşoară tranziţia de la atmosfera de groază creată de uciderea regelui Duncan la starea de lucruri normală a restului lumii înconjurătoare.

Scena este totodată ironică prin aceea că portarul se consideră portar al iadului fără a şti că îşi merită din plin calitatea în situaţia dată cînd castelul a devenit una cu iadul prin crima comisă.

53 Aluzie la practica fermierilor de a stoca grîne pentru a le putea vinde la preţ de speculă în speranţa unei recolte slabe, în anul următor. Prin urmare, o recoltă bogată înseamnă ruinarea unui asemenea fermier care îşi investise toţi banii cumpărînd grîne şi de la alţi fermieri pentru a le specula.

Recolta anului 1606 a fost o recoltă foarte bogată, avînd drept consecinţă o mare scădere a preţului grînelor şi ruinarea speculanţilor. Realitatea unor asemenea situaţii în mediul rural este confirmată şi mai tîrziu de Thomas Hardy, în romanul *Primarul din Caster-*

bridge (1885), în care fermierul Henchard, contînd pe o urcare a prețului grînelor, e ruinat din cauza unui an cu recoltă bogată.

54 Aluzie la iezuiți, susținători fervenți ai tezelor catolicismului, pe care protestanții englezi îi considerau cei mai mari dușmani ai protestantismului.

55 Pantalonii numiți „franțuzești" erau foarte strîmți. Aluzia este prin urmare la croitorii care se pricepeau cum să fure chiar și din puțina stofă necesară unor pantaloni strîmți franțuzești.

56 Referire metaforică la persoana regelui Duncan.

57 Metaforă pentru soare.

58 Vechea cetate regală Scone, fostă capitală (după cum afirmă legendele) a fostului regat al picților, — populație cunoscută din vremea stăpînirii Britaniei de către romani — se află la o depărtare de două mile la nord de orașul scoțian modern Perth. Scone era reședința regilor scoțieni încă din vremea regelui Kenneth I M'Alpin și ceremonia încoronării regilor scoțieni cuprindea așezarea regelui pe o piatră, nu prea mare, numită piatra Destinului. Conform legendei, piatra servise drept căpătîi personajului biblic Iacob, după cum afirmă mitologia ebraică. Nu se știe, bineînțeles, cum a ajuns piatra în Scoția, unde a fost păstrată un timp într-o mică localitate. De acolo, a fost dusă de regele Kenneth al II-lea la Scone, pentru efectuarea ceremoniei încoronării și a servit de scaun unei serii întregi de regi, ajungînd să fie considerată ca un atribut al regalității scoțiene.

Pentru acest motiv, cînd regele Eduard I a cucerit ținuturile de jos ale Scoției, ocupînd și Scone, în 1296, și proclamîndu-se și rege al Scoției, a adus piatra la Londra, depunînd-o sub scaunul încoronării regilor englezi, aflat în Catedrala Westminster, ca semn al încorporării Scoției la coroana Angliei, — unde se află și în prezent.

Deși Robert Bruce a recîștigat independența Scoției (1314), piatra a rămas, mai departe, în Westminster Abbey și regii Angliei s-au considerat, în secolele care au urmat, încoronați și ca regi ai Scoției, deși Scoția a fost permanent un regat independent.

Prin urcarea pe tronul Angliei a regelui Iacob I, în 1603, — la acea dată rege al Scoției — unirea coroanei Angliei cu coroana Scoției s-a realizat în mod efectiv, — unirea celor două țări făcîndu-se integral în anul 1707.

59 Numele uneia dintre Insulele Vestice (v. nota 11) considerată sfîntă, unde au fost înmormîntați vechii regi ai Scoției, după cum menționează cronicarul R. Holinshed în mai multe rînduri. Denumirea Colme-kill este interpretată ca însemnînd „chilia sau capela Sf. Columba care a predicat în acele locuri creștinismul în jurul anului 563.

În urma victoriei lui Macbeth împotriva norvegienilor, care atacaseră Scoția (v. supra, act. 1, sc. 2), aceștia îi plătiră — după cum relatează Holinshed — o mare sumă de bani, în aur, pentru a le permite să-și îngroape morții în insula Colme-kill. Mormintele norvegienilor se mai puteau vedea încă pe insulă în secolul al XVI-lea, după cum afirmă Holinshed.

60 Numele localității unde se afla fieful lui Macduff.

61 Deși in cronica lui Holinshed Banquo e prezentat ca avînd cunoștință de planurile lui Macbeth și, prin urmare, încurajîndu-l să săvîrșească ce a săvîrșit, Shakespeare îl arată, în scena de față, ca numai bănuindu-l pe Macbeth „de un joc mîrșav".

Criticii textului shakespearian consideră, însă, că dramaturgul se abate intenționat de la ceea ce spune Holinshed, pentru a pune într-o lumină cît mai frumoasă pe strămoșul regelui Iacob I și a pune în contrast caracterul nobil al lui Banquo cu caracterul ucigaș al lui Macbeth (v. Comentariile).

62 În textul original, Shakespeare folosește cuvîntul *genius*, redat prin „duhul", ca o aluzie la credința străveche conform căreia fiecare om era vegheat de un duh ocrotitor care îi călăuzea faptele, duh numit de greci *demon*, iar de romani *genius*.

63 În *Viețile Paralele*, Plutarh relatează că Marc Antoniu a consultat un prezicător egiptean care i-a spus că *geniul* primului (duhul ocrotitor al lui Antoniu) se teme de al lui Octavian Cezar, ceea ce îl sperie și chiar îl înfricoșează cînd se află în apropierea lui și-i paralizează acțiunile (Cf. scena convorbirii lui Marc Antoniu cu prezicătorul în *Antoniu și Cleopatra*, II, 3).

64 Întrebarea Lady-ei Macbeth privitoare la plecarea lui Banquo poate fi interpretată ca dîndu-i de bănuit, deoarece nu se aștepta ca Banquo să lipsească de la ospăț.

65 Macbeth ar dori mai curînd sfîrșitul lumii decît să mai sufere din cauza viselor groaznice care îl chinuiesc și în care, după cum cred unii comentatori, se vede și el omorît, printre alții și de Banquo.

66 Atît duhurile rele cît și unele viețuitoare prădalnice săvîrșesc distrugeri numai noaptea.

67 În scena de față, Macbeth se află pe culmea cea mai de sus a vieții sale, dar e chinuit de gîndurile de viitor pe care i le provoacă imaginația sa vie, precum și de obsesia crimelor comise (v. Comentariile).

68 Conform obiceiurilor din Anglia vremurilor lui Shakespeare, gazdele ocupau cele două capete ale mesei, ceea ce Macbeth nu vrea să facă, pentru a da un caracter mai puțin ceremonios ospățului. Faptul așezării oaspeților de ambele părți ale mesei contrazice totuși practica vremurilor vechi, ca în timpul lui Macbeth, cînd numai una din laturile mesei era ocupată de oaspeți pentru a permite servitorilor să-i servească venind în dreptul fiecăruia, pe latura liberă a mesei.

Confirmarea acestei situaţii se află în vechile scrieri despre comportarea manierată la un ospăţ, în care se recomandă mesenilor să nu scuipe peste masă, ceea ce înseamnă că numai una din laturi era ocupată.

69 Hyrcania era numele unei vechi provincii persane situată pe malurile sudic şi sud-vestic ale Mării Caspice. Într-o vreme a fost regiunea în care îşi stabiliseră regii persani reşedinţa de vară. În antichitatea îndepărtată, provincia era cunoscută pentru tigrii săi fioroşi. O aluzie la tigrii din Hyrcania se întîlneşte şi în *Hamlet* (II, 2) ca şi în *Henric al VI-lea (Partea a 3-a*, I, 4).

70 Aluzie la credinţa că pietrele — cu care criminalii acopereau locurile unde îşi îngropau cadavrele victimelor, pentru ca acestea să nu fie uşor găsite — se mişcau pentru a atrage atenţia celor ce treceau prin apropiere.

71 În mitologia clasică, Acheronul este unul dintre cele patru rîuri ale Infernului, numele său însemnînd în limba greacă „rîul durerii". Shakespeare dă însă acest nume unui lac sinistru, situat în munţi, nu departe de castelul lui Macbeth, şi care era locul unde se întîlneau în mod obişnuit vrăjitoarele din piesă.

72 Numit în istoria Angliei Edward the *Confessor* (Cucernicul) şi canonizat de biserica romano-catolică. A fondat Catedrala Westminster din Londra. A domnit între anii 1042—1066, fiind contemporan cu Macbeth, care a domnit între anii 1040—1057.

73 Scena de faţă constituie o prezentare cuprinzătoare a ritualurilor vrăjitoriei, cum erau concepute în vremea lui Shakespeare.

74 Shakespeare consideră, în mai multe rînduri, broscoii drept vietăţi veninoase, ca de exemplu şi în *Cum vă place* (II, 1).

75 Unii comentatori ai piesei consideră că nu ar fi vorba de vreun leş de vrăjitoare ci de vechile mumii egiptene sau, mai bine zis, ceea ce se credea că ar fi fost fragmente din asemenea mumii, măcinate şi amestecate cu smirnă şi condimente pentru a fi folosite ca leacuri.

76 Macbeth nu se referă la piramidele Egiptului. Prin piramide el înţelege orice construcţie înaltă şi subţire, în genul obeliscurilor, de exemplu.

77 R. Holinshed, referindu-se la legile regelui scoţian Kenneth al II-lea, spune că acestea prevedeau uciderea cu pietre a scroafelor care îşi mîncau purceii nou-născuţi, iar carnea scroafelor să nu fie consumată de oameni, ci îngropată în pămînt.

78 Arătările care îi apar lui Macbeth simbolizează următoarele:

Prima arătare: un cap încoifat reprezintă însuşi capul lui Macbeth, tăiat de Macduff în act. V, sc. 8.

A doua arătare: un copil însîngerat simbolizează pe Macduff ca răzbunător al copilului său ucis din ordinul lui Macbeth.

A treia arătare: un copil încoronat cu un arbore în mînă reprezintă pe Malcolm, fiul regelui Duncan, care şi-a pus soldaţii să taie

crengi mari din pădurea Birnam pentru a nu se putea vedea numărul lor, cînd înaintau spre castelul lui Macbeth. Malcolm a fost proclamat rege al Scoţiei, pe cîmpul de luptă, după înfrîngerea şi uciderea lui Macbeth.

79 În momentele în care se efectuau vrăjile era necesară o tăcere absolută.

80 Holinshed relatează faptul că Macbeth a cerut o dată unui vrăjitor să-i dezvăluie pericolele care îl pîndesc pentru a se putea feri de ele; acesta i-a spus doar „să se ferească de Macduff". Altă dată, o vrăjitoare i-a spus că nu va fi ucis niciodată de vreun om născut de o femeie şi nici nu va fi învins vreodată pînă cînd pădurea Birnam nu va veni asupra castelului de pe colina Dunsinane. Birnam e numele unui deal înalt, la 12 mile spre vest de Dunsinane, nu departe de oraşul modern Perth.

81 În text apare cuvîntul „noise", folosit în vremea lui Shakespeare pentru tarafuri de lăutari, formate din cîte trei muzicanţi, care cîntau prin taverne, ospătării etc.

82 Conform tradiţiei, Banquo era strămoşul Stuarţilor şi prin urmare şi al regelui Iacob I. Walter Stuart, descendent al lui Banquo şi căpetenie a clanului Stuarţilor, s-a căsătorit cu strănepoata lui Robert Bruce, fiul lor fiind regele Robert al II-lea. Urmaşii acestuia au fost Robert al III-lea şi cei şase regi numiţi Iacob, dintre care Iacob al VI-lea a moştenit coroana Angliei de la Elizabeta I, devenind Iacob I al acestei ţări.

83 Oglinzile jucau un rol important în magie, cele folosite de vrăjitoare crezîndu-se că aveau o construcţie aparte care permitea acestora să vadă lucruri ce nu ar fi putut fi văzute altfel.

Oglinda pe care o ţine în mînă ultimul rege din şirul de regi (Iacob I) îi arată acestuia un alt şir de regi, acela al descendenţilor lui, care încă nu puteau fi ştiuţi la data aceea şi nu aveau, prin urmare, cum să apară pe scenă.

84 Triplul sceptru reprezintă împreunarea celor două sceptre folosite în ceremonia încoronării lui Iacob I ca rege al Angliei, iar cel de al treilea este sceptrul folosit la încoronarea lui Iacob I, cu mulţi ani înainte, ca rege al Scoţiei (unde urmase la tron pe mama sa, Maria Stuart, în 1567). Regele Angliei avea două sceptre deoarece Henric al VIII-lea se proclamase şi rege al Irlandei în anul 1541 (unii istorici spun 1542). Cele două globuri reprezintă globurile ţinute de Iacob I în mîna stîngă la cele două încoronări: în Scoţia, la Scone şi apoi la Londra, în catedrala Westminster.

În *Henric al V-lea* sînt enumerate, de însuşi Regele Henric, emblemele regalităţii, printre care figurează: sceptrul, globul, spada, buzduganul etc. (IV, 1).

85 Scena este importantă prin faptul că arată starea de completă sălbăticie în care a ajuns Macbeth. Holinshed relatează că Macbeth per-

sonal a atacat castelul lui Macduff şi, negăsindu-l pe acesta acolo, a poruncit să i se ucidă soţia, copiii şi toţi cei ce se aflau în castel.

86 Fuga lui Macduff justifică acuzaţiile Lady-ei Macduff.

Unii comentatori ai piesei presupun că totuşi Macduff îi împărtăşise soţiei sale hotărîrea de a fugi la Malcolm să-i ceară să vină neîntîrziat în Scoţia. Alţii însă socotesc că nu a înştiinţat-o de intenţiile sale, pentru a nu o implica şi pe ea în complot. Ei nu consideră fuga lui Macduff determinată de teamă pentru viaţa sa proprie, ci numai pentru a-l înştiinţa pe Malcolm că sosise momentul ca acesta din urmă să pornească împotriva lui Macbeth, ţara întreagă abia aşteptînd să se răscoale.

87 Scena care urmează reprezintă o versificare cu deosebită măiestrie a convorbirii dintre Malcolm şi Macduff, fiind cea mai apropiată redare a textului lui Holinshed din toată piesa.

88 Aluzie la Lucifer, numit şi Satana, arhanghelul răsculat şi izgonit din Cer împreună cu ceilalţi îngeri răzvrătiţi împotriva lui Dumnezeu. Conform tradiţiei medievale, era cel mai luminos dintre toţi îngerii.

89 Regele Angliei Eduard numit Cucernicul (1002?—1066).

90 Siward era fiul contelui Beorn de Northumberland, care îl sprijinise pe regele Eduard Cucernicul să înfrîngă rebeliunea contelui Godwin şi a fiilor săi, în anul 1053. Shakespeare îl arată, în act. V, sc. 2, că ar fi unchiul lui Malcolm, ceea ce însă nu corespunde adevărului istoric, cronicarul Holinshed afirmînd că ar fi fost bunicul lui Malcolm. În acest caz, ar fi fost prea bătrîn pentru a mai lua parte la expediţia militară engleză împotriva lui Macbeth.

91 Cronicarul Holinshed afirmă că regele Edward Cucernicul avea darul de a vindeca bolnavii pe care îi atingea cu mîna sa, ca şi darul profeţiei. Avea totodată puterea de a putea transmite acest dar regilor care aveau să-l urmeze. Printre bolile pe care le vindeca era şi scroful, care se numea popular „boala regelui".

Puterea aceasta Eduard o căpătase — conform tradiţiei — prin ungerea mîinilor sale cu mir, în ceremonia încoronării, şi tot în felul acesta se transmitea şi regilor care l-au urmat. Sfetnicii englezi au stăruit mult pe lîngă Iacob I să reînvie tradiţia, ceea ce acesta a refuzat la început. Dar mai tîrziu a cedat stăruinţelor repetate. Documentele vremii relatează că în anul 1617 a vindecat 53 de persoane cu ocazia unei călătorii la vestita catedrală din Lincoln.

Pentru a nu fi însă considerat superstiţios, Iacob I a declarat că vindecările pe care le efectuează sînt datorate numai rugilor sale pentru cei pe care îi „atinge" cu mîna sa.

Regii Stuarţi, succesori ai lui Iacob I au continuat practica, pînă la Regina Anna (care a domnit între 1702—1714), cu care s-a stins dinastia Stuarţilor. Încercarea reginei de a-l vindeca

pe dr. Samuel Johnson, reputatul lexicograf, — cînd acesta era copil — a eşuat.

92 Cuvintele lui Macduff au fost interpretate în trei feluri de comentatori. Unii au considerat că Macduff se referă la faptul că Malcolm, neavînd copii, nu-i poate înţelege durerea pe care o simte el din cauza uciderii copiilor săi. Alţii socotesc că la îndemnul la răzbunare din partea lui Malcolm, Macduff îi răspunde că Macbeth, neavînd copii, nu se poate răzbuna ucigîndu-i şi el pe copiii acestuia.

Conform unei a treia interpretări, Macduff crede că Macbeth nu ar fi putut omorî nişte copii dacă ar fi avut şi el copii. Această interpretare pare să fie plauzibilă, deoarece, în *Henric al VI-lea, Partea a III-a*, act. V, sc. 5, regina Margareta, apostrofînd pe regele Eduard şi pe fraţii săi, le spune că dacă ar fi avut şi ei copii nu l-ar fi putut omorî, cum au făcut aceştia, pe tînărul prinţ, fiul lui Henric al VI-lea, care era moştenitorul tronului.

93 Scena în care Lady Macbeth apare ca nebună somnambulă este în întregime creaţia lui Shakespeare.

94 Aluzie la curtenii care îşi manifestă teama la apropierea lui Malcolm cu scoţienii răsculaţi împotriva lui Macbeth şi ajutorul militar englez.

95 Cuvintele lui Macbeth se pot interpreta în două feluri: fie că nu este acum momentul ca atenţia lui, ca şi a tuturor, să se poată îndrepta într-o altă direcţie decît aceea a luptei în care sînt angajaţi, fie că moartea reginei ar fi trebuit să survină după ce va fi ieşit învingător şi din ciocnirea armată în care este angajat, deoarece, conform prezicerilor ce i s-au făcut, el nu poate fi învins şi prin urmare Lady Macbeth s-ar fi putut bucura de o victorie care îi consolida domnia. Abia după replica de faţă Macbeth află de împlinirea primei proorociri nefaste: înaintarea pădurii Birman spre castelul Dunsinane.

Observaţia lui Macbeth exprimă totuşi o asprime neaşteptată şi neînţeleasă cînd i se anunţă moartea Lady-ei Macbeth, care i-a fost permanent un sprijin nepreţuit.

96 Reluarea metaforei din monologul lui Jacques din piesa *Cum vă place* „lumea întreagă e-o scenă..." (II, 7).

97 Aluzie la o distracţie populară foarte răspîndită în Anglia lui Shakespeare. Se proceda la legarea unui urs de un stîlp, cu un lanţ scurt care să-i permită totuşi libertatea mişcărilor şi apoi se asmuţea asupra lui o ceată de cîini care, pînă în cele din urmă, îl sfîşiau în bucăţi.

98 Fiind părăsit de cei mai mulţi dintre scoţieni, Macbeth recursese la mercenari irlandezi, aşa cum făcuse şi rebelul Macdonwald, pe care îl învinsese Macbeth, conform relatărilor sergentului (I, 2).

99 Aluzie la sinuciderile lui Cato din Utica (învins de Iuliu Cezar), Brutus, Cassius şi Titinius (ultimii trei în piesa *Iuliu Cezar)* şi Marc Antoniu (în *Antoniu şi Cleopatra)* în urma înfrîngerilor suferite în lupte.

Titinius chiar spune că sinuciderea, în cazul cînd cauza pentru care cineva luptă e pierdută, este „o datină romană“ (*Iuliu Cezar*, V, 3).

100 În sensul de „îngerul rău“, conform credinței că fiecare om e ocrotit și îndrumat în toate acțiunile sale de un duh care îl însoțește permanent (v. nota 62).

101 Conform datelor istorice, Macbeth a fost învins de Liward de Northumberland în 1054, rămînînd încă rege al unei părți din Scoția pînă în 1057, cînd a fost învins și ucis de către Malcolm în bătălia de la Lumphana. Malcolm a domnit apoi pînă la sfîrșitul vieții sale, în 1093, rămînînd în istorie ca primul mare rege al Scoției, datorită unei domnii întemeiate pe dreptate.

V. Ștefănescu-Drăgănești

ANTONIU ȘI CLEOPATRA

Traducere de LEON LEVIȚCHI

PERSOANELE

MARC ANTONIU, OCTAVIAN CEZAR, M. EMILIUS LEPIDUS — triumviri

SEXTUS POMPEI

DOMITIUS ENOBARBUS, VENTIDIUS, EROS, SCARUS, DECRETAS, DEMETRIUS — prieteni ai lui Antoniu

PHILO, MECENA, AGRIPPA, DOLABELLA, PROCULEIUS, THIDIAS, GALLUS — prieteni ai lui Cezar

MENAS, MENECRATES, VARRIUS — prieteni ai lui Pompei

TARUS, comandant de oștiri al lui Cezar

CANIDIUS, comandant de oștiri al lui Antoniu

SILIUS, ofițer în armata lui Ventidius

Un „învățător" folosit de Antoniu ca trimis pe lîngă Cezar

ALEXAS, MARDIAN, eunuc, DIOMEDE — în slujba Cleopatrei

SELEUCUS, vistiernicul Cleopatrei

Un prezicător

Un țăran

CLEOPATRA, regina Egiptului

OCTAVIA, sora lui Cezar

CHARMIAN, IRAS — slujitoarele Cleopatrei

Ofițeri, soldați, soli și însoțitori.
Scena: diferite părți ale imperiului roman.

ACTUL I

SCENA 1

Alexandria. O încăpere în palatul Cleopatrei. Intră Demetrius și Philo.

PHILO: Sminteala generalului întrece
Orice măsură; ochii lui semeți
Ce fulgerau ca-mplătoșatul Marte[1]
Deasupra legiunilor, acum
Se-apleacă spre o frunte tuciurie[2].
Viteaza inimă care-i spărgea
A zalei copci pe piept în lupte dîrze,
Nu mai cunoaște-un pic de înfrînare,
Stingînd ca foalele și evantaiul
Dorințele țigăncii.[3]

(Trompete. Intră Antoniu, Cleopatra, doamnele ei, suita, eunucii care îi fac vînt cu evantaiul.)

Uite-i, vin.
Privește-l și-ai să vezi în el pe unul
Din cei trei stîlpi ai lumii[4] preschimbat
Într-un bufon de tîrfă[5]. Cercetează-l.

CLEOPATRA: Dacă ți-s dragă, spune-mi: cît de mult?
ANTONIU: Puțină-i dragostea ce se măsoară.
CLEOPATRA: Iubirii tale-i pun hotare eu.
ANTONIU: Atunci găsește-un nou pămînt și cer.

(Intră un slujitor.)

SLUJITORUL: Vești de la Roma, doamne.
ANTONIU: *(plictisit)* Ah! Fii scurt.
CLEOPATRA: Ba să le-asculți. Poate că Fulvia[6]
S-a-nfuriat; sau Cezar tinerelul
Poruncă îți trimite: „Fă așa,
Sau fă așa, acest regat subjugă-l

Pe celălalt sloboade-l; faci întocmai,
De nu, ne supărăm".

ANTONIU: Ei cum, iubito?

CLEOPATRA: Ce zic? Nu „poate", ci neîndoielnic!
Nu-ți mai dă voie să rămîi? Ascultă-l!
Ce-i cu procesul Fulviei și-al lui?
Cheamă-i pe soli. Roșești... da, e vădit,
Pe cît e de vădit că sînt regină,
Iar sîngele îți e vasal lui Cezar
Cît timp obrajii nu ți s-au aprins
Cînd tună Fulvia: colțoasa, Solii!

ANTONIU: Să piară-n Tibru[7] Roma, să se surpe
A-mpărăției bolți! Aici mi-e lumea,
Regatele sînt lut; pămîntul scîrnav
Hrănește om și fiară; nobil este
Cînd doi îndrăgostiți — și eu sînt unul —
Se leagă sub pedeapsă că-au s-arate
Întregii lumi că nu-și găsesc pereche.

CLEOPATRA: Minciuni! S-a însurat cu Fulvia
Făr' s-o iubească? Eu mă voi preface
Că-s proastă — cum nu sînt. Antoniu însă
Va fi el însuși.

ANTONIU: Numai dacă tu
Nu-l întărîți. De dragul dragostei
Și-al clipelor ei dulci, să nu ne pierdem
Cu vorbe grele vremea; nici un dram
Din viața noastră să nu treacă-acum
Fără desfăt. Diseară ce se-ntîmplă?

CLEOPATRA: I-ascult pe soli.

ANTONIU: Regină cîrcotașă!
Te prinde tot: să cerți, să rîzi, să plîngi;
Orice pornire-a ta își dă silința
Să se preschimbe-n rară frumusețe!
Eu doar sînt solul tău — la noapte, singuri,
Vom colinda orașul, observînd
Firi și năravuri[8]. Hai, regina mea,
Așa vroiai aseară. *(Solului.)* Nu acum.

(Antoniu, Cleopatra și însoțitorii lor ies.)

DEMETRIUS: De Cezar lui Antoniu nu prea-i pasă.

PHILO: Cînd el nu este — Antoniu, cîteodată,
E văduvit de-acea mare virtute
Ce-ar trebui să-l însoțească.

DEMETRIUS: Drept e, cîntă
În struna mincinoșilor din Roma
Care-l vorbesc de rău; dar mîine sper
S-aud lucruri mai bune. Somn ușor!

(Ies.)

SCENA 2

O altă cameră în palat. Intră Enobarbus, Lamprius, un prezicător, Rannius, Lucillius, Charmian, Iras, Mardian eunucul și Alexas[9].

CHARMIAN: Nobile Alexas, minunatule Alexas, cel mai nu știu cum Alexas, aproape cel mai deplin Alexas, unde e prezicătorul pe care atîta l-ai lăudat reginei? Ah, dacă l-aș cunoaște pe acest soț ale cărui coarne, cum spun, sînt împodobite cu cununi!
ALEXAS: Prezicătorule!
PREZICĂTORUL: Ce poftiți?
CHARMIAN: Acesta-i omul. Știi anume lucruri?
PREZICĂTORUL: Citesc puțin în cartea nesfîrșită
De taine-a firii.
ALEXAS: Păi, arată-i mîna:
ENOBARBUS: Aduceți masa iute; și mult vin,
Să bem în sănătatea Cleopatrei.
CHARMIAN: Om bun, să-mi dăruiești noroc.
PREZICĂTORUL: Nu fac nimic, eu doar prevăd.
CHARMIAN: Atunci, te rog, prevezi-l.
PREZICĂTORUL: Vei fi și mai frumoasă decît ești.
CHARMIAN: Mai durdulie vrea să spună.
IRAS: Nu, dar la bătrînețe ai să te vopsești.
CHARMIAN: De frica zbîrciturilor:
ALEXAS: Nu tulburați profetul! Ascultați.
CHARMIAN: Tăcere!
PREZICĂTORUL: Mai mult iubind decît iubită.
CHARMIAN: Mai bine mă-ncălzească băutura.
ALEXAS: Hei, ascultați-l.
CHARMIAN: Acum vine un noroc nemaipomenit! Mă mărit cu trei regi într-o singură dimineață; îi las văduvi pe toți; la cincizeci de ani am un copil căruia îi poate aduce închinare Irod al iudeilor.[10] Citește-mi în palmă că mă mărit cu Octavian Cezar și că sînt de o seamă cu stăpîna mea.
PREZICĂTORUL: Trăiești mai mult decît stăpîna ta.

CHARMIAN: Grozav! Mai bună ca smochina[11]-i viața lungă.

PREZICĂTORUL: Ai cunoscut un trai mai fericit
Decît acela ce te-așteaptă.

CHARMIAN: Atunci, pesemne copiii mei n-au să aibă nume; rogu-te, cîți băieți și cîte fete o să am?

PREZICĂTORUL: Dac-ar avea o matcă orice dor
Și-acesta n-ar fi sterp, un milion.

CHARMIAN: Pleacă pe-aici încolo, nebunule! Te iert numai pentru că nu ești vrăjitor.

ALEXAS: Vrei să spui că numai cearceaful ar fi martor al dorinței tale?

CHARMIAN: Acum, hai, ghicește-i și lui Iras.

ALEXAS: Toți vrem să știm ce ne așteaptă.

ENOBARBUS: Soarta mea și a celor mai mulți la noapte o cunosc prea bine — ne culcăm beți.

IRAS: Iată o palmă care, dacă nu altceva, prevestește fecioria.

CHARMIAN: Așa cum Nilul prevestește foametea cînd se revarsă peste maluri.

IRAS: Isprăvește, zănatecă tovarășă de pat, nu te pricepi să citești viitorul.

CHARMIAN: Uite, dacă o palmă umedă[12] nu prevestește rodnicie înseamnă că nu știu să mă scarpin după ureche. Ghicește-i, te rog, doar ce-o așteaptă într-o zi obișnuită.

PREZICĂTORUL: Soarta voastră e aceeași.

IRAS: Dar cum, cum anume? spune-mi niște amănunte.

PREZICĂTORUL: Am zis.

IRAS: Soarta mea nu e mai bună nici cu o iotă ca a ei?

CHARMIAN: Și dacă norocul tău ar fi cu o iotă mai mare decît al meu, unde anume ai dori să fie deosebirea, adică iota asta?

IRAS: Nu în nasul bărbatului meu.

CHARMIAN: Cerul să îndrepte gîndurile noastre urîte! Ia să auzim și despre soarta lui Alexas! Ah, să se însoare cu o femeie nesătulă — dulce Isis, te implor, fă ca ea să moară, apoi dă-i una mai rea, alta și mai rea, pînă cînd cea mai rea dintre toate îl va însoți la groapă, rîzînd, pe dumnealui soțul încornorat de cincizeci de ori. Bună Isis, ascultă această rugăciune a mea, dacă nu-mi îngădui ceva mai de seamă — bună Isis, te rog stăruitor!

IRAS: Amin. Scumpă zeiță, ascultă această rugăciune a poporului tău! pentru că după cum e sfîșietor să vezi un bărbat frumos însurat cu o femeie ușoară, tot atît de trist este să vezi un nemernic care n-a fost încornorat; de aceea, dragă Isis, bunăcuviința cere să-l fericești după cum merită!

CHARMIAN: Amin.
ALEXAS: Va să zică numai ca să mă încornoreze, dumnealor ar fi gata să se facă tîrfe.
ENOBARBUS: Tăcere, vine-Antoniu.

(Intră Cleopatra.)

CHARMIAN: Nu, regina.
CLEOPATRA: N-a fost pe-aici stăpînul meu?
ENOBARBUS: Nu, doamnă.
CHARMIAN: Nu l-am văzut.
CLEOPATRA: Era voios; dar, brusc, un gînd roman
I-a fulgerat prin minte. Enobarbus!
ENOBARBUS: Doamnă?
CLEOPATRA: Îl cauți și-l aduci. Alexas unde-i?
ALEXAS: Aici sînt, prea supus. Vine stăpînul.
CLEOPATRA: Nu vreau să-l văd. Te rog să mă urmezi.

(Intră Antoniu și un sol.)

SOLUL: Fulvia[13], soția voastră a intrat prima în luptă.
ANTONIU: Împotriva fratelui meu Lucius?
SOLUL: Întocmai, dar războiul s-a sfîrșit
Și-n scurtă vreme s-au făcut prieteni,
Unindu-și oștile contra lui Cezar,
Care-a știut în prima parte-a luptei
Să-i scoată din Italia.
ANTONIU: Ceva mai rău?
SOLUL: O știre ce pe sol l-îmbolnăvește.
ANTONIU: Dacă e pentru proști sau lași. Te-ascult.
Nu-mi pasă de ce-a fost. Dacă nu minte
Și-n vorba lui e moartea, vestitorul
Zic că mă lingușește.
SOLUL: Sabienus,
Vai, cu oștirea lui de parți, a-nvins
În Asia: stindardu-i glorios
Azi flutură de la Eufrat și Siria
Pînă la Libia și Ionia,
Pe cînd...
ANTONIU: Antoniu, vrei să spui...
SOLUL: Vai, doamne!
ANTONIU: Rostește fără teamă ce spun toți.
Zi-i Cleopatrei cum îi zic la Roma;
Că Fulvia mă mustră; ce vini am

Nu le cruța, strigînd ca adevărul
Sau răutatea. Naștem buruieni
Cînd mintea stă, cînd însă ni se spune
Unde-am greșit, ca grîul ne-nspicăm.
Cu bine, mergi.

SOLUL: Cum porunciți, slăvite. *(Iese.)*

(Intră un alt sol.)

ANTONIU: Ce vești aduci din Sicyon? Vorbește!

PRIMUL SOL: Omul din Sicyon — care-i acela?

AL DOILEA SOL: Așteaptă ordinele Voastre.

ANTONIU: Cheamă-l.
Ori frîng aceste lanțuri egiptene,
Ori îmi pierd sinea-n dragoste nebună.

(Intră un alt sol, cu o scrisoare.)

Tu cine ești?

AL TREILEA SOL: Mărite, Fulvia,
Soția Voastră, a murit.

ANTONIU: Cum? Unde?

AL TREILEA SOL: În Sicyon.
Cît a zăcut și alte lucruri negre
Pentru Măria-ta-s aici. *(Îi dă o scrisoare.)*

ANTONIU: Plecați.

(Solii ies.)

S-a stins un suflet mare! N-am vrut asta?
Ce-adesea cu dispreț îndepărtăm
Rîvnim iar mai tîrziu. Cînd roata vremii
Le vîntură, plăcerile de azi
Devin contrariul lor. Murind,
Am îngropat-o, dar aș vrea s-o-nviu.
Va să mă smulg din vrăjile reginei,
Căci lenea mea plodește mii de rele,
Mai multe decît știu. Hei, Enobarbus!

(Intră din nou Enobarbus.)

ENOBARBUS: Care-i porunca, doamne?

ANTONIU: Doresc să plec de-aici îndată.

ENOBARBUS: Așa ne omorîm toate femeile. Știm cît de ucigătoare este pentru ele orice răutate; plecarea noastră înseamnă moarte.

ANTONIU: Trebuie să plec.

ENOBARBUS: Femeile să moară numai atunci cînd nu se poate altfel. E păcat să le înlăturăm pentru un lucru de nimic, dar cînd e vorba de ceva care atîrnă greu în cumpănă, ele să cîntărească prea puțin. Dacă prinde de veste ce ai de gînd să faci, Cleopatra moare pe loc. Am văzut-o murind de douăzeci de ori pentru temeiuri mai neînsemnate; se aruncă atît de iute în brațele morții încît ai zice că vede într-însa un îndrăgostit focos.

ANTONIU: E neînchipuit de vicleană.

ENOBARBUS: Nu, doamne, nu e adevărat, patima ei e alcătuită din lamura dragostei curate. Furtunilor și ploilor ei nu le putem spune suspine și lacrimi; sînt furtuni și dezlănțuiri mai grozave decît cele amintite în calendare. Asta nu poate fi viclenie; iar dacă este, înseamnă că e în stare să stîrnească potopuri asemenea lui Iupiter.

ANTONIU: Mai bine n-aș fi văzut-o niciodată!

ENOBARBUS: Atunci nu ai fi văzut o minune a firii și lipsindu-te de o asemeni fericire, te-ai fi dovedit un călător nepriceput.

ANTONIU: Fulvia a murit.

ENOBARBUS: Cum?

ANTONIU: Fulvia a murit.

ENOBARBUS: Fulvia?

ANTONIU: A murit.

ENOBARBUS: Doamne, adă zeilor o jertfă a recunoștinței. Cînd zeii binevoiesc să ia soția cuiva, ei îi arată omului pe croitorii pămîntului; e mîngîietor gîndul că atunci cînd hainele vechi s-au ponosit, ei îi vor face altele noi. Dacă nu ar fi și alte femei în afară de Fulvia, lovitura ar fi într-adevăr grea, pricinuind multă jale; dar durerea aceasta e încununată de alinare, din vechea ta cămășuță se croiește o fustă nouă și o ceapă poate să-ți umple ochii cu lacrimile meritate de această durere.

ANTONIU:
Cu zăpăceala ce-a stîrnit ea-n țară
Nu pot să mai rămîn aici.

ENOBARBUS: Dar vezi că nu se pot lipsi de tine nici treburile pe care le-ai zăpăcit tu aici, mai ales treburile Cleopatrei — acestea atîrnă întru totul de șederea ta.

ANTONIU:
Destul cu gluma. Ofițerii noștri
Să afle ce-am de gînd. Pricina grabei
Am s-o explic reginei și-am să plec
Cu voia dînsei. Moartea Fulviei
Și lucruri ce nu sufăr amînare
Îmi cer să merg la Roma: mulți prieteni
Cari văd de treburile mele-mi scriu

Să vin cît mai curînd. Sextus Pompei
L-a înfruntat pe Cezar și acum
Domnește peste-al mărilor întins.
Poporul nostru nestatornic, care
Nicicînd n-a prețuit un om cît timp
I-au fost vii meritele, a-nceput
Să-l dea de-o parte pe Pompei cel Mare[14]
Și demnitățile să le strămute
Asupra fiului. Acesta, cunoscut
Prin nume și putere, însă chiar mai mult
Printr-o voință dîrză și avînt,
E un ostaș deplin; și-a lui virtuți
Pot să dărîme lumea. Multe cresc,
Și-au viață doar, ca părul unui cal[15],
Dar altele au și venin de șarpe.
Pe căpitanii ce-s îndreptățiți
Înștiințează-i de plecarea noastră
Și rostul zorului.

ENOBARBUS: Prea bine.

(Ies.)

SCENA 3

O altă cameră în palat.
Intră Cleopatra, Charmian, Iras și Alexas.

CLEOPATRA: Pe unde-o fi?

CHARMIAN: Nu l-am zărit de-atunci.

CLEOPATRA: Vezi unde-i, cine e cu el, ce face...
Dar eu nu te-am trimis! De-i trist, tu spune-i
Că dănțuiesc; de-i vesel, că-s bolnavă —
M-a prins boala de-odat' — fugi și te-ntoarce.

(Alexas iese.)

CHARMIAN: Mult ce-l iubești, stăpînă! însă cred
Că nu știi cum să-l iei pentru a-i smulge
Aceleași simțăminte.

CLEOPATRA: Ce trebuie să fac și n-am făcut?

CHARMIAN: Primește-or'ce și nu te-mpotrivi.

CLEOPATRA: Mă-nveți, ca o netoată, cum să-l pierd.

CHARMIAN: Nu-l ispiti atît; prea marea teamă
Dă urii naștere-ntr-o zi — ia seama!

(Intră Antoniu.)

Antoniu...
CLEOPATRA: Sînt bolnavă și posacă.
ANTONIU: Îmi vine greu să-ți spun ce am de gînd...
CLEOPATRA: Ajută-mi, Charmian, să ies — vai, cad!
N-o să mai țină mult; o să mă lase
Puterile...
ANTONIU: Prea scumpa mea regină...
CLEOPATRA: Nu, nu, te rog — stai mai departe.
ANTONIU: Ce e?
CLEOPATRA: Citesc vești bune-n ochii tăi. Ce spune
Femeia măritată? Poți să pleci.
Mai bine nu te-ar fi lăsat să vii!
De ce să spună că te țin aici —
Eu n-am putere-asupră-ți: ești al ei.
ANTONIU: Doar zeii știu...
CLEOPATRA: Trădată-atît de crunt
N-a fost regină! Dar de la-nceput
Eu am văzut trădarea.
ANTONIU: Cleopatra...
CLEOPATRA: Te juri de zgudui tronul zeilor,
Dar... să te cred al meu prea credincios?
N-o-nșeli pe Fulvia? Să sar în mreaja
Cuvîntului de gură ticluit,
Călcat cînd juri! Ce nebunie!
ANTONIU: Scumpă...
CLEOPATRA: Nu-ți căuta temei să pleci, te rog!
Ia-ți bun rămas și du-te; timp de vorbe
Era cînd te-ndemnai să stai; pe-atunci,
Nici gînd să pleci; pe buze,-n ochi era vecia;
În arcuitele sprîncene, harul;
Cea mai de rînd a noastră înzestrare
Era un dar ceresc — și este încă!
Altminteri, cel mai mare-ostaș al lumii
E cel mai mare mincinos.
ANTONIU: Cum, doamnă?
CLEOPATRA: Ca tine dac-aș fi voinică,-ai ști
Cum că mai bate-o inimă-n Egipt.
ANTONIU: Regină, aspra vreme-mi poruncește
Să plec cîtva; dar inima mi-e toată

De tine-alături. În Italia
Scînteie paloșe; Sextus Pompei
Se-apropie de portul Ostiei;
Două puteri la fel de mari în țară
Pledesc noi dezbinări: cei dușmăniți
Acum sînt dragi; Pompei, hulit, dar plin
De slava tatălui, pătrunde iute
În inimile celor ce-au rămas
Nemulțumiți și-amenință prin număr;
Iar liniștea, bolnavă de odihnă,
Își cată leac în nebunești schimbări.
Ceea ce mă privește îndeaproape
Și te ferește dacă plec de-aici
E moartea Fulviei.

CLEOPATRA: La vîrsta mea
Copilăria nu-și mai dă de veste
Dar nebunia stăruie. Ce crezi:
I-e dat cîndva și Fulviei să moară?

ANTONIU: A și murit, regina mea.
Citește-acestea cînd ai timp și vezi
Ce sfadă a iscat. Sfîrșitul spune
Unde-a murit și cînd.

CLEOPATRA: Iubire strîmbă!
Sticluța sacră unde-i ca s-o umpli
Cu triste lacrimi? Moartea Fulviei
Mi-arată cum ai s-o primești pe-a mea.

ANTONIU: Nu mai cîrti, mai bine-ascultă-mi planul;
Dacă-l urmezi sau nu, doar sfatul tău
Va hotărî. Pe focul ce învie
Nămolul Nilului, eu plec de-aici
Ostaș și serv, vrînd pace sau război,
Cum zici.

CLEOPATRA: Desfă-mi șiretul, Charmian.
Nu, lasă-l. Din senin sînt cînd bolnavă,
Cînd sănătoasă, după cum se schimbă
Iubirea lui Antoniu.

ANTONIU: Încetează,
Regină scumpă, și adeverește
Cît este de adîncă și cinstită.

CLEOPATRA: Mă-nvață Fulvia. Întoarce-ți fața,
Te rog, hai, plînge pentru ea, apoi
Ia-ți bun rămas și lacrimile[16] spune-mi
Că-s pentru mine. Joacă măiestrit

O scenă a minciunii ca-ntrupare
A cinstei.

ANTONIU: Taci, destul — mă scoți din fire.

CLEOPATRA: Poți face mai urît; dar, nu e rău.

ANTONIU: Pe spada mea...

CLEOPATRA: Și pe-acest scut! Frumos,
Dar mai e loc. Privește, Charmian,
Ce bine-l prind pe-acest Hercule[17]-al Romei!
Asemeni izbucniri.

ANTONIU: Plec, doamnă.

CLEOPATRA: Domn curtenitor, o vorbă.
Noi doi ne despărțim — nu, nu e bine;
Noi doi ne-am drăgostit — nu, altceva;
Dar știi acestea — mă gîndeam că... vai,
Aducerea aminte mă trădează
De parcă-ar fi ca însăși un Antóniu
Care mă uită.

ANTONIU: Dacă ușurința
N-ar fi supusa ta, te-aș socoti
Întruchiparea ei.

CLEOPATRA: Nespus de greu e
Să porți o ușurință ca aceasta
În inimă. Dar, iartă-mă, te rog,
Ce chinuri simt le voi înăbuși
Ca să te-mbun. Onoarea-ți face semn,
Fii surd și mut la nerozia mea
Și te-nsoțească zeii! Laurii
Să-ți încunune spada și izbînda
Să ți se-aștearnă la picioare!

ANTONIU: Haidem.
Și stat și dus e despărțirea noastră,
Căci tu rămîi și totuși pleci cu mine,
Iar eu, plecînd, rămîn cu tine, aici.
Să mergem.

(Ies.)

SCENA 4

Roma. Casa lui Cezar. Intră Octavian Cezar[18] citind o scrisoare, Lepidus[19] și suitele lor.

CEZAR: Citește, Lepidus, și vezi că ura
Față de-al nostru mare copărtaș

Nu-i un eres al meu. Aici sînt vești
Din Alexandria; el pescuiește,
Bea și petrece noapte după noapte;
Nu-i mai bărbat decît e Cleopatra,
Și, iarăși, a lui Ptolemeu[20] regină
Nu-i mai femeie decît el; arar
Ascultă solii sau se mai gîndește
La ceilalți triumviri. Acum e-un om
Plin de metehne ca oricare altul.

LEPIDUS: Eu cred că are merite mai multe
Decît scăderi, și-acestea nu le-ntunec.
Greșelile-i par stele viu aprinse
În bezna nopții și sînt moștenite,
Nu dobîndite; și chiar dacă-ar vrea,
Nu poate să le-ndrepte.

CEZAR: Ești mult prea blînd. E o nimica toată
Să salte-n pernele lui Ptolemeu,
Să dea o țară-n schimbul unei pofte,
Să chefuiască-n rînd cu sclavii, ziua
Să se bălăbăne pe străzi, ghiontit
De lotri ce miros a nădușeală;
Mai treacă-meargă-acestea — rari sînt cei
Feriți de-asemeni vini — dar lui Antoniu
Nu-i vom ierta greșelile căci, iată,
Noi ducem greul ușurinței lui!
De-a petrecut în desfătări și saț
Și măduva și-a stors-o, să răspundă.
Fiindcă-a irosit într-astfel vremea
Ce, ca o tobă cheamă de la joacă;
Vorbindu-i răspicat de-ndatoriri
Față de el și noi, să-l dojenim
Ca pe copii, căci precum dînșii sînt
Acei cari, după ce s-au copt la minte,
Își zălogesc pe un moft știința vieții
Şi-și rîd de crezul propriu.

(Intră un sol.)

LEPIDUS: Alte știri.

SOLUL: Slăvite Cezar, s-a-mplinit porunca
Şi ceas de ceas vei ști tot ce se-ntîmplă.
Se pare că Pompei[21], stăpîn pe mări,
E îndrăgit de cei ce pentru Cezar
Nutreau doar teamă. Mulți nemulțumiți

Se-ațin spre porturi, socotind că tu
Le-ai luat din drepturi.

CEZAR: Trebuia să știu:
De la-nceputul statului, cîrmaciul
A fost dorit 'nainte de-a domni;
Cel în reflux, iubit numai atunci
Cînd nu mai este vrednic de iubire,
E prețuit dacă lipsește. Plebea,
Ca stînjenelul rătăcit pe val,
Plutește-n sus și-n jos, după maree,
Și putrezește-n freamăt.

(Intră un al doilea sol.)

SOLUL: Cezar, îți aduc cuvînt:
Crunții corsari Menas și Menecrates
Brăzdează marea și-o supun cu nave
De-un soi și altul. Țărmul italian
E pustiit și oamenii de groază
Sînt albi ca varul; tinerii voinici
Se răzvrătesc; un vas nu mai cutează
S-apară-n larg — de-ndată ce-i văzut,
E prins; Pompei îți face mai mult rău
Prin nume decît prin război deschis.

CEZAR: Antoniu, lasă cheful și desfrîul.
Cînd ai fost scos odată din Modena
Unde-ai ucis pe Hirtius și Pansa[22],
Pe urma fugii tale a venit
O foamete pe care-ai îndurat-o,
Deși crescut în puf, mai răbdător
Decît sălbaticii.[23] Beai ud de cal
Și apă din mocirle ocolite
De dobitoace; boaba cea mai acră
Din gardul cel mai scîrnav era dulce;
Rodeai, cum cerbii, scoarța de copac
Cînd pajiștea e sub omăt. Pe Alpi
Mîncai o carne care-i omora
Pe unii ce-o priveau; și toate-acestea —
Știu că-ți rănesc onoarea povestind —
Tu le-ai răbdat atît de ostășește
Că nu te-ai scofîlcit.

LEPIDUS: Păcat de el.

CEZAR: Rușinea să-l aducă grabnic
La Roma — este timpul ca noi doi

Să fim văzuți pe cîmpul bătăliei.
Să strîngem sfatul — pe Pompei l-ajută
Orice zăbavă-a noastră.

LEPIDUS: Cezar, mîine
Îți spun ce oaste-anume pot eu strînge
Pe mare și uscat ca să-nfruntăm
Aceste vremuri.

CEZAR: Pîn-atunci și eu
Îmi număr oamenii. Cu bine.

LEPIDUS: Cu bine, Cezar. Dacă între timp
Mai afli ce se-ntîmplă în afară,
Fii bun și spune-mi.

CEZAR: Bineînțeles.
E datoria mea.

(Ies.)

SCENA 5

Alexandria. Palatul Cleopatrei. Intră Cleopatra, Charmian, Iras și Mardian.

CLEOPATRA: Charmian!
CHARMIAN: Doamnă?
CLEOPATRA: Ah, ah!
Dă-mi suc de mătrăgună.[24]
CHARMIAN: De ce, doamnă?
CLEOPATRA: Să dorm în hăul vremii cît Antoniu
Nu este-aici.
CHARMIAN: Prea te gîndești la el.
CLEOPATRA: Ah, trădătoareo!
CHARMIAN: Eu, stăpîna mea?
CLEOPATRA: Hei, Mardian, eunucule!
MARDIAN: Porunca!
CLEOPATRA: Nu mai cînta. Eunucii mă dezgustă.
Fiind bicisnic, ești și fericit
Iar gîndurile tale nu se-avîntă
Departe de Egipt. Dorințe ai?
MARDIAN: Am, milostivă doamnă!
CLEOPATRA: Pe cinstea ta?
MARDIAN: Pe cinstea mea — nu pot să fac nimic
Decît ce e cinstit să faci; și totuși

Simt pofte aprige și mă gîndesc
Ce a făcut Venus cu Marte.[25]

CLEOPATRA: Charmian!
Pe unde-o fi acum? Șade sau stă?
Se plimbă? E în șea? Cal fericit
Că-l porți pe-Antoniu! Poartă-l cu mîndrie
Pe-al lumii semi-Atlas[26], braț și coif
Al bărbăției! Poate că-și șoptește:
„Unde-i șerpoaica Nilului străvechi?"
Așa îmi spune. Mă hrănesc acum
Cu dulci otrăvuri. Tot mă mai iubește,
Chiar dacă Phoebus[27] m-a învinețit
Cu drăgăstoase ciupituri și timpul
M-a cam brăzdat. Cînd Cezar-frunte-lată
Pășea pe țărmul nostru, eu eram
Gustare-aleasă pentru un monarh
Iar marele Pompei[28] își ancora
Privirile în ochii mei și-ntr-înșii
Ar fi murit.

(Intră Alexas, venind din partea lui Antoniu.)

ALEXAS: Mă-nchin ție, regină.
CLEOPATRA: Cu totul altfel ești ca Marc Antoniu!
Cum însă l-ai văzut, marea tinctură
Te-a aurit.
Viteazul meu Antoniu ce făcea
Cînd ai plecat?
ALEXAS: Punea, stăpînă, ultimul sărut
Pe-acest mărgăritar din răsărit.
Iar vorbele-i în suflet mi-au rămas.
CLEOPATRA: Desprinde-le — ascult.
ALEXAS: „Să-i spui", a zis,
„Că el, dîrzul roman, trimite marii egiptene
Acest odor al scoicii; micul dar
Va fi-ntregit de țările plecate
Mărețului ei tron și orientul
O va numi regină". Se-nclină,
Apoi urcă pe calul înzăoat
Ce rîncheza grozav încît Antoniu
N-a auzit ce-am spus.
CLEOPATRA: Era vesel sau trist?
ALEXAS: Ca vremea anului cînd se îngînă
Frig și căldură, deci nici trist, nici vesel.

CLEOPATRA: Frumoasă cumpănă! Vezi, Charmian,
Vezi ce fel e? Trist nu era fiindcă
Dorea să-i pună-n umbră pe acei
Ce vor să pară-asemeni lui; nici vesel,
Ca pentru-a arăta că fericirea
I-e în Egipt; așadar între-acestea.
Cerească îmbinare! Trist sau vesel,
Oricum, te prinde ca pe nimeni altul.
I-ai întîlnit în drum pe solii mei?

ALEXAS: Da, doamnă, cred vreo douăzeci. De ce
Trimiți atît de mulți?

CLEOPATRA: Cine s-o naște-n ziua
Cînd voi uita să-i dau de veste lui Antoniu
Milog să moară. Charmian, toc și hîrtie.
Bine-ai venit, Alexas. Charmian,
Pe Cezar l-am iubit așa?

CHARMIAN: O, bravul Cezar.

CLEOPATRA: Îneacă-te cu-asemeni vorbe! Spune:
Bravul Antoniu.

CHARMIAN: Cezar cel viteaz!

CLEOPATRA: Pe Isis[29], am să-ți scald în sînge dinții
Dacă pe-alesul meu dintre aleși
Îl mai compari cu Cezar.

CHARMIAN: Cer iertare,
Spun doar ce-ai spus cîndva.

CLEOPATRA: Adică-atunci
Cînd eram tînără și fără minte,
Cu sînge rece-n vine. Haide, pleacă,
Adă-mi cerneală și hîrtie;
De nu-i scriu zilnic o urare,-atunci
Las țara fără egipteni.

(Ies.)

ACTUL II

SCENA 1

Messina. Casa lui Pompei. Intră marțial Pompei[30], *Menecrates și Menas.*

POMPEI: De-s cu dreptate zeii, au s-ajute
Lucrarea celor drepţi.

MENECRATES: — Zeii, Pompei,
Nu-s împotrivă, chiar dacă amînă.

POMPEI: Tot implorînd cerescul tron, noi pierdem
Lucrul rîvnit.

MENECRATES: Neştiutori de sine,
Ades cerşim năpaste de care zeii
Ne apără şi cîştigăm cînd ruga
Nu vor să ne-o asculte.

POMPEI: Am să-nving!
Poporului i-s drag, marea-i a mea;
Crai nou mi-e oastea şi nădăjduiesc
Să se-mplinească grabnic. Marc Antoniu
Se lăfăie-n Egipt şi în afară
Război nu face; Cezar strînge bani
Unde-a pierdut din inimi; Lepidus
Îi linguşeşte pe-amîndoi şi dînşii
Îl linguşesc pe el; dar pe nici unul
El nu-l iubeşte şi nici nu-i iubit.

MENECRATE: Cezar şi Lepidus, cu oaste multă,
Se află-acum pe cîmpul de bătaie.

POMPEI: Minciuni! Cu cine ai vorbit?

MENECRATESS: Cu Silvius.

POMPEI: Visează; sînt la Roma, ştiu; aşteaptă
Pe-Antoniu. Pătimaşă Cleopatra, drege-ţi
Cu vrăjile iubirii buza suptă!
Magia, nurii, pofta, pe-acest „crai"
Să-l priponească într-un lan de ch

Și neguri; bucătari cu gust ales
Ascută-i foamea cu îmbietoare zeamă
Ca-n somn și hrană-n dulcea lene-a Lethei[31]
Onoarea să-și adoarmă.

(Intră Varrius.)

Ce e, Varrius?

VARRIUS: Voi spune doar ce este nendoielnic;
Din ceas în ceas Antoniu e-așteptat
La Roma; ajungea și mai departe
De cînd a părăsit Egiptul.

POMPEI: Știri neînsemnate
M-ar fi-neîntat mai mult. Menas, nu cred
Că îmbuibatul crai și-ar pune coiful
Pentru-un război mărunt; decît cei doi
E-un general de patru ori mai bun.
Dar, cu mai multă-ncredere în noi,
Putem pe-acest nesățios să-l smulgem
Din poala văduvei[32].

MENAS: Cum să-l îmbune
Pe Cezar? Fulvia l-a hărțuit
Iar frate-său l-a înfruntat cu arma,
Deși nu pus de-Antoniu.

POMPEI: E ciudat
Cum vrajbe mici prăsesc dihonii mari.
De n-am lupta noi cu ei toți, pesemne
S-ar încleșta, căci au destul temei
Să scoată sabia, dar cît anume
Se tem de noi și cît această frică
Astupă crăpătura dezbinării
Nu știm deocamdată. Cum vor zeii!
Noi, să luptăm pe viață și pe moarte.
Atît putem să facem. Haide, Menas.

(Ies.)

SCENA 2

Roma. Casa lui Lepidus. *Intră Enobarbus și Lepidus.*

LEPIDUS: Ești, Enobarbus, omul care-ar face
Un lucru bun rugîndu-și căpitanul
Să fie blînd la vorbă.

ENOBARBUS: Am să-l rog
Să dea răspuns cum știe; dacă Cezar
Îl zgîndăre, Antoniu-l va sfida,
Răcnind ca Marte. Jur pe Iupiter
Că de-aș purta eu barba lui Antoniu
Azi nu mi-aș rade-o.[33]

LEPIDUS: Nu-i o vreme-aceasta
De vrajbe între dînșii.

ENOBARBUS: Orice vreme
E bună pentru ce se naște-atunci.

LEPIDUS: Nimicul piere cînd sînt lucruri grave.

ENOBARBUS: Nu dac-apare-ntîi!

LEPIDUS: Vorbești aprins;
Nu scormoni tăciunii, te rog mult.
Sosește-Antoniu.

(Intră Antoniu și Ventidius.)

ENOBARBUS: Și pe-acolo Cezar.

(Intră Cezar, Mecena și Agrippa.)

ANTONIU: De ne-nvoim, spre Parția. Ventidius,
Ai auzit?

CEZAR: De, știu și eu, Mecena[34],
Pe-Agrippa să-l întrebi.

LEPIDUS: Prieteni nobili,
Mari fapte ne-au unit; cele mărunte
Să nu ne învrăjbească. Ce nu-i bine
Să ascultăm senini. Din te miri ce
Să nu ne-aprindem; să nu fim casapi
Cînd dregem rana. Zău, vă rog din suflet,
Atingeți vrajbele cu vorbe blînde.
Și vă feriți de-ocări.

ANTONIU: Bine-a vorbit.
În fața oștilor gata de luptă
N-aș face altfel.

(Trompete.)

CEZAR: Bine-ai venit la Roma.

ANTONIU: Îți mulțumesc.

CEZAR: Stai jos.

ANTONIU: Șezi, șezi.

CEZAR: Să-ncepem.

ANTONIU: Văd că găsești jignire unde nu e,
Sau dac-ar fi, spre tine nu țintește.

CEZAR: De rîs m-aș face dacă m-aș simți
Jignit pentru nimic și-ncă de tine!
Iar culmea-ar fi să te vorbesc de rău
Măcar o dată, cînd nu am temei
Să-ți rostesc numele.

ANTONIU: Șederea mea-n Egipt
Ce-nseamnă, Cezar, pentru tine?

CEZAR: Ca pentru tine statul meu la Roma
Cît tu ești în Egipt; dar dac-acolo
Urzești asupra mea, la uneltiri
Nu pot rămîne rece.

ANTONIU: Uneltiri?

CEZAR: Gîndește-te la cele întîmplate,
Cît ai lipsit aici. Soția ta
Și fratele-ți m-au atacat,
Ca să te-amestece-n războiul lor.

ANTONIU: Greșești — căci fratele meu niciodată
Nu s-a gîndit să-l sprijin — cum mi-au spus
Soldați de-ai tăi. Nu mai degrabă oare
A vrut să surpe-autoritatea noastră,
Pornind războaie ce ne stingheresc?
Că este-așa ți-am dat dovezi în scris.
Chiar dacă ai un sul întreg de pînză
Ca să cîrpești o ceartă, nu acesta
E peticul.

CEZAR: Te-ncrezi peste măsură,
Găsindu-mi vini în judecată; însă
Ți-ai peticit o scuză.

ANTONIU: Nu așa!
Prin minte ți-a trecut, nu mă-ndoiesc,
Un gînd atotstăpînitor: că eu,
Părtașul tău în cauza pe care
El ar fi vrut s-o-nfrîngă, nu puteam
Privi senin războaiele ce pacea
Mi-o tulburau. Cît despre Fulvia,
Un spirit ca al ei să-ți aibă soața!
A treia parte-a lumii e a ta
Și cu zăbala poți s-o stăpînești,
Nu însă o asemenea soție!

ENOBARBUS: Dacă-am avea toți astfel de soții, ca bărbații să meargă la război împreună cu femeile!

ANTONIU: Era nestăpînită și cu toane
Și-avea și simț politic; recunosc
Că ți-a cam dat de furcă; dar, mă crede
Că nu puteam să fac nimic.
CEZAR: Ți-am scris, cum însă
Tu chefuiai în Alexandria,
Nici n-ai citit răvașele; pe sol
L-ai izgonit cu zeflemeli.
ANTONIU: Pîn-a-l primi,
A dat el buzna; de curînd poftisem
Trei regi la masă și nu prea eram
Ca dimineața; dar a doua zi
I-am spus cum mă simțisem — ca și cum
I-aș fi cerut iertare. Omul ăsta
Nu are nici un rost în cearta noastră,
Deci să-l lăsăm de-o parte.
CEZAR: -Ai încălcat
Un punct din jurămînt pe care eu
N-am să-l încalc niciciînd.
LEPIDUS: Cezar, domol!
ANTONIU: Nu, lasă-l să vorbească, Lepidus;
Onoarea-i lucru sfînt și dînsul crede
Că îmi lipsește. Cum anume zici
Că m-am legat?
CEZAR: Să-mi dai, la cerere, sprijin și arme;
Dar n-ai binevoit.
ANTONIU: Nu, am uitat,
Cînd ceasuri otrăvite au făcut
Să nu mai știu de mine. Pe cît pot,
M-arăt spăsit însă sinceritatea
Nu-mi va știrbi din slavă, iar puterea
N-o va dezice. Fulvia, e drept,
Ca eu să las Egiptul, a pornit
Războaie-aici; pentru aceasta, eu,
Fără să știu c-am fost pricina lor,
Îți cer iertare, căci onoarea cată
Să și-ngenunche.
LEPIDUS: Nobile cuvinte.
MECENA: Vă rog, nu mai vorbiți de-asemeni lucruri
Ce vă despart. A le uita de tot
Ar însemna să v-amintiți nevoia
De-a vă-mpăca.
LEPIDUS: Drept ai vorbit, Mecena.

ENOBARBUS: Sau purtați-vă prietenește unul cu altul măcar în aceste clipe. Mai tîrziu, cînd nu veți mai auzi vorbindu-se despre Pompei, puteți s-o luați de la capăt; o să găsiți destulă vreme să vă certați, dacă n-o să aveți altceva mai bun de făcut.

ANTONIU: Nu ești decît soldat, așa că taci.

ENOBARBUS: Mai-mai să uit că adevărul trebuie să tacă.

ANTONIU: Tulburi augustul sfat, nu mai vorbi.

ENOBARBUS: Vorbiți — a voastră prea smerită piatră.

CEZAR:
Ce spune nu mă supără, ci tonul
Din vorba lui. Cum să mai fim prieteni
Cînd ne deosebim la firi și-n fapte?
Și totuși, dac-aș ști ce-anume cercuri
Pot ține-ntreg butoiul lumii noastre,
M-aș prinde să le bat.

AGRIPPA: Dă-mi voie, Cezar.

CEZAR: Te-ascult, Agrippa[35].

AGRIPPA:
Din partea mamei tale n-ai o soră,
Octavia[36], frumoasa? Marc Antoniu
E văduv.

CEZAR:
Dac-ar auzi ce spui
Regina Nilului, te-ar ocărî,
Și cu dreptate, pentru cutezanță.

ANTONIU:
Nu-s însurat; îngăduie-mi s-ascult
Ce vrea să spună-Agrippa.

AGRIPPA:
Ca să rămîneți veșnic buni prieteni,
Ca să fiți frați și inimile voastre
Să se unească-ntr-adevăr, Antoniu
S-o ia de soață pe Octavia,
A cărei frumusețe cere-un soț
Nu mai prejos decît e cel mai bun.
Virtutea, farmecul lui îndeobște
Sînt fără seamăn. Prin căsătorie
Măruntele invidii ce par mari,
Marile temeri azi vădind primejdii
Se vor curma. Basm fi-va adevărul
Acolo unde-i azi crescut în parte.
Iubirea ei pentru-amîndoi va naște
Iubire și-ntre dînșii. Mă iertați —
Nu este-un gînd răzleț, ci chibzuit
Sub semnul datoriei.

ANTONIU: Ce zici, Cezar?

CEZAR: Întîi să știm părerea lui Antoniu.

ANTONIU: Agrippa ce putere ar avea
Să facă-acestea dacă mă-nvoiesc?

CEZAR: Puterea mea și-ndemnul dat de el
Octaviei.

ANTONIU: Fie ca niciodată
Să nu-mi închipui stavile în calea
Acestui gînd atît de-mbietor!
Dă-mi mîna ca să consfințim unirea;
De-aici încolo inimi ca de frați
Iubirea și mărețul nostru țel
Să ni le-ndrume!

CEZAR: Iată mîna. 'Ți dau
O soră cum n-a fost iubită-n lume
De-un frate. Să trăiască, să ne lege
Moșii și inimi și iubirea voastră
Să propășească!

LEPIDUS: Amin![37]

ANTONIU: Eu cu Pompei
Nu mă gîndeam să lupt, căci de curînd
Atîta mi-a intrat în voie-ncît
Se cade-ncai să-i mulțumesc, altminteri
M-ar socoti nituc; dar după-aceea
Am să-l înfrunt cu spada.

LEPIDUS: E și timpul;
Să-l căutăm, 'nainte ca Pompei
Să umble după noi.

ANTONIU: Unde i-e flota?

CEZAR: Lîngă Misenum.[38]

ANTONIU: Cîtă oaste are?

CEZAR: Din ce în ce mai multă-n țară, însă
Pe mare e stăpîn.

ANTONIU: Așa se spune.
Dacă-l loveam la timp! Să ne grăbim,
Dar pîn-a ne-narma, să încheiem
Ce-am pus la cale-aici.

CEZAR: Prea bucuros!
Poftește dar s-o vezi pe sora mea —
Te duc la dînsa.

ANTONIU: Haidem, Lepidus,
Vreau să mă însoțești.

LEPIDUS: Nobil Antoniu,
Bolnav, și încă-aș merge.

(Trompete. Ies toți, în afară de Enobarbus, Agrippa și Mecena.)

MECENA: Bine-ai venit, mărite, din Egipt.

ENOBARBUS: Jumătate din inima lui Cezar, vrednice Mecena! Cinstitul meu prieten Agrippa!

AGRIPPA: Bunul meu Enobarbus!

MECENA: Avem de ce ne bucura — lucrurile au ieșit minunat. N-ați dus-o rău în Egipt.

ENOBARBUS: Așa e, preschimbam ziua în noapte dormind iar noaptea o luminam bînd.

MECENA: Opt mistreți fripți întregi la gustarea de dimineață și voi numai doisprezece oameni — e adevărat?

ENOBARBUS: Asta era, cum să spun, numai o muscă pe lîngă un vultur; au fost și petreceri uriești, mai vrednice de luare aminte.

MECENA: Dacă zvonurile n-o nedreptățesc, e o doamnă cuceritoare.

ENOBARBUS: Cînd l-a cunoscut pe Marc Antoniu, i-a furat inima; asta s-a întîmplat pe rîul Cydnus[39].

AGRIPPA: Într-adevăr, acolo s-a arătat ea în plină strălucire. Dacă mesagerul meu nu a născocit acestea.

ENOBARBUS: Păi, să vă povestesc.
Precum un tron de flăcări, vasul ei
Ardea pe rîu; bătută-n aur pupa,
De purpur pînzele, înmiresmate
Cît vîntul era beat de dorul lor;
De-argint lopețile ce-n cînt de flaut
Se rînduiau și unda se-ndemna
Sub lovitura lor, ca-ndrăgostită.
Ci ea, neasemuita, lenevea
În uraniscu-i de brocat, mai mîndră
Ca Venus din tablouri, unde arta
Întrece firea[40]. O-nrămau paji mîndri
Zîmbind ca Amorașii cu gropițe;
Și boarea evantaielor bogate
Jurai că, răcorindu-i chipul gingaș,
L-aprinde și-și dezminte rostul ei.

AGRIPPA: Ce desfătare pentru Marc Antoniu!

ENOBARBUS: Iar doamnele din preajmă-i, nereide[41]
Și fiice-a mării, n-o pierdeau din ochi
Și-o-mpodobeau cu temeneli; la cîrmă

Stătea, cred, o sirenă[42]; pînze, funii —
Mătase ce se umflă cînd le-ating
Cu mîinile lor gingașe ca floarea
Și-n slujba-ncredințată iuți. Din vas
Miresme stranii simțu-l biciuiesc
Pe țărmu-nvecinat. Orașul tot
Își revărsa poporul s-o privească.
Iar Marc Antoniu sta pe tron în piață
Și fluiera; de nu isca un gol,
Văzduhul însuși s-ar fi dus s-o vadă
Pe Cleopatra[43].

AGRIPPA: Strașnică femeie!

ENOBARBUS: Cînd s-a dat jos, prin sol, a fost poftită
La cină, de Antoniu; i-a răspuns
Că ține mult să-i fie oaspe dînsul,
Iar el, curtenitor și nedeprins
Să zică „nu" femeilor, se rade
De zece ori și pleacă la ospăț
Plătind cu inima pentru mîncarea
Ce-i sătură doar ochii.

AGRIPPA: Vrăjitoarea!
Pe Cezar l-a făcut să-și culce spada:
El a arat, ea a rodit.[44]

ENOBARBUS: Odată am văzut
Cum a dansat pe străzi și, gîfîind,
A spus ceva, făcînd desăvîrșire
Din neputință și făr-a sufla
Putere insuflînd.

MECENA: Acum Antoniu trebuie s-o lase.

ENOBARBUS: S-o lase? Niciodată! Vîrsta
N-o veștejește, nici obișnuința
Nu-i stinge veșnic schimbătorul farmec;
Alte femei îngrețoșează pofta
Ce o stîrnesc, ci ea înfometează
Cînd satură. O prinde și ce-i hîd
Iar sacerdoții o binecuvîntă
Cînd își dă-n petic.

MECENA: Dacă frumusețea,
Sfiala, mintea, pot să-l domolească
Pe-Antoniu, pentru el Octavia
E un cîștig binevenit.

AGRIPPA: Să mergem.
Cît stai aici, iubite Enobarbus,
Fii musafirul meu.

ENOBARBUS: Prea-ndatorat.

(Ies.)

SCENA 3

Roma. Casa lui Cezar. Intră Antoniu și Cezar; între ei, Octavia.

ANTONIU: Ades, înalta-mi slujbă mă va rupe
De pieptul tău.

OCTAVIA: Iar eu, în ăst răstimp,
La zei voi înălța rugi pentru tine.

ANTONIU: Dar, noapte bună, Cezar. Tu, Octavia,
Mustrarea nu-mi citi în ochii lumii;
Am mai călcat și strîmb; ci-n viitor
O să mă-ndrept. Iubito, noapte bună.

OCTAVIA: Noapte bună.

CEZAR: Noapte bună.

(Cezar și Octavia ies. Intră prezicătorul.)

ANTONIU: Te-ai cam întoarce în Egipt, așa e?

PREZICĂTORUL: Păcat că nu-s acolo, și păcat
Că ești aici.

ANTONIU: De ce?

PREZICĂTORUL: Așa simt eu,
Dar nu pot lămuri prin grai. Egiptul
Te-așteaptă grabnic.

ANTONIU: Steaua cui se-nalță:
A lui Octavius Cezar, sau a mea?

PREZICĂTORUL: A lui. Nu-l sprijini; demonul[45] tău,
Care te-ajută, este nobil, brav,
Mărinimos, cum al lui Cezar nu e.
Dar lîngă dînsul, îngerului tău
I-e teamă căci se simte copleșit;
Să-l știi departe.

ANTONIU: Nu spui nimănui.

PREZICĂTORUL: Doar ție; dacă joci vreun joc cu el,
Pierzi negreșit; cu mici sorți de izbîndă,
Tot el cîștigă. Strălucirea ta

Pălește lîngă-a lui; cînd ești în preajma-i,
Te pierzi, însă-ți recapeți stăpînirea,
De-ndată ce-i departe.

ANTONIU: Acum du-te
Și spune-i lui Ventidius că-l aștept.

(Iese Prezicătorul.)

Va merge-n Parția. De-i întîmplare
Sau artă, ghicitorul n-a mințit;
De Cezar chiar și zarurile-ascultă,
Norocul lui mi-întrece măiestria.
La sorți cînd tragem și eu am noroc,
Cocoșii lui cîștigă pîn-la urmă
Și prepelițele lui vîrîte-n cerc
Le bat pe ale mele. -Am încheiat
Căsătoria pentru pacea mea,
Dar voi pleca-n Egipt — în răsărit
Îmi stăruie plăcerile. Ventidius,

(Intră Ventidius.)

Te duci în Parția, înscrisu-i gata;
Vino cu mine să ți-l dau.

(Ies.)

SCENA 4

Roma. O stradă. Intră Lepidus, Mecena și Agrippa.

LEPIDUS: Și-acum urmați pe generalii voștri —
Grăbiți-vă.

AGRIPPA: De-ndată ce Antoniu
Va săruta-o pe Octavia.

LEPIDUS: Pîn-ce vă văd în haina de ostaș
Ce-atît vă prinde, sănătate.

MECENA: Lepidus,
Eu cred că vom ajunge la Misenum
'Naintea ta.

LEPIDUS: Aveți un drum mai scurt.
Eu zăbovind cu treburi, cîștigați
Vreo două zile.

AMÎNDOI: Îți dorim izbîndă!
LEPIDUS: Cu bine.

(Ies.)

SCENA 5

Alexandria. Palatul Cleopatrei. Intră Cleopatra, Charmian, Iras și Alexas.

CLEOPATRA: Vreau muzică, e hrana tînjitoare
A-ndrăgostiților.
TOȚI: Hei, muzică!

(Intră Madrian, eunucul.)

CLEOPATRA: De-ajuns, hai, Charmian, la biliard[46].
CHARMIAN: Mă doare brațul, ia-l pe Mardian.
CLEOPATRA: Tot una-i dacă joc cu o femeie
Sau c-un eunuc. Vrei, domnule, să joci?
MARDIAN: Stăpînă, să mă străduiesc.
CLEOPATRA: Cînd e bunăvoință, cît de mică,
Actorul poate fi iertat. Alt'dată.
Dă-mi undița, cîntarea s-o ascult
Pe Nil, din depărtare. Voi momi
Pești cu-aripioare cafenii, cîrligul
Le va străpunge fălcile vîscoase
Și-n timp ce-i scot din apă, îmi voi spune
Că fiecare este un Antoniu,
Și voi striga: „Te-am prins!"
CHARMIAN: Ce rămășaguri
Făceați voi doi, cînd el se da afund,
Și peștele sărat prins în cîrlig
Îl trăgea-n sus!
CLEOPATRA: Ce vremuri! Cum, rîzînd,
Îl necăjeam; și cum în seara-aceea
Am rîs, l-am potolit, și dimineața,
Cam pe la nouă, l-am culcat beat mort
Sub mantii și broboade[47], eu încinsă
Cu spada ce-o purtase la Philippi.
Sol din Italia!

(Intră un sol.)

Cu vești frumoase să-mi dezmierzi urechea,
Prea mult timp văduvită.

SOLUL: Doamnă, doamnă...

CLEOPATRA: De spui că-i mort, tîlhare, îți ucizi
Regina; dacă-i bine și e liber
Ia aurul acesta și-mi sărută
Cele mai groase vine ale mîinii
Ce-au sărutat-o regii, tremurînd.

SOLUL: Întîi e bine, doamnă.

CLEOPATRA: Mai ia aur.
Dar vezi, și despre morți vorbim
Că-s bine; dacă te-ai gîndit așa,
Tot aurul, topit, ți-l torn pe gît.

SOLUL: Ascultă-mă, stăpînă.

CLEOPATRA: Hai, hai, spune.
Dar dac-Antoniu-i sănătos și liber,
Ți-e chipul prea-ncruntat și pari prea trist
Ca să aduci vești bune! De nu-i teafăr,
Să fi venit asemeni unei Furii,
Cu șerpi pe cap, și nu ca om.

SOLUL: M-asculți?

CLEOPATRA: Îmi vine să te bat cît n-ai spus tot.
Dar dacă zici că-i viu, că e prieten
Cu Cezar și nu-i prizonierul lui,
E bine și-am să te înec în aur
Și perle scumpe.

SOLUL: Bine-i.

CLEOPATRA: Bine zici.

SOLUL: Frate cu Cezar.

CLEOPATRA: Ești un om de treabă.

SOLUL: Nicicînd n-au fost atît de buni prieteni.

CLEOPATRA: Te-mbogățesc, așa să știi.

SOLUL: Dar, doamnă...

CLEOPATRA: Nu-mi place „dar“, căci mohorăște tot
Ce-ai spus 'nainte; „dar“? fie-i rușine!
E ca un temnicer ce scoate-afară
Un ucigaș cumplit. Prietene,
Îmi toarnă în ureche tot ce știi,
Și bun și rău: cu Cezar e prieten,
E sănătos, zici, pe deasupra, liber.

SOLUL: Nu, doamnă, liber nu e, n-am spus asta;
L-a-nlănțuit Octavia.

CLEOPATRA: De ce?

SOLUL: De pat, ca să se joace.
CLEOPATRA: Charmian, pălesc.
SOLUL: S-a-nsurat cu ea.
CLEOPATRA: Dea-n tine ciuma cea mai blestemată!

(Îl lovește pînă cînd il doboară la pămînt.)

SOLUL: Răbdare, doamnă.
CLEOPATRA: Cum? Să pici de-aici,

(Îl lovește.)

Nemernice, ori te lovesc în ochi
Ca-n niște mingi, îți smulg părul din creștet.

(Îl tîrăște încoace și încolo.)

Te bat cu sîrmă, pun să te mureze
În saramură.
SOLUL: Nobilă stăpînă,
Nu i-am unit eu, ți-am adus doar vești.
CLEOPATRA: Zi c-ai mințit și-ți dăruiesc o țară,
Te scald în bani; tu m-ai înfuriat,
Iar eu am dat în tine, sîntem chit.
Îți dau mai mult chiar — tot ce-mi poate cere
Sfiala ta.
SOLUL: S-a însurat, stăpînă.
CLEOPATRA: Tîlhare, ai trăit prea mult. *(Scoate cuțitul.)*
SOLUL: Să fug...
Se poate, doamnă? Eu n-am nici o vină. *(Iese.)*
CHARMIAN: Stăpînă milostivă, ține-ți firea!
Omu-i nevinovat.
CLEOPATRA: Nevinovații nu-s feriți de trăsnet.
Înece-se Egiptu-n Nil! cei blînzi
S-ajungă șerpi. Adu-l din nou! Proclétul
M-a scos din minți, dar n-am să-l mușc. Hai, cheamă-l!
CHARMIAN: Nu vine — e-ngrozit.
CLEOPATRA: Nu-i fac nimic.

(Charmian iese.)

Noblețea-și pierd aceste mîini, lovind
Pe unul ce-i ca mine mai prejos;
Doar eu sînt vinovată.

(Charmian și solul intră din nou.)

Vino-ncoace.
Deși-i cinstit, nu-i niciodată bine
S-aduci o veste rea. Cu mii de guri
Solia bună s-o vestești; cea proastă
'Și dă singură de știre cînd o simți.

SOLUL: Eu, doamnă, datoria mi-am făcut-o.

CLEOPATRA: S-a însurat?
Mai mult de-atît n-aș ști să te urăsc —
Chiar dacă mai spui „da".

SOLUL: S-a însurat.

CLEOPATRA: Te piardă zeii! tot așa o ții?

SOLUL: Să mint?

CLEOPATRA: Ah, de-ai minți! — Să se scufunde
Din țara-mi, jumătate — să se facă
Hazna de șerpi solzoși! Pieí! Dac-ai fi
Narcis[48] la chip și încă mi-ai părea
O pocitanie. S-a însurat?

SOLUL: Cer iertăciune, doamnă.

CLEOPATRA: S-a-nsurat?

SOLUL: Te mînii că doresc să nu te mint?
Mă pedepsești fiindcă fac ce-mi spui?
Nu-i drept defel. Octavia i-e soață.

CLEOPATRA: Ah, vina lui te face ticălos;
Tu nu ești vestea-n care crezi orbește!
Hai, pleacă! marfa ce-mi aduci din Roma
E pentru mine prea costisitoare; —
Rămînă-asupră-ți și te piardă!

(Iese solul.)

CHARMIAN: Răbdare, Înălțimea Ta.

CLEOPATRA: Slăvind pe-Antoniu, l-am jignit pe Cezar.

CHARMIAN: De multe ori, stăpînă.

CLEOPATRA: Acum plătesc. Leșin... Charmian, Iras,
Duceți-mă de-aici. Îmi trece. -Alexas,
Roagă-l pe sol să-ți spună fir-a-păr
Cum e Octavia; ce vîrstă are,
Ce fel de fire este, cum i-e părul,
Și dă-mi de știre. *(Iese Alexas.)* Charmian, să plece,
Să nu-l mai văd — ba nu, să stea, chiar dacă
Pictat e ca Gorgona[49] și ca Marte.
(Către Mardian.) Alexas cînd se-ntoarce să ne spună

Cît este de înaltă. — Charmian,
Compătimește-mă, dar nu-mi vorbi.
Și-acum condu-mă în odaia mea.

(Ies.)

SCENA 6

Lîngă Misenum. Pe o ușă intră Pompei, în sunet de tobe și trîmbițe; pe o alta, Cezar, Lepidus, Antoniu, Enobarbus, Mecena, Agrippa, Menas și soldați în marș.

POMPEI: Avînd ostatecei unii de la alții,
Putem vorbi pîn-a lupta.

CEZAR: Așa e —
Întîi să discutăm. De-aceea-n scris
Ți-am arătat ce țeluri urmărim.
Le-ai cumpănit? Încrîncenata-ți spadă
Se va întoarce poate-n teaca ei.
Și-n loc să moară-aici, mulți tineri falnici
Se vor întoarce în Sicilia.

POMPEI: Vă-ntreb pe toți, cei trei locțiitori
Ai zeilor pe-acest pămînt: pe tată
Să-l uite fiul și atîți prieteni,
Cînd voi l-ați răzbunat pe Iuliu Cezar
Ce-l bîntuia pe Brutus la Philippi?
Ce l-a-ndemnat pe Caestus să conspire?
Sau pe cinstitul Brutus, și alți vajnici
Eroi ai libertății să împroaște
Cu sînge Capitoliul? Toți doreau
Un om deopotrivă cu alți oameni!
De-aceea marea spumegă și geme
Sub greul navelor ce-am pregătit
Să biciuiască nerecunoștința Romei
Față de tatăl meu slăvit.

CEZAR: Domol!
Pompei, ne-amenințí în zadar cu flota;
Pe mare mai vorbim. Iar pe pămînt
Te cumpărăm ușor.

POMPEI: Da, pe pămînt
Ai cumpărat o casă de la tata
Și n-ai plătit-o pînă azi[50]. Cum însă

Nici cucul nu-și clădește-un cuib al lui,
Stai, cît mai poți, în ea.

LEPIDUS: Nu ocoli,
Te rog, ce vrem să știm: cum ne-ai primit
Propunerile?

CEZAR: Aici dorim răspuns.

ANTONIU: Și nu la toate; ia în seamă doar
Ce ți-ar prii.

CEZAR: Și ce-ar putea urma
Dacă te-avînți prea mult.

POMPEI: Mi-ați oferit
Sicilia, Sardinia; urmînd ca eu
Să curăț marea de corsari și Romei
Să-i dau măsuri de grîu; dacă primesc,
Ne despărțim cu scuturi necrestate
Și săbii neștirbite.

CEZAR, ANTONIU,
LEPIDUS: Da, așa e.

POMPEI: Aflați dar că aveți în fața voastră
Un om ce se-nvoiește. Antoniu
M-a supărat puțin și sînt silit
Să-mi aduc singur laude. Cînd Cezar
Lupta cu frate-tău iar mama ta
Veni-n Sicilia, a fost primită
Cu toată dragostea.

ANTONIU: Știu, știu, Pompei.
Și-aș vrea să mă plătesc de datorie
În chip mărinimos.

POMPEI: Întinde mîna;
N-aș fi crezut să te-ntîlnesc aici.

ANTONIU: În răsărit sînt paturi moi; noroc
Că m-ai trezit și am venit mai iute
Decît gîndeam.

CEZAR: De cînd nu te-am văzut,
Pari un alt om.

POMPEI: Nu știu ce socoteli
A scris pe chipul meu haina soartă
Dar, ea la inimă nu va ajunge
Spre-a o-nrobi.

LEPIDUS: Noroc și sănătate.

POMPEI: Dea zeii, Lepidus. Ne-am înțeles.
Rămîne doar să scriem învoiala
Și s-o semnăm cu toții.

CEZAR: Cît mai iute.
POMPEI: Pîn-a pleca, prin tragere la sorți,
Să ne poftim la masă între noi.
Ei, cine va începe?
ANTONIU: Eu, Pompei.
POMPEI: Nu, să vedem; dar oricum cazi, ne-ntreci
Cu-alesele-ți bucate egiptene
Aud că Iuliu Cezar s-a-ngrășat
Cu-asemeni bunătăți.
ANTONIU: Că multe-auzi...
POMPEI: Gîndul mi-e bun.
ANTONIU: Și vorba ți-e frumoasă.
POMPEI: Mă rog, am auzit acestea
Cum, iarăși, că Apolodor a dus...
ENOBARBUS: Destul. A dus.
POMPEI: Pe cine?
ENOBARBUS: O regină
Marelui Iuliu Cezar — pe saltea.[51]
POMPEI: Acum te știu — ce faci, viteze?
ENOBARBUS: Bine.
Și bine am să fac — de, patru chefuri
Nu-s de colea.
POMPEI: Dă-mi mîna. Niciodată
Nu te-am urît, doar pică ți-am purtat
Cînd te-am văzut luptînd.
ENOBARBUS: Nu mi-ai fost drag
Din cale-afară, dar te-am lăudat
Cînd meritai de zece ori mai mult
Decît ce-am spus.
POMPEI: Ești sincer și îmi place;
Te prinde de minune.
Poftiți cu toții pe galera mea.
Vă rog...
CEZAR, ANTONIU, LEPIDUS:
Nu vrei să ne conduci?
POMPEI: Veniți.

(Ies toți în afară de Menas și Enobarbus.)

MENAS *(aparte)*: Tatăl tău, Pompei, n-ar fi încheiat niciodată această înțelegere. — Ne-am cunoscut, domnule.
ENOBARBUS: Cred că pe mare.
MENAS: Așa e.
ENOBARBUS: Te-ai descurcat frumos pe apă.

MENAS: Și dumneata pe țărm.
ENOBARBUS: Sînt oricînd gata să laud pe oricine mă laudă, dar ceea ce am făcut eu pe țărm nu se poate tăgădui.
MENAS: Nici ceea ce am făcut eu pe apă.
ENOBARBUS: Da, lucru pe care ai face bine să-l tăgăduiești ca să nu dai de bucluc; pe mare ai fost un tîlhar fără pereche.
MENAS: Iar dumneata pe uscat.
ENOBARBUS: Atunci recunosc că am slujit pe uscat. Dar, Menas, dă-mi mîna; dacă ochii noștri ar veghea în chip de zapcii, ar putea ridica de aici două hoțoaice — două mîini care se sărută.
MENAS: Fețele tuturor bărbaților sînt cinstite, oricum le-ar fi mîinile.
ENOBARBUS: Dar femei cu fața cinstită n-am pomenit.
MENAS: Nu bîrfesc cînd spun că fură inimi.
ENOBARBUS: Am venit aici ca să ne batem cu voi.
MENAS: Mie unuia îmi pare rău că totul se sfîrșește cu beție. Azi Pompei își pecetluiește norocul rîzînd.
ENOBARBUS: Și, hotărît lucru, n-o să-l recîștige plîngînd.
MENAS: Dumneata ai zis. Pe Marc Antoniu nu bănuiam să-l găsim aici. Ia spune: e însurat cu Cleopatra?
ENOBARBUS: Sora lui Cezar se numește Octavia.
MENAS: Așa e, a fost soția lui Caius Marcellus.
ENOBARBUS: Iar acum e soția lui Marc Antoniu.
MENAS: Ce face?
ENOBARBUS: Ăsta-i adevărul.
MENAS: Înseamnă că Cezar și el s-au unit pe viață.
ENOBARBUS: Dacă mi s-ar cere să fac profeții pentru această unire, n-aș vorbi așa.
MENAS: Eu cred că politica a hotărît această căsătorie mai degrabă decît dragostea celor doi.
ENOBARBUS: Și eu zic la fel. Ai să vezi însă că funia ce pare să le înnoade prietenia o să le-o sugrume pînă la urmă. Octavia trăiește ca o sfîntă, e rece și tăcută.
MENAS: Cine nu și-ar dori o asemenea soție?
ENOBARBUS: Cel care nu este așa; adică Antoniu. O să se întoarcă la blidul lui din Egipt; pe urmă, suspinele Octaviei vor stîrni mînia lui Cezar; și, cum ziceam adineaori, ceea ce pare să le întărească înțelegerea va zămisli curînd o mare dezbinare între dînșii. Antoniu iubește pătimaș acolo unde întîlnește patimă. Aici s-a căsătorit numai din socoteală.
MENAS: Se prea poate. Vii pe bord? Vreau să închin în sănătatea dumitale.
ENOBARBUS: Primesc bucuros; în Egipt ne-am dat pe brazdă gîtlejurile.

MENAS: Hai, să mergem.

(Ies.)

SCENA 7

Pe bordul galerei lui Pompei, în dreptul muntelui Misenum. Muzică. Intră doi-trei servitori, cu tăvi.

PRIMUL SLUJITOR: Băiete, acuși au să vină; cîteva picioare au și prins rădăcini, dar le sminteşte cea mai slabă adiere.

AL DOILEA SLUJITOR: Lepidus e-mbujorat.

PRIMUL SLUJITOR: L-au pus să bea drojdia pentru pomanagii.

AL DOILEA SLUJITOR: Unul îl înțeapă pe celălalt, după toane, el le strigă: „Ajunge!", îi potolește, apoi își mai potolește și el setea.

PRIMUL SLUJITOR: Dar în felul acesta se întețește războiul între el și puterea lui de judecată.

AL DOILEA SLUJITOR: De, asta înseamnă să ai trecere la cei mari; mi-e totuna o trestie care nu mi-e de nici un folos ori o halebardă pe care n-o pot ridica.

PRIMUL SLUJITOR: Dacă intri într-o sferă mare și nu vede nimeni că te miști în ea, se cheamă că nu ești alta decît găvanele unde s-ar cuveni să fie ochii — slută zodie pentru obraji!

(Trompete. Intră Cezar, Antoniu, Pompei, Lepidus, Agrippa, Mecena, Enobarbus, Menas și alți căpitani.)

ANTONIU: Așa fac ei: cu-a piramidei trepte
Măsoară apa Nilului și-aflînd
Cît a crescut sau a scăzut, așteaptă
Belșug sau foamete. Cu cît se umflă,
Cu-atît e mai prielnic; dacă scade,
Țăranu-și zvîrle boabele în mîl,
Apoi culege grabnic.

LEPIDUS: Sînt șerpi ciudați pe-acolo?

ANTONIU: Sînt, Lepidus.

LEPIDUS: Șerpii voștri din Egipt cresc acum din nămol mulțumită razelor soarelui; așa se-ntîmplă cu crocodilul.

ANTONIU: E adevărat.

POMPEI: Ședeți, și — niște vin! În sănătatea lui Lepidus!

LEPIDUS: Nu mă simt prea grozav — dar nu-mi vine să plec.

ENOBARBUS: Pleci după ce dormi; pînă atunci, rămîi fără doar și poate.

LEPIDUS: Am auzit că piramidele astea ale lui Ptolemeu sînt grozave; ce mai încoace și încolo, așa am auzit.

MENAS *(aparte, către Pompei)*:
Pompei, o vorbă.

POMPEI *(aparte, către Menas)*:
Spune-mi-o în șoaptă.

MENAS *(aparte, către Pompei)*:
Te rog să vii încoace, căpitane.
Și să asculți ce-ți spun.

POMPEI *(aparte, către Menas)*: O clipă numai —
E vinul pentru Lepidus!

LEPIDUS: Și cum arată crocodilul ăsta?

ANTONIU: Arată cum nu mai arată altceva, e lat cît îi îngăduie lățimea; nu e mai înalt decît este și se mișcă cu propriile lui mădulare. Trăiește din ceea ce îl ține în viață și cînd îl părăsesc elementele, transmigrează.

LEPIDUS: Ce culoare are?

ANTONIU: Culoarea proprie.

LEPIDUS: Năstrușnic șarpe!

ANTONIU: Unde mai pui că lacrimile îi sînt ude.[51]

CEZAR: Crezi că l-ar mulțumi o asemenea zugrăvire?

ANTONIU: Numai dacă Pompei închină un pahar în sănătatea lui; altfel e un mîncăcios înrăit.

POMPEI *(aparte către Menas)*:
La naiba, ce mi tot cînți dintr-astea?
Fă cum te rog. Am mai cerut o cupă!

MENAS *(aparte, către Pompei)*: Dacă mai crezi în mine, vino-ncoace.
Hai, sus!

POMPEI *(aparte, către Menas)*:
Cred c-ai înnebunit. Ce vrei?

(Se scoală și pășește într-o parte.)

MENAS: De cîte ori norocul ți-a surîs,
L-am salutat, descoperindu-mi capul.

POMPEI: Știu, m-ai slujit cu cinste. Altceva?
Noroc la toată lumea!

ANTONIU: Lepidus,

Fugi de nisipurile mișcătoare —
Să nu te-afunzi în ele.

MENAS: Ai vrea să fii stăpînul lumii?

POMPEI: Cum?

MENAS: Am zis: ai vrea să fii stăpînul lumii?

POMPEI: E cu putință?

MENAS: Numai să primești!
Deși mă crezi sărac, eu pot să-ți dau
Întreaga lume.

POMPEI: Ai băut cam mult.

MENAS: Nu m-am atins de vin, Pompei. Cutează
Și ai să fii un Zeus pe pămînt,
Stăpînitor a tot ce este-ncins
De mări și ceruri.

POMPEI: Cum anume, spune-mi.

MENAS: Cei trei împărțitori ai lumii sînt
Pe vasul tău. Mă lași să tai otgonul,
Ieșim în larg, eu îi sugrum și toate
Sînt ale tale.

POMPEI: De făceai acestea
Fără să-mi spui! Slujirea ta cinstită
E una, alta-i mîrșăvia mea.
Onoarea e urmată de cîștig,
Nu invers. Și să-ți pară rău că limba
Ți-a dat pe față fapta. Neștiută,
Aș fi găsit că e un lucru bun;
Acum o înfierez. Uită și bea.

MENAS (*aparte*): De azi încolo
Nu-ți mai urmez norocul scăpătat.
Cînd cauți și nu iei cînd ai găsit,
Nu mai găsești a doua oară.

POMPEI: Lepidus trăiască!

ANTONIU: Pe țărm cu el, închin în locul lui.

ENOBARBUS: La mulți ani, Menas!

MENAS: Vivat, Enobarbus!

POMPEI: Plin ochi pocalul!

ENOBARBUS (*arătînd spre slujitorul care-l tîrăște afară pe Lepidus*)
Voinic, băiatul, Menas.

MENAS: Așa zici tu?

ENOBARBUS: Nu duce-n cîrcă-a treia parte-a lumii?

MENAS: O parte beată; de-ar fi toată-așa,
Să meargă ca pe roate!

ENOBARBUS: Păi, unge-le — mai bea.

MENAS: Hai, hai.
POMPEI: Nu-i înc-un chef ca-n Alexandria.
ANTONIU: Mai e puțin — hai, vasele ciocniți!
Beau pentru Cezar!
CEZAR: Tare m-aș lipsi!
Mi-s creierii cleioși și ca să-i spăl
E o corvoadă.
ANTONIU: Fii copil al vremii.
CEZAR: Golește cupa și răspund;
Deși mai bine n-aș bea patru zile
Decît să torn în mine-atîta.
ENOBARBUS *(către Antoniu)*: Ce zici, împărate,
Dansăm o bacanală[53] egipteană
În cinstea vinului?
POMPEI: Hai, brav ostaș.
ANTONIU: Păi să ne luăm de mînă
Pînă cînd mintea nu ni s-a-necat
În dulcea Lethe.
ENOBARBUS: Apucați-vă de mînă.
Cît muzica ne bubuie-n urechi,
V-așez în rînd, apoi băiatul cîntă
Și voi țineți refrenul cît mai tare.

(Cîntă muzica. Enobarbus le prinde mîinile.)

CÎNTEC

Vino, Bachus, rege peste vii
Cu ochi roși și forme durdulii!
Grijile-n butoi ne stinge,
Fruntea cu ciorchini ne-o-ncinge;
Ne-adapă pîn-ce lumea toată
Se-nvîrte ca o roată!

CEZAR: Ce-ai vrea mai mult? Pompei, somn dulce. Frate,
Să mergem. Treburi grele osîndesc
Această ușurință. Domnii mei,
Plecăm, obrajii mi-ați văzut în flăcări.
Mai slab ca vinu-i bravul Enobarbus
Iar limba mea despică ce rostește;
Pe toți aproape ne-a făcut bufoni
Urîta mască, ce mai. Noapte bună.
Antoniu, mîna.
POMPEI: Te încerc pe țărm.
ANTONIU: Bineînțeles; dă-mi mîna.
POMPEI: Ah, Antoniu,

Ţii casa tatii. Dar sîntem prieteni!
Coboară-n vasul meu.

ENOBARBUS: Vezi, Menas, să nu cazi!

(Ies toţi în afară de Enobarbus şi Menas.)

MENAS: Nu merg pe ţărm. Hai în cabina mea.
Ce fluiere şi trîmbiţe şi tobe!
Neptun s-audă cum ne despărţim
De-aceşti mai mari. Zbieraţi pîn-o-ţi crăpa!

(Trompete, tobe.)

ENOBARBUS: Hoo! Zic eu. Şapca mi-e aici.
MENAS: Hai, nobil căpitan, hai. Hoo!

(Ies.)

ACTUL III

SCENA 1

Cîmpie în Siria. Intră Ventidius, ca după o victorie, cu Silius și alți romani, ofițeri și soldați; trupul neînsuflețit al lui Pacorus e purtat înaintea lui Silius.

VENTIDIUS: Ești la pămînt, săgetătoare[54] Parția,
Și soarta a voit ca să-l răzbun
Pe Marcus Crassus. Fiul mort al regelui
Să fie dus în fața oastei noastre.
Orodes,[55] astfel a plătit Pacorus
Moartea lui Crassus.

SILIUS: Nobile Ventidius,
Deși de sînge part ți-e caldă spada,
Parții fugari se-ațin. Pleacă-n galop
Prin Media,-ntre Tigru și Eufrat,
Și prinde-i unde se-aciuiesc. Antoniu
Te va purta în care de triumf
Și creștetul cu lauri îți va-ncinge.

VENTIDIUS: Nu, Silius, am făcut destul. Cei mici
În stare sînt de fapte mult prea mari;
Iar cînd stăpînul e plecat, mai bine-i
Să nu desăvîrșim ceva ce-aduce
Prea multă faimă. Cezar și Antoniu
Au biruit mai mult prin ofițeri,
Ca prin ei înșiși; Sossius, comandantul
Trimis în Siria de către-Antoniu,
A cunoscut dizgrația fiindcă
Prea iute s-a acoperit de lauri.
Cel ce-n război și-ntrece căpitanul
Devine căpitanul lui; și rîvna,
Virtutea ostășească, mai curînd
Alege pierderea decît cîștigul
Care-l întunecă.

Aș face încă multe pentru-Antoniu,
Dar l-aș jigni și nu mi-ar recunoaște
Cel mai mic merit.

SILIUS: Ai o-nțelepciune
Fără de care spada și ostașul
Ar fi totuna. Ai de gînd să-i scrii?

VENTIDIUS: Da, să-i arăt, umil, ce-am săvîrșit
De dragul unui nume magic în război,
Cum sub a sale flamuri, cu soldați
Plătiți mărinimos, i-am scos din luptă
Pe neînfrînții parți călări.

SILIUS: Unde-i acum?

VENTIDIUS: Zorește spre Atena, să ne-aștepte
Cu grosul oștilor acolo. Înainte!

(Ies.)

SCENA 2

*Roma. Anticameră în casa lui Cezar. Pe uși diferite intră **Agrippa** și **Enobarbus**.*

AGRIPPA: S-au despărțit frățînii?

ENOBARBUS: Cu Pompei
S-au înțeles. El a plecat; ceilalți
Își pun parafele. Octavia,
Aflînd că va pleca din Roma, plînge;
Cezar e trist, iar Lepidus, cum spune Menas,
După ospățul lui Pompei a dat
În boala dragostei.

AGRIPPA: Dragul de el!

ENOBARBUS: Bărbat ales — și cum ține la Cezar!

AGRIPPA: O fi, dar pe Antoniu îl adoră!

ENOBARBUS: Cezar e-un Iupiter al omenirii.

AGRIPPA: Zeul lui Iupiter este Antoniu.

ENOBARBUS: Dar Cezar, Cezar e neîntrecut!

AGRIPPA: O, tu, Antoniu, pasăre-arăbească![56]

ENOBARBUS: Zi „Cezar" și cu asta ai spus tot.

AGRIPPA: I-a ridicat în slăvi pe amîndoi.

ENOBARBUS: Pe Cezar îl iubește cel mai mult;
Pe-Antoniu, tot așa; inimi, cuvinte,
Tropi, scribi, poeți și barzi, nu pot gîndi,

Rosti, picta, descrie, măsura
Iubirea-i pentru Marc. Cît despre Cezar,
Jos, în genunchi!

AGRIPPA: Ce dragi i-s amîndoi!

ENOBARBUS: Ei sînt elitre pentru-acest gîndac.

(Se aud trompete.)

Auzi? Pe cai! Te las, nobil Agrippa.

AGRIPPA: Noroc, vrednic ostaș, și mergi cu bine.

(Intră Cezar, Antoniu, Lepidus și Octavia.)

ANTONIU: Pînă aici.

CEZAR: Cu tine duci din mine-o bună parte;
N-o da uitării. Surioară, fii
Desăvîrșită soață, cum te-nchipui,
Și pot jura că te vei dovedi.
Virtutea pîn-la urmă ne-a unit,
Cinstite-Antoniu, numai să nu surpe
Cetatea dragostei, precum berbecul,
Căci dragostea a fost mortarul ei,
De-ajuns ea singură pentru unire.

ANTONIU: Te-arăți neîncrezător din cale-afară —
Nu mă jigni.

CEZAR: Ajunge.

ANTONIU: N-ai să afli,
Oricît vei căuta, temei de bănuială;
Te apere, dar, zeii și romanii
Să-și pună inimile-n slujba ta!
Aici ne despărțim.

CEZAR: Cu bine, dragă surioară, vremea
Să te răsfețe și cu voie bună
Să-ți umple sufletul. Cu bine!

OCTAVIA: Scump frate!

ANTONIU: E april în ochii ei
Și primăvara dragostei se-arată.
Prin revărsări de lacrimi. Fii voioasă.

OCTAVIA: De casa lui ai grijă, Cezar, și...

CEZAR: Ce e, Octavia?

OCTAVIA: Să-ți spun în șoaptă.

ANTONIU: Nici limba nu-i ascultă inima,
Nici inima nu-i stăpînește glasul;
E-un fulg de lebădă șovăitor
Pe creastă, înainte de reflux.

ENOBARBUS *(aparte, către Agrippa)*:
Cum, plînge Cezar?

AGRIPPA *(aparte către Enobarbus)*:
Are-un nor pe față.

ENOBARBUS *(aparte, către Agrippa)*:
Adică n-are-n frunte o stea albă,
Asta e rău pentru un cal[57], dar mi-te
Pentru un om.

AGRIPPA *(aparte, către Enobarbus)*:
Te-ntrebi de ce? Antoniu
Cînd l-a văzut ucis pe Iuliu Cezar
A plîns cu hohote; iar la Philippi
A plîns cînd l-a găsit pe Brutus mort.

ENOBARBUS *(aparte, către Agrippa)*:
Avea o scurgere la ochi — putea
Să zică că sînt lacrimi de durere;
Cînd îl vedeam, plîngeam și eu.

CEZAR:
Nu, scumpo,
N-am să te uit; și gîndu-mi iubitor
Va merge-n pas cu timpul.

ANTONIU:
Lasă, Cezar,
Mă voi întrece-n dragoste cu tine.
Vezi, ești al meu. *(Îl îmbrățișează.)* — Însă acum te las
În grija zeilor.

CEZAR:
Fiți fericiți!

LEPIDUS:
Întregul roi de stele să-ți îndrume
Seninul drum!

CEZAR:
Cu bine! *(O sărută pe Octavia.)*

ANTONIU:
Bun rămas!

(Sunet de trompete. Ies.)

SCENA 3

Alexandria. Palatul Cleopatrei. Intră Cleopatra, Charmian, Iras și Alexas.

CLEOPATRA: Unde e solul?

ALEXAS: Nu-și dă ghes să intre.

CLEOPATRA: Ei, haide, vino-ncoace.

(Intră solul.)

ALEXAS: Doamnă, nici Irod
N-ar cuteza să te privească-n ochi
Cînd nu ești veselă.
CLEOPATRA: Eu îi vreau capul,
Însă prin cine pot să-l dobîndesc
Cînd e plecat Antoniu? Vino-ncoace.
SOLUL: Stăpînă!
CLEOPATRA: Pe Octavia-ai văzut-o?
SOLUL: Da, doamnă.
CLEOPATRA: Unde?
SOLUL: Înălțimea ta, la Roma.
În față am privit-o, cînd mergea,
'Ntre frate-său și Antoniu. E înaltă.
CLEOPATRA: Ca mine?[58]
SOLUL: Nu e, doamnă.
CLEOPATRA: Ai auzit-o?
Îi e pițigăiată vocea? Joasă?
SOLUL: Am auzit-o — are-o voce spartă.
CLEOPATRA: Păi, da — nu poate s-o iubească mult.
CHARMIAN: Nici vorbă s-o iubească! Auzi, Isis.
CLEOPATRA: Așa e, ce mai: mută și pitică!
Pășește maiestos? Zi, dacă știi
Ce-nseamnă maiestatea!
SOLUL: Se tîrăște;
Ori merge, ori stă locului, totuna-i;
Juri că nu are viață, că-i doar trup,
Statuie, nu ființă.
CLEOPATRA: Așa crezi?
SOLUL: Da, sau sînt orb.
CHARMIAN: Trei egipteni și încă
Ochi n-ar avea mai buni.
CLEOPATRA: Văd, se pricepe.
N-are nimic atrăgător într-însa.
Judecă bine omul.
CHARMIAN: De minune.
CLEOPATRA: Cîți ani să aibă?
SOLUL: A fost văduvă.
CLEOPATRA: Ha! văduvă! Auzi-l, Charmian!
SOLUL: Cred că treizeci.
CLEOPATRA: Și fața cum i-e: lungă sau rotundă?
SOLUL: Ca luna plină.
CLEOPATRA: Asemeni oameni sînt cam prostănaci.[59]
Și părul?

SOLUL: Părul e închis, iar fruntea
Îngustă peste poate.
CLEOPATRA: Ține aur,
Și iartă-mă că m-am purtat urît.
Te iau din nou în slujbă, căci îmi pari
Om de nădejde. Mergi, te pregătește,
Eu scriu scrisorile-ntre timp.

(Iese solul.)

CHARMIAN: E vrednic,
CLEOPATRA: Așa-i; l-am îmbrîncit și-mi pare rău.
Din cîte spune el, ființa asta
Nu-i cine știe ce.
CHARMIAN: Nu e, stăpînă.
CLEOPATRA: El știe ce înseamnă maiestatea.
CHARMIAN: Cum să nu știe, preaslăvită Isis!
Doar te-a slujit atîta vreme.
CLEOPATRA: Voiam să-l mai descos; dar n-are-a face.
Să vii cu el în camera în care
Mă duc să scriu. Poate că iese bine.
CHARMIAN: Așa va fi, stăpînă.

(Ies.)

SCENA 4

Atena. Cameră în casa lui Antoniu. Intră Antoniu și Octavia.

ANTONIU: Nu, nu, Octavia, nu doar acestea,
Și mii de lucruri ce pot fi iertate,
Dar pe Pompei l-a atacat din nou,
Și-a scris diata și-a citit-o-n public;
De mine și-a adus aminte rar
Și cînd a fost silit, m-a lăudat
Cu vorbe reci și-n scîrbă, ca și cum
Nu meritam; cînd i s-a dat prilejul
Să-mi pomenească numele, n-a vrut
Sau l-a rostit scrîșnind din dinți.
OCTAVIA: Stăpîne,
Nu crede toate sau nu le mai pune
La suflet. Vrajba voastră m-a făcut
Soție cum n-a fost mai urgisită,

Rugîndu-mă eu pentru amîndoi.
Își rîd de mine zeii cînd le cer:
„Păziți-mi soțul!“ și-i implor apoi:
„Păziți-mi fratele!“ Să-nvingă-Antoniu,
Să-nvingă Cezar, iar o rugăciune
Dezice pe cealaltă, nu e chip
Să le împac.

ANTONIU: Dragă Octavia,
Iubirea ta mai mare-adăpostește-o
Acolo unde-i mai ferită. Eu
Mă pierd pe mine dacă-mi pierd onoarea.
Mai bine nu-s al tău decît al tău
Și fără lauri. Însă, cum ai vrut,
Rămîi mijlocitoare între noi.
Deocamdată, eu fac pregătiri
Pentru război, și-acestea vor umbri
Pe cele-ale lui Cezar. Te grăbește.
Ți s-a-mplinit dorința.

OCTAVIA: Mulțumită ție.
Mă facă Zeus cel puternic slabă,
A voastră slabă împăciuitoare!
Războaiele-ntre voi ar semăna
Cu-o lume spintecată-n care morții
Ar astupa spărtura.

ANTONIU: Cînd crezi că l-ai găsit pe vinovat,
Întoarce-i spatele, deoarece
Cusururile nu ni-s deopotrivă
Ca dragostea la fel să ți se-mpartă.
Adună-ți lucrurile, cheltuiește
Cît vrei, și iți alege-nsoțitori.

(Ies.)

SCENA 5

Atena. O altă încăpere. Enobarbus și Eros se întîlnesc pe scenă.

ENOBARBUS: Ce se mai aude, prietene Eros?
EROS: Vești ciudate, domnule.
ENOBARBUS: Adică?
EROS: Cezar și Lepidus au pornit cu război împotriva lui Pompei.
ENOBARBUS: Știam. Dar cine a biruit?

EROS: După ce s-a folosit de Lepidus în luptele cu Pompei, Cezar nu l-a mai recunoscut ca tovarăș, nu a împărțit cu el gloria învingătorului și, mai mult, l-a învinuit că i-a scris, altădată, niște scrisori lui Pompei, apoi, condamnîndu-l cu de la sine putere, l-a arestat; așa că bietul triumvir o să zacă în temniță pînă cînd moartea îi va lărgi hotarele.

ENOBARBUS: Așadar, două fălci, doar două, au
De mistuit o lume-ntreagă, totuși,
Se macină-ntre ele. Unde e Antoniu?

EROS: Strivește pe-o alee în grădină
Stratul de stuf, strigă „tîmpitul Lepidus"
Și jură să-l dea morții pe-ofițerul
Ce i-a luat viața lui Pompei[60].

ENOBARBUS: Flota e gata.

EROS: Spre Cezar și Italia. Puteam
Să-ți spun aceste știri și mai tîrziu.
Domitius, stăpînul meu te-așteaptă.

ENOBARBUS: N-o fi nimic, dar de! Du-mă la dînsul.

EROS: Să mergem.

(Ies.)

SCENA 6

Roma. Casa lui Cezar. Intră Agrippa, Mecena și Cezar.

CEZAR: Și cîte altele n-a săvîrșit
În Alexandria,-mpotriva Romei!
Într-o tribună de argint din piață,
Pe tronuri de-aur, el și Cleopatra
Au fost înscăunați; mai jos ședea
Cezarion[61], ce-i zic ei fiu al tatii,
Cu toți bastarzii zămisliți de dînșii
În jarul poftelor. Ei i-a dat Egiptul
Numind-o și regină-n Cipru, Lidia
Și Siria de jos.

MECENA: Față cu lumea?

CEZAR: Pe scena publică pe care joacă
Regi peste regi ca și-a numit feciorii;
Lui Alexandru i-a dat Parția,
Media Mare și Armenia;
Lui Ptolemeu,[62] Cilicia, Fenicia

Și Siria; atunci, ca și 'nainte —
Așa se spune —, cînd primea la curte,
Era-mbrăcată ca zeița Isis.

MECENA: Se cade Roma să cunoască-acestea.

AGRIPPA: Scîrbită cum e de-ndrăzneala lui,
Se va înstrăina de el cu totul.

CEZAR: Poporul știe; știe și pe cine
Dă vina dînsul.

AGRIPPA: Da? Pe cine-anume?

CEZAR: Pe Cezar — cînd am smuls Sicilia
Din mîna lui Pompei, noi nu i-am dat
Ce parte i se cuvenea. Mai spune
Că a împrumutat niște corăbii
Și nu i le înapoiem. Și iarăși,
E supărat că Lepidus e-nchis
Și că ne-am însușit averea lui.

AGRIPPA: Acestea cer răspuns, mărite Cezar.

CEZAR: L-am dat, și solul a purces. I-am scris
Că Lepidus a devenit prea crud,
Că-i samavolnic și a meritat
Ce i se-ntîmplă; că din tot ce-am cucerit
Îi dau o parte; însă în Armenia
Și-n alte țări pe care le-a subjugat
Am și eu drepturi.

MECENA: Nu va recunoaște.

CEZAR: Atunci nici eu nu-mpart nimic cu el.

(Intră Octavia cu suita.)

OCTAVIA: Noroc bun, Cezar, dregători! Ah, Cezar!

CEZAR: Și eu care-ți ziceam dezmoștenită!

OCTAVIA: Nu mi-ai zis astfel, nici nu ai temei.

CEZAR: De ce te-ai furișat astfel? Nu vii
Ca sora mea; pe soața lui Antoniu
N-o-ntîmpină un ușier, ci-o oaste
Iar nechezatul cailor vestește
Sosirea ei cu ceasuri mai devreme.
Se cuvenea ca-n pomii de pe drum
Să stea ciorchini de oameni așteptînd
Cu sufletul la gură; mai mult, colbul
Stîrnit de nesfîrșitele-ți cohorte
Să urce-n cer; dar ai venit la Roma
Ca fata-n tîrg,] iar noi nu te-am primit
Cu fastul dragostei, fără de care

Aceasta-i ca și cum n-ar fi; se cuvenea
Să te-ntîlnim cu pompă și mai multă
Pe mare și pămînt.

OCTAVIA: Frate drag,
De bună voie am venit așa.
Stăpînul meu Antoniu a aflat
Că pregătești război și-această veste
Atît m-a zdruncinat că i-am cerut
Îngăduința să mă-ntorc.

CEZAR: Și el
Ți-a dat-o, bineînțeles, căci ești
O piedică-ntre pofta lui și dînsul.

OCTAVIA: De ce vorbești așa?

CEZAR: Îl urmăresc
Și tot ce face îmi șoptește vîntul.
Acum pe unde este?

OCTAVIA: În Atena.

CEZAR: Nu e, sărmană soră, Cleopatra
L-a și chemat la ea. Și-a dat imperiul
Unei stricate și cu ea ridică
Pe regii lumii la război: pe Bocchus,
Regele Libiei, pe Archelau
Al Paflagoniei; regele trac Adallas,
Pe-arabul Manchus, pe Irod iudeul,
Pe Mitridate, rege-n Comagene,
Pe Polemon și pe Amintas, regi
În Media și Lycaonia[63];
Și multe alte sceptre.

OCTAVIA: Vai de mine!
Mi-a frîntă inima-ntre doi prieteni
Ce se urăsc!

CEZAR: Bine-ai venit aici.
Numai scrisorile ce mi-ai trimis
Mi-au înfrînat mînia, pînă cînd
Am înțeles cît ești de înșelată
Și eu cît de primejduit. Sus fruntea!
Nu te-ndoi sub neînduplecata
Poruncă-a vremii și destinul lasă-l
Să ducă lucrurile, nehulit,
Spre țelul lor. Bine-ai venit la Roma,
Comoară scumpă! Ești nedreptățită
Din cale-afară; iar slăviții zei
Ne fac pe toți cărora ne ești dragă

Slugi ai dreptății tale. Să te simți
Cît mai în largul tău.

AGRIPPA: Bine-ai venit!

MECENA: Bine-ai venit, domniță. 'Ntreaga Romă
Te prețuiește mult și te deplînge.
Numai Antoniu, adulter și mîrșav,
'Ți întoarce spatele și marea-i oaste
O dă acestei tîrfe care-o-ndreaptă
'Mpotriva noastră.

OCTAVIA: Chiar așa să fie?

CEZAR: Așa e. Surioară, bun venit;
Te rog, învață să fii răbdătoare.

(Ies.)

SCENA 7

Lîngă Actium. Tabăra lui Antoniu. Intră Cleopatra și Enobarbus.

CLEOPATRA: Îți amintesc eu, n-avea nici o grijă.

ENOBARBUS: De ce, de ce, de ce te superi?

CLEOPATRA: Ziceai să stau de-o parte de război,
Fiindcă nu se cade.

ENOBARBUS: Și-am greșit?

CLEOPATRA: Cum nu mă poate-mpiedica nimic,
De ce să nu iau parte?

ENOBARBUS *(aparte)*: Ți-aș răspunde:
Dac-am sluji și calului și iepei,
S-ar duce calul; iapa l-ar purta
Și pe soldat și calul lui.

CLEOPATRA: Ce-ai spus?

ENOBARBUS: Cînd ești cu-Antoniu-l zăpăcești: îi furi
Din inimă, din minte și din vreme —
De neiertat. Și-așa e-nvinuit
De ușurință — cei din Roma spun
Că doamnele-ți și Photinus eunucul
Conduc acest război.[64]

CLEOPATRA: Ah, ineca-s-ar Roma
Și putrezi-le-ar limbile acelor
Ce ne bîrfesc! Plătim pentru război
Și stînd la cîrma țării eu iau parte
Ca un bărbat. Nu mai vorbi-mpotrivă,

În spate n-am să stau.

(Intră Antoniu și Canidius.)

ENOBARBUS: Am isprăvit.
Vine-mpăratul.

ANTONIU: Nu-i ciudat, Canidius,
Că din Tarentum și Brundisium
Prin marea Ionică-a trecut cu grabă
Și-a cucerit Toryne[65]? Știai, scumpo?

CLEOPATRA: Iuțeala o admiră cel mai mult
Delăsătorii.

ANTONIU: E-o mustrare bună
În gura celor mai aleși cînd vor
Să-și bată joc de lene. Noi, Canidius,
Îl înfruntăm pe mare.

CLEOPATRA: Cum, pe mare?

CANIDIUS: De ce gîndești așa?

ANTONIU: Acolo ne provoacă.

ENOBARBUS: Și tu l-ai provocat la luptă dreaptă.

CANIDIUS: Și la Pharsalia să duceți bătălia;
Pompei acolo s-a luptat cu el;
Dar n-a primit, știind că ești mai tare;
Nici tu să nu primești ce-ți cere el.

ENOBARBUS: N-ai marinari destoinici pe corăbii —
Sînt catîrgii, secerători și oameni
Luați cu de-a sila; iar în flota lui
Mulți au luptat adesea cu Pompei;
Au vase iuți, a' tale sînt greoaie;
Nu, nu primi; nu te-njosești cerîndu-i
Să lupte pe uscat.[66]

ANTONIU: Pe mare, vreau pe mare.

ENOBARBUS: Te lepezi, dar de arta ostășească
De care-ai dat dovadă pe uscat,
Îți zăpăcești oștirea-alcătuită
Din oameni încercați, multa-ți știință
N-o dovedești prin fapte, ocolești
Un drum ce-l știi și te încrezi în soartă.

ANTONIU: Eu lupt pe mare.

CLEOPATRA: Am șaizeci de vase
Mai bune decît sînt ale lui Cezar.

ANTONIU: Corăbiile șubrede le ardem,
Apoi, cu cele bine echipate,

Îl atacăm pe Cezar cînd e-aproape
De capul Actium. Dacă dăm greș,
Mutăm războiul pe uscat.

(Intră un sol.)

Ce este?

SOLUL: E-adevărat, stăpîne,-a fost zărit
Cezar a luat Torine.

ANTONIU: Să fie-acolo dînsul? Nu se poate.
Ciudat, cu-atîți soldați... Pe țărm, Canidius,
Să ai nouăsprezece legiuni
Și călăreți douăsprezece mii.
Pe vas, hai, scumpă Thetis[67]!

(Intră un soldat.)

Ce-i voinice?

SOLDATUL: Mărite doamne, nu lupta pe mare,
Nu te încrede-n scînduri putrezite!
Mint oare-aceste răni, această spadă?
În apă să se-afunde egiptenii
Și fenicienii, noi am cucerit
Luptînd pe țărmuri, pas cu pas[68].

ANTONIU: Ei, haide.

(Antoniu, Cleopatra și Enobarbus ies.)

SOLDATUL: Pe Hercule, eu cred că am dreptate.

CANIDIUS: Ai, brav ostaș; dar el ce face nu e
Din voia lui; conducătorul nostru
Este condus iar noi sîntem în slujba
Femeilor.

SOLDATUL: Păstrați întregi pe țărm
Și legiunile și călăreții?

CANIDIUS: Marcus Octavius, Marcus Iusteius,
Caelius, Publicola, sînt pentru mare;
Dar noi stăm pe uscat. Cezar se mișcă
Nenchipuit de iute.

SOLDATUL: De la Roma oastea lui
Pleca-n atîtea părți că înșela
Orice iscoadă.

CANIDIUS: Cine-i ține locul?

SOLDATUL: Se pare unul Taurus.

CANIDIUS: Îl știu.

(Intră un sol.)

SOLUL: Măria Sa îl cheamă pe Canidius.

CANIDIUS: Însărcinată, vremea naște vești
Din clipă-n clipă.

(Ies.)

SCENA 8

Cîmpie lîngă Actium. Intră Cezar și Taurus, urmați de soldații lor în marș.

CEZAR: Taurus!

TAURUS: Stăpîne?

CEZAR: Nu ataca pe țărm, ții oastea-ntreagă
Cît n-am sfîrșit pe mare și faci numai
Ce-i scris aici; norocul nostru-atîrnă
De-aceste clipe.

(Ies.)

(Intră Antoniu și Enobarbus.)

ANTONIU: Așează trupele pe coasta-aceea
Ca să putem vedea cam la ce număr
Ajung corăbiile lor și astfel
Să facem ce-i de cuviință.

(Ies.)

Printr-o parte a scenei, Canidius și armata sa trec în marș; prin altă parte, trece Taurus, locțiitorul lui Cezar. Se aud apoi zgomotele unei lupte pe mare. Strigăte de luptă. Intră Enobarbus.

ENOBARBUS: Prăpăd, prăpăd, nu pot să mai privesc.
Antoniade[69], amiralul egiptean,
Și flota-i de șaizeci de vase fug,
Au întors cîrma, ceruri!

(Intră Scarus.)

SCARUS: Zei, zeițe
Și tot soborul!

ENOBARBUS: De ce-ți ieși din fire?

SCARUS: Bogata parte-a lumii, din prostie,
Ne scapă printre degete — adio,
Regate și provincii.

ENOBARBUS: Lupta cum e?

SCARUS: Ciumă buboasă pentru noi, și moarte.
Nerușinata gloată egipteană,
Mînca-o-ar lepra! 'N toiul încleșterii,
Cînd cumpăna părea să se încline,
Ușor în partea noastră, ce să vezi?
Mușcată parcă de-un tăun ca vaca
În iunie, dînsa ridică pînza
Și dă bir cu fugiții.

ENOBARBUS: Da, am văzut. Privirea
Mi s-a întunecat și n-am putut
Să mă mai uit.

SCARUS: Cînd ea ieșise-n vînt,
Antoniu, jertfa farmecelor,
Se înfoie ca un rățoi bătrîn
Și-o luă pe urma ei, uitînd de luptă.
N-am mai văzut asemeni josnicie,
Asemeni terfelire-a experienței,
Curajului și cinstei.

ENOBARBUS: E prăpăd!

(Intră Canidius.)

CANIDIUS: Pe mare, sorții noștri de izbîndă
Se-neacă jalnic. Dacă generalul
Era el însuși, am fi biruit;
Dar, vai, ne-a arătat cum să fugim
Prin pilda-i rușinoasă.

ENOBARBUS: Așa stau lucrurile? Vai de noi!

CANIDIUS: Toți au fugit înspre Peloponez.

SCARUS: Nici n-a fost greu...

CANIDIUS: Acolo am s-aștept
Ce-o mai veni. 'I încredințez lui Cezar
Soldații mei și caii. Șase regi
Mi-arată cum să mă predau.

ENOBARBUS: Eu, totuși, voi urma
Norocul vătămat al lui Antoniu,
Chiar dacă judecata-mi spune altfel.

(Ies.)

SCENA 9

Alexandria. Palatul Cleopatrei. Intră Antoniu cu însoțitori.

ANTONIU: Pămîntu', rușinat, îmi poruncește
Să nu-l mai calc. Veniți aici, prieteni:
Am înnoptat în lume și nicicînd
N-o să-mi mai aflu drumul. Am un vas
Ticsit cu aur; luați-l, împărțiți-l;
Fugiți și vă-mpăcați cu Cezar.

TOȚI: Noi?

ANTONIU: Prin fuga mea i-am învățat pe lași
Ce-au de făcut. Plecați, prieteni dragi.
Pe drumul ce-am ales voi merge singur.
Comoara mea e-n port. Plecați și luați-o.
Roșesc, vai, doar la gîndul faptei mele,
Chiar perii se zburlesc pe cap: cei albi
Îi mustră pentru pripă pe cei negri
Și-aceștia îi învinuiesc pe primii
Că sînt fricoși și s-au smintit. Plecați,
O să vă dau scrisori către prieteni
Ca să v-ajute. Nu vă întristați,
Mîhnirii nu-i răspundeți prin mîhnire.
Urmați povața deznădejdii mele:
Să fie părăsit acela care
S-a părăsit pe el. Mergeți în port,
Vă dăruiesc și aurul și vasul.
Lăsați-mă puțin, vă rog; acum
Nu mai am dreptul să vă poruncesc,
De-aceea și vă rog. V-ajung curînd.

(Se așează.)

(Intră Cleopatra, susținută de **Charmian** *și* **Eros;** *apoi Iras.)*

EROS: Nu, bună doamnă, mergi și liniștește-l.

IRAS: Da, liniștește-l, nobilă regină.

CHARMIAN: Ajută-l. Dar ce este?

CLEOPATRA: Vreau să stau jos. Iunona[70], ah!

ANTONIU: Nu, nu, nu, nu.

EROS: Vezi, doamne, ce se-ntîmplă-aici?

ANTONIU: Rușine, vai, rușine!

CHARMIAN: Stăpînă!

IRAS: Împărăteasa noastră!

EROS: Stăpîne-al meu, stăpîne!
ANTONIU: Stăpîn e Cezar! La Philippi spada
Ca dansatorii[71] și-o-juca, iar eu
Îi răpuneam pe ogîrjitul Cassius
Și Brutus visătorul; el lucra
Prin alții; ce-i un cîmp de bătălie
N-avea habar. Și-acum... Dar ce-are-a face.
CLEOPATRA: Stați mai în spate.
EROS: Regina, doamne-al meu, regina.
IRAS: Du-te la el, stăpînă, și vorbește-i.
Nu se mai recunoaște de rușine.
CLEOPATRA: Atunci, mă sprijiniți, ah, ah.
EROS: Stăpîne, scoală-te, vine regina;
Plecat i-e capul și-ar putea să moară.
Dacă n-o mîngîi ca s-o-nzdrăvenești.
ANTONIU: Renumele mi l-am pătat
Prin rătăciri nevrednice.
EROS: Regina.
ANTONIU: Vezi, șarpe-al Nilului, unde m-ai dus?
Rușinea mi-o citesc în ochii tăi,
Și ei îmi spun că tot ce las în urmă
Mînjit e de necinste.
CLEOPATRA: Iartă-mi, doamne,
Fricoasele corăbii! Nu credeam
Că tu mă vei urma.
ANTONIU: Știai prea bine
Că m-ai legat de cîrma ta cu funii
Ce mă vor trage după ea. Știai
Că ești stăpîna cugetului meu,
Că la porunca ta, voi înfrunta
Pe zei.
CLEOPATRA: Iertare!
ANTONIU: -Acum va trebui
Să-i scriu țîngăului umile cereri,
Să mint, să mă prefac, să-nghit, eu, care
Făceam ce vreau cu-o jumătate-a lumii,
Nenorocind sau fericind. Știai
Că m-ai înfrînt deplin și spada mea
Slăbită de iubirea ce ți-o port,
Te va sluji oricînd.
CLEOPATRA: Iertare, doamne!
ANTONIU: Nu plînge,-o lacrimă de-a ta-i mai mult
Ca tot ce-am cîștigat sau am pierdut.

Chiar un sărut de-al tău mă răsplătește.
Învățătorul ni s-a-ntors? Parcă-s de plumb.
Vin și mîncare. Soarta știe, draga mea,
Că o-nfruntăm mai dîrz atunci cînd e mai rea.

(Ies.)

SCENA 10

Egipt. Tabăra lui Cezar. Intră Cezar, Agrippa, Dolabella, Thidias și alții.

CEZAR: Să vină mesagerul lui Antoniu.
Îl știi?

DOLABELLA: Cezar, e-nvățătorul[72] lui.
Dovadă că e jumulit — trimite
Din aripa-i o biată pană, cînd,
Cîteva luni în urmă, solii săi
Erau doar regii.

(Intră trimisul lui Antoniu.)

CEZAR: Vino și vorbește.

TRIMISUL: Așa cum sînt, Antoniu m-a trimis;
Neluat în seamă ieri — un strop de rouă
Ivit pe-o frunză-a mirtului pe lîngă
Nemărginita-i mare.

CEZAR: Hai, vorbește.

TRIMISUL: Se-nchină ție, domn al soartei lui,
Cerîndu-ți voie de-a trăi-n Egipt
Sau, dacă nu se poate în Atena
Să-și ducă viața-ntre pămînt și cer
Ca om de rînd. Cît despre Cleopatra,
Ea recunoaște mărețiа ta,
Ți se supune și smerit te roagă
Să-ngădui ca feciorii ei să poarte
Coroana Ptolemeilor.

CEZAR: Antoniu
Să mă scutească. Însă pe regină
Sînt gata s-o ascult dacă-l alungă
Pe lașul ei prieten din Egipt
Sau îi ridică viața-acolo; altfel
Să n-aud nici de ea. Așa le spui.

TRIMISUL: Te ocrotească soarta!

CEZAR: Însoțiți-l.

(Trimisul iese.)

(Către Thidias.) Mergi, dar, și dovedește-ți elocința;
Pe Cleopatra smulge-o lui Antoniu,
Promite-i ce-a cerut și chiar mai mult:
Femeile nu-s tari cînd au noroc
Dar și vestala nepătată calcă strîmb
La grea strîmtoare. Thidias, fii ager;
Măsoară-ți singur truda, iar noi prețul
Îl vom plăti cu ochii-nchiși.

THIDIAS: Plec, Cezar.

CEZAR: Vezi cum se poartă-Antoniu ca învins
Și deslușește-n orice gest al său
Ce gînduri are.

THIDIAS: Fac întocmai, Cezar.

(Iese.)

SCENA 11

Alexandria, palatul Cleopatrei. Intră Cleopatra, Enobarbus, Charmian și Iras.

CLEOPATRA: Ce ne rămîne, Enobarbus?

ENOBARBUS: Să cugetăm și să murim..

CLEOPATRA: Antoniu e de vină? sîntem noi?

ENOBARBUS: Doar el — dorința i s-a-nstăpînit
Pe judecată. Ce dacă ai fugit
Din fața-ngrozitoarei încleștări
A flotelor? De ce-a mers după tine?
Dorința oarbă l-a făcut să uite
Răspunderea de comandant cînd dînsul
Era temei al vrajbei ce-mpărțise
În două lumea. Pierderea e mare
Dar mare și rușinea că-a urmat
Nevrednicele-ți flamuri, flota lui
Privind încremenită.

CLEOPATRA: Încetează.

(Intră trimisul cu Antoniu.)

ANTONIU: Acesta e răspunsul lui?

TRIMISUL: Da, doamne.

ANTONIU: Cum i se face un hatîr, regina
Mă va preda.

TRIMISUL: Așa e.

ANTONIU: Păi, să-i spunem.
Trimite-i țîncului ăst cap mărunt
Și-atunci dorințele ți le va umple
Cu principate.

CLEOPATRA: Capul tău, stăpîne?

ANTONIU: Mergi iar la el și spune-i că mai poartă
A vîrstei frăgezime și că lumea
Ar trebui să vadă-un lucru straniu:
Moneda lui, corăbiile, oastea,
Pot fi prea bine și-ale unui laș.
Iar slugile-i pot birui în luptă
Chiar dacă-ar asculta de un copil
Și nu de Cezar. Așadar îl rog
Să-mi dea răspuns, fără cuvinte mari,
Dacă primește să se-ntreacă-n spade
Cu-un scăpătat. Să-i scriu. Vino cu mine.

(Antoniu și trimisul ies.)

ENOBARBUS *(aparte)*:
Frumos, nu? Cezar, marele strateg,
Se va-njosi, luptînd c-un săbier
În fața gloatei! Judecata noastră
E una cu norodul; suprafața
Dă miezul în vileag și sufăr toți.
Ca să se legene-n visări, deplinul Cezar,
Care cunoaște oamenii prea bine,
Găunoșiei sale să răspundă!
Ai izbutit, dar, Cezar, să supui
Și judecata sa.

(Intră un slujitor.)

SLUJITORUL: Sol de la Cezar.

CLEOPATRA: Fără tipicuri? Doamnelor, cei care
Slăveau bobocul ieri, și-astupă nasul
În dreptul trandafirului. Să intre.

(Slujitorul iese.)

ENOBARBUS *(aparte)*:
Cu cinstea mea încep să mă sfădesc.
Credința față de nerozi se schimbă
În nerozie; dar cel credincios
Unui stăpîn căzut îl cucerește
Pe cel ce l-a învins pe-acesta, și-astfel
A binemeritat.

(Intră Thidias.)

CLEOPATRA: Voia lui Cezar.
THIDIAS: S-o știi doar tu.
CLEOPATRA: Sînt toți prieteni. Spune.
THIDIAS: Deci și prieteni, poate-ai lui Antoniu.
ENOBARBUS: Sîntem puțini, i-ar trebui atîți
Cîți are Cezar. Dacă Cezar vrea
Prieten să și-l facă, noi vom fi,
Ca dînsul, ai lui Cezar.
THIDIAS: Înțeleg.
Slăvită doamnă, Cezar ar dori
Să nu vezi pe cuceritor într-însul,
Să-l vezi pe Cezar.
CLEOPATRA: Spus regește.-Ascult.
THIDIAS: El știe că de-Antoniu te-ai legat
Din teamă, nu din dragoste.
CLEOPATRA: Păi dar!
THIDIAS: Deplînge rănile pricinuite;
Onoarei tale sînt ocări nedrepte.
Este un zeu, cunoaște adevărul.
CLEOPATRA: Așa-i, onoarea mea nu s-a predat,
Mi-a fost răpită.
ENOBARBUS *(aparte)*:
Să-l întreb pe-Antoniu.
Ești ciuruit, Măria-ta,
Te vom lăsa să te îneci, fiindcă
Drăguța te-a lăsat.
THIDIAS: Să-i spun lui Cezar
Cam ce dorință ai? E măgulit
Cînd e rugat să dea; și i-ar surîde
Norocu-i să ți-l faci toiag de sprijin.
Dar și mai mult l-ar încînta să-i spun
Că pe Antoniu l-ai uitat și-n Cezar
Stăpînul lumii, ai găsit
Adevăratul scut.

CLEOPATRA: Cum te numești?
THIDIAS: Sînt Thidias.
CLEOPATRA: Destoinic mesager,
Să-i spui marelui Cezar că-i sărut
Cuceritoarea mînă, că sînt gata
Să-ngenunchez în fața lui, apoi
Să-i pun coroana la picioare; spune-i
Că-n răsuflarea sa eu simt destinul
Ce mă așteaptă.
THIDIAS: Cîtă-nțelepciune!
Cînd mintea se înfruntă cu norocul
Și face doar ce este în putință,
N-alege prost. Pot mîna să-ți sărut?
CLEOPATRA: Părintele lui Cezar, deseori,
Cînd se gîndea să-nvingă noi regate,
De-acest nevrednic loc își lipea buza.

(Intră Antoniu și Enobarbus.)

ANTONIU: Pe sunătorul Jupiter! Favoruri?
Cine ești tu?
THIDIAS: Acel ce-ndeplinește
Porunca unui om deplin, prea vrednic
Să fie ascultat.
ENOBARBUS *(aparte)*: Te-așteaptă biciul.
ANTONIU: Apropie-te. *(Către Cleopatra.)* Viespe! Zei și demoni,
Mi se destramă-autoritatea... Pînă ieri
Ziceam doar „hei" și regii dădeau fuga
Cum fac băieții cînd se isc-o luptă
Și-n cor strigau „porunca"! Ați surzit?
Mai sînt încă Antoniu.

(Intră slujitori.)

Luați-l pe tîlhar și biciuiți-l.
ENOBARBUS *(aparte)*:
Mai bine-i să te joci c-un pui de leu
Decît c-un leu pe moarte.
ANTONIU: Lună! Stele!
Smintiți-l. Douăzeci de regi supuși lui Cezar
De i-aș găsi obrăznicindu-se cu mîna
Aceleia de colo — cum o cheamă
De cînd nu-i Cleopatra? Biciuiți-l

Pînă ce-şi strîmbă ca băieţii, faţa
Şi zbiară cerşind milă. Sus cu el.

THIDIAS: Antoniu!

ANTONIU: Haide! Cînd aţi isprăvit,
L-aduceţi iar. Bufonul ăsta al lui Cezar
Doresc să-i ducă o scrisoare.

(Slujitorii şi Thidias ies.)

Fîşneaţă-ai fost pîn-a te cunoaşte;
Ha! eu la Roma perna n-am boţit-o
Şi cu femei frumoase fără seamăn
N-am zămislit vlăstare legiuite
Spre-a fi batjocura uneia care
Îşi pleacă ochii către slugi!

CLEOPATRA: Stăpîne...

ANTONIU: Cînd n-ai schimbat, cînd n-ai trădat!
Dar, vai, năravul are spor şi zeii
Ne cos la ochi, ne-afundă judecata
În mlaştina greşelilor, apoi
Ne fac să le-ndrăgim şi-şi rîd de noi
Cînd ne tot ţănţoşim în drum spre moarte.

CLEOPATRA: Ah, unde-am ajuns!

ANTONIU: Eu te-am găsit
Sleită bucăţică pe-o tipsie
A Cezarului mort, ba şi-a lui Gnaeus
Pompei[73]; nu mai vorbesc de tăvăleala
Ascunsă lumii. Ştii, nu mă-ndoiesc,
Ce-ar trebui să fie cumpătarea,
Dar ce este nu ştii.

CLEOPATRA: De ce spui astea?

ANTONIU: Pentru ca omul care-aşteaptă-un dar
Şi spune-apoi „Te răsplătească zeii!",
Să-ţi recunoască mîna, buna mea
Tovarăşă de joc, regesc sigiliu
Şi pentru inimile mari zălog!
De-aş fi sus pe Basan, să-ntrec în răget
Pe taurii cirezii! Chinul meu
Prea crîncen e ca să-l şoptesc — ar fi
Ca şi cum gîtu-n ştreang îi mulţumeşte
Călăului că-i iute.

(Intră un slujitor cu Thidias.)

L-au bătut?

SLUJITORUL: Crunt, doamne.[74]
ANTONIU: A urlat? S-a milogit?
SLUJITORUL: Cerea-ndurare.
ANTONIU: De-ți mai trăiește tatăl, să regrete
Că nu ești fiică; ție, rău să-ți pară
Că-l preamărești pe Cezar și de aceea
Ai fost bătut; și altcîndva să dîrdîi
Cînd vezi o mînă dalbă de domniță.
Lui Cezar spune-i cum ți-a mers și, iarăși,
Că-s supărat pe el: se ține țanțoș,
Mă foarfecă pentru ce sînt și uită
Ce-am fost; mă-nfurie și-i de-nțeles
Cînd stelele ce mă-ndrumau altdată,
Ieșind din crug și-au îndreptat văpaia
Spre hăul iadului. Dacă nu-i place
Tot ce aude și se-ntîmplă, spune-i
Că-l are pe Hipparchus, sclavul liber,
Pe care-l poate bate, spînzura
Sau chinui cum vrea, ca să fim chit.
Auzi? Acum ia-ți dungile și pleacă!

(Thidias iese.)

CLEOPATRA: Ai isprăvit?
ANTONIU: Vai, luna e-n eclipsă,
Vestindu-mi prăbușirea.
CLEOPATRA: O s-aștept
Pîn-ce-ți revii.
ANTONIU: Ca să-l încînți pe Cezar
Îi faci ochi dulci acelui care-i leagă
Șireturile?
CLEOPATRA: Mă cunoști de-ajuns?
ANTONIU: Ești rece-acum cu mine?
CLEOPATRA: Rece? — Atunci
Din recea-mi inimă purceadă grindeni
Din care întîia boabă otrăvită
Să-mi cadă pe grumaz; cînd se topește,
Topească-mi viața și pe următorul
Cezarion, pîn-ce-amintirea matcei mele
Și-a curajoșilor mei egipteni,
Va putrezi pe glie, nengropată
De viforul sălbatic, pîn-ce musca

Și viermii Nilului o vor vîrî
În mîl, s-o scurme-apoi!

ANTONIU: M-ai împăcat.
Cezar e-n Alexandria și-acolo
Am să-l înfrunt. Călări sau pedestrași,
Soldații noștri-s neclintiți iar flota
S-a strîns din nou și stă acum la pîndă.
Unde-ai fost, draga mea? Auzi, domniță?
De mă-ntorc teafăr iar ca să sărut
Aceste buze, cu și spada mea,
N-ai grijă, vom avea ce povesti.
Mai sînt nădejdi.

CLEOPATRA: Așa te vreau!

ANTONIU: Voi fi-ntreit mai dîrz, mai îndrăzneț
Și-nverșunat; cînd mă-nsoțea norocul,
Cruțam, zîmbind, atîtea vieți; acum,
Scrîșnind din dinți, voi azvîrli în beznă
Pe-oricine-mi stă în drum. Hai să petrecem,
Sărbătorește, încă-o noapte; cheamă-i
Și-mbată-i pe-ntristații căpitani;
Nici să nu știm cînd bate miezul nopții.

CLEOPATRA: E ziua mea de naștere; credeam
Că n-o serbez... Cum însă domnul meu
E-Antoniu iar, eu voi fi Cleopatra.

ANTONIU: Nu ne lăsăm.

CLEOPATRA: Toți marii căpitani
Să vină înaintea lui Antoniu.

ANTONIU: Vreau să vorbesc cu ei. Diseară vinul
Le va musti în cicatrice. Scumpo,
Mîine-am să lupt cu noi puteri; chiar moartea
Mă va-ndrăgi văzînd că sînt mai harnic
Decît e coasa ciumei. Haidem.

(Ies toți în afară de Enobarbus.)

ENOBARBUS: Va-ntrece fulgerul în strălucire!
Mînia-nfrînge frica, și atunci hulubii
Îl ciocănesc pe uliu; generalul
Își drege inima slăbindu-și mintea;
Cînd vitejia-nfruntă judecata,
Ea-și mușcă sabia cu care luptă;
Am să găsesc un mijloc ca să-l las.

(Iese.)

ACTUL IV

SCENA 1

În fața Alexandriei. Tabăra lui Cezar. Intră Cezar, Agrippa și Mecena cu armata lui. Cezar citește o scrisoare.

CEZAR: Îmi spune „băiețaș", mă mustră parcă
Mă poate scoate din Egipt; pe solul meu
L-a biciuit cu vergi, m-a provocat
La luptă-n doi; nu știe ghiujul că eu pot
Muri și altfel și că n-are haz
Ce-mi cere?

MECENA: Cînd un om ca el turbează,
Să fie hăituit pînă cînd cade.
Cît spumegă, nu-i da răgaz; mînia
Nu are scut.

CEZAR: Să afle căpitanii
Că mîine-i cea din urmă bătălie.
Printre soldați sînt mulți de-ai lui Antoniu
Pînă mai ieri — destui ca să-l ia prins.
Așa le spuneți și-nfruptați ostașii.
Avem de unde și orice risipă
O merită din plin. Bietul Antoniu!

(Ies.)

SCENA 2

Alexandria. Palatul Cleopatrei. Intră Antoniu, Cleopatra, Enobarbus, Charmian, Iras, Alexas și alții.

ANTONIU: Nu vrea să ne luptăm, Domitius?
ENOBARBUS: Nu.
ANTONIU: De ce, mă rog?

ENOBARBUS: Fiind ei douăzeci la unul, crede
Că soarta-i părtinește.

ANTONIU: Mîine lupt
Pe mare și pe țărm; ori scap cu viață,
Ori cinstea mea bolnavă-o scald în sînge
Ca s-o înviu. Ce zici, ai să lupți dîrz?

ENOBARBUS: Lovesc și strig „Acum ori niciodată"!

ANTONIU: Bravo.
Adună slujitorii și la noapte

(Intră trei-patru slujitori.)

Întinde-o masă ca-n povești. Dă-mi mîna,
Ai fost un om cinstit — și tu — și tu —
Și tu — toți cu credință m-ați slujit
Și regi v-au fost tovarăși.

CLEOPATRA *(aparte, către Enobarbus)*: Cum adică?

ENOBARBUS *(aparte, către Cleopatra)*:
E-un renghi ciudat pe care deznădejdea
Îl joacă minții.

ANTONIU: Ești cinstit și tu,
Aș vrea să fiți cuprinși în mine toți,
Toți, fiecare cîte un Antoniu,
Ca să vă pot sluji la fel de bine
Cum m-ați slujit și voi.

TOȚI: Ferească zeii!

ANTONIU: Prieteni, stați deseară lîngă mine,
Turnați-mi vin și mă-ngrijiți de parcă
Ar fi al meu imperiul, și el vouă
Tovarăș bun.

CLEOPATRA *(aparte, către Enobarbus)*:
Ce urmărește oare?

ENOBARBUS *(aparte, către Cleopatra)*:
Să stoarcă lacrimi celor ce-l susțin.

ANTONIU: Aveți de mine grijă-n noaptea asta:
Poate-mi slujiți ultima oară, poate
N-o să mă mai vedeți sau veți privi
O umbră ștearsă. S-ar putea ca mîine
Pe-un altul să urmați. Mă uit la voi
Ca-n ceasul despărțirii, dragi prieteni.
Stăpînul vostru nu vă izgonește
Și cum i-ați fost atît de credincioși,
Să nu-l lăsați pîn-la sfîrșit. La noapte

Slujiți-mi două ceasuri, nu mai mult,
Și vă plătească zeii.

ENOBARBUS: De ce, doamne,
Îi tulburi astfel? Uite-i, plîng! Și eu
Încep să lăcrimez... Este rușine
Să faci din noi niște femei.

ANTONIU: Ha, ha
Nu m-am gîndit la asta, jur! Prieteni,
Mîntuitoare fie-aceste lacrimi,
Dar prea mă credeți văicăreț! Am vrut
Să vă înseninez ca după-aceea,
Voioși să luminăm întreaga noapte
Cu torțele. În mîine-mi pun nădejdea;
Am să vă duc acolo unde-aștept
Izbînda vieții, nu pieire.
Poftiți la cină și uitați de griji.

(Ies.)

SCENA 3

Alexandria. În fața palatului. Intră o companie de soldați.

PRIMUL SOLDAT: Frățîne, bună seara; mîine-i ziua.

AL DOILEA SOLDAT:
Se va alege într-un fel; cu bine.
N-ai auzit nimic ciudat pe străzi?

PRIMUL SOLDAT: Nimic; ce este?

AL DOILEA SOLDAT:
Pe semne-au fost doar zvonuri. Noapte bună.

PRIMUL SOLDAT: De — noapte bună.

(Întîlnesc alți soldați.)

AL TREILEA SOLDAT: Fiți cu ochii-n patru.

PRIMUL SOLDAT: Și tu așijderi — noapte bună.

(Se postează în cîte un colț al scenei.)

AL DOILEA SOLDAT:
Să stăm aicea. Dacă marinarii
Fac față mîine, cred că nici soldații
N-au să se lase.

PRIMUL SOLDAT: Nenfricată-i oastea.
Și hotărîtă.

(Muzică de oboi dedesubtul scenei.)

AL DOILEA SOLDAT: Ce se-aude?
PRIMUL SOLDAT: Ascultă!
AL DOILEA SOLDAT:
Taci!
PRIMUL SOLDAT: Muzică în aer.
AL TREILEA SOLDAT: Sub pămînt.
AL PATRULEA SOLDAT:
Semn bun, nu este-așa?
AL TREILEA SOLDAT: Nu.
PRIMUL SOLDAT: Taci, te rog.
Cam ce să-nsemne?
AL DOILEA SOLDAT:
E zeul Hercule, iubit de-Antoniu;
Îl lasă-acum.
PRIMUL SOLDAT: Să-i întrebăm pe ceilalți
Dacă-l aud.
AL DOILEA SOLDAT: Ce-i, fraților?

(Vorbesc între ei.)

TOȚI: Ce este?
Ce este? Auziți?
PRIMUL SOLDAT: Nu e ciudat?
AL TREILEA SOLDAT:
Ce ziceți? Auziți, prieteni?
PRIMUL SOLDAT: Să ascultăm mereu cît stăm în post
Și să vedem cît ține.
TOȚI: Da, ciudat.

(Ies.)

SCENA 4

Alexandria. O cameră în palat. Intră Antoniu și Cleopatra, Charmian și însoțitori.

ANTONIU: Armura, ad-o Eros.
CLEOPATRA: Dormi puțin.
ANTONIU: Nu, scumpo. Eros, ad-o-ncoace, Eros!

(Intră Eros cu armura.)

Acum îmbracă-mă cu ea.
De nu-mi surîde soarta azi, înseamnă
Că o sfidăm!

CLEOPATRA: Să te ajut și eu.
De ce ți-o pui?

ANTONIU: Știu eu? așa... Tu-mi ești
Armura inimii; ba nu; ea este.

CLEOPATRA: Zău, să te-ajut. E bine.

ANTONIU: Foarte bine,
O să ne meargă strașnic. Vezi, voinice?
Pune-ți și tu armura.

EROS: 'Ndată, doamne.

CLEOPATRA: N-am prins-o strîns în copci?

ANTONIU: O, minunat.
Cel ce-o desface cît încă n-am scos-o
Ca să răsuflu, tunete-o s-audă.
Cam bîjbîi, Eros, doamna se pricepe
Mai mult ca tine. Pleacă. Draga mea,
Dac-ai putea să vezi cum lupt și-ai ști
Ce-nseamnă-mpărătescul meșteșug,
Mi-ai spune mare meșter.

(Intră un soldat înarmat.)

Bună dimineața.
Îmi pari călit în lupte. Cînd ne place
O meserie, ne sculăm în zori
Și ne-apucăm cu drag de treabă.

SOLDATUL: Doamne,
De pe acum o mie de ostași
Te-așteaptă înarmați în port.

(Strigăte de război. Sunet de trompete.)

(Intră căpitani și soldați.)

UN CĂPITAN: Zi bună se arată, să trăiți.

TOȚI: Trăiască generalul!

ANTONIU: Semn prielnic.
Ca tinerii grăbiți să se distingă,
Devreme-ncepe dimineața-aceasta.
Așa, așa; hai, dă-o-ncoace; gata.
Oricum mi-o merge, eu te las cu bine.
(O sărută.) O sărutare de ostaș; ar fi
Rușine să rostim cuvinte mari
Și de paradă; nu-s acum decît

Un om de-oțel. Voi cei cari veți lupta,
Urmați-mă de-aproape. Bun rămas.

(Antoniu, Eros, căpitanii și soldații ies.)

CHARMIAN: Vrei să te-ntorci în dormitor?
CLEOPATRA: Condu-mă.
Pășește falnic — el și Cezar,
Luptînd în doi, ar hotărî războiul!
Atunci Antoniu...; dar așa... hai, hai.

(Ies.)

SCENA 5

Alexandria. Tabăra lui Antoniu. Trîmbițe. Intră Antoniu și Eros; îi întîmpină un soldat.

SOLDATUL: Ajute-l astăzi zeii pe Antoniu!
ANTONIU: De ce, cu-aceste răni, nu m-ai silit
Să lupt pe țărm?
SOLDATUL: Dacă făceai așa,
Și regii răsculați și-ostașul care
Te-a părăsit în zori, erau cu tine.
ANTONIU: Cine-a plecat în zori?
SOLDATUL: Un om drag ție —
De-l chemi pe Enobarbus, n-o s-audă
Sau va striga din tabăra lui Cezar.
„Nu sînt de-al tău".
ANTONIU: Nu-i cu putință.
SOLDATUL: Doamne,
E al lui Cezar.
EROS: A lăsat aici
Lăzi și scumpeturi.
ANTONIU: A plecat?
SOLDATUL: S-a dus.
ANTONIU: Trimite-i, Eros, ce-are mai de preț.
Și scrie-i ca din parte-mi că-i urez
Să fie fericit și să nu afle
Nicicînd temei să schimbe un stăpîn.
Vai, soarta mea îi face trădători
Chiar și pe cei cinstiți. — Mergi. — Enobarbus!

(Ies.)

SCENA 6

Alexandria. Tabăra lui Cezar. Intră Agrippa, Cezar, Enobarbus și Dolabella.

CEZAR: Agrippa, du-te și începe lupta.
Pe-Antoniu vreau să-l prindeți viu — așa
Să dai de știre tuturor.

AGRIPPA: Precum zici, Cezar.

(Iese.)

CEZAR: Universala pace e aproape:
Prielnică ne fie-această zi
Ca lumea împărțită-n trei să scoată
În voie ramul de măslin.

(Intră un sol.)

MESAGERUL: Antoniu
A și venit.

CEZAR: Du-i vorbă lui Agrippa
S-așeze-n față pe cei răzvrătiți
Și astfel se va crede că Antoniu
Își varsă furia pe sine însuși.

(Ies toți în afară de Enobarbus.)

ENOBARBUS: Alexas l-a trădat; cînd a purces
Cu trebi de-a lui Antoniu la iudei,
L-a hotărît pe marele Irod
Să-l părăsească și să i se-nchine
Lui Cezar, care, pentru osteneală
L-a spînzurat. Canubius și ceilalți
N-o duc prea rău, însă nu sînt crezuți.
Eu am greșit, și-atît mă osîndesc
Că nu am pace.

(Intră un soldat al lui Cezar.)

SOLDATUL: Enobarbus, Marc Antoniu
'Ți trimite averea ce-ai lăsat, și daruri.
Olacul a venit cînd stam de gardă
Acum e lîngă cortul tău și-acolo
Asinii îi descarcă.

ENOBARBUS: Ia-le tu.

SOLDATUL: Nu-ți bate joc de mine, Enobarbus,
Nu mint. Ai grijă de aducător;
Îl apăram eu însumi, dar n-am timp —
Mă-ntorc la post. Ți-e împăratul încă
Un Iupiter.

(Iese.)

ENOBARBUS: Sînt lașul lașilor și știu că-s astfel,
Simțind atît de-adînc ce simt. Antoniu,
Izvor al dărniciei, cînd trădarea
Cu aur mi-o-ncununi, cum mi-ai plăti
Slujirea credincioasă? Dacă gîndul
Nu-mi frînge inima, îl va întrece
Un mijloc și mai grabnic, însă știu
Că gîndul își va face datoria,
Să lupt cu tine? Nu! Mai bine caut
Un șanț unde să mor; ce-i mai spurcat
Se-ngînă cu amurgul vieții mele.

(Iese.)

SCENA 7

Cîmp de bătălie între cele două tabere. Strigăte de război. Tobe și trîmbițe. Intră Agrippa și alții.

AGRIPPA: Să ne retragem, prea ne-am avîntat.
Chiar Cezar luptă și răzbim mai greu
Decît ne așteptam.

(Ies.)
(Strigăte de război. Intră Antoniu și Scarus, rănit.)

SCARUS: Stăpîne brav, grozavă bătălie!
Dacă porneam așa, ar fi fugit
Cu capetele sparte.

ANTONIU: Sîngerezi.

SCARUS: Aici aveam o rană ca un T;
Acum e ca un H.

ANTONIU: Dau îndărăt.

SCARUS: Să nu-i slăbim pîn-ce-or cădea-n hazna,
Mai am loc pentru șase crestături.

(Intră Eros.)

EROS: Îi batem și ce-om cîștigat vestește
Izbîndă mare.

SCARUS: Le crestăm spinarea
Și-i înșfăcăm din spate ca pe iepuri
Să prinzi fugarii e ușor.

ANTONIU: Te-oi răsplăti
Odată pentru glumă și-nzecit
Pentru curaj. Hai.

SCARUS: Vin, șontîc, șontîc.

(Ies.)

SCENA 8

Sub zidurile Alexandriei. Strigăte de luptă. Intră din nou Antoniu, înaintînd cu soldați în marș, Scarus și alții.

ANTONIU: S-au tras în corturi; de-ale noastre fapte
Să afle-ndată și regina;-n zori
Vor sîngera și cei ce ne-au scăpat.
Vă mulțumesc, bravi Hectori[75], luptători
Pentru-un temei pe care-l socotiți
Ca și al vostru. Mergeți în oraș,
Vă-mbrățișați soțiile și frații
Și povestiți-le ce-ați săvîrșit
Iar ei vor săruta rănile voastre
Spălîndu-le cu lacrimi calde cheagul.
(Către Scarus.) Dă-mi mîna. Pentru faptele-ți alese

(Intră Cleopatra.)

Să-ți mulțumească-această mare zînă. —
Ah, revărsat al zilei peste lume,
Înlănțuiește-mi gîtul ferecat,
Pătrunde-mi pînă-n inimă prin zale
Și peste repezile ei bătăi
Domnește în triumf!

CLEOPATRA: O, rege-al slavei,
Te-ntorci voios că-n lațul mare-al lumii
Nu ai fost prins?

ANTONIU: Privighetoarea mea,
I-am fugărit spre vizuini. Iubito,

Cu toate că mi-e părul înspicat
Mai am un creier ce-mi hrănește nervii
Și pot să mă întrec în orice clipă
Cu tinerii. Întinde-ți alba mînă
Spre buzele acestui om; voinice,
Sărut-o. A luptat precum un zeu
Vrăjmaș al omenirii.

CLEOPATRA: O să-ți dau
O za de aur ce-a-mbrăcat un rege.

ANTONIU: O merită, de-ar fi numai rubine
Cum e rădvanul Soarelui. Dă-mi mîna,
Și cu aceste scuturi zimțuite
Să trecem prin oraș în pas de marș.
De-ar încăpea-n palat oștirea noastră,
Am ospăta-mpreună, închinînd
Pentru izbînda ce-o dorim și mîine,
Deși nu e ușoară. Trîmbițași,
Cu tunete-asurziți urechea urbei
Și le-nsoțiți cu ropotele tobei
Ca, bubuind deodat', pămînt și cer
Sosirea noastră s-o vestească.

(Ies.)

SCENA 9

Tabăra lui Cezar. Intră o santinelă cu alți soldați; apoi Enobarbus.

SANTINELA: De nu ne schimbă într-un ceas, plecăm
La corpul gărzii; noaptea e senină
Și, după cum aud, re-ncepem lupta
La două dimineața.

PRIMUL STRĂJER: Azi ne-a mers
Destul de prost.

ENOBARBUS: Fii martora mea, noapte,

AL DOILEA STRĂJER:
Cine să fie?

PRIMUL STRĂJER: Nu vorbi — ascultă.

ENOBARBUS: Cînd mă vor ponegri neștiutorii,
Fii martoră, blagoslovită lună,
Că bietul Enobarbus s-a căit
În fața ta.

SANTINELA: Cum? Enobarbus?

AL DOILEA STRĂJER: Taci!
Ascultă mai departe.

ENOBARBUS: O, doamnă a melancoliei, stoarce-asupră-mi
Otrăvitoarea umezeală-a nopții,
Ca viața, ce-i vrăjmașa vrerii mele,
Să mă sloboadă. Inima-mi zdrobește
De steiul vinii și, cum e uscată
De-atîta chin, ea se va spulbera
Și va curma orice gînd rău. Antoniu,
Mai nobil decît mi-este grea trădarea,
Tu să mă ierți, dar lumea să mă treacă
În catastiful ei, laş și fugar.
Antoniu! O, Antoniu!

PRIMUL STRĂJER: Să-i vorbim.

SANTINELA: Să-l ascultăm ce spune. Cezar, poate,
Ar vrea să știe.

AL DOILEA STRĂJER: Sigur — însă, doarme.

SANTINELA: A leșinat, cred — pentru somn a fost
Urîtă rugăciunea.

PRIMUL STRĂJER: Hai la el.

AL DOILEA STRĂJER:
Hei, scoală-te! Vorbește!

PRIMUL STRĂJER: Ne auzi?

SANTINELA: E-n gheara morții.

(Se aud tobe în depărtare.)

Tobele,-ascultați,
Trezesc încet pe cei ce dorm. Să-l ducem
În corpul gărzii; e un om de seamă.
Am stat prea mult în post.

AL DOILEA STRĂJER:
Să mergem, poate-și vine-n fire.

(Ies, ducînd cadavrul.)

SCENA 10

Între cele două tabere. Intră Antoniu și Scarus, cu trupe.

ANTONIU: Se pregătesc pe mare azi, pe țărm
Nu le sîntem pe plac.

SCARUS: Niciunde, doamne.

ANTONIU: Chiar de-ar lupta-n văzduh sau foc, eu încă
I-aş înfrunta. Însă pedeştrii
Ce-s resfiraţi lîngă oraş, pe dealuri,
Să stea cu noi şi cum am poruncit
Ca toţi ceilalţi să plece-n larg,
De-aici o să putem vedea uşor
Cum se descurcă şi ce gînduri au.

(Ies.)
(Intră Cezar cu armata lui.)

CEZAR: Afară dacă ne atacă ei,
Stăm muţi şi nemişcaţi pe ţărm.
Cei mai viteji ai lui sînt pe galere.
Spre văi, acolo sîntem cîştigaţi.

(Ies.)

Trompete în depărtare, ca la o bătălie navală.

Intră Antoniu şi Scarus.

ANTONIU: N-au început; dar ca să văd mai bine
Mă duc la bradul de colea şi-apoi
Îţi spun cum e.

SCARUS: În pînzele reginei
S-au cuibărit lăstuni. Ursuzi, augurii
Spun că nu văd nimic sau, dacă văd,
Se tem să spună. — Antoniu este dîrz
Dar abătut; sorţi schimbători îi dau
Nădejdi sau temeri pentru ce mai are
Sau nu mai are.

(Intră Antoniu.)

ANTONIU: Totul e pierdut.
Scîrboasa egipteancă m-a trădat.
Flotila a trecut de partea lor,
Beretele-s zvîrlite-n sus şi toţi,
Ca vechi prieteni ce s-au regăsit,
Petrec de zor. Tu, tîrfă întreită,
M-ai dat pe mîna-acestui tinerel
Şi inima cu tine doar mai luptă.
Poruncă dă-le tuturor să fugă;
Cînd mă răzbun pe vrăjitoarea mea,
Închei şi eu. Să plece! *(Scarus iese.)* Soare sfînt,

Ivirea ta pe cer n-am s-o mai văd,
Antoniu și norocul se despart aici.
Aici ne strîngem mîna. S-au dus toți?
Cățeii ce se gudurau pe lîngă mine,
Cărora orice păs le-am împlinit,
Îl ling pe-nfloritorul Cezar; bradul
Ce-i întrecea pe toți e descojit.
Am fost trădat. Strîmb suflet egiptean!
Temută farmazoană-ai cărei ochi
Mi-au poruncit să port război departe
Apoi aici, al cărei piept mi-a fost
Țel și cunună; neaoșă țigancă,
Care-a trișat cînd am mizat mai mult
Și am pierdut tot. Eros!

(Intră Cleopatra.)

Piei, deochi!

CLEOPATRA: Cu ce te-am supărat, stăpîne-al meu?

ANTONIU: Piei, piei, îți dau ce meriți și lui Cezar
Îi stric triumful. Să te ia cu el,
Să te arate urlătoarei plebe
Și carul lui să te tîrască-n urma-i,
Ocară pentru neamul femeiesc!
Pipernicitii și neajutorații
Să vadă-un monstru rar și-Octavia,
Cu unghii ce-au răbdat atît, obrazul
Să ți-l scobească.

(Cleopatra iese.)

Bine faci că pleci,
De-i bine să trăiești. Mai bine, însă,
Cădeai sub brațu-mi furios; o moarte
Te-ar fi scutit de multe morți. Ah, Eros!
Simt mantia lui Nessus, tu, Alcide[76],
Străbunul meu, mă-nvață-a ta mînie!
Pe Lichas[77] să-l azvîrl pe cornul lunii
Și-a firii mele lamură s-o rup
Cu-aceste mîini ce-a smuls copaci. Să moară
Fermecătoarea care m-a vîndut
Băiatului roman și sînt acum
Ca într-o mreajă. Moarte ei! Ah, Eros!

(Iese.)

SCENA 11

Alexandria. Palatul Cleopatrei. Intră Cleopatra, Charmian, Iras, Mardian.

CLEOPATRA: Fetelor, ajutor! E mai nebun
Ca Telamon[78] cu scutul lui și-a fost mai blînd
Mistrețul[79] din Tesalia.
CHARMIAN: În criptă!
Închide-te acolo, iar Antoniu
Să afle c-ai murit. E mai ușor
Să se despartă sufletul de trup
Decît noi de mărire.
CLEOPATRA: Da, în criptă!
Tu, Mardian, să-i spui că mi-am luat viața
Și vorba mea din urmă-a fost „Antoniu";
Dar, știi, cu grijă. Vezi anume cum
Primește vestea morții mele-n criptă.

(Ies.)

SCENA 12

O altă încăpere în palat. Intră Antoniu și Eros.

ANTONIU: Mai sînt același, Eros?
EROS: Da, stăpîne.
ANTONIU: Privim un nor și el ne pare cînd balaur,
Cînd abur, urs sau leu, cetate, turn,
Pripor, munte furcat sau istm albastru
Cu pomi ce se înclină-n fața lumii
Și cu văzduh privirea ne-amăgesc.
Cunoști aceste semne, feerii
Ale-nserării.
EROS: Cum să nu, mărite.
ANTONIU: Acum e-un cal dar este șters degrabă
De-un nor scămos și nu se mai distinge,
Precum e apa-n apă.
EROS: Da, așa e.
ANTONIU: Bunul meu Eros, astăzi ca un nor
Ți-e căpitanul; sînt încă Antoniu,
Dar chipul mi se schimbă; am luptat
Pentru împărăteasa egipteană

Inima cărei o credeam a mea,
Fiindcă-a mea era a ei, — de-aceea
I-am dat un milion de alte inimi
Pierdute azi; schimbînd cu Cezar cartea,
I-am dat atu-ul și-astfel slava mea
De mîni vrăjmașe-a fost răpită.
Nu plînge, că mai sînt și eu, cu însumi,
Ca să sfîrșesc cu mine.

(Intră Mardian.)

Spada mi-a furat-o
Nevrednica-ți stăpînă!

MARDIAN: Nu, Antoniu.
Ea te-a iubit și soarta și-a legat-o
Deplin de-a ta.

ANTONIU: Eunuc obraznic, taci!
M-a înșelat și trebuie să moară.

MARDIAN: Cu moartea nu plătim decît o dată
Și dînsa a plătit, îndeplinind
Ce-ai vrut să faci tu. Ultimele-i vorbe
Au fost „Antoniu! Nobile Antoniu!"
Pe urmă, între inimă și buze,
Un geamăt jalnic numele ți-a frînt
Și-n clipa cînd s-a stins ea l-a îngropat
În trupul ei.

ANTONIU: Zici, a murit?

MARDIAN: Da, doamne.

ANTONIU: A luat sfîrșit corvoada lungii zile.
Merg să mă culc. Scoate-mi armura, Eros.
(Către Mardian.) Pleci teafăr? Te-am plătit regește. Fugi.

(Mardian iese.)

Nici scutul lui Aiax cu șapte piei
Nu m-ar feri de volbura din piept.
Coaste, plesniți! Fii, inimă, mai tare
Ca învelișul tău și-ți sparge casa!
Hai, Eros! Nu mai sînt soldat. Adio,
Cinstite arme, m-ați slujit cu cinste
Te rog, mă las-o clipă.

(Eros iese.)

Cleopatra,

Am să te-ajung din urmă și-am să plîng
Ca să mă ierți. Zăbava cea mai mică
E-un chin; devreme ce s-a stins făclia,
De ce să mă mai zbucium? Orice cazně
Destramă ce-a făcut; puterea însăși
Se macină pe sine; deci, parafa.
Sosesc, regină. Eros! Doar o clipă!
Acolo unde suflete-odihnesc
Pe-al florilor răzor, noi, mînă-n mînă,
Ne vom juca, uimind lumea de duhuri.
Vor fi uitați Didona și Enea[80]
Și toți ne vor urma. Hei, Eros! Eros!

(Eros revine.)

EROS: Ce-i, doamne?

ANTONIU: După moartea ei,
Trăiesc o viață-atît de ticăloasă
Încît li-e scîrbă zeilor din cer.
Eu care-am împărțit întreaga lume
Cu paloșul și-am ridicat din nave
Orașe pe grumazul lui Neptun,
Mai slab sînt ca femeile, mai laș
Decît acea care, murind, îi spune
Lui Cezar: „M-am învins pe mine însămi".
Jurat-ai, Eros, că la ceasul greu —
A și venit —, cînd voi vedea că sînt
De-ocară urmărit fără scăpare,
Mă vei ucide dacă-ți cer. E timpul.
Nu mă lovești pe mine, ci pe Cezar.
Nu-ngălbeni!

EROS: Usuce-mi zeii mîna!
Să fac ce n-au putut să facă parții
Cu toate arcurile lor?

ANTONIU: Vrei, Eros,
La Roma, de la geam, să-ți vezi stăpînul
Cu brațele pe piept, gîtul supus,
Și chipul stors, cînd înaintea-i, Cezar,
Triumfător în carul său, l-arată
Ca pe-un nemernic?

EROS: N-aș vrea să văd asta.

ANTONIU: Atunci, hai, vindecă-mă cu o rană.
Din teacă scoate spada ce-ai purtat-o
Cu cinste pentru țară.

EROS: Nu pot, iartă.
ANTONIU: Cînd ți-am dat libertatea, n-ai jurat
Să mă răpui de-ți cer? Ori mă asculți
Ori voi numi-ntîmplări tot ce-ai făcut
De dragul meu vreodată. Scoate spada.
EROS: Atunci întoarce-ți de la mine fața
Căreia i se-nchină lumea-ntreagă.

(Își întoarce fața.)

ANTONIU: Poftim.
EROS: Spada e scoasă.
ANTONIU: Las-o, dar să facă
Ce are de făcut.
EROS: Stăpîne drag,
Drag căpitan și împărat, să-ți spun
Adio înainte de-a lovi.
ANTONIU: Adio.
EROS: Cu bine. Să lovesc acum?
ANTONIU: Da, Eros.
EROS: Așa! Durerea morții lui Antoniu
N-am s-o mai simt. *(Se omoară.)*
ANTONIU: Viteaz și nobil Eros,
Mă-nveți ce trebuia să fac, iar tu
N-ai fost în stare; doamna mea și Eros
Mi-au dat o lecție de vitejie
Ce nu va fi uitată. Însă eu
Sînt mire-al morții și-am s-alerg spre ea
Precum spre patul nunții. Gata. Eros,
Stăpînul ți-e acum discipol — astfel[81]

(Se aruncă în vîrful spadei.)

M-ai învățat. Cum, n-am murit? Hei, paznici!
Ucideți-mă!

(Intră paznici; Decretas, după ei.)

PRIMUL PAZNIC: Ce s-a auzit?
ANTONIU: Prost am lucrat, prieteni — isprăviți
Ce-am început eu.
AL DOILEA PAZNIC: Steaua a căzut.
PRIMUL PAZNIC: Și timpul s-a oprit în loc.
TOȚI: Vai! Vai!

ANTONIU: Lovească-acei ce mă iubesc.

PRIMUL PAZNIC: Eu, nu.

AL DOILEA PAZNIC: Nici eu.

AL TREILEA PAZNIC: Nici nimeni altul.

(Paznicii ies.)

DECRETAS Ai tăi s-ar risipi dacă mori tu.
Destul s-arăt lui Cezar spada-aceasta
Ca să mă umple de onoruri.

(Intră Diomede.)

DIOMEDE: Unde-i Antoniu?

DECRETAS Uite-l, Diomed.

DIOMEDE: Trăiește? Nu vrei să răspunzi?

(Decretas iese.)

ANTONIU: Aici ești, Diomed? Străpunge-mă cu spada
Și viața-mi curmă.

DIOMEDE: Doamne, Cleopatra,
Stăpîna mea, la tine m-a trimis.

ANTONIU: Anume cînd?

DIOMEDE: Acum.

ANTONIU: Și unde este?

DIOMEDE: S-a-nchis în cripta ei, înspăimîntată
De presimțiri. Văzînd că, pe nedrept,
O bănuiești de învoieli cu Cezar,
Și că nu-ți poate domoli mînia,
Ea ți-a trimis cuvînt că a murit;
Cum însă i-a fost frică de urmări,
Mi-a poruncit să-ți spun tot adevărul —
Mă tem că-i prea tîrziu.

ANTONIU: Da, Diomed; fii bun și cheamă garda.

DIOMED: Hei, garda împăratului! veniți,
Vă cheamă comandantul.

*(Intră patru-cinci ostași din garda lui **Antoniu.**)*

ANTONIU: Mă duceți, dragii mei, la Cleopatra,
Nu vă mai cer nimic de-acum încolo.

PRIMUL PAZNIC: Vai nouă, credincioșii tăi soldați,
Că pleci-naintea noastră!

TOȚI: Neagră zi!

ANTONIU: Nu-mpodobiţi o soartă grea cu lacrimi;
Primiţi-o vesel cînd ne pedepseşte,
O pedepsim părînd că nu ne pasă.
Duceţi-mă pe braţe, buni prieteni;
Şi eu v-am dus, ades, în luptă.
Vă mulţumesc mult pentru toate.

(Ies, purtîndu-l pe Antoniu.)

SCENA 13

Cripta. În balconul din spatele scenei intră Cleopatra şi doamnele ei, cu Charmian şi Iras.

CLEOPATRA: Ah, Charmian, văd, nu mai ies de-aici.
CHARMIAN: Zău, prea te zbuciumi.
CLEOPATRA: Nu. Primesc senină
Tot felul de urgii, dar mîngîierea
Nu pot s-o sufăr; chinul se cuvine
Să fie mare cum a fost temeiul
Din care a purces.

(Dedesubt, intră Diomede.)

Spune, e mort?
DIOMEDE: Nu, nu e mort, dar moartea îl pîndeşte.
Te uită-n partea astălaltă-a criptei —
E-adus aici de garda lui.

(Dedesubt, intră Antoniu, purtat de gardă.)

CLEOPATRA: O, soare,
Aprinde-ţi sfera! Noapte, rămîi pururi
Pe schimbătorul ţărm al lumii. O, Antoniu!
Antoniu! Ajutor, vai, Charmian, Iras, ajutor,
Şi voi, prieteni buni, ne ajutaţi
Să-l ducem sus.
ANTONIU: Tăceţi! Nu vitejia
Lui Cezar pe Antoniu l-a învins,
Ci-a lui Antoniu, triumfînd asupră-şi.
CLEOPATRA: Aşa e drept, Antoniu doar să-nvingă
Pe-Antoniu; dar vai mie că-i aşa!
ANTONIU: Regină a Egiptului, eu mor.
Rog, însă, moartea să m-aştepte-o clipă,

Ca după mii de sărutări să-ți dau
Pe cea din urmă.

CLEOPATRA: Să cobor mi-e frică,
Mă iartă, dragul meu — mă pot răpi
Și n-am de gînd să-mpodobesc triumful
Lui Cezar, norocosul, cîtă vreme
Cuțitul taie, șarpele înțeapă
Și-otrava curmă. Sînt ferită-aici.
Octavia visează în zadar
Mai mult respect, de m-ar privi cu ochii-i
Sfioși, sfredelitori și caști. Dar, hai, Antoniu —
Dați ajutor, femei, să-l tragem sus,
Prieteni, hai.

ANTONIU: Mai iute, mă sfîrșesc.

CLEOPATRA: Greu e iubitul meu și rea e gluma,
Ca greul meu din suflet m-a sleit.
De-aș fi puternică precum Iunona,
Mercur înaripatul te-ar sălta
Și lîngă Iupiter te-ar pune. Hai,
Să nu visăm ca proștii. Hai, hai, hai.

(Antoniu e ridicat pînă la Cleopatra.)

Bine-ai venit! Pîn-a muri, te-nvie
Aceste buze; de-ar putea s-o facă,
Mi le-aș toci cu sărutări.

TOȚI: O, zei!

ANTONIU: Eu mor, regină, mor. Un strop de vin
Mi-ar da putere să vorbesc cîtva.

CLEOPATRA: Eu să vorbesc, nu tu — și să înjur
Atît de crîncen meretricea Soartă
Încît de furie să-și rupă roata.

ANTONIU: O vorbă, scumpa mea — la Cezar
Cată-ți cinstirea și-adăpostul! Ah...

CLEOPATRA: Cum să le-mpac?

ANTONIU: Dintr-ai lui Cezar, scumpo,
Numai în Proculeius să te-nerezi.

CLEOPATRA: Mă-ncred numai în hotărîrea mea
Și-n mîinile acestea.

ANTONIU: Nu mă plînge.
Cînd vezi cît de sluțit arăt murind,

Mai bine veselește-te la gîndul
Că eu am fost odată cel mai mare
Și nobil prinț al lumii și că astăzi
Nu mor un laș și coiful meu îl las
Unui compatriot; un brav roman
De-un brav roman învins.[82]
Mă părăsește duhul. Nu mai pot.

CLEOPATRA: Ales între aleși, vrei tu să mori?
De mine ai uitat? Cum să trăiesc
În lumea asta slută, ce-i un grajd
Cînd nu ești tu? Ah, doamnelor, priviți! *(Antoniu moare.)*
Coroana lumii s-a topit. Stăpîne!
S-a ofilit a luptelor cunună,
Stindardul ostășesc e la pămînt;
Fetițe, băiețași și oameni mari
Sînt otova; s-a șters deosebirea
Și n-a rămas nimic de preț sub raza
Iscoditoarei luni. *(Leșină.)*

CHARMIAN: Ah, ține-ți firea, doamnă!

IRAS: E moartă și regina...

CHARMIAN: Doamnă!

IRAS: Doamnă!

CHARMIAN: O, doamnă, doamnă, doamnă, vai...

IRAS: Crăiasă...,
Împărătiță!

CHARMIAN: Taci, taci, Iras!

CLEOPATRA: Nu sînt decît femeie-acum, supusă
Durerii ticăloase, precum fata
Ce mulge-n grajd și mătură prin curte.
Atît mi-a mai rămas: să zvîrl cu sceptrul
În zeii fără suflet și să strig
Că pîn-a ne fura ei giuvaerul,
Această lume ca a lor a fost.
Dar totul e nimic. Răbdarea-i tîmpă
Și zbuciumul e pentru cîini turbați.
E un păcat, atunci, să ne-aruncăm
În hruba morții, cît n-a îndrăznit
Să vină ea la noi? Femei, ce faceți?
Ei, ce-i? Curaj! Ce este, Charmian!?
Dragele mele dragi! Lumina noastră,
Priviți! s-a săvîrșit, s-a stins.

Să-l îngropăm; pe urmă, nobil, brav,
Urmînd cel mai ales tipic roman,
Să ne luăm viața spre mîndria morții.
Să mergem. S-a răcit acum sălașul
Ce-a găzduit un spirit fără seamăn.
Urmați-mă, domnițelor, veniți,
Veniți, prieteni, ne rămîne doar
Dîrzenia și-un cît mai scurt sfîrșit.

(Ies; cei de sus scot afară trupul lui Antoniu.)

SCENA 1

Alexandria. Tabăra lui Cezar. Intră Cezar, Agrippa, Dolabella, Mecena, Gallus, Proculeius și alții, cei din sfatul de război.

CEZAR: Deci, Dolabella, mergi la el și cere-i
Să se predea — tertipul și zăbava
Nu-i sînt de vreun folos.
DOLABELLA: Prea bine, Cezar.

(Iese. Intră Decretas, cu sabia lui Antoniu.)

CEZAR: Ce-i? Cine ești de-ai îndrăznit să vii
Astfel în fața noastră?
DECRETAS Sînt Decretas,
În slujba lui Antoniu, cel prea vrednic
De-a fi slujit fără cusur. Cît dînsul
Putea sta în picioare și vorbi
Mi-a fost stăpîn, iar cu o viață-ntreagă
De neprieteni l-am păzit. De vrei,
Mă ia la tine și-am să-ți fiu
Cum i-am fost lui; altminteri viața mea
Ți-o-ncredințez, slăvite.
CEZAR: Ce tot spui?
DECRETAS Spun, Cezar, că Antoniu a murit.
CEZAR: Nu este cu putință! Prăbușirea
Ăstui colos ar asurzi chiar bolta
Și-ar zgudui rotundul glob că leii
Ar năvăli pe străzi și cetățenii
S-ar aciua în peșteri. Moartea lui
Nu este doar destinul unui om;
O jumătate-a lumii e cuprinsă
În numele său falnic.

DECRETAS N-a fost ucis
Printr-o poruncă judecătorească,
Nici de-un cuțit năimit; chiar mîna care
Își încrusta onoarea-n orice faptă,
Străpuns-a inima ce-i da curaj.
Aceasta-i spada; i-am răpit-o rănii.
Privește-o, Cezar, sîngele său nobil
O mai pătează.

CEZAR: Sînteți triști, prieteni?
Pe Iupiter, o veste ca aceasta
Pe regi îi scaldă-n lacrimi.

AGRIPPA: E ciudat
Că firea ne silește să deplîngem
Ce-am săvîrșit cu-atîta stăruință.

MECENA Scăderile și meritele lui
Au cîntărit la fel.

AGRIPPA: Om mai ales
N-a cîrmuit nicicînd; dar zeii ne dau lipsuri
Ca să fim oameni. Cezar e mișcat.

MECENA Oglinda e atît de mare-ncît
Se vede-n ea și dînsul.

CEZAR: O, Antoniu,
Eu te-am adus aici; dar plodul morții
E-n noi; și scris mi-a fost să-ți văd căderea
Sau, dacă nu, să ți-o arăt pe-a mea.
Pentru noi doi prea mică a fost lumea.
Dar plîng cu lacrimi ce-s întremătoare
Ca sîngele din inimă că tu,
Rival și frate-al meu în țeluri mari,
Părtaș la tron, prieten în război,
Al trupului meu braț și inima
Din care-a mea-și împrumuta văpaia, —
Că stelele vrăjmașe nouă astăzi
Ne curmă-ngemănarea. Dragi prieteni —
Dar nu, voi spune altădată. Omul
Aduce vești, citesc pe fața lui,
Să-l ascultăm.

(Intră un egiptean.)

De unde vii?

EGIPTEANUL: Din ce-i mai spun Egipt. Stăpîna mea,
Regina,-nchisă-n ce mai are, cripta,
Ar vrea să știe ce gînd ai cu dînsa

Ca să se pregătească pentru viața
La care-o vei sili.

CEZAR: Să n-aibă grijă,
Printr-un roman ea va afla curînd
Cu cîtă cinste și bunăvoință
O vom întîmpina. Cezar nu poate
Să fie crud.

EGIPTEANUL: Te ocrotească zeii! *(Iese.)*

CEZAR: Ascultă, Proculeius. Mergi și spune-i
Că n-o vom înjosi; s-o mîngîi astfel
Cum cere starea ei, ca nu cumva,
Mîndră cum este, să se umilească
Făcîndu-și seama. Viața ei la Roma
Va fi mereu triumful nostru; du-te
Și întoarce-te îndată ca să știm
Ce-a spus și cum îți pare.

PROCULEIUS Da, stăpîne. *(Iese.)*

CEZAR: Poți să pleci, Gallus. *(Gallus iese.)* Unde-i
Dolabella?
Îl va-nsoți pe Proculeius.

TOȚI: Dolabella!

CEZAR: Lăsați — mi-am amintit ce treburi are.
Nu-i iau mult timp. Poftiți în cortul meu
Ca să vedeți din valul de scrisori
Pe care le-am scris tihnit, cu gînd blajin,
Ce greu mi-a fost să intru în război.
Veniți să vi le-arăt.

(Ies.)

SCENA 2

Alexandria. O cameră în criptă. Intră Cleopatra, Charmian și Iras.

CLEOPATRA: Durerea mea începe să dea vieții
Un tîlc mai bun: nedemn e să fii Cezar,
Nu Soarta, ci slugoiul Soartei, sculă
A vrerii ei; măreț, să faci ceva
Ce curmă toate celelalte fapte,
Înlănțuie-ntîmplările, schimbării
Zăbală-i pune, doarme, și nicicînd

Nu mai mănîncă scîrna ce-l hrănește
Pe un milog sau pe un Cezar.

(Intră Proculeius.)

PROCULEIUS: Regină a Egiptului, Cezarul
Prin mine te salută și dorește
Să-i spui care ți-e voia.

CLEOPATRA: Cum te cheamă?

PROCULEIUS Sînt Proculeius.

CLEOPATRA: Da, Antoniu
Zicea să am încredere în tine;
Dar cum de-ncredere nu am nevoie,
Poți să mă-nșeli. Dacă stăpînul tău
Dorește să-i cerșească o regină
Să-i spui că, potrivit cu rangul ei,
Îi cere un regat; fiului meu
Să-i dea Egiptul cucerit; destul
Din cît îmi aparține ca să-i mulțumesc
Lui Cezar în genunchi.

PROCULEIUS Nu, fii pe pace,
Te afli-n mîini regești, descarcă-ți păsul
Măriei-sale; toți cei oropsiți
Găsesc la dînsul milă. Îi voi spune
Că, gingașă, te lași în seama lui,
Și vei vedea cum un cuceritor
Se vrea ajutorat în dărnicie
Cînd i se cere în genunchi.

CLEOPATRA: Să afle
Că sînt supusă-a soartei lui și slava
I-o recunosc. Ceas după ceas învăț
Tipicul ascultării și-aș dori
În față să-l privesc.

PROCULEIUS Așa-i spun, doamnă.
Te liniștește; soarta ți-o deplînge
Acel ce-a hotărît-o.

(Intră Gallus, urmat de soldați.)

GALLUS: Acum vedeți cît de ușor am prins-o.
(Către Proculeius și gardă.) Păziți-o pînă cînd sosește Cezar.

(Iese.)

IRAS: Împărăteasă!

CHARMIAN: Te-au prins, vai, Cleopatra!
CLEOPATRA: Hai, mîini, hai, iute!
PROCULEIUS Stai, regină, stai!

(O apucă și o dezarmează.)

Nu te da morții, căci nu ești trădată,
Ci izbăvită!
CLEOPATRA: Chiar de moartea care
Pe cîini îi scapă de sfîrșeală?
PROCULEIUS Cleopatra,
Nu pune la-ncercare bunătatea
Lui Cezar prin omor; lumea s-o vadă
Jucată bine, altfel, tu murind
Nu-i pusă în lumină.
CLEOPATRA: Vino, moarte,
Răpește o regină care face
Cît mulți prunci și calici.
PROCULEIUS Măsura, doamnă!
CLEOPATRA: Să știi că n-am să mai mănînc, să beau
Să dorm — nu-s vorbe-n vînt; și-am să dărîm
Această casă-a morții, orice-ar face Cezar.
În țarcul Curții sale n-am să stau,
Nici am să fiu privită cu ochi reci
De vestedа Octavia. Vor ei
Să mă arate gloatei urlătoare
Din nendurata Romă? Mai degrabă
Zac goală, într-o groapă din Egipt,
Mîncată-n mîlul Nilului de muște,
Sau spînzurată și legată-n lanțuri
Pe-o piramidă, sus.
PROCULEIUS Niciînd lui Cezar
Asemeni gînduri înfricoșătoare
Nu i-au trecut prin minte.

(Intră Dolabella.)

DOLABELLA: Proculeius,
Măritul Cezar știe ce-ai făcut
Și acum te cheamă; cît despre regină,
În paza mea o lasă.
PROCULEIUS Dolabella,
E foarte bine-așa; fii bun cu dînsa.
(Către Cleopatra.) Cu voia ta, o să-i repet lui
Cezar

Ce-ai zis, întocmai.

CLEOPATRA: Spune-i că-am să mor.

(Proculeius iese.)

DOLABELLA: De mine-ai auzit, slăvită doamnă?

CLEOPATRA: Nu pot să spun.

DOLABELLA: Mă știi, fără-ndoială.

CLEOPATRA: Ce-am auzit sau știu nu are-a face.
Rizi, nu-i așa, cînd un copil sau o femeie
Își povestește visul?

DOLABELLA: Nu-nțeleg...

CLEOPATRA: În visul meu a fost un împărat
Pe nume-Antoniu; ah, de-aș mai dormi
Cum am dormit, ca să mai văd un om
La fel cu dînsul!

DOLABELLA: Doamnă...

CLEOPATRA: Fața lui,
Un cer senin, cu soarele și luna
Care-și vedeau de drum și luminau
Măruntul „O", pămîntul.

DOLABELLA: Maiestate...

CLEOPATRA: Picioarele lui călăreau oceanul.
Și brațu-i se-nălța pe coiful lumii;
Pentru prieteni glasul lui era
O muzică a sferelor cerești;
Dar cînd voia să zguduie pămîntul,
Jurai că-i tunet. Dărnicia lui
Ierni nu știa; era asemeni toamnei
Ce dă rod mai bogat după cules.
Din marea poftelor, noblețea lui
Răzbea ca o spinare de delfin;
Purta coroane și cununi sub togă;
Ca banii, îi cădeau din buzunar
Țări și ostroave.

DOLABELLA: Cleopatra!

CLEOPATRA: Crezi că a fost sau poate fi un om
Ca-acel pe care l-am visat?

DOLABELLA: Nu, doamnă.

CLEOPATRA: Minți de te-aud și zeii! Dar de-ar fi
Sau de-ar fi fost un om ca el, chiar visul
Rămîne-n urmă; firea se întrece
Cu fantezia, creind chipuri rare;

Antoniu a fost opera naturii,
Nu umbră-nchipuită.

DOLABELLA: -Ascultă, doamnă:
Ți-e mare pierderea, cum ești tu însăți,
Și-o-nduri cu greu; să nu-mi închei menirea
Dacă nu simt și eu o apăsare
Ce-mi frînge inima.

CLEOPATRA: Îți mulțumesc.
Știi cam ce gînd are cu mine Cezar?

DOLABELLA: Mai bine-ai fi știut, să nu-ți spun eu.

CLEOPATRA: Te rog, te rog...

DOLABELLA: Deși e-un om cinstit...

CLEOPATRA: O să mă care în triumf.

DOLABELLA: Așá e, doamnă, știu.
(Trompete și strigăte în spatele scenei: „Faceți loc, Cezar!“)

(Intră Proculeius, Cezar, Mecena și alții din suita lui.)

CEZAR: Care-i regina?[83]

DOLABELLA: E împăratul, doamnă. *(Cleopatra îngenunchează.)*

CEZAR: Ridică-te, nu-ngenunchea. Te rog,
Regină a Egiptului.

CLEOPATRA: Vor zeii
S-ascult de domnul și stăpînul meu.

CEZAR: Din cuget scoate-ți gîndul rău; chiar dacă
Ne-ai adus pagube săpate-adînc
În carnea noastră, le vom socoti
Doar întîmplări.

CLEOPATRA: Unic stăpîn al lumii,
Nu știu să-mi apăr faptele prea bine,
Dar recunosc că m-am lăsat tîrîtă
De slăbiciuni care ne-au făcut de rîs,
Adesea, sexul.

CEZAR: Cleopatra, mai degrabă
Vom șterge decît vom sublinia.
Dacă te-mpaci cu gîndul nostru, care
Îți e prielnic, în schimbarea-aceasta
Afla-vei un cîștig, dar dacă vrei
Să mă-năsprești, urmîndu-l pe Antoniu,
Te vei lipsi de-a mea bunăvoință
Și-ți vei împinge fiii spre ruina
De care pot să-i scap. Să văd, dă-mi voie.

CLEOPATRA: Ai voie-n lumea-ntreagă, e a ta
Iar noi, blazoane și trofee, stăm
Unde ne-atîrni. Aici, înalt stăpîne.
CEZAR: În tot ce te privește, ți-ascult sfatul.
CLEOPATRA *(întinzîndu-i o hîrtie)*: Pe listă e trecut ce-i de valoare:
Bani, vase și bijuterii, cu prețul
Ce-l au, întocmai. Unde-i Seleucus?

(Intră Seleucus.)

SELEUCUS: Aicea sînt, Măria-ta.
CLEOPATRA: Mi-e vistier. Să jure, sub pedeapsă,
Că pentru mine n-am păstrat nimic.
Hai, spune adevărul, Seleucus.
SELEUCUS: Stăpînă, mai degrabă
Îmi ferec buzele decît să mint
Și încă sub pedeapsă.
CLEOPATRA: Ce-ai păstrat?
SELEUCUS: Destul spre-a cumpăra ce-i scris aici.
CEZAR: De ce roșești, regină? Ai făcut
Un lucru înțelept.
CLEOPATRA: Vezi, Cezar, vezi
Cum e urmată gloria. Ai mei
Devin ai tăi, și, prin schimbarea soartei
Ai tăi ar fi ai mei. Mă-nnebunește
Atîta lipsă de recunoștință!
Nu ești mai de nădejde, ticăloase,
Ca dragostea năimită! Dai să pleci?
Nu-mi scapi, mă jur! De-ar fi înaripați,
Am să-ți scot ochii, cîine, fiară, monstru!
N-am pomenit!
CEZAR: Te rog...
CLEOPATRA: Vai, ce rușine-i,
Mărite Cezar, că în timp ce tu
Binevoiești să vii aici, cinstind
Un suflet prea supus, o slugă-adaugă
Durerii mele răutatea lui!
E drept, slăvite, că am pus deoparte
Niscai nimicuri femeiești, prostii
Ce dăruim prietenelor noastre
De toată ziua, și-amintiri mai scumpe
Ce-s pentru Livia[84] și Octavia
Cu gînd ca să le cumpăr mijlocirea;

Dar să fiu pusă pe-o aceeași treaptă
Cu-un om pe care l-am hrănit? O, zei,
Căderea mea-i acum mai mare. *(Către Seleucus.)*
Pleacă,
Sau focul spiritului va răzbate
Prin scrumul soartei mele; om de-ai fi,
Te-ar prinde mila.

CEZAR: Du-te, Seleucus.

(Seleucus iese.)

CLEOPATRA: Ce fac alți oameni, nouă, celor mari,
În seamă ni se pune; cînd cădem,
Răspundem de greșelile altora
Și ne deplînge-o lume.

CEZAR: Cleopatra,
Și ce-ai păstrat, și ce-ai recunoscut,
Uităm că-s drepturi de cuceritor:
Îți aparțin, fă ce dorești cu ele.
Nu-s negustor și nu vreau pentru mărfuri
Să mă tocmesc cu tine. Fruntea sus,
Din gînduri nu-ți fă temnițe, regină,
Căci vrem să ne purtăm cu tine-ntocmai
Cum îți dorești: ai flămînzit? mănîncă;
Ți-e somn? te culcă; am să-ți port de grijă
Ca un prieten sincer. Deci, cu bine!

CLEOPATRA: Stăpîne, doamne!

CEZAR: Nu așa, cu bine.

(Trompete. Cezar și suita ies.)

CLEOPATRA: Mă-ncîntă astfel doar ca să fiu aspră
Cu mine însămi. Charmian, o vorbă.

(Îi șoptește ceva lui Charmian.)

IRAS: Sfîrșește, doamnă, ziua a apus
Și ne așteaptă noaptea.

CLEOPATRA: Iute, iute.
Am și vorbit: sînt pregătite toate.
Te rog grăbește-te.

CHARMIAN: Da, da, stăpînă.

(Dolabella intră din nou.)

DOLABELLA: Unde-i regina?

CHARMIAN: Iat-o. *(Iese.)*

CLEOPATRA: Dolabella!

DOLABELLA: Așa cum ți-am jurat cînd mi-ai cerut
(Și lege-i pentru mine să te-ascult),
Îți dau de veste. Cezar va pleca
Prin Siria, cam pînă în trei zile,
Tu și copiii veți porni-nainte;
Fă cum socoți. Mi-ai poruncit să-mi țin
Făgăduiala dată.

CLEOPATRA: Dolabella,
Rămîn îndatorată.

DOLABELLA: Servul tău.
Adio, doamnă, Cezar mă așteaptă.

CLEOPATRA: Îți mulțumesc, adio.

(Dolabella iese.)

Ce crezi, Iras?
La Roma, ca pe mine,-au să te arate
Ca pe-o păpușă egipteană;-acolo,
Meșteșugari cu șorțuri unsuroase,
Cu rigle și ciocane,-au să te ducă,
Pe brațe. Suflul lor duhnind a zoaie,
O să ne-năbușe.

IRAS: Ferească zeii!

CLEOPATRA: Așa să știi — codoși au să ne-agațe
Ca pe stricate și poeți rîioși
Ne vor batjocori-n balade proaste.
Actori isteți ne vor maimuțări;
Într-un decor ca-al marilor ospețe
Din Alexandria o să-l vedem
Pe-Antoniu beat în timp ce-un băiețandru[85]
Cu glas subțire mă va-nfățișa
În chip de tîrfă.

IRAS: Zei nemuritori!

CLEOPATRA: Nu-ncape îndoială.

IRAS: N-am să văd asta! Unghiile mi-s
Mai tari ca ochii.

CLEOPATRA: Astfel dejucăm
Tot ce-ntreprind și planurile lor
Cele mai nebunești.

(Charmian intră din nou.)

A, Charmian!
Gătiți-mă ca-mpărăteasă,-aduceți

Veșmîntul cel mai scump. Plec iar spre Cydnus
Să-l întîlnesc pe-Antoniu. Du-te, Iras;
Cînd isprăvești cu munca-acestei zile
(Noi, Charmian, isprăvim cu-adevărat)
Poți să te joci pîn-la sfîrșitul lumii.
Coroana, cum și tot ce se cuvine.

(Charmian și Iras ies. Se-aude zgomot în spatele scenei.)

Ce-i zgomotul acesta?

(Intră un paznic.)

PAZNICUL: Un țăran.
Te roagă să-l primești, mărită doamnă.
Mi-a zis că ți-a adus smochine.

CLEOPATRA: L-aștept. *(Paznicul iese.)* Ce lucru nobil poate face
Un amărît! Mi-aduce libertatea.
N-am să-mi schimb gîndul: nu mai sînt femeie,
Ci marmură din creștet pînă-n tălpi.
De-acum nainte luna schimbătoare
Nu mai e astrul meu.[86]

(Intră din nou paznicul, însoțit de țăran; acesta ține în mînă un coș.)

PAZNICUL: Acesta-i omul.

CLEOPATRA: Lasă-l și pleacă. *(Paznicul iese.)*
Aduci din Nil neîntrecutul vierme
Ce-omoară-un om fără dureri[87]?

ȚĂRANUL: Precum ziceți; dar nu-s dintre ăia care ar dori să-l atingeți, pentru că mușcătura lui e pe vecie; cine moare dintr-asta rareori se vindecă sau nu se vindecă deloc.

CLEOPATRA: Ai cunoscut vreun om care-a murit așa?

ȚĂRANUL: O mulțime, bărbați ba și femei. Nu mai departe decît ieri am auzit despre o nevastă foarte cumsecade, dar cam pusă pe minciuni și așa nu se cuvine să fie o femeie decît numai dacă minte în chip cinstit, cum că a murit dintr-o mușcătură și cît de mult a durut-o. Ce-i drept, a vorbit foarte frumos despre viermele ăsta; dar cel care crede tot ce spun ele nu se alege nici cu jumătate din ce fac. Oricum, nu-i un adevăr adevărat. Viermele ăsta e un vierme anapoda.

CLEOPATRA: Hai, du-te, bună ziua.

ȚĂRANUL: Să aveți parte să vă bucurați de vierme. *(Pune coșul jos.)*

CLEOPATRA: Bună ziua.

ȚĂRANUL: Și, băgați de seamă, viermele face întocmai ce-a moștenit din neam.

CLEOPATRA: Bine, bine, bună ziua.

ȚĂRANUL: Să știți, nu e un vierme de treabă decît dacă-l țin niște oameni înțelepți; pentru că, zău așa, n-are pic de omenie.

CLEOPATRA: Fii pe pace, îl păzim noi.

ȚĂRANUL: Foarte bine. Nu-i dați nimic, vă rog, nu face să-l hrăniți.

CLEOPATRA: Pe mine o să mă mănînce?

ȚĂRANUL: Nu mă credeți atît de prost ca să nu știu că nici dracul nu mănîncă o femeie. Femeia e o mîncare pentru zei, dacă n-o drege dracul. Dar vezi că dracii ăștia ai naibii le fac un mare rău zeilor pentru că din zece femei pe care le zidesc ei, dracii strică cinci.

CLEOPATRA: Bine, bine, acum pleacă.

ȚĂRANUL: Așa e, ce mai încoace-încolo: vă doresc să aveți parte de vierme.

(Iese.)

(Intră din nou Charmian și Iras cu robe, coroane și giuvaeruri.)

CLEOPATRA:
Dă-mi mantia; pune-mi coroana; simt
Îndemnuri către nemurire; zeama
Ciorchinilor de struguri din Egipt
Această buză n-o va mai muia.
Hai, Iras, iute. 'Mi pare că-l aud...
Îl văd sculîndu-se spre-a lăuda
O faptă nobilă; își bate joc
De Cezar, de-un noroc pe care zeii
'L dau oamenilor ca urgia nouă
Să aibă un temei. Vin, soțul meu.
Curaju-ndreptățească acest nume!
Foc sînt și aer; vieții ticăloase
Stihiile-alelalte! Gata? Dar,
Luați buzelor căldura de pe urmă.
Rămas bun, Charmian; adio, Iras.

(Le sărută. Iras cade și moare.)

În buze am otravă? Cazi? Cînd firea
Și tu vă despărțiți atît de lin,
A morții lovitură-i ca strînsoarea
Ibovnicului — doare și-o rîvnești.

Zaci moartă, da? Pierind astfél, spui lumii
Că e nevrednică de-un bun rămas.

CHARMIAN: Nor des, prefă-te-n ploaie ca să spun
Că plîng și zeii!

CLEOPATRA: Lașă-s! Cîrlionțatul...
Dacă-o să-i iasă-n cale ea, Antoniu,
De mine-o va-ntreba cu un sărut —
Sărutul care-i cerul meu! Hai, gîde,

(Către aspida[88] pe care o pune la piept.)

Cu dinții tăi tăioși desfă degrabă
Ăst încîlcit al vieții nod!
Tont veninos, te-asmute și sfîrșește!
Ah, de-ai putea vorbi, s-aud că-i spui
Lui Cezar, marele, cap de asin.

CHARMIAN: O, stea a răsăritului!

CLEOPATRA: Taci, taci!
Au nu vezi pruncul de la sînul meu
Că suge și-și adoarme doica?

CHARMIAN: Te frînge, inimă, te frînge!

CLEOPATRA: Ah, dulce ca balsamul, gingaș, blînd,
Ca aerul — Antoniu! — și pe tine
Am să te iau! *(Așază o altă aspidă pe braț. Moare.)*

CHARMIAN: De ce să zăbovesc...
În lumea-aceasta mîrșavă? Adio.
Haină moarte,-acum te poți făli
Că-n stăpînirea ta e o domniță
Cum n-au mai fost. Umbrite ferestruici,
Vă-nchideți! Ochi atît de-mpărătești
Să nu mai cate spre-auriul Phoebus!
Coroana-i pusă strîmb, s-o-ndrept, apoi
Merg să mă joc.

(Intră garda, cu zgomot.)

PRIMUL PAZNIC: Unde-i regina?

CHARMIAN: 'Ncet, să n-o trezești.

PRIMUL PAZNIC: Cezar trimite...

CHARMIAN: -Un crainic — prea tîrziu.

(Își pune o aspidă pe piept.)

Mai iute,-ndură-te — parcă te simt.

PRIMUL PAZNIC: Hei, nu-i a bună, Cezar e-nșelat.

AL DOILEA PAZNIC: Chemați pe Dolabella — e trimis de Cezar.
PRIMUL PAZNIC: E bine ce se-ntîmplă, Charmian?
CHARMIAN: Chiar foarte bine pentru-o principesă
Coborîtoare din atîți regi mari.
Ah, ah, ostașule! *(Moare.)*

(Dolabella intră din nou.)

DOLABELLA: Ce e?
AL DOILEA PAZNIC: Sînt moarte.
DOLABELLA: Cezar, teama ta
A fost întemeiată — vin să vezi
Că fapta cruntă ce-ai dorit să-mpiedici
S-a săvîrșit.
(În spatele scenei: „Hei, faceți loc pentru Cezar!")

(Intră Cezar cu întreaga lui suită în marș.)

DOLABELLA: Ești, doamne, un augur ce nu dă greș:
S-a întîmplat așa cum te-ai temut.
CEZAR: Ghicind ce gînd avem, mai curajoasă
Decît oricînd, a luat un drum regesc.
Cum au murit? Nu văd să sîngereze.
DOLABELLA: Cine-a fost ultimul la ele?
PRIMUL PAZNIC: Un țăran
Ce i-a adus smochine-n coșul ăsta.
CEZAR: S-a otrăvit.
PRIMUL PAZNIC: Această Charmian
Trăia cînd am intrat mai adineaori
Și-i potrivea pe frunte diademe;
Stătea și tremura și dintr-o dată
S-a prăbușit.
CEZAR: Măreață slăbiciune!
Dacă-nghițeau otravă,-am fi văzut
Din umflături; dar ea pare că doarme
Și-ncearcă iar să-l prindă pe Antoniu
În mreaja grației.
DOLABELLA: Pe sînul ei
E-un strop de sînge și e-o slabă dîră
La fel pe braț.
PRIMUL PAZNIC: Sînt urme de aspidă
Și frunza de smochin e-mbăloșată
Ca trestia din Nil.

CEZAR: Așa s-a stins!
Chiar vraciul ei mi-a spus că se gîndise
Cum ar putea să moară mai ușor.
Săltați pe brațe patul și din criptă
Le scoateți pe femei. Va fi-ngropată
Lîngă Antoniu și nici un mormînt
Nu va cuprinde-ntr-însul o pereche
Asemeni lor; grozavele-ntîmplări
Lovesc în cei ce le-au pricinuit.
Povestea lor e tristă, după cum
Măreț e numele acelui care
Le-a pregătit nefericita soartă.
Armata va-nsoți, solemn, cortegiul;
Apoi, mergem la Roma. Dolabella,
Bagă de seamă, ordinea să fie
Desăvîrșită la ceremonie.

(Ies.)

Menționată în „The Stationers' Registers" la 20 mai 1608, piesa a fost scrisă în 1607 sau, potrivit multor textologi, între 1606—1607. Primul text disponibil este cel din canonul shakespearian (1623), unde figurează ca a 11-a „tragedie", între *Othello* și *Cymbeline;* iar clasificarea este în general acceptată și astăzi (de menționat, ca excepții de odinioară, Bradley care a numit-o „tragedie romantică sui generis", Schlegel și Verplanck — „dramă istorică" sau R. Grant White — „istorie"). Prima reprezentare scenică de care avem cunoștință este cea din 1759 (la teatrul Drury Lane) iar curînd, înainte de reluarea originalului shakespearian (1849), ea a fost pusă în umbră de piesa cu același subiect *Totul pentru dragoste* (All for Love, 1678), o „imitație zornăitoare" (F.E. Halliday) a scriitorului neoclasic John Dryden.

Sursa principală a piesei (Shakespeare o folosește din plin, uneori pînă la calchiere) a fost *Viața lui Marc Antoniu* din *Viețile paralele* de Plutarh în traducerea lui Thomas North (prima ediție în 1579); pot fi însă amintite și tragedia lui Garnier *M. Antoine*, tradusă în engleză de Mary Herbert, sora lui Philip Sidney, și *Tragedia Cleopatrei (The Tragedy of Cleopatra*, 1594) de Samuel Daniel.

Specialiști de talia lui W.W. Greg și Dover Wilson consideră că textul primei ediții in-folio este „bun", dar M.R. Ridley, îngrijitorul ultimei ediții Arden[1], subliniază două lacune evidente semnalate de aceștia: ortografierea fantezistă a unor nume proprii și numeroasele structurări greșite ale versurilor.

În ciuda „structurărilor greșite" (îndeosebi versuri mai scurte sau mai lungi decît obișnuitul pentametru iambic), foarte mulți comentatori, anticipînd sau preluînd părerea lui Greg și Wilson, sînt „aproape convinși..." că la baza textului din 1623 a stat chiar un manuscris al lui Shakespeare.

---

[1] *The Arden Shakespeare, Antony and Cleopatra*, edited by M.R. Ridley, 1954, Methuen, London, 1971.

R.H. Case, îngrijitorul piesei în ediția Arden din 1906, justifică implicit „structurările greșite" ca fiind ale lui Shakespeare cînd afirmă că versul alb *(regulat, n.n.)* a oferit un spațiu neîncăpător unei multitudini de gînduri și sentimente, că acestea au trebuit „comprimate" *(în cadrul versului alb regulat, n.n.)* și, critic, observă: „elipsa și expresia ambiguă arată că orice constrîngere impietează asupra ideilor și imaginilor ce se cer exprimate"[1]. Cu mențiunea că, de fapt, versul alb este cel mai puțin „constrîngător" dintre structurile metrice tradiționale englezești și, în orice caz, infinit mai puțin constrîngător decît sonetul shakespearian (pentametri iambici rimați, cu terminații masculine), să reproducem și o părere laudativă, exprimată de Martin W. Sampson în *Shakespeariana*, New York, 1889, text pe care nu l-am avut la îndemînă dar care este conspectat de Michael Steppat:

„...Sampson susține că violarea de către Shakespeare a regulilor metrice stricte în această piesă este intenționată și îndreptățită. Libertățile pe care și le ia Shakespeare în *Antoniu și Cleopatra*... se explică prin convingerea sa că abaterile «trebuie să corespundă atît de organic gîndului, încît să-l scoată în relief»... Într-o capodoperă ca *Antoniu și Cleopatra* inadvertențele metrice contribuie la forța versului: ele «îl fac colțuros, dar prin aceasta îi conferă vigoare și o mai mare conformitate cu subiectul», astfel că mijlocul e în acord cu scopul;... «așa-zisa *dezorganizare* a versului este, de fapt, un triumf al artei versificatorice...»"[2].

Un alt element în favoarea autenticității folosit de ediția in-folio este caracterul permanent al muzicalității originale a versurilor, rezultată din jocul accentelor sintactice și ictice și scurtimea precumpănitoare a propozițiilor sau frazelor:

„Unitatea stilistică specifică e atît de scurtă, încît nu-ți lasă timp să respiri... nu există ample desfășurări de retorică, nici o încercare de a prinde universul într-un laț. Universul acesta e prea vast pentru a fi redat într-altfel decît prin fărîme (...). Vorbirea fiecărui personaj din piesă se risipește în... răsuflări întretăiate de parcă ar trece prin branhii; iar versul alb al dramelor mai timpurii aproape că și-a pierdut forma în elementul fluid care-l înconjoară. (...)

(...) Totul este creația unui stil ai cărui atomi imponderabili se înlănțuie într-un nesfîrșit dans grațios, îmbinîndu-se pentru a produce forme și separîndu-se îndată pentru a le nimici"[3].

---

[1] Din textul reprodus de M.R. Ridley, *op. cit.*, p. XIX.

[2] Michael Steppat, *The Critical Reception of Shakespeare's Antony and Cleopatra from 1607 to 1905*, Verlag B.R. Grüner — Amsterdam, 1908, p. 201.

[3] Mark van Doren, *Shakespeare*, 1939, Doubleday, New York, 1953, pp. 232—236.

O altă trăsătură stilistică unificatoare, specifică tragediilor shakespeariene tîrzii, o constituie folosirea unui limbaj în general simplu, neretoric, și, pe de altă parte, tulburător în unele momente de mare tensiune dramatică — „maxima simplitate în fața a ceea ce e insuportabil, prea mare, prea complex", despre care vorbea Inga-Stina Ewbank analizînd *Regele Lear*[1]. Într-o scurtă referire la *Antoniu și Cleopatra* autoarea atrage atenția asupra „imaginilor celor mai simple în momentele cele mai exaltate"[2] și, printre altele, citează cuvintele rostite de Cleopatra cînd Antoniu moare în brațele ei. Într-adevăr, replica începe „retoric" și, treptat, propozițiile interogative și exclamative cedează locul constatărilor simple și dureroase:

„Ales între aleși, vrei tu să mori?
De mine ai uitat? Cum să trăiesc
În lumea asta slută, ce-i un grajd
Cînd nu ești tu? Ah, doamnelor, priviți! *(Antoniu moare.)*
Coroana lumii s-a topit. Stăpîne!
S-a ofilit a luptelor cunună,
Stindardul ostășesc e la pămînt;
Fetițe, băiețași și oameni mari
Sînt otova; s-a șters deosebirea
Și n-a rămas nimic de preț sub raza
Iscoditoarei luni" (IV, 13, 59—68).

Reprezentativă este și replica:

„Nu sînt decît femeie-acum, supusă
Durerii ticăloase, precum fata
Ce mulge-n grajd și mătură prin curte.
Atît mi-a mai rămas: să zvîrl cu sceptrul
În zeii fără suflet și să strig
Că pîn-a ne fura ei giuvaerul,
Această lume ca a lor a fost.
Dar totul e nimic. Răbdarea-i tîmpă
Și zbuciumul e pentru cîini turbați..." (*Ibid.*, 73—80).

M.R. Ridley insistase asupra forței pe care o capătă un cuvînt sau un grup de cuvinte în contextul dramatic respectiv; acestea „ne-ar face să tresărim dacă nu am deveni conștienți de inevitabila lor îndreptățire înainte de a avea timpul să tresărim" și ajunsese la concluzia:

---

[1] Inga-Stina Ewbank, *Shakespeare's Poetry*, în „A New Companion to Shakespeare Studies", edited by K. Muir and S. Schoenbaum, London, 1971, p. 105.
[2] *Ibid.*, p. 114.

„... este neîndoios că întîlnim în *Antoniu și Cleopatra* suprema realizare a lui Shakespeare în poezia dramatică, genul de poezie care, scoasă din context, nu este remarcabilă, dar pe fundalul ei dramatic ne mișcă profund, deși într-un mod nedefinit. Piesele de început sînt pline de poezie lirică pură, cu totul irelevantă pentru intrigă și chiar, adesea, nepotrivită cu caracterul personajului care o rostește; și, de fapt, pînă la sfîrșitul carierei dramatice a lui Shakespeare — și aici intră și *Furtuna* — vor mai apărea pasaje ce pot fi scoase fără pierdere din contextele lor. În piesa de față, însă, cu singura excepție a descrierii vasului Cleopatrei, inadecvat făcută de Enobarbus, personaj prozaic realist, deși perspicace, nu există vers nelalocul lui și, poate, nici un pasaj memorabil de oarecare dimensiuni care să reziste singur, nici unul ce poate fi trecut într-o antologie fără a-și pierde jumătate din forță, pe cîtă vreme sînt nenumărate pasaje și versuri a căror forță este electrizantă în context"[1].

Unificatoare în sensul în care ne-a deprins Shakespeare este și imagistica din ediția in-folio, descrisă pe larg de Caroline Spurgeon după paragraful sintetizator:

„Grupul de imagini din *Antoniu și Cleopatra* care, analizat, atrage imediat atenția ca fiind caracteristic pentru această piesă, constă din imagini ale lumii, firmamentului, oceanului și, în general, ale imensității. Aceasta este noua dominantă din piesă, măreția și grandoarea, exprimate în multe chipuri și zugrăvite astfel încît să ne stimuleze tot timpul imaginația pentru a vedea colosala figură a lui Antoniu, «semi-Atlasul acestui pămînt», «întreita coloană a lumii», clădită pe o scară atît de vastă încît întregul glob locuibil nu este pentru el decît o jucărie, de parcă ar fi o minge sau un măr pe care îl taie cu sabia, jucîndu-se cu «o jumătate-a lumii» după plac, «nenorocind sau fericind»"[2].

Clemen dezvoltă pe larg „imagistica descriptivă" care devine „imagistică dramatică", pornind de la imaginile legate de mare, întrucît acestea constituie:

„... un element important al „decorului" din tragedie. Marea se întinde între cele două scene principale ale acțiunii, Egiptul și Roma; pe mare se dau bătălii, Antoniu și Cezar o străbat mereu. Prin aluzii și referiri marea este veșnic prezentă în minte. Dar Shakespeare subliniază și mai mult omniprezența atmosferei marine folosind metafore inspirate de mare și terminologia navigației. Cezar, parafrazînd nestatornicia simpatiei popu-

---

[1] M.R. Ridley, *Op. cit.*, pp. XLVII-XLVIII.
[2] Caroline Spurgeon, *Shakespeare's Imagery and what it tells us*, 1935, Cambridge, University Press, 1965, p. 350.

lare, recurge de mai multe ori la mare şi navigaţie: Omul aflat «in reflux, iubit numai atunci / Cînd nu mai este vrednic de iubire, / E preţuit dacă lipseşte. Plebea, / Ca stînjenelul rătăcit pe val, / Pluteşte-n sus şi-n jos după maree / Şi putrezeşte-n freamăt» (I, 4, 43—47). etc."[1].

John Wain stabileşte legături interesante între simbolismul apei, pămîntului şi noroiului:

„Elementul Cleopatrei este apa. Asemeni apei, ea este neascultătoare şi nestatornică; îşi găseşte nivelul imediat; cîştigă toate bătăliile nu luptîndu-se ci absorbind forţa atacatorului. Nu e un simbolism arbitrar inventat de Shakespeare. Apa e recunoscută universal ca simbolul fundamental al feminităţii. Fiecare din noi îşi începe viaţa ca un peşte mic plutind în lichidul amniotic din trupul femeii; şi pe această bază fizică simbolismul se ridică pînă la deplina sa inclusivitate psihologică. (...)

Absorbirea lui Antoniu de către Cleopatra este absorbirea pămîntului de apă. Aceasta e adevărat la toate nivelele... La nivelul superficial să semnalăm doar faptul că atunci cînd se ajunge la un conflict făţiş între Antoniu şi Cezar, Antoniu pierde deşi dispune de forţele adecvate şi de o conducere mai mult decît adecvată. Iar motivul pentru care pierde este acela că, sub influenţa Cleopatrei, el preferă în două rînduri să lupte pe mare şi nu pe uscat. Această hotărîre e luată în pofida sfatului tuturor celor din armata sa, de la Enobarbus pînă la soldatul anonim care îl roagă brusc:

«Mărite doamne, nu lupta pe mare, / Nu te încrede-n scînduri putrezite: / Mint oare-aceste răni, această spadă? / În apă să se-afunde egiptenii / Şi fenicienii, noi am cucerit / Luptînd pe ţărmuri, pas cu pas» (III, 7, 61—66).

Soldatul înţelege tradiţia romană: soliditatea pămîntului simbolizează greoaia soliditate a spiritului roman, care nu lasă nimic la voia întîmplării şi-şi croieşte drumul spre o victorie previzibilă. Apa nu-şi are locul în acest fel de viaţă. Antoniu, însă, exclamase iritat în prima scenă a piesei:

«Să piară-n Tibru Roma, să se surpe / A-mpărăţiei bolţi!» (I, 1, 33—34).

Iar la sfîrşitul piesei, Roma, în persoana celui mai mare general al ei s-a înecat într-adevăr: nu în Tibru, ci în apele mai trădătoare ale Nilului. (...)

Elementul lui este pămîntul; al ei e apa. Din întîlnirea celor două rezultă noroiul. Şi de aceea nu e surprinzătoare prezenţa constantă în piesă a imaginii noroiului şi mîlului; pentru că şi acestea sînt simboluri ale situaţiei precare a lui Antoniu. Desfătările neprecupeţite ce i le oferă Cleopatra, făcîndu-l să strice două căsnicii, este noroiul în care se afundă un bărbat cînd nu se poate retrage la timp. Iar noroiul, mîzga primordială, sugerează

---

[1] Wolfgang H. Clemen, *The Development of Shakespeare's Imagery*, 1951, Methuen, London, 1966, p. 159.

fecunditatea și amestecul cald și haotic cu care începe orice viață. (...) Cleopatra este foarte conștientă de atracția ce o exercită asupra ei carnea și pămîntul; gusturile ei nu prea au fost eterice; dar... în ultimul ei ceas de maiestate, ea constată că pămîntul nu o mai îmbie:

«Foc sînt și aer; vieții ticăloase / Stihiile-alelalte!» (V, 2, 291—292)

Cu alte cuvinte ea renunță la pămînt și apă; un final destul de potrivit. Dar același amestec de pămînt și apă a generat mîlul fecund care a prins viață sub soarele fierbinte al pasiunii masculine.

Într-un moment de exaltare (I, 3) Antoniu i-a jurat statornicie Cleopatrei «pe focul ce învie / Nămolul Nilului», adică pe el însuși. Fără adorația unui bărbat, Cleopatra e inertă. Iar aceasta o leagă de imaginea șarpelui din piesă. Potrivit răspînditei povestiri a călătorilor din vremea lui Shakespeare, moștenită de la Evul mediu și derivînd în ultimă instanță de la Plinius, șerpii mari cum este pitonul, care nu avea mijloace vizibile de procreare, se nășteau de fapt sub acțiunea soarelui asupra mîlului tropical. Nu e de mirare că reginei îi face plăcere să-și aducă aminte că Antoniu îi spune «șarpele bătrînului Nil». Și ea a fost adusă la viață în felul acesta. Iar conștiența ei rămîne în preajma acestor origini obscure. În II, 5, 78—79, furioasă și înveninată de pierdere, ea izbucnește: «Înece-se Egiptu-n Nil! cei blînzi / S-ajungă șerpi!» iar mai tîrziu, înfricoșată de gîndul că va fi luată în captivitate de Cezar și expusă pe străzile Romei, exclamă:

«Mai degrabă / Zac goală, într-o groapă din Egipt, / Mîncată-n mîlul Nilului de muște!» (V, 2, 57—59)

Asemenea imagini poartă simbolismul central prin piesă ca o arteră. (...)"[1].

În comentariile sale, John Wain se oprește și asupra unuia dintre cele mai frumoase tablouri zugrăvite vreodată de pana lui Shakespeare: corabia Cleopatrei în viziunea lui Enobarbus (II, 2, 199—222), cu regina „mai mîndră / Ca Venus din tablouri", „neasemuita", „lenevind / În uraniscu-i de brocat" (întrucît în teatrul Renașterii engleze rolurile feminine erau interpretate de băieți, frumusețea doamnelor era de obicei descrisă verbal). Elementul *apă* este prezent (rîul Cydnus), și:

„... nu întîmplător acesta este primul portret «formal» al Cleopatrei — prima relatare deplină a impresiei pe care o lasă ea asupra unui bărbat...".

De fapt,

---

[1] John Wain, *The Living World of Shakespeare*, Macmillan, London, 1964, pp. 132—136.

„... dacă recitim descrierea, ne dăm seama că nu aflăm nimic despre Cleopatra însăși. Eroarea e mijlocită de parada de lux, senzualitate și mister, atît de măiestrit redate prin imaginile pe care le însoțesc languroasele sugestii sexuale. Se subînțelege că regina e o femeie frumoasă. Totuși nici o femeie nu ar putea impresiona atît de puternic numai prin frumusețe. Ceea ce-l subjugă, mai exact îl „îneacă" pe Antoniu este atracția barbară a lumii pe care o reprezintă Cleopatra, nu mai puțin decît farmecul ei".

Spre deosebire de M.R. Ridley, John Wain consideră că Enobarbus era pe deplin îndreptățit să facă descrierea amintită, ca

„. . *(om)* încercat, un ofițer de linie aspru și nesentimental care văzuse multe femei trecînd prin viața unui soldat. Faptul că el este cel care, cîteva versuri mai departe, spune că vîrsta nu o poate vesteji, nici obișnuința nu-i poate stinge veșnic schimbătorul farmec, face descrierea întru totul convingătoare"[1].

Integrarea „dramatică" a replicilor lui Enobarbus este binevenită, chiar dacă ele se pot ușor desprinde de restul scenei pentru a fi citate într-o antologie de poezie lirică, tot astfel după cum textul traducerii lui North pe care l-a calchiat Shakespeare merită să fie reprodus într-o antologie de proză poetică... North e un poet mai mare decît Plutarh, iar Shakespeare e un poet mai mare decît North și numai a confruntare a celor două texte englezești poate revela cititorului limitele calchierii: la ce anume renunță Shakespeare, ce adaugă, ce ritmuri folosește în cadrul versului alb, ce atenție acordă aliterației — în primele versuri, trecerea treptată de la sunetele consonantice „dure" la cele „moi", de la *b* la *p*, de la *p* la *s*, de la *s* la *f*:

„The *b*arge she sat in, like a *b*urnish'd throne, / *B*urn'd on the water; the *p*oo*p* was *b*eaten gold; / *P*ur*p*le the *s*ails, and *s*o *p*erfumed that / The winds were love-*s*ick with them; the oars were *s*ilver, / Which to the tune of *f*lutes kept *s*troke, and made / The water which they beat to *f*ollow *f*aster...".

Cf. North:

„... that she disdained to set forward otherwise, but to take her barge in the river of Cydnus, the poop whereof was of gold, the sailes of purple, and the owers of silver, which kept stroke in rowing after the sounds of flutes, *etc.*".

---

[1] *Ibid.*, p. 132.

Cu sau fără ajutorul lui North, poezia — ca şi în *Macbeth* — conferă piesei unitatea ei fundamentală, atenuînd sau, mai degrabă, compensînd nedesăvîrşirile de alt ordin, semnalate frecvent şi nu numai de criticii cu vederi clasice dogmatice.

Păreri deosebit de nefavorabile s-au emis în legătură cu structura tragediei. Samuel Johnson observa că întîmplările nu au „nici o legătură între ele" şi că Shakespeare nu a manifestat „nici o grijă cu privire la dispunerea lor". Gervinus constata „lipsa unei coerenţe structurale; continuitatea psihică în dezvoltarea dragostei dintre Antoniu şi Cleopatra este mereu întreruptă". Alfred Mézières scria în 1860: „Scenele şi personajele se succed fără să fie posibil întotdeauna să surprindem înlănţuirea ideilor. Pînă şi criticii germani au renunţat în general să descopere în această piesă o unitate a gîndirii"[1].

În 1896 F.S. Boas vorbeşte despre „gravele defecte de construcţie ale piesei" şi acuză modul cum a folosit Shakespeare materialul din Plutarh:

„Se pare că Shakespeare a socotit o obligaţie de conştiinţă să introducă orice incident, politic sau personal, menţionat de Plutarh, rezultatul fiind o pierdere a unităţii şi perspectivei dramatice"[2].

Pentru Bradley (1904) procedeul de a schimba frecvent personajele:

„... apare în modul cel mai evident acolo unde materialul istoric a fost nedramatic, ca în partea de mijloc a piesei... (...) E o metodă greşită. (...) *Antoniu şi Cleopatra* e cea mai defectuos construită din toate tragediile"[3].

Case (1906) remarca, printre altele:

„Este posibil ca graba *(cu care a fost scrisă piesa)* să fi determinat unele curiozităţi în ceea ce priveşte construcţia..."[4].

Dintre puţinii apărători ai unităţii structurale şi dramatice a piesei putem cita pe Henry N. Hudson în (1872):

„Întreaga lucrare îmbină perfect, într-o singură substanţă, toate părţile, ... (...) Deşi atît de numeroase şi variate, părţile par să-şi cunoască locul şi să se înţeleagă de minune între ele"[5].

---

[1] Citat de M. Steppat, *Op. cit.*, p. 220.
[2] F.S. Boas, *Shakespeare and His Predecessors*, 1896, Murray, London, 1925, pp. 473—474.
[3] A.C. Bradley, *Shakespearean Tragedy*, 1904, Macmillan, London, 1974, pp. 55; 213.
[4] R.H. Case, *Op. cit.*, p. XXXV.
[5] Citat de M. Steppat, *Op. cit.*, p. 380.

Pe William Everett (în 1905):

„E nevoie de o a doua lectură pentru a sesiza unitatea şi divizarea proporţionată a întregului. Se va vedea atunci că... lucrarea e străbătută de o unică finalitate diriguitoare"[1].

Pe John Squire (în 1935):

„... din punctul de vedere al structurii există un centru, Antoniu şi Cleopatra, şi în reprezentare scenică piesa nu are decît de cîştigat în urma acestui fapt"[2].

Aceste trei citate (primele două cuprinzînd afirmaţii vagi şi generale, ultimul deplasînd „structura" în sfera caracterologică) nu contracarează citatele din categoria celor critice, după cum nici acestea nu au putere de convingere în bloc decît pentru cei impresionaţi de la început de faptul că piesa are prea multe scene — 42. *Antoniu şi Cleopatra* este un nou experiment dramatic shakespearian în care construcţia formală şi unitatea de loc şi timp sînt mai puţin importante decît unitatea poetică (discutată pînă acum), urmărirea unor teme principale, precum şi implicarea eroilor în conflicte.

Sesizarea temelor principale din *Antoniu şi Cleopatra* este îngreunată, pe de o parte, de numărul mare de teme în general (fiecare subliniată într-un fel sau altul) şi, pe de alta, de absenţa unor ample generalizări filozofice şi morale: spre deosebire de *Richard al II-lea*, *Hamlet*, *Troilus şi Cresida* sau *Măsură pentru măsură*, unde „ilustrarea" (piesa ca atare) e însoţită de comentariile teoretice ale personajelor (uneori foarte insistente), *Antoniu şi Cleopatra* este mai mult o „ilustrare" iar generalizările trebuie deduse în permanenţă. Oricum, parcă mai mult ca oricînd, criticii nu au ajuns la un consens, după cum se poate vedea din tabelul întocmit de M. Steppat pentru temele sugerate pînă în anul 1905 (l-am completat cu cîteva date ulterioare):

— *biografia lui Marc Antoniu şi/sau a Cleopatrei* (Rowe — 1709, Koch — 1882, Corson — 1889, Winter — 1892, Brandl — 1894, Oechelhäuser — 1895, Morley şi Griffin — 1895, Adler — 1895, Lee — 1898, Bradford — 1898, Launsbury — 1901, Sherman — 1901, Moulton — 1903, Jusserand — 1904, Etty — 1904, Everett — 1905, Bradley — 1905, Mackail — 1931, Speaight — 1935, Peter Alexander — 1939, Farnham — 1950, Mills — 1964);

---

[1] *Ibid.*, p. 384.

[2] John Squire, *Shakespeare as a Dramatist*, Cassel, London, *etc.*, 1935, p. 71.

— *biografia lui Shakespeare* (Cartwright — 1859[1]);

— *studiu al caracterului* (Gervinus — 1849, Brandl — 1894, Wendell — 1894, Oechelhäuser — 1895, Adler — 1895, Etty — 1904);

— *polaritatea problemelor morale* (Goethe — 1813, Gervinus — 1849, Hülsman — 1856, Mézières — 1860, Ruskin — 1865, Moltke — 1868, Vischer — 1869/87, Symons — 1889, Moulton — 1903);

— *o lecție morală* (Skettowe — 1824, Ulrici — 1853, Hülsmann — 1856, Mézières — 1860, Rümelin — 1865, Moltke — 1868, Friesen — 1876, Bulthaupt — 1882/83, Thümmel — 1887, Corson — 1889);

— *o catastrofă mondială* (Horn — 1827, Wendell — 1894, Brandes — 1895);

— *o idee istorică* (Tieck — 1831, Ulrici — 1839, Rötscher — 1846, Lloyd — 1856, Kreyssig — 1858, Moltke — 1868, Snider — 1876);

— *un conflict politic* (König — 1875, Vischer — 1869/87, Moulton — 1903);

— *o temă personală, nu istorică* (Vatke — 1868, Bodenstedt — 1874, Koch — 1882, Corson — 1889, Spencer — 1976);

— *pasiunea* (Coleridge — 1818, Hall — 1869, Furnivall — 1877, Vischer — 1869/87, Philips — 1887, Peart — 1892, Wolff — 1905, Swinburne — 1905);

— *dragostea* (Hugo — 1860, Bodenstedt — 1874, Vischer — 1867/87, Philips — 1887, Peart — 1897, Swinburne — 1905, Wilcox — 1935, Traci — 1970);

— *conflictul lui Antoniu* (Spencer — 1976);

— *vicisitudinile soartei* (Holloway — 1961);

— *iertarea* (Evans — 1949).

Preponderente şi comparabile între ele ca importanță ni se par a fi două teme: 1) rolul nefast al dragostei/pasiunii neînfrînate în viața particulară şi politică a unei personalități istorice şi 2) natura enigmatică a dragostei.

1

Sporadic, în literatura de specialitate am întîlnit formulări consonante parțial cu definirea de mai sus a primei teme, astfel:

Friedrich Theodor Vischer, între 1869—1887:

„Indiscutabil, punctul central al acestei tragedii este dragostea lui Antoniu pentru Cleopatra, dar... rolul pe care-l joacă marea politică în întreaga acțiune nu este cîtuşi de puțin secundar /.../ *Antoniu şi Cleopatra* e o tragedie psihologică, dar şi una politică“[2].

[1] „Cleopatra e doamna brună din *Sonete*, Octavia e soția lui Shakespeare, Enobarbus e lordul Southampton, Antoniu e Shakespeare însuşi, Pompei e William Herbert, conte de Pembroke...".

[2] Citat de M. Steppat, *Op. cit.*, p. 343.

Oliver Emerson, în 1890:

„... *Antoniu şi Cleopatra* este o dramă de caracter cu două personaje principale (...) ... o tragedie a pasiunii aşa cum sînt *Macbeth*, *Hamlet*, *Lear* (...). Motivul dramatic al piesei este prăbuşirea lui Antoniu sub apăsarea pasiunii erotice"[1].

Frederick Boas, în 1896:

„Pasiunea erotică este subiectul evident a numai trei piese, *Romeo şi Julieta*, *Troilus şi Cresida* şi *Antoniu şi Cleopatra*. În fiecare din ele interesul emoţional se întreţese cu elemente de natură politică — conflictul dintre familiile Montague şi Capulet, războaiele dintre greci şi troieni, lupta pentru stăpînirea lumii romane"[2].

Hiram Corson, în 1907:

„*Antoniu şi Cleopatra* este, în fond, o tragedie în care interesul moral îl domină pe cel istoric sau politic. Într-adevăr, acesta din urmă e în întregime subordonat celui dintîi, alcătuind un fundal pe care sînt zugrăvite personajele"[3].

T.J.B. Spencer, în 1976:

„*(Shakespeare)* concentrează acţiunea dramatică în jurul legăturii dintre două personaje, fără a pierde o clipă din vedere decorul imperial în care ele îşi întîmpină soarta"[4].

În piesă, replica de început a lui Philo introduce tema conflictuală în termeni realişti şi de rău augur:

„Sminteala generalului întrece / Orice măsură; ochii lui semeţi / Ce fulgerau ca-mplătoşatul Marte / Deasupra legiunilor, acum / Se-apleacă spre o frunte tuciurie. / Viteaza inimă care-i spărgea / A zalei copci pe piept în lupte dîrze, / Nu mai cunoaşte-un pic de înfrînare, / Stingînd ca foalele şi evantaiul / Dorinţele ţigăncii. Uite-i, vin. / Priveşte-l şi-ai să vezi în el pe unul / Din cei trei stîlpi ai lumii preschimbat / Într-un bufon de tîrfă" (I, 1, 1—13).

---

[1] *Ibid.*, p. 345.
[2] F.S. Boas, *Op. cit.*, p. 474.
[3] Hiram Corson, *An Introduction to Shakespeare*, London, 1907, p. 252.
[4] T.J.B. Spencer, *Shakespeare: The Roman Plays*, Longman Group, London, 1976, p. 27.

„A doua lectură" a textului — recomandată de Everett — e necesară pentru a constata frecvența cu care afirmațiile lui Philo sînt reluate și îmbogățite și de alte personaje, iar pe de altă parte, pentru a urmări procesul de dezintegrare morală a eroului, omul care nu cunoaște măsura, victimă a „neînfrînării" atît de frecvent condamnată de Shakespeare și prin generalizări (în *Romeo și Julieta*, *Neguțătorul din Veneția*, *Hamlet*, *Măsură pentru măsură* etc.). Comentariul lui Philo a fost anticipat de cel al lui Tersit în *Troilus și Cresida*: „...Ce ticăloșie! Toată pricina e un încornorat și o tîrfă — grozav temei pentru dihonie, pizmă și vărsare de sînge!" Despre un paralelism susținut între *Antoniu și Cleopatra* și *Troilus și Cresida* s-a scris mult și, în general, întemeiat, lăsînd la o parte părerea lui Gervinus care a mers pînă acolo încît a susținut că ambele piese au fost scrise în aceeași perioadă. Steppat rezumă astfel punctul de vedere al lui Frederick James Furnivall, exprimat în *The Leopold Shakespeare*, 1877:

„Încercînd să stabilească o continuitate între lucrările dramatice ale lui Shakespeare, Furnivall afirmă că *Antoniu și Cleopatra* «seamănă cu *Troilus și Cresida* nu numai prin rolul important pe care-l joacă femeile necredincioase (Cresida și Cleopatra), ci și prin faima și puterea lui Antoniu, preferința egoistă a acestuia pentru propriile sale capricii față de imboldurile onoarei și față de binele țării sale, el fiind un omolog al lui Ahile» (LXXXII). Furnivall consideră că *Antoniu și Cleopatra*, prin tema «senzualității și orgiilor», formează cu *Troilus și Cresida* grupul «senzualității sau iubirii false» (LXXXVI-LXXXVIII). Există, așadar, mai multe paralele între aceste două lucrări: de la necredincioasa Cresida la necredincioasa Cleopatra, de la înșelatul Troilus la înșelatul și înșelătorul Antoniu, de la clarvăzătorul Tersit la clarvăzătorul Enobarbus"[1].

Dintre comentariile critice făcute de diferite personaje pe seama lui Antoniu, L. Mills reține în primul rînd cuvintele lui Enobarbus „Dorința i s-a-nstăpînit / Pe judecată" (III, 13, 3—4) pentru că ele cuprind esența tragediei eroului într-o piesă care, „scrisă pentru a fi reprezentată în fața publicului elisabetan":

„... înfățișează decăderea și prăbușirea unui împărat roman potențial. Dar ea este mai mult decît atît; este tabloul patetic al nereușitei tragice a unui om înzestrat cu mari virtuți, care, datorită lipsei de înfrînare consecventă a dorinței de plăceri, autoînșelării sporadice și dragostei pentru o ființă cu totul nevrednică, sfîrșește lamentabil"[2].

Nu mai puțin importantă decît acuzațiile celorlalte personaje este existența unui conflict în sufletul lui Antoniu, definită de T.J.B. Spencer

[1] M. Steppat, *Op. cit.*, p. 137.
[2] Laurens J. Mills, *The Tragedies of Shakespeare's Antony and Cleopatra*, Indiana University Press, Bloomington, 1964, p. 35.

ca „opțiunea pe care eroul trebuie s-o facă mereu între dragostea pentru Cleopatra și loialitatea față de demnitatea politică și morală a Romei"[1]. Iar Antoniu însuși definește în mai multe rînduri acest conflict, cu luciditate și chiar „detașare", devenind un alt „cor", alături de Enobarbus; cu urmarea că, în contextul orbirii sale erotice, asemenea judecăți (un precedent fusese creat de Troilus în primele cinci versuri din *Troilus și Cresida)* îl încadrează ca personalitate distinctă în galeria bogată a tipurilor shakespeariene ilustrative pentru tema cunoașterii și a conștienței: *(Către un sol)* „Rostește fără teamă ce spun toți. / Zi-i Cleopatrei cum îi zic la Roma;/ Ca Fulvia mă mustră; ce vini am / Nu le cruța, strigînd ca adevărul / Sau răutatea" (I, 2, 102—106); „Va să mă smulg din vrăjile reginei, / Căci lenea mea plodește mii de rele, / Mai multe decît știu (I, 2, 124—127) etc.

Din replicile lui Antoniu nu lipsesc nici autoreproșurile, dar acestea apar, grupat, în actul III, scena 9, după o eroare militară, respectiv după ce Cleopatra s-a retras cu flota din fața flotei lui Cezar și Antoniu a urmat-o: „Pămîntul, rușinat, îmi poruncește / Să nu-l mai calc" (vers. 1—2); „Roșesc gîndindu-mă la ce-am făcut" (v. 12); „Vezi, șarpe-al Nilului, unde m-ai dus? / Rușinea mi-o citesc în ochii tăi, / Și ei îmi spun că tot ce las în urmă / Mînjit e de necinste" (vers. 51—54). Prea puțin pentru ca mustrările de cuget să înscrie „conflictul interior" în tema shakespeariană a conștiinței, reprezentată concentrat și, am putea spune, antonimic, prin căința lui Enobarbus pentru că l-a trădat pe Antoniu, a cărui iertare îl zdruncină într-atîta încît pînă la urmă moare, așa cum a prevăzut: „Dacă gîndul/ Nu-mi frînge inima, îl va întrece / Un mijloc și mai grabnic, totuși simt / Că gîndul își va face datoria" (IV, 6, 35—36). Mai mult decît atît, lectura atentă a întregului pasaj din scena 9 arată că motivul real al „rușinii" lui Antoniu (opțiunea erotică) nu este adus în prim plan, eroul accentuînd, de fapt, lașitatea sa.

Conflictul lui Antoniu dintre dragoste și datorie este o realitate, dar el nu se ridică la condiția tragică a conflictelor interioare ale lui Hamlet, Othello sau Lear, cu toate că piesa e scrisă în spiritul pieselor respective și nu al pieselor istorice ca *Iuliu Cezar* sau Cronicile. Iar în sprijinul acestei afirmații pot fi aduse și alte argumente.

În primul rînd, conflictul amintit se diluează datorită caracterului sporadic al manifestării sale prin faptă sau vorbă într-o piesă nu numai alcătuită — parcă ostentativ — din foarte multe fragmente, ci și sugerînd la fiecare pas ideea de flux și reflux, de mișcare și schimbare a lumii descrise. Încă Samuel Johnson afirma, pe bună dreptate:

[1] T.J.B. Spencer, *Op. cit.*, p. 27.

„Piesa aceasta menține curiozitatea și trăirile veșnic treze. Precipitarea continuă a acțiunii, varietatea întîmplărilor și rapida perindare a personajelor solicită spiritul fără întrerupere, de la început pînă la sfîrșit"[1].

Dar este meritul unui cercetător modern, John Holloway, de a fi pus „fluctuația" în adevărata ei valoare într-un studiu amănunțit din care nu putem reproduce decît cîteva fragmente:

„*(Sonetul 129, considerat de Holloway deosebit de important pentru înțelegerea piesei)* ne reamintește că pasiunea... (sau dragostea, în nenumărate texte ale literaturii elisabetane) este o oscilație continuă și ,vehementă, un du-te-vino neîntrerupt între pozitiv și negativ, între o stare sufletească și alta (...). Această oscilație stăpînește însăși substanța piesei. (...)

(Antoniu e la fel de inconstant ca și Cleopatra) cînd ea spune despre dînsul «Era voios; dar, brusc, un gînd roman / l-a fulgerat prin minte» (I, 2, 79—80) și, cu mai multă pregnanță, în episoade contrastante întregi, de pildă atunci cînd, înnebunit de prezența fizică a Cleopatrei (I, 1), refuză să-i primească pe solii de la Roma, prin opoziție cu episodul de mai tîrziu în care îl chestionează bănuitor pe același sol și conchide: «Va să mă smulg din vrăjile reginei» (I, 2, 125)... (...) ... iar în stadiile finale ale campaniei, oscilația aproape dezechilibrată între perspicacitate și nebunie, speranță și deznădejde, dragoste și ură, nu are nevoie de ilustrări. În sfîrșit, această oscilație continuă este simbolizată chiar de fluviul Egiptului — «*Antoniu:* ... Cu cît se umflă, / Cu-atît e mai prielnic; dacă scade, / Țăranu-și zvîrle boabele în mîl, / Apoi culege grabnic» (II, 7, 20—23) — și prilejuiește cîteva din cele mai memorabile imagini din piesă: «Plebea,/ Ca stînjenelul rătăcit pe val, / Plutește-n sus și-n jos, după maree / Și putrezește-n freamăt» (I, 4, 44—47); «Nici limba nu-i ascultă inima,/ Nici inima-i nu-i stăpînește limba; / E-un fulg de lebădă, șovăitor / Pe creastă, înainte de reflux» (III, 2, 48—51). Acest fel de stabilitate este, de fapt, chintesența oscilației.

Și lumea politicii din această piesă este o lume a fluxului. Nu e nevoie de nici o subliniere a permanentelor deplasări între Roma și Egipt, a scenelor unde Antoniu își joacă rolul de general și îndrăgostit; ca mișcare largă și rapidă dintr-un loc în altul, *Antoniu și Cleopatra* nu are, probabil, egal între piesele lui Shakespeare. Aceeași mișcare caracterizează soarta războiului și a diplomației care-l precedă. Poziția lui Antoniu slăbește mereu; dar aceasta nu se întîmplă printr-un declin constant, ci printr-o alternare constantă a eșecului cu succesul relativ. Mai puțin evident într-un sens există o oscilație constantă a balanței evaluărilor morale. Sîntem tot timpul solicitați să apreciem cînd mai favorabil și cînd mai nefavorabil

---

[1] Samuel Johnson, *Preface to Shakespeare*, 1765.

scena din fața noastră — lucru adevărat cu privire atît la viața publică cît și la cea particulară"[1].

„Oscilația" analizată de Holloway diminuează conflictul lui Antoniu nu numai prin dinamismul extraordinar al cadrului și al punctelor de vedere, ci și prin generalizarea, deloc neglijabilă, potrivit căreia vicisitudinile soartei (nu factorul moral sau „vina tragică") determină suferințele protagoniștilor (generalizarea este, poate, întărită de marea frecvență a cuvintelor „soartă", „destin", „noroc" etc.):

„Panorama războiului civil, a politicii romane, este doar un pretext și o oglindire a suferințelor crescînde ale lui Antoniu și Cleopatrei. Și în această privință Shakespeare îl urmează pe Plutarh, care începe schițarea carierei lui Antoniu spunînd că el a fost unul din «marile exemple ale vicisitudinilor Soartei», prin care Plutarh nu înțelegea fluctuațiile permanente și dezordonate ale vieții, ci «marile răsturnări» ce-i coboară pe oameni de pe culmile norocului spre nadirul lui"[2].

Dar chiar dacă am acorda soartei mai multă importanță decît se cuvine, Antoniu nu ar deveni un adevărat „erou tragic", și aceasta din cauza structurii sale psihice, surprinsă astfel în datele ei fundamentale de către Bradley:

„Cu toate că Shakespeare nu ne spune nimic despre cruzimea lui Antoniu al lui Plutarh sau despre risipa sa nesăbuită, eroul tragediei nu ne face impresia unui om de tipul cel mai nobil, cum sînt Brutus, Hamlet sau Othello. El caută puterea numai pentru sine și o folosește pentru propria sa plăcere. (...)

(...) Este o natură deschisă, generoasă, expansivă, scutită de invidie, capabilă de mărinimie extraordinară, chiar de dăruire totală. Antoniu e sincer, onest din fire, am putea spune chiar simplu. E în stare să-și recunoască greșelile, să primească sfaturi și chiar reproșuri, să se amuze de o glumă făcută pe socoteala sa. (...) Nu are nici unul din defectele cugetătorului, ale sentimentalului sau ale omului cu principii; natura lui tinde spre acțiuni strălucite și satisfacții rapide. Are imaginație, temperamentul unui artist încîntat cînd își satisface poftele nestăvilite, își reglează simțurile cu farmecul și bogăția vieții, caută cu înfrigurare bucuriile și orgiile ei, totuși găsește poezie în toate acestea și e totodată capabil să le lase deoparte și să fie mai mult decît mulțumit de asprimile aventurii (...).

---

[1] John Holloway, *The Action of Antony and Cleopatra*, 1961, extras reprodus în *Shakespeare, Antony and Cleopatra*, a Casebook edited by John Russell Brown, Macmillan, London, 1968, p. 186—188.
[2] *Ibid.*, p. 191.

(...) Asemenea lui Richard al II-lea, el își privește căderea cu ochii unui poet, dar ai unui poet mult mai mare decît tînărul Shakespeare, care nu ar fi putut scrie niciodată fermecătoarea replică despre norii amurgului. (...)

Primul între ostașii pe atunci în viață, un politician abil, un orator cu supremă putere de convingere, Antoniu nu a fost, totuși, născut ca să guverneze lumea. Îi place să fie un om mare, dar nu iubește stăpînirea de dragul stăpînirii. Pentru dînsul puterea este în primul rînd un mijloc de a-și satisface plăcerile"[1].

Părerea lui Bradley despre lupta interioară a lui Antoniu:

„... trebuie să spun că Shakespeare, cu inegalabila sa putere de a descrie o luptă interioară, ar fi putut face povestirea *(lui Plutarh)*, chiar acolo unde ea nu-i punea la îndemînă întîmplări emoționante, sursa unor puternice trăiri tragice; și procedînd astfel, s-ar fi îndepărtat de Plutarh numai în concepția sa despre caracterul eroului. Dar el nu face nimic de genul acesta pînă cînd nu se apropie catastrofa. Antoniu se desparte de Cleopatra fără o confruntare violentă. Nu ni se oferă nici un motiv serios ca să ne putem îndoi că se va întoarce. (...) În fine, însăși întorsătura nefavorabilă, pasul fatal al revenirii lui Antoniu, ne este descrisă fără cea mai mică subliniere. Mai mult decît atît, ea nu e descrisă, ci doar anunțată; și nici un singur vers nu zugrăvește vreo luptă interioară care s-o preceadă. Așadar, și din acest punct de vedere, drama nu caută să rivalizeze cu celelalte tragedii; iar pentru caracterul ei cu totul singular cît și pentru efectele ei cele mai transcendente a fost esențial ca o asemenea încercare să nu fie făcută, iar pasiunea lui Antoniu să fie reprezentată ca o forță căreia el nu avea nici măcar dorința să-i reziste"[2].

Observația finală a lui Bradley, reluată ulterior prin formulări sinonimice — de exemplu de Maurice Charney, care spune că eroul „își alege soarta în mod deliberat și cu bună știință"[3] — are o importanță deosebită și e confirmată de acțiunile lui Antoniu, precum și de replica acestuia: „Plecați, prieteni dragi, / Pe drumul *ce-am ales (subl. n.)* voi merge singur" (III, 9, 8—9). Iar „alegerea" eroului infirmă caracterul „lamentabil" al „sfîrșitului" (L.J. Mills, *ante)* și previne împotriva interpretării ei printr-o optică excesiv morală pe care o folosește Sidney Lee:

---

[1] A.C. Bradley, *Shakespeare's Antony and Cleopatra*, 1905, în *Shakespeare, Antony and Cleopatra*, a Casebook, *Op. cit.*, pp. 75—77.
[2] *Ibid.*, p. 69.
[3] Maurice Charney, *The Imagery of Antony and Cleopatra*, 1961, în Casebook, *Op. cit.*, p. 158.

„... natura inferioară triumfă asupra instinctelor sale mai bune şi deşi păcatul lui capătă un colorit moral şi ne suscită mai curînd mila decît condamnarea, el păşeşte de la început pe calea disoluţiei cu o îndrăzneală care înlătură aproape cu desăvîrşire speranţa unei reabilitări"[1].

„Alegerea" lui Antoniu, după cum ni se pare că demonstrează convingător John Holloway, se opreşte asupra a ceea ce denumeşte el „o a treia stare":

„... însuşirea minţii sau a sentimentului care exaltă pasiunea sau diminuează dragostea într-un mod precis şi distinct. În dragostea lor amîndoi eroii îşi găsesc manifestarea şi continuarea propriei lor măreţii, gloria lor ca oameni creaţi pe dimensiuni mai mari şi mai grandioase decît viaţa obişnuită. În aceasta constă nobleţea sentimentului lor (o nobleţe autentică în felul ei, deşi nu are nimic din nobleţea mai lăuntrică a lui Kent sau a Hermionei); şi aceasta este ceea ce-i conferă calitatea specifică de exaltare dramatizată, elocvenţa, egocentrismul superb chiar dacă sălbatic. Şi mai este ceva. Dragostea dintre Antoniu şi Cleopatra nu se raportează la măreţia lor doar ca efect al acesteia. Ea nu este numai efectul, ci şi cauza: e sursa măreţiei lor. Întrucît le-au fost închise alte direcţii ale vieţii, îndrăgostiţii găsesc din ce în ce mai mult, fiecare în celălalt, un model incomparabil de nobleţe şi spirit, model pe care se străduiesc prin toate mijloacele să-l întreacă.

Totuşi (...) în exaltarea lor nu există nimic ascuns sau nici un fel de jertfire de sine. Aceasta pentru că de-a lungul piesei, pentru Shakespeare măreţia amîndurora; este una cu debordanta şi exuberanta lor energie fizică"[2].

Dimensiunile reale ale tragicului din *Antoniu şi Cleopatra* sînt discutate şi de Case:

„Pînă la urmă, nobleţea lui Antoniu îl aşează deasupra soartei, iar moartea Cleopatrei este triumful ei. Pe aceşti doi eroi îi vedem grăbiţi să se revadă «Acolo unde suflete-odihnesc / Pe-al florilor răzor» (IV, 12, 51); poate fi acesta locul de întîlnire pentru Othello şi Desdemona?

«*Othello:* Ce chip arăţi, copilă-a relei zodii? / Alb, cum îţi e cămaşa! La judeţ / El o să-mi zvîrle sufletul din cer / Ca să-l înhaţe diavolii...» (*Othello*, V, 2, 271—274).

Situaţiile cumplite ale lui Macbeth sau Othello, aşezaţi între grozăvia trecutului şi cea a perspectivei, nu-şi află aici o paralelă, iar deznădejdile

---

[1] Sidney Lee, *The Renaissance Edition of Antony and Cleopatra*, Cambridge, Massachusetts, 1907, p. XXXVIII.
[2] John Holloway, *Op. cit.*, pp. 183—184.

lui Antoniu și ale Cleopatrei nu sînt niciodată ca ale lor; profunzimile sentimentului tragic care ne înfioară în cuvintele lor aparțin unui abis necunoscut acestor doi eroi ridicați la nivelul rivalității cu ei. (...)

(...) ... viața de plăceri nebunești se plătește dar își are și ea farmecul ei și efectele ultime a tot ceea ce moralistul ar condamna sînt morale, nu imorale. Există o vremelnică «slăbire a minții generalului nostru» — față de slăbirea permanentă a norocului său — dar tot ce e mare într-însul, noblețea sa cuceritoare în diferitele ei manifestări, iese în evidență ca întotdeauna, iar la acestea se adaugă acum capacitatea devotamentului și abnegației care îi lipseau atît de mult mai înainte. Este absurd să clătinăm din cap cînd ne gîndim la dragostea lui Antoniu..."[1].

2

Cea de a doua temă dominantă a piesei, „natura enigmatică a dragostei", se intersectează considerabil cu prima în situațiile amintite și discutate pînă acum, dar dobîndește o independență relativă dacă e privită mai puțin ca ilustrare și mai mult ca preocupare „teoretică" a lui Shakespeare.

Problema a fost analizată pe larg într-un studiu al lui Philip J. Traci, *The Love Play of Antony and Cleopatra*, mai ales în capitolul „Natura dragostei ca temă dramatizată". Autorul ajunge la următoarele concluzii:

„Oricare ar fi natura dragostei, se afirmă în piesă, respectiv sublimă, sfîntă, degradată sau doar comică — dacă nu concomitent astfel — în esența ei există ceva irațional, inexplicabil, chiar magic. Tatăl Hermiei și cel al Desdemonei se plîng că pentru dragoste au fost folosite farmece. Castiglione, Burton și Ficino implică magia cînd vorbesc despre dragoste. Numai misterul sau magia dragostei pot explica inexplicabilul. Caracterul inexplicabil al magiei dragostei e dramatizat... în imaginea crocodilului, care «arată cum nu mai arată altceva, e lat cît îi îngăduie lățimea; nu e mai înalt decît este și se mișcă cu propriile lui mădulare. Trăiește din ceea ce îl ține în viață, și cînd îl părăsesc elementele, transmigrează» (III, 7, 41—45). Natura ei inexplicabilă este deopotrivă cauza și efectul cuvintelor Cleopatrei:

«Domn curtenitor, o vorbă. / Noi doi ne despărțim — nu, nu e bine;/ Noi doi ne-am drăgostit — nu, altceva; / Doar știi acestea — mă gîndeam că, vai...» (I, 3, 86—89).

Natura dragostei, ca însăși ființa lui Antoniu, «nu se distinge, / Precum e apa-n apă» (IV, 12, 10—11), e schimbătoare ca norul care îi ilustrează esența (IV, 12, 2—14). Oricît de magică și misterioasă ar fi natura dragostei, desfășurarea și tonul piesei arată (ca Diotima din *Banchetul* lui Platon) că «misterul bărbatului și femeii este un lucru divin, deoarece zămislirea și nașterea sînt un principiu al nemuririi în făptura muritoare».

---

[1] R.H. Case, *Op. cit.*, pp. XXX-XXXI.

Faptul că există numeroase paralelisme între Platon, Ovidiu, Burton, Capellanus, Ficino și operele lui Shakespeare care se concentrează asupra dragostei nu dovedește că el le este îndatorat ca surse sau că ideile despre dragoste cuprinse în piesă sînt «tipic elisabetane». Important este faptul că *Antoniu și Cleopatra* se ocupă de multe subiecte ca acelea din alte lucrări renascentiste privind natura dragostei. Nu este adevărat, cum au susținut cei mai mulți critici, că ne aflăm în fața unei piese scînteietoare dar în ultimă instanță fără miez. Piesa lui Shakespeare este una din cele mai complete și profunde lucrări despre natura și paradoxurile dragostei din cite s-au scris vreodată. Iar de celelalte se deosebește numai prin aceea că «pare să-i dramatizeze semnificația, s-o facă să acționeze și să dea, în loc de a o discuta» (Leavis)"[1].

Din textul premergător „concluziilor" reține atenția insistența asupra relației platonice între dragoste și identitate, relație care se încadrează lesne în marea temă shakespeariană a cunoașterii și care poate fi urmărită pornindu-se și de la frecvența cuvîntului *self* („sine", „eu") și a formelor sale conexe *(myself* „eu însumi" etc.) sau sinonimice:

„*Cleopatra:* ... Antoniu însă / Va fi el însuși" (I, 1, 42—43); „*Philo:* Cînd el nu este-Antoniu cîteodată..." (I, 1, 57); „*Antoniu:* Ori fring aceste lanțuri egiptene, / Ori îmi pierd sinea-n dragoste nebună" (I, 2, 101—105); „*Antoniu:* Eu / Mă pierd pe mine dacă-mi pierd onoarea" (III, 4, 22—23); „*Antoniu:* ... Acea de colo — cum o cheamă / De cînd nu este Cleopatra?" (III, 11, 98—99) etc.

Extrase din lucrarea lui Traci:

„(...) Dacă sexele «se contopesc» într-unul singur, platonic, sau rămîn entități de sine stătătoare, este o problemă pe care piesa o ridică fără s-o rezolve. Căutarea «celeilalte jumătăți» e contrastată cu căutarea identității și a suveranității. Astfel, în timp ce Knight consideră că piesa urmărește contopirea pînă la unicitate, Danby o vede îndreptîndu-se către o contopire pe care apoi o refuză. Daiches subliniază căutarea identității și exclude căutarea unirii. «În linii mari», spune el, «piesa se ocupă de diferitele roluri pe care omul le poate juca pe nenumăratele scene unde se desfășoară activitatea umană, precum și de relația dintre aceste roluri și adevărata identitate a interpretului». Lenora Sleet, pentru care *Antoniu și Cleopatra* este o piesă despre dragostea pămînteană, pare să fie de acord cu Daiches atunci cînd explică presupusa infidelitate a îndrăgostiților.

---

[1] Philip J. Traci, *The Love Play of Antony and Cleopatra*, Mouton, The Hague — Paris, 1970, pp. 134—135.

(...) Este infidelitatea determinată de fidelitatea față de sine. Îndrăgostiții pămînteni sînt ființe suverane care nu doresc să-și piardă identitatea, dar caută o alta. (...)

(...) În piesă există dovezi puternice pentru o asemenea interpretare. (...)

(...) Totuși (...) și identificarea lui Antoniu cu Cleopatra este scoasă puternic în relief... (...)"[1].

*

Semnificativă, fără a fi neapărat dominantă, este și tema esență-aparență, prezentă ca joc actoricesc în descrierea și manifestările Cleopatrei, despre care s-a scris enorm, cu deplasări ale accentului, după cum se poate vedea și din unele caracterizări succinte ce rezumă analizele: „perfecta curtezană" (definiție frecventă); „ambiguă", „vanitoasă, voluptuoasă, nestatornică", dar „capabilă de atașament autentic" (August Wilhelm Schlegel); „idealul atracției senzuale" (Dowden); „între femeile lui Shakespeare, ceea ce este Falstaff între bărbați" (Boas); o „Circe — dar pe cînd în străvechiul mit, cu drept cuvînt, ea îi transformă pe eroi în porci, potrivit convenției romantice moderne ea transformă porcii în eroi" (Bernard Shaw); „temperament artistic" (S. Lee); „inepuizabilă" (Bradley); „nu încearcă niciodată sentimentul de vinovăție — îi este străin *peccavi* (...) de-a lungul piesei o preocupă prea puțin țara a cărei regină este; prin interese și comportare, e femeie, nu regină" (Willard Farnham); „Nu e numai regină, numai tîrfă, numai vrăjitoare; reunește în ființa ei toate aceste naturi contrastante" (Clemen).

Talentul actoricesc înnăscut al Cleopatrei este examinat de Harold C. Goddard, din al cărui studiu am reținut:

Momentul cînd Cleopatra, temîndu-se de reacția lui Antoniu (convins că ea l-a trădat și a dorit să-l vadă predîndu-și flota), reprezintă apogeul Cleopatrei ca actriță și amăgitoare, al femeii dispuse să facă orice pentru a-și realiza scopul. (...) Dar din clipa cînd Antoniu, pe moarte, e ridicat în cripta ei și dînsa nu găsește pe buzele lui nici un repros pentru ceea ce a făcut ea, vălul îi cade de pe ochi și de acum înainte nu mai șovăie în hotărîrea ei nestrămutată de a-l urma în moarte. Ceea ce lasă impresia unei ezitări și a unui joc cu gîndul vieții nu este decît o înșelăciune folosită cu cea mai mare artă ca să se asigure că hotărîrea ei de a muri nu va fi zădărnicită. Adevărul este că noua Cleopatra, avînd la îndemînă toate trucurile histrionice ale vechii Cleopatra, joacă atît de perfect în aceste ultime ceasuri ale vieții ei încît nu-l înșeală numai pe Octavian Cezar ci și jumătate din cititorii piesei. Ea întinde o capcană de șoareci în comparație cu care cea a lui Hamlet pare melodramatică și grosolană, joacă ea

---

[1] *Ibid.*, p. 117—120.

însăşi rolul principal şi, spre deosebire de prinţul Danemarcei, îşi păstrează integritatea artistică fără ca măcar pentru o clipă să-şi trădeze scopul sau să-i întrerupă pregătirea pentru comentarii superflue. (...) Pe Cezar, ca să spunem aşa, îl joacă pe degete. Chiar dacă acesta este încă un joc actoricesc, el are o altă natură. Nu mai este „artă" manifestată vanitos ca triumf personal sau mîndrie a puterii personale. Este mai curînd arta folosită tragic în slujba morţii. Pe cei ce-şi închipuie că eroina este împinsă la sinucidere numai atunci cînd e sigură că dacă nu se omoară va fi arătată plebei în triumful lui Cezar, Cleopatra îi păcăleşte nu mai puţin decît pe Cezar însuşi. (...)

(...) Ceea ce ni se înfăţişează acum nu mai este Cleopatra de altădată care se întoarce la teatru şi duplicitatea lui, ci mai degrabă o nouă Cleopatra, care caută să facă simbolul nedeosebitor de obiect, să se înalţe în zona unde arta ajunge pînă la viaţă şi viaţa pînă la artă, scopul deopotrivă al artei şi al vieţii. (...)

(...)

... Întocmai cum Lear a trebuit să-şi piardă titlul şi să înţeleagă că nu este decît «un biet om bătrîn, copilăros / De-optzeci de ani ba încă şi mai bine» înainte de a-şi putea recîştiga regatul ca rege spiritual, tot aşa Cleopatra a trebuit să-şi dea seama că nu este altceva «decît femeie... supusă / Durerii ticăloase, precum fata / Ce mulge-n grajd şi mătură prin curte» înainte de a putea deveni o regină spirituală demnă să-şi întîlnească Împăratul. Prin umilinţă, atît Lear cît şi Cleopatra îşi descopăr umanitatea. Furia şi violenţa lui se îmblînzesc şi se preschimbă în răbdare; mîndria şi pasiunea ei se ridică pînă la dragoste. Shakespeare rămîne credincios tiparului său anterior pînă şi în detalii, astfel încît coroana şi veşmîntul din flori obişnuite ale lui Lear sînt complementul simbolic al veşmîntului şi coroanei pe care Cleopatra şi le pune înaintea morţii sale"[1].

L. Leviţchi

---

[1] Harold C. Goddard, *Cleopatra's Artifice*, 1951, în Casebook, *Op. cit.*, p. 135—140.

1 Referirile la Marte, zeul războiului la romani, sînt foarte frecvente în piesele lui Shakespeare, ca și în ale celorlalți dramaturgi din vremea sa, ori de cîte ori este vorba de personaje angajate în acțiuni sau caracterizate prin virtuți militare.

2 Tonul închis al tenului ca și părul negru erau considerate, în vremea lui Shakespeare, ca atribute ale urîțeniei, numai femeile blonde putînd merita calificativul de frumoase în Anglia.

Prin expresia „frunte tuciurie", cu referire la Cleopatra, Philo își exprimă disprețul pentru o femeie brunetă, cum erau egiptenele. Ca urmare, cu atît mai de neînțeles i se pare faptul că Marc Antoniu s-a putut îndrăgosti de ea.

3 Un alt termen de ocară la adresa Cleopatrei: în limba engleză cuvîntul *gipsy* (țigan) este derivat din cuvîntul Egyptian (egiptean). În vremea lui Shakespeare, se credea în țări ca Italia, Spania, Anglia că țiganii erau originari din Egipt.

4 Aluzie la cel de al doilea triumvirat numit *Triumviri Republicae Constituendae* pe care l-au constituit Octavian August, Marc Antoniu și Aemilius Lepidus.

Primul triumvirat acordase depline puteri lui Iuliu Cezar, Gnaeus Pompeius Magnus și Marcus Licinius Crassus, pentru buna administrare a republicii romane.

Triumviratul exista însă ca instituție juridică încă din anul 292 î.e.n. și era format din trei magistrați numiți *Triumviri Capitales* avînd rang egal. Sarcina acestora era urmărirea criminalilor, apărarea ordinii publice, administrarea închisorilor și executarea hotărîrilor judecătorești.

Triumvirii erau aleși pe o perioadă de 5 ani.

Situația tulbure din statul roman (nu se poate încă vorbi de imperiu la acea dată) în urma asasinării lui Cezar, datorită amenințării lui Brutus și Cassius de a relua puterea cu ajutorul armatei pe care o organizau în Macedonia și a lui Sextus Pompeius Magnus

— fiul lui Gnaeus Pompei —, care pusese stăpînire pe Sicilia, a servit ca motiv pentru alegerea celor trei conducători militari şi politici influenţi menţionaţi mai sus ca triumviri pe termen de 5 ani începînd cu anul 42 î.e.n., — magistratură reînnoită pentru alţi 5 ani în 37 î.e.n.

Calitatea de triumvir şi felul cum şi-a exercitat Antoniu această funcţie explică titlul de „unul din cei trei stîlpi ai lumii" pe care i-l dă Philo în scena de faţă.

Marc Antoniu, născut în anul 83 î.e.n., era nepotul lui Iuliu Cezar, mama sa Iulia fiind sora acestuia din urmă.

Octavian Cezar, cum este numit Octavian August în piesă, era fiul Atiei, fiica Iuliei, sora lui Cezar. Atia era, prin urmare, sora lui Marc Antoniu iar Octavian nepotul acestuia.

Iuliu Cezar îl adoptase, prin testamentul său, pe Octavian, şi nu pe Marc Antoniu, susţinătorul lui cel mai devotat, care era numai cu 17 ani mai tînăr decît el, probabil din cauza prestigiului politic şi militar de care se bucura Marc Antoniu, — adopţiunea fiind un act de acordare a unei stări civile superioare aceleia pe care o avea adoptatul — ori nu acesta ar fi fost cazul lui Antoniu.

5 Faptul existenţei în vremea lui Shakespeare a unor bufoni în casele bogătaşilor, sau ale întreţinutelor unor bogătaşi, explică probabil insulta lui Philo la adresa Cleopatrei.

6 Fulvia era soţia lui Marc Antoniu şi mai fusese căsătorită de două ori mai înainte. Era o femeie ambiţioasă şi se amesteca în luptele politice. A murit în anul 40 î.e.n. Moartea ei este menţionată în piesă în act. I sc. 2 (v. nota 13).

7 Tibrul, micul rîu pe care e aşezată Roma, nu putea să înece oraşul. Totuşi, uneori, în urma unor ploi torenţiale, el se umflă ameninţător. La această situaţie se referă şi Marullus în *Iuliu Cezar*, act. I, sc. 2 precum şi Cassius în acelaşi act, sc. 2.

8 Istoricul Plutarh relatează în *Viaţa lui Antoniu* că acesta se deghiza uneori în valet şi Cleopatra în cameristă şi porneau la întîmplare prin oraşul Alexandria făcînd haz de orice şi plăcîndu-le să stea de vorbă cu prăvăliaşii şi meşteşugarii.

9 Dintre cele nouă personaje care intră în această scenă, patru rămîn permanent tăcute, iar trei nu mai reapar nicăieri în restul piesei.

10 Deşi Irod cel Mare domnea în Iudeea în vremea cînd au loc evenimentele din piesă (rege al Iudeei între 37—4 î.e.n.), acţiunea din *Antoniu şi Cleopatra* desfăşurîndu-se între 40—30 î.e.n., din replica lui Charmian rezultă că acestui Irod i se atribuie faptele succesorului său Irod Agrippa (4 î.e.n. — 41 e.n.), care, conform legendei biblice, ar fi fost răspunzător de judecarea lui Isus Hristos şi executarea lui Ioan Botezătorul. Tot el ar fi fost vinovat şi de uciderea pruncilor în urma întîlnirii cu cei trei regi (magi) care veniseră să se închine

pruncului Isus, — eveniment la care se referă Charmian. Existenţa a trei regi Irod domnind succesiv a dus la confundarea primului cu al doilea, aşa încît uciderea pruncilor, atribuită lui Irod cel Mare, nu corespunde datelor istoriei, afară dacă data naşterii lui Hristos ar fi cu circa 4—5 ani mai devreme decît cea considerată în prezent; sau dacă datele istorice privitoare la primul rege Irod sînt greşite.

Charmian preia din legenda biblică (inexistentă la acea dată) dorinţa pe care şi-o exprimă Irod Agrippa, la întrevederea cu cei trei regi, de a se închina şi el lui Hristos.

O aluzie la cei trei magi din Biblie poate fi şi dorinţa lui Charmian de a se căsători cu trei regi.

În orice caz, aluzia lui Charmian la evenimentele petrecute cu ocazia naşterii lui Isus constituie un anacronism.

Pe de altă parte, personajul Irod ca un tiran sîngeros e întîlnit frecvent în creaţiile dramatice religioase numite *Miracole*, în evul mediu şi epoca renaşterii, în care, între altele, regele Irod, ocrotit de Puterile Întunericului, să laudă că porunceşte şi norilor, soarelui lunii, planetelor etc.

11 Charmian rosteşte, la întîmplare, o expresie proverbială, în vremea lui Shakespeare, care, însă, apare ca o prevestire a sfîrşitului Cleopatrei, aspida veninoasă ce va curma viaţa Cleopatrei fiind adusă ascunsă într-un coş cu smochine. O veche superstiţie spunea că unele cuvinte, rostite cîteodată fără nici un fel de semnificaţie deosebită, puteau ascunde o proorocire neînţeleasă la data cînd au fost pronunţate.

12 Se credea că o palmă umedă trădează un temperament pătimaş.

13 După cum relatează Plutarh, Fulvia, după ce a fost în mare duşmănie şi conflict cu Lucius, fratele mai mic al lui Antoniu, s-a aliat cu acesta împotriva lui Octavian Cezar, pe care au încercat să-l înlăture de la putere. În ciocnirea armată dintre ei, Lucius şi Fulvia au fost învinşi şi aceasta din urmă a fugit spre Egipt, pentru a fi ocrotită de Antoniu. Pe drum însă s-a îmbolnăvit şi a murit.

14 Gnaeus Pompeius Magnus (cel Mare) (106—48 î.e.n.), vestit general şi om politic roman, a devenit, în urma marilor sale succese militare în orientul apropiat, una dintre personalităţile politice cele mai influente în Roma. Pentru a putea înfrînge piedicile pe care i le puneau senatul şi aristocraţia romană în cariera sa politică, Pompei s-a asociat cu Iuliu Cezar şi cu Licinius Crassus, constituind primul triumvirat (v. nota 4).

Faţă de ambiţia lui Iuliu Cezar de a deveni singur stăpînitor la Roma, Pompei a trecut de partea senatului şi partidului aristocraţiei, pentru a împiedica planurile politice ale lui Cezar. În această

situaţie, senatul a refuzat să-i reînnoiască lui Iuliu Cezar funcţia de comandant al armatei din Galia, fapt care l-a determinat pe Cezar să pornească asupra Romei. Pompei şi o parte a conducătorilor partidului aristocratic au părăsit atunci capitala, refugiindu-se în Macedonia, unde au organizat o armată pentru a-l înlătura de la putere pe Cezar, care pusese stăpînire pe Roma. Iuliu Cezar l-a urmărit în fruntea legiunilor sale pe Pompei şi l-a învins în bătălia de la Pharsalia (48 î.e.n.). Pompei s-a refugiat în Egipt unde conta pe ajutor militar, dar sfetnicii regelui minor Ptolomeu l-au asasinat pentru a cîştiga bunăvoinţa învingătorului care îl urmărea. Cezar însă a ordonat, cînd ajunse în Egipt, executarea ucigaşilor.

Fiul cel mai mare al lui Pompei, numit tot Gnaeus Pompeius Magnus, împreună cu fratele său, Sextus Pompeius Magnus, au continuat lupta împotriva lui Iuliu Cezar în Spania, dar au fost învinşi în lupta de la Munda (45 î.e.n.). Unii istorici nu se ocupă mai departe de fiii lui Pompei, însă Gnaeus Pompeius a fost prins şi executat de Cezar, care s-a întors în triumf la Roma. Al doilea fiu, Sextus Pompeius Magnus, s-a refugiat în Sicilia, unde a continuat războiul civil împotriva lui Cezar apoi împotriva lui Octavian Cezar, cu care se împăcă pentru o perioadă de timp, căpătînd administrarea Siciliei şi Sardiniei. Ajungînd apoi din nou în conflict cu Octavian Cezar şi fiind învins de acesta, s-a refugiat în Grecia, unde a fost executat (de Antoniu, în 35 î.e.n.).

15 Conform unei credinţe populare relatată de cronicarul Holinshed în *Descrierea Angliei*, firele de păr de cal ţinute un timp într-o găleată cu apă prind viaţă.

16 Aluzie la obiceiul de a se pune alături de urnele funerare fiole conţinînd lacrimi vărsate de rudele cele mai apropiate ale decedaţilor.

17 Conform tradiţiei păstrate în familia lui Antoniu, numele familiei era derivat din numele unuia din fiii lui Hercule, numit Anton.

Plutarh relatează că Marc Antoniu, foarte mîndru de originea familiei sale — Hercule fiind cel mai mare erou al antichităţii mitologice şi, în acelaşi timp, fiul lui Zeus (Iupiter) —, căuta să-i semene cît mai mult, după cum era reprezentat în picturile sau gravurile din antichitate. Pe lîngă faptul că înfăţişarea atletică a lui Antoniu semăna cu aceea a lui Hercule, primul căuta să-i semene legendarului său strămoş şi în îmbrăcăminte.

În anul 54 î.e.n. Marc Antoniu s-a alăturat lui Iuliu Cezar, în acel moment în Galia, devenind cel mai devotat susţinător al acestuia. A luptat în armata lui Cezar la Philippi împotriva lui Pompei.

După asasinarea lui Cezar i s-a încredinţat guvernarea Galiei Cisalpine, însă Senatul numind apoi pe altcineva, l-a trimis pe Octavian Cezar împotriva lui Antoniu, care vroia să preia guver-

narea provinciei respective cu forța. În lupta de la Mutina (Modena) din anul 43 î.e.n. Antoniu a fost învins și silit să părăsească provincia respectivă.

Venindu-i însă în ajutor Lepidus, care avea o armată puternică, au ajuns amîndoi la o înțelegere cu Octavian și astfel s-a constituit triumviratul al doilea, începînd cu anul 42 î.e.n. În baza acestuia, Octavian căpăta Spania și Galia, Antoniu Orientul, iar Lepidus Africa de Nord (v. nota 4).

18 Octavian Cezar s-a născut în anul 63 î.e.n., fiind deci în vîrstă de 19 ani la asasinarea lui Iuliu Cezar, fratele bunicii sale, Iulia.

Numele său original era Caius Octavianus, care a devenit Caius Iulius Caesar Octavianus după ce a fost adoptat de Iuliu Cezar, prin testamentul în care, odată cu adoptarea, l-a numit și moștenitor al său. Adopțiunea cuprinsă într-un testament era o simplă instituție de moștenitor făcută cu condiția ca cel adoptat să ia numele testatorului.

Adopțiunea făcută de Cezar a cauzat apariția mai multor lucrări analizînd caracterul său special deoarece nu era făcută înaintea unui magistrat, ceea ce implica o procedură complicată, fiind necesară aprobarea colegiului pontifical și votul adunărilor curiate (populare).

Augustus a fost un titlu pe care i l-au acordat lui Octavian senatul și adunarea populară în anul 27 î.e.n., ca semn de deosebit respect. Octavian Cezar a avut o fiică, Iulia, dintr-o primă căsătorie. Iulia a avut doi fii, proclamați de Octavian moștenitori ai săi.

A doua soție a lui Octavian a fost Livia, pe al cărui fiu Tiberius — din prima căsătorie a acesteia — Octavian Cezar l-a adoptat, după moartea timpurie a celor doi nepoți direcți ai săi, lăsîndu-l moștenitor și împărat, cînd a murit, în anul 14 e.n.

19 Marcus Aemilius Lepidus, al treilea dintre triumviri, fusese partizan al lui Iuliu Cezar și coleg de consulat al acestuia în anul 46 î.e.n. Fusese numit de Cezar guvernator al Galiei Narbonensis și Spaniei de Nord-Est și pontif maximus, preotul suprem al religiei romanilor. După înfrîngerea lui Marc Antoniu la Mutina (43 î.e.n.), acesta s-a refugiat în Galia la Lepidus, care i-a oferit ajutorul său. Astfel s-a ajuns la cel de al doilea triumvirat (v. nota 4). După înfrîngerea lui Brutus și Cassius la Philippi (42 î.e.n.), Lepidus a fost numit guvernator al Africii de Nord, de unde a fost chemat (în 36 î.e.n.) de Octavian Cezar în Sicilia, să-l ajute împotriva lui Sextus Pompeius, care pusese stăpînire pe insula respectivă (v. nota 14). Sextus Pompeius fiind învins și fugind din Sicilia, Lepidus s-a gîndit să păstreze insula pentru el, ceea ce a dus la un conflict armat cu Octavian Cezar. A fost însă învins. Octavian Cezar i-a cruțat viața, dar i-a luat funcția de guvernator al Africii și armata, obligîndu-l să-și stabilească domiciliul într-o mică localitate, nu departe de

Roma, unde putea fi ținut sub supraveghere. I-a lăsat totodată și titlul de pontifex maximus. Lepidus a murit în anul 13 î.e.n.

20 Cleopatra fusese lăsată prin testamentul tatălui său, Ptolomeu al XI-lea (mort în anul 51 î.e.n.), regină a Egiptului la vîrsta de 17 ani împreună cu fratele său, Ptolomeu al XII-lea, mai tînăr decît ea. Tutorii lui Ptolomeu, case era minor, au izgonit-o pe regină în Siria, pentru a domni ei în numele regelui.

Cezar, venind în Egipt după înfrîngerea lui Pompei la Pharsalia, și hotărînd repunerea în drepturi a Cleopatrei, a provocat revolta armată a egiptenilor — zdrobită de Cezar.

Rămînind regină, Cleopatra a fost obligată de Cezar să-l accepte ca asociat la domnie pe al doilea frate al ei, care era un copilandru, numit tot Ptolomeu și devenit Ptolomeu al XIII-lea, căsătorindu-se chiar cu el, conform tradiției familiei regale egiptene. Acesta a fost otrăvit de Cleopatra după scurtă vreme (43 î.e.n.).

Istoria menționează că Cleopatra s-ar fi aflat la Roma la data cînd a fost asasinat Cezar și că a avut un fiu cu acesta, numit Cesarion — ucis din porunca lui Octavian August, după moartea reginei.

21 Sextus Pompeius, fiul lui Pompei cel Mare (v. nota 14).

22 Cei doi consuli care îl însoțiseră pe Octavian Cezar în expediția militară pentru înlăturarea lui Marc Antoniu din Galia Cisalpină.

23 Plutarh relatează că în urma înfrîngerii suferite la Modena (Mutina), Antoniu, fiind nevoit să fugă în mare grabă peste munți, nu avusese timp, nici el nici cei ce-l însoțeau, să ia nici un fel de merinde.

24 Sucul mătrăgunei, care are puternice calități narcotice, era considerat ca un foarte bun somnifer. Un autor francez, contemporan cu Shakespeare, afirmă că somnul produs de mătrăgună este de fapt o stare de letargie.

25 Conform legendelor mitologice, zeița Venus, soția zeului Vulcan (Hefaistos), își înșela soțul cu zeul Marte. Vulcan, informat de Apollo de acest fapt, construi o plasă metalică în care reuși să-i prindă pe cei doi vinovați, ducîndu-i înaintea lui Zeus. Fiul lui Venus, Eros (Amor) e considerat, în unele legende antice, ca fiu al lui Marte.

26 Aluzie la titanul Atlas, condamnat de Zeus să sprijine cerul cu capul și cu mîinile, transformat apoi în munții Atlas din Africa de Nord de Perseu, cînd acesta i-a arătat capul Meduzei.

Metafora Cleopatrei este o aluzie la forța și originea herculeană a lui Antoniu și la faptul că, într-o anumită ocazie, Hercule l-a înlocuit pe Atlas și a susținut el bolta cerească pentru un timp scurt.

27 Zeul soarelui și luminii.

28 Marele Pompei nu a fost niciodată în Egipt, iar cînd a ajuns în Siria, Cleopatra avea mai puțin de 7 ani și încă nu fusese izgonită din țara ei de tutorii minorului Ptolomeu al XII-lea.

29 Zeița egipteană Isis era soția zeului Osiris, zeul suveran al egiptenilor, care ar fi fost, la început, rege al Egiptului. Isis era inițial zeița pămîntului și apoi a devenit și a lunii. Horus, fiul lui Osiris și al lui Isis era zeul soarelui la egipteni. Atît Isis cît și Horus aveau temple, la Roma și erau adorați și de romani.

30 Sextus Pompeius Magnus, care se afla la Messina, în Sicilia (v. notele 4 și 14).

31 Rîu în infern din care beau umbrele morților cînd intrau în lumea subpămînteană pentru a-și uita viața anterioară.

32 Cleopatra era văduva lui Ptolomeu al XIII-lea (v. nota 20).

33 În cazul în care se recurgea la gesturi violente în timpul unei certe, unul dintre cei doi în conflict își putea trage adversarul de barbă, bineînțeles în cazul în care acesta purta așa ceva. Aluzia la un asemenea gest se întîlnește și în *Regele Lear* (III, 7) precum și în *Hamlet* (IV, 7). Enobarbus își exprimă dorința ca între Antoniu și Octavian Cezar să izbucnească un conflict deschis.

Plutarh afirmă că Marc Antoniu și-a lăsat barbă după înfrîngerea sa la Modena de către Octavian (v. nota 17).

34 Patrician bogat (69—8 î.e.n.), protector al artelor și literelor și prieten al lui Octavian Cezar, pe care l-a influențat mult în direcția sprijinirii artiștilor și poeților, printre care s-au numărat Horațiu și Vergiliu.

35 Marcus Vipsanius Agrippa, general roman (63—12 î.e.n.). Ginerele și consilierul preferat al lui Octavian Cezar. Unul dintre comandanții armatei lui Octavian în bătălia de la Actium (31 î.e.n.), împotriva lui Marc Antoniu și Cleopatra.

36 Caius Octavianus, tatăl lui Octavianus Cezar, avea, din prima lui căsătorie cu Ancharia, o fiică numită Octavia. Din a doua căsătorie cu Atia, fiica Iuliei, sora lui Iuliu Cezar, îl avusese pe Octavian și o a doua fiică numită tot Octavia. În piesa de față Antoniu se căsătorește cu această a doua Octavia. Plutarh însă afirmă că Marc Antoniu s-a căsătorit cu sora vitregă a lui Octavian, a cărei mamă fusese Ancharia, care mai fusese căsătorită și al cărei prim soț decedase cu puțin timp înaintea recăsătoririi Anchariei. Cum însă legea romană interzicea unei văduve să se recăsătorească mai înainte de zece luni de la moartea soțului, a fost nevoie să se ceară senatului dispensa necesară efectuării căsătoriei înainte de termenul menționat mai sus, ceea ce senatul i-a acordat.

37 Anacronism. Cuvîntul *amen* (= așa să fie!), cuvînt ebraic, a fost preluat de limba greacă și folosit în terminologia bisericească creștină, fiind apoi împrumutat din limba greacă de limba latină. Nu putea fi folosit prin urmare de romani în vremea cînd se desfășoară acțiunea din piesă.

38 Muntele Misenum este numele unui promontoriu din provincia Campania din sudul Italiei. Conform tradiției, Misenum a fost unul dintre

însoţitorii lui Enea şi trompetistul acestuia, şi s-a înecat scăldîndu-se în mare, la locul de mai sus. În original, Shakespeare ortografiază numele muntelui ca Misena, preluînd această formă din traducerea *Vieţilor paralele* făcută de Th. North, care schimbă numele de „Misenum" în „Misena".

39 Rîu în provincia Cilicia situată în partea de sud-est a Asiei Mici.

40 Probabil aluzie la o pictură a lui Venus de pictorul grec Protogenes, de la sfîrşitul secolului al IV-lea î.e.n., la care se referă naturalistul roman Pliniu cel Bătrîn (23—79 e.n.) în termeni elogioşi.

41 Nereidele erau una dintre cele şase categorii de nimfe, divinităţi feminine de rang inferior, cu care grecii populau întreaga natură. Aceste categorii erau: *oceanidele*, nimfele oceanului; *nereidele*, cele cincizeci de fiice ale zeului Nereus, nimfele Mării Mediterane şi mărilor adiacente (cea mai vestită dintre acestea a fost Thetis, mama lui Ahile); *naiadele*, nimfele rîurilor şi lacurilor; *oreadele*, nimfele munţilor şi peşterilor; *napaele*, nimfele văilor; şi *driadele*, nimfele copacilor.

În original, Shakespeare numeşte nereidele sirene, preluînd această confuzie din traducerea operei lui Plutarh efectuată de Th. North, care foloseşte termenul „sirene" pentru a explica cine sînt nereidele. Nereidele aveau corpuri omeneşti în mitologia greacă.

42 Sirenele sînt prezentate neclar în legendele mitologice. Ele apar ca o categorie de fiinţe ale mării, dar fără specificaţia că ar fi jumătate femeie jumătate peşte (v. *Metamorfozele* lui Ovidiu, *Cartea a V-a*, unde sînt descrise altfel). Sirenele aveau darul cîntecului, iar vraja cîntecului lor atrăgea corăbierii spre stîncile unde cîntau şi de care se sfărîmau corăbiile, mateloţii pierind apoi în valurile mării.

Cînd au trecut pe lîngă stîncile sirenelor însoţitorii lui Ulise şi-au astupat urechile cu ceară ca să nu audă nici cîntecul sirenelor şi nici comenzile lui Ulise, iar acesta a cerut să fie legat de catargul corăbiei ca să le poată auzi cîntînd fără să îndrepte corabia spre stîncile de care aveau să se zdrobească altfel.

Cînd, după un timp, a trecut prin dreptul sirenelor şi corabia Argonauţilor, plecată să aducă Lîna de Aur din Colchida, argonauţii i-au cerut lui Orfeu să cînte din liră, acoperind astfel cîntecul sirenelor, prin calitatea superioară a muzicii lui, argonauţii nemaidînd ascultare cîntecului primelor. Deoarece, însă, sirenele fuseseră sortite să trăiască numai atît timp cît cîntecul lor va putea vrăji oamenii, cum argonauţii au rămas indiferenţi la cîntecul lor, s-au aruncat toate în mare înecîndu-se.

În statuile moderne, cum este aceea de la Copenhaga, pe malul mării, şi aceea de pe stînca Lorelei, pe malul Rinului, sirenele respective sînt înfăţişate în întregime cu corp de femeie.

43 O parte din descrierea corăbiei Cleopatrei este preluată din Plutarh (*Viaţa lui Antoniu*).

44 Pentru respectarea testamentului lui Ptolomeu al XI-lea, tatăl Cleopatrei, care lăsase Republica Romană executoarea sa testamentară, Iuliu Cezar a instalat-o pe Cleopatra regină a Egiptului. Curînd, după aceea, ea dădu naștere unui fiu, după cum arată traducerea lui Th. North a *Vieții lui Cezar*, căruia locuitorii Alexandriei îi spuneau Cesarion, adică fiul lui Cezar.

45 Conform credinței populare, fiecare om are un duh ocrotitor care îi îndrumează faptele.

46 Anacronism. Jocul de biliard nu era cunoscut în acele vremuri. Shakespeare a preluat însă ideea că biliardul era un joc egiptean și era foarte mult practicat de femei din piesa *Cerșetorul orb din Alexandria* de George Chapman (1559–1634?).

47 Relatările Cleopatrei privind folosirea unor articole de îmbrăcăminte femeiască pentru înveșmîntarea lui Antoniu, cînd era în stare de ebrietate, poate fi o aluzie la cei trei ani pe care Hercule — strămoșul lui Antoniu — i-a petrecut la curtea Omfalei, regina Lidiei, cînd, îndrăgostit de regină, Hercule renunțase la viața sa de aventuri eroice și se îmbrăca și în haine femeiești.

48 Un tînăr de o frumusețe perfectă care s-a îndrăgostit de propriul său chip reflectat în apa unui izvor și s-a topit apoi de dragoste pentru sine, pînă ce s-a transformat în floarea care îi poartă numele. Legenda lui Narcis este povestită în *Metamorfozele* lui Ovidiu, *Cartea a III-a*.

49 În mitologia greacă, existau trei surori Gorgone care trăiau în Libia. În loc de păr aveau, pe cap, șerpi și aveau aripi, gheare și dinți enormi. Dintre ele, numai Meduza era muritoare și fusese sortită de zeița Atena să preschimbe în piatră pe oricine o privea. A fost ucisă de Perseu.

50 Casa lui Pompei cel Mare a fost vîndută la licitație. Antoniu a cumpărat-o, dar, cum prețul casei trebuia plătit statului, Antoniu nu a mai plătit suma respectivă pe motiv că nu a fost recompensat pentru marile servicii pe care le-a adus Republicii Romane.

Pompei îl compară pe Antoniu cu un cuc, care, după cum se știe, nu-și face cuib propriu și își depune ouăle în cuiburile altor păsări.

51 Cleopatra, fiind împiedicată de fratele său de a se întîlni cu Cezar, a recurs la o stratagemă deosebit de originală. Unul dintre prietenii ei, un negustor din Sicilia, numit Appolodor, a venit la Cezar aducîndu-i în dar un covor, fiind astfel lăsat să treacă de gărzile egiptene care păzeau palatul unde era găzduit oaspetele roman. În covor era înfășurată Cleopatra.

52 Aluzie la credința populară după care crocodilul varsă lacrimi cînd își mănîncă victimele. Referiri la această legendă se întîlnesc și în *Othello* (IV, 1 și *2 Henric al VI-lea*, III, 1). Unul dintre contemporanii lui

Shakespeare relatează, în această privință, că atunci cînd crocodilul prinde vreun om, la malul apei sau lîngă vreo stîncă, îl omoară și apoi își udă cu lacrimi victima înainte de a o devora.

53 Bacanala era dansul bacantelor, femeile care îl însoțeau pe Bachus, zeul vinului (la greci Dionysus) în călătoriile și expedițiile sale. Bacantele sînt reprezentate în operele de artă ale antichității stăpînite de un entuziasm nebun, dansînd cu capetele date pe spate, părul despletit și ținînd în mîini bețișoare înfășurate în iederă, talgere, săbii sau șerpi.

54 Aluzie la binecunoscuta tactică a cavalerilor parți care, după ce își aruncau asupra dușmanului sulițele lor scurte și grele, evitau lupta corp la corp, pornind în fuga mare înapoi și trimițînd, întorși în șa, o ploaie de săgeți asupra acelora care ar fi vrut să-i urmărească.

55 În anul 55 i.e.n. triumvirul Crassus, care era foarte bogat și, în calitate de pro-consul în Siria atacase Parția cu scopul de a o jefui, fusese învins, în cîmpiile Mesopotamiei, de Surenas, unul dintre generalii lui Orodes, regele parților. Propunîndu-i lui Crassus o întrevedere, acesta, încrezîndu-se în cuvîntul lui Orodes, a acceptat, fiind apoi ucis, turnîndu-i-se aur topit în gură, regele parților arătînd astfel că l-a pedepsit pentru pofta nesățioasă pe care o avea pentru aur.

După moartea lui Crassus, Orodes a încredințat comanda armatei fiului său Pacorus, care a atacat de mai multe ori Siria în anii următori, fiind însă respins mereu de romani.

În anul 38 i.e.n., încercînd o nouă invadare a Siriei, Pacorus a fost învins de Ventidius, locțiitorul lui Marc Antoniu și omorît în luptă.

Romanii au considerat această victorie o răzbunare a morții lui Crassus.

56 Agrippa îl compară pe Antoniu cu pasărea Phoenix din legendele Greciei antice, care era unică pe lume. Phoenix trăia 500 sau chiar 600 de ani după care își sfîrșea viața în flăcările unui rug din crengi de copaci aromatici. Din cenușa păsării se năștea apoi o nouă Phoenix.

57 Cînd un cal avea o pată neagră între ochi, faptul era considerat un semn rău deoarece dădea animalului o privire răutăcioasă și în același timp speriată.

58 Scena de față este considerată de unii comentatori ca o aluzie clară la întrebările puse de regina Elisabeta, referitor la regina Maria Stuart, lui Sir James Melvil, ambasadorul reginei Scoției în Anglia, în anul 1564, și relatate în *Memoriile* acestuia.

59 Diferiții comentatori ai fizionomiei omenești afirmau că o față rotundă exprima prostie, iar o frunte îngustă, lipsa totală de inteligență.

60 Sextus Pompeius, învins în Sicilia, s-a refugiat în Orientul Apropiat unde intenţiona, probabil, să pună stăpînire pe provinciile lui Antoniu. Atunci acesta, pentru a nu fi învinovăţit personal de crimă împotriva lui Pompei, a ordonat, pe cît se pare, locotenenţilor săi să-l omoare. Astfel, în timp ce el, Antoniu, era angajat într-un nou război cu parţii, locotenentul său Titius găsi mijlocul de a-l prinde pe Sextus Pompeius, care se refugiase în Insula Samos şi îl execută.

Faptul a produs multă indignare printre romani, aşa că, după ce Titius a revenit la Roma şi a dat o serie de spectacole, pe cheltuiala sa — pentru a-i cîştiga simpatia —, ducîndu-se odată la teatru, spectatorii prezenţi l-au izgonit din amfiteatru cu huiduieli şi strigăte insultătoare.

61 Pasajul este preluat din Plutarh.

Înainte de a muri, Cleopatra a trimis pe fiul său, Cesarion, pentru a-l şti în siguranţă, la unul dintre regii din India, cu care era în relaţii de bună prietenie. După moartea ei, Octavian Cezar i-a trimis vorbă lui Cesarion să se reîntoarcă în Egipt pentru a-l întrona rege al acelei ţări, ca moştenitor al Cleopatrei. I-a trimis totodată şi o gardă romană să-l însoţească. Cesarion, în vîrstă atunci de aproximativ 17 ani, a pornit spre Egipt, încrezător în mesajul rudei sale (care îi era nepot — mama lui Octavian Cezar fiind vara lui).

Pe drum însă, într-o noapte, tabăra în care se odihneau călătorii a fost atacată, într-o regiune de pustiu, de o ceată puternică de bandiţi care i-au ucis pe toţi, inclusiv garda romană, aşa că nu s-au putut afla nici un fel de amănunte în privinţa crimei comise — bandiţii neputînd fi astfel identificaţi (v. nota 44).

62 Alexandru şi Ptolomeu erau fiii lui Antoniu şi ai Cleopatrei.

Cesarion fusese declarat rege al aceloraşi ţări pe care le stăpînea şi mama sa Cleopata.

Împărţirea provinciilor romane între Cleopatra, Cesarion, Alexandru şi Ptolomeu este preluată din Plutarh şi a constituit motivul principal pentru care Roma a declarat război Cleopatrei şi sfetnicilor ei.

63 Numele regilor aliaţi şi ţările acestora sînt preluate din Plutarh cu oarecari omisiuni şi schimbări, probabil pentru a corespunde versului iambic. Istoricul afirmă că Antoniu avea opt regi aliaţi.

64 Octavian Cezar afirmase acestea în Senat şi înaintea adunărilor cetăţeneşti, care au revocat împuternicirile date lui Antoniu de a guverna Orientul mijlociu şi au declarat război Cleopatrei şi celor din preajma ei, care conduceau de fapt Egiptul şi, prin Cleopatra, şi provinciile romane guvernate de Antoniu. Cleopatra a fost de asemeni acuzată de folosirea vrăjilor şi a unor elixire de dragoste cu ajutorul cărora pusese stăpînire pe Antoniu.

65 Oraş în Albania.

66 Plutarh afirmă că forţele militare ale lui Antoniu erau cu mult superioare celor ale lui Octavian Cezar.

Astfel Antoniu avea 800 de corăbii, 100.000 pedestraşi şi 12.000 călăreţi, în timp ce Octavian Cezar avea numai 250 de corăbii, 80.000 de pedestraşi şi aproape tot atîţia călăreţi cît şi Antoniu.

Flota lui Octavian Cezar era însă bine organizată, cu echipaje instruite şi încercate în lupte navale, iar trupele de uscat constau din legiuni disciplinate şi alcătuite din romani; în vreme ce corăbiile lui Marc Antoniu aveau echipaje incomplete, eterogene şi recrutate în grabă, iar armata de uscat era lipsită de omogenitate.

După cum rezultă din relatările lui Plutarh, Marc Antoniu n-ar fi pierdut bătălia de la Actium dacă nu şi-ar fi lăsat fără comandant flota şi armata de uscat, alăturîndu-se Cleopatrei cînd corabia acesteia a părăsit, fără motiv, lupta.

67 Nereidă, mama lui Ahile (v. nota 41).

68 Soldatul care îl îndeamnă pe Antoniu să lupte pe uscat şi nu pe apă este preluat din Plutarh, unde foloseşte cuvinte asemănătoare celor din replica din scena de faţă.

69 Numele vasului amiral al flotei egiptene, pe care se afla Cleopatra.

70 Invocarea zeiţei romane Iunona, soţia lui Zeus, apare oarecum în contradicţie cu invocările adresate zeiţei egiptene Isis, în trecut. Pomenirea numelui Iunonei ar putea însemna pierderea încrederii Cleopatrei în zeiţa sa protectoare, din cauza situaţiei nefericite în care a ajuns.

71 În dansul „morris", dans popular în vremea lui Shakespeare, dansatorii ţin în mîini săbii, care, bineînţeles, au numai rolul unor podoabe şi nu sînt folosite ca într-o luptă reală. Dansul fusese adus din Spania în Anglia şi era de origine maură. Dansatorii erau îmbrăcaţi în costume fanteziste şi împodobiţi cu panglici şi clopoţei.

72 Plutarh relatează că Antoniu şi Cleopatra i-au trimis un sol lui Octavian Cezar solicitîndu-i să-i lase Cleopatrei şi copiilor săi Egiptul şi rugîndu-l totodată să-i permită lui Antoniu să se stabilească la Atena ca simplu particular, dacă nu-i mai permite să mai rămînă în Egipt. În acelaşi timp îi explicau că nu i-au putut trimite vreun alt sol mai important, trimisul fiind Euphronius, preceptorul copiilor lor, deoarece fuseseră părăsiţi de aproape toţi oamenii de seamă din jur, iar în puţinii care mai rămăseseră pe lîngă ei nu aveau destulă încredere.

73 Cleopatra nu l-a cunoscut pe Gnaeus Pompeius Magnus (v. nota 28).

74 Plutarh relatează că trimisul lui Octavian Cezar a fost biciuit din ordinul lui Antoniu fiindcă Cleopatra îi dăduse mîna să i-o sărute şi fusese surprins de Antoniu asupra gestului, fapt care l-a făcut pe

acesta extrem de gelos, crezînd că Cleopatra nu mai nutreşte aceleaşi sentimente pentru el ca în trecut.

75 Aluzie la eroul troian Hector, comandantul şi eroul troienilor la asediul Troiei de către greci. Era considerat printre cei mai mari eroi care au luat parte la acel război întrucît era un simplu muritor, pe cîtă vreme, cei mai mulţi dintre ceilalţi eroi de frunte aveau printre ascendenţii lor şi zei. Astfel, învingătorul lui Hector, Ahile, era fiul nereidei Thetis, Ulise descindea din zeul Poseidon, Agamemnon din Zeus, troianul Enea era fiul zeiţei Venus etc.

76 Hercule, ca nepot al poetului Alceu, era numit şi Alcide. Marc Antoniu se considera descendent al lui Hercule (v. nota 17).

77 În mînia sa, socotindu-se trădat, Hercule l-a zvîrlit pe Lichas — deşi acesta era nevinovat — în înaltul cerului, de unde a căzut în mare transformîndu-se în bolovani de piatră.

78 Rege al insulei Salamis situată în dreptul Atticei, unde se află oraşul Atena. Fiul său Aiax era considerat în tabăra grecească al doilea în vitejie, după Ahile. Scutul său era deosebit de rezistent la lovituri, avînd şapte piei de bou suprapuse sub învelişul de alamă, ceea ce îl făcuse să nu poată fi străpuns de suliţa lui Hector, după cum relatează *Iliada*. A înnebunit de durere cînd grecii i-au atribuit armele rămase de la Ahile, după moartea acestuia, lui Ulise. Apoi, revenindu-şi după criza de nebunie, s-a sinucis.

79 Cunoscut şi sub numele de mistreţul din Calydon (în Aetolia, regiune în Grecia apuseană), o fiară crudă şi uriaşă, la vînarea căreia au participat numeroşi vînători vestiţi, printre care a făcut mai multe victime înainte de a fi răpus.

80 După căderea Troiei, Enea împreună cu troienii care se salvaseră din cetate, îndreptîndu-se spre o ţară nouă, s-a oprit la Cartagina, a cărei regină, Didona — întemeietoarea cetăţii —, s-a îndrăgostit de eroul troian. Îndrăgostindu-se, la rîndul său, de regină, Enea amîna mereu continuarea călătoriei spre Italia. Primind însă poruncă din partea zeilor să-şi continue drumul spre locurile pe care i le hărăzise destinul, Enea a părăsit Cartagina. Dido s-a sinucis atunci, de durere. Legenda dragostei lui Didona şi Enea este redată în *Eneida* lui Virgiliu. Din punct de vedere istoric însă, între căderea Troiei (1184 î.e.n.) şi întemeierea Cartaginei (853 î.e.n.) sînt mai bine de trei sute de ani.

81 Scena încercării de sinucidere a lui Antoniu este preluată îndeaproape din Plutarh.

82 Scena de faţă, precum şi cele următoare, urmează îndeaproape desfăşurarea evenimentelor aşa cum sînt descrise de Plutarh.

83 Întîlnirea dintre Octavian Cezar şi Cleopatra e inspirată tot din *Viaţa lui Antoniu* de Plutarh.

84 Livia era soția lui Octavian Cezar cu care acesta se căsătorise în anul 38 î.e.n. Mai fusese căsătorită o dată și din acea primă căsătorie se născuse Tiberius pe care, mai tîrziu, Octavian Cezar avea să-l adopte și să-l lase moștenitorul său (v. nota 18). Livia a încercat să-l convingă pe Tiberiu să o accepte ca asociată la domnie, dar nu a reușit. A murit în anul 29 e.n., în vîrstă de 82 sau 86 de ani.

85 Cleopatra îi explică lui Iras ce le așteaptă dacă Octavian Cezar le va duce la Roma și vor face parte din cortegiul său triumfal ca învinse. Totodată întrevede că în viitor dragostea ei și a lui Antoniu va forma obiectul unor reprezentații teatrale în care rolul ei va fi jucat de un „băiețandru cu glas subțire", după cum era practica în teatrul epocii lui Shakespeare, unde rolurile de femei erau interpretate de adolescenți a căror voce copilărească le putea permite asemenea roluri.

Faptul este menționat și în *Hamlet* cînd, în act. II sc. 2, Hamlet îi spune băiatului care joacă rolul reginei, în piesa ce se va reprezenta în fața regelui și reginei, că speră să nu i se fi spart încă vocea (ca în cazul adolescenților mai mari), ceea ce ar putea compromite reprezentația.

Deși pe continent femeile erau admise să apară pe scenă, în Anglia acest drept le-a fost acordat abia după Restaurația Stuarților (1660), anume în anul 1662.

86 Egiptenii adorau luna sub numele de Isis. Cleopatra o considerase pe Isis drept zeița ei protectoare, îmbrăcîndu-se chiar cum era înfățișată zeița în reprezentările picturale și statuare ale epocii sale, apărînd astfel, în diferite rînduri, în cadrul unor ceremonii publice. Aluzia Cleopatrei privește nestatornicia lunii, din cauza diferitelor faze ale astrului ceresc, așa încît acum, cînd a luat o hotărîre nestrămutată, își părăsește zeița pe care o adorase pînă atunci (v. notele 29 și 70).

87 Plutarh relatează că, după înfrîngerea de la Actium, Cleopatra a experimentat otrăvuri, precum și efectele mușcăturilor unor șerpi veninoși, pe condamnații la moarte din închisori, pentru a vedea care anume pot produce o moarte cît mai nedureroasă și mai rapidă.

88 În textul original, Shakespeare folosește numele latin „asp" pentru vipera numită *aspidă*. Deși în franceza veche cuvîntul apare în forma *aspide*, în traducerile moderne în limba franceză denumirea este aceea de *aspic*, formă sub care apare și în traducerea operei lui Plutarh în limba engleză efectuată de Th. North, anume *aspicke* (în dicționarul englez Oxford denumirea apare ca *asp* și *aspic*).

V. Ștefănescu-Drăgănești

CORIOLAN

Traducere de TUDOR VIANU

PERSOANELE

CAIUS MARCIUS, mai tîrziu *Caius Marcus Coriolanus*[1]

TITUS LARTIUS, COMINIUS — comandanţi militari în războiul împotriva volscilor

MENENIUS AGRIPPA, prietenul lui Coriolan

SICINIUS VELUTUS, IUNIUS BRUTUS — tribuni ai poporului

TÎNĂRUL MARCIUS, băiatul lui Coriolan

UN SOL ROMAN

TULLUS AUFIDIUS, conducătorul volscilor

UN LOCOTENENT AL LUI AUFIDIUS

CONJURAŢI, împreună cu Aufidius

NICANOR, un roman

UN CETĂŢEAN DIN ANTIUM

ADRIAN, un volsc

DOUĂ GĂRZI VOLSCE

VOLUMNIA, mama lui Coriolan

VIRGILIA, soţia lui Coriolan

VALERIA, prietena Virgiliei

SLUJITOAREA VIRGILIEI

Romani şi volsci-senatori, patricieni, edili, lictori, ostaşi, cetăţeni, soli.
Acţiunea se petrece la Roma şi în împrejurimi, la Corioli şi în împrejurimi; la Antium.

ACTUL I

SCENA 1

Roma. O stradă[2].
Apare o ceată de răsculați cu ciomege, măciuci și alte arme în mîini.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Nu mergeți mai departe pînă nu mă ascultați.
AL DOILEA CETĂȚEAN: Vorbește! Vorbește!
ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Sînteți hotărîți să vă dați viața mai bine decît să crăpați de foame?
TOȚI CETĂȚENII: Sîntem hotărîți! Sîntem hotărîți!
ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Aflați mai întîi că cel mai mare dușman al poporului este Caius Marcius.
TOȚI: Știm! Știm!
ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Să-l ucidem, și o să cumpărăm grîul cu prețul hotărît de noi. Sîntem cu toții de această părere?
TOȚI: Am pălăvrăgit destul. Să trecem la fapte. Înainte! Înainte!
AL DOILEA CETĂȚEAN: Încă un cuvînt, cetățeni!
ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Sîntem luați drept cetățeni săraci, patricienii — drept cetățeni buni. Prisosul nobililor ne-ar putea hrăni pe toți. Dacă ne-ar da numai ce le prisosește, înainte de a se strica, am putea crede că ne vin omenește în ajutor; dar părerea lor este că și așa i-am costa prea mult. Foamea, care ne istovește, priveliștea mizeriei noastre este catastiful în care își citesc buna lor stare. Suferința noastră este desfătarea lor. O să ne răzbunăm cu furcile noastre, înainte de a rugini ca ele. Martori îmi sînt zeii că vorbesc așa din foame de pîine, nu din sete de răzbunare.
AL DOILEA CETĂȚEAN: Vreți să ne repezim asupra lui Caius Marcius?
TOȚI: Asupra lui mai întîi: e un cîine față de popor.
AL DOILEA CETĂȚEAN: Dar v-ați gîndit la serviciile pe care le-a adus țării?

ÎNTÎIUL CETĂŢEAN: A adus! Şi pentru asta ar putea fi lăudat; dar s-a răsplătit singur prin trufia lui.

AL DOILEA CETĂŢEAN: Nu vorbi cu atîta răutate!

ÎNTÎIUL CETĂŢEAN: Vă asigur că toate faptele lui glorioase au pornit numai din iubire de glorie. Chiar dacă oameni cu puţină judecată cred că le-a săvîrşit pentru patrie, adevărul este că le-a săvîrşit numai pentru plăcerea maică-si şi ca să aibă de ce să fie mîndru; căci trufia îi este tot atît de mare ca meritul.

AL DOILEA CETĂŢEAN: Nu-şi poate schimba firea, iar voi faceţi din asta un viţiu. Dar cel puţin nu puteţi spune că e zgîrcit.

ÎNTÎIUL CETĂŢEAN: Chiar dacă nu pot spune asta, învinuirile nu-mi vor lipsi. Are atîtea păcate, că osteneşti numărîndu-le. *(Strigăte în depărtare.)* Ce strigăte se aud? S-a răsculat partea cealaltă a oraşului. De ce ne-am oprit aici să pălăvrăgim? La Capitol![3]

TOŢI: Haideţi! Haideţi!

ÎNTÎIUL CETĂŢEAN: Tăcere! Cine se apropie?

(Intră Menenius Agrippa[4].)

AL DOILEA CETĂŢEAN: Preacinstitul Menenius Agrippa, unul care a iubit totdeauna poporul.

ÎNTÎIUL CETĂŢEAN: E un om destul de cinstit — de-ar fi toţi ceilalţi ca el!

MENENIUS AGRIPPA:

Ce este, oameni buni? Unde-aţi pornit
Cu reteveie-n[5] mîini? Vorbiţi, vă rog.

ÎNTÎIUL CETĂŢEAN: Treaba noastră nu este necunoscută senatorilor; au auzit şoptindu-se de vreo paisprezece zile încoace despre ce avem de gînd să facem, şi acum vrem să le arătăm gîndurile noastre şi prin fapte. Spun că sărăcimea are răsuflarea grea; o să afle că şi pumnii noştri sînt grei.

MENENIUS:

Prieteni buni, iubiţii mei vecini,
Doriţi să mergeţi singuri la pieire?

ÎNTÎIUL CETĂŢEAN:

Nu se mai poate; sîntem la pămînt.

MENENIUS:

Să ştiţi, prieteni, că patricienii
V-ajută-n fel şi chip. Iar sărăcia
Zadarnic vă împinge să porniţi
Cu bîte-asupra Statului roman —
E ca şi cum aţi vrea să-nfrîngeţi cerul.
Senatul şi-a croit drum drept şi este
Puternic cît să poată sfărma lanţuri
Mai tari decît zăbalele cu care
Vă bate gîndul să-l struniţi. Scumpetea

Dată-i de zei, nu de patricieni.
Genunchi plecați v-ajută, necum brațul.
Nenorocirea vă ademenește
Spre una și mai rea, căci terfeliți
Pe-ai statului cîrmaci și-i blestemați
Cînd ei vă poartă grijă părintească.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Ne poartă de grijă! Ce să spun! N-au avut grijă de noi niciodată. Ne lasă să murim de foame, și hambarele lor gem de cît grîu au adunat în ele! Fac legi contra cămătarilor, doar ca să-i sprijine mai bine. Anulează zilnic cîte o măsură bună contra bogaților și în fiecare zi născocesc cîte o ordonanță mai aspră ca să-i lege mai bine pe săraci și să-i covîrșească de tot. Dacă nu ne înghite războiul, ne înghit ei: asta-i iubirea lor pentru noi.[6]

MENENIUS: Mărturisiți că sînteți cîrcotași,
Altfel veți fi certați ca niște proști.
Dar ascultați mai bine o poveste
Frumoasă și-nțeleaptă; poate-o știți.
Dar cum se potrivește-acuma, vreau
S-o mai servesc o dată, încălzită.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: S-o ascultăm, doamne! Dar să nu crezi că ne poți duce cu-o poveste. Dar fiindcă vrei să ne-o spui, dă-i drumul.

MENENIUS: Se zice că de mult s-a răsculat
În contra burții fiecare membru;
O-nvinuiau că, leneșă, la mijloc
Stă toată ziua fără să muncească,
Bucatele înghite, făr' să miște
Ca celelalte membre ce privesc,
Ascultă, cugetă, vorbesc, merg, simt,
Și sprijinindu-se unul pe altul,
Întregul trup îl țin în bună stare.
Dar burta a răspuns...

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Ei, ce-a răspuns?

MENENIUS: Vă spun îndată. C-un surîs părelnic,
Ce nu venea din inimă, căci burta
Poate surîde, după cum vorbește,
Disprețui pe membrele rebele
Că nu știau ce-i aparține ei,
Așa cum voi cîrtiți că senatorii
Nu sînt ca voi...

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
Răspuns de burtă. Cum?
Regescul cap încoronat, și ochiul
De-a pururi treaz, și inima, un sfetnic[7],

Și brațul cel războinic, și piciorul
Ca armăsarul, limba vestitoare
Ca trîmbița, să fie deopotrivă
Cu micii slujitori ai casei noastre...

MENENIUS: Ce e cu ei? Pe legea mea! Vorbește!

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
Prea îndopata burtă, ce-i haznaua
Acestui trup al nostru, s-aibă dreptul
Să țină-n frîu pe agerele membre?

MENENIUS: Ce vrei să spui cu asta?

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Cînd în față
Și drept vorbiră membrele, ce oare
Putut-a burta să răspundă?

MENENIUS: Iacă!
Răbdarea vă e mică, dacă însă
Aveți puțină, veți afla răspunsul.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
Ci spune-odată!

MENENIUS: Ascultați, prieteni!
Cumintea burtă, plină de prudență,
Nu repezită ca acuzatorii,
Așa vorbi: „Prieteni dintr-un trup,
E-adevărat că eu primesc întîia
Întreaga hrană ce vă ține-n viață.
E drept să fie-așa: eu sînt hambarul
Și atelierul corpului întreg.
Gîndiți-vă: prin sîngele din vine
Trimit ce e trebuincios să aibă
Și curtea, inima, și-naltul tron,
Unde domnește creierul, stăpînul.
Prin coridoare lungi și prin cotloane
Cîte cuprinde trupul, se strecoară
Sucul cerut de nervul cel mai tare,
De vîna cea mai fină. Dacă toate,
Prietenilor, zise burta, dacă..."

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
Hai, spune mai departe!

MENENIUS: „Dacă toate
N-ar recunoaște ce îmi sînt datoare,
Ușor mi-ar fi s-arăt că tuturora
Doar lamura le-am dat și mi-a rămas
O pleavă vînturată." Ei, ce ziceți?

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
E un răspuns. Dar ce-are-aici a face?

MENENIUS:
Senatul Romei este bunul pîntec,
Voi sînteți mădularele rebele.
Știți voi prin cîte griji i-e dat să treacă?
De-ați cugeta la binele obștesc,
Ușor v-ar fi s-aflați că el ne vine
Mereu de la Senat, nu de la voi.
Ei, ce părere ai tu, talpă-lată
A adunării ăsteia? Vorbește!

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
Eu, talpă-lată? Sînt eu talpă-lată?

MENENIUS:
Tu ești cel mai de jos și mai nemernic
Din toți acei ce-aici alcătuiră
Cumintea răzmeriță. N-ai putere,
Ești slăbănog, însă pășești în față,
Sperînd cîștig să-ți vină din răscoală.
Ciomege și măciuci rotiți în mîini;
Dar vai de voi cînd Roma va porni
Cu șobolanii ei la luptă. Moartea
Va înghiți șobolănimea.

(Intră Caius Marcius.)

Salve,
Cinstite Marcius!

MARCIUS:
Salve! Ce se-ntîmplă?
Lichele răsculate, vă mănîncă
Atîta limba, că tot scărpinînd-o
O să v-acoperiți întregi de rîie.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
Ei da, ai pentru noi doar vorbe bune.

MARCIUS:
O vorbă bună ție,-ar fi precum
Aș măguli cu scîrbă. Ce doriți,
Cîini ce nu vreți nici pace, nici război?
Războiul vă-nspăimîntă. Pacea bună
Vă face mai obraznici. Cin' se-ncrede
În voi găsește-n loc de lei doar iepuri,
Și gîște află unde-așteaptă vulpi.
Mai sigur decît voi este pe gheață
Tăciunele aprins, zăpada-n soare.
Virtutea vă e bună să slăviți
Bărbatul pedepsit de crima lui
Și legea s-ocoliți care-l lovește.

Simțiți doar ură pentru ce e nobil
Și nu iubiți decît cum vrea bolnavul
Ce-l vatămă mai rău. Și ascultarea
Ce-o arătați cuiva e ca plutitul
Cu vîslele de plumb și ca-ncercarea
De-a doborî stejari lovind cu trestii.
La ștreang! La ștreang! Cum pot să cred în voi?
O clipă doar să treacă, și numiți
Preanobil ce-ați urît, și ticălos
Pe cel slăvit ca zeii[8]. Ce mai vreți?
Vă îmbulziți pe unde e o piață
Urlînd contra Senatului, ce singur,
Alăturea de zei, în frîu vă ține
Să n-apucați a vă mînca-ntre voi.
Care vi-i voia? Spune tu, Menenius.

MENENIUS: Vor grîu la prețul hotărît de ei,
Căci grîul s-ar găsi, zic, din belșug.

MARCIUS: Așa zic? Stau la vatra lor pe vine
Și știu tot ce se-ntîmplă-n Capitol,
Știu cine se înalță, cine cade,
Partide-ntemeiază, pun la cale
Căsătorii, ridică pe-unii, pe-alții;
Cînd nu sînt cum vor ei, îi încovoaie
Mai jos de glezna lor. E grîu destul,
Așa zic? Îndurare mult prea multă
De nu le-ar arăta Senatul, spada
Ce-o țin în mînă ar putea să facă
Din leșurile lor de sclavi movile
Mai-nalte decît vîrful lăncii mele.

MENENIUS: Ei nu, s-au liniștit. Și dacă minte
Nu au prea multă, știu în schimb de frică.
Mai bine spune-mi: cu cealaltă haită
Ce s-a-ntîmplat?

MARCIUS: S-au risipit, pungașii.
Ziceau că le e foame și oftau,
Rostind zicale: „Pîinea-i pentru gură",
„Nevoia-ndoaie fierul", „Vrea să crape
Și cîinele", „Se înmulțește bobul
Nu doar pentru bogat". Cu de-alde astea
Își spun tot păsul; tu i-asculți și dacă
O cerere le-asculți, mai tare spusă,
În stare să-l înduplece pe nobil,
Îi vezi cum azvîrl șepcile[9] în aer,

Că parc-ar vrea, nebuni, să le acațe
De cornul lunii, hăulind zănatic.

MENENIUS: A fost primită-o cerere de-a lor?

MARCIUS: Să se aleagă cinci tribuni ai plebei
Prin votul lor. Întîiu-i Iunius Brutus,
Al doilea — Sicinius, pe urmă...
Lovească-i ciuma, nu-i mai știu pe nume,
Cu mult mai lesne le-ar fi fost să smulgă
Acoperișurile din oraș
Decît să mă înșele ei pe mine.
De-ar fi s-obțină lucruri și mai mari,
Pretențiile le-ar crește,-amenințînd
Că se răscoală.

MENENIUS: Iată ce-i ciudat.

MARCIUS: Hai, hai, plecați, voi, pleavă vînturată!

(Intră un sol.)

SOLUL: Pe Caius Marcius caut.

MARCIUS: Sînt aici. Ce-i nou?

SOLUL: Pornit-au, doamne, volscii toți cu arme.

MARCIUS: Mă bucură. Așa ne curățăm
De mucegai. Dar, iată, se apropie
Cinstiții senatori.

(Intră Cominius, Titus Lartius și alți senatori, împreună cu tribunii Iunius Brutus și Sicinius Velutus.)

ÎNTÎIUL SENATOR:
Așa cum spus-ai, Marcius, s-a-ntîmplat:
Luat-au volscii armele.

MARCIUS: Comanda
O are-Aufidius: țineți minte.
Îi pizmuiesc nobletea, și mi-e ciudă,
Dar dacă n-aș fi cel ce sînt, aș vrea
Să fiu în locul lui.

COMINIUS: Dar v-ați luptat!

MARCIUS: A lumii jumătate dacă-n luptă
Ar fi cu cealaltă, și alături
De mine-ar sta Aufidius, aș pleca
Doar ca să pot lupta cu el. Sînt mîndru
Să pot vîna un leu.

ÎNTÎIUL SENATOR:
De-aceea, Marcius,
Vei merge cu Cominius la război.

COMINIUS: Ți-ai dat cuvîntul.

MARCIUS: Da, l-am dat și-l țin.
Tu, Titus Lartius, m-ai văzut o dată
Luptîndu-mă cu Tullus. Ești bolnav?
Rămîi acasă?
TITUS: Nu rămîn, nu, Marcius,
Am două cîrji; cu una mă voi bate.
MARCIUS: Ai sînge nobil.
ÎNTÎIUL SENATOR: Să pornim îndată
Spre Capitol; ne-așteaptă buni prieteni.
TITUS: Te rog treci înainte,-apoi Cominius,
Vă vom urma. Vi se cuvine-a fi
În fruntea tuturor.
COMINIUS: Cinstite Marcius!
ÎNTÎIUL SENATOR *(către cetățeni)*:
Plecați acasă!
MARCIUS: Lăsați-i să ne-urmeze. Au grîu volscii.
Luați șoarecii cu voi, dați-le drumul
Să roadă în hambare. Demni rebeli,
Curajul vostru poartă roade bune.
Poftiți, vă rog!

(Patricienii și ceilalți cetățeni ies. Rămîn Sicinius și Brutus.)

SICINIUS: A fost vreodată-n lume
Om mai trufaș?
BRUTUS: Pereche n-are Marcius.
SICINIUS: Cînd ne-a ales tribuni, văzut-ai bine...
BRUTUS: Privirea lui și gura...
SICINIUS: Și disprețul.
BRUTUS: Dacă-l ațîți, își bate joc de zei.
SICINIUS: Nu cruță nici zeița castă-a lunii.
BRUTUS: Îl va-nghiți războiul. E prea mîndru
De vitejia lui, ca să se cruțe.
SICINIUS: Un om ca el, dacă-i surîde soarta,
Chiar umbra-amiezii calcă în picioare.
Dar mult mă minunează că primește
Să lupte sub Cominius.
BRUTUS: Dar slava
Spre care cată și-l împodobește
Păstrată poate fi și înălțată
De primul general, pe cîmpul luptei.
Dar tot așa i se aruncă-n spate
Înfrîngerile toate, orice-ar face.

S-auzi atunci pe cei nerozi strigînd:
„Ei, de-ar fi fost în fruntea oastei Marcius!"

SICINIUS: Așa-i, și dacă lupta merge bine,
Tot Marcius, nu Cominius, are merit.

BRUTUS: O jumătate-a gloriei lui Cominius
Revine orișicum lui Marcius,
Greșeala unuia se-ntoarce pururi
Spre faima celuilalt, chiar dacă însuși
Nimic de seamă n-ar fi săvîrșit.

SICINIUS: Să mergem să vedem cum Marcius
Își ia-n primire slujba și pornește,
Pe inimă călcîndu-și, la război.

BRUTUS: Să mergem.

(Ies.)

SCENA 2

Corioli. Senatul.
Intră Tullus Aufidius cu cîțiva senatori.

ÎNTÎIUL SENATOR:
Crezi deci, în adevăr, Aufidius,
Că cei din Roma știu ce plănuim
Și tot ce facem?

AUFIDIUS: Te-ndoiești de asta?
Gînditu-s-a ceva-n cetatea noastră
Adulmecat de Roma să nu fie
Nainte de-a se întrupa în faptă?
Nici patru zile n-au trecut de cînd
Primit-am vești ce zic așa, întocmai...
Dar iată și scrisoarea; asta e.

(Citește.)

„Se-adună oști; dar nu se știe încă
De sînt pentru apus, ori răsărit.
Se întețește foametea, cîrtește
Și se răscoală gloata, vechiul dușman
(Urît mai mult la Roma ca la voi).
Cominius, Titus Lartius, om viteaz,
Au fost aleși să înarmeze oastea
Oriunde ar porni; pe cît se pare,
Pornește către noi. Luați aminte."

ÎNTÎIUL SENATOR:
Oștirea noastră-a și ieșit în cîmp.
Nu ne-ndoim că Roma-i pregătită
S-o-ntîmpine.
AUFIDIUS: Și bine ați făcut
Să vă ascundeți planul pînă cînd
S-o da pe față; după cît se pare,
Îl știe Roma chiar de cînd clocește.
Gîndeam să cucerim cetăți,-nainte
Ca Roma s-afle c-am pornit la luptă;
Ni-e planul cunoscut.
AL DOILEA SENATOR: Cinstite-Aufidius,
Deplinele puteri le ia, în grabă
Pornește spre armată, iar pe noi
Ne lași la Corioli, s-o păzim.
De ne-ar asedia, veniți-napoi
Și ne despresurați; dar mi se pare
Că nu-mpotriva noastră au pornit.
AUFIDIUS: Nu vă-ndoiți! Cuvintele ce-am spus
Vin din sorginte sigură. Mai mult:
Ostași romani în pîlcuri vin încoace.
Ne despărțim acum, cinstite fețe.
De-l întîlnesc cumva pe Caius Marcius
E limpede că lupta nu sfîrșește
Decît atunci cînd unul din noi cade.
SENATORII: Să vă ajute zeii!
AUFIDIUS: Să vă aibă
În sfîntă paza lor!
ÎNTÎIUL SENATOR: Mergeți cu bine!
AL DOILEA SENATOR:
Mergeți cu bine!
TOȚI: Multă sănătate!

(Ies.)

SCENA 3

Roma. În casa lui Marcius.
Volumnia și Virgilia stau pe două scaune scunde și cos.

VOLUMNIA: Te rog, fata mea, cîntă sau spune-mi ceva care să-mi mai descrețească fruntea. Dacă fiul meu mi-ar fi bărbat, mi-ar face mai multă plăcere lipsa lui, prin care își cucerește atîta

glorie, decît îmbrățișările culcușului, unde i-aș fi cunoscut iubirea. Cînd era băiat mic și singurul meu copil, cînd tinerețea și grația lui răpeau toate privirile, în timp ce nici rugămințile de zile întregi ale unui rege n-ar fi înduplecat-o pe mamă să-l lase de lîngă ea, chiar atunci cînd mă gîndeam cum l-ar împodobi cinstirile înalte și cum n-ar fi fost mai puțin prețios decît un tablou atîrnat de perete, dacă setea de glorie nu l-ar fi însuflețit, mă bucuram să-l văd căutînd primejdia, unde putea spera să găsească slava. L-am trimis într-un război groaznic, din care s-a întors cu fruntea încununată de laur[10]. Crede-mă, fata mea, inima nu mi-a tresărit atît de bucuroasă cînd moașa mi-a spus că este băiat, ca acum, cînd înțeleg că a devenit bărbat.

VIRGILIA: Dar dacă ar fi rămas pe cîmpul de luptă, ce-ai fi zis atunci, mamă dragă?

VOLUMNIA: Atunci gloria lui de-a pururi mi-ar fi devenit copil, și în ea mi-aș fi recunoscut neamul. Ascultă ce-ți spun cu inima deschisă: dacă aș avea doisprezece fii, și fiecare din ei mi-ar fi tot atît de drag ca Marcius al meu și al tău, aș vrea mai bine ca unsprezece din ei să cadă cu cinste pentru țară decît unul singur să se înnămolească în trîndăvie și desfrînare.

(Intră o slujitoare.)

SLUJITOAREA: Nobilă doamnă, Valeria dorește să vă vadă.

VIRGILIA: Îngăduie-mi, te rog, să mă retrag.

VOLUMNIA:
O, nu! Defel aceasta nu se cade.
Îmi pare toba că-i aud cum bate,
Pe-Aufidius l-a prins și îl căznește,
Fug volscii-așa cum fug de urs copiii[11]:
Îmi pare că le văd pe-acestea toate.
El bate din picior și strigă: „Lași,
Veniți încoace, groaza v-a fătat,
Deși sînteți născuți în Roma." Șterge
De sînge fruntea lui, cu mîna prinsă
În tari oțele; trece-apoi-nainte,
Precum cosașul care vrea tot cîmpul
Să-l culce, ca să-și merite răsplata.

VIRGILIA: De sînge-și șterge fruntea! Zeus! Nu!

VOLUMNIA:
Taci, proasto, taci! Mai mult împodobește
Bărbatul cel viteaz un strop de sînge
Decît trofee de-aur. Mai frumos
N-a fost nici al Hecubei piept, lui Hector

Dîndu-i să sugă, cum a fost eroul
Cînd fruntea lui a sîngerat în luptă.
Valeriei spune-i c-o aştept; să intre.

(Slujitoarea iese.)

VIRGILIA: O, cerule, pe soţul meu păzeşte-l
De cruntul Aufidius.

VOLUMNIA: Pe-Aufidius
Îl încovoaie sub genunchi şi-l calcă.

(Intră Valeria cu un portar şi o slujitoare.)

VALERIA: Cinstite doamne, vă dau ziua bună.

VOLUMNIA: Prietenă iubită...

VIRGILIA: Fericită-s
Să vă salut la noi, cinstită doamnă!

VALERIA: Ce mai faceţi? Neasemuite gospodine! Ce coaseţi aici? Frumoasă broderie, zău aşa. Ce vă mai face băiatul?

VIRGILIA: Vă mulţumesc, nobilă doamnă, e sănătos.

VOLUMNIA: Îi place mai mult să vadă săbii şi să asculte tobe decît să ia seama la ce-i spune dascălul lui.

VALERIA: Pe cinstea mea, întocmai ca tată-său. Pot să jur că e băiatul cel mai drăguţ din lume. Să vă spun ceva: miercurea trecută am stat şi m-am uitat la el cu luare-aminte timp de o jumătate de ceas fără întrerupere; are ceva hotărît în toate purtările lui. L-am văzut cum alerga după un fluture strălucitor şi, după ce l-a prins, cum i-a dat drumul, pe urmă cum a început să-l urmărească iar, cum a căzut, s-a ridicat şi l-a prins încă o dată. Nu ştiu dacă era furios pe prada lui, sau altceva, dar să-l fi auzit cum scrîşnea din dinţi şi cum a rupt-o în bucăţi. Nu vă puteţi închipui cum şi-a sfişiat prada.

VOLUMNIA: Leit firea lui taică-su.

VALERIA: Adevărat, adevărat, e un copil nobil.

VIRGILIA: E o mică sălbăticiune, Valeria.

VALERIA: Haide, puneţi-vă broderiile la o parte; şi după-amiază jucaţi-vă de-a gospodinele leneşe.

VIRGILIA: Nu, iubită prietenă, nu pot ieşi din casă.

VOLUMNIA: O să iasă, o să iasă.

VIRGILIA: Nu, sigur nu. Daţi-mi voie. Nu vreau să trec de pragul casei, afară, înainte ca soţul meu să se întoarcă de la război.

VALERIA: Uite colo! Vrei să te zăvorăşti în casă fără nici un rost. Haide să ne vedem o bună prietenă, care e acum lehuză.

VIRGILIA: Îi doresc grabnică însănătoşire şi o să mă rog pentru dînsa, dar de ieşit din casă nu ies.

VOLUMNIA: Dar de ce să nu ieși?

VIRGILIA: Nici din lene, nici din lipsă de iubire.

VALERIA: Ai putea să fii o a doua Penelopă; dar, după cum se povestește, toată pînza pe care Penelopa a țesut-o în lipsa lui Ulise a umplut Ithaca de molii. Haide, aș vrea ca pînza să-ți fie tot atît de simțitoare ca degetele și, din milă, să n-o mai înțepi. Vino cu mine!

VIRGILIA: Nu, draga mea, iartă-mă; vorbesc serios, nu ies din casă.

VALERIA: Adevărat? Ei bine, o să ieși, fiindcă am să-ți dau niște știri minunate despre soțul tău.

VIRGILIA: O, dragă Valeria, știrile n-au putut sosi încă.

VALERIA: Ba da, nu glumesc; am auzit ceva aseară.

VIRGILIA: Vorbești adevărat?

VALERIA: Pe cinstea mea, e-adevărat. L-am auzit povestind pe un senator. Iată ce spunea: volscii au trimis o armată, și Cominius, generalul, i-a ieșit în întîmpinare cu o parte din romani. Bărbatul tău și cu Titus Lartius au asediat cetatea Corioli; sînt siguri că o s-o cucerească și că o să pună capăt războiului cît de curînd. Tot ce spun e adevărat, pe cinstea mea! Și acum te rog să vii cu mine.

VIRGILIA: Iartă-mă, buna mea Valeria, dar îți făgăduiesc că pe viitor o să te ascult în oricare altă privință.

VOLUMNIA: Las-o, draga mea. Așa cum e acum, ne-ar strica numai voia bună.

VALERIA: Bine, așa cred și eu. Atunci, rămîi cu bine. Vino, scumpă doamnă! Te rog, Virgilia, alungă aerul ăsta al tău solemn și vino, totuși, cu noi.

VIRGILIA: Nu, pe cuvîntul meu, Valeria. Nu se cuvine. Vă doresc petrecere bună.

VALERIA: Atunci, rămîi sănătoasă.

(Ies.)

SCENA 4

În fața cetății Corioli.

Intră, cu tobe și steaguri, Marcius, Titus Lartius, comandanți, soldați. Un sol le iese în întîmpinare.

MARCIUS: Un sol! Mă prind că s-a și dat o luptă.
TITUS: Ba nu, pun rămășag pe calul meu.

MARCIUS: Primesc.
TITUS: Și eu.
MARCIUS (*către sol*): Acum vorbește tu:
Văzut-a generalul pe dușman?
SOLUL: Da, s-au privit, dar nu s-au încleștat.
TITUS: Ei, vezi, al meu e calul.
MARCIUS: Îl răscumpăr.
TITUS: Nu-l vînd și nici nu-l dau; ți-l împrumut
Pe jumătate veac. Vestiți orașul
Să se predea.
MARCIUS: Departe-i oastea noastră?
SOLUL: Nici la trei ceasuri.
MARCIUS: Strigătul atunci
Ni-l poate auzi, și noi pe-al lor.
O, Marte, sprintenește-ne, te rog,
Cu spade fumegînde să pornim
Amicilor din cîmp în ajutor.
Trompeții!

(*Se aud trompetele. Senatori apar pe ziduri.*)

E Aufidius în cetate?
ÎNTÎIUL SENATOR:
Nici el, nici alții cari se tem de tine
Mai mult ca dînsul, deci mult prea puțin.

(*Se aud tobe în depărtare.*)

Auzi? bat tobele, îi scot pe tineri.
Ori spargem zidul ce ne zăvorește,
Ori chiar noi înșine deschidem poarta
Ce-i doar cu papură înțepenită.

(*Se aud strigăte de bătălie.*)

Acolo e Aufidius, auzi
Cum spintecă în două oastea voastră?
MARCIUS: Sînt înăuntru!
LARTIUS: Strigătul de luptă
Ne fie călăuz. Aduceți scări!

(*Intră volsci care traversează scena.*)

MARCIUS: Nu se-nspăimîntă, năvălesc afară!
Vă puneți scutu-n dreptul inimii,
Și inima vîrtoasă să vă fie
Mai mult ca scutul. Hai, viteze Titus!

Sînt mai sfruntați decît credeam, și fruntea
Mînia mi-o îneacă în sudoare.
Pe ei, băieți! Acel ce se codește
Să știe că e pentru mine-un volsc
Și o să-mi simtă ascuțișul spadei.

(Zgomote de război. Romani și volsci se luptă. Romanii sînt respinși și se retrag în tranșee. Marcius apare din nou, blestemînd.)

MARCIUS: V-ajungă ciuma rea din miazăzi[12],
Rușine-a Romei! Bube și puroaie
Să vă acopere, urîți de lume,
Să fugă omul cînd vă simte-aproape,
Din depărtări v-aducă molimi vîntul.
În trupuri omenești simțiri de gîscă!
Fug sclavii dînd cu ochii de maimuțe?
Infern și Pluto! Răni aveți în spate,
Și dosul vă e roșu, fața — pală
De groază! Stînga împrejur,-nainte,
Porniți în iureș! Altfel, jur pe cer
Și fulgerele lui că vă lovesc,
Uitînd dușmanul, mai cumplit pe voi.
Veniți-vă în fire și porniți
Să-i alungăm acasă, la neveste,
Cum ei în șanțuri ne-au respins pe noi.

(Romanii atacă din nou pe volsci; aceștia se refugiază în oraș. Marcius îi urmărește spre porți.)

E spartă poarta. Stați pe lîngă mine!
Pentru învingători, nu pentru-nfrînți
Se dete poarta de perete. Iată!
Priviți încoace, faceți ce fac eu.

(Pătrunde în oraș.)

ÎNTÎIUL SOLDAT: E-o nebunie. Asta nu fac eu!

AL DOILEA SOLDAT:
Nici eu!

(Poarta orașului se închide în urma lui Marcius.)

AL TREILEA SOLDAT:
Priviți! Priviți! L-au prins năuntru.

(Strigătele de luptă continuă.)
(Intră Titus Lartius.)

TOȚI: Și îl toacă.
TITUS: Ah, ce-i cu Marcius?
TOȚI: Ce mai, e mort.
ÎNTÎIUL SOLDAT:
Cum urmărea fugarii în oraș,
Într-o clipită poarta s-a închis,
Și singur este-acum între dușmani,
Dînd piept cu toți.
TITUS: Ales între aleși,
Om fost-ai dar te îndoiai mai greu
Ca spada. Ai rămas neîntrecut!
Cel mai curat rubin, cît tine mare,
N-ar fi mai prețios: un luptător
Cum îl visase Cato[13], de temut
Nu doar în clipa unei lovituri;
Privirea-ți cruntă, glasul aducînd
A tunet, pe dușmani îi scuturau
Mai rău ca frigurile.

(Marcius, sîngerînd, se înapoiază, urmărit de dușmani.)

ÎNTÎIUL SOLDAT: Ia te uită!
TITUS: E Marcius! Hai, nu mai șovăiți,
Să-l mîntuim, sau să pierim cu toții!

(Luptă. Toți pătrund în oraș.)

SCENA 5

Corioli. O stradă.
Romani vin cu prăzi.

ÎNTÎIUL ROMAN: O să iau asta cu mine.
AL DOILEA ROMAN:
Și eu asta.
AL TREILEA ROMAN:
Dracu să-i ia! Credeam că e de-argint.

(Intră Marcius și Titus, însoțit de un trompet.)

MARCIUS: Privește caraghioșii: socotesc
În drahme ruginite[14] timpul lor.
Trag perne după ei, linguri de plumb
Și biete tinichele, zdrențe vechi,

Pe care chiar călăii le-ar băga
Cu mortu-n groapă[15]; oul de sub cloşcă
Îl fură, cît timp lupta nu-i sfîrşită.
Loveşte-i fără milă! Auziţi
Cum generalul cheamă-n ajutor?
Aufidius luptă-acolo şi ucide
Romanii noştri. Titus, ia cu tine
Un pîlc de-oşteni, să ţii sub pumn oraşul;
Cu cei înflăcăraţi alerg în grabă,
Să-l sprijin pe Cominius.

TITUS: Sîngerezi!
A fost prea greu, nu poţi acum din nou
Să faci acelaşi drum.

MARCIUS: Nu-i lucru mare.
Abia m-am încălzit. Rămîi cu bine!
Puţinul sînge curs a fost un leac[16],
Nu o primejdie. Aşa cum sînt,
Mă duc să-nfrunt pe Aufidius.

TITUS: Să te-ndrăgească preafrumoasa zee
Fortuna, farmecele ei slăbească
Puterea spadei cruntului duşman!
Viteze, scutier fie-ţi norocul!

MARCIUS: Şi ţie-n ajutor, ca ocrotiţii
Mult îndrăgiţi de ea. Rămîi cu bine!

TITUS: De-a pururea slăvit, o, Marcius!

(Marcius iese.)

Şi tu, trompet, te du în piaţă, sună
Să vină dregătorii şi s-audă
Cetatea care e voinţa noastră.

(Ies.)

SCENA 6

În apropiere de tabăra lui Cominius.
Cominius şi armata lui se retrag.

COMINIUS: Vă odihniţi, prieteni! Aţi luptat frumos.
Nu ne-am făcut de-ocară neamul nostru,
N-am fost turbaţi în luptă şi nici laşi
Cînd ne-am retras. Pe cinstea mea, romani,

Puteți să așteptați un iureș nou.
Cînd ne luptam ne-aduse vîntul zvon
De glasuri de la frați. O, zei ai Romei!
Îi du spre slavă cum ne-ai dus pe noi,
Și împreună cele două oști
Vă vor aduce jertfe.

(Intră un sol.)

Ce vești ai?

SOLUL: Văzut-am gărzi ieșind din Corioli
Și atacînd pe Marcius și Lartius.
Ai noștri au fugit atunci spre șanțuri
Și m-am grăbit încoace.

COMINIUS: De ți-e vorba
Adevărată, nu-i binevenită.
Cînd s-a-ntîmplat atacul?

SOLUL: De vreun ceas.

COMINIUS: Eram departe de aici o milă
Și-am auzit bătăi de tobă. Cum?
Un ceas ți-a trebuit să fugi o milă[17]
Și vești ne-aduci așa tîrziu?

SOLUL: Iscoade
De volsci trimise urmăritu-m-au —
A trebuit să ocolesc vreo trei
Sau patru mile, altfel mai devreme
Mi-ați fi aflat solia.

(Intră Marcius)

COMINIUS: Cine-i omul?
Parcă-i trecut prin foc. O, zeilor,
Statura-i a lui Marcius și-astfél
L-am mai văzut cîndva.

MARCIUS: Vin prea tîrziu?

COMINIUS: Ciobanului nu-i sună la ureche
Mai osebit de tunetul din cer
Un tril de fluier, cum îmi sună mie
Puternic glasul dat de Caius Marcius
Decît al omului de rînd.

MARCIUS: Vin prea tîrziu?

COMINIUS: Da, dacă-n sînge propriu te-ai scăldat,
Și nu în sînge de dușman.

MARCIUS: Veniți,
La pieptu-mi să vă strîng cu brațe tari,

La fel cu-acele ce mi-au strîns mireasa,
Înflăcărat ca-n ziua fericită
Cînd facle mă duceau spre patul nunții.

COMINIUS: Tu, floare a vitejilor și pildă,
Ne spune: Titus Lartius ce face?

MARCIUS: În Corioli ține judecată,
La moarte osîndește, la surghiun,
La greu tribut, arată milă sau
Amenință. Cetatea o strunește
Ca vîntul cel șăgalnic, ce desface
O panglica și-o-nnoadă după voie.

COMINIUS: Dar unde-i sclavul care băsmuia
Că v-a respins în șanțuri? Unde e?
Chemați-l!

MARCIUS: Nu, nu e de loc nevoie.
Adevărat vorbit-a. Dar plebeii,
Preanobilii plebei (să-i ieie dracul,
Tribuni le-au trebuit!), plevușca rea,
Cum șoarecii de mîțe fug, au șters-o
La fel cu ticăloșii ce-i goneau.

COMINIUS: Și cum ieșirăți din nevoi?

MARCIUS: E timpul
Acum de povestit? Nu mi se pare.
Unde-i dușmanul? Stăpîniți terenul?
Și dacă nu, ce-i de făcut?

COMINIUS: Norocul
N-a fost, o, Marcius, de partea noastră
Și ne-am retras, după un plan anume.

MARCIUS: Cum e armata rînduită? Unde-s
Mai bune pîlcurile?

COMINIUS: Mi se pare
Că-n avangardă luptă antiații:
E ceata cea mai bună-a lor. Aufidius
Stă-n fruntea ei, ca ancoră speranței.

MARCIUS: Te rog, în numele atîtor lupte
Ce le-am purtat, pe sîngele din vine
Vărsat alăturea, pe jurămîntul
De-a ne iubi de-a pururi cu credință,
Te rog pe mine să mă lași în fața
Oștenilor din Antium, să mă măsur
Cu Aufidius. Nu pregetați!

Îndată ce veți auzi un vuiet
De lănci și spade, să-ncercăm norocul.

COMINIUS: O baie caldă și balsam pe trup
Ți-ar fi mai bune; totuși nu cutez
Dorința să-ți nesocotesc. Alege-ți
Pe cei mai buni dintre oșteni.

MARCIUS: Aceștia
Sînt numai voluntarii. E vreunul
(Păcat să ne-ndoim) ce sulimanul[18]
Cu care m-am mînjit l-ademenește
Și care de renume prost se teme
Mai mult decît de moarte? E vreunul
Ce moartea preafrumoasă o alege
Mai bine decît viața-n umilință
Și patria-și iubește mai fierbinte
Decît pe sine însuși, dacă este
Un om pe care-l cearcă astfel gîndul,
Acela să ridice mîna-n sus,
Spre-a-mi spune da și-a mă urma îndată.

*(Toți aclamă, vîntură săbiile, îl înconjoară pe **Marcius** și-l ridică pe brațe.)*

Cum? Toți ca unul? Vreți din mine-a face
O spadă? Dacă tot ce văd pornește
Din inimă, atunci care din voi
Nu cîntărește-n parte cît vreo patru
Dintre oștenii volsci? Știu, fiecare
Îi poate-opune lui Aufidius
Un scut la fel de tare ca al lui.
Vă mulțumesc la toți, dar voi alege
O parte doar din voi, pe cealaltă
O țin pentru o luptă viitoare,
Adusă de-alt prilej. Acum, porniți!
Eu voi alege dintre voi pe-acei
Ce m-ar urma cu dragoste mai mare.

COMINIUS: Prieteni, arătați că nu a fost
Deșartă vorba noastră, iar izbînda
Vom împărți-o toți.

(Ies.)

SCENA 7

Corioli, în fața porții.
Titus Lartius, care a lăsat o garnizoană în Corioli, iese în întîmpinarea lui Marcius și Cominius cu tobe și surle. Îi urmează un comandant cu oștenii lui și un sol.

TITUS: Păzește porțile și-ndeplinește
Porunca-ntocmai. Dacă-ți dau de știre,
Trimiți o parte din centurii; restul
V-ajunge ca să apărați orașul.
Dacă ne bat, tot nu putem să-l ținem.
COMANDANTUL: Stăpîne, te încrede-n noi.
TITUS: Nainte!
În urma noastră porțile închideți!

(Către sol.)

Și tu ne du în tabăra romană!

(Ies.)

SCENA 8

Cîmp de bătălie.
Strigăte războinice. Marcius și Aufidius se întîlnesc.

MARCIUS: Cu tine vreau să lupt, căci te urăsc
Mai mult decît sperjurul.
AUFIDIUS: Eu — la fel,
Căci nu cunosc un șarpe african[19]
Mai veninos decît îți este slava.
Gătește-te de luptă!
MARCIUS: Cine cade
Să fie sclavul celuilalt, atîta
Cît zeii nu îl cheamă lîngă dînșii.
AUFIDIUS: Și dacă fug, mă hăituiește, Marcius,
Ca pe un iepure.
MARCIUS: Acum trei ceasuri
Luptam doar singur eu în Corioli
Și răspîndeam prăpădul după voie;
Dar nu mă vezi că sînt mînjit de sînge.

Adună-ți, Tullus, deci, puterea toată
Să te răzbuni.

AUFIDIUS: Chiar Hector[20] dacă-ar fi
Bici crunt strămoșilor trufași ai tăi,
Tot n-ai scăpa din gheara mea.

(Luptă. Cîțiva volsci sar în ajutorul lui Aufidius.)

Vă faceți
Doar datoria; nu sînteți viteji.
Mi-e silă de-ajutorul vostru.

(Lupta continuă. Marcius luptă pînă cînd îi pune pe goană pe dușmani.)

SCENA 9

Tabăra romană.
Trompete sună retragerea. Apare Cominius cu armata lui; din altă parte, Marcius, cu brațul legat, urmat de cîțiva romani.

COMINIUS: De-aș povesti isprăvile-ți de ani,
Tu singur nu le-ai crede; totuși, vreau
Să-ți spun cum senatorii-și înecau
În lacrimi rîsul, cum patricienii
Stăteau la pîndă tremurînd, și-n urmă
Se minunau, cum, prea înspăimîntate,
Matroanele voiau mai multe-a ști
Și cum tribunul grosolan, acela
Ce-asemeni cu plebeii te urăște
Striga din răsputeri, deși-nciudat:
„Slăviți să fie zeii Romei noastre
Că astfel de erou i-au dat." Îmi pare
Că n-ai gustat nimic din masa noastră.
Se vede că te-ai ospătat nainte.

(Intră Titus Lartius cu oștenii lui, după ce a respins pe dușmani.)

TITUS: O, generale! Iată armăsarul[21],
I-am fost doar za. De-ai fi putut să vezi...

MARCIUS: Destul, te rog! Chiar mama mea, ce are
Îndreptățire laude s-aducă
Odraslei, mă supără atunci

Cînd mă înalță-n slavă. Am făcut
Ce trebuia să fac, la fel ca voi.
Cu voi asemeni m-am înflăcărat
În slujba țării. Cel ce-a-ndeplinit
Doar hotărîrea lui m-a întrecut.

COMINIUS: Nu trebuie să fii virtuții tale
O groapă-ntunecoasă. Se cuvine
Să afle Roma ce-i e dat să aibă.
De nu i-am spune-o,-ar fi cu mult mai rău
Decît un furt, mai laș decît trădarea
Dacă-am ascunde vitejia ta
Și-o faptă ce nu-și află-asemuire
Ar rămînea în umbra ei umilă.
De-aceea, eu te rog, îmi lasă-n grijă
Să spun ce știu, și-n fața oastei noastre
Nu pentru-a cere să te răsplătească
Să povestesc tot ceea ce-ai făcut.

MARCIUS: Dar trupul meu e-acoperit de răni,
Ce m-ar durea văzînd că-s pomenite.

COMINIUS: Ferească zeii! Nerecunoștința
Mă tem că le-ar învenina mai tare.
De-aceea vreau să-ți spun c-a zecea parte
Din prada luată-n cîmp și în cetate,
Cai buni și mulți, odoare prețioase,
Sînt ale tale și că poți-nainte.
De-a le-mpărți, ce-ți place să-ți alegi.

MARCIUS: Îți mulțumesc, dar inima din mine
Se zvîrcolește auzind că poate
Primi răsplata spadei sale. Deci
Refuz, și cer să mi se dea atîta
Cît va lua acel ce-a stat deoparte.

(Trompete. Toți strigă: „Marcius! Marcius!“ azvîrlindu-și coifurile și sulițele în aer.)

Nu vreau s-aud nedemne surle. Tobe
Și trîmbițe cînd lingușesc la oaste,
E semn că și cetatea-i mincinoasă.
Oțelul cînd se moaie ca o cîrpă
Nu-i mai e scut oșteanului în luptă.
Destul, am spus! Cum, fiindcă am uitat
Să-mi spăl de sînge nasul, și-am culcat
Un slăbănog, cum au făcut atîția,
Mă aclamați prin strigăte nebune,

De parcă mi-ar plăcea să mă-ndopați
Cu laude și cu minciuni gustoase?!

COMINIUS: O, prea modest! Arăți mai multă-asprime
Cinstitei slăvi ce-ți dăruim decît
Recunoștință celor ce ți-o dau.
Și fiindcă te ridici în contra ta,
Te vom înlănțui (cum se cuvine
Aceluia ce singur rău își face),
Putînd mai slobod astfel să-ți vorbim.
Să afle deci oricare dintre noi
Și lumea-ntreagă afle: Caius Marcius
A cîștigat cununa în război.
Și ca un semn de-a pururi grăitor,
Primească armăsarul meu de rasă
Cu toate ale lui podoabe. De-astăzi
În amintirea celor săvîrșite
La Corioli, numele lui fie,
Așa cum îl aclamă oastea-ntreagă:
Coriolanus[22]. Fie acest nume
Să-l porți de azi-nainte cu noblețe.

(Trompete.)

TOȚI: Coriolan! Coriolan!

CORIOLAN: Mă duc pe față să mă spăl, și-n urmă
O să vedeți dac-am roșit. Oricum,
Voi căuta să-ncalec armăsarul
Cum voi putea mai bine și s-arăt
Că vrednic sînt să pot purta cu cinste
Podoaba numelui ce-mi hărăziți.

COMINIUS: Intrăm acum în corturi, și-nainte
De-a ne-odihni, trimitem carte Romei,
Norocul luptei noastre să-l vestim.
Tu, Titus Lartius, pornește-ndată
La Corioli și de-aici spre Roma
Trimite cetățenii mai de vază
Ca împreună să statornicim
Ce-i de folos obștesc.

TITUS: Așa voi face.

CORIOLAN: M-or rîde zeii; dar am refuzat
Domnești ofrande și mă văd acum
Cerșind la general.

COMINIUS: Primești îndată
Orice vei cere.

CORIOLAN: Am avut cartir
În Corioli la un om sărman,
Dar mult-prietenos. Cînd a fost
Luat prizonier de-ai noștri, m-a strigat.
Dar urmăream atunci pe Aufidius,
Și furia-nvinse mila. Ah, te rog
Să slobozești pe gazda mea cea bună.

COMINIUS: Frumoasă rugă! Propriul meu fiu
De i-ar fi fost călău, tot se cuvine
Să fie liber cum e vîntul. Titus,
Dă-i drumul!

TITUS: Cum îl cheamă, doar, să-mi spui

CORIOLAN: Pe Jupiter,
Nu mai știu cum îl cheamă. Am uitat.
Sînt istovit. N-aveți un pic de vin?

COMINIUS: Veniți în corturi. Sîngele se-ncheagă
Pe-obrazul tău. Degrabă rănile
Să le legăm. Veniți, veniți în corturi.

(Ies.)

SCENA 10

Tabăra volscilor.
Trompete. Intră Tullus Aufidius, sîngerînd, cu cîțiva soldați.

AUFIDIUS: Orașul a căzut.

ÎNTÎIUL SOLDAT: Dar cu condiții
Sînt gata să ni-l dea-napoi.

AUFIDIUS: Condiții!
Aș vrea să fiu roman, căci volsc fiind
Nu pot să fiu precum aș vrea. Condiții?
Dar ce condiții poate să mai spere
Acel ce îndurării s-a predat?
O, Marcius, de cinci ori luptai cu tine
Și tot de-atîtea ori m-ai doborît.
Mereu va fi așa, de ne-ntîlnim
La fel de des precît mergem la masă.
O, voi, stihii! De-l voi privi în față,
Al meu va fi, sau eu voi fi al lui.

Prinsoarea mea nu mai e azi cinstită;
Căci dacă altădată mă juram
Să-l nimicesc în luptă, astăzi vreau
Turbarea groaznică sau viclenia
Să-l ciopîrţească.

ÎNTÎIUL SOLDAT:
Este dracul gol.

AUFIDIUS:
E îndrăzneţ, dar nu şiret cît crede.
Am strîns venin, căci bărbăţia mea
Pătată-i de ruşine şi tăgadă.
Nici somn, nici lucruri sfinte, gol de-aş fi
Sau dac-aş fi bolnav, nici Capitoliul,
Altarul, rugăciunea, sacerdoţii
Şi nici sărbătorescul ceas al jertfei
Turbarea cînd se alină nu mi-or stinge,
Cu putrezitul drept al lor, mînia.
Oriunde l-aş găsi şi chiar de-ar fi
Acasă,-n paza fratelui meu bun,
În ciuda ospeţiei, mi-aş spăla,
În pieptu-i sîngerînd, cumplita mînă.
Mergeţi, oraşul cercetaţi, vedeţi
Cine-i trimis la Roma ca ostatec.

ÎNTÎIUL SOLDAT:
Ne însoţeşti?

AUFIDIUS:
Acum sînt aşteptat
În păduricea de cipreşi, la vale,
Pe lîngă mori. Trimiteţi-mi acolo
Ştiri despre tot ce veţi afla, plecarea
Să pot a-mi rîndui la semnul vostru.

ÎNTÎIUL SOLDAT:
Aşa cum porunceşti vom face, doamne.

(Ies.)

ACTUL II

SCENA 1

Roma, o piață publică.
Intră Menenius, Sicinius și Brutus.

MENENIUS: Mi-a spus augurul[23] că astă-seară vom primi știri.
BRUTUS: Bune, sau rele?
MENENIUS: Nu cum vrea poporul, care nu-l iubește pe Marcius.
SICINIUS: Natura le învață și pe animale cum să-și cunoască prietenii.
MENENIUS: Mă rog, mă rog; pe cine iubește lupul?
SICINIUS: Pe miel.
MENENIUS: Îl iubește ca să-l înghită, așa cum ar face plebeii flămînzi cu nobilul Marcius.
BRUTUS: E un miel adevărat, dar mormăie ca ursul.
MENENIUS: Ba e un urs care are răbdarea mielului. Sînteți oameni bătrîni; răspundeți-mi la ce o să vă întreb.
AMBII TRIBUNI: Prea bine, întreabă.
MENENIUS: Care-i cusurul pe care voi l-aveți cu prisosință, și lui îi lipsește cu totul?
BRUTUS: Nu-i lipsește nici unul; le are pe toate.
SICINIUS: Mai ales trufia.
BRUTUS: Și cu lăudăroșenia stă foarte bine.
MENENIUS: Ciudat! Știți voi cum vă judecă orașul; vreau să spun noi, oamenii din lumea bună? Hai spuneți, știți?
AMBII TRIBUNI: Ei, cum ne judecați?
MENENIUS: Fiindcă ați vorbit de trufie... dar n-o să vă supărați?
BRUTUS: Spune, spune!
MENENIUS: De altfel, e totuna; fiindcă și un hoț care fură din întîmplare poate să vă fure o comoară întreagă de răbdare. Lăsați frîu liber firii voastre și supărați-vă după voia inimii; mai ales dacă vă face plăcere, supărați-vă. Deci îl osîndiți pe Marcius din pricina trufiei lui?

BRUTUS: Nu numai noi.

MENENIUS: Știu asta. Puține lucruri ați putea face singuri. Aveți nevoie de multe ajutoare, fiindcă faptele voastre ar fi altfel grozav de simple. Sînteți așa de copilăroși, încît puțin de tot ați isprăvi singuri. Ați vorbit de trufie? Ei, dacă ați putea să vă uitați în sacul din spinare[24] și să priviți ce ascunde nobila noastră ființă înlăuntrul ei! Ei, dacă ați putea!

BRUTUS: Ce s-ar întîmpla atunci?

MENENIUS: Ați descoperi o pereche de magistrați[25] înalți *(alias* smintiți) atît de incapabili, încrezuți și încăpățînați, cum alții la fel nu se mai găsesc în Roma.

SICINIUS: Menenius, și pe tine te cunoaște lumea.

MENENIUS: Pe mine lumea mă cunoaște ca pe un patrician bine dispus, căruia-i place un pahar de vin tare, neamestecat nici măcar cu o picătură din apa Tibrului. Se zice că am slăbiciunea să dau totdeauna dreptate primului care mă întîmpină cu jalba-n proțap; că mă aprind pentru o nimica toată; că am de-a face mai mult cu coada nopții decît cu fruntea dimineții. Ce-mi trece prin minte mi se-aude din gură și-mi scot afară necazul împreună cu aerul din plămîni. Dacă întîlnesc doi bărbați de stat ca voi (n-aș putea să vă numesc niște Licurgi[26]) și dacă băutura pe care mi-o dau nu-i place gîtlejului meu, atunci mă strîmb la ei. Nu pot să spun: „Ce frumos au vorbit domniile-voastre!" dacă din fiecare vorbă a lor a ieșit la iveală o ureche de măgar. Și dacă trebuie să am răbdare cu inșii care se numesc oameni respectabili și demni, găsesc că mint cu nerușinare cînd spun că sînteți și frumoși la înfățișare. Credeți că, fiindcă puteți citi toate astea pe harta microcosmosului[27] meu, puteți spune că mă și cunoașteți îndeajuns? Ce lucruri groaznice au putut desluși strașnicele voastre priviri oarbe în caracterul meu, ca să spuneți că mă cunoașteți bine?

BRUTUS: Lasă, lasă: te cunoaștem noi destul de bine.

MENENIUS: Nu mă cunoașteți nici pe mine, nici pe voi nu vă cunoașteți, nici altceva pe lumea asta. Vă lasă gura apă cînd vedeți cum întind pălăria cerșetorii și cum bat mătănii calicii. Vă pierdeți o dimineață întreagă să ascultați cum se ciorovăiește o precupeață cu un cîrciumar și amînați judecata unui proces de cinci parale pe a doua zi[28]. Cînd ascultați pe împricinați și vă apucă durerea de burtă, faceți un cap ca al măscăricilor, ridicați steagul în semn că procesul se suspendă și, urlînd să vi se dea un țucal, lăsați judecata mai încurcată decît era înainte. N-aduceți altă pace printre oameni decît doar

numindu-i pezevenghi şi pe unii şi pe ceilalţi. Sînteţi o pereche grozavă, ce să spun!

BRUTUS: Lasă, lasă, ştie toată lumea că te pricepi să faci glume în jurul unei mese dar că în Capitoliu eşti un senator de prisos.

MENENIUS: Chiar şi pe augurii noştri îi umflă rîsul cînd întîlnesc făpturi aşa de caraghioase ca voi. Chiar şi vorba cea mai cuminte nu vă preţuieşte nici cît fîlfîirea bărbilor voastre şi aste bărbi şi-ar găsi mormînt de cinste în perna pe care se aşază cîrpaciul sau în şaua măgarului. Şi totuşi îndrăzniţi să ziceţi: „Marcius este trufaş!" el, care-i cel puţin mai mult decît toţi părinţii şi părinţii părinţilor voştri de la Deucalion[29] încoace chiar dacă printre ăştia cei mai de treabă au fost călăi din tată-n fiu. Doresc noapte bună înălţimilor-voastre. Dacă aş sta mai mult de vorbă cu voi mi-e teamă că mi s-ar molipsi creierul de lingoare, fiindcă voi păziţi şi duceţi la păscut vitele de plebei. Îmi iau îngăduinţa să mă retrag.

(Brutus şi Sicinius pleacă spre fundul scenei. Apar Volumnia, Virgilia şi Valeria.)

Cu ce pot sluji pe frumoasele şi nobilele doamne? Mai nobilă n-ar fi nici luna dacă ar coborî pe pămînt. Unde vă duc ochii cu atîta grabă?

VOLUMNIA: Cinstite Menenius, fiul meu Marcius se apropie. Pe Iunona[30], nu ne ţine de vorbă.

MENENIUS: Cum, Marcius se întoarce acasă?

VOLUMNIA: Da, scumpe Menenius, încărcat de slavă.

MENENIUS *(aruncîndu-şi pălăria în sus)*: Atunci, Iupiter, primeşte pălăria şi mulţumita mea. Ura! Vine Marcius!

AMBELE FEMEI: Da, e adevărat.

VOLUMNIA: Iată o scrisoare de la el; Senatul a primit o alta, şi nevasta lui una, şi alta cred că te aşteaptă pe dumneata acasă.

MENENIUS: Toată casa mea o să danseze noaptea întreagă! O scrisoare pentru mine?

VIRGILIA: Chiar aşa — o scrisoare te aşteaptă acasă. Am văzut-o cu ochii mei.

MENENIUS: O scrisoare pentru mine! Simt că m-am însănătoşit pentru şapte ani şi că o să-l trag pe sfoară pe doctor. Faţă de vestea pe care o primesc, reţeta cea mai grozavă din Galenus[31] nu-i decît o şarlatanie sau, mă rog, un leac bun pentru cai. Nu e rănit? De obicei se întorcea rănit acasă.

VIRGILIA: O, nu, nu, nu!

VOLUMNIA: Ba e rănit şi le mulţumesc zeilor.

MENENIUS: Și eu, dacă rana nu-i prea rea. Dacă aduc izbînda în buzunare, rănile îi stau bine.

VOLUMNIA: Izbînda o poartă pe frunte, Menenius. Pentru a treia oară se întoarce acasă cu o cunună de stejar.

MENENIUS: L-a învățat minte pe Aufidius?

VOLUMNIA: Titus Lartius scrie: „S-au înfruntat în luptă, dar Aufidius s-a strecurat".

MENENIUS: Și bine a făcut! Dacă i s-ar fi împotrivit, n-aș fi pus rămășag pentru toate cuferele cu aur din Corioli. I s-a dat de veste Senatului?

VOLUMNIA: Scumpe doamne, să mergem! Da, da, da. Senatul a primit scrisori de la comandantul suprem, care pune numai pe seama fiului meu întreaga glorie a acestui război. De data asta s-a întrecut pe sine.

VALERIA: E drept, se povestesc lucruri minunate despre el.

MENENIUS: Lucruri minunate? Vă pun chezașă că nu deasupra meritului său.

VIRGILIA: Facă zeii să fie adevărate!

VOLUMNIA: Adevărate? Auzi colo!

MENENIUS: Adevărate? Mă jur că sînt adevărate. Unde este rănit? *(Către tribuni:)* Zeii să păzească pe măriile-voastre! Marcius se întoarce acasă și are încă și mai multe motive să fie mîndru. Unde este rănit?

VOLUMNIA: La umăr și la brațul stîng. O să aibă cicatrice mari și o să le arate poporului cînd o să candideze pentru rangul de consul. Cînd l-a respins pe Tarquinius[32] a fost rănit de șapte ori.

MENENIUS: O dată în spate și de două ori în gît; de nouă ori, dacă mi-aduc bine aminte.

VOLUMNIA: Înainte de a pleca în ultimul război avea douăzeci și cinci de răni.

MENENIUS: Acum are douăzeci și șapte, și fiecare din ele a fost mormîntul unui dușman. *(Se aud trompete și strigăte de bucurie.)* Ascultați! Trompetele!

VOLUMNIA:
Sînt mesagerii lui! Pășesc nainte,
Uralele și lacrimi vin în urmă;
În brațu-i musculos stă nimicirea,
Și de-l ridică, oameni mor în juru-i.

(Trompete. Intră Cominius și Titus Lartius; Coriolan, încununat cu frunze de stejar între ei. Comandanți, soldați și un crainic.)

CRAINICUL: Aduc de știre Romei că doar Marcius
Luptat-a-n Corioli, și cu slavă
La numele-i a adăugat pe-acela
Vestit de-acum pe veci: Coriolan.
Mult-prețuitule Coriolan,
În Roma fii binevenit.

(Trompete.)

TOȚI: În Roma
Să fii binevenit, Coriolan!
CORIOLAN: Destul! Mi-e foarte greu. Vă rog, destul!
COMINIUS: Prietene, e mama ta aici.
CORIOLAN: Știu că pe zei i-ai implorat fierbinte
Pentru izbînda mea.

(Îngenunche în fața Volumniei.)

VOLUMNIA: Ridică-te,
Viteazul meu războinic, nobil Marcius,
Preavrednic Caius, astăzi nou numit
Prin faptele-ți de cinste... Cum ați zis?
Coriolan să-ți spun de-aici-nainte?
Privește-ți soața...
CORIOLAN: Scumpa mea tăcută!
Verși lacrimi cînd am biruit? pesemne
Dacă veneam pe targă, ai fi rîs!
În Corioli ochi ca tine au
Doar văduvele, sau sărmane mame
Feciorii cînd își plîng.
MENENIUS: Nemuritorii
Să te-ncunune!
CORIOLAN: Cum, tot mai trăiești?

(Către Valeria.)

Îți cer iertare, doamnă.
VOLUMNIA: Încotro
Să mă întorc? Fiți toți bineveniți!
Bine-ai venit, Cominius, generale!
MENENIUS: De mii de ori bine-ați venit. Îmi vine
Să plîng, să rîd; ușor mă simt și greu.
Bine-ați venit cu toți! Blestemul cadă
La rădăcina inimii secate
Ce nu se bucură de clipa asta.
Voi trei s-ar cuveni să fiți la Roma
Cinstiți ca zeii, dar mă jur c-aici

Mai sînt și mere pădurețe, vechi,
Greu de-altoit. Bine-ați venit, osteni
Urzica e urzică, nebunie
Se cheamă a neghiobilor sminteală
Ce nu se bucură de clipa asta.

COMINIUS: Același ai rămas.

CORIOLAN: Menenius
E tot Menenius.

CRAINICUL: Loc, faceți loc!

CORIOLAN (*către mama și soția lui*):
Dă-mi mîna ta, și-a ta. Mai înainte
De-a sta în umbra casei mele, vreau
Să merg la preaslăviții patricieni,
Ce mi-au trimis nu numai salutări,
Dar și cinstiri înalte.

VOLUMNIA: Mi-a fost dat
Suprema împlinire să o văd:
Clădirea mîndră a închipuirii.
Un singur lucru mai lipsește, dar
Nu mă-ndoiesc că Roma ți-l va da.

CORIOLAN: Iubită maică, vreau mai bine sclav
Să-i fiu pe propriul meu drum decît
Stăpînitor pe calea cea luat-o.

COMINIUS: La Capitoliu!

(Trompete. Chemări de corn. Toți pornesc în cortegiu solemn. Rămîn tribunii.)

BRUTUS: Vorbește orice limbă despre el,
Și cei miopi pun ochelari[33] să-l vadă,
Limbute doici, vrăjite,-și lasă pruncii
Să strige pînă nu mai pot, și-ntruna
Doar despre el pălăvrăgesc. Pe ziduri
Se cațără, gătite ca la nuntă,
Bucătăresele, să-i prindă chipul.
Pe la ferestre și pe coperișuri,
Pe bănci, în pomi, nu mai e loc, atîția
Sînt cei care doresc trecînd să-l vadă.
Chiar pe flamini[34], ce ocolesc lumina,
Îi vezi acum că se înghesuiesc
Și dau din coate, doar afla-vor loc
Printre plebei. Și doamnele fardate
Cu alb și roșu pe obrazul fin
Se lasă pradă asprului sărut

Al lui Apollo. Fierberea-i atîta,
De-ai zice că un zeu s-a strecurat
În firea lui de om, împrumutîndu-i
Întregu-i har și vraja lui întreagă.

SICINIUS: Cît ai clipi din ochi devine consul.

BRUTUS: Și-atunci s-a dus cu tribunatul nostru.

SICINIUS: Dar n-o să poată liniștit să-și ducă
Înalta-i demnitate la sfîrșit.
Tot, tot ce-a cîștigat, curînd se pierde.

BRUTUS: E-o mîngîiere.

SICINIUS: Crede-mă că plebea,
De partea cărei sîntem, va uita
Acest triumf la cel dintîi prilej
Și vechea-i vrajbă și-o va aminti.
Prilejul i-o va da trufia lui.

BRUTUS: L-au auzit jurînd că niciodată
Nu va veni să ceară-n piață voturi
Cînd va voi să fie consul, nicicînd
Nu va-mbrăca o haină peticită
Și, cum e obiceiul, n-o s-arate
Pe trupu-i semnele adînci de răni,
Cerșind duhoarea-nveninată-a plebei.

SICINIUS: Preabine.

BRUTUS: Da, așa a spus. Preferă
Să nu ajungă consul, dacă-i vorba
Din alte mîini să-i vie consulatul
Decît voința nobilimii noastre.
Din mîinile Senatului.

SICINIUS: Fie-i
Statornicul precept și îi urăm
Să-l pună-n fapt.

BRUTUS: Așa cred că va face.

SICINIUS: De-aici i se va trage prăbușirea,
Neîndoielnică, așa cum vrem.

BRUTUS: Sau cade el, sau noi cădem. De-aceea
Va trebui mereu să-i spunem plebei
Că pururi a uitat-o și-n puterea-i
De-ar sta, măgari din toți pe loc ar face;
Tribunilor le-ar pune pumnu-n gură,
Lipsind poporul de-orice libertate,
Și-nsemnătate nu i-ar da mai multă
Decît cămilei în război[25], nutrind-o
Doar ca să poarte grea povară-n spate,

Rupînd apoi gîrbaciul pe spinarea-i
Dacă-ar cădea în drum.

SICINIUS: Șoptindu-i astfel,
Cînd insolența lui se lăfăiește,
Cădea-vor de pe ochii plebei solzii
(Prilejul vine dacă te pricepi
Să-i și stîrnești, și lucru-i mai ușor
Decît s-ațîți dulăii). Se aprinde
Uscatul stuf în vîlvătăi, și fumul
Îl înnegrește-atuncea pe vecie.

(Intră un crainic.)

BRUTUS: Ce veste-aduci?

CRAINICUL: Poftiți la Capitoliu.
E vorba de alegerea lui Marcius.
Sînt muți acolo care vor să-l vadă,
Orbi să-l audă; doamne și fecioare
Splendide șaluri îi întind în cale,
Matroanele își flutură mănușa.
Ca la statuia sacră a lui Joe,
În față-i nobilimea se înclină,
Iar tunete și ropote de ploaie
Sînt a mulțimii strigăte; în aer
Se-aruncă-ntruna șepci.-Astfél de lucruri
N-am mai văzut.

BRUTUS: Haidem la Capitoliu!
Urechile și ochii să vegheze
Iar inima s-aștepte.

SICINIUS: Te-nsoțesc.

(Ies.)

SCENA 2

Roma. Capitoliul. Doi slujitori așază perne pe lănci.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Repede, repede! Acuș sînt aici. Cîți candidează la consulat?

AL DOILEA SLUJITOR: Se zice că trei; dar toată lumea crede că iese Coriolan.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Grozav bărbat! Dar e al dracului de trufaș și nu e de loc prietenul poporului de jos.

AL DOILEA SLUJITOR: Ei, au fost pe lume mulți oameni mari care lingușeau poporul, dar nu-l iubeau. Și sînt mulți care nu-l iubesc, fără să știe de ce. Deci, cînd îl iubesc n-au motiv, și cînd îl urăsc tot n-au motiv mai bun. De aceea, cînd Coriolan arată că-i este totuna dacă poporul îl iubește sau îl urăște el arată că își dă foarte bine seama de firea plebeilor, și cum, după obiceiul nobililor, nici nu-i pasă de toate astea, își dă pe față tot ce gîndește.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: De i-ar fi totuna dacă plebeii îl iubesc sau îl urăsc, atunci ar sta nepăsător la mijloc și n-ar face nimic nici să le placă, nici să le displacă. Dar el le caută ura cu mai mult sîrg decît pot pune plebeii căutînd răspunsul care s-ar cuveni. Nu lasă nimic la o parte din cîte pot să arate limpede că este dușmanul lor. Și eu zic că dacă vrei să cîștigi neapărat ura și nemulțumirea poporului, este tot așa de rău ca ceea ce veștejește el: lingușirea poporului ca să-i dobîndești iubirea.

AL DOILEA SLUJITOR: Și-a cîștigat merite mari în slujba patriei. Și drumul lui în sus n-are trepte așa de lesnicioase ca ale acelora care vînează renumele și gloria, mlădiindu-se și lingușind poporul, fluturîndu-și șepcile, dar nefăcînd nici o ispravă. El însă și-a arătat meritele, și faptele lui s-au întipărit așa de adînc în inimile tuturor, încît dacă limbile acestora ar amuți și n-ar voi să pună mărturie, ar fi o insultă și o nerecunoștință. Iar dacă poporul ar rosti o judecată împotriva lui, ar fi curată răutate, ușor de dovedit că e mincinoasă, și o asemenea judecată ar trezi împotrivirea și osînda oricui.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Am vorbit destul despre el. E un om vrednic de toată lauda. Fă loc, iată că vin.

(Trompete. Intră consulul Cominius, precedat de lictori[36], împreună cu Menenius, Coriolan, mai mulți senatori, Sicinius și Brutus. Senatorii și tribunii își ocupă locurile. Coriolan stă în picioare.)

MENENIUS: Fiindcă a fost luată hotărîrea
Ce îi privea pe volsci, fiindcă Lartius
A fost chemat în țară, ne rămîne
În cea de-a doua adunare-a noastră
Să-i răsplătim vitezele lui fapte
Aceluia ce ca erou luptat-a
Spre-a patriei mărire. Senatori,
Cinstiți părinți, binevoiți cuvîntul
Să-l dați aceluia ce este consul,
Și comandant suprem fost-a-n războiul
Dus norocos la capăt; să ne spuie

Cum Caius Marcius Coriolanus
A săvîrșit frumoasa lui lucrare,
Și-acum se află printre noi, salutul
Și-nalta cinste, vrednică de el,
Să le primească.

(Coriolan se așază.)

ÎNTÎIUL SENATOR:
Ascultăm, Cominius!
Nu te sfii; vorbește cît ți-e voia.
Mai mult ne este la-ndemînă-a crede
Că statului-i lipsesc puteri destule
Spre-a răsplăti, decît că e săracă
Voința noastră. Mă întorc spre voi,
Conducători ai plebei, și vă cer
Să fiți prietenoși, cu luare-aminte
Și să-ndrumați poporul să voteze
Ce hotărîm aici.

SICINIUS:
Ne-am adunat
La sfat prietenos, deschiși la suflet
Și înclinați să îl cinstim pe-acela
Ce ne-a adus în jurul lui.

BRUTUS:
Mai bine
Am face-o dacă-am ști că gîndul lui
Se-ndreaptă spre popor cu prețuire
Mai mult ca pînă-acum.

MENENIUS:
Nu este vorba
De-așa ceva aici, nu este vorba.
Mai bine-ați fi tăcut. Răspundeți dacă
Doriți să-l ascultați pe general.

BRUTUS:
Cu dragă inimă,dar țin să spun:
Cuvîntul meu cu mult mai mult a fost
La locul lui decît mustrarea ta.

MENENIUS:
Ei, n-am ce zice, plebea o iubește,
Dar nu-l siliți să doarmă-n pat cu ea.
Cominius, vorbește!

(Coriolan se ridică, vrînd să plece.)

Stai, te rog.

ÎNTÎIUL SENATOR:
Rămîi și nu te rușina s-asculți
Ce-ai săvîrșit cu cinste.

CORIOLAN:
Mă iertați,
Cinstiți părinți, dar mai întîi doresc

Să-mi vindec rănile ș-apoi s-aud
În ce fel le-am primit.

BRUTUS: Nădăjduiesc
Că nu te izgonește vorba mea.

CORIOLAN: O, nu, dar deseori am fost statornic
În fața loviturii, și-am fugit
De vorbe. Nu m-ați răsfățat, de-aceea
Nici nu puteți să mă mîhniți. Poporul
Știu a-l iubi cît merită.

MENENIUS: Luați loc.

CORIOLAN: Mai bine-mi place capul să mi-l las
La soare scărpinat, cînd sună-atacul,
Decît, stînd fără rost, s-aud nimicul
Ce sînt, cum crește mare ca-n povești.

(Iese.)

MENENIUS: Tribuni, cum ar putea clocceala voastră,
În care doar un ou e bun, cu plod,
Să-l lingușească pe acel ce-n luptă
Își pune în primejdii-ntregul trup,
Spre dobîndirea gloriei, dar nu vrea
Urechea să o place și s-asculte
Cuvînt de slavă? Așteptăm, Cominius.

COMINIUS: Puterea vocii mele-i mult prea mică.
N-aș vrea s-arăt cu slăbiciune fapta
Lui Coriolanus. Bărbăția este
Întîia din virtuți și e podoaba
Acelui ce-o arată. Dacă-i astfel,
Atunci bărbatul pomenit aici
Nu poate nimeni a-l întrece. Cînd
Tarquinius năvăli cu-oștenii lui
La Roma, el luptă cu cei mai tari.
Și dictatorul[37] (fie-i amintirea
De-a pururea slăvită) se uita
Cum tînărul imberb ce semăna
Cu-o amazoană[38] izgonea oștenii
Bărboși; cum din grămadă îi scăpa
Pe credincioșii săi; cum trei dușmani
Cădeau în fața consulului; cum
Tarquinius se prăbușea-n genunchi.
În ziua-aceea, cînd ar fi putut,
Așa cum arăta, să joace-n teatru
Pe o femeie[39], el se dovedi

Bărbat întreg. I s-a întins atunci
Cununa de stejar. Gingașa-i vîrstă
Crescu spre bărbăție, ca un val,
Și-n șaisprezece lupte norocoase
Răpi coroana spadelor mai bune.
Dar ce-a făcut acum, în preajma luptei
Din Corioli, și-apoi în cetate
Întrece lauda. Fugari oprește.
Prin minunata-i pildă pe cei lași
Îi face cu primejdia să lupte,
Corabia cum valul îl despică,
La fel pătrunde-n gloata de dușmani.
Și unde-i spada-i cade, se apasă
Pecetea morții, arătînd el însuși
Cu sînge zugrăvit. În urma lui
Răsună numai strigăte de moarte.
Pătrunde singur în cetate,-aduce
Și-acolo nimicirea; se salvează
În urmă singur, fără ajutor.
Și întărit, apoi, ia cu asalt
Cetatea. E stăpîn acum pe toate.
Deodată-i vine la ureche zgomot
De lupte-ndepărtate și, -ndoindu-și
Curajul, trupul își îndreaptă,
Se-aruncă fumegînd de sînge-n cîmpul
Încăierării noi, ca zeul morții,
Și nu se-oprește pînă cînd orașul
Și cîmpul tot nu cad în mîna noastră.

MENENIUS: Ce vrednic om! Ce om!

ÎNTÎIUL SENATOR: E la-nălțimea
Cinstirii ce acum îi pregătim!

COMINIUS: A refuzat și prada. La odoare
Privește ca și cum ar fi gunoi.
Nu vrea decît atît cît i-ar lăsa,
De bunăvoia lui, un om zgîrcit.
Răsplata faptei lui el o găsește
În făptuire. Mulțumire-i dă
Doar jertfa vieții fără de răsplată.

MENENIUS: E nobil cu adevărat. Chemați-l.

ÎNTÎIUL SENATOR:
Chemați-l pe Coriolan.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Sosește.

(Coriolan se înapoiază.)

MENENIUS: Coriolan, Senatu-ntreg te vrea
În consulat.

CORIOLAN: Îi sînt dator cu viața
Și slujba mea.

MENENIUS: Atunci, nu-ți mai rămîne
Decît către popor să-ți spui cuvîntul.

CORIOLAN: De datina aceasta v-aș ruga
Să mă scutiți. Că n-am puterea asta
Să vin în pielea goală-n fața lor
Și, rănile-arătîndu-mi, să cerșesc
Alegerea. Scutiți-mă de asta.

SICINIUS: Poporul, doamne, vrea ca-n amănunt
Urmat să fie vechiul obicei;
Să nu se uite nici măcar o buche.
E dreptul lui.

MENENIUS *(către Coriolan)*: Nu-l ațîța degeaba.
Te rog, respectă datina, precum
Toți consulii făcut-au pîn-acum.

CORIOLAN: E-un rol ce l-aș juca roșind; ispravă
Prea bună nu-i să-l joc în fața plebei.

BRUTUS *(către Sicinius)*: Ai auzit?

CORIOLAN: S-apar lăudăros
Spunîndu-i: „Asta am făcut și asta".
Să îi arăt pe trupu-mi cicatrice,
Pe care-ar fi mai bine să le-ascund,
Și să pretind că le-am primit de dragul
Duhorii ei.

MENENIUS: Nu fi așa-ndărătnic.
Tribuni ai plebei, vă recomandăm:
Aduceți tuturor la cunoștință,
Strigînd în piață, hotărîrea noastră.
Cinstiri și bucurii să încunune
Pe noul consul de aci-nainte.

TOȚI SENATORII: Cinstiri și bucurii să-l încunune!

(Trompete. Senatorii ies.)

BRUTUS: Ai înțeles cum va trata poporul?

SICINIUS: De-ar observa și el! Îl va ruga,
Precum ar fi batjocură să-i ceară,
Aceea ce poporu-i poate da.
BRUTUS: Hai, vino, pe plebei să-nștiințăm
De tot ce s-a vorbit. Ne-așteaptă-n piață.

(Ies.)

SCENA 3

Forul roman.
Intră mai mulți cetățeni.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Vă spun o dată pentru totdeauna: dacă ne cere voturile, nu i le putem refuza.

AL DOILEA CETĂȚEAN: Ba putem, prietene, dacă așa ni-e voia.

AL TREILEA CETĂȚEAN: Puterea stă în mîna noastră; dar avem o putere pe care n-avem putere s-o folosim. Căci dacă ne arată rănile și ne istorisește isprăvile lui, atunci trebuie să împrumutăm limbile noastre acestor răni, ca ele să vorbească; și, tot așa, dacă ne împărtășește nobilele-i fapte, se cuvine să le acordăm nobila noastră recunoștință. Nerecunoscătorul este un monstru, și dacă mulțimea ar fi nerecunoscătoare, ar însemna că este și ea un monstru, că și noi, care sîntem mădularele acestei mulțimi, am deveni mădularele unui monstru.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Nu lipsește mult ca să ne ia drept așa ceva; căci atunci cînd ne-am răsculat din pricină că n-aveam grîu, nu s-a sfiit să ne numească adunătura cu multe capete.

AL TREILEA CETĂȚEAN: Ne-au mai numit așa și alții, dar nu fiindcă unii dintre noi au părul castaniu, alții negru, alții roșu ca vulpea, și unii sînt pleșuvi, ci fiindcă mintea noastră este pestriță. Și așa este cu adevărat, căci dacă toate gîndurile noastre ar ieși din aceeași scăfîrlie, unele ar zbura către răsărit, altele către apus și altele către miazănoapte sau către miazăzi; și dacă fiecare și-ar căuta drumul lui, ar ajunge în toate punctele de unde bat vînturile.

AL DOILEA CETĂȚEAN: Așa crezi? Atunci, spune-mi, unde ar zbura gîndul meu?

AL TREILEA CETĂȚEAN: Ei, gîndul tău nu este așa de iute ca al altora; e bătut cu piroane în butucul tău de cap; dar dacă ar fi liber, e sigur c-ar zbura spre miazăzi.

AL DOILEA CETĂȚEAN: De ce spre miazăzi?

AL TREILEA CETĂȚEAN: Ca să se înfunde în negura mlaștinilor; dar după ce s-ar topi pe trei sferturi în miasme, ultimul sfert s-ar întoarce cuminte acasă, ca să te ajute să-ți găsești o nevastă.

AL DOILEA CETĂȚEAN: Umbli mereu cu șolticării. Bine! Bine!

AL TREILEA CETĂȚEAN: Sînteți cu toții hotărîți să-l votați? De altfel nu e nevoie: cum hotărăsc cei mai mulți, așa se va face. Eu rămîn la ce am spus: dacă ar fi mai prietenos cu poporul, n-ar fi un alt om mai bun ca el.

(Intră Coriolan și Menenius.)

Iată-l că vine. A îmbrăcat haina modestiei. Luați seama la purtarea lui! Nu trebuie să stăm toți grămadă; să ne apropiem de el cîte unul sau cîte doi-trei. Trebuie să se roage de fiecare în parte și așa o să avem cinstea să-i spunem cu gura noastră că-l votăm. Veniți cu mine, să vă arăt cum trebuie să-l întîmpinați.

TOȚI: Așa să facem, așa să facem!

(Ies.)

MENENIUS:
Prietene, nu ai dreptate. Toți
Bărbații mai de seamă au făcut
La fel.

CORIOLAN:
Ce trebuie să spun adică?
„Te rog, jupîne —" Mii de draci! Nu pot
Să-mi potrivesc cu-asemeni cîntec limba!
„Vezi rănile acestea? Le-am primit
Cînd unii dintre frații tăi de sînge
Fugeau urlînd în zgomotul de tobe
Bătute de ai noștri."

MENENIUS:
Nu! O, zei!
De-acestea nu vorbi. O, nu, te rog.
Gîndește-te la tine.

CORIOLAN:
Cum la mine?
Lua-i-ar dracul! M-ar uita mai bine,
Cum uită ce-n zadar le spun flaminii.

MENENIUS:
Te rog! Nu prăpădi ce-i pus la cale.
Vorbește-le, te rog, cuviincios.

(Iese.
Se apropie doi cetățeni.)

CORIOLAN:
De și-ar spăla obrazul și ar ști
Să-și spele dinții! Iată că vin doi!

Amici, nu mă-ndoiesc că ați aflat
De ce sînt azi aici.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Știm, însă vrem
S-aflăm din gura ta temeiul bun.

CORIOLAN: Temeiul este meritul ce am.

AL DOILEA CETĂȚEAN:
Vorbești de merit?

CORIOLAN: Da. Nu de dorință.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
Cum, nu dorești să ne fii consul?

CORIOLAN: Nu.
Cum aș dori, prieteni, să cerșesc
La cei ce sînt așa săraci?

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Îmi pare
Că dacă dăm ceva, e cu nădejdea
Că vom avea și un cîștig.

CORIOLAN: Prea-bine,
Spuneți, vă rog, cît costă consulatul.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
Să-l ceri prietenos îi este prețul.

CORIOLAN: Prietenos? Vă rog să mă iertați!
De-am fi în patru ochi v-aș arăta
Pe trupu-mi rănile. Poți să-mi dai votul?
Ce zici?

AL DOILEA CETĂȚEAN:
Zic că ți-l dau, înalte domn.

CORIOLAN: Am încheiat tocmeala. Două voturi
Le-am și băgat în buzunar. Paraua
V-am șterpelit-o. Mergeți dar cu bine!

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
Ciudat se poartă! Totuși, dac-ar fi
Să îi mai dau ceva, aș zice: fie!

(Ies. Apar alți doi cetățeni.)

CORIOLAN: Rogu-vă, dacă pot să-mi potrivesc glasul cu al vostru, faceți-mă consul. Iată, am îmbrăcat haina de datină.

AL PATRULEA CETĂȚEAN: Ați slujit patria nobil și n-ați slujit-o nobil.

CORIOLAN: Cum să-ți înțeleg ghicitoarea?

AL PATRULEA CETĂȚEAN: Ați fost spaima dușmanilor și biciul prietenilor. Pentru a spune adevărul, n-ați iubit poporul de jos.

CORIOLAN: Trebuie să-mi prețuiți cu atît mai mult virtutea, cu cît nu mi-am făcut iubirea vulgară. Prietene, doresc să măgulesc

pe încercatul meu frate, poporul, ca să obțin de la el o prețuire mai bună: este o însușire pe care o ține în cinste mare. Și fiindcă, după înțelepciunea alegerii voastre, vă place mai mult șapca decît inima mea, voi încerca să mă înțeleg cu voi făcîndu-vă plecăciuni curtenitoare și maimuțăreli mincinoase; imit adică arta vrăjitorească a unui oarecare om al poporului și mă dovedesc generos în pretențiile mele. Așadar, vă rog să mă faceți consul!

AL CINCILEA CETĂȚEAN: Sperăm să găsim în voi un prieten și, de aceea, îți dăm din inimă voturile noastre.

AL PATRULEA CETĂȚEAN: Ați fost de multe ori rănit pentru patrie.

CORIOLAN: Nu vreau să pecetluiesc ceea ce știți arătîndu-vă aceste răni. Vreau să țin voturile voastre la mare cinste, așa că nu vă mai plictisesc.

AMBII CETĂȚENI: Zeii să vă dea bucurii! Dorim asta din toată inima.

(Ies.)

CORIOLAN: Frumoase voturi!
Mai bine mor, mai bine crăp de foame,
Decît pentru ce merit să cerșesc
Răsplata lor, ca lupul îmbrăcat
În piele de-oaie — nu-mi stă bine mie
Cutărui și cutărui să-ntind mîna.
De ce? Fiindcă ăsta-i obiceiul?
Dar dacă ne-am supune lui în toate,
N-ar șterge nimeni praful strîns de veacuri
Și adevărul nu s-ar mai vedea
Sub munții de greșeli. Decît să joc
Rol de bufon, nu e mai bine oare
Să las cinstirea celui ce-o rîvnește?
Nu — am făcut din cale-o bună parte;
Strîngînd din dinți, voi merge mai departe.

(Intră alți trei cetățeni.)

Încă trei voturi.
Mă rog, o, domnilor, de votul vostru,
Pentru-acest vot m-am războit, am stat
De pază; pentru votul vostru trupu-mi
Primit-a răni două duzini, și lupte
Vreo optsprezece ochii mi-au văzut.
De dragul voturilor lucruri mari

Și lucruri mai mărunte-am săvîrșit.
Votați-mă, vă rog! Vreau să fiu consul!

AL ȘASELEA CETĂȚEAN: S-a purtat cu noblețe; nici un om drept nu-i poate refuza votul.

AL ȘAPTELEA CETĂȚEAN: Atunci, alegeți-l consul. Zeii să-i dea fericire și să facă din el un prieten al poporului.

TOȚI: Amin! Amin!
Trăiască consulul!

CORIOLAN: Preademne voturi!

(Cetățenii ies. Intră Menenius, Sicinius și Brutus.)

MENENIUS: E împlinită datina, tribunii
Ți-aduc acuma voturile plebei.
Îți mai rămîne, îmbrăcînd ornatul
De consul, în Senat s-apari.

CORIOLAN: E gata tot?

SICINIUS: Ai împlinit ritualul
Solicitării. Plebea te-a ales.
Senatu-acum te cheamă ca să-ți dea
Puterile de consul.

CORIOLAN: Unde-anume?
Chiar la Senat? Eu?

SICINIUS: Da, Coriolan.

CORIOLAN: Dar haina pot s-o schimb?

SICINIUS: Da, este voie.

CORIOLAN: Atunci, o schimb. Și, cînd mă recunosc
Pe mine însumi, plec către Senat.

MENENIUS: Te însoțesc și eu.

(Către tribuni.)

Veniți cu noi?

BRUTUS: Noi așteptăm poporul.

SICINIUS: Sănătate!

(Coriolan și Menenius ies.)

De nu mă-nșală ochiul, dobîndit-a
Ce a dorit cu inima fierbinte.

BRUTUS: Cu sufletul trufaș purtat-a haina
Sfielii. Vrei să risipești poporul?

(Cetățenii se înapoiază.)

SICINIUS: Ei, bunilor prieteni, ați ales
Bărbatul potrivit?

ÎNTÎIUL CETĂŢEAN: Da, l-am ales.
BRUTUS: Să-l facă cerul vrednic de iubirea
Ce-i arătaţi.
AL DOILEA CETĂŢEAN: Amin! După umila
Părere-a mea, cerînd să îl votăm,
Batjocorea.
AL TREILEA CETĂŢEAN:
Dispreţul era clar.
ÎNTÎIUL CETĂŢEAN:
E felul lui, dar nu batjocorea.
AL DOILEA CETĂŢEAN:
Nu-i om pe lume să nu înţeleagă
Ce ruşinos am fost trataţi. Firesc
Era să ne arate rănile.
SICINIUS: Cum, nu le-a arătat?
MAI MULŢI CETĂŢENI: Nu, nimenea
Nu le-a văzut.
AL TREILEA CETĂŢEAN: Spunea că-n patru ochi
Putea-le-ar să le-arate, pălăria
Rotind-o cu dispreţ: „Mi-ar fi plăcut,
Zicea, să vă fiu consul; obiceiul
Din vremuri vechi cerînd să mă votaţi,
Mă rog de votul vostru." Cînd l-am dat,
Ne-a spus: „Vă mulţumesc! Vă mulţumesc!
Frumoase voturi! Cred că nu se cade
Să vă mai supăr." Nu şi-a rîs de noi?
SICINIUS: Ce proşti aţi fost să nu vedeţi aceasta
Şi, dacă aţi văzut, copilăroşi
Să-i mai daţi voturi.
BRUTUS: Cum, nu v-aţi purtat
Aşa cum vi s-a spus? Cînd nu avea
Puterea-n mînă şi modest slujbaş
Al statului era, nu se-ascundea
Că e duşmanul libertăţii voastre.
Mă tem că astăzi, cînd a luat puterea
Şi s-a-nălţat la locul de comandă,
De stăruie în ura lui cea veche
Ca dúşman al plebeilor, uşor
Se va întoarce votul vostru-n bléstem.
De ce nu i-aţi grăit aşa: „Deşi
Isprăvile-ţi sînt vrednice de cinstea
Ce-o cauţi, se cuvine-a te gîndi
Prietenos la cei ce ţi-au dat votul,

Tu, ura în iubire să-ți schimbi și
Domn milostiv să fii!"?

SICINIUS: Ei, dacă-așa
I-ați fi vorbit, l-ați fi făcut să-și spună
Întregu-i gînd, putîndu-l cîntări.
I-ați fi răpit făgăduințe bune,
Pe care v-ar fi fost la îndemînă
Cîndva să i le amintiți, iar dacă
Cum firea i se-aprinde și îl face
Nerăbdător a dezlega ce-l leagă,
Din furia-i ați fi putut să scoateți
Foloase, refuzîndu-i votul vostru.

BRUTUS: Disprețul lui cum nu l-ați deslușit
În timp ce vă cerșea al vostru sprijin?
Nu v-ați gîndit că o să vă zdrobească
Trufia lui cînd va lua puterea?
Nu ați simțit că-n trupuri felurite
Aveți aceeași inimă? N-aveți
O limbă decît s-asurziți cu larma-i
Înțeleptescul grai al minții voastre?

SICINIUS: Nu ați respins și-alți solicitatori?
Și-acum vă dăruiți mult-prețuitul
Consimțămînt acelui ce nu-l cere?

AL TREILEA CETĂȚEAN:
N-a fost numit, putem să-l mai respingem.

AL DOILEA CETĂȚEAN:
Așa vom face. Cinci sute de voturi
Pot să le fac a spune *nu* deodată.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
Și cu o mie,-adăugînd deasupra
Prietenii ce-i au.

BRUTUS: Atunci, la lucru!
Vestiți prietenii că au ales
Un consul care-și pune-n gînd să-i prade
De libertatea lor; pe-acesta-l faceți
Sărac în vorbă, ca pe cîini ținuți
În zgardă să nu latre, și cînd latră,
Îi biciuiești.

SICINIUS: Îndată v-adunați
Și, după ce vă veți gîndi mai bine,
Stricați alegerea necugetată,
Trufia-i, ura lui, le dați pe față,
Și nu uitați cum, batjocoritor,

A îmbrăcat veşmîntul modestiei;
Cum, dispreţuitor, v-a implorat
Să îl votaţi, gîndind la ce-a făcut.
Iubirea doar v-a-mpiedicat, vezi bine,
Să desluşiţi purtarea lui de-acum,
Aşa cum o-ntocmeşte ura lui.

BRUTUS: Întreaga vină aruncaţi-o-n seama
Tribunilor, a noastră, afirmînd
Că doar prin stăruinţi, nenduplecate
La orice-mpotrivire, v-am făcut
Să îl alegeţi.

SICINIUS: Şi c-aţi fost conduşi
Nu de iubirea voastră-adevărată,
Ci de porunca ce v-am dat: urmînd
Mai mult ce vi se arăta că-i datorie
Decît voinţa voastră, l-aţi ales.
Întreaga vină daţi-o doar pe noi.

BRUTUS: Nu ne cruţaţi, spuneţi că tot mereu
V-am dăscălit de una şi de alta,
Cum începînd de tînăr a slujit
Şi neîncetat de-atunci; din care neam
Coboară, din înalta, vechea gintă
A Marciilor, că i-a fost străbun
Vestitul Ancus Marcius,[40] nepotul
Lui Numa, care-aci a stăpînit
Îndată după regele Hostilius.
Din tot aceeaşi gintă a descins
Un Publius, iar mai tîrziu un Quintus,
Acei ce-adus-au apa în cetate.
Iar Censorinus, favoritul plebei,
De două ori în funcţie de consul,
Împodobind această demnitate,
I-a fost bunic.

SICINIUS: Pe-un astfel de vlăstar,
Prin merit năzuind spre loc înalt,
Noi l-am impus bunăvoinţei voastre.
Dar fiindcă-n urmă-aţi stat să vă gîndiţi
(Purtarea lui de-acuma măsurînd-o
Cu cea de altădată) şi-un duşman
Ştiind că veţi avea în el, retrageţi
Încrederea prea grabnic dată lui.

BRUTUS: Spuneţi mereu (şi-n-osteniţi spunînd-o)
Că fără-ndemnul nostru niciodată

N-ați fi făcut astfél, și cînd părerea
Poporului o veți întoarce, grabnic
Veniți la Capitoliu.

MAI MULȚI CETĂȚENI:
Vom veni.
Cu toții ne căim de ce-am făcut.

(Cetățenii ies.)

BRUTUS:
Pornească treaba; este mult mai bine
Să se răscoale-acum, căci mai tîrziu
Ar fi primejdios, nestăpînită
Cînd s-ar descătușa; dacă arțagul
Îl stăpînește iar, precum i-e firea,
Fii cu luare-aminte, și folosul
Mîniei lui pricepe-te a-l scoate.

SICINIUS:
La Capitoliu! Bine-i să ajungem
Acolo înainte de șuvoiul
Poporului, pe toți făcînd a crede
Că plebea s-a mișcat doar după voia-i,
Cum într-un fel se și întîmplă-n parte.

(Ies.)

ACTUL III

SCENA 1

Roma. O stradă.
Sunete de corn. Intră Coriolan, Menenius, Cominius, Titus Lartius, senatori și patricieni.

CORIOLAN: Aufidius ne-amenință din nou?
TITUS: Da, și de-aceea trebuit-a pacea
S-o încheiem mai repede.
CORIOLAN: Atunci,
Ca la-nceput sînt volscii pregătiți
În contra noastră iarăși să pornească.
COMINIUS: Dar sînt așa de istoviți, încît
Mă îndoiesc că-n timpul vieții noastre
Vedea-vom cum le flutură stindardul.
CORIOLAN: Pe-Aufidius l-ați mai văzut?
TITUS: O gardă
I-am dat; cu blésteme în gură
Sosit-a în cetate, și pe volsci
Învinuia că au predat orașul;
S-a așezat acum în Antium.
CORIOLAN: Vorbit-a despre mine?
TITUS: Da.
CORIOLAN: Ce-a zis?
TITUS: A povestit cum ți s-a-mpotrivit
Cu sabia în mînă; cum pe lume
Nu-i om pe care îl urăște-atît
Și că și-ar da întreaga lui avere
De-ar ști că poate să te biruiască.
CORIOLAN: În Antium trăiește?
TITUS: Da, în Antium.

CORIOLAN: O, dacă aș putea să-l cat acolo
Și ura să-i sfidez!

(Întinde mîna lui Titus.)

Bine-ai venit!

(Sicinius și Brutus se apropie.)

Priviți tribunii, limba grăitoare
A gurii tuturor: nesuferiți
Prin fudulia slujbei lor mai mult
Decît un nobil poate să îndure.
SICINIUS: Destul!
CORIOLAN: Cum?
BRUTUS: E primejdie: plecați!
CORIOLAN: Schimbatu-s-a ceva?
MENENIUS: Ce s-a-ntîmplat?
COMINIUS: Nu l-a-ntărit în consulat Senatul
Și tot poporul?
BRUTUS: Nu, Cominius, nu!
CORIOLAN: Copii lipsiți de minte m-au votat?
ÎNTÎIUL SENATOR:
Faceți-i loc, tribuni, să iasă-n piață.
BRUTUS: S-a răsculat poporu-n contra lui.
SICINIUS: Opriți-vă! Ne bate-altfél năpasta!
CORIOLAN: Va rage turma? Glasuri au să spuie
Și *da*, și *nu*? Dar care vă e slujba?
Dacă voi sînteți gura vorbitoare,
Cum, nu știți colții lor să-i stăpîniți?
Nu-s asmuțiți de voi?
MENENIUS: Încet, încet!
CORIOLAN: E un complot, urzit spre-a dărîma
Puterea nobilimii: de-l răbdăm,
Vedea-vom că poporul n-o să poată
A fi stăpînitor, nici stăpînit.
BRUTUS: Despre complot să nu vorbim! Poporul
Ridică vocea că-l disprețuiești.
Cînd grîu-a fost la oameni împărțit
Tu murmurai, batjocorind pe-aceia
Ce plebea sprijineau și-i tot numeai
Dușmani ai nobilimii, tîrîtori,
Pescari în apă tulbure.

CORIOLAN De mult
Îi știe lumea-așa.
BRUTUS: Nu toată lumea.
CORIOLAN: I-ai învățat în fine?
BRUTUS: Să-i învăț?
CORIOLAN: Ar semăna cu tine dacă-ai face-o.
BRUTUS: Ar semăna și-aș fi ceva mai bun
Decît ești tu.
CORIOLAN Cum? Nu sînt, oare, consul?
Mă jur pe cer! Nu vreau să fiu ca voi,
Un om nedemn și alt tribun al plebei.
SICINIUS: Îți dai mult prea ușor pe față gîndul
Ce-a înșelat poporul. Vrei pe calea
Pe care ai pornit să mergi la capăt?
Atunci, să te întorci pe drumul bun
Cu gînd mai milostiv. Altfél nu poți
Să fii nici consul nobil, nici tribun
Alăturea de Brutus.
MENENIUS: Nu v-aprindeți!
COMINIUS: Poporul fost-a înșelat. Destul!
Fățărnicia asta nu e demnă
De un roman. Pe drumul cinstei lui
Nu se cuvine să întindeți curse
Lui Marcius.
CORIOLAN: Cum, îmi vorbiți de grîu?
Am spus și o repet.
MENENIUS: Nu, nu acum.
ÎNTÎIUL SENATOR:
Altădată, v-ați înfierbîntat.
CORIOLAN: Ba da.
Pe viața mea! Vă rog să mă iertați
Că sînt din viță nobilă. Mulțimea
Cea shimbătoare vază-n mine omul
Ce-i ține-n față limpede oglindă
Nemincinoasă, să privească-ntr-însa.
Repet: răsfățul cel nesăbuit
Răscoala o hrănește; iar neghina
Obrăzniciei noi am semănat-o
Și după cum vedeți, azi o culegem,
Amestecîndu-ne cu-acești plebei
Fără putere sau virtuți, ei înșiși
Cu cerșetorii otova.
MENENIUS: Ajunge!

ÎNTÎIUL SENATOR:
Vă rog să încetați, destul!

CORIOLAN:
Destul?
Cînd pentru țară sîngele-am vărsat
Și nu am tremurat privind dușmanul,
Să-mi rup eu pieptul pe rîioși mustrînd,
Scîrbindu-ne de ciuma lor, dar gata
Să ne lăsăm de ciumă molipsiți!

BRUTUS:
Vorbești de plebe ca și cum ai fi
Un zeu trimis de cer să pedepsească,
Iar nu un om, la fel de slab ca ei.

SICINIUS:
Am face bine ce gîndești să-i spunem
Poporului.

MENENIUS:
Cum? Ce-a zis la mînie?

CORIOLAN:
Mînie? Chiar de-aș fi mai blînd ca somnul
La miezul nopții, Iupiter mi-e martor,
Același mi-ar fi gîndul.

SICINIUS:
Acest gînd
Prea veninos mai bine-ar sta ascuns
Decît să-nveninezi cu el pe alții.

CORIOLAN:
Mai bine! Auziți Tritonul[41], care
Comandă peștilor mărunți, cum vrea
Să facă lege?

COMINIUS:
Legea e călcată.

CORIOLAN:
Mai bine! Milostivă, dar naivă,
Tu, nobilime! Senatori cinstiți,
Dar fără prevedere! Ați crezut
Că hidrei[42] ați putea să-i dați un cap
Ca să aleagă și, suflînd din surle,
Trufașa ei poruncă să vestească.
Și i-ați lăsat s-abată rîu-n mlaștini
Și albia-i s-o ia în stăpînire.
I-ați dat puterea, stați acum plecați;
Că dacă nu, din somnu-i se trezește
Și mari primejdii vin asupra noastră.
Fiți înțelepți, nu rătăciți! De nu,
Chemați-i să se-ntindă-n patul nostru!
Plebei veți fi voi toți, ei vor fi domnii.
Întru nimic n-or fi mai mici, de faceți
Să se încurce limbile și-ntregul
Să ia mirosul lor. Pe magistrați
I-aleg cum vor, și-aceștia dau poruncă,
Poruncă plebeiană, îndrăznind

Să-i spună-n fața unui sfat, cum n-a fost
În Grecia un altul mai de seamă.
Pe Zeus! Astfel e jignit un consul,
Și inima îmi plînge cînd pricep
Că dacă se ridică două forțe,
Și nici una din ele nu domnește,
Năpasta se abate-asupra lor,
Și una prin cealaltă se dărîmă.

COMINIUS: Așa e, dar în piață cînd mai mergem?

CORIOLAN: Acel ce ne-a dat sfat să împărțim
Degeaba grîul, cum se-obișnuia
Cîndva în Grecia...[43]

MENENIUS: Ei, lasă asta!

CORIOLAN: (Deși poporu-n Grecia-i mai liber)
Acel ce ne-a dat sfatul amintit,
Răscoala a nutrit și vrea s-aducă
Ruina statului.

BRUTUS: Cum s-a putut
Să aibă voturi unul ce vorbește
Într-astfel?

CORIOLAN: Să vă spun atunci temeiul
Ce-i mai de preț decît votarea lor.
Le împărțirăm grîu, nu spre-a le da
Un semn al mulțumirii: știți prea bine
Că nu l-au meritat. Cînd statul nostru
Tînjea de boală grea, ei nu voiau
Un pas să facă dincolo de poartă.
Așa au meritat ei darul nostru?
În vreme de război se răzbunau
Și astfel arătau că sînt viteji,
Dar nu spre slava lor. După aceea,
Învinuind senatul din senin,
Pierdură dreptul să primească daruri.
Cum ar putea gîtlejul fără fund
Să-nghită ce le dăruie Senatul
În bunătatea lui? În loc de vorbe,
Lăsați-i deci prin fapte-a-și spune gîndul:
„Noi cerem, sîntem cei mai tari, iar voi
Ne dați de frică tot ce vrem să cerem".
Astfel, noi slujba-naltă ne-o-njosim,
Și-ndreptățim poporul să numească
Pornirea noastră bună — lașitate.
Așa se sparge-n două zidul nostru,

Și corbii vin și-i ciugulesc pe vulturi.

MENENIUS: Ei, hai, destul. Să mergem.

BRUTUS: Prea destul.

CORIOLAN: Ba nu, n-am isprăvit, mai ascultați,
Să facă zeii ca orice cuvînt
Ce poate fi rostit, cu jurăminte
Să întărească cele ce vă spun:
Această stăpînire îndoită,
Întîia plină de dispreț, cealaltă
Sfruntînd pe cea dintîi; o stăpînire
În care ce e nobil și-nțelept
Nimic nu poate hotărî, mulțimea
Cea fără minte dacă nu pronunță
Un *da* sau *nu*; această stăpînire
Uitînd ce este mai de trebuință
Doar șovăială scoate la lumină.
Cînd drumul către țintă e oprit,
Nimic nu-i săvîrșit precum se cere.
Voi, cari întreceți prin curaj prudența,
Iubind a țării sfîntă temelie
Atît de mult, încît n-ați pregeta
S-o puneți în primejdie, dorind
Să o vedeți mai tare și mai mîndră,
Voi, cei ce prețuiți mai mult noblețea
Decît o viață lungă, nenfricați
Și gata sînteți să scăpați de moarte
Un trup bolnav, prin leacuri potrivite,
Spre voi îndrept fierbinte rugăciune:
Smulgeți deodată limba despicată
Și n-o lăsați să lingă mierea care-i
Otravă pentru voi. Necinstea voastră
Schimonosește dreapta judecată
Și văduvește statul de puterea
Ce-i se cuvine, și-astfel nu mai poate
Să săvîrșească binele dorit
În locul răului ce-l stăpînește.

BRUTUS: Destule-a îndrugat.

SICINIUS: Ca trădătorii,
Și pentru-aceasta merită pedeapsă.

CORIOLAN: Sărman bufon, te-ngroapă în rușine!
La ce sînt buni chelboși tribuni mulțimii?
De dînșii priponită, nu mai știe
S-asculte de cei mari. Răscoala

Le-a dat puterea-n mînă, și nu legea.
Cînd ceasul bun va bate, faceți dreptul
Să fie drept, și-i azvîrliți în praf.

BRUTUS: Trădarea lui s-a dat pe față.

SICINIUS: Consul
Mai merită să fie? Nu!

BRUTUS: Edili![14]
Îndată-l arestați!

SICINIUS *(către Brutus)*: Mergi! Cheamă plebea.

(Brutus iese.)

În numele poporului declar
Că ești un trădător și te-arestez
Ca pe-un rebel și-al statului dușman.
Îți poruncesc să mă urmezi îndată
Spre a răspunde de învinuire.

CORIOLAN: În lături, țap bătrîn!

SENATORI ȘI PATRICIENI:
Să-l apărăm!

MENENIUS: Bătrînule, nu pune mîna!

CORIOLAN: Pleacă,
Putreziciune! Altfel îți împrăștii
Oscioarele-adunate în nădragi!

SICINIUS: Săriți, hei, cetățeni, săriți!

(Brutus se înapoiază însoțit de mai mulți cetățeni.)

MENENIUS: Se cade
Să fiți mai înțelepți și unii, și-alții!

SICINIUS: Priviți pe omul care vrea puterea
Să v-o răpească.

BRUTUS: Prindeți-l, edili!

CETĂȚENII *(strigînd)*:
Jos! Jos cu el!

SENATORII: La arme! Toți la arme!

(Se produce învălmășeală în jurul lui Coriolan.)

Veniți aici, tribuni și cetățeni!
Sicinius! Brutus! Coriolan! Prieteni!

CETĂȚENII: Fiți liniștiți! Tăcere! Stați pe loc!

MENENIUS: Ce-o să se-ntîmple? Nu mai pot să suflu!
Ne-amenință pierzania! Vorba-n gură
Mi-a amuțit. Tribuni, luați voi cuvîntul
Vorbind poporului! Coriolan,

Stai locului! Prietene Sicinius,
Vorbește tu!

SICINIUS: Tăcere, ascultați!

CETĂȚENII: Tribunul ne vorbește. Ascultați!

SICINIUS: Vă este-amenințată libertatea,
Și Marcius e-acel ce vrea s-o smulgă
Din mîna voastră, tot acelaşi Marcius
Pe care l-ați ales să fie consul.

MENENIUS: Phu! Pune gaz pe foc, în loc să-l stingă.

ÎNTÎIUL SENATOR:
Vrea să distrugă și oraș, și tot.

SICINIUS: Orașul! Ce e alt decît poporul?

CETĂȚENII: Așa-i! Așa-i, poporul e orașul.

BRUTUS: Prin voia tuturor am fost aleşi
Mai mari peste popor.

CETĂȚENII: Și veți rămîne.

MENENIUS: Se poate.

CORIOLAN: E un mijloc ca într-astfel
Pustiul să se-ntindă, coperișul
Să cadă la pămînt, și tot ce este
În rangu-i așezat, să se îngroape
În propria-i ruină.

SICINIUS: -Aceste vorbe
Se pedepsesc cu moartea.

BRUTUS: Dacă noi
Puterea nu ne-o apărăm, ea piere.
În numele poporului, ce nouă
Ne-a dat mandat să-l ocrotim, declar
Că Marcius trebuie să moară.

SICINIUS: Deci,
Îl prindeți de îndată, voi, edili,
Duceți-l către stînca tarpeiană[45]
Și-l prăvăliți de-acolo.

BRUTUS: Înșfăcați-l,
Edili!

CETĂȚENII: Predă-te, Marcius!

MENENIUS: Doar o vorbă
Mai ascultați, tribuni, o vorbă numai!

EDILII: Tăcere, ascultați!

MENENIUS: Fiți ce păreți:
Prieteni credincioși ai patriei!
Păstrați măsura, nu o depășiți
Prin fapte nebunești de silnicie.

BRUTUS: Mijloace reci par înțelepte, însă
Sînt veninoase, cînd e boala-n toi.
Deci luați-l și îl duceți sus, pe stîncă.
CORIOLAN: Nu, vreau să mor aici.

(Scoate sabia.)

Din cei de față
Sînt unii care m-au văzut luptînd;
Să vie și să-ncerce ce-au văzut.
MENENIUS: În teacă sabia! O clipă numai,
Tribuni, stați deoparte.
BRUTUS: Prindeți-l!
MENENIUS: Săriți, pe Marcius ajutați, voi, nobili,
Bătrîni și tineri!
CETĂȚENII: Jos cu el! Săriți!

(Încăierare. Tribunii, edilii și poporul sînt respinși.)

MENENIUS: Fugi repede acasă, altfel totul
Se prăbușește.
AL DOILEA SENATOR:
Fugi degrabă.
CORIOLAN: Nu!
Am tot atîți prieteni cîți dușmani!
MENENIUS: Acolo să ajungem?
ÎNTÎIUL SENATOR:
Ne păzească
De asta zeii! Rogu-te să pleci
Și vom găsi noi leacul cuvenit.
MENENIUS: Nu poți să-ți vindeci singur rana. Pleacă,
Te rog.
COMINIUS: Te rog și eu, prietene,
Să vii cu noi.
CORIOLAN: O, dacă-ar fi barbari!
Și sînt barbari, (deși copiii Romei)
Și nu romani (chiar dacă zămisliți
În fața Capitoliului).
MENENIUS: Hai, pleacă.
Astîmpără-ți mînia. Va veni
Și ziua răzbunării.
CORIOLAN: Dacă-aș fi
La loc deschis, aș omorî din ei
Vreo patruzeci.

MENENIUS: Și eu vreo doi vlăjgani:
Tribunii.

COMINIUS: Nu știm unde sînt mai mulți
Și nebunie poate fi curajul
Cînd se opune zidului ce cade.
Veniți,-nainte de-a se-ntoarce gloata
A cărei răzmeriță, ca torentul
Ce rupe stăvilarele, doboară
Și-neacă tot ce-i stă în cale.

MENENIUS: Pleacă,
Te rog! Și voi vedea îndată dacă
Bătrîna minte-a mea mai are preț
La cei ce sînt fără de minte. Haide,
Vom încerca ruptura s-o cîrpim
Cu zdrențe în tot felul de culori.

CORIOLAN: Atunci, să mergem.

(Coriolan, Cominius și alții ies.)

ÎNTÎIUL PATRICIAN: Și-a ucis norocul.

MENENIUS: Mai nobilă ca lumea-i firea lui.
Nici chiar Neptun, cu tot tridentul lui,
Nici Jupiter, al fulgerelor zeu,
Nu l-ar îndupleca să lingușească.
Și gîndu-i se-oglindește în cuvînt;
Ce are-n inimă îi stă pe buze,
Iar dacă-i mînios, de moarte uită.

(Strigăte înăuntru.)

Frumos răcnesc!

AL DOILEA PATRICIAN:
Ah, dac-ar fi acasă,
În patul lor!

MENENIUS: Ba nu, mai bine-n Tibru!
Ce naiba, nu putea să le vorbească
Prietenos?

(Brutus și Sicinius se înapoiază cu o ceată de cetățeni.

SICINIUS: Unde e vipera[16]
Ce vrea să pustiască Roma, singur
S-o stăpînească ápoi?

MENENIUS: Demni tribuni!

SICINIUS: Pe stînca tarpeiană să-l prăvale
Cumplita mînă! Legea a sfidat,

De-aceea legea nu vrea să-l asculte.
Să afle cît de aspră e puterea
Cetății ce credea că-i un nimic.
ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
Să afle că tribunii gură sînt
Poporului, că noi îi sîntem brațul.
CETĂȚENII *(împreună)*:
Să afle! Da, să afle!
MENENIUS: Scump prieten!
SICINIUS: Tăcere!
MENENIUS: Nu strigați „pe el"! cînd lesne
Puteți prinde vînatul fără larmă.
SICINIUS: Cum de i-ați ajutat să fugă, doamne?
MENENIUS: Ascultă-mă! Așa cum știu prea bine
Cît prețuiește consulul, cunosc
Și ce-i lipsește.
SICINIUS: Consul? Care consul?
MENENIUS: Vorbesc de consulul Coriolan.
BRUTUS: El, consul?
CETĂȚENII: Nu, nu, nu, nu!
MENENIUS: Tribuni, prieteni,
Îngăduiți-mi două-trei cuvinte;
Acestea nu vă cer o altă jertfă
Decît puținul timp să le-ascultați!
SICINIUS: Atuncea, scurt! Căci luată-i hotărîrea
Să nimicim pe trădător. Surghiunul
Ar fi să prelungim primejdia, și-aici
Dacă l-am ține, moarte ne-ar aduce.
De-aceea-am hotărît să moară astăzi.
MENENIUS: Păzească zeii Roma glorioasă.
Ce fiii ei de seamă-i scrie-n cartea
Lui Iupiter[47], cu gînd de mulțumire,
Să-și devoreze propriii copii,[48]
În chip de fiară?
SICINIUS: Răul se cuvine
Să-l tai din rădăcină.
MENENIUS: Mădularul,
Cînd e lovit de-un rău, de ce să-l tai?
Mai lesne e să-l vindeci. Care-i crima
Făcută-n contra Romei ca să fie
De moarte vrednic? Fiindcă-a doborît
Atîți dușmani? Dar sîngele pierdut
— Mai greu atîrnă sîngele acesta

Decît acel pe care-l are-n vine —
Pe-altarul patriei a fost vărsat.
Și dacă ce-a rămas va fi pierdut
Prin fapta țării lui, făptuitorii
Stigmat de-a pururi vor purta pe frunte.

SICINIUS: Tot vorbe într-aiurea!

BRUTUS: Și pe dos!
Cît timp iubit-a țara, l-a cinstit
Această țară.

MENENIUS: Cancerul cînd roade
Piciorul sănătos, acest picior
Înseamnă că n-a folosit odată?

BRUTUS: Destul! Tăceți mai bine! Căutați-l
La el acasă! Luați-l de acolo,
Ca molima ce răspîndește-n juru-i
Să nu-și întindă-otrava ei departe.

MENENIUS: Doar un cuvînt! Turbării ca de tigru,
Cînd o să vadă ce a săvîrșit,
Peste putință îi va fi să-i pună
Plumb greu în talpa ce aleargă iute.[49]
De-aceea mergeți pe cărarea dreaptă,
Ca nu cumva-n cetatea ce-l iubește
Partidele să se-nclește ze-n moarte,
Și Roma prin romani să se cufunde.

BRUTUS: Și dacă-ar fi așa?!

SICINIUS: Ce-atîta vorbă?
Văzurăm îndeajuns disprețul legii.
Loviți, edili! Sfidare! Hai, veniți!

MENENIUS: Gîndește-te! De cînd o spadă poartă,
Războiul i-a fost dascăl. N-a-nvățat
Aleasă vorbă: lamură, neghină,
Le-amestecă. Îngăduiți-mi numai
Să merg la el acasă, să-l aduc
Aici, să vie pentru a vorbi
Înțelepțește, altfel moartea-l paște.

ÎNTÎIUL SENATOR:
Tribunilor, așa vrea omenia.
Ar fi prea sîngeros să luăm alt drum,
Și nimeni nu ar ști spre ce sfîrșit
Ne-am îndrepta altminteri.

SICINIUS: Fie astfel,
Cinstitule Menenius, mergi de-l cată.
Ca magistrat trimis de tot poporul.

Prieteni, voi lăsați din mînă arma.

BRUTUS: Dar nu plecați.

SICINIUS: Duceți-vă în piață și-așteptați.

(Către Menenius.)

Și dacă nu-l aduci pe Marcius,
Vom merge drept pe primul nostru drum.

MENENIUS: Mă leg să vi-l aduc.

(Către senatori.)

Vă rog, veniți.
De nu se-arată-aici, vine prăpădul.

ÎNTÎIUL SENATOR:

Să mergem dar cu toții către el.

(Toți ies.)

SCENA 2

O cameră în casa lui Coriolan.
Intră Coriolan cu cîțiva patricieni.

CORIOLAN: Nu au decît să-mi asurzească-auzul
Cu-amenințări — că voi fi tras pe roată,
Că voi muri de cai sălbatici rupt,[50]
Sau pe Tarpeia că vor grămădi
Vreo zece stînci ca eu să nu văd fundul
Genunii unde vor să mă azvîrle;
Cu ei am să mă port la fel.

ÎNTÎIUL PATRICIAN: Om nobil!

(Intră Volumnia.)

CORIOLAN: Mă mir că mama mea nu-mi dă dreptate
Cînd i-a numit mereu sclavi zdrențăroși
Ce se tocmesc în piață pentru-un ban
Și stau la adunări cu capul gol,
Căscînd, tăcînd, mirîndu-se grozav
Cînd unul dintr-ai noștri se ridică
Spre a vorbi de pace sau război.

(Zărind pe Volumnia.)

Tocmai vorbeam de tine. Ai fi vrut
Să fiu mai blînd? și firea să-mi trădez?

Mai bine spune-mi să rămîn la rolul
De-a fi acel ce sînt.

VOLUMNIA: O, fiul meu,
Întîi îmbraci veșmîntul demnității,
Pe urmă-l porți și-l strici.

CORIOLAN: Te rog, zău, mamă.

VOLUMNIA: Puteai rămîne-așa cum ești din fire,
De nu te-ai fi trădat atît în fața
Dușmanilor. Mai mică ar fi fost
Împotrivirea lor, de-ai fi ascuns
Ce gînduri ai și așteptai sfîrșitul
Puterii lor, ce-ți stă acum în cale.

CORIOLAN: În ștreang cu ei!

VOLUMNIA: Da, și apoi pe rug!

(Intră Menenius cu senatori.)

MENENIUS: Ai fost prea aspru, mult prea aspru-ai fost,
Întoarce-te și cată de-i îmbună.

ÎNTÎIUL SENATOR:
Nu-ți poate fi de vreun folos refuzul.
Dacă nu vii, cetatea se despică
Și piere pîn-la urmă.

VOLUMNIA: -Ascultă sfatul!
Neîncovoiată inimă ca tine
Și eu am, însă am și minte dreaptă,
Și ea chiar la mînie mă învață
Să iau în seamă lucrul ce-mi priește.

MENENIUS: Așa e, doamnă! Dac-aceste vremi
Care zguduie cu friguri statul nostru
N-ar cere-un leac amar, mi-aș pune
Armura ce de-abia o duc, să-l apăr
De greaua umilire-n fața turmei.

CORIOLAN: Și ce să fac?

MENENIUS: Te-ntoarce la tribuni.

CORIOLAN: Atîta tot? Pe urmă?

MENENIUS: Să arăți
Căință pentru tot ce-ai spus.

CORIOLAN: Căință
În fața lor? Nici zeii nu mi-ar smulge-o,
Și lor să le-o arăt?

VOLUMNIA: Te simți prea domn.
Dar niciodată nu ai fost mai nobil

Decît acum, în luptă cu nevoia.
Ai spus-o însuţi tu că în război
Politica şi-onoarea, doi prieteni,
Pot deopotrivă să prospere. Unul
Dacă-i primit, de ce nu şi celalt
Să i se-alăture în pace?

CORIOLAN: Cum?

MENENIUS: E bună întrebarea!

VOLUMNIA: În război
Dacă-ţi aduce glorie să pari
Un alt om — scopurile mari îţi cer
O astfel de politică — atunci
De ce te-ar înjosi, în timp de pace,
Precum mai înainte în război,
Să reuneşti politica şi slava
Cu-acelaşi bun folos?

CORIOLAN: Nu stăruiţi
Prea mult?

VOLUMNIA: Da, pentru că-i de trebuinţă
Să îi vorbeşti poporului, nu astfel
Cum inima-ţi ordonă, nu precum
Îţi spune mintea, ci prin vorbe goale
Răpite limbii, sunete, silabe,
Copii din flori pe care nu-i recunoaşte
Al pieptului tău adevăr. Aceasta
Nu este-njositor, precum nu este
Să cucereşti cu-ndemnul un oraş
În loc să-l scalzi în sînge şi norocul
Să-ţi pui la grea-ncercare.
Eu nu aş pregeta să mă prefac
Dacă onoarea m-ar sili să-mi apăr
Şi soarta şi prietenii. Prin mine
Vorbeşte soaţa ta, copilul tău,
Întreg Senatul, toată nobilimea,
Iar tu nu te gîndeşti decît s-arăţi
Plebeilor întunecatul chip,
În loc să le surîzi puţin, şi astfel
Să le cîştigi şi-ncredere, şi sprijin.
În felu-acesta-ai izbuti să aperi
Ce-altminteri e sortit pieirii.

MENENIUS: Vino,
Înaltă doamnă, spune-le cuvînt

Prietenos și mîntuie ce-ntr-altfel
Pe cale e să cadă în ruină.

VOLUMNIA: Iubite fiu, te rog pornește-ndată
Cu capul gol, iar dacă-i vezi venind
La fel pe ei, te-apropie, și piatra
Ce calci sărut-o cu genunchii tăi:
E grăitor și-ndemînatic gestul,
Și pentru omul simplu ochiul este
Mult mai deschis decît urechea lui.
Tot dînd din cap, dă-ți osteneală-asemeni
Și inima să-ți frîngi, s-o faci mai moale
Decît e mura,[51] storcoșită-ndată
Dac-o apeși. Apoi așa vorbește:
Războinic ești, învățăcelul aspru
Al taberelor, mult-nepriceput
În blîndele purtări — mărturisește —
Mereu folositoare și cerute
De-acei a căror favoare-o vrei.
Mai spune-le că ai de gînd acum
Să te-nmlădii așa cum ei doresc,
De nu se-mpotrivește însăși Firea
Și propriile puteri.

MENENIUS: Făcînd acestea,
Precum ți-a zis Volumnia să faci,
Ai tăi vor fi cu toții. Dacă-i rogi,
Sînt gata cu buretele să șteargă
Cum gata-s óricînd să pălăvrăgească.

VOLUMNIA: Primește sfatul și cedează! Știu
Că mult mai bucuros te-arunci în foc
Decît să-ți lingușești dușmanul. Uite,
Vine Cominius.

(Intră Cominius.)

COMINIUS: Sosesc din piață.
Să te-nconjori cu-o gardă nenfricată,
Deoarece scăpare nu se află
Decît în fugă sau în vorbă bună;
Aprinderea e mare.

MENENIUS: Vorba bună
Ar mai putea ceva.

COMINIUS: Și mie-mi pare
Mai potrivit prin vorbă să-i cîștige.

VOLUMNIA: Așa se cere și așa va face.
Deci spune, rogu-te, „voiesc" și du-te
La treaba ta.

CORIOLAN: Să stau cu capul gol?
Și inima cea nobilă să-nghită
Minciuna limbii ticăloase? Fie!
Dar dacă-n joc ar fi numai țărîna
Din care este Marcius plămădit,
Mai bine-o sfărîmați și risipiți
În cele patru vînturi. Hai în forum!
Mi-ați dat un rol pe care niciodată
Nu-l voi juca prea bine.

COMINIUS: Îți suflăm.
Ei, haide, vino!

VOLUMNIA: Fiul meu iubit,
Spuneai cîndva că laudele mele
Din tine au făcut un luptător...
Ca să cîștigi noi laude, azi joacă
Un rol ce ți-e străin.

CORIOLAN: N-am încotro...
Piei, fire-a mea! Te-nstăpînește, duh
Al tîrfelor de rînd! Glas tunător
Ce-acopereai a tobelor bătaie,
Prefă-te-n țiuit de famen sau
În cîntul fetei care-adoarme pruncul.
Pe chip îmi stă un ștrengăresc surîs
Și lacrimi de școlar îmi curg pe față;
Iar limba de milog se-ntoarce-n gură,
Pe cînd genunchiul, veșnic prins în zale,
Neîndoit decît să intre-n scară,
Acum se-apleacă spre-a culege banul
Zvîrlit de cerșetor. Nu pot — înseamnă
Să uit de adevărul cinstei mele
Și mintea, prin a trupului mișcări,
S-o-ndrum spre grea rușine.

VOLUMNIA: Faci cum vrei.
Mai mare e rușinea ce-o încerc
Cerșind la tine decît să cerșești
Tu însuși de la ei. Prăpădul vie!
Mai bine simtă mama ta mîndria-ți
Decît primejdia tăriei tale
S-o înspăimînte veșnic. Stau în fața
Pieirii, mîndră ca și tine; frică

Nu-ncere, și-mi rîd de moarte. Fie,
Așa cum este voia ta. Curajul
L-ai supt la sînul meu, trufia, însă,
E doar a ta.

CORIOLAN: Fii mulțumită, mamă,
Și liniștește-te, voi merge-n piață,
Ca un bufon am să-i cîștig și-acasă
Mă voi întoarce foarte îndrăgit
De toate breslele. Iată, mă duc!
Salută-mi doamna. Vin curînd napoi
În post de consul întărit; altfel,
Să nu te mai încrezi nicicînd în glasu-mi
Cînd va rosti cuvînt de lingușire.

VOLUMNIA: Vei face cum vei vrea.

(Iese.)

COMINIUS: Tribunii-așteaptă.
Te înarmează cu cuvinte dulci,
Căci împotriva ta au plîngeri mari.

CORIOLAN: Cuvinte dulci! Aceasta e sentința.
Să mergem deci, dar dacă mă acuză
Cu nedreptate, ști-voi să răspund
Cu fermitatea cinstei mele.

MENENIUS: Bine,
Dar blînd.

CORIOLAN: Ei bine, fie, blînd!

(Ies.)

SCENA 3

Forul.
Intră Sicinius și Brutus.

BRUTUS: Întîia vină fi-va că rîvnește
Puterea tiraniei. Dacă scapă,
Să-l strîngi cu ușa că urăște plebea,
Apoi că n-a-mpărțit întreaga pradă
Ce-a luat din Antium.[52]

(Intră un edil.)

Ei, vine ?

EDILUL: Vine.
BRUTUS: Și cine-l însoțește?
EDILUL: E cu el
Menenius bătrînul și o parte
Din senatori, acei ce-l sprijină
Mereu, cu înfocare.
BRUTUS: Ai lista celor
Ce vor vota cu noi, trecuți în rubrici?[53]
EDILUL: E scrisă lista. Iată, e aici.
BRUTUS I-ai rînduit pe toți în grupul lor?
EDILUL: Așa i-am rînduit.
BRUTUS: Atuncea strigă-i
Să vină-aici, și dacă-auzi că zic:
„Să se-mplinească dreptul celor mulți"
Și moarte cer, amendă sau surghiun,
Învață-i moartea să aclame, însă
De-oi zice că vreau moarte, ei să ceară
Amendă, dacă însă zic: amendă,
Ei să ridice vocea și s-arate
Că vor ce-i dreptul lor din vremi străbune
Și ce se datorește forței lor.
EDILUL: Așa o să-i învăț.
BRUTUS: Și dacă strigă,
Nu-i potoli. Tumultul lor s-aducă
Grăbita-ndeplinire a sentinței.
EDILUL: De toate-acestea voi purta de grijă.
SICINIUS: Învață-i duri să fie și atenți
La primul semn al nostru.
BRUTUS: Mergi la treabă.

(Edilul iese.)

Înfurie-l. E obiceiul lui
Să biruiască. Gloria cea mare
E pentru el să se opună. Furia
N-o-ntoarce niciodată în măsură.
Atunci preaplimul inimii își varsă
Și-i de ajuns atît să-și rupă gîtul.

(Intră Coriolan, Menenius, Cominius, senatori, patricieni.)

SICINIUS: Priviți-l, vine.
MENENIUS: Blînd, te rog fii blînd!

CORIOLAN: Da, ca grăjdarul care pentr-un ban
De nas îl duce pe nerod. O, zeii
Coboare pace-n Roma și așeze
În jilț de judecată oameni vrednici!
Să pună-n noi sămînță de iubire,
S-adune-n temple pînă sus podoabe
De pace, și din uliți să alunge
Războiul inamic.
ÎNTÎIUL SENATOR: Amin! Amin!
MENENIUS: E nobilă urarea!
SICINIUS: Cetățeni,
Veniți în jurul meu.

(Edilul se apropie cu cetățenii.)

EDILUL: Luați bine seama
Ce fac tribunii! Fiți cu luare-aminte!
CORIOLAN: Vreau să vorbesc întîiul.
TRIBUNII: S-ascultăm!
CORIOLAN: De-atîta doar mă veți învinui?
Și hotărîrea fi-va luată-ndată?
SICINIUS: Întreb dacă-nțelegi să te supui
Poporului și dacă recunoști
Pe magistrații lui, dacă primi-vei
De bunăvoie legea și pedeapsa
Pe care vina ta ar merita-o.
CORIOLAN: Pe toate le primesc.
MENENIUS: Ați auzit,
Pedepsei se supune, cetățeni!
Gîndiți-vă la meritu-i în lupte;
Priviți la cîte răni brăzdează corpu-i,
Ca sacrele morminte-n cimitir.
CORIOLAN: Înțepături de spini sau ciupituri,
Ce-s bune doar să rîzi.
MENENIUS: Mai cumpăniți
Că dacă nu-l veți auzi vorbind
Ca de-obicei, războinicul se-arată.
Nu luați prea asprul sunet drept cuvînt
Rostit cu dușmănie. I se iartă
Unui războinic astfel să vorbească.
COMINIUS: Destul, destul e-atîta.
CORIOLAN: Spuneți-mi, cum se face că, ales
De toți drept consul, sînt lipsit deodată
De cinstea ce-mi revine?

SICINIUS: Tu răspunzi.
CORIOLAN: Vorbește-atunci. Așa e. Voi răspunde.
SICINIUS: Te-nvinuim c-ai vrut să prăbușești
Orînduirea Romei și tu însuți
S-asumi ca un tiran puterea toată.
Deci față de popor ești trădător.
CORIOLAN: Cum trădător?
MENENIUS: Încet; făgăduit-ai.
CORIOLAN: Înghită iadul tot poporul vostru!
Eu trădător? Tribun spurcat, ce-ai zis?
De-ai împroșca tu mii de morți din ochi
Și milioane de-ai avea în pumni
Și încă-o dată pe atît pe limba
Clevetitoare, tot voi ști a-ți spune
Că minți, cu pieptul ușurat și liber
Precum atunci cînd zeilor mă rog.
SICINIUS: Poporule, auzi?
CETĂȚENII: La stîncă! Moarte!
SICINIUS: Tăcere! Alte-nvinuiri în contră-i
De trebuință nu mai sînt. Văzut-ați
Și-ați auzit ce zice, cum blestemă,
Lovește pe acei care vorbesc
În locul vostru, cum sfidează legea
Și cum batjocorește pe bărbații
Ce sînt chemați aici s-o pună-n faptă.
Purtarea criminală, trădătoare,
E vrednică de moartea cea mai grea.
BRUTUS: Dar de la Roma-a binemeritat.
CORIOLAN: Ce tot pălăvrăgești de merite?
BRUTUS: Vorbesc ce știu.
CORIOLAN: Tu?
MENENIUS: Astfel ai jurat
Tu mamei tale?
COMINIUS: Ah, te rog, ascultă!
CORIOLAN: Nimic nu vreau s-ascult de-aci-nainte!
Lasă-i să strige: „Moarte de pe stîncă,
Surghiun, tortură, carceră; pe zi
Un bob de grîu"; nu vreau să cumpăr totuși,
Spunînd cuvînt de pace, îndurarea
Și n-au să-mi smulgă orișicît mi-ar da,
Ca preț al iertăciunii,-o „bună ziua".
SICINIUS: Fiindcă, dus de ura lui în contra
Poporului, a căutat mijlocul

Să îi răpească toată-a lui putere,
Şi fiindcă astăzi încă se arată
Duşman al lui, sculat ca să sfideze
Nu doar înalta lege a cetăţii,
Dar şi pe-acei ce o chezăşuiesc,
În numele poporului şi-al nostru,
Tribunii plebei, hotărîm să plece
Îndată în surghiun, ştiind că dacă
Nu va ieşi pe poarta Romei astăzi,
Să fie prăbuşit de pe Tarpeia.
În numele poporului: am zis!

CETĂŢENII: Aşa să fie! Da! Să plece-ndată!
E surghiunit. Aşa i se cuvine.

COMINIUS: Dar ascultaţi, prieteni din popor!

SICINIUS: Sentinţa-i pronunţată. S-a sfîrşit!

COMINIUS: Ah, ascultaţi! Am fost pe vremuri consul,
Iar trupul meu poate s-arate Romei
Şi astăzi urmele de la duşmani.
Cetăţii îi port dragoste mai sfîntă
Şi mai adîncă decît vieţii mele,
Soţiei sau copiilor, comoara
Care-mi păstrează neamul. Dar aş vrea
Să spun —

SICINIUS: Ştim unde baţi. Ce poţi să spui?

BRUTUS: Nu e nimic de spus! E surghiunit
Ca dúşman al poporului şi-al ţării.
Aşa se cuvenea!

CETĂŢENII: Se cuvenea!
Aşa se cuvenea!

CORIOLAN: Haită de cîini,
Cu suflul otrăvit la fel cum e
Al mlaştinii stătute, îndrăgită
Precum sînt hoiturile nengropate,
Ce-nveninează aerul din preajmă.
Eu te trimit pe tine în surghiun.
Rămîi aici cu nestatornicia-ţi,
Fricoasă de-orice zgomot, cît de mic;
Duşmanul clătinîndu-şi coiful său
Te-aducă-n deznădejde. Fie dar
Să poţi goni pe-acel ce te păzeşte,
Dar va veni o zi cînd nerozia-ţi
Mereu cu sine-n vrajbă şi de-a pururi
Necruţătoare chiar cu sine însăşi,

Te va preface-n sclav, fără să fie
Nevoie de vreo spadă-n contra ta.
Vă-ntorc acuma spatele, tu, plebe,
Și tu, oraș, strigîndu-vă disprețu-mi.
Nu se oprește larga lume-aci.

(Coriolan, Cominius, Menenius, senatorii și patricienii ies.)

EDILII: Dușmanul plebei a plecat. S-a dus.
CETĂȚENII *(aruncîndu-și în aer șepcile)*:
E surghiunit dușmanul nostru. Huo!
SICINIUS: Mergeți la porți, priviți-l cum se duce.
Și-l urmăriți precum v-a urmărit
El însuși cu disprețul, insultîndu-l
Așa cum merită. O strajă puneți
Să ne-nsoțească pe-unde ne vom duce.
CETĂȚENII: Ve iti. veniți! La porți! Veniți!
Să aibă z ii-n pază pe tribuni.

(Ies.)

ACTUL IV

SCENA 1

Roma, în fața uneia dintre porțile orașului.
Intră Coriolan, Volumnia, Virgilia, Menenius, Cominius și mai mulți tineri patricieni.

CORIOLAN: Nu, nu mai plînge. Spune-mi bun rămas[54].
Fiara cu multe capete m-alungă[55].
Ah, mamă! Unde ți-e curajul? Știi
Ce îmi spuneai odată: „O restriște
E piatră de-ncercare. Și vulgară
E suferința omului de rînd.
Pe marea liniștită va pluti
Orice năier, oricare i-ar fi arta;
Dar cînd destinul suflă ca furtuna,
De meșteșug înalt e trebuință."
Mi-ai dat învățăminte care fac
Nebiruit pe cel pătruns de ele.

VIRGILIA: O, cer, o, cer!

CORIOLAN: Te rog, iubita mea...

VOLUMNIA: Pe breslele și toți breslașii Romei
Să cadă ciuma.

CORIOLAN: Crezi că m-or iubi
Cînd n-oi mai fi aici? Curaj, o, mamă!
Au unde ți-este mintea ce-ți spunea
Că de-ai fi fost lui Hercule soție
Ai fi făcut tu singură vreo șase
Din muncile vestite, pe atît
Scutindu-l de sudoarea frunții lui?
Cominius, ține-ți firea! N-aplea
Preaîntristatul cap! Rămîi cu bine!
Rămîi cu bine, mamă! N-avea grijă!

Și tu, bătrîne, credincios prieten,
Menenius, din ochi îți pică lacrimi
Sălcii mai mult decît le sînt la tineri
Otravă pentru ochi. Tu, generale,
Stăpînul meu la oaste, te-am văzut
De-atîtea ori ca stînca neclintit,
Și-n multe rînduri ți-au ieșit în cale
Priveliști care inima-mpietreau.
Deci spune preamîhnitelor femei
Că-n fața soartei care nu se-abate
E nebunesc la fel să plîngi, să rîzi,
Tu știi, o, mamă, că-ndrăzneala mea
Ți-a fost mereu o mîngîiere; astăzi
Îți spun de-asemeni că plecînd răzleț
Și, singuratic cum e un balaur[56],
Voi ști să fac din mlaștina mea loc
De groază pentru cei ce nu mă văd,
Dar numele-mi rostesc în orice clipă.
Să știi, feciorul tău peste mișei
S-o ridica mai sus, de nu-l doboară
Perfida viclenie sau vînzarea.

VOLUMNIA: Tu, singur fiu al meu, unde te duci?
Ia-l pe Cominius și rînduiește
Pe unde vei umbla și vei mînca,
Să nu fii altfel prada întîmplării,
Rătăcitor pe drum.

CORIOLAN: O, zeilor!

COMINIUS: Cît ține luna sta-voi lîngă tine.
Ne vom gîndi pe unde să te-oprești
Și cum să facem vești ca să primim,
Așa ca, vremea-ntoarcerii sosită,
Să n-alergăm prin toată lumea largă
Spre-a te afla, și clipa priincioasă
Să piară, cum adeseori se-ntîmplă
Cînd cel ce o rîvnește nu-i de față.

CORIOLAN: Rămîi cu bine! Anii tăi sînt grei
Și ți-e de-ajuns războiul ca să fii
Mereu alături de un om ce-i teafăr.
Hai, du-mă doar la porți! Tu, dulcea mea,
Și tu, iubită mamă, buni prieteni

Mult-încercați, strigați-mi bun rămas.
Surîdeți împăcați! Cominius, vino!
Atîta timp cît brazda nu se-așază
Pe trupul meu, să auziți de mine
Doar lucruri vrednice de Marcius.

MENENIUS: Adică lucruri nobile pe cît
Urechea poate prinde și-auzi.
Ah, nu mai plîngeți! Oasele-mi bătrîne
De-ar mai putea să țină șapte ani,
Pe cer vă jur c-aș sta mereu cu tine.

CORIOLAN: Iubitul meu prieten, mîna ta!

(Ies.)

SCENA 2

O stradă în apropierea porților Romei.
Intră Sicinius, Brutus, un edil.

SICINIUS: Să plece toți acasă. De-altceva
Nu-i trebuință. Marcius s-a dus.
Slăbiți sînt patricienii, cîți au vrut
Să-i stea în ajutor.

BRUTUS: Și fiindcă azi
Puterea ne-arătarăm, să părem
Modești mai mult decît am fost în faptă.

SICINIUS: Să plece-acasă. Spune-le atît,
C-am alungat pe marele dușman
Și că puterea lor e-acum mai mare.

BRUTUS: Trimite-i. Iată-i muma.

(Intră Volumnia, Virgilia și Menenius.)

SICINIUS: Să plecăm.

BRUTUS: De ce?

SICINIUS: Se zice c-a înnebunit.

BRUTUS: Dar ne-a văzut. Să nu o ocolim.

VOLUMNIA: A, voi sînteți! Vă răsplătească cerul
Precum v-a fost iubirea.

MENENIUS: Mai încet!

VOLUMNIA: De nu aș plînge-atît, m-ați auzi,
Dar tot se cade să mă auziți.
Vreți să plecați?

VIRGILIA: Rămîneți doar o clipă.
Ah, de-aș putea să spun același lucru
Bărbatului!

SICINIUS: Bărbată vă e firea.

VOLUMNIA: Nebunule, e o rușine asta?
N-a fost bărbat și tatăl meu? Ascultă:
Șiret ca vulpea, alungași pe omul
Rănit de-atîtea ori să scape Roma
Cît n-ai cuvinte tu!

SICINIUS: Cer milostiv!

VOLUMNIA: Mai multe lovituri decît cuvinte
Ce-au răsunat cuminți în gura ta.
Și-acele răni spre mîntuirea Romei!
Doar una-ți spun — dar pleacă; nu, rămîi!
De-ar fi cu spada-n mînă fiul meu
Departe în Arabia și dacă
Ai fi acolo cu întregu-ți neam...

SICINIUS: Ce-ar fi atunci?

VIRGILIA: V-ar nimici pe toți.

VOLUMNIA: Bastarzi și legiuiți copii! Viteze,
Cît sîngerat-ai tu slujindu-ți țara!

MENENIUS: Destul; acuma vino; să plecăm.

SICINIUS: Aș fi dorit ca Romei să-i rămîie
Precum i-a fost, nu să zdrobească lanțul
Care-l lega de ea.

BRUTUS: La fel am vrut.

VOLUMNIA: La fel ai vrut? Dar cine-a ațîțat
Pe plebeieni, pisicile cu gheare,
Ce meritu-i atît înțelegeau
Cît mă pricep eu să dezleg misterul
Pe care ni-l ascunde nouă cerul.

BRUTUS: Mai bine să plecăm.

VOLUMNIA: Plecați, vă rog!
Dar ascultați și asta: după cum
Întrece Capitoliul orice casă,
La fel întrece fiul meu și soțul
Acestei doamne ce-o vedeți aici
Pe-oricare dintre voi, surghiunitorii.

BRUTUS: Destul! Să mergem.

SICINIUS: Cum mai stăm aici
Și pradă ne-oferim nebunei?

VOLUMNIA: Luați,
Plecînd, și rugăciunea mea.

(Tribunii ies.)

Ah, fie
Ca zeii doar atît să împlinească:
Blestemul meu să vă ajungă.-N ziua
Cînd v-o lovi, povara mea din suflet
S-o ușura.

MENENIUS: Le-ai spus ce li se cade,
Și cu temei. Vrei să cinezi cu mine?

VOLUMNIA: Mînia este cina mea și prînzul;
Și cum eu singură mă tot mănînc,
Cu-asemeni hrană am să mor de foame.
(Către Virgilia.) Să mergem. Și mai lasă văicăreala!
Fă cum fac eu — te umple de mînie
Asemenea Iunonei. Vino, vino.

(Volumnia și Virgilia ies)

MENENIUS: Vai, ce rușine!

SCENA 3

Șosea între Roma și Antium.
Un roman și un volsc se întîlnesc.

ROMANUL: Te cunosc, prietene, și tu mă cunoști. Mi se pare că te cheamă Adrian.

VOLSCUL: Așa e. Dar, după cît văd, eu te-am uitat.

ROMANUL: Sînt un roman dar sînt în slujbă contra Romei, ca și tine. Mă cunoști acum?

VOLSCUL: Nu-ți zice Nicanor?

ROMANUL: Ba da.

VOLSCUL: Da' parcă erai mai bărbos cînd te-am văzut întîi. Acum te recunosc după vorbă. Ce mai nou în Roma? M-au trimis volscii să mai aflu ce-i pe-acolo și, iacă, mă scutești de o zi de drum.

ROMANUL: În Roma s-a întîmplat o răscoală ciudată: s-a ridicat poporul împotriva senatorilor, a patricienilor și a nobililor.

VOLSCUL: Și s-a potolit răscoala? A luat sfîrșit? Volscii nu cred că s-a sfîrșit. Fac pregătiri mari de război și speră să cadă asupra Romei cînd pojarul dezbinării va fi în toi.

ROMANUL: Focul mare s-a stins; dar un fleac poate să-l aprindă din nou, căci izgonirea vrednicului Coriolan le stă la inimă nobililor, așa că mult le-ar plăcea să smulgă puterea din mîna poporului și să nimicească o dată pentru totdeauna pe tribunii lor. Toate astea mocnesc sub cenușă, crede-mă, și-i gata-gata să izbucnească.

VOLSCUL: A fost izgonit Coriolan?

ROMANUL: Da, a fost izgonit.

VOLSCUL: Cu vestea asta o să fii primit frumos, Nicanor.

ROMANUL: Vremea este bună pentru volsci. Se zice că cel mai bun moment ca să ademenești o femeie este cînd s-a certat cu bărbatu-său. Nobilul vostru Tullus Aufidius poate să se ridice acum foarte sus, fiindcă marele lui dușman, Coriolan, nu mai face nimic pentru patria lui.

VOLSCUL: Îmi pare bine că întîmplarea mi te-a scos în cale. Treaba mea s-a sfîrșit mulțumită ție, așa că te conduc bucuros acasă, în Actium.

ROMANUL: Pînă la cină o să-ți mai povestesc lucruri foarte ciudate despre Roma, toate foarte prielnice pentru dușmanii ei. V-ați pregătit oștile? Hai?

VOLSCUL: O oaste regească. Centurioni și trupă bine rînduiți, cu soldele plătite, gata să pornească.

ROMANUL: Îmi pare bine că sînt gata și că eu sînt omul care o să-i pornească. Îmi pare bine că te-am întîlnit și sînt fericit că ne aflăm împreună!

VOLSCUL: Mi-ai luat vorba din gură. Eu am mai multe motive să mă bucur de această întîlnire.

ROMANUL: Bine, să Mergem!

(Ies.)

SCENA 4

Intră Coriolan în haine sărăcăcioase, ascunzîndu-și fața.

CORIOLAN: Frumos oraș e Antium acesta!
Îmi datorește văduvele-i toate
Și mulți moștenitori de odinioară

Ai mîndrelor palate. Auzit-am
Suflarea cea din urmă cum își dau
În luptele cu ei. De m-ar cunoaște,
Muierile m-ar pune în frigare.
Și toți băieții s-ar juca cu mine,
Copilărește azvîrlind cu pietre,
Și m-ar ucide.

(Către un cetățean care intră.)

Zeii te-aibă-n pază!

CETĂȚEANUL: Pe tine-asemeni!

CORIOLAN: Domnule, te rog
Să-mi spui pe unde-i casa lui Aufidius
Și dacă-n Antium e-acum eroul.

CETĂȚEANUL: E în oraș și ospătează astăzi
Pe căpeteniile cetății.

CORIOLAN: Unde-i
Cinstită casa lui?

CETĂȚEANUL: E-aici în față.

CORIOLAN: Îți mulțumesc. Să te-ocrotească zeii!

(Cetățeanul iese.)

O, lume, roată-n mers! Prieteni buni,
Ce-o inimă purtau în două piepturi
Și împărțeau pat, masă, munca lor,
Mereu uniți, cum sînt copiii gemeni
Prin dragoste neîmpărțită, iată
Că se dezbină pentru un nimic
Și se urăsc cu-amară-nverșunare.
La fel și doi dușmani pe care ura
Nu-i lasă s-ațipească, plănuind
Cum ar putea mai bine să se-ucidă,
Printr-o-ntîmplare atît de nensemnată
Încît s-o cumperi ai putea c-un ou,
Devin prieteni sufletești, și-atuncea
Împart și casă, și copii. Tot astfel
Ajuns-am să urăsc cetatea-n care
Văzui lumina zilei, să iubesc
Pe-aceea a dușmanilor de-altdată.

Să intru dar! Și dacă mă ucide,
E dreptul lui; dar dacă mă primește,
Voi trece-n slujba țării lui pe loc[57].

(Iese.)

SCENA 5

Sală în casa lui Aufidius.
Se aude muzică dinăuntru. Intră un slujitor.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Vin, vin! Ce fel de serviciu e și ăsta? Ce, au adormit toți băieții?

(Iese. Intră al doilea slujitor.)

AL DOILEA SLUJITOR: Unde e Cotus? Îl strigă stăpînul. Cotus!

(Iese. Intră Coriolan.)

CORIOLAN: O, ce frumos! Bucatele-aromesc,
Dar eu nu vin ca oaspete aici.

(Întîiul slujitor se înapoiază.)

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Ce dorești, prietene? De unde-ai apărut? Nu e loc pentru dumneata aici. Fii bun și du-te.

CORIOLAN: N-am meritat primire mai frumoasă
Fiind Coriolan.

(Intră al doilea slujitor.)

AL DOILEA SLUJITOR: Cum ai ajuns aici, prietene? Ce, portarul n-are ochi să vadă, de lasă astfel de inși să intre? Pleacă, te rog.

CORIOLAN: La o parte!

AL DOILEA SLUJITOR: La o parte? La o parte tu!

CORIOLAN: Slăbește-mă!

AL DOILEA SLUJITOR: Ești chiar așa de încăpățînat? Atunci să stăm de vorbă!

(Intră un al treilea slujitor.)

AL TREILEA SLUJITOR: Cine e ăsta?

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Un om ciudat cum n-am mai văzut. Nu pot să-l scot din casă. Te rog, cheamă-l pe stăpîn.

AL TREILEA SLUJITOR: Ce cauți aici, omule? Ia-ți, te rog, tălpășița!

CORIOLAN: Lasă-mă aici, doar nu-ți mînjesc vatra.

AL TREILEA SLUJITOR: Dar cine ești?

CORIOLAN: Sînt de neam mare.
AL TREILEA SLUJITOR: Un neam foarte sărac!
CORIOLAN: Așa e.
AL TREILEA SLUJITOR: Te rog, neamule, caută-ți altă casă. Nu-i loc pentru tine aici. Hai, du-te.
CORIOLAN: Fă-ți meseria, ladă de gunoi.

(Îi dă brînci.)

AL TREILEA SLUJITOR: Ce, nu vrei? Spune-i stăpînului, te rog, ce oaspete ciudat i-a sosit.
AL DOILEA SLUJITOR: Mă duc.

(Iese.)

AL TREILEA SLUJITOR: Unde locuiești?
CORIOLAN: Sub firmament.
AL TREILEA SLUJITOR: Sub firmament?
CORIOLAN: Da.
AL TREILEA SLUJITOR: Unde e asta?
CORIOLAN: În orașul uliilor și al corbilor[58].
AL TREILEA SLUJITOR: În orașul uliilor și al corbilor? Ce dobitoc! Atunci, locuiești și la pupeze?
CORIOLAN: Nu, că nu slujesc pe stăpînul tău.
AL TREILEA SLUJITOR: Ce face? De ce te legi de stăpînul meu?
CORIOLAN: E lucru mai cinstit decît să mă leg de stăpînă-ta. Îți merge gura, nu glumă. Mai bine ia-ți tava și du-te! Marș!

(Îl împinge afară. Intră Aufidius.)

AUFIDIUS: Unde e omul?
AL TREILEA SLUJITOR: Aici, doamne. Ar fi trebuit să-l lovesc ca pe un cîine, dar îi supăram pe domnii dinăuntru.
AUFIDIUS: De unde vii? Ce vrei? Cum te cheamă? De ce nu răspunzi? Spune, omule, cum te cheamă?
CORIOLAN *(desfăcîndu-și gluga)*:
Păi, Tullus, dacă nu mă recunoști
Privindu-mă în față, să-ți spun eu
Ce nume port.

(Slujitorii ies.)

AUFIDIUS: Adică?
CORIOLAN: E un nume
Ce supără urechea unui volsc
Iar pe a ta o zgîrie cumplit.
AUFIDIUS: Cum te numești? Arăți ca un milog,
Dar fața ta e-n adevăr domnească.

Corabia dacă ți s-a dus la fund,
Îmi pare că tu însuți mai plutești.
Cum ți se zice?

CORIOLAN: Fruntea ți-o încruntă.
Mă recunoști acum?

AUFIDIUS: Nu. Cum te cheamă?

CORIOLAN: Mă cheamă Caius Marcius; sînt acel
Ce te-a rănit pe tine și pe-ai tăi,
Ducînd pieirea printre voi. Mi-e martor
Alt nume ce îl port: Coriolanus.
Războiul greu, primejdiile mari
Și sîngele ce l-am vărsat de dragul
Nerecunoscătoarei mele patrii,
Sînt toate răsplătite prin poreclă,
Chezaș și vestitor al urii tale.
Doar numele acesta mi-a rămas.
De celelalte s-a-ngrijit cruzimea
Și pizma plebii — nobilii, mișei,
I-au dat frîu liber și-au îngăduit
Ca votul ei din Roma să m-alunge.
Ce m-a-ndrumat aici este năpasta
Și nicidecum nădejdea c-aș putea
Să scap cu viață astfel; dac-ar fi
Doar frica morții, aș fugi întîi
Din calea ta. Nu, ura mă aduce
Și dorul să mă răfuiesc cu plebea!
Dacă mînia încă-ți clocotește
În inimă și dorul răzbunării
Pentru atîtea cîte-ai pătimit
Tu însuți și săracă țara ta,
Atunci adună-te și folosește
Căderea mea ca pe-o unealtă bună.
Doresc să lupt cu țara-mi ghiftuită
De-otravă și să o lovesc turbat
Ca duhurile din infern. Dar dacă
Ești obosit și n-ai mai cuteza
Norocul să-ți sporești, atunci să știi
Că viața îmi ajunge cu prisos
Și urii tale, iată, capul meu
I-l dau în schimb; dar dacă nu îl tai,
Te porți ca un nebun, căci neîncetat
Te-am urmărit cu mult necaz, butoaie

De sînge-am stors din trupul țării tale,
Nu mai trăiesc decît ca să te-nfrunt,
Sau să-ți aduc servicii.

AUFIDIUS:
Marcius,
O, Marcius! Fiecare vorbă-a ta
Mi-a smuls din pieptu-mi cîte-o rădăcină
Din vechiul meu necaz. Și dacă Joe
Din nori, profetizînd, așa mi-ar spune:
„E-adevărată vorba lui", crezare
Mai multă nu i-aș da cum îți dau ție,
Mult-nobil Marcius! O, lasă-mi brațul
Să îți cuprindă trupul tău, în care
De-o sută de-ori se frînse lancea mea,
Frînturile-i înspăimîntînd chiar luna.
Sărut deci nicovala spadei mele
Și gata sînt să mă întrec cu tine
În calde-mbrățișări, cum altădată
Mă întreceam în zel și vitejie.
Mărturisire-ți fac că mi-am iubit
Logodnica și i-am jurat credință.
Dar cînd te văd aici, o, nobil om,
Mai repede îmi bate inima
Decît atunci cînd mi-a intrat în casă
Iubita mea. Ascultă-mă, o, Marte,
Oștire de război stă pregătită,
Și scutul m-am jurat să ți-l zdrobesc,
Iar dacă nu, să-mi las în luptă brațul.
De douăsprezece ori tu m-ai înfrînt,
Și-n fiecare noapte de atunci
Am tot visat că ne luăm la trîntă.
În somnul meu stăteam trîntiți pe jos
Cu coiful smuls, strîngîndu-ne grumazul,
Și-aproape mort ieșeam din vis, o, Marcius!
De n-aș avea cu Roma altă sfadă
Decît c-ai fost proscris, tot aș chema
Sub arme pe copii și pe bătrîni,
Spre-a duce crîncenul război în Roma.
Și-a o-neca cu valu-i uriaș.
Hai, intră-acum cu mine, ți-or întinde
Prietenească mînă senatorii,
Chemați la un ospăț de despărțire —
Pornesc s-atac pămînturile voastre.
Nu Roma însăși.

CORIOLAN: Zei, fiți lăudați!

AUFIDIUS: Voiești să fii, ca domn atotputernic,
Tu însuți purtător al răzbunării?
Atunci primește din puterea mea
O jumătate; singur tu alege
Ce drum vei lua, căci știi mai bine însuți
A' țării tale slăbiciuni sau forță.
Pornește să lovești în poarta Romei,
Sau, dacă vrei, să-i bîntuiești hotarul,
În spaimă aruncînd-o mai întîi,
În urmă nimicind-o. Intră-acum
Să te înfățișezi acelor care
Vor zice da dorinței tale crunte.
De mii de ori fii deci binevenit,
Prieten azi mai mult decît dușman
Mi-ai fost odată! Deci, întinde-mi mîna!

(Coriolan și Aufidius ies.)

ÎNTÎIUL SLUJITOR *(intrînd împreună cu al doilea)*: Ciudată schimbare!

AL DOILEA SLUJITOR: Mă jur că voiam să-l dau afară în pumni, și totuși simțeam că hainele lui mărturiseau strîmb pentru el.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Și ce braț avea! M-a întors cu două degete ca pe-un titirez!

AL DOILEA SLUJITOR: Cum l-am privit în față, cum mi-am dat seama că e ceva deosebit în el. Are o figură... nu știu cum s-o numesc.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Are, adevărat că are... Să-mi sară mie ochii dacă nu mă gîndeam că e în el ceva mai mult decît puteam eu să-mi închipui.

AL DOILEA SLUJITOR: Și eu mă gîndeam așa, iubitule! Mi s-a părut cel mai falnic bărbat din lume.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Așa cred și eu. Cu toate astea, cunoști pe un războinic mai bun ca el.

AL DOILEA SLUJITOR: Cine? Domnul nostru?

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Bineînțeles.

AL DOILEA SLUJITOR: Domnul cîntărește cît șase din ăilalți.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Nu tocmai; totuși cred că e un războinic mai bun.

AL DOILEA SLUJITOR: Dragul meu, e greu să-ți dai o părere în privința asta, oricum, pentru apărarea unui oraș, generalul nostru n-are pereche.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Da, dar și pentru atac.

(Apare al treilea slujitor.)

AL TREILEA SLUJITOR: Băieți, vă aduc noutăți; auziți, neciopliților, noutăți!

CEILALȚI DOI: Noutăți? Ce noutăți? Hai, spune!

AL TREILEA SLUJITOR: Aș da orice pe lume să nu fiu roman. Mai bine aș fi condamnat la moarte.

CEILALȚI: Cum? Ce?

AL TREILEA SLUJITOR: A sosit omul care-l jumulește mereu pe generalul nostru. Caius Marcius e aici.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: De ce zici că-l jumulește pe generalul nostru?

AL TREILEA SLUJITOR: N-am zis tocmai că-l jumulește; dar e în stare să-i țină piept.

AL DOILEA SLUJITOR: Hai vino, sîntem prieteni și camarazi! I s-a părut totdeauna că e mai puternic decît el; am auzit asta chiar din gura lui.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Va să zică e mai puternic decît el. La Corioli l-a împuns și l-a scuturat ca pe-un cotlet.

AL DOILEA SLUJITOR: Și dacă ar fi avut pofte de canibal, l-ar fi fript și l-ar fi mîncat.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Și alte noutăți nu mai știi?

AL TREILEA SLUJITOR: Știu că fac atîta larmă în jurul lui, ca și cum ar fi vorba de fiul și moștenitorul lui Marte. L-au pus în capul mesei, și senatorii își scot pălăria[59] în fața lui cînd îl întreabă ceva. Și generalul se poartă cu el ca și cum i-ar fi o iubită, îi atinge mîna cu evlavie și își învîrtește ochii în cap cînd îi vorbește. Dar miezul noutăților mele este că generalul nostru a scăzut pe jumătate, fiindcă a doua jumătate este celălalt, cu voia și rugămintea întregii mese. Zice că vrea să ia de urechi și să-l arunce cît colo pe portarul Romei, să distrugă totul și să-și taie drum.

AL DOILEA SLUJITOR: Și este un om în stare să facă toate astea mai mult ca oricare altul.

AL TREILEA SLUJITOR: E în stare să facă? Sigur că este în stare! Căci, pricepeți voi, oameni buni? Are tot atîția prieteni cît și dușmani, și acești prieteni — mă înțelegeți voi? — nu îndrăzneau să se arate ca prieteni, atîta timp cît era discreditat.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Discreditat? Cum adică?

AL TREILEA SLUJITOR: Cînd o să-l vadă cu coiful pe cap și iar în putere, o să iasă din ascunzișurile lor ca iepurii după ploaie și o să se ia după el.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Și cînd o să se întîmple asta?

AL TREILEA SLUJITOR: Mîine, astăzi, îndată. O să auziți tobele bătînd astăzi după masă. A mai rămas un singur fel de servit la masă, care trebuie mîncat înainte ca oaspeții să-și șteargă buzele.

AL DOILEA SLUJITOR: Atunci o să ne fie dat să vedem iar o petrecere mare. Pacea nu e bună decît ca să ruginească fierul, să înmulțească croitorii și pe măscăricii de bîlci.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Mie îmi place războiul, fiindcă întrece pacea cum o întrece ziua pe noapte; e vesel, treaz, vorbăreț, aduce mereu lucruri noi; pacea are simțirile tocite, e somnoroasă, are burtă mare, e leneșă, surdă, nesimțitoare și aduce pe lume mai mulți bastarzi decît nimicește războiul cu isprăvile lui.

AL DOILEA SLUJITOR: Așa e. Și dacă poți spune oarecum că războiul e un viol, e tot atît de drept să adaugi că pacea face pe mulți bărbați încornorați.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Și pe oameni să se urască între ei.

AL DOILEA SLUJITOR: Da' de ce? Fiindcă oamenii nu mai au nevoie unul de altul. Votez pentru război. Sper că oamenii or să fie tot atît de ieftini ca și volscii. Dar iacă-i că se scoală de la masă.

TOȚI: Să intrăm! Hai să intrăm.

(Ies.)

SCENA 6

Roma. O piață publică.
Intră Sicinius și Brutus.

SICINIUS:

Nimic nu știm de el și nici nu-l temem,
Sînt blînzi cei ce-l susțin, și este pace
În gloatele turbate altădată.
Pe-amicii lui îi facem să roșească
Orînduirea veche cînd o ținem
În vechile făgașuri. Mult mai bine
Le-ar fi dacă-ar vedea cum criminalii
Gonesc pe străzi, în loc ca meseriașii

Să intre liniștiți în ateliere
Și bucuroși să meargă toți la muncă.

BRUTUS: Trecut-am prin primejdie cu bine.
Văd pe Menenius oare?

(Intră Menenius.)

SICINIUS: Este el,
De cîtva timp cu noi se poartă altfel;
S-a descrețit. Te salutăm, Menenius!

MENENIUS: Și eu pe voi.

SICINIUS: Nu-i nimeni să regrete,
Decît amicii lui, pe Coriolan.
Orașul stă întreg și-o să rămînă,
Oricît el l-ar urî.

MENENIUS: E bine astfel,
Dar ar fi fost mai bine să cedeze.

SICINIUS: Pe unde e? Nu știi nimic?

BRUTUS: Nimic.
Nici mama, nici soția lui nimic
N-au auzit.

(Intră mai mulți cetățeni.)

CETĂȚENII: Să vă păzească cerul.

SICINIUS: Prieteni, bună seara!

BRUTUS: Bună seara!

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
E datoria noastră, în genunchi,
Cu soațe și copii, să implorăm
Pe zei să vă păzească.

SICINIUS: Facă zeii
S-aveți mereu noroc.

BRUTUS: Iubiți vecini,
Fiți sănătoși. O, de v-ar fi iubit
Coriolan precum noi vă iubim!

CETĂȚENII: Fiți binecuvîntați!

TRIBUNII: Mergeți cu bine!

(Cetățenii ies.)

SICINIUS: E-un timp mai bun, mai fericit acesta
Decît atunci cînd alergau pe uliți,
Zbierînd că vor să nimicească totul.

BRUTUS: Era erou în lupte Caius Marcius,
Dar fără de rușine și fudul
Peste măsură.

SICINIUS: Vrînd puterea-ntreagă
S-o aibă numai el.

MENENIUS: Asta nu cred.

SICINIUS: Ba tocmai astfel, și-am fi plîns amar
De-ar fi rămas în consulat.

BRUTUS: Dar zeii
Îndurători l-au alungat la vreme,
Și Roma-i astăzi liberă și tare.

(Intră un edil.)

EDILUL: Tribuni, iată un sclav prins de curînd.
El spune cum că volscii au intrat
Cu trupe-n țară, pustiind sălbatic
Prin fapte de război ogorul nostru.

MENENIUS: E Aufidius, care, auzind
Că Marcius fost-a exilat, și-arată
Iar coarnele, atîta vreme-ascunse
Cît Marcius stătea de pază Romei.

SICINIUS: Ce tot îndrugi de Marcius?

BRUTUS: Biciuiți-l
Pe mincinos. Nu este cu putință,
Că volscii n-au atîta îndrăzneală.

MENENIUS: Nu-i cu putință? Amintirea spune
Că lucru-i cu putință. De trei ori
În timpul vieții mele l-am văzut.
Vorbiți cu sclavul prins mai înainte
De-a-l pedepsi și-l întrebați să spună
De unde a aflat ce-a zis; altminteri
Veți biciui un sol care vă spune
Să luați aminte și să vă feriți
De ce vă temeți.

SICINIUS: Nu vorbi așa,
Eu știu că nu se poate.

BRUTUS: Nu se poate.

(Intră un sol.)

SOLUL: La Capitoliu senatorii toți
Se strîng în grabă.-Ascultă o solie
Ce-i înspăimîntă.

SICINIUS: A adus-o sclavul.

Să-l biciuiți în fața tuturor.
Pălăvrăgeala lui e o poveste.

SOLUL: Nu-i tocmai astfel, preacinstite domn!
E-adevărat ce-a zis sclavul acesta,
Ba chiar mai mult decît a zis.

SICINIUS: Mai mult?

SOLUL: Vorbiră răspicat mai multe guri
(Dar nu știu dacă trebuie să credem)
Că Marcius însoțit de-Aufidius
Pornit-a cu armată către Roma,
Jurînd o răzbunare ce-ar lovi
În toată lumea, de la mic la mare.

SICINIUS: Nu-i de crezut.

BRUTUS: Pesemne e un zvon
Menit a-i face pe cei slabi de înger
Să vrea întoarcerea lui Marcius.

SICINIUS: E mai degrabă asta, după mine.

MENENIUS: Și nu e de crezut, precum nu e
Unirea cu-Aufidius de crezare.
Mai mult e-aceea dintre foc și apă.

(Intră al doilea sol.)

AL DOILEA SOL: Sînteți chemați la Capitoliu grabnic.
În fruntea unei groaznice armate,
Pășesc azi Marcius cu-Aufidius.
Întreg ținutul pustiesc, și drumul
Spre noi prin foc deschid, zdrobind năvalnic
Tot ce mînia lor găsește-n cale.

(Intră Cominius.)

COMINIUS: Frumoasă treabă ați făcut!

MENENIUS: Ce este?

COMINIUS: V-ați dat în pradă fetele la bestii,
Pe creștete vă curge plumb topit
Din coperișuri. Bietele neveste
Sînt necinstite chiar în fața voastră.

MENENIUS: Dar ce se-ntîmplă? Vai, ce se întîmplă?

COMINIUS: Sfințite temple ard din temelii,
Și drepturile voastre, alungate,
În gaură de șoarece se-ascund.

MENENIUS: Vorbește! Hai! Mă tem că ați făcut
Ispravă strașnică. Mai spune încă!
Ah, dacă volscii-l au acum pe Marcius...

COMINIUS: E zeul lor. Iar ei i se supun
De parcă n-ar fi fost creat de fire
Ci de-o putere mai presus de ea,
Zidind oameni mai vrednici. Îl urmează
Asupră-ne, toți volscii, fără teamă,
Precum băieții cari vînează fluturi
Sau măcelarii ce omoară muște.

MENENIUS: Ați săvîrșit mare ispravă — voi
Și meșterii cu șorț, cînd ați cerut
Să spună pentru cine sînt toți cei
A' căror guri duhneau a usturoi[60].

COMINIUS: Vor scutura cetatea peste voi.

MENENIUS: Așa cum Hercule a scuturat
Acele mere coapte[61], știți voi... Bravo!

BRUTUS: E-adevărat?

COMINIUS: Da, și-o să-ngălbenești
Nainte de-a putea tăgădui.
În toate regiunile-s răscoale
Și oamenii își rîd de nătărăii
Ce mai cutează să se-mpotrivească
Și mor prostește. Cine să-l acuze
Pe Marcius? Dușmanii lui și-ai voștri
Găsesc anume lucruri bune-ntr-însul.

MENENIUS: Sîntem pierduți, dacă bărbatul nobil
N-o arăta-ndurare.

COMINIUS: Cin' să-l roage?
Tribunii, de rușine, n-au s-o facă.
Iar plebea milă de la el afla-va
Ca lupul la ciobani. Amicii lui
Dacă-i vor spune: „Cruță Roma", Marcius
Se va întărîta ca-n fața celor
Ce ura-i meritară ca dușmani.

MENENIUS: Așa-i! Chiar dacă mi-ar aprinde casa,
Nu mi-ar veni deloc ușor să-i spun:
„Îndură-te!" Frumos v-ați descurcat,
Frumos, voi și meșteșugarii voștri!

COMINIUS: În Roma ați adus o frămîntare
Ce n-o mai poate stăvili nimic[62].

TRIBUNII: Nu am adus-o noi.

MENENIUS: Atuncea, cine?
A noastră-i vina? L-am iubit, firește,
Dar, ca și lașii nobili, n-am știut

Să stăm în contra gloatei urlătoare,
Ce din oraș l-a izgonit.

COMINIUS: Mă tem
Că alte urlete-l vor readuce.
Aufidius, al doilea viteaz,
I-așteaptă ordinele. Deznădejdea
E singura politică, putere
Și apărare la-ndemîna Romei.

(Intră un grup de cetățeni.)

MENENIUS: Veni și gloata. Aufidius
Ziceai că-l însoțește. Voi sînteți
Acei ce aerul l-ați otrăvit
Cînd, șepcile murdare azvîrlind,
Strigați din răsputeri: „Coriolan
Să fie surghiunit". Dar iată-l, vine,
Și fiecare fir de păr al lui
Va fi bici pentru voi. Atîtea șepci,
Atîtea capete de proști tăiate,
Ca plată pentru votul ce i-ați dat!
Dar ce e de făcut? Dacă ne arde
Pe toți de-a valma, bine-o să ne facă.

CETĂȚENII: Am auzit știri proaste.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:
Cînd spuneam
„Să fie surghiunit", totdeodată
Ziceam în gînd: „Păcat că-l surghiunim!"

AL DOILEA CETĂȚEAN: Așa și eu.

AL TREILEA CETĂȚEAN: Și eu; și, ca să spun adevărul, mulți dintre noi am făcut la fel. Dar ceea ce am făcut, am făcut pentru binele tuturor; și cu toate că ne-am pronunțat de bunăvoie pentru surghiunirea lui, lucrul s-a întîmplat fără voia noastră.

COMINIUS: Frumos v-ați mai purtat, proprietari
De voturi!

MENENIUS: Treabă minunată! Mergem
La Capitoliu?

COMINIUS: Unde-n altă parte?

(Cominius și Menenius ies.)

SICINIUS: Curaj! Acei ce sînt de partea lui
De-abia așteaptă să se-adeverească
Ceea ce, vorba vine,-i îngrozește.
Plecați, făr-a trăda vreun semn de frică.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Zeii să ne aibă-n pază. Hai, prieteni, să mergem acasă. Totdeauna am spus: „Rău am făcut cînd l-am surghiunit!"
AL DOILEA CETĂȚEAN: Toți am spus la fel. Hai, să mergem acasă.

(Cetățenii ies.)

BRUTUS: Schimbările nu-mi plac de loc.
SICINIUS: Nici mie.
BRUTUS: O jumătate din averea mea
Aș da să știu solia mincinoasă.
Să mergem, dar, la Capitoliu.
SICINIUS: Haidem.

(Ies.)

SCENA 7

O tabără în apropiere de Roma.
Intră Aufidius cu un căpitan.

AUFIDIUS: Se-ndeasă toți mereu pe lîngă Marcius?
CĂPITANUL: Nu știu ce vrajă e în firea lui:
Soldații numai despre el vorbesc
Și numele-i răsună ca o rugă
La începutul și sfîrșitul mesei.
Ai tăi chiar slava ți-o umbresc acum.
AUFIDIUS: Nu aș putea să schimb nimic decît
Slăbind puterea noastră. Mai trufaș
Decît mă așteptam mi se arată
Chiar în purtarea lui față de mine.
Fiind așa, rămîne pururi el
Și trebuie iertat ce nu se poate
Aduce pe o cale mai cuminte.
CĂPITANUL: Aș fi dorit, stăpîne, pentru tine
Sau faima ta să n-o împarți cu el,
Păstrînd puterea tu, sau dacă lucrul
Nu-i cu putință, să i-o lași întreagă.
AUFIDIUS: Știu bine ce gîndești, dar te asigur
Că dacă-acum ne-am socoti, mirare
Ar arăta că-l învinovățesc.
E-ncredințat și tot poporul crede
Că e cinstit în tot ce întreprinde
Și că pe volsci îi duce către bine,

Că luptă ca balaurul și-nvinge
Doar cînd ridică spada. Nu se știe:
Cerbicea lui s-ar frînge, sau a mea,
Dac-am porni acum să ne sfădim.

CĂPITANUL: Crezi chiar că va putea supune Roma?

AUFIDIUS: Orașele i s-au predat pe rînd
Fără să lupte. Nobilimea Romei
E devotată lui. Toți senatorii
Și patricienii toți îi sînt amici.
Tribunii nu știu să se războiască,
Și plebea-l va chema curînd napoi,
Așa cum s-a grăbit să-l izgonească.
E pentru Roma precum pentru pești
E vulturul pescar[63] ce-i prinde-ndată
Fiindu-le, din naștere, stăpîn.
Slujindu-și nobil țara la-nceput,
S-a poticnit sub greutatea slavei.
De vină poate i-e trufia (pata
Nedespărțită de norocul lui),
Sau poate mintea nu i-a fost de-ajuns
Pentru-a struni ce ține de-ntîmplare,
Sau poate că natura l-a făcut
Dintr-o bucată; doar atît e sigur:
Că stînd sub coif în lupte sau pe perne[64]
În sfat, trăind în pace sau război,
Mereu a fost același om prea aspru.
Destul că omu-acesta, unul singur,
Mereu trezit-a spaimă-n jurul lui,
Că-a fost urît de toți și izgonit.
De are merite, el le sugrumă
Prin laudă. Orice virtute-a noastră
Trăiește doar prin judecata vremii;
Puterea, vrednică de prețuire,
Își sapă singură mormîntul cînd
Exaltă de pe tron ce-a făptuit.
Un cui îl scoate pe-altul, o văpaie
E înghițită de o alta, dreptul
E-nlocuit de-alt drept. Puterea cade
Lovită de putere. Dar, să mergem!
O, Caius, dacă Roma-ți cade-n mînă,
Sărac vei fi, voința-mi ți-e stăpînă.

(Ies.)

ACTUL V

SCENA 1

Roma, o piață publică.
Intră Menenius, Cominius, Sicinius, Brutus și alții.

MENENIUS: Nu vreau să merg la el. Ați auzit
Ce-a spus acelui ce i-a fost odată
Supremul comandant. Și mie însumi
El „tată" îmi zicea. Dar ce-are-a face?
Duceți-vă la el voi, toți aceia
Ce-l izgonirăți, și îngenuncheați
În fața lui, cerîndu-i îndurare.
Nu! Dacă de Cominius însuși n-a vrut
S-audă, stau acasă.

COMINIUS: Se făcea
Că nu mă mai cunoaște.

MENENIUS: Auzit-ați?

COMINIUS: O dată numai zisu-mi-a pe nume.
I-am amintit atunci c-am fost prieteni,
De sîngele vărsat alături, însă
El nu mai vrea a fi Coriolan
Și nici un nume nu voia să poarte.
Zicea că-i un nimic, un nenumit,
Pînă în clipa cînd și-o făuri
Un nume în incendiul Romei.

MENENIUS: Cum?
Așa a zis? Atunci, tribuni, să știți
Că ați făcut o treabă de ispravă,
În flăcări Roma noastră azvîrlind
Și ieftinind apoi cărbunii-n piață...

COMINIUS: I-am arătat iertarea că-i regească
Atunci cînd nu e de-așteptat. Dar el

Mi-a spus că n-are nici un rost ca statul
Să ceară îndurare unui om
Care-a primit pedeapsă de la dînsul.

MENENIUS: Avea dreptate. Ce putea să spună?

COMINIUS: Am stăruit apoi să-și facă milă
De foștii lui prieteni, dar mi-a spus
Că nu îi poate-alege din grămada
De paie și neghină și c-ar fi
Curată nebunie de-ar lăsa,
Pentru un bob mai bun, neretezată
Urîta buruiană veninoasă.

MENENIUS: Pentru un bob mai bun? Astfel de boabe
Sînt eu și e soția lui și mama,
Copilul lui, apoi ăst nobil domn...
Neghina, veninoasa buruiană,
Voi sînteți; pentru voi vom arde-n flăcări.

SICINIUS: Fii cel puțin mai blînd, dacă nu vrei
S-ajuți în clipa asta, cel puțin
Nu ne batjocori-n nenorocire.
De-ai spune un cuvînt, mai mult ar fi
Pentru salvarea țării decît toată
Armata strînsă-n grabă să oprească
Pe-acel pornit contra cetății lui.

MENENIUS: Nu mă amestec.

SICINIUS: Mergi la el, te rog.

MENENIUS: La ce bun?

BRUTUS: Să-ncercăm ce poate face
Iubirea ce i-o porți lui Marcius
Pentru-a salva cetatea.

MENENIUS: Dar să zicem
Că Marcius mă trimite-acasă fără
A m-asculta, ca pe Cominius.
Urmarea? Încă un prieten bun
Crud încercat, cu inima lui frîntă.
Și-atunci?

SICINIUS: Atuncea Roma cel puțin
Va ști recunoștința să-ți arate
Așa cum ai slujit-o.

MENENIUS: O să-ncerc —
Te pomenești că mă va asculta.
Dar limba mi se leagă cînd gîndesc
La ce-a pățit Cominius, și curajul
Îmi scade. Poate însă ceasul n-a fost

Prielnic înaintea mesei, cînd
Stomacu-i gol, și sîngele e rece,
Cînd nu știm nici să dăm, nici să iertăm.
Dar cînd prin vine sîngele pulsează,
De vin și de mîncare încălzit,
Se moaie inima, nu-i ca în post.
De-aceea o s-aștept pînă ia masa,
Și doar pe urmă o să-l rog.

BRUTUS: Îmi pare
Că drumu-i bun s-ajungi la țintă.

MENENIUS: Bine,
Voi încerca. Fie ce-o fi. Curînd
Voi ști de-am izbutit.

(Iese.)

COMINIUS: N-o să-l asculte.

SICINIUS: Așa crezi?

COMINIUS: Stă pe aur[65], și privirea-i
E-nvăpăiată ca și cum ar vrea
S-aprindă Roma îndreptînd-o-ncoace.
Mînia-i ține-n hățuri îndurarea.
Cînd am îngenuncheat șopti încet:
„Ridică-te", și semn făcu cu mîna
Să mă îndepărtez. Adăugă
Că îmi va scrie ce dorește-a face,
Dar jurămîntul nu poate să-și calce.
Gîndesc că singura nădejde este
Ca nobila lui mamă și nevasta
Să-i ceară îndurare, după cum
Am auzit că gata sînt să facă.
De-aceea, să pornim spre ele grabnic,
Spre-a le-ndemna să nu mai întîrzie.

(Ies.)

SCENA 2

Tabără a volscilor în fața Romei.
Două santinele volsce. Apare Menenius.

ÎNTÎIA SANTINELĂ: Stai! Cine e?

A DOUA SANTINELĂ: Oprește-te!-Napoi!

MENENIUS: Prea-bine! Vorba-i bărbătească. Însă
Sînt sol și-l caut pe Coriolanus.

ÎNTÎIA SANTINELĂ:
De unde vii?

MENENIUS: Vin de la Roma.

ÎNTÎIA SANTINELĂ: Atunci,
Fă cale-ntoarsă. Generalul nostru
De Roma nu mai vrea s-audă.

A DOUA SANTINELĂ: Numai
Cînd Roma va fi-n flăcări veți putea
Vorbi cu el.

MENENIUS: Iubiții mei prieteni,
De-ați auzit pe generalul vostru
De Roma povestind și de amicii
Ce-i are-acolo, sînt încredințat
Că recunoașteți numele ce-l port.
Eu sînt Menenius.

ÎNTÎIA SANTINELĂ:
Poate! Înapoi!
Oricît de mare-ai fi, nu poți să treci.

MENENIUS: Băiete,-ascultă, generalul vostru
Îmi este devotat, căci eu am fost
Analele isprăvilor lui mari,
În care omenirea-a cunoscut
Întreaga-i faimă, fără-asemănare,
Măiestru zugrăvită, doar cîtva
Umflată. Totdeauna mi-a plăcut
Să-i laud pe prieteni, și cum dînsul
Îmi este cel mai drag, am căutat
Să nu știrbesc din adevăr, ba chiar,
Asemeni unei bile ce aleargă
Pe un pămînt anume înclinat,
Am mai trecut și dincolo de țintă
Și-am lăudat prea mult. Vezi, așadar,
Că trebuie să trec.

ÎNTÎIA SANTINELĂ: Păi, domnule, dacă ai spus atîtea minciuni pentru el cîte vorbe risipești acum pentru dumneata, află că nu poți trece. Nu, chiar dacă minciuna ar fi o virtute cum este neprihănirea. Deci, înapoi!

MENENIUS: Flăcăule, te rog! Gîndește-te că sînt Menenius și că am fost totdeauna de partea generalului tău.

A DOUA SANTINELĂ: Chiar dacă ai fost mincinosul lui (și după cum zici, ai fost așa ceva), află că am fost pus aici pentru a rosti adevărul, și de aceea trebuie să-ți spun: Nu poți trece. Deci, înapoi!

MENENIUS: Ia zi: a fost la masă? Căci aș dori să vorbesc cu el după ce a prînzit!

ÎNTÎIA SANTINELĂ: Ești roman, nu?

MENENIUS: Sînt ce este generalul tău.

ÎNTÎIA SANTINELĂ: Atunci, trebuie să urăști Roma, ca el. Voi, care ați dat afară pe poartă pe apărătorul cel mai de seamă al porților voastre, voi, care printr-o răscoală neroadă ați dat scutul vostru în mîinile dușmanilor, cum credeți că o să puteți scăpa de răzbunare prin văicăreală de babe, prin împreunarea fecioreascăa mîinilor fetelor voastre sau prin mijlocirea bolnavă de podagră a unui ramolit slab de minte, cum pari a fi dumneata? Cum poți crede că focul care în curînd o să vă aprindă orașul poate fi stins cu o suflare atît de slabă? Nu, greșești. De aceea: înapoi la Roma, și pregătește-te pentru spînzurătoare. Sînteți osîndiți fără milă și cruțare; așa ne-a jurat generalul.

MENENIUS: Băiete, dacă generalul ar ști că sînt aici, s-ar purta cu respect față de mine.

ÎNTÎIA SANTINELĂ: Pleacă de-aici, comandantul meu nu te cunoaște.

MENENIUS: Vorbesc de general.

ÎNTÎIA SANTINELĂ: Generalul n-are habar de dumneata. Înapoi, am zis; șterge-o, că altfel îți scot ultimul strop de sînge. Înapoi! Nu duce lucrurile prea departe! Înapoi!

MENENIUS: Dar, omule, ascultă...

(Intră Coriolan și Aufidius.)

CORIOLAN: Ce se întîmplă?

MENENIUS: O să vezi acum, camarade, că mă bucur de toată considerația și că un papă-lapte ca tine nu mă poate îndepărta de fiul meu Coriolan. Din felul cum o să-mi vorbească o să pricepi că ești copt pentru spînzurătoare sau chiar pentru o altfel de moarte, mai lungă și mai groaznică. Ia aminte bine și leșină la gîndul ce te așteaptă. *(Către Coriolan.)* Fie ca slăviții zei să se adune în fiecare ceas la sfat pentru fericirea ta și să nu te iubească mai puțin ca pe părintele tău Menenius! O, fiule, fiule, ne ameninți cu foc! Iată apa care o să-l stingă. Greu m-au urnit ca să vin la tine; dar fiindcă nimeni nu putea

să te miște cum trebuie, am fost suflat cu suspine dincolo de porți, și acum te conjur: iartă Roma și pe compatrioții tăi care se roagă cu umilință! Fie ca zeii milostivi să potolească mînia ta și numai drojdia ei să cadă pe caraghiosul ăsta, care, ca un încăpățînat ce este, voia să mă oprească să ajung la tine.

CORIOLAN: Pleacă!

MENENIUS: Să plec?

CORIOLAN:
Femeie, mamă, prunc, nu mai cunosc.
Slujesc acum altora. Numai volscii
Au dreptul de-a cruța, iar răzbunarea
E singura mea țintă. Mai degrabă
Voi da uitării orice legături
Decît prin îndurare să arăt
Ce strînse-au fost. Mai ferecate-mi sînt
Urechile la orice rugăminți
Ca poarta Romei care stă în calea
Oștirii mele. Cum însă cîndva
Te prețuiam, ține scrisoarea asta —

(Îi dă o hîrtie).

Am scris-o pentru tine și voiam
Să ți-o trimit. Menenius, destul. —
Aufidius, la Roma cel mai mult
Pe dînsul l-am iubit; dar astăzi, iată...

AUFIDIUS:
Nu te dezminți.

(Coriolan și Aufidius ies.)

ÎNTÎIA SANTINELĂ: Ziceai, domnule, că te cheamă Menenius.

A DOUA SANTINELĂ: Ai văzut ce descîntec e numele dumitale? Știi pe unde s-o iei ca să ajungi acasă?

ÎNTÎIA SANTINELĂ: Ai auzit cum ni s-a frecat ridichea fiindcă nu te-am lăsat să treci?

A DOUA SANTINELĂ: Și de ce credeai că trebuie să leșin?

MENENIUS: Ce-mi pasă de lume sau de generalul vostru? Nici nu mă uit la niște fleacuri ca voi. Cine s-a hotărît să-și ridice viața nu se mai teme de nimic. Liber e generalul vostru să facă ce e mai groaznic! Cît despre voi, rămîneți mereu cum sînteți, și josnicia voastră crească-vă cu anii. Vă spun, cum mi s-a spus: În lături!

ÎNTÎIA SANTINELĂ: Un om nobil, n-am ce zice!

A DOUA SANTINELĂ: Omul cel mai nobil e generalul nostru, o stîncă, un stejar care înfruntă furtunile.

(Ies.)

SCENA 3

Cortul lui Coriolan.
Intră Coriolan, Aufidius și alții.

CORIOLAN: Pornim spre Roma mîine-n zori de zi.
Tovarăș în războiu-acesta, spune
Senatului tău volsc că m-am purtat
Cinstit.

AUFIDIUS: Pătruns de țelul luptei noastre,
Nu ți-ai plecat urechea la văitatul
Celor din Roma și n-ai consimțit
În șoaptă să vorbești cu vechi prieteni
Ce-n tine-atît nădăjduiau.

CORIOLAN: Bătrînul
Pe care, cu mîhnire, l-am trimis
La Roma îndărăt, mă îndrăgea
Ca pe un fiu; vedea un zeu în mine.
A fost speranța ultimă a Romei.
Deși cu vorbe reci, de dragul lui
Am repetat condițiile noastre
Pe care nu le-au primit și cred că iar
Le vor respinge: n-am schimbat nimic,
Dar dînsul a plecat senin, convins
Că va putea să facă și mai mult.
De-aci-nainte, orice încercări
Făcute de Senat sau de prieteni
Nu vor afla la mine ascultare.

(Strigăte înăuntru.)

Ce-i zgomotul acesta? Oare soarta
Mă ispitește sfîntul legămînt
Să-l rup în însăși clipa-n care-l fac?

(Intră Virgilia, Volumnia, ținînd de mînă pe copilul Marcius; Valeria cu suită. Toți în doliu.)

Pășește-n frunte doamna mea, apoi,
Ținînd de mînă pe nepot, ființa
Slăvită cărei viața-i datorez.
În lături, dragoste! Vă destrămați,
A firii necuprinse legături:
Virtute fie doar nestrămutarea!

Ce preț să aibă-n față-mi plecăciunea
Și dulcii ochi de porumbiță, buni
A-i face chiar pe zei sperjuri? Vai mie,
Simt că slăbesc, căci nu-s alcătuit
Din alt pămînt decît toți ceilalți oameni!
Ah, mama mi se pleacă-n față-ntocmai
Ca muntele Olimp înlăcrimat
În fața unui delușor. Băiatul
Mi-aruncă o privire de-ndurare,
Din care-aud natura cum îmi strigă:
„Supune-te!" Dar nu, de-ar fi să treacă
Cu plugul groaznic volscii peste Roma,
Italia întreagă pe sub furci!
Natura, nu, n-o să-mi dicteze legea-i —
Eu de instinct n-ascult ca un gîscan,
Stau ca un om ce s-a creat pe sine
Și nu-și cunoaște înrudiri.

VIRGILIA: Stăpîne,
Iubite soț!

CORIOLAN: Nu mai sînt omul vechi
Din Roma.

VIRGILIA: Doar mîhnirea cunoscută
Ce ne-a schimbat pe toți te face-acum
Să cugeți astfel.

CORIOLAN: Ca actorul prost,
Nu-mi mai știu rolul și-am ieșit din text
Cum nu se-ngăduie. Iubita mea,
Te rog să-mi ierți cruzimea, dar nu-mi cere
Să iert cetatea! Ah, o sărutare
La fel de lungă ca surghiunul, dulce
Ca răzbunarea! Pe Iunona[66] jur,
Pe mult-geloasa, că sărutul tău
L-am luat cu mine și că l-am păstrat
Pe buzele fecioare. Zei, ce-am spus?
Ce vorbe fără șir? Pe mama mea,
Pe cea mai nobilă din lume, cum
Putut-am pîn-acum să n-o salut?
Genunchi al meu, înfige-te-n pămînt,
Și datoria ta o sapă-acolo
Mai mult ca orice fiu.

(Îngenunchează.)

VOLUMNIA: Ridică-te
Şi binecuvîntat să fii că-n piatră,
Şi nu pe pernă moale îngenunchi,
Spre a te adora cum nu se cade
Părinţii să adore pe copii.

(Îngenunchează.)

CORIOLAN: Ce-i asta? Cum? Cazi în genunchi în faţa
Copilului rebel? Atunci, şi pietre
Uitate pe un ţărm pot către lună
Să zboare; răsculate vînturi pot
Să biciuiască soarele cu cedri
Şi joc copilăros să facă din
Ce pare din vecii cu neputinţă.

VOLUMNIA: Războinice al meu, vei fi supus.

(O arată pe Valeria.)

Cunoşti pe-această doamnă?

CORIOLAN: O cunosc:
Cinstita soră a lui Publicola.[67]
E luna Romei, castă precum e
Cristalul cel de gheaţă, desenat
De mîna iernii pe altarul Dianei.
Salut, Valeria!

VOLUMNIA *(arătînd pe micul Marcius)*:
Şi-acesta e
Mlădiţa ta, pe care ani de-acum,
Crescînd puterile din el, vor face
Să semene cu tine.

CORIOLAN: Facă Marte,
Cu ajutor de la slăvitul Joe,
Ca sufletu-ţi să urce spre nobleţe
Şi, oţelindu-te, să fii de-a pururi
De josnicie neatins, ca farul
Pe-o mare furtunoasă, şi să-ţi rîzi
De vînturi răsculate, meterez
Pentru acei ce cată către tine.

VOLUMNIA: Cazi în genunchi, copile!

CORIOLAN: Fiul meu!

VOLUMNIA: Cu doamna ta-mpreună şi cu mine,
Venim în faţa ta cu rugăciuni.

CORIOLAN: Tăcere, rogu-te! Și cumpănește
Ce ai de spus nainte de-a vorbi.
Gîndește-te că dacă-ți spun în față
Cuvîntu-mi aspru de împotrivire,
Nu pentru voi anume îl rostesc.
Nu-mi cere să destram armata, nici
Să mă tocmesc cu meseriașii Romei.
Nu-mi spune că mă port neomenește
Și cu răceala judecății tale
Nu încerca să-mi potolești mînia.

VOLUMNIA: Destul! Destul! Ne-ai prevenit de-ajuns
Că n-ai să te-mbunezi, iar noi nu cerem
Decît ce ai respins. Voi spune, totuși,
Dorința noastră; dacă o respingi,
De-ocară fie doar asprimea ta.
Ascultă deci!

CORIOLAN: Ascultă, Aufidius,
Și voi, dragi volsci. Nu vreau cu Roma-n taină
Să stau de vorbă. Zi acum ce vrei!

VOLUMNIA: Chiar dacă aș tăcea, veșmîntu-acesta
Și fața palidă destul ar spune
De viața ce-am trăit de cînd surghiunul
Te-a răzlețit de noi. Gîndește singur,
Nenorocite, bietele de noi,
Cum ne apropiem de tine! Fata ta,
Ce-ar trebui să ne inunde ochii
Cu lacrimile bucuriei, pieptul
Cu desfătare, astăzi ne-ncovoaie
De chin, de spaimă, de cutremurare,
Cînd mamă, și soție, și copil
Văd fiul, soțul, tatăl cum aduc
Pustiu-n sînul țării. Vai, vai nouă!
Pe noi ne-atinge mai cumplit mînia-ți,
Căci ne oprești să înălțăm rugare
La zei, cum este fiecărui dat
Spre mîngîierea lui, doar nouă nu.
Pentru salvarea țării vom putea
Să ne rugăm, precum ni-e datoria?
Putem să ne rugăm pentru izbînda-ți,
Cum e de-asemeni datoria noastră?
Iubita doică, țara noastră, piere,
Sau pieri tu însuți, tu, nădejdea țării.
Oricare-ar fi dorința împlinită,

Dezastrul ne doboară deopotrivă.
Străin[68] şi răsculat, te vor purta
În lanţuri ferecat pe străzi, în Roma,
Sau în triumf intra-vei, prin ruine
Purtînd cununa, fiindcă ai vărsat
Al fiului şi al soţiei sînge.
Dar eu n-am să aştept sfîrşitul luptei
Şi nici destinul meu. Dacă nu pot
Să te înduplec îndreptîndu-ţi braţul
Spre-ajutorarea ambelor popoare,
Atuncea află: mai-nainte ţara
De-a prăbuşi, piciorul tău călca-va
Pe trupul mamei, care-ţi dete viaţă.

VIRGILIA: Şi pe al meu, ce-ţi dete fiu-acesta,
Prin care numele-ţi va înflori.

MICUL MARCIUS: Pe mine n-o să calce. Voi fugi,
Şi cînd voi creşte, voi lupta cu el.

CORIOLAN: Cel ce nu vrea s-ajungă simţitor
Cum sînt femeile, să nu mai vadă
Chip de femeie sau copil. Ajunge,
Am stat prea mult.

(Se scoală.)

VOLUMNIA: Nu ne lăsa aşa!
De te-am ruga să cruţi cetatea Romei,
Zdrobind pe volscii căror le slujeşti,
Atuncea ne-ai putea învinui
Că vrem să-ntunecăm onoarea ta.
Noi însă-am stăruit doar să împaci
Popoarele aflate-n luptă. Volscii
Vor spune-odată: „I-am iertat". Romanii
Vor întări: „Primit-am îndurarea".
Şi fiecare dintre ei ştiind
Şi fapta ta, şi preţul ei, striga-va:
„În veci să fie binecuvîntat
Acel ce-aduse pacea între noi!"
O, fiule, tu ştii că nestatornic
În lupte e norocul: sigur numai
E doar că, Roma dacă e învinsă,
Răsplată fi-va-ţi numele, pe care
Acei ce vor veni îl vor rosti

Cu blésteme în gură. Cronicarul
Va scrie astfel: „Nobilul bărbat
Prin ultima lui faptă-a nimicit
Tot ce-a-mplinit nainte. De aceea,
Spurcat să-i fie numele în veci!"
Vorbește, fiul meu! Spuneai că slava
Cea mai aleasă este-n năzuința
De-a-i imita pe zei în dărnicie:
Ei zguduie cu tunete înaltul,
Dar fulgerul, asemeni unei pene,
Despică numai cîte un stejar.
Nu spui nimic? Gîndești că se cuvine
Ca omul nobil pururi să rîvnească
Doar răzbunarea? Fiica mea, vorbește.
La lacrimile tale nu se uită.
Vorbește tu, copile, poate astfel,
Cu-a ta rostire nemeșteșugită
Îl vei mișca — eu nu am fost în stare.
Nu-i om pe lume mamei lui asemeni
Să-i fie-ndatorat, dar, iată, dînsul
Mă lasă; totuși, să sporovăiesc
De parc-aș fi-n butuci. Nu i-ai făcut,
Nicicînd, hatîruri mamei tale dragi.
Sărmană cloșcă doar c-un singur pui,
Atunci cînd îți uram noroc în luptă
Sau cînd te-napoiai încununat.
Dar spune că mi-e plîngerea nedreaptă
Și-alungă-mă de-aici, iar dacă este
Făcută cu temei, atunci să știi
Că nobil nu ai fost, și zeii ști-vor
Pedeapsă să-ți trimită, căci uitași
Ce datorează omul maicii lui.
Întoarce fața! În genunchi, femei!
Să-i fie spre rușine-ngenuncherea!
Cînd te numești Coriolan, ai dreptul
Orgoliului; mai mult decît jelirea
Îndreptățit e el la îndurare.
Îngenuncherea vie deci la urmă!
Dar totul s-a sfîrșit. Acum la Roma
Să ne întoarcem, spre-a muri cu toții.
Dar nu, privește! Vezi copilu-acela?
Nu știe ce gîndește, îngenunche
Ca noi, ridică brațele, imploră

Mai cald decît putut-am noi să facem.
Dar vino, să plecăm, căci omu-acesta
A fost adus pe lume de o volscă,
Femeia lui e-n Corioli, fiul
Îi seamănă ca dintr-o întîmplare.
Acum, alungă-ne. Eu am să tac
Pînă cînd arde Roma. Iar atunci
Prea multe vorbe nu voi spune.

CORIOLAN: Mamă, mamă!

(Apucă mîinile mamei. Pauză.)

Ah, ce-ai făcut! Vezi, cerul se deschide
Și zeii cată-n jos, rîzînd de scena
Atît de nefirească. Mamă, mamă!
Ai cîștigat izbînda pentru Roma,
Dar fiului — o, crede, crede, mamă —
Izbînda ta i-aduce-amenințări
Și, poate, moartea. Fie ce va fi!
Aufidius, dacă de azi războiul
Mai mult nu pot să-l port, atunci să facem
Cuviincioasă pace între noi.
Aufidius, de-ai fi fost în locul meu,
Tu n-ai fi ascultat duiosul glas
Al mamei tale?

AUFIDIUS: Sînt adînc mișcat.

CORIOLAN: Te cred. Nici ochii mei nu lăcrămează
La cel dintîi îndemn al îndurării.
Și-acum să-mi spui ce pace vrei să-nchei.
La Roma nu mă-ntorc, ci merg cu tine.
Dar te-aș ruga să-mi fii de ajutor.
O, mamă! O, soție!

AUFIDIUS *(aparte)*:

Bine-mi pare
Că mila și onoarea te dezbină.
În felu-acesta îmi voi reclădi
Trecuta fericire.

(Femeile vor să se îndepărteze.)

CORIOLAN: Stați puțin!
Să bem întîi, apoi să întocmim
Scrisoare către Roma, întărită
Nu doar prin vorbă, ci, precum se cade,
Prin drepte prevederi. Intrăm? Femei,

Voi meritați să vi se-nalțe-un templu[69],
Căci spadele Italiei și cele
Pe care le poartă oștile-aliate
N-ar fi adus această pace dreaptă.

(Ies.)

SCENA 4

Roma. O piață publică.
Intră Menenius și Sicinius.

MENENIUS: Vezi stînca aceea care iese din Capitol? Piatra din capul unghiului?

SICINIUS: Ce e cu piatra aceea?

MENENIUS: Dacă-ar fi cu putință s-o miști cu degetul mic, am avea speranță că femeile romane, mama lui îndeosebi, ar putea obține ceva de la el. Dar, ascultă-mă pe mine, speranță nu-i: sentința a fost rostită, și gîtlejurile noastre își așteaptă călăul.

SICINIUS: Se poate ca un timp atît de scurt să schimbe inima unui om?

MENENIUS: Este o deosebire între omidă și fluture, și totuși fluturele a fost omidă. Acest Marcius s-a făcut din om balaur, i-au crescut aripi, și acum este mai mult decît o ființă tîrîtoare.

SICINIUS: Își iubea mama din adîncul inimii.

MENENIUS: Și pe mine mă iubea. Dar acum își cunoaște mama tot atît de puțin ca pe un armăsar de opt ani. Asprimea privirii lui înăcrește strugurii copți. Cînd pornește, se mișcă întocmai ca un berbec de război, se cutremură pămîntul sub pașii lui. E în stare să găurească zalele cu ochii; vorbește ca un clopot, și cînd zice *hm*, parcă se aude o salvă de tunuri.[70] Înoată în strălucirea lui ca o icoană a lui Alexandru cel Mare[71]. Cînd poruncește ceva, porunca i se împlinește înainte de a o fi spus pînă la capăt. Ca să fie un zeu, îi lipsesc numai veșnicia și cerul în care să troneze.

SICINIUS: Îi lipsește și îndurarea, dacă, bineînțeles, l-ai înfățișat întocmai pînă acum.

MENENIUS: L-am înfățișat așa cum este. Și o să vezi ce fel de iertare o să ne aducă mama lui. Nu-i mai multă îndurare într-însul decît lapte într-un tigru! Lucrul ăsta o să-l simtă bietul nostru oraș. Și pentru toate astea trebuie să-ți mulțumesc ție.

SICINIUS: Zeii să ne păzească!

MENENIUS: Zeii n-au să ne păzească de data asta. Cînd l-am surghiunit nu ne-am gîndit la ei, şi acum, cînd se întoarce ca să ne sucească gîtul, n-au să se gîndească ei la noi.

(Intră un sol.)

SOLUL *(către Sicinius)*:
Voiţi să vă salvaţi? Fugiţi de-aici.
Poporu-a prins pe celălalt tribun
Şi îl tîrăşte-n sus şi-n jos pe străzi.
Toţi jură, dacă nu va fi scăpare,
În chinuri să-l ucidă, cu încetul.

(Intră un al doilea sol.)

SICINIUS: Ce ştiri aduci?

AL DOILEA SOL: Grozave ştiri! Femeile-au învins.
Pe volsci îi scoate Marcius din şanţuri.
N-a răsărit o zi deasupra Romei
Mai veselă de cînd a fost gonit
Tarquinius.

SICINIUS: Prietene, grăieşte,
E-adevărat? E sigur ce ne spui?

AL DOILEA SOL: E tot atît de sigur, după cum
E soarele făcut din foc. Pe unde-aţi stat
Că mai puteţi să vă-ndoiţi? Torentul
Nu trece pe sub arcuri, cum se-ndeasă
Mulţimea pe sub porţi. Dar ascultaţi!

(Se aud trompete, tobe şi strigăte de bucurie.)

Trompete, flaute, cimbale, tobe
Şi strigăte de bucurie fac
Să dănţuiască soarele.

MENENIUS: Ce veste!
Mă duc să-ntîmpin doamnele. Volumnia
Mai preţioasă e ca un oraş
De senatori, patricieni şi consuli
Şi ca o mare de tribuni ca voi.
Cu rugăciuni smerite v-aţi rugat!
Azi dimineaţă n-aş fi dat un ban
Pe zece mii de capete-ale voastre.
Ce veseli sînt!

(Muzică şi strigăte de bucurie.)

SICINIUS: Îți răsplătească zeii
Solia bună! Să primească-apoi
Smerita-mi mulțumire.

AL DOILEA SOL: Toți avem
Temei să mulțumim.

SICINIUS: Cred că-s aproape.

AL DOILEA SOL: Sînt chiar în fața porții.

SICINIUS: Atunci, haidem,
Să împărțim cu dînșii bucuria.

(Intră femeile, însoțite de senatori, patricieni, popor. Străbat scena.)

ÎNTÎIUL SENATOR:
Priviți zeița protectoare-a Romei!
Chemați poporul, lăudați pe zei,
Aprindeți ruguri[72], drumul presărați-l
Cu flori, iar strigătele de triumf
Să-nece huiduielile cu care
L-ați surghiunit. Chemați-l înapoi
Cinstindu-i mama și strigînd cu toții:
„Bine-ați venit, preanobile femei!"

TOȚI: Preanobile femei! Bine-ați venit!

(Trompete și tobe. Toți ies.)

SCENA 5

Antium. O piață publică.
Intră Aufidius cu însoțitori.

AUFIDIUS: Mergeți și spuneți senatorilor
Că sînt aici; le dați această carte
Și invitați-i. După ce-or citi-o,
Să vie-n piață, unde însumi eu
În fața lor și-a-ntregului popor
Voi întări ce stă aicea scris.
Acel ce-i acuzat e în oraș
Și vrea în fața obștii noastre-ntregi
Să se arate, năzuind prin vorbe
Să-și facă vina lui uitată. Mergeți!

(Însoțitorii ies. Apar cîțiva conjurați.)

Bine-ați venit!

ÎNTÎIUL CONJURAT: Cum stăm cu generalul?

AUFIDIUS: Întocmai precum stăm cu-acel ce-otravă
A stors din binefacere, veninul
Fiind pe cale să ucidă mila.

AL DOILEA CONJURAT:
Preanobil domn, de stăruiești cumva
În gîndul ce ne-aduse-aici de față
Și-n ajutorul ce dorești, primejdia
Noi sîntem gata s-o îndepărtăm.

AUFIDIUS: Ce pot să spun? Doar că vom face-ntocmai
Cum vrea poporul.

AL TREILEA CONJURAT: Dar poporul este
Nehotărît, atîta timp cît poate
Între voi doi s-aleagă. Dacă unul
Se prăbușește, celalt dobîndește
Întreaga moștenire.

AUFIDIUS: Știu aceasta.
Și gîndul meu de-a-l nimici își are
O scuză. Eu l-am ridicat; cuvîntul
Mi-am dat pentru credința lui, dar el,
Îndată ce-a fost sus[73], prin lingușiri
Mi-a amăgit prietenii, știind
Cum să se-nalțe iar. Pentru aceasta
S-a umilit și s-a făcut că-și schimbă
Știuta fire aspră și-ndîrjită.

AL TREILEA CONJURAT:
Înaltul rang de consul l-a pierdut
Fiindcă-a socotit că se-njosește!

AUFIDIUS: Aceasta tocmai vreau să spun. Îndată
Ce a venit la vatra mea, grumazul
Și-l puse sub cuțit. Eu l-am primit,
L-am pus pe treapta mea; precum dorit-a,
Loc larg i-am rînduit și l-am lăsat
Armata cea mai bună să-și aleagă,
Ca planul lui să izbutească. Însumi
M-am pus în slujba ăstui plan; onoare
Și glorie l-am ajutat să aibă.
Făcîndu-mi nedreptate, mă simțeam

Plin de mîndrie, pînă cînd, în fine,
Părui un mercenar în slujba lui,
Şi nu stăpîn alăturea de el;
Am fost plătit cu încuviinţări,
Cu mici favoruri, ca şi cum eram
Tocmit în slujba lui[74].

ÎNTÎIUL CONJURAT: E drept, slăvite.
Răbdarea ta oştirea n-a-nţeles-o.
Cînd a ajuns el lîngă poarta Romei
Şi noi la pradă ne gîndeam şi slavă —

AUFIDIUS: De-aceea şi-am să cad asupra lui.
Văzînd cîteva lacrimi femeieşti,
La fel de ieftine cum e minciuna,
El a vîndut şi sîngele şi truda
Cerute de măreaţa noastră faptă.
Să moară, deci, şi-n prăbuşirea lui
Să simt c-am înviat! Dar, ascultaţi!

(Tobe şi trompete. Strigăte de bucurie.)

ÎNTÎIUL CONJURAT:
Cetatea părintească te-a primit
Doar ca pe-un sol, şi nimeni un salut
Nu ţi-a rostit; înapoierea lui
Văzduhul îl sfîşie cu urale.

AL DOILEA CONJURAT:
Sărmani nebuni! Le-a omorît copiii,
Şi dînşii zbiară şi îşi sparg plămînii,
Urîndu-i fericire.

AL TREILEA CONJURAT: De aceea
Pîn' să vorbească dînsul ca să-ntoarcă
De partea lui poporul, fă-l să simtă
Ce grea ţi-e spada. Noi te vom susţine.
Cînd va zăcea fără suflare, poţi
Să lămureşti cum vrei cele-ntîmplate —
Dreptatea lui se va-ngropa cu dînsul.

AUFIDIUS: Tăcere! Senatorii!

(Intră senatorii.)

SENATORII: Bun venit!

AUFIDIUS: Nu-s vrednic de urare. Aţi citit,
Preanobili domni, cu-ntreaga luare-aminte
Scrisoarea mea?

SENATORII: Da, am citit, Aufidius.
ÎNTÎIUL SENATOR:
Adînc mîhniți de cele ce-am aflat.
Pentru greșelile dintîi puteam
Să-i dăm pedepse blînde; dar să-ncheie
Acolo unde trebuia să-nceapă,
Să nu se folosească de izbînzi,
Pe noi să lase-ntreaga cheltuială[75],
Să facă pace cu-un dușman înfrînt —
Acestea nu pot fi nicicum iertate!
AUFIDIUS: Se-apropie; voi ascultați ce spune!

(Intră Coriolan cu trompete și steaguri. Îl însoțesc cetățeni.)

CORIOLAN: Salut, preanobili domni! Mă-ntorc acasă,
Războinic de al vostru, neatins
De-a patriei simțire, cum plecat-am.
Urmînd dorința voastră, mă declar
Mereu supusul vostru. Vreau să știți
Victoriile noastre strălucite:
Pe drumuri sîngeroase am purces
Pînă la poarta Romei. Am adus
Cam la a treia parte din ce-au fost
Corvezile războiului. Făcut-am
O pace pentru Antium glorioasă
Și rușinoasă Romei. Vă aduc
A păcii hotărîre, iscălită
De patricieni și consuli; întărită
Cu al Senatului sigiliu.
AUFIDIUS: Nobili domni,
Vă rog hîrtia s-o citiți și spuneți
Acestui trădător c-a folosit
În chip nedemn puterea ce i-ați dat.
CORIOLAN: Cum? Trădător?[76]
AUFIDIUS: Da, Marcius, trădător.
CORIOLAN: Și Marcius mă numești?
AUFIDIUS: Da, Marcius,
Da, Caius Marcius! Crezi cumva că pot
Să te împodobesc cu acel nume
Ce l-ai furat, zicîndu-ți Coriolan?
Voi, domni și căpetenii-ale cetății,
Călcîndu-și jurămîntul, omu-acesta

A făptuit trădare și-a vîndut
La prețul unor picături sărate
Orașul vostru, Roma, da, al vostru,
Soției lui și mamei. N-a-ntrebat
Consiliul nostru de război și-a rupt
Preasfîntul legămînt, așa cum rupem
O ață de mătase putrezită.
La plînsul doicii lui vărsat-a lacrimi,
Și în jelanii vi s-a dus izbînda,
Încît toți pajii au roșit de ciudă
Și îi vedeai soldații cum se uită
Uimiți în jurul lor.

CORIOLAN: Auzi tu, Marte?

AUFIDIUS: Nu-l invoca pe zeu, biet băiețaș!

CORIOLAN: Ce-ai zis?

AUFIDIUS: Nimic mai mult.

CORIOLAN: Ce mincinos!
Ce mincinos nerușinat! Mi-e pieptul
Mult prea întins pentru cuprinsul lui.
Îmi zici: biet băiețaș? Tu, sclav nemernic!
Vă cer iertare, domnii mei preanobili,
E-ntîia oară că mă văd silit
Să-njur. Voi, domni preaonorați, vă rog
Să pedepsiți pentru minciuna lui
Pe cîinele acesta. Propriu-i cuget
Îl va lovi în față; vînătaia
Ce i-am lăsat pe piele o va duce
Cu el în groapă.

ÎNTÎIUL SENATOR: Domnilor, tăcere!

CORIOLAN: Rupeți-mă-n bucăți, o, volsci! Voi, toți,
Bărbați, copii, înfigeți fierul vostru
În trupul meu. Eu, băiețaș? Fățarnic,
Scîrbavnic cîine! Cronica va scrie
Că-ntocmai ca un vultur repezit
În cuib de porumbei, am îngrozit
Pe volscii toți în Corioli. Singur
Făcut-am lucrul ăsta, băiețaș!

AUFIDIUS: Prea nobili domni, îngădui-veți, oare,
Acestui fanfaron neobrăzat
Să se fălească sub privirea voastră
Cu orbul său noroc ce v-a adus
Atîta umilință?

CONJURAȚII: Moarte lui!

CETĂȚENII *(împreună)*: Sfîșiați-l! Îndată! Mi-a ucis băiatul. Pe fata mea. Pe vărul meu Marcus. Pe tatăl meu.

AL DOILEA SENATOR:
Stați liniștiți! Opriți-vă mînia!
Tăcere! Omu-acesta este nobil,
Și slava i-o cunoaște tot pămîntul.
Să-i judece un tribunal greșeala.
Oprește-te, Aufidius. Și pacea
N-o tulbura!

CORIOLAN: De mi-ar cădea în mînă
Vreo cinci ca el, mai mulți, tot neamul lui,
Să-mi simtă-n luptă spada legiuită![77]

AUFIDIUS: Tîlhar obraznic!

CONJURAȚII: Omorîți-l, haide!

(Aufidius și conjurații îl străpung. Aufidius își pune piciorul pe trupul lui Coriolan.)

SENATORII: Opriți-vă, ce faceți? Stați, stați, stați!

AUFIDIUS: Preanobili domni, vă rog, dați ascultare!

ÎNTÎIUL SENATOR:
O, Tullus!

AL DOILEA SENATOR:
Vai, ai săvîrșit o faptă
Deplînsă de onoarea vitejească.

AL TREILEA SENATOR:
Tu nu-l călca! Stați liniștiți! Băgați
În teacă sabia!

AUFIDIUS: O, domnii mei,
Cunoașteți (dacă lucru-i cu putință
În furia pe care a stîrnit-o)
Primejdia ce vă amenința.
Fiți bucuroși că l-am înlăturat.
Chemați-mă în sfat: voi arăta
Că slujitorul cel mai credincios
În mine ați găsit. Primesc altminteri
Pedeapsa cea mai aspră.

ÎNTÎIUL SENATOR: Luați de-aici
Nensuflețitul corp. Dați-i cinstire
Cum se cuvine unui nobil. Meargă
Cu el la groapă un herald[78] de-al nostru.

AL DOILEA SENATOR:

Nestăpînirea lui îl ușurează
Pe-Aufidius de-o parte-a vinei. Poate-i
Mai bine-așa.

AUFIDIUS:

Mînia mi-a trecut
Și mă cuprinde-acum grea întristare.
Să sune tobele și să-l urmeze
Ostași cu lănci tîrîte[79] Și deși
El a lăsat fără feciori sau soți
Femei nenumărate-n Actium
Iar suferința-i vie încă, fie-i
De-a pururea cinstită amintirea!
Veniți și ajutați!

(Ies, ducînd trupul lui Coriolan. Marș funebru[80].)

După tabelul cronologic al lui F.E. Halliday, piesa a fost compusă în 1607—1608, perioada extinsă la anii 1605—1609 de îngrijitorul ultimei ediţii *Arden*[1]. Nu se ştie dacă au existat texte in-cuarto premergătoare celui înregistrat oficial la 8 noiembrie 1623 şi publicat în prima ediţie in-folio (1623) în grupul tragediilor (cu diviziuni pe acte). Unii cercetători consideră că, fiind cules după copii extrem de defectuoase, acest text este cel mai prost din întregul canon. Lăsînd la o parte adaptarea cu totul arbitrară a lui Nahum Tate (jucată în 1681—1682 sub titlul *The Ingratitude of a Commonwealth — Nerecunoştinţa unui stat)*, prima reprezentaţie scenică a tragediei ar fi avut loc abia în 1754 (cu Garrick în rolul titular).

Sursa de bază folosită de Shakespeare a fost *Viaţa lui Coriolan* de Plutarh *(Vieţile paralele)*, tradusă în franceză de Amyot, la rîndul ei tradusă în engleză de Thomas North (probabil ediţia din 1595). Ca şi în *Antoniu şi Cleopatra*, dramaturgul împrumută masiv din versiunea lui North — episoadele, limbajul —, dar modifică substanţial caracterul personajelor principale. Pentru „povestea stomacului şi a membrelor", o sursă certă a fost descrierea făcută de istoricul William Camden în *Remains (Relicve*, 1605).

Emendările considerabile aduse textului din ediţia in-folio au făcut din acesta un text considerat „bun", mai curînd poate „relativ bun", pentru că au mai rămas destule versuri imperfecte ca structură şi sens, mai ales în replicile înfierbîntate ale lui Coriolan. Ca să nu mai vorbim despre dificultăţile cu care ne confruntă textul shakespearian chiar atunci cînd este eliberat de greşelile manuscriselor sau ale culegătorilor. O serie de cuvinte sînt ambigui prin polisemantism — inclusiv unele care fac parte din vocabularul „tematic" *(pride* — „mîndrie" în sens pozitiv dar şi negativ, *honour* — „onoare" dar şi „onoruri", *nature* — „natură"); altele sînt obscure:

---

[1] Philip Brockbank, în *Shakespeare, Coriolanus*, 1976, *The Arden Shakespeare*, Methuen, London, 1980.

„... atunci cînd interesul lui Shakespeare este categoric solicitat, tragedia recurge la limbajul compact, concentrat și evaziv pe care el îl folosește frecvent în aceste piese mature...

/ ... /

/ ... / Uneori există o anumită asprime și stridență alături de permanenta și inevitabila economie *(de pildă în* I, 5, 4—8)"[1].

Și în *Coriolan* Shakespeare

„... forțează resursele limbii, adaptînd-o unor tonalități noi, silind cuvintele vechi să îndeplinească alte funcții, inventînd cuvinte, dezgropînd cuvinte uitate / ... /. Vreo douăzeci de cuvinte capătă alte funcții decît cele obișnuite, substantivul devine frecvent verb sau participiu / ... /. Această caracteristică ... consună cu calitățile pe care, în altă parte, am avut motive să le denumim spartane / *Cf. «laconice», adjectiv derivat din «Lacedemonia»* /"[2].

Cu toate acestea, datorită în bună măsură caracterului de dezbatere al piesei, exprimarea e simplă, directă, adesea prozaică. Ritmurile sînt dictate de „un impuls marțial, epic" (Brockbank), iar poeziei, cum subliniază Halliday:

„... îi lipsesc bogăția și profunzimea, extrem de importantele conotații și nuanțe din celelalte tragedii; e o poezie în vid, fără ecouri. Că Shakespeare nu se implică emoțional în subiect ne-o dovedește felul mecanic cum folosește textul lui North, chiar și în replica fundamentală a piesei, atunci cînd se predă vechiului său inamic și îi propune o alianță împotriva Romei. Traducerea lui North din Plutarh:

«I am Caius Marcius, who hath done to thy self particularly, and to all the Volsces generally, great hurte and mischief, which I cannot denie for my name of Coriolanus that I bear / ... /»

este transpusă în versuri cu un efort minim din partea lui Shakespeare:

«My name is Caius Marcius, who hath done
To thee particularly, and to all the Volsces,
Great hurt and mischief; thereto witness may
My surname Coriolanus»; *etc.*"[3].

Metaforele și, în general, imaginile din piesă sînt simple și clare, fără reverberări tematice de lungă distanță sau implicații, împletituri și transmutări subtile (cum ar fi „apa", „pămîntul" și „noroiul" în *Antoniu și Cleopatra*). Există, totuși, un simbol central — elementul somatic, introdus

---

[1] B. Ifor Evans, *The Language of Shakespeare's Plays*, 1952, Methuen, London, 1966, p. 197—199.

[2] Philip Brockbank, *Op. cit.*, p. 68.

[3] F.E. Halliday, *The Poetry of Shakespeare's Plays*, Duckworth, London, 1964, p. 160—161.

ca un fel de motto de Menenius chiar la începutul tragediei (relația dintre stomac și membrele corpului) și reluat de diferite personaje de-a lungul celor cinci acte, în paralel cu imaginea bolilor. Dar, așa cum observă C. Spurgeon:

„... este semnificativ faptul că / acest simbol / nu s-a născut din sentimentul tragic al dramaturgului; el a fost preluat global... din *Plutarh* al lui North.

/ ... / Simbolul este exploatat mereu, deși într-un mod plictisitor și artificial.

/ ... / Vremea «zguduie cu friguri statul nostru», e nevoie de un leac, rana cere un doctor pentru că nu se poate vindeca singură etc.; e plictisitor să urmărim metafora mai departe, ea fiind foarte evidentă și, în cel mai bun, caz, cam forțată și laborioasă.

Are un caracter ostentativ de-a lungul piesei; și oricine, la o primă lectură, o va observa și memora, pe cîtă vreme putem cunoaște foarte bine *Regele Lear* sau *Macbeth* fără să fim conștienți de motivele simbolice dominante din aceste piese. Explicația este că în ele simbolurile sînt rodul imaginației în stare de incandescență și astfel devin una cu mișcarea și personajele..."[1].

„Imaginile amintite contribuie la unitatea piesei, odată cu imaginil împrumutate din lumea prozei zilnice și pigmentate cu amănunte din viața romanilor descrise de Plutarh, precum și concentrarea formală, proporționarea și ordonarea scenelor"[2].

Asemenea lui Hamlet, Othello, Timon sau Lear, Coriolan este principalul factor unificator al piesei care-i poartă numele, deși, ca și ei, este un erou suficient de complex ca să provoace discordanțe în aprecierile critice ale specialiștilor, precedate de cele ale personajelor tragediei. Inamicul și rivalul său, Aufidius — ca să dăm un singur exemplu —, are certitudini dar și dubii în schița de portret pe care i-o face:

„Slujindu-și nobil țara la-nceput, / S-a poticnit sub greutatea slavei. De vină poate i-e trufia (pata / Nedespărțită de norocul lui), / Sau poate minte n-a avut destulă / Pentru-a struni ce ține de-ntîmplare, / Sau poate că natura l-a făcut / Dintr-o bucată; dar atît e sigur: / Că sînt sub coif în lupte sau pe perini / În sfat, trăind în pace sau război, / Mereu a fost același om prea aspru. / Destul că omu-acesta, unul singur, / Mereu trezit-a spaima-n jurul lui, / Că-a fost urît de toți și surghiunit. / De are merite, el le sugrumă / Prin laudă" (IV, 7, 35—49).

---

[1] Caroline Spurgeon, *Shakespeare's Imagery and what it tells us*, 1935, Cambridge University Press, pp. 347—349.

[2] Donald A. Stauffer, *Shakespeare's World of Images*, 1949, Indiana University Press, Bloomington-London, 1966, p. 232.

Pînă şi „mîndria" lui Coriolan a fost pusă sub semnul îndoielii, deşi în general acesta este defectul socotit caracteristic pentru erou. În *The Oxford Companion to English Literature* primul lucru care se spune despre el este că a fost „un general roman mîndru". Bradley îl consideră „cel mai mîndru om din opera lui Shakespeare" iar Mark van Doren scrie, printre altele:

„Mîndria / Trufia imposibilă a lui Coriolan este subiectul piesei; / ... / e o mîndrie animalică; / ... / glasul său răsună întocmai ca acela al lui Caliban: „V-ajungă ciuma rea din miază zi, / Ruşine-a Romei! Bube şi puroaie / Să vă acopere, urîţi de lume, / Să fugă omul cînd vă simte-aproape, / Din depărtări v-aducă molimi vîntul!" (I, 4, 30—33)[1].

Polisemantismul cuvîntului *pride* (mîndrie) e pus în lumină de Brockbank:

„Mîndria este esenţa naturii lui Marcius, viciul şi virtutea sa în acelaşi timp, instrumentul de care se foloseşte în slujba statului roman şi izvorul ataşamentului său faţă de mama sa. Tragedia cere, totuşi, ca natura multiplă a virtuţii şi mîndriei să fie testată integral, pînă cînd posibilităţile ei omeneşti sînt epuizate, atît în stat cît şi în eroul acestuia.

Pentru Marcius, mîndria este comensurabilă cu acele prerogative patriciene ale onoarei şi puterii care nu trebuiesc pierdute:

«Necinstea noastră / Schimonoseşte dreapta judecată / Şi văduveşte statul de puterea / Ce-i se cuvine, şi-astfel nu mai poate / Să săvîrşească binele dorit / În locul răului ce-l stăpîneşte» (III, 1, 156—160).

Dar semnificaţia incriminării nu poate fi apreciată fără să recunoaştem că ea nu este decît una din multele sondări ale integrităţii statului"[2].

Stauffer (pe lîngă mulţi alţii) constată un amestec de modestie şi mîndrie:

„Coriolan este modest pentru că e servitorul statului. În gîndirea iridiscentă a lui Shakespeare, o astfel de afirmaţie nu cuprinde întregul adevăr; şi destul de frecvent această modestie e înfăţişată ca un revers al mîndriei"[3].

Bayley atrage atenţia asupra categoriei de oameni care văd în Coriolan un om mîndru:

„... Cu o caracteristică inacurateţe şi încredere în termenii formulei de clasă, tribunii vorbesc despre «mîndria» lui. De fapt, ceea ce vor ei să,

---

[1] Mark van Doren, *Shakespeare*, 1939, Doubleday, New York, 1953 p. 247.

[2] Philip Brockbank, *Op. cit.*, pp. 37—38.

[3] Donald A. Stauffer, *Op. cit.*, p. 253.

înțeleagă prin «mîndrie» este incapacitatea lui de a fi altfel decît este. Coriolan nu ar fi popular între egalii săi, patricienii, dacă ar face caz de situația sa ori s-ar mîndri cu strămoșii și cu faptele sale. Dar el nu se manifestă astfel. Conștiința propriei sale poziții și a disprețului său față de plebe și față de toți cei care vor să-i facă ei pe plac e înnăscută și profundă"[1].

Strîns legate de mîndrie sînt „onoarea" *(honour)*, „gloria", „slava" și sinonimele lor. Simțul onoarei i-a fost sădit lui Coriolan de mama sa într-un spirit pe care L.C. Knights îl analizează critic ca în fragmentul de mai jos:

„Scena a 2-a din actul III ni-i înfățișează pe patricieni discutînd după prima înfrîngere politică a lui Coriolan; întrebarea este dacă el se va supune poporului și Volumnia insistă asupra unei concesii:

«... e de trebuință / Să îi vorbești poporului nu astfel / Cum inima-ți ordonă, nu precum / Îți spune mintea, ci prin vorbe goale, / Răpite limbii, sunete, silabe, / Copii din flori pe care nu-i recunoaște / Al pieptului tău adevăr. Aceasta / Nu este-njositor, precum nu este / Să cucerești cu-ndemnul un oraș / În loc să-l scalzi în sînge și norocul / Să-ți pui la grea-ncercare. / Eu nu aș pregeta să mă prefac / Dacă onoarea m-ar sili să-mi apăr/ Și soarta și prietenii» (III, 2, 52—61).

/ *Coriolan acceptă pînă la urmă.* /

Nu-mi aduc aminte să fi citit în vreun comentariu asupra piesei că «onoarea» în chestiune, despărțită de «al pieptului adevăr», este de o calitate foarte îndoielnică și că eroul, fiind de acord cu îndemnul, manifestă un dispreț nesăbuit față de valorile ce alcătuiesc baza morală a oricărei societăți decente"[2].

Și Marilyn French, într-un comentariu relativ recent, se oprește asupra „onoarei":

„Pe Coriolan îl interesează numai două lucruri — faima și onoarea. Aceste cuvinte se întrepătrund ca sens, întrucît amîndouă înseamnă «reputație». Dar *onoarea* sugerează și o reținere bazată pe mîndrie, împiedicînd pe cineva să săvîrșească fapte considerate dezonorante, urîte. E o altă trăsătură ce pare lăudabilă; spre deosebire de Aufidius, Marcius nu ar omorî pe la spate.

Totuși, onoarea are și un alt înțeles, mai subtil, trădînd un fel de privilegiu, o superioritate față de acceptarea de către majoritatea oamenilor a imputațiilor nedorite. / ... /

/ *Se creează un paradox.* / Pe de o parte... omul insultat se crede superior — datorită rangului, averii sau bravurii — / ... / mai presus de atac,

---

[1] John Bayley, *Shakespeare and Tragedy*, Routledge, London, 1981, pp. 149—150.

[2] L.C. Knights, *King Lear and the Great Tragedies*, 1955, in *The Age of Shakespeare*, edited by Boris Ford, Penguin, Harmondsworth, 1964, p. 250.

invulnerabil. Pe de altă parte, însăşi situaţia lui îl face extrem de vulnerabil: el trebuie să-şi apere „onoarea" în faţa oricui are curajul s-o conteste.

Este clar că Marcius Coriolan se conduce după o asemenea moralitate. M.C. Bradbrook sublinia că mama lui Marcius «îl cîştigă prin mijloace pe care alţii le folosesc ca să-l distrugă — imposibilitatea de a accepta zeflemisirea». Nu ‹st› de ajuns să conchidem, aşa cum au făcut unii critici, că Marcius e un adolescent: aceasta e o judecată, nu o explicaţie. Motivul pentru care el trebuie să riposteze la zeflemisiri, motivul acestei concepţii despre onoare, e adînc înrădăcinat în principiul masculin la care aderă"[1].

În repetate rînduri Coriolan susţine că ceea ce doreşte mai presus de orice este „adevărul lui", de a fi el însuşi, de a rămîne omul care este în faţa presiunilor din afară (Volumnia, prietenii) de a juca teatru: „Să fiu mai blînd? Şi firea să-mi trădez? / Mai bine spune-mi să rămîn la rolul/ De-a fi ce sînt" (III, 2, 13–16). Confruntarea „el" — „ceilalţi" scoate în evidenţă caracterul lui Coriolan, determină în ultimă instanţă conflictul final al tragediei şi, totodată, se înscrie ca o nouă explorare shakespeariană a problemei filozofice şi morale a identităţii.

Anne Righter o abordează pe aceasta din urmă în contextul „actoriei", al „rolurilor" (în fond, al relaţiei esenţă-aparenţă). După ce constată că actorul şi piesa sugerează în *Coriolan* „inutilitatea şi ruşinea", autoarea deplînge „dispariţia nobililor actori romani al căror stil Brutus *(în Iuliu Cezar)* îi sfătuise pe conspiratori să-l imite". Coriolan vorbeşte mereu despre atitudinea înjositoare pe care prietenii vor ca el s-o adopte în faţa mulţimii pentru a-i cîştiga voturile: „E-un rol pe care l-aş juca roşind" (II, 2, 142); „Mi-aţi dat un rol pe care niciodată / Nu-l voi juca prea bine" (III, 2, 105–106) / ... / Cînd se întîlneşte ultima oară cu Volumnia şi Virgilia în afara porţilor Romei, Coriolan spune: „Nu-mi mai ştiu rolul şi-am ieşit din text/ Cum nu se-ngăduie" (V, 3, 40—42), iar mai tîrziu o aude pe Volumnia acuzîndu-şi brusc fiul, pe omul care şi-a distrus cariera pentru că s-a încăpăţînat să nu joace teatru în forum, deşi a fost tot timpul un actor: „Spuneai că slava / Cea mai aleasă este-n năzuinţa / De-a-i imita pe zei în dărnicie" (V, 3, 149—150).

Autoarea încheie:

Mîndria, refuzul de a se preface, au fost ele însele forme ale disimulării. Acuzaţia Volumniei e nedreaptă dar dureroasă / ... /

Coriolan cedează stăruinţelor mamei sale şi în clipa cînd face aceasta el e cuprins de un sentiment al irealului, teroarea ascunsă din respectivul

---

[1] Marilyn French, *Shakespeare's Division of Experience*, 1981, Abacus, Sphere, Books, London, 1983, p. 269.

episod. Cu amărăciune, el invocă una dintre cele mai tradiționale metafore din lumea teatrului:

«Mamă, mamă! / Ah, ce-ai făcut! Vezi, cerul se deschide / Și zeii cată-n jos, rizînd de scena / Atît de nefirească» (V, 3, 182—185).

Este un moment de intuiție, aproape de oprire a timpului, cînd Coriolan pare că aude rîsul rece al nemuritorilor care privesc ca spectatori la drama grotescă a vieții omenești"[1].

Revenind la insistenta afirmație a lui Coriolan că dorește să fie „el însuși", sîntem îndreptățiți să ne întrebăm: dar la urma urmelor ce înțelege el prin această supremă calitate?

Dacă subscriem — și nu putem să nu subscriem — la „diagnosticul final" pe care i-l întocmește eroului doctorul Olaru, și anume:

„... supraestimarea patologică a eului, disprețul suveran, psihorigiditatea, inadaptabilitatea socială, alienarea, reacțiile violente și inadecvate, toate focalizate de delirul magalomaniac, tipic pentru încadrarea nosologică în paranoia"[2]

răspunsul ar trebui să fie: oamenii dintr-o asemenea categorie de iresponsabili „nu mă cunosc nici pe mine, nici pe ei nu se cunosc, nici altceva pe lumea asta" (am parafrazat o replică a lui Menenius, II, 1, 67—68). De altfel, ideea că Marcius Coriolan nu se cunoaște pe sine o semnala încă A.C. Bradley:

„... este mult prea simplu și mult prea neștiutor de sine.

/ ... / Adaptînd o propoziție din piesă, nu e mai capabil de introspecție decît un tigru. / ... /

Ceea ce se petrece după exil e determinat de această necunoaștere de sine"[3].

Dar ar fi cu totul contraindicat „să încheiem citatul" și să ne oprim aici. Necunoașterea de sine (și, în prelungire, necunoașterea altora) nu este numai o explicație a pretenției lui Coriolan că se cunoaște foarte bine și, pe de altă parte, a gesturilor sale reprobabile, ci și un cap de acuzare morală și socială împotriva cauzelor care au determinat-o, a cauzelor care, ca în atîtea alte piese, au împiedicat autocunoașterea. Or, aceste cauze, subliniate permanent, se răsfring în psihologia eroului ca elemente dinamice, cu urmarea că el evoluează într-un sens sau altul.

---

[1] Anne Righter, *Shakespeare and the Idea of the Play*, 1962, Penguin, Harmondsworth, 1967, pp. 169—171.

[2] Alexandru Olaru, *Shakespeare și psihiatria dramatică*, ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1976, p. 269.

[3] A.C. Bradley, *Coriolanus*, 1912, studiu reprodus în *Studies in Shakespeare*, selected by Peter Alexander, Oxford University Press, London, 1967, pp. 228—229.

Din lista trăsăturilor menționate de doctorul Olaru s-ar părea că *psihorigiditatea* (reprezentată prin dîrzenie, inflexibilitate, încăpățînare, intoleranță, sinceritate, curajul opiniei etc.) este cea mai stabilă și cea mai apropiată de „adevărul" asupra căruia insistă Coriolan, deși exemplul citat credem că este relevant numai în parte:

„... gîndul răzbunării, trecînd peste orice: «*Coriolan:* Femeie, mamă, prunc, nu mai cunosc. / Slujesc acum altora. / Numai volscii / Au dreptul de-a cruța, iar răzbunarea / E singura mea țintă» (V, 2, 80—83)— ceea ce îl face pe Aufidius să exclame admirativ: «Nu te dezminți» sau aprecierea unei santinele: «Omul cel mai nobil e generalul nostru, o stîncă, un stejar care înfruntă furtunile» (finalul scenei a 2-a, actul V), această consecvență făcînd parte din contextul său psihopatologic"[1].

Dintre elementele predominante, „dinamizate" în caracterul lui Coriolan a fost vitejia, romana *virtus*, definită astfel în traducerea lui North:

„În zilele acelea, în Roma vitejia era onorată mai presus de toate celelalte virtuți; ei îi spunea *Virtus*, de la cuvîntul virtute însuși și acest nume general cuprindea toate celelalte virtuți speciale".

Citatul e reprodus de Brockbank, care comentează pe marginea lui:

„Vitejia, așa cum arată lunga suită de *Vieți*, nu era numai un cult, ci și o condiție a supraviețuirii pentru orașele și statele lumii antice. Cei care creează un stat trebuie să fie pregătiți să-l apere și poate chiar să-l extindă, dar sînt mulți oameni, ca Pelopidas și Marcellus, viteji, activi și nobili la suflet al căror drept și răspundere distinctă este de a ucide și de a muri pentru țara lor". Marcius se află printre ei. Dar Shakespeare răspunde textului lui Plutarh printr-o convingere mai intimă a sa, dobîndită în cursul masivei sale recreări a Războaielor celor două roze, că deprinderea de a folosi violența în război generează o formă distrugătoare de auto-eliminare a angajării eroice, cel mai bine exprimată de tînărul Clifford la St. Albans:
«Să nu fugă nici un soldat. / Nimeni din cei ce se dedică războiului/ Nu se iubește pe sine; iar cei care se iubesc / Nu sînt viteji / Într-adevăr, / Ci li se spune astfel datorită împrejurărilor» *(2 Henric VI*, V, 2, 36—40).
Marcius al lui Shakespeare este cu adevărat dedicat războiului, nu se iubește pe sine — în sensul lui Clifford — și dorește să-și cîștige reputația de «viteaz» pe merit și nu datorită împrejurărilor. Cuvintele lui Cominius le reiau destul de fidel pe cele ale lui Plutarh:
«Bărbăția este / Întîia din virtuți și e podoaba / Acelui ce-o arată» (II, 2, 84—85).

[1] Alexandru Olaru, *Op. cit.*, pp. 267—268.

Dar ele nu epuizează apelul la imaginația etică; numai experiența lui Marcius face aceasta.

În tradiția antică și renascentistă numele de «viteaz» este sfîrșitul comemorativ al efortului eroic, iar în această perspectivă piesa *Coriolan* este istoria tragică a unui nume"[1].

Dar educația pe care Volumnia i-a dat-o fiului ei nu a fost completă: ea nu l-a instruit și în spiritul înțelepciunii politice (de care ea însăși a dat dovadă mai tîrziu) și nu a ținut cont de manifestările cruzimii înnăscute a lui Coriolan. „Leit firea lui taică-său", comentează Volumnia cînd Valeria îl descrie pe micul Marcius chinuind un fluture: „Nu știu dacă era furios pe prada lui..., dar să-l fi auzit cum scrîșnea din dinți și cum a rupt-o în bucăți. Nu vă puteți închipui cum și-a sfîșiat prada" (I, 3, 63—65). Imaginea fluturelui e reluată ulterior de Cominius: „/ *Pe Coriolan* / îl urmează / Asupră-ne, toți volscii, fără teamă, / Precum băieții care vînează fluturi / Sau măcelarii ce omoară muște" (IV, 6, 93—96) și Menenius, care, ca și Sicinius, subliniază „schimbarea":

„*Sicinius:* Se poate ca un timp atît de scurt să schimbe inima unui om?

Menenius: Este o deosebire între omidă și fluture, și totuși fluturele a fost omidă. Acest Marcius s-a făcut din om balaur, i-au crescut aripi, și acum este mai mult decît o ființă tîrîtoare" (V, 4, 9—14) — v. și „Nu-i mai multă îndurare într-însul decît lapte într-un tigru!" (V, 4, 28—29)

Schimbare? Desigur, dar numai în sensul că pornirea înnăscută devine și nefirească pentru că se exercită acum împotriva propriului său neam și popor. Altminteri, dincolo de „lumea de imagini" de mai sus, să ne amintim satisfacția inumană pe care o încearcă eroul la vederea caselor din Antium: „Frumos oraș e Antium acesta! / Îmi datorește văduvele-i toate/ Și mulți moștenitori de odinioară / Ai mîndrelor palate" (IV, 4, 1—4). —

sau, anticipîndu-l pe Nero, în viziunea Romei în flăcări:

„Între volsci Coriolan se comportă cu un oarecare autocontrol; dar ceea ce-l stăpînește este viziunea care nu-l părăsește niciodată și care-i împurpurează ochii sub lumina flăcărilor cînd șade pe scaunul măririi în fața orașului condamnat.

Aceasta e ideea lui Shakespeare, nu a lui Plutarh. În Plutarh nu găsim nici un cuvînt despre incendierea Romei / ... /. Ceea ce a urmărit Shakespeare a fost să descrie o situație mai simplă și mai cutremurătoare decît a aflat în Plutarh și un erou robit de pasiune și împins orbește înainte"[2].

---

[1] Philip Brockbank, *Op. cit.*, pp. 40—41.
[2] A.C. Bradley, *Op. cit.*, p. 230.

Virtus nu mai este *virtus* cînd un „viteaz" se transformă într-un „berbec de război" (V, 4, 19).

Despre *mîndria*, trufia sau orgoliul lui Coriolan s-a vorbit mai înainte; în legătură însă cu problema identității mai trebuie amintite cel puțin două aspecte.

În primul rînd, pînă la Coriolan, Shakespeare criticase violent îngîmfarea de mai multe ori, de pildă prin Bottom *(Visul unei nopți de vară)*, Dogberry *(Mult zgomot pentru nimic)*, Malvolio *(A douăsprezecea noapte)*, Osric *(Hamlet)*, Aiax *(Troilus și Cresida)*, de fiecare dată în manieră caricaturală și de fiecare dată asociind fenomenul cu prostia sau necunoaşterea de sine și a altora: Malvolio e caracterizat de Maria drept „un măgar împăunat care se laudă că a învățat fără ajutorul cărții vorbe potrivite cu un rang înalt și le foloseşte în dreapta și în stînga, mîndru că nu mai e nimenea ca el și convins că moare lumea de dragul lui" *(A douăsprezecea noapte*, II, 3, 162—165), iar Aiax, în mai multe scene, își caută zadarnic „identitatea" („a luat-o razna pe cîmp căutîndu-se pe sine" spune un personaj la un moment dat), iar în II, 3, îl acuză pe Hector de mîndrie (în realitate vitejia acestuia) fără să-și dea seama de propria sa infatuare — „*Aiax:* De ce să fie un om mîndru? / ... / Urăsc pe omul mîndru cum urăsc sămînța de brioaşte rîioase. *Nestor (aparte):* Și totuşi se iubeşte pe sine; nu e ciudat?" *(Troilus și Cresida*, II, 3, 166; 172—173). În *Coriolan*, mîndria nu este asociată direct cu „prostia" și „necunoaşterea de sine" (Bradley susține că eroul se simte jignit cînd Volumnia îi spune că e mîndru[1], dar textul nu pare să confirme aceasta); totuși, în plan tragic, rolul mîndriei ca motiv al necunoaşterii de sine este vădit.

În al doilea rînd, ca și vitejia, mîndria lui Coriolan ia forme aberante. Îmbătat de victoriile sale, el se consideră pînă la urmă un supraom:

„Natura, nu, n-o să-mi dicteze legea-i — / Eu din instinct n-am să ascult ca un gîscan; / Stau ca un om ce s-a creat pe sine / Și nu-și cunoaşte înrudiri" (V, 3, 33—37).

Și nu întîmplător Menenius își încheie caracterizarea ironică a eroului prin cuvintele: „Ca să fie un zeu, îi lipsesc numai veşnicia și cerul în care să troneze" (V, 4, 24—25).

Marilyn French devansează cronologic „formele aberante":

„El se consideră, și așa îl consideră și alții, un zeu, respectiv o ființă care transcende natura. Nu numai că nu se prăbuşeşte din cauza rănilor, el nici măcar nu le simte. E capabil să trăiască exclusiv din energie; nu cunoaşte sau nu are nevoi fizice, senzoriale sau sentimentale. Respinge aprobarea camarazilor săi de arme; refuză o răsplată deosebită; și susține că nu-i trebuie și nu dorește *nimic*"[2].

---

[1] A.C. Bradley, *Op. cit.*, p. 228.
[2] Marilyn Frebch, *Op. cit.*, p. 270.

Dar una sînt mitul şi exagerarea (inclusiv exagerarea autoarei cînd spune că eroul „nu doreşte *nimic*") şi alta este performanţa fizică extraordinară în limitele posibilităţilor omeneşti.

Impusă de orgoliul paranoic şi odată cu intensificarea acestuia, *alienarea* lui Coriolan de rude şi prieteni ia forme tot mai acute. E adevărat, în cele din urmă el cruţă Roma (evident, la stăruinţele mamei) şi manifestă chiar semne de umanizare. „Vai mie, / Simt că slăbesc, căci nu-s alcătuit / Din alt pămînt decît toţi ceilalţi oameni" (V, 3, 28—29) (sfios şi întîrziat pas spre autocunoaştere), dar, în fond, individualismul (o altă faţetă a „adevărului" lui Coriolan) este cel ce triumfă.

Cînd se hotărăşte să treacă la volsci, el subliniază că pleacă „răzleţ/ Şi singuratic cum e un balaur" (IV, 1, 29—30), iar din Actium, în ciuda făgăduielilor făcute la plecare, nu le scrie un rînd celor apropiaţi lui. Iar în penultima sa replică din piesă proclamă „triumfător": „Cronica va scrie / Că-ntocmai ca un vultur repezit / În cuib de porumbei, am îngrozit / Pe volscii toţi în Corioli. Singur / Făcut-am lucrul ăsta..." (V, 5, 114—117).

Cu deplină justificare conchide Anikst:

„Ceea ce nu a înţeles Coriolan este că omul nu este numai aşa cum este el însuşi, ci şi cum este el în relaţie cu societatea în care trăieşte. Tragedia lui stă în aceea că nu a devenit niciodată el însuşi, nici la Roma, nici în mijlocul volscilor"[1].

De asemenea, putem subscrie fără rezerve la caracterizarea generală pe care i-o face eroului F.E. Halliday:

„/ *Shakespeare* / lasă impresia că e oripilat de eroul său, a cărui aroganţă ne înstrăinează simpatia iar pe el îl îndreaptă spre o soartă pe care nu o putem aprecia ca fiind întru totul nemeritată"[2].

Nici alte personaje principale nu au fost zugrăvite cu tragere de inimă de către dramaturg, în primul rînd Volumnia (căreia i se acordă mult mai multă importanţă ca în Plutarh).

„Shakespeare o face la fel de antidemocratică, la fel de stăruitor dispreţuitoare faţă de popor ca şi Coriolan; dar ea nu ezită să-şi sfătuiască fiul să ascundă aceste sentimente în interesul carierei lui politice (III, 2, 52—52—61).

Atitudinea politicianului aristocrat conservator nu a fost niciodată rezumată mai bine: aruncaţi cîinilor puţină flatare făţarnică pînă cînd sînteţi siguri că dispuneţi de voturile lor. Este clar că nu a fost în intenţia

[1] A. Anikst, în comentariile la *Coriolan*, traducere în limba rusă, *W. Şekspir*, vol. 7, Moskva, 1960, p. 796.
[2] F.E. Halliday, *Op. cit.*, p. 160.

dramaturgului s-o prezinte ca pe o femeie plăcută. E aspră şi crudă ca şi fiul; totuşi, ea este cea care în cea mai importantă scenă din piesă devine exponentul unei puteri atît de sacre încît pînă şi Coriolan i se supune şi, procedînd astfel, se disculpă. Şi, într-adevăr, trufia Volumniei e necesară pentru efectul deplin al piesei. Dacă ar fi o femeie blîndă şi tandră, pledoaria ei pe lîngă Coriolan ar trebui să fie exprimată mai sentimental şi însoţită de lacrimi care ar putea stîrni o efuziune în sufletul înăsprit al soldatului, dar pe care mai tîrziu el ar putea să o dezavueze. Or, tocmai demnitatea marmoreană a apelului ei îl pune pe Coriolan în imposibilitatea să-i reziste:

«Dar spune că mi-e cererea nedreaptă / Şi-alungă-mă de-aici, dar dacă este / Făcută cu temei, atunci să ştii / Că nobil nu ai fost *etc.*»(V, 3, 164—182).

Cuvintele pe care le rosteşte Coriolan imediat după aceea sînt capitularea lui. Iar dintre tăcerile semnificative din Shakespeare, tăcerea ei nu este deloc cea mai neimportantă, atunci cînd el o asigură că succesul acestei pledoarii va fi cauza propriei lui distrugeri. / ... / Volumnia nu spune nimic deoarece a ştiut întotdeauna prea bine că a avea un fiu erou înseamnă a fi gata oricînd să-l sacrifici îndatoririlor onoarei. Apelului la legăturile de sînge formulat în aceşti termeni duri nu i se poate răspunde..."[1]

Virgilia, soţia lui Coriolan, deşi are un rol restrîns şi vorbeşte puţin — ca Octavia din *Antoniu şi Cleopatra* — atunci cînd e prezentă pe scenă — (Coriolan îi spune „scumpa mea tăcută", II, 1, 194), pare o soţie iubitoare şi devotată căminului. Patriciană romană tipică, e pornită împotriva tribunilor.

Menenius, bătrînul prieten şi sfătuitor al lui Coriolan, este o figură simpatică. Deşi patrician, el are o atitudine părintească faţă de plebei, cu care discută fără „dezgustul" lui Coriolan, îl îndeamnă pe acesta să-şi tempereze epitetele jignitoare la adresa lor (printre rînduri putem citi că îndemnul nu porneşte numai de la necesităţile politice), iar atunci cînd îl roagă să cruţe Roma, nu vorbeşte în numele patricienilor, ci al compatrioţilor lui Coriolan (V, 2, 74). E mucalit, plin de înţelepciune practică şi proverbe, se trădează ca om bătrîn atît prin vorbărie şi repetiţii cît şi prin ticuri verbale (de ex. „bună treabă!" — IV, 6, 96, 101, 118, 147). Comentatorii l-au comparat cu Ulise, Pandarus *(Troilus şi Cresida)* şi Parolles *(Totu-i bine cînd sfîrşeşte bine)*.

Portretul lui Aufidius i se pare lui Bradley:

„... cel mai slab punct al piesei. (...) Aufidius e contrastat cu eroul principal ca un om cu o fire mult inferioară şi mult mai puţin nobilă, ale cărui impulsuri nestăvilite, bune sau rele, cedează uşor unei noi influenţe şi a cărui ultimă faptă este determinată de permanenta presiune a ambiţiei

[1] John Wain, *The Living World of Shakespeare*, Macmillan, London, 1964, pp. 190—192.

şi rivalităţii. El este însă un om de paie, necesar numai pentru intrigă şi atunci cînd citim unele pasaje din replicile sale ni se pare că-l vedem pe Shakespeare căscînd în timp ce scrie. În afară de aceasta, indescriptibila sa josnicie cînd batjocoreşte printr-un rînjet lacrimile lui Coriolan prejudiciază efectul final"[1].

Despre simpatiile şi antipatiile politice ale lui Shakespeare în *Coriolan*, tragedie „politică" (alături de *Iuliu Cezar)*, s-a scris destul, adesea în contradictoriu, de cele mai multe ori inutil. Ca întotdeauna, Shakespeare este pentru ordine în stat, disciplină, respectarea gradului, conducere destoinică, umanitate, pace, apărarea patriei. Acestea sînt opţiunile shakespeariene constante — pe fundalul ideii că timpul este inconstant în aprecierea valorilor omeneşti, cum arată Ulise în una din marile sale replici („Ahile, timpul poartă o desagă / Şi-ndeasă-n ea pomeni pentru uitarea / Ce-i căpcăunul nerecunoştinţei" etc., *Troilus şi Cresida*, III, 3, 145—190 sau Aufidius în versul care, după Rossiter, exprimă „esenţa piesei" *Coriolan*[2]: „Orice virtute-a noastră / Trăieşte doar prin judecata vremii" (IV, 7, 49—50). Iar dacă se poate vorbi şi despre prezenţa unei teme politice în tragedie, în afară de temele discutate anterior, trebuie subliniat că deşi ea apare ca expunere şi dezbatere a diferitelor atitudini politice (mai ales în actul III), este subordonată temelor morale:

„Concepţia fundamentală pe care o concretizează piesa este aceea că formele politice şi sociale depind şi, de fapt, sînt judecate de calităţile umane şi morale care le dau viaţă, precum şi de calităţile umane şi morale pe care le cultivă"[3].

În *acest* sens se implică Shakespeare. Cum arăta şi Fluchère în două paragrafe care merită să fie citate şi pentru unele consideraţii generale despre tragedie:

„/ ... / Shakespeare nu ia partea plebeilor sau a patricienilor. Este semnificativ faptul că fabula povestită de Menenius ca să potolească răscoala este cea a stomacului. Pentru că dacă mulţimea e inconstantă, dezordonată, rău-mirositoare şi nerecunoscătoare, patricienii, egoişti şi sătui în lenevia lor, sînt reprezentaţi de stomacul care «leneş, la mijloc / Stă toată ziua fără să muncească, / Bucatele înghite, făr' să mişte» (I, 1, 98—100). Pe de o parte, vulgaritate, viciu, josnicie, cereri viclene şi tiranice; pe de alta, ghiftuirea pînă la refuz a animalului, aroganţa care dezumanizează, afectarea insolentă a unei superiorităţi care îngăduie simţului de răspundere să doarmă netulburat de posedarea egocentrică a privilegiilor menţinute prin obicei şi intimidare.

[1] A.C. Bradley, *Op. cit.*, p. 234.
[2] A.P. Rossiter, *Angel with Horns*, 1961, Longman Group Ltd., London, 1971, p. 250.
[3] L.C. Knights, *Op. cit.*, p. 253.

Coriolan nu este tragedia unui erou fără prihană, respins şi repudiat de gloata nerecunoscătoare, nici cea a unui popor trădat de conducătorii săi. Este tragedia unui Stat politic şi social imperfect, aşa cum i se înfăţişa conştiinţei poetice a unui artist cu o bogată experienţă a oamenilor. Shakespeare transformă drama într-o situaţie complexă — cea a societăţii romane în care trăieşte Coriolan. Luptătorii şi politicienii nu sînt contrastaţi ca simboluri a două concepţii ideale de viaţă, după cum plebeii şi patricienii nu reprezintă o antiteză între o concepţie socială şi politică şi alta, urmînd ca noi să facem o alegere. O ironie atotstăpînitoare — perceptibilă prin imagistica exagerată, în cuvintele rostite de cele mai reprobabile personaje şi în însăşi inutilitatea carierei dezordonate a lui Coriolan — îi dă piesei o bogăţie implicită care o împiedică să fie folosită pentru a ilustra o singură teză. Tot ce se poate spune este că piesa e mai curînd dărîmătoare decît constructivă şi de aceea trebuie inclusă (în ciuda marilor ei frumuseţi) în perioada deziluziei shakespeariene"[1].

Cîteva aprecieri critice despre valoarea artistică a tragediei: „dacă nu e una dintre cele mai mari creaţii ale lui Shakespeare, e categoric una dintre cele mai monumentale" (Bradley, 1915); „piesă admirabilă dar neatrăgătoare" (Doren, 1939); „nu e una din piesele cele mai populare, dar foarte de efect pe scenă" (G.B. Harrison, 1947); „una dintre cele mai sigure succese artistice ale lui Shakespeare" (Rossiter, 1961); „deşi aspră şi deschisă în afară, piesa e foarte shakespeariană prin sugerarea unei dimensiuni ascunse" (John Bayley, 1981).

L. Leviţchi

---

[1] Henri Fluchère, *Shakespeare*, 1953, Longmans, London, 1964, pp. 251—252.

NOTE

1 Numele romanilor puteau fi compuse din trei sau patru elemente: *praenomen*, numele personal; *nomen*, indicînd grupul de familii numit „gens" corespunzător „clanului", avînd o origine comună și aceleași rituri religioase; *cognomen*, folosit de membrii unei familii făcînd parte din „gens"; și *agnomen*, un nume suplimentar acordat pentru vreo faptă sau activitate extraordinară. Un exemplu de un asemenea nume complet este acela al lui Publius Cornelius Scipio Africanus. În mod obișnuit, *cognomen* este substituit de *agnomen*, ca în cazul numelui personajului principal al piesei de față, *agnomen*-ul Coriolanus fiindu-i acordat pentru cucerirea cetății Corioli, aparținînd volscilor.

În unele ediții ale tragediei de față, *Marcius* este ortografiat *Martius*, numele fiind derivat din numele zeului războiului, Marte și ortografiat astfel în traducerea *Viețile paralele* de Plutarh, datorată lui Thomas North (v. Comentariile).

Din punct de vedere istoric, evenimentele din piesă sînt considerate ca avînd loc în ultimii ani ai secolului al V-lea î.e.n. cînd a trăit Coriolan.

2 Comentatorii piesei nu sînt de acord între ei în ce privește diferitele locuri unde se desfășoară acțiunea întrucît direcțiile de scenă, în această privință, nu sînt suficient de clare, textul piesei oferind unele contradicții.

Pe de altă parte, piesa începînd cu năvala pe scenă a unor cetățeni înarmați, în plină răscoală, ocupă un loc unic între piesele de teatru ale vremii.

3 Capitoliul era numele templului lui Iupiter pe colina cu același nume: colina Capitolină, — una dintre cele șapte coline pe care era clădită Roma. Templul a fost consacrat în anul 507 î.e.n.

4 Consul în anul 502 î.e.n. Rămas vestit în istorie datorită fabulei sale despre membrele corpului omenesc revoltate împotriva stomacului care nu face altceva decît să consume.

În anul 494 sau 493 î.e.n. plebeii din Roma au părăsit cetatea retrăgîndu-se pe dealul numit Muntele Sacru, la cca. 5 km. în afara Romei, în semn de protest față de condițiile de viață extrem de grele și față de lipsa de orice drepturi, rezervate numai clasei avute a patricienilor.

Explicîndu-le că nu pot viețui decît împreună, plebeii se reîntoarseră la Roma căpătînd unele drepturi ca, de exemplu, pe acela de a avea reprezentanții lor, „tribunii", care erau inviolabili și le apărau interesele față de patricieni. Printre primii cinci tribuni aleși atunci, figurau și Sicinius Velutus și Iunius Brutus, personaje în piesa de față.

5 În original: „cu bîte și ciomege", cu care apăreau înarmați ucenicii din atelierele meșteșugarilor londonezi cînd erau chemați să potolească bătăile care se încingeau pe străzile Londrei. În *1 Henric al VI-lea*, (I, 3) primarul Londrei amenință să-i cheme pe aceștia pentru a pune capăt unei încăierări violente.

Un exemplu de transpunere a unor situații londoneze din vremea lui Shakespeare în societatea antică și în alte țări.

6 Plutarh arată că nemulțumirea provenea, între altele, și din faptul că plebeii săraci, nevoiți să se împrumute cu bani de la patricieni pentru a-și putea cumpăra alimentele necesare existenței, erau vînduți apoi ca sclavi, „peste Tibru", fiindcă nu-și puteau plăti datoriile, fără să se țină seama de faptul că își făcuseră datoria de cetățeni, luptînd pentru patria lor în numeroasele războaie pe care le purta Roma în acele vremuri.

7 Dramaturgul consideră inima ca sediu al înțelegerii. (V. și *Mult zgomot pentru nimic*, act. III, sc. 2.)

8 Asprul rechizitoriu pe care Marcius îl face plebeilor avea o însemnătate cu totul deosebită pentru contemporanii lui Shakespeare. Populația Londrei avusese o comportare notoriu schimbăcioasă în anii precedenți scrierii piesei. La 8 februarie 1601 Essex crezuse că londonezii se vor ridica să-l sprijine, în încercarea sa de rebeliune, dar se înșelase; chemarea sa rămase fără răspuns; în schimb, la 25 februarie mulțimea a vrut să-l sfîșie pe călăul care l-a executat. În noiembrie 1603 Sir Walter Raleigh era atît de nepopular încît, atunci cînd a fost dus de la Londra la Winchester (în Hampshire) pentru a fi judecat, au trebuit să se ia măsuri pentru a-l apăra de eventuale atacuri din partea mulțimii.

9 Un mod obișnuit al englezilor de a-și manifesta bucuria sau entuziasmul, în acea vreme.

10 În original este vorba de cununi din mici ramuri de stejar cu care erau încununați aceia care, pe cîmpul de luptă, salvau viața unui soldat roman. Volumnia se referă la războiul cu latinii comandați de Tarquinius Superbus, regele izgonit de romani în anul 509 î.e.n.,

care a căutat să-şi recucerească tronul pierdut, dar a fost învins în lupta în care Coriolan a primit cununa din frunze de stejar pentru fapta menţionată. Stejarul era arborele consacrat lui Iupiter, patronul şi protectorul cetăţilor romane.

11 Aluzie la spectacolul popular care consta din legarea unui urs de un stîlp după care se asmuţeau cîinii asupra fiarei, pînă cînd aceasta era ruptă în bucăţi. Uneori urşii îşi rupeau lanţul cu care erau legaţi de stîlp, spre spaima spectatorilor, printre care erau numeroşi copii.

12 Conform credinţei populare, bolile şi flagelele proveneau din regiunile sudice din afara Europei.

13 Anacronism. Marcus Porcius Cato, supranumit „Cel Bătrîn" sau „Cenzorul", a trăit între 234—149 î.e.n. cu cca. trei secole după Coriolan. Duşman neîmpăcat al Cartaginei, în care vedea un mare pericol pentru Roma, îşi încheia întotdeauna cuvîntările în Senat, indiferent de problema care se dezbătea, cu cuvintele: „Cartagina trebuie distrusă". Era în acelaşi timp susţinător al celei mai severe morale, iar luptătorilor le recomanda să nu fie numai brutali şi aprigi, cînd lovesc duşmanii în luptă, dar să-i înspăimînte şi cu strigăte şi priviri fioroase.

14 Drahma era o monedă grecească de argint. Plutarh relatează că drahmele sînt menţionate în testamentul lui Cezar. În textul original, Marcius se referă la drahme crăpate care, în asemenea cazuri, nu mai aveau nici o valoare.

15 Conform practicii generale, hainele celor executaţi reveneau călăului.

16 În epoca shakespeariană, un mare număr de boli se tratau prin singerarea pacienţilor, considerată un leac esenţial.

17 Transmiterea rapidă a mesajelor era de mare importanţă pe cîmpul de luptă, ceea ce explică mustrarea solului de către Cominius. Cunoaşterea unor asemenea amănunte din viaţa militară nu se reflectă, în mod obişnuit, în opera unui scriitor civil. Detaliile de acest fel, în piesele lui Shakespeare, au făcut pe unii din biografii săi să considere că dramaturgul ar fi fost un timp militar, în anii primei tinereţi.

18 Aluzie la faptul că e acoperit de sîngele curs din rănile primite în încăierarea precedentă.

19 Africa era considerată patria şerpilor. Printre altele, în *Metamorfozele* lui Ovidiu (IV), Perseu îi taie, în Libia, capul Meduzei, care avea proprietatea de a genera şerpi.

20 Menţionarea eroului troian Hector este extrem de frecventă nu numai în piesele lui Shakespeare dar şi în cele ale contemporanilor săi.
Aufidius îl numeşte pe Hector biciul care lovea duşmanii Troiei. Conform legendei romanilor privitor la originea lor, ei descindeau din troienii care, împreună cu Enea, izbutiseră să se

salveze din cetatea incendiată, cînd aceasta fusese cucerită de greci (v., *Antoniu și Cleopatra*, notele 75 și 81).

21 Darul — un armăsar — făcut de consul lui Coriolan pentru faptele sale vitejești, pe care le laudă în fața poporului, este menționat în *Viața lui Coriolan* de Plutarh. Tot Plutarh povestește că Marcius a refuzat să primească a zecea parte din prada de război, care i-a fost oferită de consul, cerînd să se împartă totul în mod egal între toți cei care luptaseră împotriva volscilor.

22 V. nota 1.

23 Augurii aparțineau clasei preoțești și făceau prevestiri pe baza interpretării zborului, cîntecului sau modului cum mîncau păsările. De asemeni făceau recomandări privitor la acțiunile de întreprins de conducătorii statului în funcție de aspectul măruntaielor animalelor aduse spre a fi sacrificate zeilor. Astfel în *Iuliu Cezar* (II, 2) augurii, descoperind că unul dintre animalele jertfite era lipsit de inimă, l-au sfătuit pe Cezar să nu se ducă la Senat în ziua cînd a fost asasinat. La același fapt se referă și Cassius în convorbirea sa cu Brutus (act. II sc. 1).

În *Antoniu și Cleopatra* (V, 2) Dolabella îi spune lui Octavian Cezar că, asemenea unui augur, acesta din urmă prevăzuse sinuciderea Cleopatrei; iar în act. IV sc. 10, Scarus îi spune lui Antoniu că augurii nu îndrăznesc să spună ceea ce știu ei despre viitorul acestuia din urmă.

24 Aluzie la zicala că fiecare om are un sac în față în care pune greșelile celorlalți oameni și un alt sac în spate în care își pune propriile sale greșeli (așa că pe acestea nu le vede niciodată).

25 Pe cît se pare, publicul londonez considera tribunii poporului ca niște magistrați de felul judecătorilor de pace din sistemul judiciar englez. Plutarh arată în mod clar că tribunii nu erau magistrați însă Thomas North îi prezintă ca atare în traducerea sa din Plutarh (v. nota 4).

26 Legislatorul mitic al Spartei, care ar fi trăit în secolul al IX-lea î.e.n.

Conform tradiției, a călătorit mai întîi în Creta, Ionia, Egipt și chiar India, pentru a-și putea da seama de organizarea politico-socială a acestor țări, înainte de a elabora constituția Spartei, cetate care în acea vreme se afla într-o stare confuză de anarhie și imoralitate. După ce spartanii au jurat să nu schimbe constituția pe care le-a dat-o Licurg pînă nu se va întoarce el, acesta a părăsit Sparta și nu s-a mai întors acolo niciodată, pentru ca spartanii să respecte rînduielile pe care le stabilise. Nu se știe nici cînd nici unde a murit, deși legenda spune că a fost fiul regelui Spartei și că fratele său mai mare, Polydectes, a fost rege, după moartea tatălui lor Eunomus. Murind și fratele său, Licurg a guvernat Sparta ca tutore al fiului minor al fratelui său, pînă ce noua sa constituție a fost acceptată de spartani.

27 Denumire metaforică pentru corpul omenesc care era considerat că ar conține toate elementele universului, în mic. Prin „harta microcosmului" Menenius înțelege chipul omenesc.

28 Avînd în minte practica judiciară engleză din vremea sa, Shakespeare își exprimă nemulțumirea față de modul cum se distribuia justiția, ca și, de exemplu, în monologul lui Hamlet (*Hamlet*, III, 1).

Tribunii nu aveau putere judecătorească, după cum spune Plutarh (nota 25).

29 Vezi *Regele Lear*, nota 72.

30 Zeitățile feminine ca, de exemplu, Iunona, soția lui Zeus (Iupiter), sînt, de regulă, invocate de femei, după cum zeii sînt invocați de bărbați.

31 Referirea la vestitul medic al antichității romane, Claudius Galenus, constituie un anacronism, întrucît acesta a trăit între anii 130—200 e.n. Originar din Pergam (Asia Mică), el și-a sfîrșit viața la Roma unde a fost medicul împăraților Marcus Aurelius și Lucius Verus. A scris un mare număr de lucrări tratînd teme medicale și filozofice.

32 Plutarh relatează comportarea eroică a tînărului Marcius în bătălia de la Lacul Regillus —cca. 496 î.e.n.) împotriva fostului rege al romanilor, Tarquinius Superbus, care, izgonit din Roma (v. nota 10) a încercat, ajutat de latini, să-și reia tronul.

33 Anacronism. Pe cît se pare, ochelarii au fost inventați abia în secolul al XIII-ea de către un călugăr italian.

34 Preoți care slujesc numai un anumit zeu.

35 Naturalistul roman Caius Plinius Secundus (23—79 e.n.) relatează că în țările lor de origine cămilele sînt folosite să ducă și poveri pentru armatele mergînd la război.

36 Lictorii purtînd fasciile (mănunchiuri de vergi înconjurînd o bardă — simboluri ale autorității) precedau magistrații și executau hotărîrile acestora.

Conform relatărilor lui Plutarh tribunii nu erau însoțiți de lictori.

37 Numele dictatorului nu este menționat în Plutarh. Probabil că era Aulus Posthumus Regillensis.

38 Coriolan părea mai curînd o femeie războinică, neavînd încă barbă ca bărbații.

39 Referire la faptul că în vremea lui Shakespeare rolurile de femei erau jucate, pe scenă, de bărbați, femeilor fiindu-le interzisă actoria (v. Comentariile și *Antoniu și Cleopatra*, nota 85).

40 Faptul că Shakespeare a urmat îndeaproape textul traducerii lui Thomas North a operei lui Plutarh îl face să preia unele greșeli istorice datorate istoricului antic. Astfel Ancus Marcius a fost al

patrulea rege al Romei (642—617 î.e.n.), Numa Pompiliu, al doilea (715—673 î.e.n.), iar Tullus Hostilius al treilea (673—642 î.e.n.). Quintus Martius Rex a ordonat construirea lucrării Aqua Marcia în 144 î.e.n., iar Caius Marcius Rutilus a primit titlul de Censorinus în anul 265 î.e.n., cînd a fost ales censor pentru a doua oară.

41 În mitologia clasică, Triton era fiul zeului Poseidon (Neptun) care călătorea pe mare călare pe cai de mare sau diferiţi monştri marini. Uneori se menţionează în mitologie existenţa unor tritoni, jumătate oameni în partea superioară a corpului şi jumătate peşti în partea inferioară. La porunca lui Poseidon, tritonii suflau dintr-o scoică mare, care le servea de trompetă, pentru a linişti valurile.

42 În mitologia clasică, hidra era un monstru cu trup de leu şi nouă capete, care locuia într-o mlaştină din ţinutul Lerna, în apropiere de Argos, în Thessalia, devastînd întreg ţinutul. Uciderea hidrei din Lerna a fost cea de a doua din cele douăsprezece munci ale lui Hercule. Dintre cele nouă capete, cel din mijloc era nemuritor

În lupta dintre erou şi monstru, în locul fiecăruia dintre capetele pe care le tăia Hercule răsăreau alte două, aşa încît acesta,. dînd foc unui trunchi de copac, cauteriza gîtul de pe care tăia cîte unul din capete. Aşa tăie toate capetele monstrului, iar pe cel nemuritor îl îngropă sub o stîncă.

43 Distribuirea gratuită a grîului la populaţia săracă în unele cetăţi din Grecia este menţionată în Plutarh, ca şi dezaprobarea acestei politici de către Coriolan.

44 Funcţia de edili ai plebeilor a fost înfiinţată o dată cu instituţia tribunilor şi, probabil, la început, edilii erau folosiţi ca ajutoare ale acestora sau executanţi ai dispoziţiilor tribunilor.

45 De pe stînca tarpeiană, existentă pe colina Capitoliană (unde se afla templul Capitoliu), erau aruncaţi criminalii şi trădătorii de ţară. Tarpeia fusese o vestală care trădase Roma ajutînd sabinilor să cucerească Capitoliul. Drept recompensă, ea ceruse acestora să-i dea ce purta fiecare sabin pe braţul stîng, deoarece luptătorii purtau brăţări pe acest braţ. Cînd a fost însă să-şi primească recompensa, sabinii au înăbuşit-o sub scuturile lor, deoarece tot pe braţul stîng îşi purtau şi scuturile.

46 În *Istoria Naturală*, Pliniu relatează credinţa populară că viperele consumă din măruntaiele mamei lor, croindu-şi drum prin trupul acesteia pentru a se naşte. Ca urmare, vipera a devenit simbolul trădării de patrie.

47 Shakespeare consideră că în evidenţele păstrate în arhiva templului lui Iupiter, de pe colina Capitolină, se înscriau numele cetăţenilor care se distingeau în slujba patriei.

48 Pliniu citează cazul banal al scroafei care uneori îşi mănîncă purceii.

49 Aluzie la marea iuțeală cu care aleargă tigrul, menționată și de naturalistul Pliniu.

50 Aceste feluri de execuții nu erau cunoscute la Roma. Se știa însă că trasul pe roată exista în Anglia și Franța, în vremea lui Shakespeare, iar ruperea în patru de către cai a unor anumiți criminali practica în Franța și Olanda.

51 Mura era considerată, din cauza fragilității sale, simbol al caracterului omenesc dispus spre concesii și renunțări.

52 Acuzația e neîntemeiată, nefiind reluată nicăieri în cuprinsul piesei și fiind contrazisă de modul cum Coriolan respinge oferta consulului de a i se acorda a zecea parte din prada capturată în războiul împotriva volscilor.

53 Plutarh relatează că tribunii preferau să se voteze pe triburi și nu pe centurii deoarece, în modul acesta, mulțimea săracilor se putea manifesta mai puternic.

Împărțirea pe triburi implica diviziuni teritoriale, variind ca număr, între douăzeci pînă la treizeci și cinci. Centuriile erau în număr de o sută nouăzeci și trei, fiind subdiviziuni ale celor cinci clase în care era împărțită populația, în funcție de avere. Ele fuseseră astfel stabilite, încît nouăzeci și opt de centurii erau controlate de patricieni.

Plutarh afirmă că votarea pe centurii asigura o majoritate patricienilor, în timp ce votarea pe triburi a asigurat plebeilor o majoritate de trei voturi hotărînd astfel exilarea lui Coriolanus.

54 Plutarh relatează în mod amănunțit tăria de care Coriolan a dat dovadă în modul cum și-a acceptat exilarea din Roma și cum și-a încurajat familia disperată din cauza situației în care se găseau cu toții.

55 Thomas Elyot (1499?—1546) numește, în cartea sa *Preceptorul*, democrația ateniană „un monstru cu multe capete", iar Platon, în *Republica* vorbește de „fiara cu multe capete" referindu-se la nestatornicia firii omenești.

56 Conform tradiției indiene, balaurii erau de două feluri: unii care trăiau în mlaștini, iar alții care trăiau în munți.

57 Monologul de față urmează îndeaproape relatarea lui Plutarh privitoare la geneza ideii de a trece în tabăra dușmanilor Romei pentru a se răzbuna pe romani, din cauza exilării lui.

58 Coriolan se referă la Roma pe care vrea să o distrugă și să o transforme într-un cîmp de luptă pe care locuitorii săi uciși să constituie hrana ulilor și corbilor, păsări considerate nelipsite de pe cîmpurile de luptă (v. în acest sens și *2 Henric al VI-lea*, V, 2).

59 Replica slujitorului arată că în epoca elisabetană nobilii își păstrau bonetele pe cap cînd ședeau la masă.

60 Consumarea usturoiului era socotită un fapt degradant și caracterizînd, în special, lumea cerșetorilor.

61 A unsprezecea din cele douăsprezece munci ale lui Hercule a constat în aducerea merelor de aur, care acordau nemurirea şi aparţineau zeiţei Hera (Iunona). Grădina cu mărul care le producea fusese dată în paza nimfelor Hesperide, fiicele lui Atlas. Neştiind unde se află acestea, Hercule se duse la Atlas şi-l convinse să-i aducă el merele. Pentru a putea face acest lucru, Atlas îi ceru lui Hercule să-i preia sarcina de a ţine pe capul şi mîinile sale bolta cerească, ceea ce Hercule acceptă. Cînd îi aduse merele, Atlas însă nu a mai vrut să preia susţinerea boltei cereşti şi numai cu mare greutate a reuşit Hercule să-l facă să-şi reia sarcina dată de Zeus. După ce însă Hercule aduse merele lui Eurysteus, conform obligaţiei pe care o avea, acesta din urmă i le dărui lui Hercule, care le dedică Atenei. Zeţia însă le restitui Hesperidelor.

62 Shakespeare exagerează spaimă pe care a produs-o vestea trecerii lui Coriolan de partea volscilor.

63 Conform tradiţiei, vulturul de mare avea o putere fascinantă asupra peştilor care i se ofereau cînd erau atacaţi, răsturnîndu-se cu burţile lor albe în sus.

64 Cu alte cuvinte, „fie că era pe cîmpul de luptă, fie că lua parte la adunările senatului" — locurile în senat avînd perne.

65 Stă pe un tron de aur ca un general victorios.

66 Coriolan o invocă pe Iunona, ocrotitoarea căminului conjugal şi prin urmare putînd-o asigura pe Virgilia de comportarea sa ca soţ credincios.

67 Patrician roman care adusese mari servicii Romei atît în timp de pace cît şi de război. Murise cu cîţiva ani înaintea evenimentelor din piesă.

68 Ca renegat, Coriolan va fi un străin pentru Roma.

69 Plutarh relatează că senatul a hotărît construirea unui templu al femeilor dedicat zeiţei Fortuna, zeiţa norocului (v. *Timon din Atena*, nota 11).

70 Textul original foloseşte termenul „battery" care poate fi interpretat ca „o salvă de tunuri", ceea ce ar constitui un anacronism. Unii comentatori consideră că se poate interpreta şi ca „un asalt zgomotos însoţit de strigăte şi urlete puternice".

71 Menţionarea de către Menenius a lui Alexandru cel Mare (356—323 î.e.n.) constituie un alt anacronism, între acesta şi Coriolan fiind o distanţă, în timp, de mai bine de 150 de ani.

72 Plutarh relatează că la vestea renunţării lui Coriolan de a mai ataca Roma romanii şi-au manifestat bucuria încununîndu-se cu flori şi aducînd sacrificii zeilor ca în cazul sărbătoririi unor mari victorii. El nu vorbeşte însă nimic despre aprinderea unor focuri în pieţe publice, în semn de mare bucurie, acesta nefiind un obicei roman. Obiceiul era însă practicat curent în Anglia şi se manifestase în mod deosebit puţin timp înainte de scrierea piesei.

În seara zilei de 24 martie 1603, cînd Iacob I a fost proclamat rege al Angliei, evenimentul a fost sărbătorit prin aprinderea a numeroase focuri pretutindeni în Londra — manifestare de bucurie repetată apoi la 5 noiembrie 1605 cînd a fost descoperit și zădărnicit „Complotul prafului de pușcă" pus la cale de Guy Fawkes. Acesta izbutise împreună cu o ceată de conspiratori să înmagazineze un număr apreciabil de butoaie cu praf de pușcă, sub sala din palatul Westminster, unde avea să aibă loc a doua zi ceremonia deschiderii Parlamentului de către însuși regele Iacob I, pe care catolicii îl considerau că ar fi trădat cauza lor. Regele fiind catolic, ei îl crezuseră că va reintroduce catolicismul în Anglia, devenită protestantă sub Henric al VIII-lea. Iacob I, din prudență, păstră însă în totul starea de lucruri existentă sub Elizabeta.

Un document al timpului vorbește despre aprinderea de ruguri („bonfires") pe toate străzile Londrei, unde se putea face acest lucru, populația manifestîndu-și bucuria că regele și membrii parlamentului nu au căzut victime atentatorilor și cerînd ca ziua respectivă să fie considerată zi de sărbătoare. Ca urmare, de atunci, în ziua de 5 noiembrie, în Anglia se aprind focuri mari, în locuri deschise, copiii și tineretul, mai cu seamă, cîntînd, jucînd și privind focul, pe care îl alimentează mereu pînă noaptea tîrziu.

73 Ridicat într-o situație care îi oferea putere și posibilitatea de a acorda favoruri. Acuzația pe care i-o aduce Aufidius lui Coriolan nu e sprijinită de nimic din cuprinsul piesei și nici din traducerea lui Plutarh de către Th. North.

74 Această interpretare a atitudinii lui Coriolan față de Aufidius ar putea rezulta din aprecierea lui Plutarh că toți comandanții volscilor îl cinsteau în mod deosebit și că trebuiau să accepte sarcinile și atribuțiile pe care li le stabilea Coriolan, ca un fel de ordine din partea comandantului suprem, care era el.

75 Acuzația senatorului că la încheierea păcii cu romanii Coriolan a renunțat la orice pretenții de despăgubiri pentru cheltuielile pe care le făcuseră volscii pentru purtarea războiului este contrazisă în replica următoare a lui Coriolan, în care acesta arată că, datorită prăzilor de război luate cu ocazia cuceririi celor opt cetăți dependente de Roma, volscii își recuperaseră a treia parte din cheltuieli.

76 Fiind numit trădător, Coriolan își pierde cumpătul și se manifestă la rîndul său violent și insultător în replica sa finală în care își exprimă și indignarea pentru că fusese numit „băiețaș".

77 Coriolan cere să i se permită un duel judiciar cu Aufidius și neamul lui conform codului cavaleresc medieval. Și în acest caz Shakespeare transpune la Roma realități caracteristice evului mediu vest-european.

78 În vremea lui Shakespeare, heralzii aveau atribuţia de a organiza ceremoniile cuvenite în cadrul funeraliilor regilor şi nobililor, proclamîndu-le sentenţios titlurile.

79 În semn de doliu, lăncierii constituiau o gardă de onoare a celui mort şi îşi tîrau, în urma lor, lăncile, întoarse cu vîrful în jos.

Plutarh relatează că nu toţi volscii au aprobat omorîrea lui Coriolan şi l-au înmormîntat cu toată cinstea.

După un timp, volscii au ajuns iar în stare de război cu romanii, fiind învinşi, Aufidius omorît în luptă şi ajungînd aserviţi acestora din urmă.

80 Muzica funebră era foarte rar introdusă în producţiile dramatice în epoca elisabetană.

V. Ştefănescu-Drăgăneşti

SUMAR

Lector : DENISA COMÂNESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK

★

Bun de tipar : 21.06.1988
Coli de tipar : 40,5

★

Tiparul realizat sub comanda nr. 80 179
la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"



SHAKESPEARE

TIMON DIN ATENA • REGELE LEAR • MACBETH • ANTONIU ȘI CLEOPATRA • CORIOLAN

Îmi pot imagina că mulți se enervează
cînd aud că există o artă de a-l citi pe Shakespeare.
Oare se înalța prin aceasta o barieră ?
Vrea cumva să însemne :
„Plecați de-aici,
nu cutezați a vă apropia de acest geniu !" ?
Există oare aici un templu al artei,
în care n-ai voie să intri
decît dacă-ți scoți încălțămintea ? Trebuie mai întîi
să parcurgi volume groase, să iei lecții,
să treci un examen ?
Cum poate fi oare greu să citești piese de teatru
care se numără printre cele mai frumoase din
literatura universală ?
Firește că nu asta am vrut să înțeleg.
Dar cînd cineva îmi spune :
„N-ai nevoie de nimic pentru a-l citi pe Shakespeare",
nu pot decît să-i răspund : „Încearcă !"

BERTOLD BRECHT, 1951